LA PAS, PRIN "REEDUCARILE" DE LA PITESTI, GHERLA SI AIUD

Ioan Muntean

PENTRU CITITORI

Pe cititorul notelor mele îl rog ca din capul locului să mă recunoască a fi om.

Să renunţe la prejudecăţile legate de o apartenenţă politică sau alta. Dacă cineva vrea să mă judece politic, să se întoarcă la anii de atunci, numai după ce a parcurs istoria acelor vremi *"sine ira et studio".*

Fiind vorba de justiţie, să nu uite nimeni dictonul *"audiatur et altera pars",* fără de care nu se poate da o sentinţă dreaptă.

Cum nu este drept să osândeşti pe cineva decât pentru faptele sale, să nu fiu privit după faptele altora. Să nu facă nimeni apel la înţelepciunea populară, cum ar fi proverbul, *"spune-mi cu cine te însoţeşti, ca să-ţi spun cine eşti".* În acest caz să nu se uite şi zicerea acelui filozof popular, că: *"pădure fără uscături nu se găseşte".*

Ce am scris acum este doar ceea ce mi-am adus aminte în momentul redactării memoriilor de faţă, iunie-iulie 1992. Eventualele omiteri nu sunt intenţionate.

Am căutat să scriu tot, fără a selecta din amintirile mele. Atât mi-a rămas. Notiţe nu mi-am făcut, după eliberare, dintr-o circumspecţie exacerbată după traversarea mai ales a *Piteştiului.*

Singurii lectori cărora nu le pun nici o condiţie şi îi las să mă judece cum cred ei, sunt toţi cei care au trăit cu mine la Piteşti, dar nu cei care numai au trecut pe acolo.

Pe ceilalţi îi rog, încă o dată, să recitească primele fraze .

Ioan Muntean

SALCÂMII SE SCUTURĂ LA 15 MAI

Asta este data la care încep aceste amintiri.

Eram student în anul VI la Medicina din Cluj. Locuiam la căminul studenţesc *Victor Babeş,* din vecinătatea Clinicilor universitate.

Colegul şi prietenul meu, Traian Maniu, care locuia la acelaşi cămin cu mine, vine în după-amiaza acelei zile şi mă roagă să mă duc în locul lui la Braşov, ca să duc o corespondenţă la şeful pe ţară al organizaţiei noastre clandestine.

Cu Traian lucram în clandestinitate din 1942, când am venit student la Medicina din Sibiu (Cluj). Era un băiat fin, liniştit, inteligent şi muncitor, fiul unei văduve din Salva-Năsăud. în toţi cei şase ani de facultate, locuise în cămine. Era mai mult slab, dar cu o faţă frumoasă, cu trăsături regulate, cu o tentă palidă şi cu o mustăcioară îngrijită.

Începuse presesiunea, studenţii pregătiţi preferau să aibă la dispoziţie două luni pentru examene faţă de o lună de zile cât ţinea sesiunea oficială din iunie-iulie. Traian urma ca în ziua următoare să se prezinte la prof. Haţieganu, să dea *Medicala.*

Cum eu mă pregătisem să dau *Ilegala* abia săptămâna următoare, l-am înţeles şi am acceptat curieratul.

Pentru aceasta trebuia să merg la şeful *Centrului Studenţesc,* Ion Bohotici, student la Drept, care locuia la Şcoala Normală, unde funcţiona ca pedagog, treabă pentru care avea asigurată existenţa.

Către seară, a dat o ploaie scurtă, dar aspră, ca de vară. Pe strada Pestalozzi unde era *Normala,* erau nişte salcâmi tineri, plini de floare. Ploaia aspră scuturase ciorchinii şi pe asfalt călcam ca pe un covor, pe albul până atunci imaculat. Mie

întotdeauna mi-a părut rău să calc pe covoare, mai ales când erau frumoase. Mă grăbeam, am făcut paşii parcă şi mai mari, să strivesc cât mai puţine flori.

Ion a fost surprins că nu a venit Traian, dar cum ca student şi frate de luptă 1-a înţeles, avînd şi în mine încrederea cuvenită, mi-a dat corespondenţa şi indicaţiile necesare. Noaptea, am plecat.

De la Sighişoara urma să-1 iau pe Vasile Havrilescu, un doctorand de la Drept, refugiat din Cernăuţi. După câte aflaseră ai noştri, Vasile era urmărit şi se prevedea că o să fie arestat.

La Braşov, unde de altfel Vasile se descurca mai bine decât mine, am găsit legătura, nişte studenţi de la *Academia Comercială* de acolo. Cu ei ne-am dus la blocul unde locuia adresantul plicului meu, ing. Gintă Brahonschi. Ne-am dus o dată, uşa era încuiată. Peste vreo două ore ne-am dus din nou, aceiaşi situaţie. Era seară.

La ora aceea, inginerul trebuia să se fi întors de la fabrica unde lucra şi normal ar fi fost să-1 găsim acasă. Prietenii din Braşov au plecat să-1 caute. Târziu, în noapte, s-au întors cu o veste rea: inginerul fusese arestat în după-amiaza acelei zile. Poliţia nu-i ştia locuinţa, altfel ar fi pus capcana acolo şi ne-ar fi prins şi pe noi, cu materialul asupra mea.

De la Cluj, Bohotici m-a căutat la telefon la prietenii din Braşov. Traian fusese şi el arestat în noaptea când am plecat eu în locul lui. Fuseseră arestaţi odată cu el şi cei doi colegi de cameră. Aceştia însă nu erau implicaţi în organizaţia noastră, căci din motive tactice, cei care locuiam în cămine, nu stăteam împreună, ca să nu fim bănuiţi unul pentru altul, aşa cum se întâmplase acum cu colocatarii lui Traian. Unul dintre ei, coleg de an cu noi, Marin Tudor-Nae, a pătimit săracul, până în toamna lui 1948, când i-au dat drumul, după patru luni de zile şi după ce-1 bătuseră degeaba. L-am întâlnit după 25 de ani de la aniversarea absolvirii. Ajunsese colonel medic balneolog la Spitalul Militar Central din Bucureşti. I-a prins bine verificarea prin noi. Au căpătat încredere în el. Deşi am vorbit prieteneşte, căci prieteni fuseserăm, n-am vorbit nici unul de Traian, nici de cele petrecute. Era în 1973 şi ne temeam amândoi.

Potrivit celor comunicate de Bohotici, când m-am întors la Cluj, în gară mă aştepta Marius Pop, coleg din anul V, care mi-a spus că în noaptea de 15 mai au fost făcute multe arestări, dar, dintre acestea, doar două din organizaţia noastră. Semn că nu prea erau pe urmele noastre, ale tuturor. Bâjbâiau. Doar Traian, săracul, nu a putut fugi de soartă şi avea până la urmă să-şi găsească moarte de martir. Marius mi-a spus că, până una - alta, sa nu mă întorc la cămin, dându-mi locul unde îl puteam întâlni pe Fetru Săbăduş, coleg şi din aceiaşi organizaţie cu noi.

Acesta locuia împreună cu alt coleg, tot de-al nostru, Pavel Mârza, pe la capătul Căii Moţilor. Mai înainte locuiseră pe strada Miko, astăzi str. Clinicilor. Erau buni prieteni şi făcuseră liceul la Făgăraş, unde Petrică se refugiase din Ardealul de Nord (din Sân-Martinul Gherlei). Vacanţele şi le-au petrecut la Galtiu, în Alba, de unde era Pavel. Până la urmă Petrică s-a însurat cu o fată de acolo şi la ora întâmplărilor acestea, avea doi copilaşi, cel mai mare fiind de 3-4 ani. Venise de curând de acasă şi nu-şi închipuia că poate le-a lăsat ultima lui imagine, dacă or fi reţinut-o cumva. Pavel se afirmase politic în discuţiile cu colegii comunişti şi era cunoscut ca adversar de către aceştia. Aşa că îşi mutase domiciliul. în strada Miko rămăseseră tot doi făgărăşeni medicinişti şi tot de-ai noştri. Dar nu erau cunoscuţi în Cluj şi nici bănuiţi. în noaptea de 15 mai, când au venit poliţiştii i-au întrebat: *Care eşti Mârza ? Care eşti Săbăduş ?*

Nu erau nici unul. I-au luat totuşi pe amândoi, ducându-i la *Siguranţă. Acolo* s-a umplut un întreg coridor cu arestaţii din celebra noapte, mulţi dintre ei, luaţi în locul altora.

De ştiut, că poliţiştii din vremea aceea nu aveau încă priceperea urmaşilor lor, securiştii. Când s-au întors de la vânătoare toate patrulele, a venit unul cu lista de urmăriţi şi a citit-o. Erau zeci de oameni, dar cum Chiujdea şi Maga nu figurau pe listă, le-au dat drumul. Chiujdea, un băiat energic, devotat, bun român, s-a dus în

Făgăraş, unde - după câte am auzit - avea să-şi găsească sfârşit de erou în echipele lui Ion Gavrilă.

De la aceştia doi am aflat aşadar pe cine căutau la ora aceea. Nu eram pe listă. M-am dus cu Săbăduş la locuinţa lui din Calea Moţilor. El fusese plecat la Galtiu să înveţe pentru presesiune, aşa că la această adresă nu mai fusese de câteva zile. Am dormit acolo. Dimineaţa, când să plecăm, gazda îi spune că în urmă cu o noapte, de către ziuă, l-au căutat doi bărbaţi. Nu şi-au spus numele, au zis că sunt doar în trecere prin Cluj şi au vrut să-1 întâlnească. Desigur, erau tot din cetele de poteraşi din celebra - de-acum - noapte de 15 mai. Deci, aici nu era de stat. Avusesem noroc şi de data asta, că nu au pus capcană.

Am dormit câteva nopţi la nişte studenţi cărăşeni, prieteni din liceu. Amândoi erau agronomişti şi îmi fuseseră la început colegi de clasă. Unul era naţional-ţărănist. Celălalt îşi căuta numai de carte. Asta numai din 1941. Atunci, într-o noapte din ianuarie, urma să mergem să înfruntăm o primejdie, şeful unităţii noastre - din care făcea parte şi actualul agronomist, ne-a spus:

- Cine nu-i gata de moarte, e liber să iasă din rânduri.

Au ieşit doi dintre noi. Pe atunci aveam 17 ani. Unul dintre cei doi, era acesta, la care stăteam acum ca fugar. Rămăsesem buni prieteni, chiar dacă atunci a ieşit din rânduri. Dacă omul nu a vrut să moară pentru o idee, de ce să-1 fi desconsiderat? Nu sunt toţi oamenii făcuţi din acelaşi aluat. Când m-am eliberat, am aflat că el a făcut carieră universitară şi cred că numai prin muncă. Era un om bun, muncitor, stăruitor şi modest. S-a ridicat prin munca sa.

Cel de-al doilea dezertor de atunci, a fost David (Vidu) Moldovan. Îi pomenesc numele fiindcă merită. Noi, curajoşii de atunci, trăim şi azi.

Prietenul meu, Vidu (cel laş), a trecut în primăvara lui 1944 prin Sibiu, unde eram student, m-a căutat, ne-am plimbat, ne-am povestit câte toate de pe la noi. Era din satul Agadici, de lângă Oraviţa. Seara a plecat cu trenul batalionar pe frontul de la Iaşi. A murit pentru România, să nu-i lase pe cei răi să ne cotropească ţara.

Cu cei doi agronomişti mai locuia şi un medicinist din anul IV, toi de lângă Oraviţa. Acesta, în primăvara acelui an, a fost mai tot timpul internat în Clinica Ftiziologică. Până mai de curând făcuse parte din aceiaşi organizaţie cu mine, dar, fiind bolnav, a fost mai puţin angajat. Am dormit deci în locul lui. Nimeni din cei trei nu a suferit nimic de pe urma mea, nici la Piteşti nu am *demascat* un lucru care-1 ştiam numai eu.

Ziua plecam, chipurile, la cursuri. Celor doi le spusesem că mi-e teamă să mai dorm în cămin, de unde fusese ridicat un coleg, bun prieten cu mine. în realitate nu mergeam nici la cursuri, până când am întâlnit într-o zi pe stradă pe un coleg macedonean, Iancu Carabaş, actualmente repatriat în Grecia, dacă o mai trăi. Pe de departe am aflat de la el că la cămin e pace. M-am întors.

Colegilor de cameră de aici le-am spus că am plecat cu o fată, la ea la ţară, căci avea o complicaţie în familie. Unul dintre cei doi colegi de cameră, CA., prieten de la *Cercul Literar* de la Sibiu cu foştii noştri colegi de an, Ştefan Augustin Doinaş şi Ion Negoiţescu, pe care îl bănuiam a fi *observatorul* camerei, căci ultimele repartizări pe camere le făcuse comitetul comunist al căminului şi presupuneam că ne-au flancat pe toţi necomuniştii. Cunoscând componenţa celorlalte camere, am văzut că în camera noastră nu era nimeni membru de partid, or peste tot erau intercalaţi. Aşa că l-am bănuit pe el a fi omul „ *vede-tot".* De el mă temeam. Drept aceea, a şi venit la mine cu provocarea: *Măi Ioane, tu ai legaturi cu cei de la Poliţie, căci ai aflat când l-a luat pe Traian şi ai şters-o. Pe viitor, când mai afli că se fac arestări, spune-ne şi nouă, ca să ştim să fugim.*

Fireşte că am negat ori ce fel de legătură de acest fel, susţinând că a fost o simplă coincidenţă între plecarea mea şi arestarea lui Traian, lucru de altfel perfect adevărat. Dar oare să fi fost tot o simplă coincidenţă faptul că în noaptea când m-a arestat, el lipsea din cămin? Era singura noapte când nu a dormit cu noi, până atunci nu mai lipsise niciodată. Când ne-am reîntâlnit, la aniversările absolvirii - căci am

participat la trei - a venit prietenos la mine, am vorbit de parcă ninsese peste toate, nu am mai amintit nici unul de cele de atunci.

Au trecut repede cele câteva zile câte au mai rămas din studenţie. Colegii nu vorbeau nimic de Traian şi de ceilalţi doi din cameră, arestaţi odată cu el. de parcă îi înghiţise pământul. Nici noi, cei legaţi de el, nu am aflat nimic. Faptul că nu a mai urmat nici o arestare, ne-a făcut să credem că el era aşa cum l-am ştiut, un bun camarad şi un om tare. Nici în oraş nu am mai auzit de alte arestări dintre cei cu care aveam legături. Totuşi, pentru noi plutea în aer o stare de încordare şi de nelinişte.

În aceste condiţii am dat examenul de Medicină Legală, încă în presesiune. Profesor era Victor Kembach, pe atunci singurul comunist dintre magistrii noştri şi acesta făcut prin teamă de ruşi, căci în timpul nemţilor participase la expertiza medico-legală internaţională deschisă pentru clarificarea crimelor sovietice de la Katin.

Cu câteva zile înaintea acestui prim şi ultim examen al meu, la cămin era mare agitaţie printre colegii comunişti. Trebuia să fie ales un profesor ca preşedinte de onoare al promoţiei şi un coleg din vârful anului, cu care să defilăm în frunte prin centrul Clujului, potrivit tradiţiei Facultăţii noastre. Ca şef de promoţie l-au propus pe un coleg trecut de la social-democraţi la comunişti. Victor Dimulescu, iar ca preşedinte de onoare, pe Kernbach. Pe amândoi îi trântisem la prima alegere. De aceea se agitau acum colegii comunişti prin cămin, pregătindu-se de noi alegeri, cu alţi candidaţi. îl auzeam pe unul din camera vecină. Alexandru Dumitriu, cum se antrena vorbind cu voce tare, ca la tribună, împotriva unuia dintre noi, George Rednic, de care ei se temeau, căci se bucura de multă prestanţă printre colegi. Preşedinte l-am ales pe profesorul Valeriu Bologa, agreat şi stimat de toţi pentru valoarea şi înaltul său spirit academic. Şef de promoţie a fost ales doar cu o majoritate de câteva voturi, Traian Chirileanu, preparator la Anatomie, trecut la comunişti pentru viitoarea carieră universitară, care nu se întrezărea altfel în perspectiva nou creată. Altminteri era un băiat bun, inteligent şi silitor de pe la Sighişoara, unde avea un unchi fost parlamentar "istoric", cu sfârşit funest la *Canal.*

În ziua defilării, cu muzica în frunte, coloana de absolvenţi, în ţinută la culoare închisă (eu aveam un costum uzat, negru-gri, dar la grămadă nu se vedea şi nici nu-mi ardea mie de prea multă paradă). Fetele, cu bluză albă şi fustă neagră, iar cine avea purta pe cap şapca roşie de student a Universităţii noastre, chiar şi profesorul preşedinte, căci doar şi el era *cives academicus.*

Se făcuse un culoar pe străzi, între lumea care ne aclama şi ne arunca flori. Era o zi mare, veneau rudeniile şi familiile celor din apropiere, apoi prietenii studenţi din judeţul fiecăruia, ori colegii din anii mai mici şi cei de pe Iu alte facultăţi. încă din anul întâi când am asistat la prima defilare, a promoţiei de atunci, pe când aclamam bucuros pe un absolvent de la noi. Achim Mangiuca. am visat la această zi. care să-mi încoroneze studenţia şi pregătirea mea de viilor medic. Am ajuns aici. La banchetul festiv nu m-am mai dus. nu aveam nici atâţia bani. dar nici nu-mi ardea, nu de frică ci de mâhnirea absenţei lui Traian.

Un episod nostim la această defilare: Dr, Mircea Băncilă, asistent universitar, şeful promoţiei din 1946 i-a aruncat unei colege din faţa mea (Veronica Niculescu), din cercul lui de prieteni, un buchet de flori pentru noua doctoriţă şi unul de zarzavat, să nu uite cratiţa. Bietul Mircea nu se aştepta, pe atunci, ca nici în doi ani de zile să moară la Aiud. A fost condamnat în lotul nostru la 2 ani de închisoare, doi ani pe care însă nu a mai apucat să-i facă prăpădindu-se de un ulcer, fără tratament pentru astfel de *„bandiţi".*

Acum, că-mi vin în minte şi amintirile uitate, mai răsar din memorie întâmplări cu personajele pomenite mai înainte.

Când am dat *Legala* cu Kernbach, am fost în serie cu Victor Dimulescu. ei amândoi trântiţi la primele alegeri ale promoţiei. Mai era cu noi un coleg. Victor Moldovan, din Teiuş, altfel toţi trei candidaţii colegi şi prieteni de la căminul *Babeş.* Moldovan nu şi-a amintit răspunsul la o întrebare. Profesorul era un pic cam tare de

urechi şi era întors cu faţa spre examinat. Eu mă aplec pe la spatele lui Dimulescu şi îi şoptesc lui Moldovan răspunsul. Dimulescu îl ia, îl amplifică şi profesorul îi trece lui nota. Din subiectele de Deontologie Medicală, predate la aceeaşi catedră, pe mine mă întreabă despre obligaţiile medicului faţă de societate. Răspund eu, după cursul litografiat al lui Kernbach, dar profesorul aştepta nişte termeni actualizaţi, cu poporul, cu masa, cu clasa. Dimulescu se bagă şi-i cântâ-n strună. Eu intervin şi-i spun că este exact acelaşi conţinut cu cel expus de mine, dar prezentat în multe cuvinte. Totuşi, împăciuitor, la urmă ne-a dat amândurora o carte a sa de curând apărută *Destinul Medicinii, destinul omului,* cu un autograf spre aducere aminte. După ce a ieşit profesorul din sală, un coleg care asistase la examen. Ion Frâncu (Haşi), prahovean ca Dimulescu, dar prieten şi cu mine, vine la Dimulescu şi-i zice: *Bine, măi Victore, păi tocmai la examenul de Deontologie să faci tu de-astea? Să te bagi peste colegi?*

Când am ieşit din închisoare, m-am întâlnit cu Victor la aniversarea de 30 de ani, ţinută la Sibiu, unde ne-am fotografiat, din întâmplare alături.

El ajunsese profesor universitar de Anatomie, la Timişoara, iar eu am reuşit până la urmă să ajung medic de ţară la Ciuchici, în Caras. Nu vreau să-1 depreciez. Foştii lui elevi, pe care i-am întâlnit ca medici în teritoriu, mi-au vorbit despre el ca un om bine-pregătit, sever, dar drept şi cinstit. M-am bucurat pentru imaginea lui actuală.

Mi-am scos de la Decanat un certificat de absolvire care se elibera pentru cei şase ani, am trecut în *Index* (cum se spunea carnetului de student) *-Absolutorium-ul,* care încheia studenţia şi de acum puteam să plec din Cluj, eventual să merg în ţară, să ocup o circumscripţie. Continuam să învăţ, mă înscrisesem să dau *Medicala,* tot în presesiune, în 9 iunie (sesiunea începe în 15 iunie).

Duminică, 6 iunie, ieşisem, după câteva ore bune de învăţat, la o scurtă plimbare de recreaţie. M-am întâlnit cu un coleg de an şi de organizaţie, Nicu Eşianu, din Sibiu. Acesta mi-a spus că în noaptea trecută fusese arestat altul dintre noi, Gicu Scrob. Ei doi fuseseră buni prieteni şi, dintre noi toţi, numai ei au fost *malagambişti,* pe timpul când apăruse această modă. Drept este că amândoi aveau şi o stare materială mai bună, Nicu era fiul unei profesoare din Sibiu, unde aveau şi o mică vilă (şi mie mi se părea pe atunci mare lucru, căci locuiam în cartierul Lazaret, în chirie, într-o căsuţă muncitorească, mai mult decât modestă).

Scrob era fiul preotului din Vadul Crişului. Eu însă consideram *malagambismul* ca o expresie de neseriozitate, transpusă vestimentar în haine lungi, largi, pantaloni mai scurţi cu o palmă, de se vedeau de zece centimetri ciorapii albi, ori viu coloraţi. Pantofii aveau o talpă foarte groasă. Moda a fost lansată la noi, între alţii, şi de un toboşar de la o orchestră din Bucureşti, Sergiu Malagamba.

Malagambismul era o modă adoptată mai mult de *dandy,* mai ales că ea pretindea şi buget, încât noi, cei mai din popor (fără a face discriminare de clasă, căci încă nu apăruse moda aceasta), nu o apreciam, ba dimpotrivă. Nici Eşianu nu ştia aprecierile mele de atunci şi vorba aia, cu mortul pe masă, ne-am continuat îngânduraţi plimbarea pe aleile Parcului Public, într-o parte erau instalate nişte gherete de circ, între care şi una de tragere la semn. Nicu mă conduce într-acolo şi se apucă să ţintească. Nimerea, căci doar absolvise Liceul Militar din Timişoara, în 1942, unde fusese implicat în procesul *Frăţiilor* de acolo, dar scăpase fără puşcărie.

Mă uit la el, căci doar eram adulţi şi ce momente trăiam: *Am vrut să-ţi arăt că sunt tot neserios.*

Dar nu era aşa. Era grav şi serios, căci din 28 câţi fusesem în organizaţie în anul întâi, se cernuseră şi am rămas 8.

El s-a hotărât să plece din Cluj. căci situaţia devenise alarmantă, după arestarea lui Scrob.

Atunci a mai plecat unul dintre noi, Achim (Chimu) Berlovan. Pe acesta l-am găsit în cartea lui Constantin Iosif Drăgan, *Prin Europa,* vol.I. Spunându-i autorului, cu ocazia lansării volumului II la Oraviţa, că am cunoscut câteva persoane pomenite în volumul I, între care şi pe Achim (căci scontam să obţin mai multe amănunte despre

prietenul meu) acesta mi-a spus că este dentist şi încă dentist bun, la Torino. Când merg la Timişoara, trec prin satul lui, Gherman, în Timiş, întorc capul cu drag spre casa în care a copilărit prietenul nostru care a avut o soartă mai bună.

Cu Nicu Eşianu aveam să mă întâlnesc după trei ani, pe un prici în Camera 2 Subsol de la Piteşti. Trecusem amândoi, fără să ne-o spunem, prin *demascări,* într-atât eram de speriaţi, ori poate de ruşinaţi de noua noastră stare, în care ne-au declasat acestea. Voi reveni acolo mai pe larg şi, fireşte, cu mai multă strângere de inimă.

În noaptea de 8 iunie adormisem târziu, după ultimele pagini repetate, căci a doua zi aveam examenul. Uşa camerei nu era încuiată, căci un coleg, CA., nu ajunsese acasă şi poate din întâmplare nici nu avea să mai vină în noaptea asta, aşa cum am mai spus.

N-am auzit când s-a deschis uşa. M-a trezit aprinderea becului şi o voce din mijlocul camerei adresându-i-se colegului din patul de după uşă:

- *Cum te numeşti?*
- *Crăciunoiu Constantin,* răspunse acesta. Cei doi, căci doi intraseră, vin către mine.
- *Care eşti Munteanu?*

Le-am răspuns calm, căci din moment ce venisem la cămin, mă aşteptam şi la acest moment:

- *Eu*
- *Te îmbraci si mergi cu noi*
- *Unde ?*
- *Cum unde, la Poliţie* (de parcă ar fi fost de la sine înţeles).
- *Ceva mandat aveţi?* zic eu, calm în continuare.
- *Poftim mandat,* spuse unul dintre ei după ce-mi pusese mai întâi în piept un pistol, pe care 1-a scos la repezeală din buzunar. Am avut impresia că s-a temut mai mult el decât mine, căci mi s-a părut că-i tremura puţin nu numai vocea ci şi mâna cu pistolul.
- *Dacă-i aşa, merg.* M-am îmbrăcat destul de liniştit. Costel Crăciunoiu se uita surprins şi speriat la mine. I-am dat cartela mea de masă de la cantină, căci eram bursier, iar el nu era abonat la masă. Am vrut să-i strâng mâna, dar cei doi s-au interpus între noi. Nu l-am mai întâlnit niciodată, căci nu cunosc motivele pentru care nu a venit la nici o aniversare colegială.

Pe coridorul căminului nu era decât un băiat de serviciu, pe care cei doi îl luaseră să le arate la fix camera mea, să nu facă zarvă. Vasile portarul, când am trecut pe lângă geamul lui din hol, se uita speriat. De la arestarea lui Traian nu mai trăise asemenea momente.

Avea să se obişnuiască.

VÂRTEJUL

Să fi vorbit Traian ? Ori poate de pe la noi de la Oraviţa să se fi prins vreun fir, căci doar aveam şi pe acolo legături ? Pe drum, flancat şi ţinut de braţ de cei doi, pe care aveam mai târziu să aflu că pe unul îl chema Stănescu iar pe celălalt Breiner, mă gândeam în fel şi chip şi mi-am propus să fiu cât se poate de atent, să văd dincotr-o m-au luat, din spre Oraviţa ori de la Cluj.

Poliţia de Siguranţă, viitoarea *Securitate,* îşi deschisese un local nou, într-o vilă de pe strada Regală, stradă paralelă la început cu strada Babeş, urca şi asta în pantă, dar mai sus mergea un pic spre stânga mărginind spre dreapta Grădina Botanică, celebrul parc din Cluj. Trecusem adesea pe lângă vila cu pricina, căci în liniştea parcului era plăcut de învăţat, dar niciodată nu îi bănuisem actuala destinaţie. Abia acum am observat că la poartă era o gheretă şi un paznic. Ferestrele erau întunecate, căci aşa cum aveam să constat de multe ori mai târziu, ori de câte ori m-

au dus la birourile de anchetă de la parter (clădirea avea un singur cat), activitatea începea mai întâi cu închiderea geamurilor şi a obloanelor. Casa fusese probabil a vreunui avut şi era prevăzută cu obloane sănătoase, numai bune de acoperit eventualele ţipete şi vaiete. Cred că anume aleseseră o casă ca asta, retrasă câţiva metri de la stradă şi oblonită ca un cavou.

Pe stradă, însoţitorii mei n-au zis nimic. Aici însă, cum am ajuns la ei, în împărăţia lor, după ce am urcat nişte scări m-au îmbrâncit într-o cameră de mi-am pierdut echilibrul, gata să cad.

- *Uite-l, ăsta-i.*

Cel către care vorbea, prezentându-mă astfel, era un bărbat voinic, bine legat, mai înalt decât cei doi şi după câte aveam să aflu mai târziu, acesta era chestorul Gligor.

Subcomisarul Stănescu, cel care mă adusese, ii spune că i-am cerut mandatul de arestare, ca şi cum aş fi săvârşit cine ştie ce impertinenţă, şi scoase din buzunar, de data asta nu pistolul, ca la cămin, ci o hârtie pe care mi-o arătă. Era un mandat eliberat impersonal de către un procuror, prin care era împuternicit să intre în orice locuinţă. N-am zis nimic.

Nu-mi făcuseră încă percheziţie, nu-mi luaseră încă ochelarii (minus patru dioptrii), de-abia intrasem şi mă întrebă nu mai ştiu care dintre ei:

- *Unde ai fost înscris?*

Am răspuns că la *F.D.U. (Frontul Democratic Universitar).* într-adevăr, în toamna acelui an şcolar, pentru înscrierea în căminul studenţesc trebuia neapărat să fii înscris dacă nu în partid, măcar într-o organizaţie de masă dirijată de ei, lucru pe care l-am făcut, cu aprobarea organizaţiei noastre.

- *Nu acolo, în altă parte.*

- *În Biroul Populaţiei,* zic eu.

- *Îţi baţi joc de noi? la pune-ţi ochelarii jos şi scoate si ce mai ai prin buzunare.*

Buletinul, legitimaţia de student şi cea de cămin şi vreo două mii de lei, bani pregătiţi atât pentru taxa examenelor, atunci se plătea câte o sută de lei pentru fiecare examen şi aveam zece examene în anul VI. Podoabe nu aveam, ceas, nici atât, căci toată viaţa până aici m-am orientat după ceasurile din perete şi cele de la catedrale. Cum glumea Muşatescu.

Gligor, care până atunci nu spusese nimic, zice:

- Mă, de ce nu va vedeţi voi de carte, ce aveţi voi cu evreii? Să vă fi suit sus la Dumnezeul vostru si să-l trageţi la socoteală de ce i-a făcut şi pe ei, că-s fraţii voştri, tot el i-a făcut?

Gligor era un muncitor de la Turda, vechi comunist şi fusese pus chestor, dar treaba, anchetele, le făceau alţii.

Deci, ştiau despre mine că fac parte dintr-o organizaţie, deşi acolo participam fără să fi făcut vreodată cerere de înscriere şi că aş fi antisemit.

Antisemit nu eram. Ţineam la neamul meu şi dacă mi se părea că altă naţie vrea să ne ia ce-i al nostru, luam poziţie de apărare. Cum Ştefan şi ceilalţi voievozi au luat atitudine şi au luptat împotriva celor care le primejduiau glia şi credinţa, fără a fi fost acuzaţi vreodată pentru asta că sunt rasişti, tot aşa şi mie mi se părea firesc şi chiar că am datoria să lupt pentru ţara şi credinţa mea. luam deopotrivă împotriva celor care ne luaseră Ardealul, atunci când l-au luat şi împotriva celor care ne-au luat Basarabia şi Bucovina, sugrumându-ne fraţii. Dar niciodată nu am fost împotriva ungurului de pe stradă, când mă respecta, ori a evreului care stătea la locul lui. Într-una din zilele acelei primăveri, am fost convocaţi, studenţimea clujană, să mergem în duminica următoare să măturăm străzile oraşului, să fie curat şi frumos. I-am spus atunci unui coleg cărăşan, Iacob Berlogea, fratele lui Octavian, cel care avea să ajungă ministru la Sănătate:

- *Bine, măi Biţă, secretarii voştri sunt numai evrei, Farki pe Universitate, Wexler pe facultate şi Leipnik Williampe anul VI. De ce nu au pus ei acţiunea asta într-o sâmbătă după amiaza, toată lumea e liberă, nu sunt cursuri, nici stagii ori seminarii şi*

sunt tot atâtea ore la dispoziţie, câte într-o dimineaţă de duminică. Dar voi daţi în credinţa mea. Să nu mă duc la biserică. Merg la măturat, cu o condiţie, dacă merge şi rabinul lor într-o sâmbătă.

- Eşti antisemit, Ioane.

Şi în dosar mi-a ieşit că sunt antisemit şi că am fost împotriva muncii patriotice. Aşa s-a tălmăcit.

N-am avut timp să-i răspund lui Gligor, de fapt nici nu aştepta răspunsul meu, căci el o ştia pe-a lui, ca şi Biţă Berlogea.

M-au îmbrâncit în biroul de către stradă, cel cu obloanele trase. Şi au sărit cu pumnii şi palmele să mă bată: Stănescu, Breiner şi un al treilea, care se găsea acolo, robust, cu mânecile suflecate, ca un om pus pe treabă. Am aflat mai târziu că acesta era comisarul şef Mărdărescu (o fi numele de la *„mardeală",* căci prea am auzit pe mulţi văitându-se că au trecut prin pumnii lui). Nu mai ţin minte şi înjurăturile, căci n-am mai avut timp de înregistrare. M-au trântit la podea, mi-au legat mâinile în faţă şi picioarele la glezne. Au petrecut o coadă de mătură prin îndoitura coatelor şi pe sub genunchi. Mi-au scos ghetele, mi-au scos ciorapii şi mi i-au băgat în gură. Mi-au acoperit capul cu un colţ al covorului, pe semne că obloanele nu amortizau totul. Apoi au început să tragă la tălpi, cu curele, cu ciomagul, nu mai ştiu cu ce că mă durea, mă ustura, mă ardea şi mi se scuturau şi creierii din cap.

Cât? Nu ştiu. Nu ţipam, căci gura mi-era plină, am gemut şi m-am zbătut, dar felul cum m-au legat şi mă ţineau făcea imposibilă mişcarea.

-Nu vrei să spui, mă, dar noi ştim tot, vă cunoaştem pe toţi.

Nu-mi dădeau nici un fir aşa că nu răspundeam nimic. Bătaia era aşa, în general, ca să te moaie, să te intimideze. M-au dezlegat şi m-au bătut iar (stând în picioare) cu mâinile şi cu picioarele. Apoi m-au târât afară, pe scări, la subsol, unde era amenajat arestul.

Era un coridor lung, pe centru, pe sub toată clădirea. Din acesta se desfăceau la dreapta, către stradă, alte mici coridoare, perpendiculare pe primul. în acestea se deschideau 4 -5 boxe, paralele cu coridorul principal.

- Îl bagi la ultima, zise Stănescu gardianului ce se găsea acolo, *şi îi iei haina şi pantofii şi scoţi şi banca afară.* Săliţa nu era luminată, boxa care a deschis-o pentru mine, nici atât.

Aveam să văd apoi la ziuă, că deasupra uşii era lăsat loc, cât o cărămidă, pentru aerisire. încăperea avea aproape la 2 metri lungime şi cel mult 1,20 m lăţime. Pe jos era ciment jilav. Clădirea doar fusese casă particulară şi acum, de curând, o amenajaseră pentru campania de arestări planificată şi pe care o începuseră. Cum primăvara aceea fusese destul de ploioasă, aveam să aflu în continuare cum se trăieşte într-un beci umed, cu ciment şi cu apă pe pereţi şi pe jos.

În prima noapte, care nici nu ştiu cum şi când a trecut (vorba să fie, că doar o ţin minte toată viaţa), dar am vrut să spun că a trecut repede, am rămas în picioare, care mă ardeau, mă dureau, că nu mai ştiam nici eu. Mi-au făcut un bine că m-au lăsat cu tălpile goale pe cimentul ud. S-au dezumflat şi au început treptat să nu mă mai doară.

Dar nu durerea asta mai conta. Am rezistat, nu am spus nimic, dar cât rezist? Nu aveam de gând să-mi trădez camarazii şi mai degrabă mi-aş fi pus capăt zilelor. Nu aveam la mine nimic. Mă gândisem că dacă nu o să mai pot, să mă izbesc cu capul de o muchie de perete; dar camera era prea scurtă pentru a lua viteza şi nici de sus nu aveam de unde sări.

Va să zică ceva ştiau despre mine, căci doar de aceea m-au luat şi m-au întrebat de înscriere, dar de unde? Auzisem între timp că se făcuseră arestări de suspecţi în toată ţara. M-am gândit că totuşi oarecari antecedente de la Oraviţa mi se cunoşteau. Făcusem parte în 1940 -1942 din *Frăţiile de Cruce,* în clasa a VII-a şi a VIII-a.

Prima propunere de intrare în această organizaţie mi-o făcuse Damaschin Mioc, istoricul de mai târziu. Pe atunci, acesta era elev în clasa a VII-a, a liceului nostru, eu

eram într-a IV-a. În aprilie 1938 participaserăm împreună la concursurile *Tinerimii Române,* organizaţie culturală ce strângea pentru concursuri anuale pe cei mai buni elevi de la toate liceele şi şcolile secundare româneşti, de pretutindeni, inclusiv Gyula, Ianina, Grebena, Salonic, Sofia (nici nu ştiusem până atunci că şi acolo arde flacăra românească). Coleg de clasă cu el şi participant la concursul de la Bucureşti era şi Pavel Bellu, ajuns mai târziu scriitor. în ziua încheierii concursului, în *Duminica Tomii, Piaţa Universităţii* era plină ochi de tinerimea studioasă. Când preşedintele asociaţiei, venerabilul profesor Nae Dumitrescu, vorbea, urcat pe soclul statuii lui Mihai Viteazul, simbolul *Unirii* şi al *Asociaţiei,* cineva de la un geam (al Universităţii) a dat tonul şi toată piaţa a început să cânte *Sfântă tinereţe legionara.* Corneliu Codreanu fusese arestat de curând şi tineretul român, prin reprezentanţii săi cei mai aleşi, se solidariza cu el. Eu eram mai mic, abia trecusem de 14 ani, dar emoţia a fost puternică şi m-am solidarizat cu manifestanţii, deşi nu ştiam bine cântecul. La întoarcerea acasă, pe Mioc şi pe Bellu i-au eliminat din sesiunea de examene, pentru alte pretexte, deşi amândoi erau premianţii clasei lor. În vara următoare, 1939, Damaschin Mioc a terminat liceul, făcându-i faţă la bacalaureatul organizat pe atunci pe regiune, clasându-se pe primul loc între absolvenţii şi ai altor licee. El era din Marcovăţ, Banatul sârbesc, şi, trecând prin Oraviţa, m-a întâlnit şi mi-a propus să intru în *F.d.C,* din care bănuisem că face parte. Voia să mă ia în pregătire. Nu eram hotărât, am amânat răspunsul. A urmat prigoana şi apoi execuţiile din toamna 1939. Lumea întotdeauna se solidarizează cu victimele. A urmat prăbuşirea frontierelor din 1940 cu falimentul politicii anglo-francofile de la noi. începusem să văd corupţia din viaţa publică şi arivismul politicienilor. Democraţia parlamentară pluripartită se sinucisese prin mâna democratului naţional-ţărănist Armând Călinescu, care din ura pentru legionari a sacrificai împreună cu Carol al II-lea viaţa parlamentară, desfiinţând toate partidele. Reprezentanţii acestora, în frunte cu democratul Nicolae Iorga, au acceptat şi sprijinit falimentul democraţiei parlamentare, încadrându-se în partidul unic al Dictaturii regale. Naţionalist eram, prin cultura însuşită, anticomunist devenisem, prin aflarea ororilor săvârşite de aceştia atât în Rusia cât şi de curând în Spania.

Nu mi-a trebuit mult ca în octombrie 1940, după redeschiderea şcolii să accept noua propunere de intrare în *Mănunchiul de Prieteni* ai *Frăţiei* din liceul nostru. Până la urmă mă cucerise definiţia că *Mişcarea Legionară* înainte de a fi o mişcare socială, economică, politică, este o şcoală, la capătul căreia, dacă intra un om, la celălalt capăt trebuie să iasă lin erou, gata să se sacrifice pentru neamul lui şi gata să-1 slujească.

Legea onoarei, a muncii, a disciplinei, a educaţiei, a ajutorului reciproc, înlăturarea exploatării omului de către om, prin dragoste creştină, şi nu prin ura de clasă ca la comunişti, înăbuşirea poftelor de înavuţire şi îmbuibare materială, au fost tot atâtea percepte pe care am considerat că mi Ic pot adăuga caracterului meu.

Nu m-am considerat fascist, căci ştiam că emulii *Lictorului* doreau expansiunea şi refacerea Imperiului Roman prin cotropirea altor popoare, iar pe Dumnezeu nu-1 iubeau. Nici nazist n-am vrut să fiu, căci aceştia aveau mistica sângelui, propovăduind rasismul. Eu eram român, creştin şi atât. Am înţeles că alianţele politice sunt de conjunctură deşi au la bază şi oarecari afinităţi comune, dar care nu merg niciodată până la confundare. M-am încadrat şi am mers pe acest drum, dorind reînnoirea României şi desăvârşirea mea ca om.

Am făcut această mărturisire scurtă, căci acum, închis, umblându-mi-se la memorie din dorinţa de a mă culpabiliza, mi-au venit multe în minte. M-am gândit că, dacă mă iau iar la scuturat, să le spun apartenenţa mea din trecut, la organizaţie, fără implicaţii prezente. Aşteptam.

Viaţa în arestul *Siguranţei* era distrugătoare. Mâncarea, un blid de fiertură limpede, de cele mai multe ori cu două-trei teci de fasole verde în ea, odată pe zi şi fără pâine ori mămăligă. Restul meselor, ghiorăituri şi nimic. începuse să-mi fie frig, eram doar în beci şi pe mine nu aveam decât pantalonii şi o cămaşă cu mâneci

scurte. Cimentul ud şi rece, chit că-mi vindecase tălpile de umflătură, îmi îngheţa picioarele. Stăteam pe prag, în dungă, dar acesta nu era mai lat decât o palmă. Noaptea următoare am moţăit rezemat de uşă. Apoi. a treia noapte nu a mai fost chip, m-am culcat, dar pe o dungă, gândindu-mă, ducă-se încolo aparatul locomotor, pot să răcesc la umăr şi la şold, să nu stau pe spate, să nu răcesc direct la plămâni.

Dimineaţa şi seara mă scoteau pentru necesităţi la un closet amenajat în fundul coridorului. în celulă nu era nici un recipient pentru astfel de eventualităţi. Dar, cu puţina ciorbă limpede care ni se da, nu era problemă, în curând nu mai aveai ce evacua. Doar prima dată când m-am dus am rămas încurcat că nu aveam hârtie igienică, sau oricare alta: am rupt din brâul de la pantaloni. în continuare, nu a mai fost nevoie decât foarte târziu să mai recurg la acest brâu, din motivele de inaniţie mai sus pomenite.

În celulele vecine auzeam mişcare, mai ales la *programe,* cum se chemau scoaterile la closet, precum şi când băga mâncarea. Uneori uşile se trânteau cu înjurături după câte un nou introdus (în celule). Am încercat să iau legătura cu vecinul, dar, ori că am vorbit prea încet, ori că acestuia i-a fost frică de mine, nu mi-a răspuns. La a doua celulă, aveam să aflu mai târziu, se găsea Gavrilă Mreneş (poreclit de prieteni Vili), coleg de an şi camarad, intrat în rândurile noastre după 1945. El era prieten cu Traian, amândoi năsăudeni, foşti refugiaţi fără părinţi la Sibiu, în timpul ocupării Ardealului de Nord. Acum Ardealul era al nostru, dar lupta naţională continua. Veniseră ruşii şi după tancurile lor înainta bolşevismul. Vili era bun român şi din satul lui străvechi, Mintiul Năsăudului, plecase în viaţă cu dragoste de Dumnezeu. De aceea ni se alăturase.

În prima celulă am auzit-o, recunoscând-o după glas, pe logodnica lui Achim Berlovan, o studentă din anul V, Zoe Munteanu. Aceasta era o fată voinică şi după toată tragedia situaţiei m-a făcut să şi râd. în tăcerea beciului o aud ţipând disperată:

-Domnu' gardian, domnu' gardian. - Ce e bă? -E un şoricel în celulă.

Felecan, cum îl chema pe acela o linişteşte: *Las să fie, mă, că nu te mănâncă.* N-a mâncat-o, s-a eliberat de acolo întreagă, nu avea nimic cu noi, iar de logodnicul ei nu ştiuse nimic care s-o implice. Mai târziu am aflat că Gligor, chestorul, pentru a îngrozi arestatele, când le trimetea la arest spunea gardianului: *Pe asta o bagi la beci şi dai drumul la şerpi şi la şobolani.* Desigur că unele fete se îngrozeau la gândul lighioanelor din hrubă, asemănătoare cu cele din birou.

Beciul se umpluse şi după câteva zile mi-a băgat în celulă pe un asistent universitar de la Agronomie, Şendruţiu. Eu i-am spus gardianului că am regim de pedepsit, fără bancă, dar tot mi l-a băgat. Inginerul mai prevăzător, ori că plouase în ziua când 1-a arestat, îşi luase cu el şi o scurtă, făcută din foaie de cort. Am dormit frăţeşte pe ea, cu spatele alipite ca să ne încălzim reciproc, cimentul se zvânta sub noi, iar puţinul rest de pardoseală era ud! Cam peste cinci zile m-a dus din nou sus. Acelaşi ritual, tragerea obloanelor, suflecarea mânecilor, meciul unilateral, ei dădeau şi eu serveam de *punching-ball.* Aceeaşi echipă de pugilişti Mărdărescu, Stănescu şi Breiner. Dar s-a terminat mai repede, din partea mea, prin abandon. Le-am spus cât mă hotărâsem să spun, faptul că am avut legături cu *Mişcarea Legionară* până în 1945. Mi s-a părut curios că nu mă întrebau cu cine, persoane, dar am presupus că îi interesa doar activitatea locală, contra lor. Mi-au dat să scriu şi am scris cum am crezut eu. M-au lăsat aşa şi m-au dus la beci. Deci, mi-am zis, nu ştiu nimic despre prezent.

Dar de unde. Peste câteva zile mă iau din nou. Dacă îl cunosc pe Bohotici şi cine a fost şef la anul I. *Centrul Studenţesc* (organizaţia noastră) era împărţit pe grupuri (facultăţile) şi pe ani. Din motive de siguranţă, Bohotici se gândise la începutul anului şcolar că pe studenţii din anul întâi de la toate facultăţile să-i grupeze într-o singură unitate. Iară legătura cu grupul din facultatea lor. Presupunea că studenţii mai vechi poate că au fost depistaţi şi la o eventuală cădere să nu se meargă prin *„balici"* (cum se spunea la Cluj bobocilor) până la organizaţiile din liceele de unde proveneau. Sarcina asta de grupare, mi-a dat-o mie, legătura în sus păstrând-o numai cu el.

Ştiam asta numai eu, el şi Traian Maniu, care îi era ajutor. însemna că unul dintre ei doi a vorbit. Am negat, m-au bătut iară, dar mai puţin, că nu mai avea rost, acum aveau capătul firului. M-au pus să aştept cu faţa *la perete* şi l-au adus, l-am recunoscut după voce, pe Traian.

-Cine-i ăsta, mă?

-Este Ion Munteanu.

-Şi ce-a fost el?

-El a fost şeful anului întâi

Bine, zic atunci scriu, eu am fost. M-am întors şi l-am văzut pe prietenul meu. Era palid, palid, cu faţa nerasă de o lună de zile, căci la arest ne tundeau şi ne rădeau altfel, nu cu lama, ci cu ciomagul. Era îndoit din spate şi mi-am dat seama că l-au deznodat în bătăi şi l-au înfrânt. Cum de au ajuns la el şi la Bohotici cu schema de organizare?

Cu un an înainte fusese şef de centra Gicu Scrob. O rudă a sa, Sebastian (Ianu) Moacanu, din Iară-Turda, era şeful organizaţiilor din Nordul Ardealului. Acesta din urmă i-a trimis lui Scrob o corespondenţă cu conţinut clandestin, printr-un consătean din Iară, student la drept, Tăuţan, naţional-ţărănist, om de încredere, chit că lucra în altă organizaţie. Era şi el bun român şi angajat în lupta anticomunistă. Tăuţan însă, fără să se ştie, era urmărit pentru treburile sale şi l-au arestat pentru astea. Au găsit asupra lui scrisoarea cu pricina. El n-a dat adresa lui Scrob spunând că trebuie să-1 caute la Facultate. La procesul care ni s-a făcut, Tăuţan a fost judecat împreună cu noi, pentru a se dovedi şi legăturile între legionari şi naţional-ţărănişti.

Poliţia a găsit în fişierul de evidenţa populaţiei o fată cu patronimicul Scrob şi au luat-o. Era sora colegului nostru, elevă de liceu. Astfel au ajuns şi la el, cu toate că adresa nu-i era declarată. El nu a spus nimic, dar soţia sa, colegă de an cu noi, pe numele vechi Marioara Coman, care nu cunoştea nimic din treburile noastre, dar cunoştea prietenii soţului şi asta le-a fost de-ajuns. Acesta a fost obligat în acest fel să ne recunoască. Atunci când ne-am întâlnit, ne-a spus că este vinovat în măsura în care nu a acceptat martiriul. în faţa evidentelor, nu a putut nega.

El însă nu ştia nimic de unităţile mele de *„balici".* Nici Traian nu ştia exact câţi oameni am. Când au finalizat ancheta, făcând schema organizaţiei, la anul întâi nu ieşea nimic. L-au luat la scuturat tot pe bietul Traian şi astfel au ajuns la mine. Am declarat o unitate de trei şi am spus ca am ţinut trei şedinţe (insistau să scriu şedinţe). Realitatea era însă alta. Că am discutat despre concepţia legionară de viaţă şi despre situaţia politică internaţională. Că din motive de teamă, în primăvară am încetat legăturile. în realitate le-am păstrat de la om la om, căci se părea că s-a produs o fisură. Despre întrunirile din case, nu am spus nimic.

Peste câteva zile am fost pus eu în situaţia ingrată în care fusese pus Traian faţă de mine, să mă recunoască. Acum trebuia să recunosc pe subalternul pe care l-am declarat, o situaţie sufletească penibilă, să prăbuşeşti în el imaginea de model care şi-o făcuse despre tine. El, ca şi mine, la început nu recunoscuse nimic. N-avea rost să-1 mai bată, doar aşa ca distracţie, căci firul era la mine. El trebuia numai să recunoască.

-Acesta este Florea Victor, cu el, cu Moldovan şi cu Drăguţ am activat la anul întâi.

Am spus astea pe nerăsuflate, ca să-1 fac să înţeleagă că doar atât am declarat. Numai el îi cunoştea şi pe ceilalţi trei, din unitatea a doua, pe care urma să i-o predau, să păstreze el legătura, căci eu terminasem studenţia. Nu mi-a iertat-o, că l-am declarat. Era un băiat bun, devotat, mai avusese necazuri din astea. A priceput sugestia mea şi nu a declarat nici el mai mult decât nune. Dar aşa cum prevăzuse Bohotici el a vorbit şi de legăturile sale de la *Frăţia* din Sibiu, pe care a predat-o, la absolvirea liceului, lui Nelu Munteanu. Acesta era o altă persoană decât mine, un omonim, dar anchetatorii nu au mai descurcat-o, pentru coincidenţa de nume au pus-o în dosarul meu şi la proces mi s-a pus în motivarea sentinţei şi asta, deşi nu m-au întrebat niciodată nimic în legătură cu problema Sibiului.

Pe la sfârşitul lunii iunie, ne-au băgat în celulă "patul": o bancă lată, din două scânduri, pusă pe doi căpriori de aceeaşi înălţime. Abia încăpeam împreună cu inginerul Şendruţiu pe o dungă, dar nici atât. Genunchii atârnau peste pardoseală, iar la căpătâi nu aveam ce pune, pantofi, nu, haina, nu, gamela, nu (cum aveam mai târziu să suplinesc acest articol nu chiar indispensabil pentru dormit).

Îmi amintesc de un gardian, Parasca. Acesta accepta să mergem pe rând la closet, eu şi colocatarul acestui apartament. Îi spusesem că acolo e apă pe jos şi că sunt desculţ şi am rămas mirat că m-a înţeles şi mi-a permis favorul, într-o celulă vecină. Vili Mrenea m-a auzit şi mi-a recunoscui vocea şi mi-a spus, când ne-am întâlnit mai târziu, că s-a tot mirat cum de m-au luat de acasă desculţ şi nu mi-au dai nici răgaz să mă încalţ. Se bucura că el a fost mai norocos şi că pe el l-au lăsat măcar să-şi tragă pantofii. Prilej atunci de haz de necaz.

Seara, când se făcea *închiderea,* ca la orice arest, venea câte un comisar-ajutor, cel de serviciu, şi deschidea mai întâi uşa celulei ca să ne vadă dacă mai suntem vii. Avusesem un coleg de clasă de la liceu. Dimitrie Lascu, băiat de preot de la Bujorul Bănăţean, o localitate de pe valea Făgetului. Acesta era student la Drept şi intrase în servici la poliţie. În toamna acelui an, îmi propusese să mă fac *" băiat bun",* cum se făcuse altul de la noi, pe care mi 1-a şi citat, sperând să mă convingă să-i fac jocul. Acum venea şi Lascu la *închideri,* îl auzeam cum îi brusca verbal pe cei din celulele alăturate, dar uşa mea nu a deschis-o niciodată. Am auzit de alţii că a bătut cumplit, cum mă trataseră pe mine colegii lui, Stănescu şi Breiner. în 1967, când m-am dus la Cluj (după eliberare), ca să-mi rezolv situaţia şcolară, l-am întâlnit pe stradă, căci rămăsese aici era în servici la Aeioporl şi m-a întrebat dacă nu cunosc două fete din Oraviţa, care au fost activiste când cu ridicarea cotelor de la ţărani şi l-au bătut pe tatăl său de i s-a tras moartea din asta. El avea de răzbunat bătaia şi moartea tatălui său. nu se gândea câţi şi-1 amintesc cu oroare. Bietul preot a plătit pentru păcatele fiului său ajuns torţionar comunist, ori a plătit pentru păcatul său, că 1-a crescut fără frica lui Dumnezeu şi fără dragostea de aproapele lui.

Într-o cameră mare din acest beci, cum intrai, prima pe dreapta, erau găzduiţi nişte saşi de pe la Bistriţa, pe care îi luaseră ca sclavi, să lucreze gratuit la împrejmuirea cu zid a grădinii *„vilei",* căci se vede treaba că de-acum încolo ocupanţii ei o să aibă de lucru pentru noul regim de democraţie populară, care s-a inaugurat din iarnă, odată cu republica, într-o zi unul dintre acei saşi a fugit. Să fi auzit răcnete şi ţupăituri cum dădea înjurând gardianul Felecan, care începuse să-i ancheteze, când a văzut că nu-i iese unul la numărătoarea de seară. Saşii erau rechiziţionaţi ca vitele, la robotă.

Altă dată au mai adus şi nişte ţărani români, pentru acelaşi scop. Până una alta, i-au pus de şi-au deşertat desaga în săliţa în care dădea boxa noastră. Auzind vorbă, m-am ridicat pe banchetă până la ferestruica de deasupra uşii: am văzut pe o pătură merindea ce şi-o luaseră cu ei, acei fioroşi duşmani ai clasei muncitoare: mălai, slană şi ceapă. Unul tăia cu briceagul din slana ardelenească (nu li se luase această armă albă, căci probabil aveau alt regim, trebuiau să mănânce şi să le lucreze gratis). L-am întrebat foarte încet pe unul, care era mai aproape de uşa noastră, ce-i cu ei. Ce fac aici? Speriat, s-a apropiat de celălalt spunându-i: *Psst, Aici suni oamini.* Şi amândoi, pe şoptite s-au tras mai lângă săliţa principală de frica *„oaminilor"* pe care nu-i vedeau, dar de soarta cărora probabil că se îngrozeau. Românii începeau să se teamă unul de altul şi unii de soarta celorlalţi. Intrase deja groaza, doar nu degeaba prin 1946, când s-a făcut primul import postbelic de bumbac, unii răstălmăceau lozinca zilei: „ *Trăiască Petru Bumbac* (era pe timpul lui Groza), *care a adus groaza în ţară."*

La începutul lui iulie, ne-au dus pe amândoi, eu şi asistentul Şendruţiu, la penitenciarul din Cluj. în prevenţie, căci se părea că s-a terminat ancheta celor mai mulţi. Aveau de la noi declaraţii pe baza cărora se puteau face procese.

RĂSUFLETUL

Deşi eram tot în mâna lor, aici nu mai pândeam toată ziua paşii de pe sală, care să te ia şi să te ducă sus, la *vârtejul dracilor.*

Ne-au introdus într-o cameră mai mare. Iară paturi, plină de oameni care s-au îmbulzit spre noi îndată după zăvorârea uşii de tablă. Printre ei am întâlnit mulţi cunoscuţi. Primul care a venit la mine a fost colegul meu Mreneş, adus aici mai de mult de la *„ vilă".* Apoi Vladimir (Volodia) Calinici, un student din anul V, basarabean de la Hotin, cu care *" lucrasem "* până în anul IV de Facultate, el era şeful anului III şi ne întâlneam la 2 săptămâni cu şeful de grup. Acum ne părăsise, refugiaţii de peste hotare (deci şi basarabenii) fiind obligaţi să intre în partid, altfel îi dădeau afară din cămine. între timp se căsătorise şi se ţinea vârtos de carte, fiind intern la Haţieganu. Îmi mai era cunoscut un funcţionar de la *C.E.C.,* Ghiţă Tamaş, de pe la Ilia-Hunedoara, student la Drept şi bun prieten cu Vasile I Iavrilescu, de care am vorbit. Tamaş a şi murit, săracul, la un an după condamnare, la Aiud.

Un alt cunoscut a fost Ghiţă Bânţu, mai mic cu un an ca mine, dar care nu avusese nimic cu noi. Dar era prieten bun cu Havrilescu, însă de la *Clubul Alpin Român,* în care Bânţu activa ca mare alpinist, fără nici o implicare politică. La 15 mai căutându-1 pe Havrilescu au arestat şi pe cei cu care fusese acesta în contact. Prezumţia de vinovăţie era la modă şi la putere. Săracul alpinist era complet nevinovat şi ajunsese de pomină, căci ori de câte ori mai băga pe câte cineva în camera asta, mergea la noul venit şi-1 întreba dacă nu l-au prins pe Havrilescu, situaţie în care i se dovedea nevinovăţia. Până la urmă, noi glumind pe seama asta, nu se mai apropia de noii veniţi decât târziu, în urma tuturora, dar cu aceeaşi întrebare, din care aştepta răspunsul care să-i aducă eliberarea.

Mai reţin de aici pe Ştefan Radu, şef de lucrări la Laboratorul de Astronomie al Universităţii, pe Petre Pastiu, fost prefect legionar la Alba, în '40. Pe Ion Curea, un tânăr student liberal, arestat pentru că îl sărutase pe unul, Remus Dale, la un restaurant.

Dale era şi el student la Drept, dar stătea mai mult pe la Bistriţa-Năsăud, de pe unde era. Fusese în legătură cu Steanţă, ajutantul- *"locotenentul "*-lui Gavrilă Olteanu, cel cu organizaţia *Sumanele Negre.* Cum aceştia lucraseră cu zurgălăi, poliţia i-a lăsat o vreme să umble prin ţară, bineînţeles că urmăriţi şi le-a înregistrat legăturile. Pe Dale, care altfel apărea un om pornit contra comunismului, îl contactase şi AlexeOctavian, un agronomist, tot năsăudean, care mersese în judeţul lui să organizeze *Frăţia.* De aici a ieşit la proces că am avut legătură şi cu *Sumanele Negre.* Dale ăsta, altfel un om mărunţel, puţin la trup, dar harnic la limbă, făcea şi poezii. într-o seară, la un local, s-a urcat pe un scaun şi a declamat cu patos nişte versuri cu caracter naţionalist, din creaţia proprie. Ion Curea, prezent în sală, fără însă a avea vreo legătură cu poetul-declamator, fiind şi el în vervă şi cu antren în acel moment, s-a dus la Dale şi l-a îmbrăţişat, sărutându-1. Aşa că, atunci când 1-a ridicat pe poet, i-au luat şi pe admiratorii săi de orice fel. îmi aduc aminte că Ion Curea, fiind liberal, glumea pe seama ţărăniştilor, vechea râcă dintre „istorici". Cică Emil Haţieganu, fruntaş naţional-ţărănist şi ministru fără portofoliu în guvernul care a făcut alegerile din 1946, mergând pe atunci în campanie electorală într-un sat ardelean a trecut cu toţi sătenii simpatizanţi după el, peste o vâlcea. Aci s-a oprit vrând să evacueze berea cu care se omeniseră, îndemnându-i şi pe săteni să facă asemenea lui. în timpul operaţiei care se generalizase, comentează tot el:

-Noa, măi oamini, de când vis voi, mai pi..tu-sa careva ministru cu voi în pârău ca mine?

Curea era un băiat inteligent, volubil, frumos, a fost eliberat curând, iar în 1955. fiind eu dus la penitenciarul Cluj, l-am văzut în clădirea de alături, unde era Tribunalul, pledând. Se încadrase în noua societate.

Petre Pastiu, pe care l-am citat, nu a fost găsit cu nici-o vină recentă şi pe toamnă l-au trimis în *depozit* la Ocnele Mari. Aşa se spunea, *depozit,* la deţinerea oamenilor găsiţi fără vină, dar care în mentalitatea noului regim trebuia să fie găsiţi vinovaţi cu ceva.

Au fost trimişi mai mulţi, atunci, acolo, între care şi dr. Ovidiu Munteanu, asistent la Clinica Medicală II, la prof. Goia. Acesta era băiatul protopopului Aurel Munteanu, cel martirizat în '40 de către *levenţii* din Huedin, când au intrat trupele horthiste. De la dezrobirea Ardealului, s-a zbătut mult pentru pedepsirea maghiarilor care l-au schingiuit pe protopop. Sub altă mască, acum l-au arestat, ca să se astâmpere. în altă cameră, am aflat că se găsea deţinut profesorul nostru de la catedra de Biochimie Medicală, Ioan Manta. Avea antecedente de dreapta, închizându-1 acum pentru orice eventualitate. El a fost eliberat de aici, până în toamnă, iar în 1967, când mi-am reluat pentru un semestru studenţia, era la catedră, simpatizat, respectat şi iubit de studenţii acelei promoţii (1967), care l-au ales chiar preşedintele lor de onoare.

Viaţa aici era mai bună, deşi dormeam înghesuiţi, pe jos, fără nici un aşternut, doar cu hainele pe care le puneam seara la căpătâi. Acum aveam şi eu ce pune, căci la plecarea de la *Siguranţă* mi s-a dat tot inventarul. Primeam mâncare de trei ori pe zi, chiar şi pâine. Bietul Vili, printre primele vorbe care mi le-a spus, astea au fost, că primim mâncare. Probabil că îl descumpănise regimul de distrugere de la *Siguranţă.* Vili a început să-mi descrie meniul cu dejunul, anunţându-mă că o să primim dimineaţa cir. L-am întrebat ce-i aia şi mi-a spus să las, să nu mai întreb atât, că e bun. Aşa se spune în Ardeal la terci, o fiertură subţire de mălai. Reţeta administraţiei cuprindea 50 de grame de mălai fiert în 250 de grame de apă, cu puţină sare pentru gust. După foamea pe care am tras-o la *„ vilă"* mi s-a părut şi mie un deliciu, deşi în gospodăriile ţărăneşti aşa ceva se da ca hrană porcilor, însă într-o consistenţă mult mai groasă. Restul mâncării, cât să-ţi fie foame şi după ce ai mâncat ciorba, inclusiv sfertul de pâine pe o zi.

Spaţiul era insuficient, mult prea mic pentru cei aproape 30 de oameni, ori poate şi mai mulţi, câţi ne strânseseră aici. Atmosfera devenea insuportabilă, începuse vara, năduşeam, unii mai şi fumau, căci cei care aveau bani ascunşi asupra lor, prin intermediul unui soldat de pază, îşi cumpărau ţigări.

Dar, răsuflăm. Ne trăgeam răsufletul, după vârtejul prin care trecusem pe strada Regală (devenită Republicii).

O dată pe săptămână, miercurea, se aduceau rufe de schimb pentru cei care aveau familia în Cluj şi izbutiseră să comunice unde se află. Eram încă sub cheia vechii poliţii şi nu se introdusese încă secretul care urma să vină odată cu apariţia *Securităţii,* beneficiara înaltei experienţe sovietice în această materie. Cei care erau mai îndrăzneţi şi dibaci introduceau în gulerele cămăşilor, ori în manşete misive către ai lor. Soldaţii care controlau rufăria nu se prea uitau, nici ei nu erau încă şcoliţi cum aveau să fie cei de la M. A.I.

Reţin câteva întâmplări legate de asta. Profesorul Ştefan Radu. cadru universitar, un om format trupeşte şi sufleteşte, armonios, cu un fizic plăcut şi un intelect asemenea, a primit vestea că soţia sa i-a făcut un prunc. El avea pe atunci cam 35-40 de ani. Cei de acasă îl întrebau ce nume să pună copilului. La rândul său, el ne-a întrebat pe noi, cam ce nume ar fi mai potrivit. Care mai de care am umblat la onomastică, ba la cea romană, ca-n Ardeal-Horaţiu, Ovidiu, Septimiu, Corneliu, ba la cea naţional-istorică-Decebal, Traian, Horea, Mircea, Dan, ori la cea folclorică-Florin, Călin, Doru. Ne-a ascultat pe toţi şi într-un târziu, parcă nici nu ne auzise pe nici unul, zice:

- Cred că mai potrivit ar fi să-i pun numele Nicolae. Nicolae Radu, că asa îl chema şi pe tata. Nu-i frumos numele ăsta?

Nu am auzit până la urmă cum or fi botezat copilaşul, dar pentru Ştefan Radu, ca tradiţionalist ce era, numele tatălui său era cel mai frumos. Copilaşul însă era o fetiţă, dar noi nu ştiam.

Pe Volodia Calinici am spus că-1 cunoşteam de câţiva ani. Dormeam pe podea între Vili şi el, căci Vili mi-a făcut loc alături, de cum am intrat aici. Basarabenii trăiau încă un coşmar, pe lângă cel al pierderii libertăţii, acela al trimiterii lor forţate în U.R.S.S., cum de altfel se emisese ipoteza că o să facă şi cu noi, toţi arestaţii ce le stăm împotrivă. Exista precedentul deportării nemţilor de la noi, nu numai pentru reconstrucţie ci şi pentru asigurarea spatelui frontului. De altfel, în anul acela şcolar, mai dispăruseră unii dintre ei, de pe stradă. Mi-aduc aminte de un coleg de cameră, de la cămin, Vladimir Bileţki, care, după un timp de la dispariţie, îi scrisese logodnicei sale rămasă aici, de undeva de prin Urali. Asemenea lui Calinici, mai era arestat cu noi şi alt basarabean, Alecu Mare, medicinist, fiul învăţătorului unionist basarabean Vasile Mare, cel din *Sfatul Ţării* de la Chişinău, care a votat *Unirea.* Învăţătorul a fost ridicat din Banat, unde se refugiase**,** şi dus în Rusia, unde s-a prăpădit fără urmă. pentru credinţa şi lupta lui românească.

Volodia avea şi el povestea lui. Stătuse în timpul ocupaţiei din 1940, acolo. Apoi, după redezrobirea din 1941, a urmat şcoala la Cernăuţi, într-o zi, în tramvai, taxatoarea a vrut să dea jos o ţărancă ce se urcase cu desagii. Volodia, fiu de ţăran, gândindu-se că şi mama lui când o veni la el cu merinde, poate ar păţi la fel, a protestat:

-Las-o, cucoană, desaga e geamantanul ţăranului. Pe cei cu geamantane de piele îi luaţi?

Un domn elegant, distins, asistase la scenă, cu o privire aprobatoare, întâmplarea a făcut ca acesta să fie chiar tatăl unei eleve mai mici decât. Volodia, la care el avea să meargă, la recomandarea profesorului, pentru meditaţii la limba romană. A intrat astfel în familia Ostafi, cum îl chema pe înaltul funcţionar feroviar cernăuţean. Cum se întâmpla adesea, între meditator şi elevă, mai întâi prietenie, iar dacă aceasta se prelungeşte, prietenia uşor se transformă în dragoste. A urmat refugiul din 1944, au venit împreună la Cluj. Ea era studentă la Litere, la Franceză, aproape termina (în 48). Se căsătoriseră de vreun an. Primea şi el scrisorele în guler, de fapt se scria cu creionul pe o pânză albă din guler. Odată îl observ frământându-se după primirea unei astfel de misive. Nu spunea nimic, dar tăcerea, la un om vorbăreţ, spune adesea mai mult decât cuvintele. Nu l-am întrebat nimic, nevrând să-1 mai tulbur şi prin indiscreţia mea. Pe mine mă avea cel mai apropiat sufleteşte în această cameră. Tot el a rupt într-un târziu tăcerea:

- Ioane, sunt la grea cumpănă. Lili mi-a scris în guler aşa: "Ucule, vine barza, ce să fac " Ce pot eu să-i răspund? Dacă accept copilul, pe care ni l-am dorit mult, cu perspectiva ce o am, de a fi deportat, înseamnă că o las legată de mine, un om care voi dispărea. Dacă îi spun să nu-l facă, el ar fi fost tot ce-ar fi dat mai frumos dragostea noastră şi poate că aş răni-o prin renunţarea mea.

Nu i-am putut nici eu limpezi tulburarea. Dilema părea crudă şi cu suferinţe în ambele alternative. în dimineaţa următoare, după ce a dat la poartă rufele de schimb, cum se obişnuia, a venit la mine şi mi-a spus că a dat un răspuns laş. A scris să facă aşa cum crede, lăsându-i fetei toată răspunderea pentru o întrebare de care atârna poate chiar căsătoria lor.

Eu nu aveam familia în Cluj şi nu mă aşteptam niciodată să fiu strigat pentru a primi schimburi. Şi totuşi, într-o zi mă aud chemat şi primesc un rând de schimburi, plus un pulover. Expeditor, după bileţel. Ionel Teodor, un consătean cu care am petrecut o parte din copilărie pe aceeaşi uliţă din Ciclova Montană, un sat vecin cu Oraviţa. Era cu un an mai mic decât mine, student şi el la Medicină. în acei ani frumoşi de atunci, mergeam şi veneam împreună la şcoală, am colindat împreună coclaurii, după fragi, după alune şi coarne, ori primăvara după ghiocei şi viorele. Vara ne scăldam împreună în pârâul nostru limpede ca lacrima. De unde o fi aflat Ionel unde mă găsesc şi de ce am nevoie de şi-a rupt din puţinul lui să mă îmbrace. Am păstrat ce mi-a trimis, punându-le la bagaje, să le restitui în bună stare, crezând că-1 voi revedea curând. El nu era înregimentat politic, fiind totuşi un bun român. Când, la Piteşti, la *demascări* a trebuit să spunem şi ajutoarele primite (erau politizate ca

ajutoare legionare), cu orice risc, de a se fi aflat de la altcineva dintre cei care au cunoscut faptul, nu am spus nimic. Ar fi însemnat trădarea prieteniei. Când m-am eliberat, am aflat că se găseşte medic la Baia de Aramă, unde ajunsese director de spital. A fost un om bun, muncitor, devotat celor suferinzi în slujba cărora se dedicase. Şi de aici, în 1963, a căutat să mă ajute trimiţându-mi *Urgenţele Medico-Chirurgicale,* ale lui Ţurai. A sfârşit prin 1988, doborât printr-un infarct de meschinăria unora care îi vânau postul şi care nu s-au dat în lături să-1 sape politic, aşa cum au ajuns românii să procedeze, în lupta de parvenire.

De acasă nu ştiam nimic. Părinţii erau încă tineri, înjur de 50 de ani şi nu mă îngrijoram încă de soarta lor. Mama ne crescuse cu frica şi cu dragostea de Dumnezeu şi de neamul nostru cel românesc. Ştia cum gândeam şi eu şi fratele meu. Dar nu se aştepta să ne piardă acum când terminaserăm amândoi şcoala, eu Medicina şi fratele *Academia Comercială.* Acum, împreună cu tata, aşteptau să venim acasă, că ne-am făcut un rost în viaţă, să fim lângă ei. Tata fusese grav bolnav chiar în primăvara asta, avusese un abces pulmonar. Mama m-a chemat acasă la sfârşitul lui martie, am stat lângă el o lună şi jumătate. îi aplicam tratamentul prescris de trei medici de la noi, dar degeaba. Norocul a fost că am găsit (la un farmacist evreu, care ascunsese un geamantan cu penicilină la o rudă apropiată de-a noastră) patru flacoane de 100.000 de unităţi (cum se fiola pe atunci). Cu aceste 400.000 de unităţi, administrate câte 20.000 odată, am reuşit să-1 pun pe picioare pe tata. Mi-aduc aminte că la Paşti prânzeam numai eu cu mama, tata era încă la pat, iar fratele meu, care terminase de o săptămână ultimele examene, nu venise acasă. Eram numai noi doi, mâneam tăcuţi, când deodată intră la noi tata, care atunci s-a ridicat pentru prima oară de pe pat şi a făcut primii paşi după boală. Mama s-a speriat:

-Ioane, ce-i cu tine? Dar tata, cu lacrimi pe obraz, s-a aşezat pe scaun:

-Vin lângă voi, sunt Pastile şi sunt fericit, am scăpat de boală şi copii sunt gata cu şcoala.

Aşa trebuia să fie, eu să fiu medic şi fratele licenţiat în *Academia Comercială,* eram săraci, dar din satul nostru, deşi erau foarte mulţi la şcoală, noi eram primii fraţi care terminau învăţământul universitar. N-a fost să fie aşa. Nici mama, nici tata nu aveau să ne mai vadă cincisprezece ani, cât a durat osânda pentru credinţa mea şi a lor, din care şi-au făcut apoi mângâiere şi sprijin, cât noi le-am lipsit iar ei au ros cu genunchii lespezile de sub icoane, rugându-se pentru noi.

Eram îngrijorat mai mult de soarta fratelui, angajat ca şi mine, dar la Bucureşti, în aceeaşi luptă. Pentru asta, când am reuşit să strecor şi eu un bilet afară, am cerut haine în vederea iernii şi să-mi trimită paltonul lui cel vechi, *„dacă nu are nevoie de el".* Prin aceste cuvinte speram să aflu dacă este închis ori nu. Căci dacă era închis, avea el nevoie de acesta şi nu mi-1 trimiteau mie. Aşa gândeam eu şi în septembrie, când au venit studenţii la examene, mi l-au trimis. Gheorghe era încă liber - lucru adevărat - chiar dacă venirea paltonului nu era un semn prea sigur. M-am bucurat. în plus, pachetul mi 1-a adus cel mai bun prieten pe care îl aveam în orăşelul nostru, student la Drept şi a ţinut să scrie pe colţ: *„Aduce Sandi"* numele său întreg Alexandru. După ani, când ne-am revăzut, prietenia mea era stânjenitoare, el făcuse carieră marxistă, l-am înţeles şi nu am mai revenit.

Duminica ne rugam cu toţii creştineşte, în comun, era şi un preot cu noi, profesor de religie la un liceu din Cluj. Nu-i mai reţin numele preotului. Făcea slujba ortodoxă. Unii dintre noi erau greco-catolici, dar *Tatăl* căruia ne rugam era al tuturora şi împreună îi cântam slava. Alexe Octavian şi alţii din Năsăud erau catolici *(uniţi).* Cu ei împreună cântam un *Ave Măria* învăţat de la Alexe. Era acesta un băiat blajin, cuminte şi după câte am auzit, s-ar fi prăpădit în *demascările* de la Piteşti. Gardienii de pe sală încă nu deveniseră atei şi ne lăsau în pace. în fiecare seară cântam împreună *Cu noi este Dumnezeu,* psalmul tuturor celor ce sunt în restrişte.

Erau printre noi şi unii mai tineri, elevi, arestaţi ca făcând parte din *Frăţiile de Cruce.* Mi-1 amintesc pe Tănase Comşulea, un făgărăşan, fratele unui mare mutilat

de război (Vichentie Comşulea, cel care avea să-şi poarte calvarul neputinţei din război până în zilele noastre, zeci de ani), Caius Butea din Beclcan şi încă un năsăudean. Adrian Panica, ambii în legătură cu Alexa-Dale. Tot în lotul *Frăţiilor* era şi un student anul 1 la Matematică, Septimiu Râmboiu, afirmat după eliberare în profesiunea sa. în camera vecină era un copil de vreo 12-13 ani, cât mi se părea mic că avea pe atunci. Acesta era fiul sculptorului Romul Ladea, de la noi din Caras, unde avea expuse în parcul din Oraviţa busturile lui Eminescu, Damaschin Bojinca şi Ferdinand *Întregitorul.* Când l-am văzut la televizor, prin 1990, pe Ion Ladea, era chiar cărunt şi cu greu mi-a venit să recunosc în el pe puştiul din 1948.

Amintirile îmi vin de-a valma. Până acum n-am scris niciodată despre întâmplările şi oamenii de atunci. Sunt totuşi 44 de ani trecuţi încât omiterile sunt fireşti. Abia acum îl văd în aceeaşi cameră pe încă un coleg şi prieten bun, Gheorghe Rednic, din Săpânţa-Maramureş. Despre el am mai scris că se bucura de multă prestanţă printre colegi. Era un băiat chipeş, înalt, cu ţinută dreaptă, puţin blond, - cu trăsături regulate, purta ochelari cu ramă fină, avea o voce plăcută, catifelată şi îmi plăcea să-1 ascult când cânta împreună cu Liviu Bot, un prieten şi coleg băimărean. îmi aduc aminte cum, după terminarea anului I - era în 1943 -, el mersese acasă la mama lui, căci tatăl pare că murise. Ardealul pe atunci era o parte la unguri. Când s-a întors, mi-a arătat ce-şi cumpărase de acolo - un ceas nemţesc de mână, nişte haine de stofă mai bună decât la noi. L-am întrebat atunci:

- *Dine, măi Georgică, dârele la noi ce-ai dus acolo?* (eu gândindu-mă la negoţul de frontieră).

El mi-a răspuns, luminându-se pare, chipul său frumos:

- *Măi Ioane, mai, am dus şapte Abecedare româneşti pentru copiii din satul meu.*

Acum, aici, în camera asta, mi-a povestit un episod necunoscut din istoria maramureşenilor din Săpânţa şi din jur. Cu noi era închis şi un student de la Agronomie, Ioan Riţiu, a cărui soră, Melania, era logodnica lui Rednic. Tatăl lui Riţiu era preot în Săpânţa şi împreună cu fratele său, care era canonic la episcopie, au dejucat o manevră a duşmanilor neamului nostru. Ce se întâmplase? După ocuparea Maramureşului de către trupele sovietice, în toamna lui 1944, acolo s-a înstăpânit o administraţie locală, sub trupele de ocupaţie. Ruşii nu au lăsat autorităţile româneşti să intre în Ardeal până la mijlocul lui martie 1945. În acest timp, rutenii de aici, conduşi de un student (Orlovski, Onkovski, nu mai reţin, dar cam aşa ceva) s-au organizat, au strâns la 10.000 de semnături şi au trimis memoriul la Stalin, cerând alipirea acestui teritoriu la Ucraina subcarpatică, teritoriu fost până la război în Cehoslovacia, dar pe care *iridenta* ucraineană îl viza de mult. Cei doi fraţi, clericii Riţiu, ca să contracareze această acţiune au strâns şi ei peste 40.000 de semnături, de la capii familiilor de români din acelaşi teritoriu, şi le-au înaintat *Comisiei Aliate de Control.* Nu cred că a fost determinantă acţiunea asta, dar reprezintă totuşi lupta naţională de acolo.

De Georgică Rednic m-am despărţit după proces. El s-a declarat absolvent şi avea să meargă pentru 7 ani la Aiud. A murit doar după un an, prăpădindu-se, voinic ca un brad falnic din codrii lor, de o pneumonie care pentru noi, pe atunci, era fără tratament. Când peste ani, aveam să trec pe la Săpânţa, unde am aflat că există şi acel cimitir vesel (pentru unii), aveam să dau în faţa bisericii peste o cruce de marmură neagră, ridicată de mama îndurerată: *„În amintirea dr. George Rednic".* Cel fără de mormânt. Am pus o lumânare, am lăcrimat şi m-am închinat împreună cu soţia şi copila mea, care erau cu mine şi cărora le-am spus povestea prietenului meu.

În camera asta am stat până spre sfârşitul lui septembrie, când într-o zi, ne-au scos pe coridor pe cei mai mulţi, cu bagajul restrâns ce-1 aveam la subsuoară. Nu ştiam unde o să ne ducă. Ipoteza deportării în U.R.S.S. era şi ea în discuţie. Primul-gardian, o momâie slabă şi încovoiată ca un semn de întrebare, bucuros că scapă de noi, ori poate şi pătruns de noua credinţă care-1 propulsase şef, ne-a urat: *Siberia să vă mănânce!*

La gară ne-au suit claie peste grămadă în vagonul dubă, pe care îl cunoşteam acum pentru prima dată. Pe traseu, la bariere, unii care aveau, nu ştiu de unde, cărţi poştale, au încercat să comunice acasă destinaţia. Nu ştiu cum, dar până la urmă răsuflase încotro vom merge, la Piteşti. Nu cred să fi ajuns multe din aceste *poştale* la ai noştri.

La rampă, când ne-am suit în vagon, lui Petre Săbăduş i s-a părut că vede în spre gară, împreună cu un coleg care a scăpat, Olimpiu Comăniţiu, pe soţia sa cu cei doi copilaşi, pe care de altfel nu avea să-i mai vadă niciodată. Am poposit pentru o noapte la Văcăreşti. De la gară până acolo ne-au dus într-un camion deschis, pe Splai. A doua zi, până la plecare, eu, ca mare amator de cele trecute vremi, am cercetat pe din afară biserica mănăstirii şi mormintele *beizadelelor* Mavrocordat ce se găseau în jur, vestigii ce aveau să piară după vreo 40 de ani, sub lama buldozerelor lui Ceauşescu. Eu le-am văzut însă aievea. Cu altă dubă am ajuns la Piteşti. Aici am străbătut oraşul pe jos. Nu mai fusesem pe acolo şi-mi plăcea să văd ţara, chiar şi aşa. Din şosea am făcut la dreapta pe o alee. Unii dintre noi recunoşteau locurile, căci mai avuseseră parte de această închisoare.

Ardealul, Bucovina, Banatul erau pline de închisori. Monarhia austro-ungară stăpânea popoarele prin trei instituţii şi de aceea se găsesc peste tot, dar mai ales prin capitalele de judeţ, catedrale mari, administraţii financiare pentru strângerea birurilor şi tribunale cu închisori încăpătoare. (Sighet, Cluj, Gherla, Alba-Iulia, Aiud - a fost reşedinţă pe vremuri -, Deva, Sibiu, Caransebeş, Suceava).

În fosta Românie închisorile s-au amenajat în clădirile dezafectate ale altor instituţii, mănăstiri, ocne, forturi, apărând astfel Ocnele-Mari, Tg. Ocna, Văcăreşti, Jilava.

Doar Armând Călinescu, în "dragostea" lui pentru tineretul ţârii a clădit în judeţul lui o închisoare după calapodul clasic, văzut prin filme, un *Celular* în formă de T, ca la Aiud. N-a apucat să populeze închisoarea cea nouă, i-a lăsat treaba asta lui Antonescu, care a umplut-o cu câteva sute de *fraţi de cruce.* O parte din foştii pensionari, deveniţi acum studenţi, reveneau la vechiul loc.

Am găsit aici, în toamna '48, pe cei câţiva studenţi care mai rămăseseră închişi de pe timpul lui Antonescu şi au fost aduşi de curând de la Aiud. Nu ştiau, nici ei nici noi, ce se punea la cale pentru studenţii care erau contra noii stăpâniri. Majoritatea spaţiului încă servea de închisoare judeţeană şi de *depozit* al *Siguranţei* şi al *Serviciului Secret.*

Lotul nostru de studenţi de la Cluj (deocamdată în jur de 7o-8o) a fost repartizat în celebra de mai târziu Camera 4 Spital. Am spus, clădirea avea forma de T. Partea lungă avea un subsol, un demisol, un parter - acestea două cu câte trei camere mari - şi două etaje cu câte zece celule pe fiecare parte. Între primul etaj şi parter era întinsă o plasă metalică, ce unea balcoanele în care se deschideau celulele. Partea scurtă din dreapta avea atâta la parter cât şi la etaj, câte cinci celule. *Scurta* din stânga, cum priveşti dinspre intrare avea la etaj amenajată o *Secţie* de infirmerie, cu un cabinet medical, cameră de baie, camera closetului, trei celule mici pentru izolarea bolnavilor şi în capăt, pe lăţimea întregii *Scurte, era* o cameră mare, cea mai mare din închisoare, destinată infirmeriei, Camera 4 Spital (deci mare cât lungimea a două celule, plus coridorul dintre ele, cam 10 metri pe şase).

În cameră aceasta erau amenajate de-a lungul pereţilor două rânduri de *priciuri* şi între ele al treilea rând. Nu toate dicţionarele cuprind cuvântul *prici* şi nici toţi românii nu au avut fericirea să cunoască fi să se odihnească pe o astfel de mobilă, deci mă explic, este vorba de un pat improvizat, cel mai adesea din scânduri puse pe căpriori de lemn. Drept aşternut, erau puse nişte rogojini şi încă nişte rogojini noi. Din bine, în mai bine, de la cimentul ud sau jilav, la banca îngustă şi goală, de la podeaua goală la acest *prici* cu rogojini pe el, adevărat confort, faţă de condiţiile pe care le-am avut până atunci.

Acum eram cu toţii împreună, pe câţi ne prinseseră. M-am întâlnit în sfârşit cu Traian Maniu, cu Ion Bohotici, cu Scrob şi am reconstituit ce se întâmplase. Mulţi

scăpaseră nearestaţi, dintre ei remarcându-se rezistenţii din Făgăraş, în frunte cu Ion Gavrilă care a supravieţuit şi atâţia morţi de acolo, ori din alte părţi, ca Titus Onea (medicinist an. V) împuşcat în Apuseni, Bubu Pintea (an. III) împuşcat în Maramureş, Lucian Stanciu, coleg cu noi, *„sinucis"* - asasinat la *Securitatea* din Braşov, ori Ion Golea (an. V) şi dr. Ion Buda, intern la Ftiziologie, condamnaţi la moarte şi executaţi ca spioni americani, după un faimos proces la Bucureşti. Alţii, după ce am căzut noi, s-au regrupat şi până la urmă aveau să cadă şi ei rând pe rând, căci de-acum se pornise prin ţară *vânătoarea cea mare* după toţi cei care se împotriveau noii orânduiri sociale care se înstăpânea peste toată ţara.

Având bani la noi, ni s-a permis să ni se cumpere de către gardieni ziare. Dar era cu tâlc şi această permisiune, căci favorul acesta a ţinut cât procesul mare care s-a făcut în toamna aceea pentru incriminarea burgheziei, *„Procesul unui grup de spioni şi trădători".* Erau băgaţi de-a valma industriaşi ca Ausschnitt, Malaxa, oameni de-ai lor, ca Alexandru Pop, apoi ing. Bujoiu, prof. univ. George Mânu, fost legionar, Nicolae Mărgineanu şi comandanţi legionari, ca Nicolae Petraşcu şi Nistor Chioreanu. *„Burghezia si slugile ei fasciste ",* cum avea apoi să prelucreze evenimentul la *reeducare* Ţurcanu, „Bădia Ausschnitt", vorba lui de batjocură.

Deschid aici o paranteză. Cei doi industriaşi plecaseră din ţară cu acte oficiale, prin 1946-1947, să facă tranzacţii. Ajunşi acolo, şi-au văzut de ale lor. Malaxa avea patru distrugătoare tip *Liberty,* transformate în cargouri şi s-a apucat de cărăuşie marină, iar *„Bădia"* s-a orientat spre optica de mare distanţă. Aşa spunea martorul de la proces, Rozin, care a ajuns mai târziu printre cei de la Aiud. El îi fusese secretar lui Ausschnitt. S-au înţeles la plecarea patronului, ca odată ajuns în Occident, să vadă cum merg lucrurile la noi: dacă rămânem sub ruşi, atunci să-i trimită vorbă şi să plece şi Rozin. în primăvara 1948 a venit această vorbă şi fostul secretar, care în timpul ilegalităţii comuniştilor le dăduse bani, prin Teohari Georgescu, din partea industriaşului, pentru *Ajutorul Roţii,* a mers la Teohari şi a primit paşaportul de plecare. A plecat în vară cu motonava *'Transilvania"* spre Anglia, unde avea şi un fiu, student la Marină. în rada Marsiliei a fost reţinut printr-un şiretlic la bord şi noaptea vasul a plecat înapoi spre ţară cu ostaticul, preferând autorităţile române să plătească amenda portuară către căpitănia franceză pentru plecare intempestivă, fără cuvenitul aviz. Aşa povestea Rozin, care a ajuns astfel martorul principal contra fostului patron, căruia îi era devotat în continuare. Era convins că România rămânea pentru mulţi, mulţi ani în sfera sovietică, doar de-aia 1-a chemat Max în Apus. Numai noi am rămas pe metereze, căci poporul român nici pe împăratul Aurelian nu l-a urmat, a rămas acasă, cu năpastele pe cap şi luptându-se cu ele.

Din depoziţia altui martor, Dragoş Hoinic, împotriva lui Nicolae Petraşcu, rezulta că legionarii refugiaţi în Austria erau în legătură cu americanii, de unde în procesul care urma să ni se deschidă şi nouă, celor din ţară, a rezultat -pentru procurori- că suntem în slujba acestora, fapt care azi ar trebui să fie lăudabil. Acesta a fost *Procesul mamă,* care le deschidea şi le justifica pe cele care urmau.

Am primit cărţi poştale să scriem acasă. Aveam voie să primim lunar un pachet, la început de 12 kilograme. Din scrisoarea primită am aflat că fratele meu Gheorghe este liber, iar părinţii, avându-1 pe el suportau acum mai uşor, absenţa mea. Merindea de acasă ne-a ajutat să ne refacem un pic, dar varul de pe feţele noastre nu se ducea, mai ales cei care stătuseră mai mult în beciurile poliţiei erau albi, albi. Traian, mai ales el, avusese parte mai mult decât alţii de zilele negre, care în mod paradoxal fac să albească oamenii. De ciudă pe el, că-1 avuseseră de la început în mână şi n-au dat încă de atunci de capătul firului, au presupus că mai ştie multe şi l-au ţinut în beciul blestemat până la urmă.

Am avut voie să primim şi cărţi, cu conţinut politic marxist. Eram doar în *prevenţie* şi nu se ştia ce-o să iasă cu noi. Careva primise o *Economie Politică* tradusă din Kauţki, care ne informa şi aceasta despre felul în care se pun problemele la marxişti, chit că nu în felul moscovit-bolşevic. Pentru noi nu conta ortodoxismul lor, ni s-a părut interesantă, noi necunoscând din şcoală decât modul capitalist în care se pun

problemele. Mai circula şi o broşură a unui comunist francez, profesor agregat la Sorbona, Roger Garaudy: *Intelectualii şi renaşterea Franţei.* Acesta prezenta, pentru intelectualii care nu se ocupaseră cu filozofia, principiile logicii dialectice. Eu citisem înainte o carte a dr. Nicolae Roşu, *Dialectica Naţionalismului,* din care făcusem cunoştinţă cu logica hegeliană, dar acum vedeam că Garaudy, ca şi Marx, îl pune pe Hegel în slujba comuniştilor. Cartea critica *scepticismul intelectualului burghez,* cum numea autorul pe intelectualii nemarxişti, învinovăţindu-i de blazare, ca adepţi ai dictonului *Vanitos - vanitatum...* El oferea certitudinea faptei şi mirajul unei societăţi în care „ *ucenicul să nu se uite cu jind la studentul pe care îl vede intrând cu cărţile subsuoară pe porţile şcolii".* Acum când scriu, au trecut atâţia zeci de ani de atunci: contradicţia dintre muncitorul intelectual, studentul şi cel manual, ucenicul, a rămas poate mai adâncă, în fostele societăţi socialiste, cu toate că intelectualul e depreciat atât de mult. Garaudy a fost mai târziu dezavuat chiar de comuniştii francezi, care nici aceia nu au reuşit nimic din ce promiteau după război partizanul lor, in numele noii Franţe.

Ion Bohotici, şeful nostru, era de părere că această literatură, pe care acum aveam timpul s-o citim, ne dă termenii de discuţie într-o eventuală propunere de eliberare condiţionată de adaptarea la noua societate. Nu se gândea în nici un caz la *reeducarea* care avea să vină cu ciomagul, cu metode experimentate de Makarenko şi adaptate de *Securitate* prin Ţurcanu.

Pe lângă cei de la Cluj, au mai fost băgaţi cu noi în Camera 4 Spital, diverşi alţi foşti studenţi arestaţi prin ţară şi care nu fuseseră legaţi de vreun lot şi depuşi în *depozit,* ca şi noi.

Tibi Popovici, un student întârziat, trecut prin lagărele nemţeşti de la Rostok şi Buchenwald, despre care am auzit mai târziu că a murit de tuberculoză, în închisoare. Mircea Vlad (poreclit Ciotică, după un ciot de deget rămas în urma unei explozii), student la Teologia din Suceava. După cât se vedea când vorbea cu alţi bucovineni dintre noi, cunoştea toată Ţara de Sus. Gogu Ologu, un student din Giurgiu, cu o voce plăcută ne cânta adesea muzică muntenească. Nelu Lovin, de la Brăila, apoi un băiat brunet bine, Jean Manolescu, din Ialomiţa. Mi-aduc aminte că atunci când a intrat în cameră, îmbrăcat cu nişte haine de culoare închisă, cu pantalonii vârâţi în ciorapi, cu o paporniţă mare sub braţ, drept geamantan, se uita descumpănit la puzderia de oameni ce eram în cameră, până când, ducându-se la el unul dintre noi, 1-a întrebat: *Dar dumneata, din ce taraf mai faci parte?* S-a pornit un râs general, care imediat 1-a integrat şi pe noul venit, cel cu aer de lăutar. Au mai adus aici şi trei studenţi argeşeni, dintr-o grupare monarhistă şi pe un medicinist bucureştean, Petre Marinescu, fiul unui preot din Curtea de Argeş.

Eram acum la o sută de oameni. Eram siguri că împestriţarea era făcută de poliţişti, avea un scop. De bună seamă că la grămadă, într-o atmosferă de degajare, ca aceasta, oamenii devin mai deschişi, mai naturali. Mai răsufla, cum am zis la începutul capitolului, dar mai răsuflau şi anumite lucruri ori atitudini pe care ei le urmăreau prin oamenii pe care îi captaseră în această treabă. De cine să te mai fereşti?

Pe la începutul lui decembrie ne-au dus pe toţi clujenii în *Celularul* mare, în Camera 2 Parter. Aici erau paturi de fier, suprapuse. în condiţiile acelea am sărbătorit primul Crăciun în închisoare. Ne-am grupat cu această ocazie pe provincii, să ne cântăm colindele de acasă, dar fiecare grup provincial mergea să colinde pe celelalte şi erau primiţi la fiecare cu puţinele bunătăţi care le aveam din pachetele primite de acasă de unii dintre noi. Atmosfera de aici era caldă, frăţească şi *Sărbătoarea Sfântă* a trecut uşor, dar nu fără să picurăm câte o lacrimă pentru cei dragi de acasă, care desigur că au lăcrimat mai mult decât noi la o zi ca asta.

La Anul Nou ne-a cântat la fereastră corul celor de la „ *temniţa grea ".*

în *Celular,* deasupra noastră fuseseră deja aduşi şi alţi studenţi, condamnaţi în diferite loturi şi grupaţi după categoria de pedeapsă. Pe lângă camera noastră era ieşirea în curtea interioară, unde se făcea plimbarea deţinuţilor. Pe atunci, zidul curţii

fiind înalt, ne plimbam fără supraveghere. Erau scoşi acum la plimbare cei de la *temniţa grea.* Unul dintre ei, părintele Cărăuşu, teolog şi student la *Conservator,* îi strânsese pe ceilalţi şi ne-au cântat: *La mulţi ani cu sănătate/ Să vă dea Domnul tot ce doriţi/ Zile senine şi libertate! La mulţi ani să trăiţi.* Mai târziu, la televizor, când a început să se cânte melodia asta, mi se părea o pastişă searbădă a cântecului de atunci şi niciodată nu mi-a mai trezit vreun sentiment. Le -am mulţumit urătorilor cu daruri aruncate furiş pe fereastră, căci noi aveam din pachete mult mai mult decât ei, care erau condamnaţi. Mi se pare că nici nu primeau pachete.

Nu primea pachet de nici unde nici Chirică Balanişcu, un băiat din părţile Dorohoiului, student la Matematică, la Cluj, închis aici cu noi. Făcuse liceul la Pomârla, un sat de la ei, dar unde boierul locului, Başotă, construise o şcoală cât un colegiu englezesc. Chirică era un student bun, dar în acelaşi timp devotat credinţei sale religioase, politice şi naţionale, cu mult zel în munca de recrutare de noi aderenţi (îmi spunea odată că a pregătit peste 30 de băieţi pentru încadrare). Lucra'la organizarea *Frăţiilor* din Nordul Ardealului, fiind apoi judecat în lotul acestora. Era un băiat serios, chiar grav. Rareori l-am văzut glumind. Odată numai, când l-am întrebat ce nume este acesta Chirică. pe care îl poartă şi pe care nu l-am văzut în nici un calendar. *Nici eu,* zice el, *nu l-am văzut scris decât în Ion Creangă, în Povestea lui Dănilă Prepeleac. Acolo este nume de drac, nu de sfânt.*

Dar bietul Chirică a murit ca un sfânt, desfigurat de bătăi, în *demascările* care au urmat la Piteşti după întoarcerea noastră de la procese. Eu însă nu l-am mai întâlnit niciodată, din Camera 2 Parter.

Toţi de acolo am fost duşi în aprilie la Cluj, unde urma să fim judecaţi. Prin Piteşti ne-au dus tot pe jos, cum veniserăm. Dar acum eram refăcuţi, mai bine îmbrăcaţi, căci primiserăm pachete. Mergeam încolonaţi, cadenţat, nu ca un convoi de înfrânţi, dar flancaţi de mulţi soldaţi şi gardieni cu armele îndreptate către noi. Lumea ne privea de pe trotuare şi nu se dumirea ce-i cu tinerii aceştia escortaţi atât de strâns. Am surprins o mamă care şi-a strâns cu teamă copilaşul lângă ea, nu cred că de frica noastră, că i-am face vreun rău odraslei sale, cât mai degrabă îngrozită de soarta tinerilor pe care-i vedea duşi în necunoscutul temniţelor comuniste. Căci a borfaşi nu arătam şi toţi eram tineri, unii chiar copii. Astfel am revenit în Cluj, în aceleaşi camere de la penitenciar.

JUDECATĂ CU... PREJUDECATĂ

Intrarea în camere, după tabele, o asista fostul comisar - ajutor Stănescu, devenit acum locotenent de *Securitate.* Desigur personajele mele au şi prenume, dar pe al unora nu le-am ştiut niciodată, căci nu ni s-au prezentat, iar pe al altora nu l-am reţinut. Când am trecut pe lângă el, după ce mi-a pomenit numele, a mârâit printre dinţi:

- *Munteanu, Munteanu.*

Mi-am zis atunci că probabil m-a turnat careva că i-am promis că o să-1 dau cândva în judecată pentru abuzurile săvârşite împotriva mea, pentru care existau prevederi în *Codul Penal.* Ameninţarea cu moartea (cu pistolul întins), sechestrare şi deţinere abuzivă de persoană (mandatul de arestare 1-a semnat ulterior arestării, cu o dată trecută retroactiv, prin aceasta comiţând o altă faptă, de fals în acte publice), atentat la moarte prin înfometare (masa total necorespunzătoare caloric, după orice fel de normă ai lua-o), lovire corporală, în mod repetat injurii şi calomnii. Desigur, în justiţie este nevoie să dovedeşti astfel de lucruri cu martori, dar evreii au creat jurisprudenţa în cazurile în care ei au suferit ceva asemănător: era suficient să depună doi inşi mărturie împotriva unei persoane pentru aceeaşi faptă, chiar dacă nici unul nu avea martor. Faptul că doi aduceau aceeaşi acuzaţie era suficient, deşi nici unul nu avea martor că spune adevărul. Au fost astfel condamnaţi mulţi foşti militari pentru aşa-zise crime împotriva umanităţii (vorbesc numai de cazurile similare cu ale noastre).

Sau poate Stănescu era informat, aşa cum presupuneam că se întâmpla, de felul în care m-am manifestat în perioada *preventivă.* În ambele presupuneri se vedea că urma să fie judecată nu fapta ci omul Munteanu, aşa cum avea s-o confirme sentinţa care se va prezenta. Zarurile fiind aruncate, atitudinea care am păstrat-o în continuare a fost conformă cu imaginea pe care ei şi-o formaseră despre mine.

Procesul a fost public. în sală erau familiile unora dintre noi, care aflaseră de eveniment. între acestea, multe luaseră legătura cu avocaţii care urmau să ne susţină cauzele. Dar cei mai mulţi nu aveam pe nimeni în sală, căci n-am putut comunica la timp şi aveam numai avocaţi din oficiu, care au vorbit în general, nici unul la obiect şi parcă mai mult să se apere pe ei pentru vina de a asista juridic astfel de oameni ca noi. Pe nici unul nu l-am auzit vorbind de fascism, or articolul 209 în care am fost încadraţi toţi, tocmai asta incrimina. De altfel, absolut toate organizaţiile, indiferent de culoarea lor politică, au fost încadrate în acest articol, care condamna uneltirea împotriva ordinii sociale, iar în definirea acestei uneltiri intra ,, *iniţierea, organizarea şi participarea la organizaţii de tip fascist".* Fascismul era considerat doar prin similitudinea făcută de comunişti şi nu după o definire a noţiunii. De această definire s-au ferit totdeauna comuniştii, până în zilele de azi, preferând simpla etichetare, lucru ce permite echivocul. Procurorul a explicat, în general, că ne-am organizat în scopul de a interveni într-un eventual conflict cu anglo -americanii. Nu am reţinut numele procurorului, dar gogomănia am reţinut-o, căci era prea mare : să faci pe cineva vinovat pentru intenţie la o eventualitate.

Am recunoscut declaraţiile de la anchetă, căci nu mi se părea că sunt de natură să mă implice la o crimă care aş fi săvârşit-o. în fapt, ce făcusem noi? Participam la o organizaţie care funcţiona de mulţi ani de zile în centrul universitar. în anii războiului, din iniţiativa acesteia se înfiinţaseră mai multe asociaţii recunoscute oficial pentru desăvârşirea pregătirii profesionale şi morale a studenţilor. Şi *Societatea Externilor şi Internilor în Medicină,* şi *Societatea de ştiinţe Juridice „Avram Iancu "* şi *Societatea tip ştiinţe Istorice ,, Sturion Bărnuţiu"* precum şi Asociaţiile religioase -*EO.R.S. (Frăţia Ortodoxă Română Studenţească)* şi *ASTRU (Asociaţia Studenţilor Români Uniţi)* au fost iniţiate şi conduse de elemente dintre noi, fireşte în colaborare cu cei antrenaţi la aceste acţiuni. în fervoarea vieţii studenţeşti de la Sibiu, unde profesorul Iuliu Haţieganu, rectorul nostru, încerca să dovedească lumii că *Universitatea Daciei Superioare* nu a constat din ziduri ci din minţi şi suflete româneşti, noi am fost prezenţi. Numai asociaţiile *Filarmonica* şi cea de *Artă Dramatică* l-au avut ca iniţiator pe profesorul Victor Papilian. Activitatea noastră, fireşte că avea şi partea ideologică pe care nu aveam voie să ne-o exprimăm public.

După venirea comuniştilor nu era să demobilizăm tocmai noi, care pornisem de la *Icoană* şi care pretindeam că ne iubim neamul. Partidele "istorice", aliatele Franţei şi Angliei în toate tratativele care le-au dus s-au zbătut prea puţin pentru Basarabia, precum şi Ion I.C. Brătianu când a tratat intrarea în primul război a sacrificat problema Basarabiei. "Istoricii", după 1940 nu au luat atitudine împotriva comuniştilor care erau slugi ale Moscovei (căci aceia recunoşteau ca justă cotropirea provinciilor de la Răsărit) decât când au fost împiedicaţi în mod samavolnic să ajungă la putere. Porniseră la 23 august ca aliaţi. Pe atunci şi Apusenii erau aliaţi cu comunismul. Dar în istorie, sub *speciae aeternitatis,* se justifică oare robia în care au fost târâte atâtea popoare europene? Numai pentru că Rusia a participat la zdrobirea hitlerismului trebuia să ne înăbuşe atâţia ani, stagnând progresul atâtor milioane de oameni? Noi am fost împotriva comunismului întotdeauna, chiar după prăbuşirea adversarilor acestuia, ne-am căutat noi alianţe, continuând lupta.

De aceea am păstrat legăturile dintre noi. Să ne formăm ca oameni, să ne slujim prin capacitatea noastră neamul şi, dacă va fi nevoie, să murim pentru el.

Să revin la proces. Dosarul nu ni s-a dat să-1 citim. Cu avocatul din oficiu nu am avut nici-o convorbire. Preşedintele completului de judecată (Tribunalul Militar Cluj) era un colonel magistrat, Vasile Vlasu. Acesta fusese judecător la o judecătorie rurală, de unde a avansat la *Tribunalul Poporului* din Cluj. La reforma învăţământului

din 1948 ajunge profesor de Procedură Penală la Facultatea de Drept şi colonel magistrat. O carieră fulgerătoare, în patru ani de zile. Prin slugărnicia dovedită în slujba de reprimare, ca un câine în slujba partidului. La ora când scriu, poate că el nu o mai fi, dar ce bine au trăit toţi ai lui de pe urma osândelor pe care el le-a aruncat în spatele atâtor mii de oameni.

Din extrasul de *Hotărâre Penală,* scos apoi de părinţii mei, am văzul că pe asesorii populari îi chema: maior magistrat Alexandru Bran, căpitan Teodor Comănescu, Constantin Valcan şi Gheorghe Davidescu. I-am scris aici pe toţi căci, subscriind sentinţele noastre, toţi au fost vinovaţi de grosolane încălcări ale aplicării legilor. Şi tocmai în frunte cu un aşa-zis profesor universitar de Procedură Penală. După ultimul nostru cuvânt, colonelul Vlasu s-a adresat publicului din sală, înainte de deliberare şi pronunţarea sentinţelor:

- Îi vedeţi, domnilor, nici acum nu se astâmpără. Vom avea noi grijă să le dăm o pedeapsă care să-i înveţe minte.

Unde s-a mai pomenit o asemenea procedură, judecătorii discută cu sala despre inculpaţi ? Era noua justiţie populară, dar ce păcat că în "justiţia" asta era băgată şi armata română.

De fapt, ce 1-a înfuriat aşa de rău pe Vlasu? Aflând noi de la lotul *Frăţiilor de Cruce,* în frunte cu Chirică Balanişcu şi cu Ioan Curescu, judecat cu câteva zile înaintea noastră, că nu ne permiteau decât câteva vorbe, la ultimul cuvânt, ne-am comprimat gândurile, ca să-1 lăsăm pe Bohotici, care vorbea ultimul, să spună el mai mult, dacă-1 vor lăsa.

Procesul se desfăşura în *Săptămâna Patimilor.* Fiind mulţi în lot, peste o sută, a ţinut trei zile. Cei mai mulţi nu au spus nimic la ultimul cuvânt.

Prietenul meu Vladimir Calinici, care de fapt, de doi ani de zile, de când intrase în partid, nu mai avea nimic comun cu acţiunea noastră, a ţinut să arate şi public desolidarizarea lui de noi. în sală se găsea soţia şi socrul său, îi puseseră avocat, el le-a spus că este nevinovat, ei i-au răspuns dacă poate acum s-o dovedească. Stăteam în bancă alături. La Piteşti, în Camera 3 Parter, am dormit într-un pat. Când i s-a acordat ultimul cuvânt, s-a ridicat şi a spus:

-Eu m-am desistat de această acţiune în urmă cu doi ani şi mi-am văzut de carte. Nu puteam să rămân alături de cei mai slabi studenţi. La aceasta, m-am ridicat de lângă el şi am protestat (neprocedural, căci chiar dacă ceream cuvântul, tot nu mi l-ar fi dat).

-Protestez împotriva ultimei propoziţiuni. Indexele şi matricolele noastre pot dovedi contrariul.

Colonelul Vlasu s-a înfuriat şi s-a răstit, poruncindu-mi să stau jos. în afară de asistentul universitar Mircea Băncilă, absolvent şi el tot din Centrul nostru, mai erau destui care erau vârfuri. Să nu amintesc decât pe Ovidiu Cotruş, cu care împreuna formasem un cerc de studii - la sugestia dr. Liviu Nosa. Un absolvent mai mare decât noi, fost şi el un student eminent, Cotruş având o condamnare mai mică, după eliberare s-a afirmat ca un valoros publicist şi critic literar. Apoi Nicu Boscaiu, student la ştiinţele Naturale, colaborator al marelui botanist Alexandru Borza, după eliberare afirmându-se şi el strălucit, în domeniul pe care îl părăsise prin detenţie. Este adevărat că în an cu Calinici erau şi nişte colegi care, datorită activităţii clandestine, avea mai puţin timp pentru carte. Este vorba de Ion Golea şi prietenul său Teofil Mija: aceştia fuseseră studenţi la Iaşi, de unde - fiind cunoscuţi - au venit la Cluj, dar nici aici nu aveau răgaz de învăţătură, fiind mereu hărţuiţi. Ionică Golea, dârz şi devotat, după arestarea noastră, căreia îi supravieţuise, a continuat lupta şi în alt plan. împreună cu dr. Ion Buda, care era intern la Clinica Ftiziologică (altă dovadă că Volodia nu avea dreptate, căci internii erau promovaţi prin concurs, dintre studenţii cei mai buni) au fost prinşi în timpul celebrului *Festival Mondial al Tineretului* din 1953 şi condamnaţi la moarte, după ce apucaseră - între alte acţiuni - să împrăştie între oaspeţii străini manifeste cu adevărata situaţie din ţară. Au murit amândoi

împuşcaţi, sporind numărul celor dintre noi care s-au jertfit pentru libertate şi pentru o altă Românie.

După judecată, Calinici - prin intermediul avocatului - a trimis soţiei verigheta care o purtase până atunci. Poate nu atât pentru păstrare, cât ca o dezlegare de viitor, căci aşa cum am mai spus, deşi o iubea mult, nu voia să o mai ţină legată de el, poate tocmai fiindcă a iubit-o atât.

I-au dat totuşi doi ani de condamnare, cu toată desistarea lui. La Piteşti, ca toţi foştii membri de partid, a căzut lesne în plasa lui Ţurcanu. Astfel de oameni aveau o mai mare disponibilitate să-1 urmeze pe diabolicul călău, căci doar o mai făcuseră odată, când s-au înscris în partid, iar aderarea la *reeducare* nu a fost decât o probă a sincerităţii de la înscriere, necesară reabilitării. Dintre *neofiţi* s-au recrutat întotdeauna zeloşii.

Ordinea acordării ultimului cuvânt a fost după schema de organizare, cei cu funcţii fiind lăsaţi la urmă.

Înaintea mea la cuvânt a fost chemat Gicu Scrob. A vorbit ambiguu:

- *Sunt unul dintre principalii vinovaţi, accept condamnarea.* Drept aceea, i-au dat o condamnare de 8 ani, deşi unui coleg din an, Mreneş, fără să fi avut nici o funcţie în organizaţie şi fără să fi avut nici o atitudine *„provocatoare"* pentru magistraţi, i-au dat 7 ani. Eu m-am gândit să spun o frază care să definească lupta mea şi care să informeze familiile şi publicul din sală asupra locului unde vom merge şi mai ales asupra faptului că lupta noastră nu este singulară, mulţi tineri din ţara asta fiind asemenea nouă. Şi am zis pe nerăsuflate, ca să nu mă oprească Vlasu, cum făcuse cu alţii:

- Pentru vina de a fi crezut în Dumnezeu si a-mi fi iubit Neamul, primesc cu seninătate osânda care mi-o veţi da ţi consimt, fără nici-un regret, să merg alături de cei 500 de studenţi din închisoarea de la Piteşti.

În sală, ca auditoriu, erau şi studenţi, unii veniţi poate din curiozitate, alţii poate aduşi de partid spre a le fi de învăţătură, căci studenţimea română în marea ei parte, până atunci, încă nu se încadrase şi trebuia speriată cumva, lucru care avea să se adeverească prin condamnările care s-au dat în acea primăvară în toate centrele universitare - cu mult mai mari decât cele prevăzute pentru astfel de fapte. Cinci sute de studenţi fuseseră la Piteşti când am plecat noi de acolo, în aprilie 1949, dar curând aveam să trecem de 2.000, ori poate şi mai bine, dacă ţinem seama de cei cu pedepse mici, care au trecut repede pe acolo.

Traian Maniu a urmat la cuvânt după mine. Bătăile, foamea şi cimentul ud, pe care a fost ţinut peste trei luni de zile, au făcut ca la întâlnirea noastră de la Piteşti să înceapă să febricitizeze, să transpire noaptea şi să continue a slăbi, lasă că nici nu prea avea de unde. Era un tip astenic, fără rezerve subcutanate şi regimul de suprasolicitare, la care a fost supus, 1-a dat gata. Ascultătoric se confirmau semnele tuberculozei pe care o presupunea simptomatologia clinică. Mâncarea primită aici, cu tot pachetul de acasă, nu 1-a ajutat. Când ne-au adus la Cluj pentru judecată, pe el l-au internat la Clinica Fiziologică pentru întremare, ca la proces să nu apară ca unul ridicat din mormânt aşa cum arăta de fapt. Profesorul Danielo, şeful Clinicii, era năsăudean şi în refugiul de la Sibiu toţi năsăudenii erau grupaţi în asociaţia lor *„Virtus Romana Rediviva",* aşa că îl cunoştea bine pe Traian. Împreună cu personalul Clinicii, i-a acordat o îngrijre omenească. în sala de judecată a venit direct de pe patul spitalului. I-am reţinut exact vorbele, ca pe un testament:

-Mă găsesc aici adus de la Clinică, unde am fost internat în urma tratamentului neomenos care mi s-a aplicat la Siguranţă. Dacă mă veţi condamna, voi fi trimis la închisoare şi voi muri. Mor însă cu convingerea că nu am făcut nimic altceva decât să încerc şi eu să-mi salvez neamul.

A urmat ultimul inculpat, şeful *Centrului,* Ion Bohotici. Acesta era din Dragomireştii Maramureşului. Fusese refugiat la Caransebeş, unde a şi terminat Şcoala Normală, iar acum era înscris în anul trei la Drept. Era un flăcău înalt, cu

mers drept, cu paşii mari, cu privirea ageră. Muncitor, inteligent şi iubitor de Hristos, devotat până la sacrificiul neamului românesc.

Din rechizitoriul procurorului rezulta că suntem duşmani ai poporului, ai clasei muncitoare. Bohotici le-a spus pe scurt că nu putem duşmăni poporul ai cărui fii suntem, iar clasa muncitoare din România s-a zbătut, a suferit şi a sângerat împreună cu întregul neam sărac. Noi vrem dreptate, pâine, pace, pentru întregul neam românesc aşa cum o definesc simplu cântecele noastre. Iar pentru încheiere a făcut referire la coincidenţa judecării noastre în *Săptămâna Mare:*

- Cu 2.000 de ani în urmă, Iisus a fost osândit de către un Pilat, pentru că a venit să mântuie lumea şi să dea omenirii un nou tipar de viaţă. Noi primim cu seninătate calvarul închisorilor, fiind convinşi că nu am făcut nimic altceva, decât să-l iubim pe Dumnezeu, Neamul şi pe aproapele nostru.

Colonelul Vlasu spumega, îi părea rău că 1-a lăsat să vorbească şi nu s-a putut abţine să nu spună sălii că o să aibă el grijă şi o să ne înveţe minte. Şi a avut. Aşa a încurcat faptele din dosare, încât să iasă nişte sentinţe după voia *Securităţii* şi a sa.

În ceea ce priveşte cazul meu, am văzut după cei 15 ani de închisoare, cât am fost condamnat şi am executat, motivarea sentinţei (aşa cum rezultă din copia motivelor de recurs întocmite de avocatul pus ulterior de părinţi). Se spunea în motivarea sentinţei că am fost organizatorul *Centrului Studenţesc* din Cluj.

- Că am ţinut şedinţe în câmp, în parcuri, în case şi pe stradă.

- Că am strâns cotizaţii: aş fi adunat arme şi muniţii, în care scop am luat legătura cu militari activi.

- Că am fost şef la anul I şi am recrutat pe Florea, Drăguţ şi Moldovan.

- Că şedinţele le-am ţinut după ceremonialul legionar, începându-se şi terminându-se cu rugăciune.

Or, *Centrul Studenţesc* în care activam eu, era organizat de foarte mulţi ani, cu mult înainte de a veni eu student. Rânduri de rânduri de studenţi au trecut prin el şi au plecat în ţară, odată cu terminarea studiilor. Noi cei din sală eram generaţia prezentă, care continuam activitatea atâtor serii de absolvenţi. Deci eu nu eram organizatorul, ci cel mult continuatorul. N-am recunoscut că am strâns cotizaţii, ci ajutoare pentru cei din închisori, fapt uman şi recomandat şi de morala creştină.

Nu am declarat nici eu şi nici nimeni din lot că am luat legătura cu militari şi că aş fi adunat eu arme şi muniţii. Pură deplasare de fapte asupra mea.

Cei trei pe care i-am grupat proveneau din organizaţiile de la liceele de unde veneau, deci nu i-am recrutat eu.

Şedinţele au avut ca subiecte concepţia noastră de viaţă, pregătirea profesională, analiza cadrului politic al luptei noastre; se deschideau şi se terminau cu rugăciunea. Deci, unde-i subversiunea, unde-i fascismul nostru ?

În sentinţă s-au reprodus inexact declaraţiile mele şi ale coinculpaţilor, fiind o contrarietate evidentă între dosar şi sentinţă, greşeală grosolană, intenţionată, ca să justifice mârâitul securistului Stănescu (cel amintit la reîntoarcerea noastră la Cluj).

Instanţa a tras concluzii numai din mărturisirile noastre, or *Codul de Procedură Penală,* pe care îl cunoştea preşedintele completului, căci doar îl preda la Facultate (ori, poate, ca să fiu ironic, nu a ajuns cu lectura până la respectivul articol 138), prevedea că mărturisirile inculpaţilor, cu ocazia declaraţiilor, interogatoriilor şi confruntării lor, pot servi ca probă în justiţie dacă sunt coroborate cu fapte şi împrejurări de natură a face convingerea că ele sunt expresiunea adevărului. Or, în instanţă nu s-a făcut nici un fel de probă. Dimpotrivă, prezumţiile ei au contrazis, total sau în parte, probele de la dosar. In sentinţă nu se arată cu ce militar am luat legătura şi nici ce infracţiune prevăzută de aii. 209, p. III, C. *P.* aş fi pus la cale.

Privită astfel, sentinţa mea de 15 ani *muncă silnică,* pare complet nemotivată. La prima scrisoare la care am avut dreptul, am scris părinţilor că este inutil să se încurce cu avocaţii, le vor da numai speranţe zadarnice şi vor cheltui zadarnic prea puţinii bani pe care îi au. Dar dragostea de părinte era mai mare decât puteam eu ca tânăr să cuprind. Au venit la Cluj a doua zi după proces. Au plătit la avocaţi pentru recurs

şi pentru nenumăratele memorii şi cereri de graţiere, pe care le-au făcut pentru noi. Căci din ianuarie 1949, cum aveam să aflu mai târziu, era arestat şi fratele meu. S-au zbătut bieţii părinţi pe la nenumărate închisori unde au crezut că ne găsim şi s-au învârtit în jurul lor (ca o cloşcă în jurul gropii în care i-a căzut puii). Poate ne-or scăpa, ori măcar ne vor vedea. Şi nu m-au mai văzut toţi cei 15 ani. Când m-am întors acasă, am găsit un dosar făcut de tata cu toate răspunsurile primite la cererile lor. Redau un pasaj dintr-un memoriu de graţiere făcut de părinţi în 1956, după ce ispăşisem deja 8 ani şi după ce comuniştii români fuseseră admişi la O.N.U.: *"Subsemnaţii părinţi, adânc mâhniţi si îndureraţi de soarta fiului nostru, pentru care am muncit din răsputeri ca să avem posibilităţi materiale să-l ajutăm la studii, fiind noi oameni săraci, eu tatăl fiind modest funcţionar de stat, acum pensionar bolnav, cu o pensie lunară de 200 lei, iar soţia mea fiind casnică si în prezent bolnavă grav, desigur din cauza grelelor încercări de mama prin care a trecut, rugăm cu toată încrederea adânca dumneavoastră solicitudine şi clemenţă şi vă rugăm a admite cererea de graţiere a fiului nostru, pe care nici astăzi nu ştim în mod sigur unde se află în executarea pedepsei".* Semnat, Munteanu Ion şi soţia. Sărmanii mei părinţi. Cereau clemenţă de la cei care umpluseră ţara de temniţe şi morminte fără nume. Cei de azi, la zeci de ani după acele evenimente, nu-şi pot închipui ca o mamă să nu-şi poată vedea copilul şi să nu ştie nimic de soarta lui atâţia' ani de zile, fără ca acesta să fi făcut vreo crimă. Apoi au mai urmat încă 7 ani de zile, la fel ca cei 8 care trecuseră până atunci. Fireşte că memoriul lor a rămas fără ecou. S-a respins, ca şi al atâtor alţi părinţi ca şi ai mei.

În lotul nostru au fost judecate şi 12 fete, studente la diferite facultăţi. Reţin numai numele a două dintre ele: şefa lor, o bucovineancă dârză, ca şi numele ce-1 purta - Aspazia Oţel. Era din părţile Cernăuţilor. Tatăl ei era învăţător, acum prin apropiere de Alba Iulia. Când au venit poliţiştii după ea, au fugit amândoi în pădure. Fata ştia că era urmărită, dar tatăl credea că a venit rândul lui, ca refugiat, să fie ridicat şi dus în Rusia. Au fugit o vreme împreună, dar după cale bună de mers, rochia fetei s-a lipit de trup, căci ploua tare şi nu au mai putut fugi. S-a oprit şi i-a spus tatălui: - *Cred că pe mine mă caută, de la Cluj, unde am probleme. Du-te mala, să scapi, căci cine ştie ce-o mai fi.*

Şi Păzi, cum îi spuneau prietenele, a rămas. I-au dat şi ei 12 ani de condamnare, căci prea era româncă şi a mai şi fugit o dată din calea ruşilor. Acum nu a mai scăpat.

Cea de a doua fată, moldoveancă, Maricica Leşanu suferea acum tot de tuberculoză, ca şi Traian, deşi la arestare nu avusese nimic activ. Nu au iertat-o, deşi la proces o ţineau celelalte fete pe braţe. Nu mai ştiu ce s-a ales de ea după condamnare.

Că veni vorba de grupul fetelor, îmi aduc aminte că, după proces, puţin timp cât am mai stat la penitenciarul din Cluj, şi-au deşirat din puloverele care le aveau şi ne-au tricotat nişte *„cipilici"* (căciulite) cu frumoase motive de artă românească. Nu am avut când să le purtăm căci ni s-au confiscat ulterior - doar deţinuţii nu poartă tichii ci numai boneta de ocnaş. Nici la bagaj nu ni le-au pus, au rămas numai în gândul nostru. A rămas amintirea acelor fete de ispravă, care şi ele au pătimit pentru neamul şi credinţa lor.

Sentinţa s-a pronunţat în 23 aprilie 1949, acordându-ni-se cu largheţe vreo 38o de ani de închisoare (nu-i pun la socoteală pe cei condamnaţi în contumacie, care au primit toţi câte 15 ani). Bohotici. Maniu, eu şi un căpitan de artilerie, Ghiţă Capotă, am primit câte 15 ani (cu Capotă avusese legături Scrob, nu eu). Şefii de grup au primit câte 12 ani: Săbăduş, de la Medicină, Havrilescu de la Drept, Ion Păun de la Ştiinţe (acesta era conjudeţean cu mine, era de la Târnova, o comună din apropierea Reşiţei şi era văr cu Mihai Dalea). Colegii mei, Gavrilă Mrenea, Pavel Mârza şi George Rednic, câte 7 ani. Nicu Eşianu, judecat în lipsă, a luat 15 ani, absenţilor acordându-li-se maximul prevăzut de lege.

Am fost puşi - *pro forma* - să semnăm o cerere de recurs, care acţiune a rămas, fireşte la asemenea judecată, fără nici-o influenţă asupra celor 112 sentinţe de condamnare. Judecătorii au fost perfecţi, n-au greşit nimic.

Când s-au făcut tabele cu profesiunile noastre, Maniu, Scrob, Rednic, Mârza şi cu mine ne-am declarat absolvenţi de facultate, cum de fapt eram după uzanţa universitară de atunci, căci doar aveam şi certificate în acest sens. Pe baza profesiunii urma să fim repartizaţi la închisori. Bohotici, care era încă student, a zis că ar fi mai bine să mergem împreună, începând din 1948, închisorile se împărţiseră : la Aiud - intelectualii, la Gherla - muncitorii şi ţăranii, la Piteşti - studenţii, la Târgşor - elevii şi la Mislea - femeile. Studenţilor nu li se recunoştea calitatea de intelectual. Un funcţionar absolvent de liceu - mergea la Aiud, iar un student, care pe lângă absolvirea liceului mai avea şi câţiva ani de facultate, mergea la Piteşti. împărţirea aceasta cred că a fost cu cântec, nicidecum în legătură cu apartenenţa de clasă, mai de grabă în legătură cu cele plănuite de *Securitate* să ni se facă. Cu studenţii urmau să se aplice metodele de *reeducare* experimentate de Makarenko. Dar n-am bănuit şi m-am tras singur către necaz, întocmai cum Traian se trăsese la 15 mai. El, săracul, a plecat la Aiud şi de acolo la Târgul Ocna, unde era un sanatoriu - penitenciar, pentru tuberculoşi. Mi-a povestit mai târziu doctorul Nae Floricel, coleg de promoţie cu noi, dar de la Bucureşti, care fusese şi el internat acolo, că pe lângă leziunile pulmonare, Traian a mai făcut şi un abces rece, osifluent, în regiunea sacrală, care, deschizându-se, a făcut în jur necroze, cu paraplegie (paralizia membrelor inferioare). Nu-1 mai durea, căci fuseseră atinse şi rădăcinile senzitive şi, în mai puţin de un an de zile de la proces, avea să moară pentru neamul lui, aşa cum spusese la ultimul cuvânt, nedrepţilor şi neîndurătorilor săi judecători.

Dintre colegii mei. Petru Săbăduş, pe când eram la Gherla, în 1952, a făcut un ileus, a fost trimis cu întârziere la spitalul din Dej, iar cei de acolo, au lăsat *„banditul" să* moară, operându-1 abia a doua zi, când nu mai era nimic de făcut (doar. timpul util în astfel de cazuri este de până la 6 ore). George Rednic va muri peste un an, de o pneumonie netratată - la Aiud. Gavrilă Mreneş şi Ghiţă Capotă aveau să ispăşească toată pedeapsa, primul 7 ani, al doilea 15 ani şi aveau să moară curând după eliberare, cu sănătatea roasă de inumanele condiţii din închisorile comuniste.

Aşa dar, am plecat la Piteşti, dar fără Bohotici, căci şefii de centre, chit că erau studenţi, cum era şi Simionescu, şeful ieşenilor, nu au fost trimişi la Piteşti, împreună cu lotul lor. De ce oare ? Nu cumva tot în legătură cu aşa numitele *reeducări* care aveau să înceapă la acea închisoare ? Căci turma fără păstor se pierde şi, deşi securitiştii nu citeau *Biblia,* adevărurile ei sunt valabile .pentru toată lumea. Noi nu eram o turmă, am folosit numai dictonul biblic.

Cum aveam pedeapsa de 15 ani, regulamentul prevede transportul în lanţuri. Cătuşele se închideau cu nituri. Pentru asta trebuia să te culci la podea, să pui picioarele pe un butuc, iar un *„drept comun"* bătea niturile. Din lotul nostru, dintre cei cu 15 ani, numai eu am mers la Piteşti, aşa că numai eu purtam lanţuri. Am fost transportaţi cu duba-vagon. Lumea de pe peroane nu-şi da seama ce este în cuştile astea, cu geamuri oarbe, ca să nu fie băgate în seamă, şi cu unele obloane metalice, cu paletele îndreptate în sus, pentru aerisire. Transportul a durat aproape 2 zile. încărcătura de oameni a fost peste capacitatea vagonului. Căldură, zăpuşeală, aburi de transpiraţie şi de răsuflare şi o sete cumplită provocată nu numai de transpiraţie cât mai ales de hrana rece. întotdeauna când am mers cu vagonul-dubă, ni se dădea ca hrană rece pâine şi slănină neafumată, conservată prin saramurare. Era rîncedă şi sărată ocnă. Cum să nu ţi se facă sete? Şi apa ţi se dădea atât de puţină, de parcă erau picături. Cred că şi hrana asta din transporturi era anumit alcătuită ca să te chinuie.

Lanţurile erau grele, dar nu m-au durut. Ştiam pentru ce le port şi de asta nu mă dureau.

PITEŞTI, ÎNAINTE ŞI DUPĂ "CUTREMUR" - 1

După carantina prevăzută de regulamentul penitenciar, unde am mai stat cu prietenii mei de la Cluj, am fost dus în *Celularul mare,* la secţia celor cu munca silnică. în celula în care am intrat am întâlnit trei studenţi de la Iaşi. Lotul lor fusese adus cu puţin înaintea noastră.

Moldova trebuia cucerită de comunism prima, în vederea apropierii ei imediate de Moscova, pentru asta fiind prevăzute măsuri speciale de descurajare. Toţi adversarii activi ai comunismului au fost strânşi la Suceava, unde era cea mai mare închisoare din Moldova (cum am spus, moştenire cu care ne-a blagoslovit civilizaţia habsburgică). Au fost aduse aici echipe speciale de anchetatori de la Bucureşti, au făcut anchetele pe loc în închisoare, au venit aici şi complete de judecată, în incintă, acordându-se cele mai mari pedepse. în raport cu alte mari oraşe unde au fost procese. în restul ţării, şefii centrelor studenţeşti au luat câte 15 ani. La Suceava, 15 ani a fost o nimica la care au fost condamnaţi mulţi studenţi, iar destui de mulţi au primit până la 25 de ani, depăşind *Tribunalul de la Nurnberg,* unde măcar au fost judecate fapte.

Aşa că, odată cu aducerea sucevenilor, s-a umplut secţia de *muncă silnică.* Noii mei companioni erau Virgil Lungianu, Gheorghe (Gioga) Parizianu şi Gheorghe Costea.

Primul, student anul V la Medicină, părea un băiat inteligent şi bine pregătit profesional, era fiu de preot botoşenean, crescut cu prescură românească, pătruns de credinţa strămoşească. A intrat în luptă şi în închisoare împreună cu fratele său mai mic, încă elev în ultima clasă de liceu. Tatăl lor murise, iar biata maică preoteasă îşi plângea feciorii, pe la Iveşti-Tecuci unde trăia, plângea ca şi mama mea. în închisoare ziua începe la 5 dimineaţa şi ţine până la 10 seara, când se dă stingerea şi te poţi culca. Cu ce se pot umple cele 17 ore, când nu ai nimic de făcut? Cu povestiri, de multe ori cu caracter autobiografic, aşa că am ajuns să ne cunoaştem familiile reciproc. Mai târziu discuţiile au avut şi caracter profesional, căci nu ne gândeam nici unul să renunţăm la cariera întreruptă, ori cultural, în măsura în care beneficiai de prezenţa în celulă a persoanelor cu un bagaj spiritual mai ales. Deci, la început, cunoaştere reciprocă.

Al doilea student sucevean era macedoneanul Gioga Parizianu, student în anul II la Medicina ieşeană. Un băiat scund, fălcos, dârz, perseverent. Născut la Gorna - Djumaia, făcuse primele clase la liceul românesc din Sofia şi era mândru de şcoala şi de uniforma lor de acolo, unde se distingeau de bulgari nu numai prin limbă dar şi prin ţinuta lor. în baza schimbului de populaţie prevăzut în acordul de cedare a *Cadrilaterului,* în septembrie 1940, bătrânul Parisof, cum îl chema pe tatăl său pe atunci, sătul de duşmănia ce-o purtau bulgarii vlahilor aromâni, a făcut formele cuvenite şi în 1942 s-au strămutat în România, unde pentru bătrânii familiei limba le era parcă străină, deşi de un neam, dar unde nimeni nu-i ura pentru legea lor. Au fost repartizaţi la Moineşti-Bacău. Un frate mai mare al lui Gioga era la Constanţa, un altul era student la Bucureşti şi-1 chema Parizescu, vrând să se integreze românilor nord-dunăreni, iar cel mai mic. Paris -Pisi- era încă elev la liceu, lângă părinţi şi a păstrat numele strămoşesc Paris (fără - *escu* şi fără - *anu,* cum i-au botezat la biroul populaţiei, precum făcuseră şi bulgarii când le-au adăugat pe *of* în coadă). Gioga avea de făcut 20 sau 25 de ani, nu mai reţin exact, pentru că fusese implicat într-o echipă care depozitase în munţi armament rămas de la război. Ghiţă Unguraşu adunase ce găsise risipit prin locurile natale şi a îngropat „ *comoara "* într-un adăpost făcut anume în munţii din preajma stânii tatălui său. Gioga participase la această acţiune de îngropare. Nu mai reţin de unde s-a dat de fir, dar pe el l-au deznodat în bătăi. L-au bătut şi l-au înfometat până a înnebunit literalmente. în această stare l-au dus să dezgroape depozitul şi - după cum povestesc alţi martori -, când a trecut pe lângă stâna baciului Unguraşu, s-a repezit la trocul câinilor şi a băut zerul din troc. Nici apă nu-i dăduseră nu ştiu câtă vreme. Era un băiat cuminte, modest şi dornic să înveţe orice, căci recunoştea că a avut dificultăţi cu limba. Era primul aromân cu care

stăteam mai mult de vorbă şi-mi plăcea să-1 ascult cum vorbea româneşte - *daco-romana* - cu gura mai închisă, cu vorba strecurată -parcă- printre dinţi şi cu litera *"r"* pronunţată mai scurt.

Al treilea din cameră era Ghiţă Costea, student la Geografie, originar din Caşin - Bacău. Ai lui de acasă, tatăl şi fraţii, erau cărăuşi de mărfuri. Satul lor din apropierea Pasului Oituz se îndeletnicea, între altele, şi cu cărăuşia. Aveau cai puternici şi căruţe ferecate, mari, cu coviltire şi duceau în Ardeal ori în spre câmpie produse petroliere, sare, ori alte mărfuri. Mi-am amintit de vlahii, chervanagii sud-dunăreni, trecuţi în istoriile bizantine.

De la aceşti suceveni, cum le spuneam după locul supliciului lor, am aflat despre acţiunea începută acolo de Ţurcanu. Acesta avusese scurte legături cu organizaţia legionară de la ei (nu reţin dacă în liceu ori în facultate) şi din proprie iniţiativă, părăsindu-şi prietenii de scurtă durată, se bagă la comunişti. în 1947 merge în Bulgaria cu o brigadă de „ *udarnici"* pe un şantier al tineretului. După cum se ştie, şantierele acestea erau locuri de îndoctrinare. Când se întoarce, este recrutat pentru o şcoală de diplomaţi a partidului, la Bucureşti. Cele de mai sus mi le-au povestit cei trei colocatari, înainte de activitatea lui de la Piteşti. După arestarea sa, furios că a fost declarat de cei cu care avusese fugarele lui legături, a vrut să dovedească faptul că este comunist sincer şi a făcut împreună cu alţii care voiau şi ei să se reabiliteze, *Organizaţia Deţinuţilor cu Convingeri Comuniste {ODECACA,* după cum îi poreclise, în derâdere, marea majoritate a deţinuţilor de la Suceava). Se asociase lui Ţurcanu şi Alexandru-Şura Bogdanovici, student la Drept, originar de pe la Soroca. Acesta îl atrăsese în scop de *reeducare* şi eliberare anticipată pe un alt sorocean. Alexandru Popa (cunoscut sub numele de Popa Ţanu), student mai mic, în anul I sau II la Agronomie. Pe ultimul îl cunoşteam, căci în vara lui 1944 fusese refugiat la Oraviţa, ne împrietenisem chiar, mă vizita, eu împrumutându-i cărţi. Vorbisem deseori şi m-a făcut să cunosc o altă faţă a plaiurilor sale natale. După foametea care bântuise acolo în 1936 rămăsesem cu impresia că Basarabia era un pământ sărac. El mi-a vorbit mult de frumuseţea şi bogăţia nefericitei lor provincii. Aflând acum despre dezertarea lui am rămas surprins neplăcut, eu cunoscându-1 cu totul altfel, cu puternice simţăminte naţionale şi religioase. Am auzit mai târziu că trecând sincer de partea lui Ţurcanu, i-a divulgat aderarea oportunistă a lui Bogdanovici la *reeducare.* Şura voise ca aderenţii lui să-şi însuşească cunoştinţe de ideologie marxistă, să dea astfel aparenţă trecerii la noua societate, în scopul eliberării înainte de termen. Divulgarea planului său de către Popa Ţanu a fost pretextul bătăii cumplite în care s-a sfârşit bietul Bogdanovici, care a murit implorându-şi călăul: *Nu mă omorî, Eugene, nu mă omorî* (asta mai târziu, la Piteşti).

Oamenii lui Ţurcanu beneficiau de cărţi, în scop de lămurire, dar nu prea multe. îl aveau în schimb pe şeful lor, deja documentat în perioada pe care o petrecuse de când trecuse la comunişti. La Suceava nu se întrezărea modelul care avea să se instituie la Piteşti. Părea o acţiune blândă de informare ideologică în scopul schimbării opiniilor, dar nici aşa nu a avut prea mulţi aderenţi. Atât am reţinut din povestirile celor trei noi prieteni ai mei.

Nu am stat prea mult în formaţia asta şi s-a făcut o redistribuire pe celule. Cum aveam să aflu mai târziu, aveam un *politruc* - Marina - care şi-a început activitatea prin amestecarea în camere în formaţii noi, după un plan al lui. Ştia el de ce. Până acum nu bănuiam pe nici unul dintre noi că ar fi în stare să ne toarne. Şi nici nu a făcut-o nimeni, în epoca aia.

Acum am nimerit în cameră cu nea Aurică Dragodan, care făcea puşcărie din 1941-1942.1 se spunea *Magistrul,* căci învăţase pe mulţi la viaţa lui. Era originar din Alexandria, îşi pierduse libertatea după evenimentele din ianuarie 1941, într-un proces al *Frăţiilor de Cruce.* Era un băiat slab, cu figura de ascet, nici nu era mirare după atâţia ani de subzistenţă la toarta cazanului puşcăriei. Doar şi Arghezi constatase că *„De foame şi chinul răbdării / Lipită li-i burta de şira spinării".* Dar era vânos, optimist, destul de zâmbitor după atâţia ani sub zăbrele. Se plimba mult prin

cameră, tăcut. Nu bănuiam că se ocupa cu poezia, era modest şi niciodată nu ne-a spus ce-a compus.

Ceilalţi doi erau doi bucureşteni dintr-o organizaţie naţional-ţărănistă. Despre unul, Ilie Dumitrescu, reţin că era din Florească şi din povestirile lui am cunoscut viaţa de cartier bucureştean. Cel de al doilea, Tudorel Petreanu era medicinist, mai mic cu 4 ani decât mine. Avea o fire blândă, tăcută, liniştită, cu foarte mult bun simţ. Tinerii naţional - ţărănişti fuseseră prinşi voind să arunce în aer statuia *Ostaşului sovietic,* de la Şosea. Erau mai mulţi în lot, majoritatea din acelaşi cartier, Floreasca, dintre ei am cunoscut mai târziu pe Alexandru Tetler -Toie -, un pătimaş al muzicii de jazz, care m-a uimit prin cunoştinţele sale în acest domeniu. Erau buni camarazi de cameră, niciodată n-am avut vreo divergenţă politică, era prea mare şi prea tare duşmanul comun. Deşi gestul cu *statuia* nu părea prea serios, era măreţ prin conţinut, căci exprima ura şi lupta împotriva celor care ne-au adus noua robie.

Ni s-a dat voie să scriem acasă şi să primim şi noi cei de la *munca silnică,* un pachet lunar, de trei kilograme. Cam după o săptămână au început să sosească primele pachete. Cei mai mulţi beneficiari au fost cei care aveau familiile prin apropiere, înţelegând aici şi pe cei din Bucureşti, între cei bucuroşi a fost şi Valeriu Gafencu. Acesta, împreună cu Ion Ianolide făceau şi ei închisoare ca şi Dragodan, de pe timpul lui Antonescu, ei fiind cunoscuţi de către noi, cei proaspăt veniţi, ca având o puternică trăire creştină. Se rugau mult şi se purtau cu blândeţe şi cu dragoste cu cei din jurul lor. Ca şi nea Aurică al nostru, erau şi slabi şi palizi. Gafencu mergea, când ne scotea la plimbare, cu paşi gârboviţi, nu de povara anilor, căci doar la arestare era student, ci de-a lipsurilor îndurate. După atâţia ani de zile de lipsa de contact, a primit şi el pachet de la o sora a sa din Bucureşti. Şi ne-am trezit, într-o zi când trecea cu *tineta* la *program,* furişându-se de ochiul gardianului, că ne deschide *vizeta* (tot vizetă i se spunea şi uşiţii făcute în uşa celulei, pentru introducerea mâncării) şi ne aruncă un pacheţel, câte o gustare din cele trei kilograme pe care le-a primit. înainte de a apuca să-1 restituim, el a murmurat ca o scuză:

- *Mai mult ca un gând frăţesc,* plecând repede să ducă şi celor din alte camere, pe lângă care trecea, darul lui de gând şi de inimă. Acesta era Valeriu Gafencu. în *demascările* care au urmat, ce avea el de spus din exterior, căci trecuseră atâţia ani de când era închis şi nu mai prezenta nici un interes, dar trebuia umilit prin *autodemascare,* să dărâme în ochii celor din jur imaginea de model care ne-o formasem despre el. Ce ar fi avut de spus un sfânt unui tâlhar?

Poate că dacă era un duhovnic, poate că o fi avut vreun gând vrăjmaş să mărturisească, dar fapte, nici una. însă gesturi ca cel cu împărţirea pachetului se puteau politiza ca *ajutor legionar.* Şi Valeriu, care era printre noi un mărturisitor al dragostei creştine, urma să fie umilit pentru fapta sa cea bună.

Chilipirul cu pachetele a ţinut doar câteva zile. Până să ajungă scrisoarea la ai mei şi până să vină şi ei cu pachetul, dacă au trecut 7 zile. A venit tata (cum mi-a spus după eliberarea mea) dar de la poartă l-au întors înapoi. Pe 8 iunie s-a întrerupt ori ce legătură cu familiile. Deci beneficiasem de o carte poştală trimisă, fără drept de răspuns.

Cum era firesc pentru el, *politrucul* îşi continua acţiunea, cu izolarea noastră şi ruperea de cei dragi. Să nu mai ştie nimeni ce se va întâmpla cu noi. Avea el planurile lui (ori mai bine zis ale celor de deasupra lui), dar noi nu intuiam ce se va întâmpla cu noi.

Pe la începutul verii, ne-a chemat unul câte unul, să stăm de vorbă cu el, să ne cunoască. Ori poate era o metodă prin care se întâlnea cu oamenii pe care de bună seamă că îi avea, dar noi încă nu-i descoperisem. Până la urmă nu a ajuns să-i cheme pe toţi din *Celular.*

Când mi-a venit rândul, după identificarea de rigoare, numele, locul naşterii, condamnarea, m-a întrebat şi data arestării. îi spun eu 8 iunie 1948 (data reală şi nu cea de 5 iunie, care este trecută în mandat) la care el întinde plasa, să mă agate în discuţie cu subiect politic.

-Aaa, importantă zi, ce s-a mai întâmplat atunci ?

-Am dat bacalaureatul, în 1942, răspund eu ricoşând (răspunsul), căci el se referea mai mult ca sigur la *Restauraţia* lui Carol al II-lea, singurul eveniment istoric mai recent petrecut la data cu pricina. Cum Carol nu fusese agreat de noi, ba dimpotrivă, ne făcuse mult rău, ucigând prin oamenii lui -Armând Călinescu, g-ralii Gheorghe Argeşeanu, Gavrilă Marinescu şi toată liota *Frontului Renaşterii Naţionale* -toată elita noastră, voia să mă angajeze în discuţie pe această temă.

- *Nu, altceva,* insista el. Mi-aduc aminte şi eu şi atac la rândul meu:

- *Ne-aţi luat pachetele, anul acesta, pe 8 iunie.*

S-a stăpânit şi m-a trimis la cameră, căci probabil i-a fost suficient, m-a cunoscut.

Nu mai ştiu care şi când au plecat din cameră. Mai ştiu însă pe cine a mai venit, păstrându-se întotdeauna compoziţia de patru deţinuţi.

Paul Iordăchescu, licenţiat în Istorie, dar şi student în anul al doilea la Italiană, pentru care se nimerise printre noi, cei neisprăviţi. Era un bărbat înalt, slab din constituţie, puţin aplecat din mijloc şi cu picioare atâta de subţiri că te mirai cum îl poartă şi nu se frâng. Era bun povestitor, mi se părea că până la confabulaţie, dar şi cu bogate cunoştinţe în domeniul în care se pregătise, din care ne împărtăşea cu largheţe şi nouă. Ne delecta şi cu amintiri nostime din copilăria sa îndestulată (tatăl său fusese directorul culturilor de sfeclă de zahăr, din Ministerul Agriculturii, cu specializare în străinătate, iar fraţii tatălui au fost celebri teologi, unul profesor, la Teologia din Cernăuţi, iar celălalt directorul Seminarului *Veniamin Costachi,* din Iaşi). Povestea odată, cu umor, dar parcă şi cu o umbră de nelinişte, cum - student fiind - a făcut cu un grup de studenţi de la Istorie o excursie cu caracter de studiu prin Ardeal. La Alba Iulia, o ţigancă ghicitoare, văzând grupul de tineri şi tinere, s-a luat după ei, ca să le ghicească norocul în palmă. Fetele s-au prins, ţiganca -priceputa -le spunea numai de bine şi de dragoste şi toţi râdeau. Când i-a întins şi Paul mâna, ghicitoarea s-a uitat şi i-a împins-o înapoi: *Du-te de-aici, că ţie nu-ţi ghicesc.* Paul a insistat, căci îl făcuse curios, şi în cele din urmă i-a spus, speriindu-i şi pe ceilalţi:

-Văd lacrimi, lanţuri şi sânge.

Paul povestea şi mi s-a părut că în ciuda nepăsării aparente, îl stăpânea parcă şi o îndoială asupra viitorului, căci prezentul era aşa precum îl ghicise ţiganca, lacrimi pentru cei de acasă şi lanţuri pentru el. Si *non e vero, e ben trovato,* mi-am zis eu, fiind vorba de un student la Italiană. Dar n -a fost aşa, urma să fie totul adevărat, chiar dacă numai din coincidenţă.

Era pe atunci, pe secţia noastră, un gardian rău, Georgescu, care era foarte zelos, slugarnic cu cei mari dar zbir cu cei fără apărare, înjura, brusca şi pentru fleacuri băga oamenii la *izolare,* la *„Apărarea Pasivă"* cum zicea el. *Izolarea* se făcea într-un beci situat sub demisolul clădirii, probabil fostul adăpost prevăzut pentru *Apărarea Pasivă* din timpul războiului, adaptat pentru noua funcţie. Avea o uşă scundă, de trebuia să intri încovoiat. în interior era ciment pe jos şi nici un mobilier, nici măcar *tineta* pentru necesităţi, încât era plin de murdărie şi de miros acid de urină şi de fecale. Lumină nu era deloc, întunericul cel mai negru. Cel izolat vedea doar cât apuca până nu se închidea uşa după el. Dacă îi dădea în gând, dormea stând pe gamela întoarsă cu fundul în sus, altfel decât pe cimentul ud şi murdar. Paul a găsit şi el soluţia. Nici nu mai ştiu pentru ce 1-a izolat, s-a uitat la geam, care era situat mai sus decât capul, încât trebuia să te sui pe patul de deasupra pentru a privi afară, ori poate că i s-a părut că i-a răspuns obraznic, destul că Georgescu i-a făcut-o. Când s-a întors era şi mai slab şi tremura de frigul din beci. După vreo săptămână s-a văitat că l-au luat nişte friguri de-i clănţăneau dinţii din gură. După trei zile, iară. A pus-o pe seama *turtoiului.* Pe atunci, de două ori pe săptămână ne dădeau în loc de pâine, mălai. Se nimerise chiar în zilele anterioare frisoanelor să ne dea nişte *turtoi* (aşa îi ziceam în puşcărie turtei de mălai) acru, cu gust de fermentaţie de am şi râs că-i făcut cu lapte acru, dar era stricat de-a binelea. L-am mâncat toţi, căci altceva nu aveam şi Paul a crezut că din asta i se trage. Dar era malarie, căci beciul în care stătuse era plin de apă şi de ţânţari. A fost dus la infirmerie de unde apoi a fost dus

cu duba. Am auzit două variante ale morţii sale: în bătăi, sau după o hemoptizie. în oricare dintre ele, apare cea de-a treia prezicere, sângele, care a urmat lacrimilor şi lanţurilor pe care i le-au pus la plecarea din Piteşti (avea şi el 15 ani de condamnare), încheindu-se astfel destinul tragic al tânărului profesor.

Un alt prieten din celula asta a fost Anghel Avram (Avrămuţ, dezmierdat atât de ardeleneşte de ai **lui).** Era din Balomirul de Câmp, din Alba şi studia la Bucureşti *Artele Frumoase* - coleg de an şi prieten cu Popescu - Gopo, pe care el mi-1 descria încă de pe atunci ca foarte înzestrat. Anghel scăpase de arestările din 15 mai şi a plecat în Alba să achiziţioneze merinde, făină, slănină şi ce-o mai fi, pentru *Rezistenţa* din Muntele Mare, unde se strânseseră luptători din mai multe partide. împreună cu Puiu Obreja, cel condamnat la moarte şi executat prin 1949, mai fusese şi altădată acasă, la Balomirul de Câmp, unde pe timpul războiului fusese un aeroport de campanie al armatei germane. Aici mai rămăseseră netransportate şi nedezamorsate multe bombe nefolosite în război. Pe furiş, căci erau păzite de ostaşi, le-au demontat şi au scos explozibilul din ele, tot pentru lupta celor din munţi. De aceea acum avea două condamnări, una mare, *politică,* iar alta mai mică de *drept comun,* derizorie din toate punctele de vedere, trei ani de zile pentru furt calificat (de bombe).

Ca pictor, era un admirator al peisajului şi a bogăţiei de culori. Ne-am vorbit despre curentele din arta plastică, fiind un bun cunoscător al istoriei artelor.

Pe toamnă, cum noi ne sculam după clopot la ora 5, el se ridica la fereastră, cu tot riscul de a fi pedepsit şi nu se mai sătura să privească zorile. într-adevăr, niciodată nu am văzut un tablou mai frumos, sau mai bine zis, tablouri mai frumoase. Pe cerul toamnei norii se schimbau din clipă în clipă şi razele ivite la orizont le luminau conţinutul zdrenţuit, cu intensităţi de culoare diferind după grosimea norului. Avrămuţ nu se mai sătura:

- Minunat, minunat!

Şi avea dreptate, căci dacă zăboveai un pic, imaginile se schimbau ca într-un caleidoscop miraculos. Merita riscul de a fi prins. Georgescu nu ar fi fost receptiv la motivaţiile noastre estetice, iar ridicarea pe patul de sus, după ora deşteptării, era privită ca o luare de contact cu camera învecinată, ferestrele fiind apropiate una de alta. Contactul cu camerele vecine era interzis şi vigilenţa izvorâtă din lupta de clasă se traducea cu zile de beci, cum o păţise bietul Iordăchescu.

Avrămuţ mai povestise cum la un Paşti, neavând bani să meargă acasă la părinţi, un coleg cu care împărţea o mansardă din cartierul Tei, a prins motanul gras al proprietăresei şi 1-a sacrificat pe post de miel. El susţinea că nu s-a înfruptat, ţinând post în continuare, dar de Revelion, care a venit, deşi nu am avut plăcinte, l-am tratat numai cu un răvaş: *Mâine dimineaţă-n zori/ Să-ţi aducă Noul An/Bogăţie de culori/Şi un...minunat motan.*

Pe lângă noi a mai fost adus Ioan Godea, un student în anul V la Politehnica din Timişoara. Era şi el tot ardelean, ca şi Avrămuţ, dar de pe versantul vestic al Munţilor Apuseni, din plasa Beliu, Bihor. Era mai scund de stat, dar mi se părea bine legat, un băiat mai tăcut, meticulos şi manierat, cunoscător şi al limbii maghiare şi mă apucasem cu el să rup câteva cuvinte ungureşti. Se apropia Crăciunul şi ne cântam în surdină colindele, cum se obişnuieşte a primi *Naşterea Domnului.* Ionică Godea ne-a învăţat un colind de prin părţile lui: *Linu-i lin si iarăşi lin/ Bate vântul frunza lin.* Mi-a plăcut foarte mult melodia, aducea parcă atâta pace în sufletele noastre. I-am făcut, după ea, alt text, de circumstanţă, dar în gând numai, căci hârtie şi instrumente de scris nu aveam, dorind ca în *Seara Sfântă* să le fac surpriza şi să li-1 cânt. îl mai reţin după cei 42 de ani care au trecut, deşi nu l-am scris niciodată: *Călătoare logostea/ Locului rămâi/ Să cobori pe-un fulg de nea/ Să te prind în mâini/ Să te port cu glas plăpând/ Binevestitor/ Peste pârtiile din gând/ Prin ogrăzi de dor/ Tu să arzi, eu să colind/ Peste ani şi zări/ Amintiri de mult s-aprind,/ Albe lumânări.* Refrenul: *Unu-i Seara Sfântă, lin,/ Glas de îngeri cântă lin/Robilor alin/ Linu-i cer de stele plin/ Raze prin zăbrele vin/ Robilor alin.*

Dar nu am mai apucat să le cânt versiunea mea. în *Seara de Ajun,* nici nu se amurgise bine că şi s-a dat stingerea, pe la ora 17 şi ceva. Gardienii de pe sală, ca niciodată până atunci, treceau într-una pe la vizete, poruncindu-ne să ne culcăm şi să nu audă nici o vorbă. Ne-am cântat fiecare în gând colindele dragi, cu repertoriul îmbogăţit de nea Aurică Dragodan, de la care am învăţat nişte cuvinte noi pentru colinda *O ce veste minunată.* Pe unele le-a pus pe seama lui Radu Gyr, dar multe erau ale sale, într-un stil care nu era pastişă, căci izvora din aceleaşi suferinţe şi se înscriau în canonul melodiei.

Noi eram în *Celularul* mare, pe Nord, încât nu aflasem încă ce se petrecuse la Sfântul Nicolae la Camera 4 Spital. Cum gardienii, în frunte cu directorul Dumitrescu, au pândit la uşă, înarmaţi cu ciomege şi curele, până a dat Ţurcanu chemarea că este atacat de bandiţi. O înscenare care justifică amestecul administraţiei, dar care a marcat declanşarea *demascărilor,* aşa numita până azi - de comunişti şi neocomunişti -*reeducarea* de la Piteşti. Ciomagul a rămas în mod oficial în mâna lui Ţurcanu şi a cetei lui de *reeducaţi* din *ODECACA-ul* de la Suceava. Dar noi nu ştiam pe atunci încă nimic despre "cutremur".

În prima zi de Crăciun, în mod intenţionat şi provocator, ni s-a dat la amiază o ciorbă de fasole, în care înotau, ca nişte peştişori în acvariu, câteva boabe. în celula vecină, din stânga noastră, era Ghiţă Costea, cel cu care stătusem mai înainte şi un consătean de-al său, Nica Cojocaru, student la Franceză la Iaşi. L-am auzit pe acesta din urmă cum 1-a întrebat, cu consternare şi chiar cu reproş în glas, pe gardian:

- *Păi bine, domnu' Dina* (îl chema pe acela Florea Dina şi a ajuns ulterior ofiţer, distingându-se prin brutalitate), *ne daţi fasole în ziua de Crăciun ?*

- *Măi Cojocarule, spune tu drept, ai mai mâncat tu fasole în ziua de Crăciun?*

- *N-am mâncat, domnule, niciodată.*

- *Vezi, mă, noi îţi dăm să mănânci ce n-ai mâncat nici acas'la tat-tu.* Şi a plecat râzând batjocoritor.

Îl mai reţin din celula asta pe Vasile Colotelo, bucovinean, fost funcţionar la Regionala *C.F.R.* Iaşi şi student la Drept, în acelaşi oraş. Avea o condamnare de 25 de ani. îmi povestea ce ghinion 1-a urmărit şi când a terminat liceul şi anul trecut, când era să termine facultatea. Era în 1938 la Cernăuţi, când *Siguranţa* 1-a luat de pe banca examenului de bacalaureat, neînduplecându-se la insistenţa comisiei de examinare să-1 lase să termine examenul şi apoi, gata, pot să-1 ridice. Tatăl său - era un învăţător sever şi corect, de formaţie austriacă - 1-a renegat, nevoind să se recunoască tată de puşcăriaş. A urmat dezastrul naţional din 1940, când în urma politicii oficiale româneşti, ruşii ne-au luat Bucovina. Tatăl a recunoscut că fiul avusese dreptate şi s-au împăcat. A plecat apoi la armată şi la război, tatăl se prăpădise pe drumurile băjeniei, când s-a reîntors din Cehoslovacia, nu 1-a mai regăsit. S-a stabilit la Iaşi, a intrat funcţionar, pentru a-şi câştiga existenţa, căci acum nu mai avea şi alte surse, familiare de trai, dar nu a părăsit nici visul tatălui său, de a-1 şti cu facultatea terminată. Iar în iunie 1948, în ultima sesiune ce o mai avea de dat, iarăşi l-au închis. Dar acuma alţii.

Am mai auzit apoi despre el la Aiud, în urma tuturor prăbuşirilor, trecând şi prin *demascări,* a găsit alinare în credinţă şi în rugăciune, devenind un mistic profund şi practicant, cu ore întregi de rugăciune pe zi. Ofiţerul politic, într-o discuţie cu deţinutul, vrând să-1 lovească sufleteşte, i-a spus că logodnica 1-a părăsit (era după vreo 12 ani de închisoare şi securiştii găseau o plăcere diabolică în a anunţa divorţurile ca semn că toată lumea ne-a părăsit.) Dar Vasile, tare sufleteşte, îi răspunse că îi pare bine că măcar ea să fie fericită. *Politrucul* continua însă atacul:

- *Dar ştii cu cine, mă? Cu un popa.*

Dar Vasile, senin, îi răspunde că îi pare bine că măcar a dat de un om cu frica lui Dumnezeu. Bunătatea serafică a lui Colotelo a învins perfidia *politrucului.*

Despre *„Cazul Piteşti"* au scris mulţi, cel mai adesea din auzite. Cei care au trăit drama, aşa cum se mira dr. Banu Rădulescu în revista *„Memoria ",* se feresc să

vorbească public. Cei care o fac, au avut o şansă şi nu s-au compromis prea mult, fie acolo, fie mai târziu. Dar în afara morţilor martirizaţi, care ne-au spălat onoarea tuturor, ceilalţi toţi care au trecut prin sinistru, au devenit ori *torţionari* ori *delatori,* atât cât i s-a cerut fiecăruia, bineînţeles că sub teroare. Unii au plusat şi au făcut mai mult decât era necesar ca să supravieţuiască. Unii s-au redresat mai devreme, alţii mai târziu şi foarte puţini au fost consecvenţi cu mârşăvia în care au intrat fără voia lor.

Faptele sunt adesea răstălmăcite, din interese care vor să disculpe fie victimele, fie călăii şi stăpânii acestora. Nimeni nu poate să reconstituie *Piteştiul,* decât dacă se vor aduna episoadele din fiecare cameră de supliciu şi din toate perioadele. Au fost trăsături comune, dar şi particularităţi legate de cinismul personal al torţionarului. Mozaicul se compune din plăcuţe şi eu nu am pretenţia să fiu decât o plăcuţă. Cine poate, să le adune şi pe celelalte.

Banu Rădulescu vorbeşte de *călăi,* de *victime,* de *călăi-victime* şi aşa mai departe, dar precum am spus mai sus şi se va vedea mai la vale, nu toţi au avut nefericita ocazie de a deveni *torţionari.* Au fost cei trecuţi la urmă prin *demascări.* Aceştia n-au mai avut pe cine bate şi li s-a cerut doar să devină *turnători.* Şi s-au supus. Deprecierea morală, până la devalorizarea totală a studenţimii, care reprezenta partea cea mai dinamică a rezistenţei, a fost realizată.

Eu de fapt nu fac descrierea generală a fenomenului ci doar atât cât face parte din biografia mea.

Spovedania aşteptată de directorul revistei *„Memoria"* este foarte greu de făcut publică. Duhovnicul îl ascultă în taină pe cel îngenunchiat, căci taina este spovedania. Cu riscul de a fi dizgraţiat, continui să povestesc cel mai sumbru episod din viaţa mea.

Aşadar, am ajuns cam prin luna martie 1950. Vecinii din dreapta noastră ne-au comunicat că Gioga Parizianu, care stătea în celula lor, fusese luat cu bagajul, fără să se ştie unde. în acesta celulă mai erau doi colegi de an de-ai lui, Mitică Bordeianu şi cumnatul acestuia, Mircea Mihai Iosub, amândoi din Drăguşeni-Baia, precum şi Costache Oprişan, fostul comandant pe ţară al *Frăţiilor de Cruce.*

Cam după două săptămâni, mă scoate şi pe mine cu bagajul pe coridor, unde fuseseră deja scoşi toţi cei trei rămaşi după plecarea lui Gioga, precum şi Ieronim Comşa (Nimu), medicinist în anul III la Bucureşti, care stătuse în camera de dincolo de cei trei. Celulele noastre erau înspre capătul cu luminatorul *Celularului,* de unde pleca spre parter o scară, împins într-acolo de Georgescu şi Dina, acesta din urmă ne-a profeţit încurajându-ne: *Lasă că o să vedeţi voi pe dracu.*

Nu ştiam încotro ne duc, dar n-am mers decât până la prima uşă, cea de lângă scara care cobora în curtea de plimbare. Era Camera 3 Parter prin care mai trecusem până a nu pleca la proces.

Înăuntru mişuna de deţinuţi. Mobilierul era altfel amenajat: pe stânga, de cum intrai, era un prici, în fund şi la mijloc erau paturi suprapuse, în dreapta uşii erau nişte preşuri, ca să le zic aşa, ţesute ca rogojinile din fâşii de deşeuri de haine militare, groase cam cât un lat de deget. Am început cu descrierea mobilierului pentru că are legătură - ca un cadru topografic - cu întâmplările ce aveau să urmeze.

Cei găsiţi aici ne-au înconjurat, cum se obişnuieşte în astfel de ocazii cu noii veniţi, şi a început, conform uzanţelor, prezentarea reciprocă.

Erau studenţi din diferite loturi şi cu diferite pedepse, cele mai multe mici, în raport cu ale noastre, până la 10 ani. Printre cei de aici am dat şi de cunoştinţe, dar nu am dat prea mare importanţă faptului că nu s-au apropiat de la început de mine. Parcă îmi luase Dumnezeu minţile, eu care de obicei eram foarte circumspect cu oamenii şi atent la cele din jurul meu, nu am realizat de ce ne-au băgat pe noi, cu pedepse mari de *muncă silnică,* împreună cu alte categorii, deşi ştiusem cum era împărţită închisoarea.

Cei care mă înconjurau nu mai pridideau cu întrebările, ba cum e mâncarea, ba cum se poartă gardienii, ba ce se mai aude de-afară, ba cum ne ducem viaţa în celulă. Luat repede, că doar şi ei erau deţinuţi ca mine şi mă înţelegeau, că masa era

proastă şi nu ne asigura necesarul de calorii pentru existenţă, că gardienii erau răi şi brutali, cu referire la Georgescu şi la Dina, că de afară nu ştiam nimic (încă nu începuse sistemul de intoxicare politică cu informaţii false, de mai târziu) că la celulă trăiam frăţeşte, în colectiv mic şi ne petreceam viaţa în povestiri cu caracter autobiografic ori schimburi reciproce de cunoştinţe profesionale. De unde să ştiu eu că mi se puneau toate la catastif şi aveau să fie curând răstălmăcite toate.

Cei cunoscuţi nu s-au apropiat imediat şi nici nu mi-am dat seama de rezerva lor, am interpretat-o ca datorată stării de detenţie. Dar nu era aşa, ulterior mi-am dat seama că au făcut-o din jena pentru situaţia lor în care au fost aduşi şi poate şi din dorinţa intimă de a nu-mi face şi ei rău, ştiind ce avea să se întâmple, căci trecuseră şi ei de curând prin "cutremur", ba unii se mai găseau încă sub moloz. Toţi fuseseră băieţi buni şi se vede treaba că le-a mai rămas din fondul lor sufletesc destul, nu apucaseră încă să se pervertească.

Primul pe care l-am remarcat a fost Vasile Mătărângă, mai mic decât mine cu un an, fiul unui medic de la noi din Caras, de la Moldova Nouă. Acesta mai avea doi fraţi, tot medicinişti, şi două surori, dintre care una căsătorită în Oraviţa, unde Vasile venea adesea în vacanţe. Ne cunoşteam destul de bine. Era un bărbat înalt, frumos, blond şi cu multă fineţe.

Nu-l ştiam să se fi manifestat politic. Acum intrase într-o organizaţie naţional-creştină-promonarhistă de la Timişoara şi în camera asta mai erau doi din lotul lor. Soare Ion, coleg de an cu Vasile, şi Laitin Dănilă, din anul III al Medicinii timişorene, originar din apropiere de Caransebeş. Şeful lor era Ion Angelescu, fost ofiţer ca şi Soare şi coleg de an cu ei, la Medicină, originar de la Vlăduleni, de lângă Olt, rămăsese în altă cameră. Nu spusese unde şi nu mă interesa, ulterior aveam să reconstitui motivul separării, care nu se datora numai cuantumului pedepsei. Vasile nu m-a întrebat, ca şi ceilalţi, şi mi s-a părut că are o privire schimbată, dar aşa cum am mai spus, o credeam datorită detenţiei.

Alt cunoscut, care s-a apropiat târziu şi cu aceeaşi mină jenată şi parcă mai tristă, a fost Ilie Ţăranu, pe care îl avusesem subaltern la o unitate de *Frăţiori* de la liceul din Oraviţa, unde a fost şi el elev. Acum fusese student în anul II la Litere şi Filozofie Bucureşti. Era dintr-o familie cu vreo 7 fraţi, toţi băieţi. Doi fuseseră cu o clasă înaintea mea în liceu şi unul dintre aceştia, plecat azi în străinătate, mi-a făcut pe atunci pregătirea pentru a intra în organizaţie. Eram prieteni, mi-a spus că a fost condamnat într-un lot cu Ghiţă Chirilă, tot de la Oraviţa, acum student şi acesta la Litere la Bucureşti. Am auzit că mai târziu Ilie a făcut o stare depresivă, datorită frământărilor sufleteşti pe care i le-a provocat *demascarea.* După eliberare, s-a retras modest muncitor la mina din satul său, Dognecea, de lângă Reşiţa. Aripi frânte, vise nerealizate ca ale atâtor alţi tineri din generaţia noastră. Nici el nu a fost prea vorbăreţ cu mine.

Târziu l-am observat în puzderia de oameni pe colegul şi prietenul meu Gavrilă Mreneş (Vili). Rezerva lui, faptul că nu s-a apropiat de la început de mine ca alţii, am pus-o pe seama înfrângerii noastre şi a intrării lui în închisoare, căci aşa cum am mai spus, el fusese ultimul încadrat în unitatea şi mi-am zis că poate a fost mai puţin pregătit sufleteşte în a ne înfrunta soarta. Dar nu, aveam să-mi dau seama mai apoi, m-a menajat şi tristeţea lui, ca şi cea a lui Iliuţă Ţăranu şi a lui Vasile Mătărângă, se datora faptului că nu mă poate ajuta, deşi ştia ce-o să mi se întâmple.

Nici unul, deci, dintre aceşti vechi cunoscuţi nu mi-a şoptit nimic. S-a apropiat însă discret de mine bunul Mircea Iosub, cel care venise aici odată cu mine şi mi-a spus că *l-a* găsit în camera asta pe Gioga, zăcând într-un pat că nu se simte bine, dar fără să spună ce are. Şi pe furiş, ca să nu-1 audă alţii, mi-a şoptit: *Doctore, ai grijă ce vorbeşti că aici sunt din cei cu reeducarea de la Suceava.* Şi nici atunci nu am intuit ce o să se întâmple. Nu-i nimic, îmi zic, ei cu ale lor, eu cu ale mele, ce importanţă ar avea faptul că alţi oameni au altă părere. Structura mea intimă era dispusă la dialog, niciodată nu am fost exclusivist, deşi eram acuzaţi de totalitarism. Nu eram aşa ceva.

Ni s-a servit masa, hârdăul cu mâncare a fost băgat în cameră şi nu ni s-a servit din uşă de către plantoanele de *drept comun,* sub supravegherea gardianului. *Polonicar* (un cuvânt de asemenea netrecut în dicţionare, dar de circulaţie la românii din gulaguri, numea pe omul care împărţea mâncarea cu polonicul) era unul, Virgil Bordeianu, care se apropiase printre primii de mine şi trecuse cu tot felul de întrebări pe la toţi cei nou-veniţi. Porţiile rămase le-a împărţit celor din fundul camerei, fără să-mi dau seama atunci că ar avea şi asta vreo semnificaţie, credeam că acolo ajunsese rândul la *„supliment".*

Nouă, ca proaspăt sosiţi, ni se făcuse loc pe preşurile din dreapta uşii. Dar nu mi-a făcut loc lângă el Vili Mreneş, ca altădată la Cluj, ci un coleg de promoţie cu noi de la Bucureşti, Ion Struţeanu, condamnat cu tineretul universitar naţional-ţărănist. Acesta era nepotul de fiică al lui Ion Slavici, tatăl său fiind renumitul profesor de la Liceul *Lazăr,* Scarlat Struţeanu (la origine german, cu numele de Strauss românizat).

A urmat scoaterea la *program,* cum se numea scoaterea *tinetelor* pentru deşertarea celor cu dejecte şi pentru umplerea celor cu apă. Am crezut că scoaterea aceasta la o oră aşa de devreme s-a datorat înţelegerii faptului că fiind mulţi, *tinetele* erau neîncăpătoare. De fapt şi timpul cât ne-a ţinut a fost mare, îngăduindu-ţi să foloseşti chiar closetul existent, nu ca la celulă.

Gioga a ieşit susţinut de doi, căci nu putea merge ca lumea, şi Iosub m-a întrebat cum de s-o fi dărâmat într-atât, căci doar din celulă plecase teafăr. Aveam să ne lămurim curând, să vedem cu ochii şi pe spinarea şi oasele noastre ce nu a îndrăznit el să ne spună.

Abia am intrat în cameră, ne-am aşezat pe preşuri, când unul din cei din fundul camerei, mai înalt, blond, cu ochelari cu rama albă, metalică, a venit până în mijlocul camerei şi ni s-a adresat nouă, noilor veniţi:

-Ia ascultaţi aici, noi ăştia de aici ne-am hotărât să ne schimbăm, să pornim pe alt drum, să ne reeducăm. Voi ce părere aveţi ? Se făcuse linişte, toţi stăteau parcă în aşteptare. Oare chiar aşa de curioşi să ne afle părerea? Mă gândii repede, treaba lor pe ce drum au luat-o, eu tot nu-i mai pot opri, căci merg pe calea asta de mult mai bine de un an. Şi apoi credeam că sunt numai câţiva, cum fuseseră la Suceava.

-Hai, bădia Costache, se adresa acelaş, cu ton batjocoritor, lui Costache Oprişan, *ce părere ai?*

-N-am nimic împotrivă, răspunse acesta.

-Dar voi, ceilalţi?

-Nici eu n-am nimic împotrivă, răspunsei şi eu, socotind răspunsul compatibil cu coexistenţa, prin neamestec în treburile lor. Dintre paturile din fund mai ieşiseră şi alţii, din acelaşi grup cu primul, care uitându-se roată peste toată camera, îi asmuţi: *I-auziţi, măi!*

Şi ca la un semnal, de fapt acesta şi era semnalul convenit, căci ne aşteptau de mai înainte, venirea noastră era pregătită, au sărit din toate părţile asupra noastră. Dădeau care cum puteau şi unde apucau, cu palmele, cu pumnii, cu picioarele. Se făcuseră cinci grămezi, în jurul fiecăruia dintre cei cinci care am venit. Nu mai puteai opune nici-o rezistenţă, decât să te îndoi şi să-ţi pui mâinile deasupra capului, dar curând totul a fost inutil, căci ne-am prăbuşit şi nu s-au mai aplecat asupra noastră, ci au sărit cu picioarele, şutând şi călcându-ne.

Acelaşi dirijor, pe care l-am crezut atunci a fi Ţurcanu, iar pe cel de lângă el Bogdanovici (cum auzisem că-i chema pe şefii *reeducării* sucevene) a intervenit, apărându-ne:

-Lăsaţi-i, măi, că-i omorâţi!

Şi ne-a trimis pe toţi la loc. Camerele astea de la parter aveau către sală uşi cu geamuri vopsite şi la fiecare uşă stătea câte unul de-ai *comitetului* existent aici şi pândea să nu vină gardianul. Chipurile, căci gardianul ştia tot. Oare nu ne spusese Dina când ne-a adus că o să vedem pe dracu' ?

Bătaia asta a fost doar aperitivul, faţă de cea care aveam s-o mâncăm în continuare. Dar a fost suficientă ca să răstoarne multe în mine. Acum nu mă

bătuseră duşmanii, pe care i-am înţeles de ce o făceau. Dar aceştia de lângă mine, care crezuseră toţi ca mine, care fuseseră toţi oameni cu frica lui Dumnezeu şi cu dragoste de oameni, cum se poate să se fi schimbat aşa? Şi Vili, şi Ilie şi Vasile, prietenii mei de până mai ieri, urlau cu lupii împreună. Şi de ce mă băteau toţi, căci nu le-am stat în cale cu nimic, chiar dacă şi-au luat o altă orientare, nu-i impiedicam noi, care stătuserăm până atunci la celule şi nici nu-i ştiam, nici nu-i vedeam ce fac. A urmat imediat lămurirea.

Şeful, cel pe care îl crezusem Ţurcanu, se chema de fapt Max Sobolevschi, iar ajutorul lui (de-1 credeam Bogdanovici) era Adrian Prisecaru. Târziu aveam să aflu identitatea lor, căci de-acum nimeni nu mai vorbea cu noi, iar bietul Mircea Iosub, cu Mitică Bordeianu, nu au cutezat să-mi mai spună, deşi ei îi cunoşteau. De altfel, curând avea să ni se interzică a mai vorbi unul cu altul.

Abia ne aşezasem pe preş, că presupusul de mine Ţurcanu (Sobolevschi) începe iar vorba:

-Noi suntem hotărâţi să distrugem pe toţi bandiţii, să distrugem Mişcarea Legionară. Hai bădie Costache (moldovenii obişnuiseră să spună la şefii legionari „bădie"), i se adresa iar lui Oprişan, cu acelaşi ton batjocoritor, dublat însă acum şi de ură, parcă, *spune, din câte banditisme ai făcut tu, le-ai spus pe toate la anchetă?*

-Da, tot, zise cel întrebat.

Iarăşi: *Ia auziţi, măi!,* ca mai înainte şi sar o mulţime pe bietul om, îl imobilizează apucându-1 de mâini şi de picioare, îl apleacă pe priciul din stânga uşii, îi trag pantalonii jos şi cu curelele ce le aveau, mai înguste şi mai late, încep să-i tragă nenumărat. Zbaterea e imposibilă şi ţipătul astupat de căluşul din gură, ca la *Securitate.* Numai gemetele ne măreau fiorul, căci noi, ceilalţi patru, priveam îngroziţi scena. Când s-au săturat, l-au lăsat.

Şi aşa, pe motiv că nu am spus tot la anchetă şi că trebuie distrusă *Mişcarea Legionară,* ne-au luat pe rând şi pe ceilalţi patru. Bătăuşii se înghesuiau care mai de care, dar am remarcat pe unii care dădeau cu mai multă sete şi cu mai multă ură. între ei, Virgil Bordeianu, cel care venise cu ispititul când am intrat (era fiu de învăţător din Boroaia-Baia), Ion Soare, din lotul de la Timişoara, Dănilă Laitin, tot de acolo (asta a ajuns apoi la *Canal* brigadier la brigada de preoţi) Victor Gorbatai şi alţii pe care nu-i mai reţin.

Au urmat alte motive, din interior, că ducem viaţă legionară la celulă, că insultăm gardienii, că criticăm administraţia, noi, nişte bandiţi. îmi dădeam abia acum seama de ce întrebaseră atâtea când am intrat aici. Şi pentru toate ne-au pus pe prici ca prima oară, dar locul aplicării loviturilor avea să se schimbe pe rând, până nu a mai rămas loc netocat de curele: la tălpi, la palme, pe spinare şi când mă gândeam că am scăpat, am văzut că mai există şi pulpele picioarelor.

La urmă, când ne-au îngrozit cu bătaia, ne-au pus să ne batem şi noi, unul pe celălalt. L-au adus, rezemându-se de paturi, pe Gioga, să-1 bată, mai bine zis să dea şi el în Costache Oprişan, în cel pe care îl stimase şi îl iubise ca pe un om superior din toate punctele de vedere. Bietul Costache devenise mijloc de verificare a desolidarizării tuturor celorlalţi de *Mişcarea Legionară.* Devenise numai o rană. Peste câteva luni, când aveam să ne reîntâlnim, încă se mai vedeau pe spate şi pe fese cicatricile liniare cauzate de loviturile de curea aplicate de ai săi. Dar el le-a spus celor care l-au întrebat şi nu fuseseră cu noi, ca să ştie cauza, că sunt urme de la *Securitate.* Iar acolo te băteau să spui ce-i interesa pe ei, iar aici ni se cerea să spunem tot şi pentru asta se aplica altă metodă, teroarea permanentă, după cum aveam să constatăm în continuare, pierderea totală a încrederii în oameni, începând cu cel de lângă tine. Mai târziu s-a adăugat şi reducerea propriei personalităţi prin destrămarea vieţii intime şi autoinculpare cu monstuozităţi şi aberaţii pe care nu le-ai săvârşit.

In această fază a *demascărilor,* la Camera 3 Parter, prima sucursală a celebrei 4 Spital, nu ni s-a cerut decât atât:

-Să vă faceţi demascarea, bandiţilor!

Cu aceste cuvinte, definitorii pentru acţiunea lor, ne-au trimis la locul nostru de pe preş, spunându-ne să ne luăm săpunul pe care-1 aveam şi să notăm pe el cu un ac tot ce n-am spus la *Securitate* precum şi ce am aflat de la alţii, oameni, materiale interzise - cărţi, arme, - acţiuni atât din afară cât şi din închisoarea de aici ori din cele prin care am trecut. Nu mai aveam voie să vorbim cu nimeni, să stăm turceşte pe preş, nu ne puteam ridica decât învoiţi. Dacă vine cineva, să ne ridicăm înainte în picioare, de cum se deschide uşa şi să nu spunem nimic despre cele întâmplate cu noi.

Acum am văzut că cei mai mulţi de pe preş, chiar dacă dăduseră în noi, stăteau ca noi, în poziţia statuilor lui Buda, ori mai bine zis în cea a *Scribului egiptean,* căci aveau unelte de scris în mână, ceva mai "moderne" decât cele ale egipteanului, săpun şi ac. Deci şi Mătărângă împreună cu camarazii lui de la Timişoara, Soare şi Laitin, cei doi care mi se păruse că dădeau mai cu sete în Oprişan, precum şi Ionică Struţeanu şi Vili Mreneş, avuseseră parte de tratamentul ce ni se aplicase acum nouă. Dintre cei asemena, nu-1 mai reţin decât pe Petre Cojocaru, de pe la Teregova, student la Politehnica timişoreană, pe Mimi Ştefănescu (prenumele oficial nu l-am reţinut) un student, absolvent al Politehnicii de la Bucureşti, care trecuse Dunărea înot ca să ajungă la soţia sa la Paris, iar sârbii l-au prins şi l-au pus pe frontieră, obligându-1 să treacă înapoi în România. Aici a fost prins şi condamnat nu pentru frontieră ci pentru spionaj.

Am dat o parte din povestea sa, pentru a arăta că în această fază a *demascărilor,* am fost puşi, nu mai reţin după câtă vreme de la venire, să ne facem public autobiografia, intitulată acum *autodemascare.* Ceilalţi îl ascultau pe vorbitor şi interveneau unde li se părea că acesta nu este destul de clar ori că ar mai ascunde ceva. Cine citeşte vreo carte care descrie *autodemascarile* de la Aiud, din anii 1962 - 1964, nu va găsi decât o singură deosebire: **pe bătrâni nu i-a bătut nimeni, i-a înfrânt numai mizeria îndurată în anii lungi de închisoare şi soarta camarazilor lor care au murit între timp.**

Ilie Ţăranu stătea pe unul din paturile din spre peretele cu ferestre, adică opus uşii şi priciului cu supliciul. El nu scria, semn că şi-a terminat *demascarea.* Toţi, în afara celor de pe preş, nu mai scriau, mai bine zis nu stăteau ca noi, căci, după cum aveam să aflu mai târziu, teoria *demascării,* aceasta este un fenomen continuu, deoarece fie că nu ţi-ai adus aminte totul de la început, fie că nu te-ai hotărât să spui totul, trebuie în permanenţă să completezi cele declarate. Pe paturile din fund stăteau şefii, care alcătuiseră un *comitet* zis *de reeducare,* pe lângă cei doi amintiţi, Sobolevschi şi Prisecaru, mai erau şi Octavian Zbranca - tot dintre ieşenii veniţi de la Suceava - şi un tânăr liberal, Burculeţ, din părţile Mehedinţilor. De-asta, îmi explicam acum, Virgil Bordeianu - polonicarul - împărţise *„suplimentul"* - resturile de mâncare care rămâneau după împărţirea polonicului oficial - numai înspre partea aia, la *„domni"* cum trebuia să spunem celor *reeducaţi,* spre deosebire de noi cei de pe preş, care eram toţi nişte *„bandiţi".*

Max Sobolevschi era scos ziua din cameră de către gardianul de pe sală, ori altul venit anume după el. împreună cu el mai mergeau şi alţii, pe care îi indica el. încă nu ştiam unde şi pentru ce Nu mai reţin exact dacă la prima bătaie, din prima zi, ori când a revenit în cameră în altă zi de unde fusese plecat, 1-a luat iar pe Costache Oprişan la rost:

-Să scoţi, banditule, instrucţiunile care le ai de la Vică Negulescu pentru reeducare.

Oprişan a negat că ar avea aşa ceva. A urmat *„poceala "* convingătoare şi Costache a spus apoi că la Jilava, venind odată vorba de *reeducare* cineva - nu mai reţine cine - 1-a întrebat pe Vică Negulescu, din Comandamentul pe ţară - ce să facem în această situaţie. Acesta i-a răspuns acelui terţ, s-o accepte. Nu i-a dat însă lui nici o instrucţiune.

De aici apoi vorba scoasă de Ministerul de Interne, după compromiterea *acţiunii Piteşti* prin răsuflarea în exterior a ororilor petrecute acolo, că totul se datoreşte lui

Vică Negulescu. Oprişan avea să fie dus de la Gherla la anchete, prin 1953 şi în continuare, ca să-1 implice ca şef moral al lui Ţurcanu. Cei aproape 80 de oameni de la Camera 3 Parter au fost martorii discuţiei de mai sus.

De altfel, o dovedeşte şi tactica urmată cu luarea lui Costache la *demascări,* tactică în urma căreia am fost şi eu luat în seria asta. Întâi fusese luat din celula 13 Gioga Parizianu. L-au deznodat, de nici în 2 săptămâni n-a putut umbla. Apoi au luat întreaga celulă, plus câte unul din celulele învecinate, pe mine de la 12 şi pe Nimu Comşa de la 14, dovada că îi interesau legăturile eventuale ale lui Oprişan, care nu se puteau face decât în mod obligatoriu prin vecinii imediaţi.

Cine avea repartiţia pe camere a deţinuţilor? Ţurcanu? Cum de a ajuns la ea? Cine i-a dat-o? Cu a cui aprobare? Căci doar un simplu ofiţer politic, cu grad de locotenent, cum era Marina, nu putea să calce până într-atât regulamentul închisorii acesteia politice, doar cu de la sine putere. Mai sunt în viaţă destui foşti *politruci* şi nu cred că unul şi-ar lua răspunderea faptelor petrecute sub ei ca fiind din proprie iniţiativă. Ancheta ulterioară asupra lui Ţurcanu s-a oprit la directorii Piteştiului şi Gherlei, căpitanul Dumitrescu şi maiorul Gheorghiu. Oare să fi fost o simplă coincidenţă faptul că oriunde mergeau oamenii lui Ţurcanu au avut mână liberă din partea comandanţilor închisorilor respective *(Canal,* Tg.Ocna, Ocnele Mari, Gherla). Mie mi se pare că este o dovadă certă a implicării Bucureştiului în toate cele petrecute.

PITEŞTI, ÎNAINTE ŞI DUPĂ "CUTREMUR" - 2

Dar să revin la viaţa mea. Am scris cele din aliniatul precedent scârbit de neadevărurile spuse despre Piteşti şi despre studenţii care au avut neşansa să treacă pe acolo. Noi stăteam foarte bine la celule (aşa vine vorba) şi nici prin gând nu ne-ar fi trecut să ne batem unul pe altul, ba unii să fie chiar omorâţi în bătăi, ca să-i punem *Securităţii* pe tavă secretele ce le mai aveam, ori să ne batjocorim singuri, prin transformarea noastră în *delatori,* mai pe româneşte, în *turnători.*

Analizând situaţia dată, m-am gândit că ce ştie Ilie Ţăranu şi Gheorghe Chirilă despre mine, de la Oraviţa, nu pot ascunde, căci de bună seamă aceştia au spus-o. De asemenea, ce ştie Vili Mreneş, am presupus, ca a spus şi el. N-am îndrăznit să aştept să mă *demaşte* unul din ei, căci îmi dădeam seama că aş fi fost descoperit ca *„nesincer",* ca *„bandit"* şi consecinţa ar fi fost reluarea *„reeducării".* M-am gândit să repet lucruri declarate la Cluj, mai ales că am bănuit că se întâmpla şi în alte părţi ale închisorii şi cu alţi deţinuţi, cele petrecute cu noi. Altfel de unde ar fi ajuns Mreneş pe mâna lor, căci doar venise la Piteşti odată cu mine, ori acum era împreună cu alţii, veniţi aici mai de curând.

Cam a doua, a treia zi, după ce fusese Ion Soare plecat împreună cu şeful de cameră (Max Sobolovschi), văd că se deschide uşa şi intră în cameră un tip fălcos, de statură potrivită, dar lat în spate, ţinându-1 de braţ pe altul aplecat din mijloc, slab şi palid din cale-afară. Acesta, cel slab, mi se părea îngrozit şi aproape că tremura tot. Cel vârtos vine la Soare şi-1 pune să repete ce probabil *„demascase"* (aşa se spunea la *declaraţie-demascare.*)

-Cum îi, banditule? - către cel adus.

-Pe Dumnezeul meu, domnii' Ţurcanu, că nu mi-am amintit.

-Hm, făcu acesta, *pe Dumnezeul tău. Pe Dumnezeul mă-tii!* şi bietul adus la confruntare se frânse în două, sub greutatea pumnului aplicat în stomac.

Era Ion Angelescu, şeful lotului din care făcea parte Soare - Mătărângă - Laitin, fusese oprit la *cartierul general* de la 4 Spital pentru continuarea chinurilor, căci era bănuit că ştie mai multe decât declarase. Foştii colaboratori de afară, acum aici, au spus probabil mai mult şi acum trăgea ponoasele *„nesincerităţii".* Am auzit, mai târziu, că s-a prăpădit în închisoare, de bună seamă că în urma chinurilor.

Iar celalalt, care-1 adusese, era, va-să-zică, Ţurcanu. Nu cel presupus de mine. Ce impresie putea să-mi fi făcut încă de la prima vedere, decât de om rău. câinos, vulgar, o brută, *şef de reeducare*[1]*}* Avea mai de grabă apucăturile anchentatorilor

noştri şi aceleaşi metode dure, accentuate însă de dorinţa de reabilitare întărită de impunitatea garantată ori poate numai asigurată de şefii lui actuali.

Aveam să văd la el acte de sălbăticie de neînchipuit: să calci cu picioarele un om şi să-1 frământi (cu picioarele), cum fac cărămidarii cu pământul şi să-ţi asmuţi şi ajutoarele să continuie, ca să-i înveţi cu câinoşenia (bunăoară cum 1-a continuat odată unul mai tânăr. Victor Gorbatai, care la început ezita să-şi bătătorească victima). Ţurcanu avea o inteligenţă diabolică, pe care aveam s-o descifreze apoi şi de la distanţă, prin reţeaua întinsă în jurul nostru, pentru a nu ne mai scăpa din mână. Era un *apostat* hulitor de cele sfinte, zelos în a-i obliga şi pe alţii la *apostazie,* în numele materialismului filozofic pe care el 1-a adoptat, zel despre care ştiam că-i caracterizează pe toţi *neofiţii.*

Peste câteva zile, după ce am *„demascat"* şi în faţa camerei ce ne notasem pe săpun, ne-a luat Sobolevschi cu el pe cei cinci nou veniţi. Ne chemase în prealabil şi în colţul camerei, unde stătea *comitetul* şi ne-a pus să-i citim notiţele, mai bine zis faptele ce aveam să le *demascam.* Ne-a dus la etaj, la *Secţia Spital.* Cheile uşilor de la cameră, de la *Secţia Parter* şi de la *Secţia Spital* erau la gardieni, dar în faţa lui Ţurcanu şi a oamenilor lui uşile se deschideau ca la un *„Sesam, deschide-te" .*

Implicarea administraţiei era mai mult evidentă şi sub acest aspect. Ne-a băgat în camera mică din mijlocul *scurtei* stângi, pe partea dreaptă, unde eu ştiam mai de mult că era camera destinată băii infirmerii. Acum însă nu mai era baie ca în 1948, ci o cameră amenajată pentru scris. La mijloc era o masă lungă, de scânduri, cu bănci pe margini, iar pe masă - călimară şi tocuri de scris, cu peniţe. Într-un colţ era o măsuţă cu coli de hârtie. Bineînţeles, ca să fiu ironic, înzestrare făcută din ordinul *Mişcării Legionare,* care voia să se *autodenunţe,* după cum rezultă din explicaţiile "istoricilor" comunişti asupra *fenomenului Piteşti.* Unul dintr-ăştia, nu mai reţin care, Mircea Muşat ori Stelian Neagoe, dar aşa mi-aduc aminte că a sens după '89, că la Piteşti studenţii s-au bătut între ei.

Aici l-am găsit pe Ţurcanu, care, de cum am intrat, s-a uitat la mine cu o figură de băgat în sperieţi:

-Şi tu, mă, şi tu eşti bandit?

Uitasem să spun că pe Costache Oprişan 1-a mai dus o dată sus, înaintea noastră, şi apoi avea să meargă multă vreme zilnic, având o biografie mult mai bogată.

- la bagă-te sub masă! Aşa, pentru primul nostru contact personal. E ruşinos pentru mine, dar am făcut-o. Ştiam că mă umilesc, dar bătăile de jos mă tăcuseră să mă supun. N-am stat însă acolo, căci el voia doar să vadă că m-a înfrânt şi probabil să mă umilească încă o dată. M-a scos curând şi m-a pus să scriu ca şi pe ceilalţi, dându-ne câte o coală de hârtie, şi spunându-ne să scriem tot, să nu mai încercăm să ascundem ca la *Securitate,* că el verifică. îmi era vie în ochi imaginea bietului Angelescu.

Sobolevschi scria la măsuţa din colţ, unde am spus că erau colile de hârtie, şi aveam să constat că ori de câte ori mergeam la scris, cei din *comitet,* care ne însoţeau, scriau şi ei. De bună seamă că ei îşi făcuseră mai de mult *„demascarea".* Acum probabil că scriau cele aflate de la noi, una, ca să compare şi să verifice cele ce aveam noi să le scriem, ori mai degrabă ca o notă informativă, prin care se lăudau la *Securitate* cu cele descoperite de ei. în orice caz, Securitatea se afla în faţa unei avalanşe de declaraţii, care îi dădea ocazia să-şi completeze dosarele noastre. Pe Costache Oprişan l-au luat pentru scurt timp la ei, căci probabil declarase lucruri mai interesante ori chiar cu caracter de urgenţă (pentru anchetatori). La alţii s-au mulţumit să dea curs informaţiilor astfel obţinute şi să facă arestări pe baza lor. Un student - Constantin Vintilescu - declarase lucruri care îl implicau şi pe tatăl său, fost colonel şi cunoscut pictor de biserici, întâlnit de mine ulterior la Gherla, de bună seamă că în urma declaraţiilor propriului său fiu. Este numai un exemplu care îmi vine momentan în minte, despre beneficiarii declaraţiilor suplimentare care ni s-au smuls nouă prin aşa-numitele *„demascări",* botezate şi *„reeducarea de la Piteşti".* De

aplicat întrebarea *„cui prodest?"* (cui foloseşte) şi se găseşte cine a fost în spatele lui Ţurcanu.

Am mai întâlnit aici, la scris, studenţi din alte camere decât a noastră. Erau victimele de la 4 Spital, unde după cum aveam să reconstitui ulterior, administraţia închisorii, mai bine zis directorul şi *politrucul* care se ocupa de problemă, băgau toate loturile de nou-veniţi, peste echipa de bătăuşi a lui Ţurcanu, întărită cu *neofiţii* mai zeloşi, selecţionaţi de el, ori cu proaspeţii înfrânţi, reţinuţi aici pentru verificare. Verificarea consta atât în confruntarea diverselor declaraţii cât şi în participarea la chinuirea altor victime. După ce mai înainte făceau pe oamenii de bună credinţă, să-i păcălească pe noii sosiţi ca să aibă încredere în ei, să mai obţină ceva informaţii prin indiscreţii ori manifestări verbale ostile regimului, de afară şi din închisoare, îi luau apoi la bătaie. N-a fost lot adus la Piteşti după începerea *demascărilor,* să nu fi trecut prin acest teribil purgatoriu, dai mai de grabă prin acest iad. întâi *„demascarea"* şi apoi *„reeducarea",* cu metode din ce în ce mai diabolice, experimentate acolo, la sediul lui Ţurcanu şi aplicate apoi în restul închisorii, în camerele pregătite pentru aceasta, în decembrie al aceluiaşi an.

În ce consta iluzia *reeducării* şi *reabilitării* fluturate pe dinaintea ochilor studenţilor. în scopul transformării lor în unelte fie de muncă brută, fie de asupritori ai celorlalţi deţinuţi, în acelaşi obiectiv al sclavizării, ori de *delatori* ascunşi, pentru stăpânirea maselor de deţinuţi şi mai târziu a tovarăşilor de muncă, după eliberare. Căci unii aveau pedepse mici şi se punea atât pentru ei cât mai ales pentru deţinători, problema reinserţiei lor în noua societate. în Camera 3 Parter, seara, după închidere, observatorii treceau să pândească la uşi, chipurile, să nu fie surprinşi de gardieni, iar cei de pe paturi, *„domnii"* începeau să cânte ca la *U.T.C.* ori ca la brigăzile de pe şantierele unde se începuse îndoctrinarea tineretului şi prin cântece, care prin repetarea unor cuvinte ori idei, aveau să le introducă povestea în suflete. Se cânta şi în *Mişcarea Legionară,* se cânta şi la adunările neoprotestante creştine, aşa că metoda era bună de aplicat. Am auzit aici noul *Imn al republicii, Imnul Sovietelor, Moscova, Marşul U.T.C.-ului,* al partizanilor, al brigadierilor de la Bumbeşti-Livezeni, Salva-Vişeu.

Mă miram cine şi de unde cunoştea aceste cântece. Dar în afară de Ţurcanu mai fuseseră şi alţii în taberele din vara 1948 şi mai erau şi studenţii, care, ca şi el, trecuseră la comunişti şi erau arestaţi nu pentru faptele lor actuale, din momentul arestării, ci pentru antecedente mai îndepărtate, ori pentru omisiuni de denunţ. în ţară începuse trecerea unui mare număr de adversari ai comuniştilor în rândurile lor sau alături de puternicii zilei. Tineretul partidelor "istorice" şi simpatizanţii acestora, destul de numeroşi până în 1946 - 47, l-am întâlnit în închisori în număr mult mai redus decât noi. încât adaptarea la noile condiţii era considerată mai degrabă inteligentă decât oportunism şi scuzată, după eliberarea din 1989, ca o stare necesară de supravieţuire şi nu carierism. Din rândurile acelui tineret, cinste atâtor eroi din munţi şi chinuiţi din închisori, pe care i-am cunoscut. Fără a voi să minimalizez lupta, lupta acestora, dimpotrivă, vreau numai să spun că de trecerea la comunişti nu pot fi acuzaţi numai foştii legionari (cum se lansaseră şi glume, imediat după 1945): pe foştii mei colegi de facultate ţărănişti, căci liberali au fost prea puţini, aveam să-i găsesc după ieşirea mea din închisoare cu carnet şi căpătuiţi. în închisoare nu am întâlnit nici unul dintre aceştia.

Revenind la ideia cu *„cântăreţii"* noştri, s-a constatat o tactică la comunişti, vădită şi la deportările făcute în 1951 în Bărăgan, când au fost trimişi acolo şi aderenţi ai regimului, care au fost apoi puşi primari în noile sate. Deci *Securitatea* a avut grijă să aibă oameni şi acolo, cadre de sprijin, chit că sufereau alături de cei pe care îi încadrau. Tot aşa, comuniştii arestaţi cu noi (la Piteşti), am spus că pentru nişte vini minore din trecut, au fost printre primii aderenţi ai *reeducării,* doară ei făcând parte şi afară din organizaţii roşii în care se educau. Această categorie a fost repede ataşată de Ţurcanu şi a participat alături de el în *comitetele de demascări.* Din lotul nostru de la Cluj a fost cazul lui Costică Juberian, un student la Drept, în momentul arestării -

februarie 1949 - era în anul III. Fiind înscris la comunişti încă din primul an de studii, ajunsese îndrumător politic pe Facultate şi împreună cu prof. univ. Vlasu, (cel care avea să-ne judece în primăvara aceluiaşi an, în calitate de colonel magistrat, comandant al Tribunalului Militar Cluj) a participat la lucrările secrete de reorganizare a Facultăţii de Drept. Juberian a fost legat de lotul nostru pentru că nu şi-a declarat la autobiografie legăturile clandestine din timpul liceului, iar în Cluj 1-a găzduit odată pe fostul lui şef, care ţinuse fără ştirea lui, o întâlnire conspirativă în locuinţa gazdei. La proces a solicitat înţelegere de la judecătorul căruia îi fusese colaborator, dar acesta, parcă şi mai punitiv, i-a dat o pedeapsă de 7 ani, maximul prevăzut de lege pentru nedenunţare, fapt considerat delict de uneltire. Juberian a ajuns la Piteşti *şef de comitet* de *demascatori* într-o cameră (sucursală), iar la Gherla unul dintre şefii *Biroului Organizatoric* (deţinuţi) al fabricii, de unde apoi a fost dus în 1952 ('53) şi inculpat împreună cu Ţurcanu şi condamnat la moarte ca şi acesta.

Revin la *reeducare.* Se făceau şi seminarii de marxism - materialism dialectic şi istoric - încercându-se convingerea auditoriului de superioritatea noilor metode de gândire. Metode noi, pentru cei care le ignoraseră până atunci. Se aplica logica dialectică la tot felul de fenomene spre a i se dovedi superioritatea universală.

Reeducarea prin muncă era rezervată numai „ *bandiţilor".* În ce consta aceasta într-o încăpere din închisoare, chiar de mărimea camerei în care trăiam aici, unde cea mai mare parte a spaţiului era ocupată de paturi, priciuri şi preşuri? Era totuşi loc destul pentru chin. Nu mai foloseam mătura (administraţia închisorii realiza economie) ci în genunchi, în patru labe, eram puşi să frecăm pardoseala cu petice rupte din propriile haine. Frecam mozaicul mai mult cu genunchii, cum ne târâm. Intram pe burtă pe sub paturi şi pe sub priciuri, tot frecând până ieşea un lustru de să-ţi razi mustaţa oglindindu-te în el. Adesea câte un *„domn"* (am mai spus că aşa se numeau toţi cei trecuţi prin *demascări* şi consideraţi *reeducaţi)* se punea în cârca vreunui năpăstuit pentru cine ştie ce nepotrivire de declaraţii, ori pentru completa descurajare. Din ce suflete câinoase or fi ieşit toate acestea, că parcă altfel i-am cunoscut eu pe oameni?

Tinetele fiind neîncăpătoare pentru câţi eram noi în camera asta, trebuiau golite pentru noapte. Dar la closet, după închidere, nu te mai scotea. S-a găsit soluţia: *„bandiţii"* să arunce conţinutul pe fereastră. Pe lângă un hârdău se mai găsea în cameră un recipient pentru aceeaşi destinaţie, transformat dintr-un tub metalic, ca de un extinctor mai mare. Acesta se putea ridica la fereastra, care era peste înălţimea capului, şi se putea răsturna peste pervaz, nu însă fără a se mai scurge şi pe *„servanţii tunului",* cum eram numiţi în batjocură cei care făceam operaţiunea. Asta dura mai multă vreme, căci se pritocea şi conţinutul hârdăului. De spălat după asta, nici vorbă, căci doar nu ne ajungea apa nici pentru băut, încât mâinile şi chiar hainele ni se îmbălsămau. Cum făceam noi asta într-o seară, m-a prins gardianul pe mine şi pe necăjitul meu de prieten şi coleg, Vili Mreneş. Gardienii constataseră de mult murdăria din curtea de plimbare, unde aruncam noi dejectele, dar în loc să ia măsuri de rezolvare a problemei, a fost mai simplu să-1 bage pe Vili la beci, unde am mai spus că se făcea *izolarea* pedepsiţilor. Pe mine nu mă văzuse, că eram chiar sub geam, acoperit de trupul prietenului. *Comitetul* nu a protestat, ori să fi dat vreo explicaţie, căci doar ei ne puseseră să facem treaba, şi, în continuare, până la plecarea din camera asta, aveam să îndeplinim operaţiunea de seara.

De regulă, în închisoare micile treburi gospodăreşti de întreţinere, maturatul, spălatul duşumelelor, deşertarea dejectelor, adusul apei, se făcea prin rotaţie de toţi colocatarii, excepţie făcând neputincioşii (bolnavi ori bătrâni). în camerele de „ *reeducare "* toate astea reveneau în exclusivitate *„bandiţilor".* Conducătorii se îndepărtau ca şi cei de afară de munca de jos. De fapt, chiar sintagma aceasta este folosită numai în socialism aşa că *reeducaţii* noştri dovedeau odată mai mult că au învăţat câte ceva de la noii lor dascăli.

Nu mai reţin numele celor mai mulţi din camera asta. Pe câţiva doar, pe Gicu Mătase, parcă student la Chimie la Iaşi, pe Aurelian Nemţeanu, tot de la Iaşi, apoi un

băiat deosebit de cumsecade, mic, slăbuţ, palid, timid ori speriat, nu-mi dădeam seama, Vlad Dragoescu, de la Craiova, condamnat mi se pare pentru participare la o organizaţie monarhistă.

Am trecut fără să vreau, peste un amănunt important al *demascărilor. "Bandiţii"* erau puşi pe rând să se spovedească în faţa camerei, mărturisind toate câte le-au făcut şi nu le-au declarat. Aici însă nu a fost vorba de *demascarea intimă.* Le-au trebuit numai datele care le deţineam. Perfectarea metodei de distrugere sufletească prin divulgarea unor intimităţi personale ori inventarea unor fapte intime de natură să te discrediteze în faţa propriei persoane şi a celor din jurul tău a apărut la ultimele serii de victime.

Când ne scotea la plimbare, *reeducaţii* făceau un lanţ de-a lungul coridorului, să nu putem fugi, tot aşa când eram scoşi la *program.* în curte eram instruiţi să mergem numai cu capul în jos, atât ca să nu vedem, cât şi ca să nu fim văzuţi de la ferestre de alţii. Deci, aplecaţi până aproape de mijloc şi bineînţeles, cu mâinile la spate. *„Domnii"* se plimbau liberi fără supraveghere şi supraveghindu-ne ei pe noi. Pe platforma din capul scărilor de la parter (curtea era la nivelul demisolului) făceau paza foarte riguroasă, nu cumva să sară vreunul. Curtea de plimbare era împrejmuită cu un zid de 4 metri, dincolo de care era grădina închisorii, de asemenea prevăzută cu gard înalt de zid, cu sârmă ghimpată deasupra şi cu prepeleacuri pentru soldaţi, cum le spuneam noi foişoarelor de pază.

Din când în când câte unul dintre noi era prins cu lucruri pe care nu le-a declarat, dar s-au descoperit de la alţii. Atunci i se aplica o nouă şedinţă de *demascare,* căci nu a dat dovadă de sinceritate. Dacă la prima *demascare* ţi s-a arătat un credit, acum erai socotit mai *„bandit"* ca la început şi torţionarea era mai mare. Mai participau acum la ea şi „ *bandiţii"* de lângă tine. Cădeau una câte una redutele tale, încrederea în tine, încrederea în cel de lângă tine. Până la urmă oamenii se predau. Demonică metoda aceasta dialectică de prăbuşire a fenomenelor -oameni din interior. Prin apropierea Paştelui ne-a luat pe o parte din cei de pe preş, unde am spus la început că stăteam cei în curs de *demascare* - şi ne-au suit iarăşi la etajul I, unde era secţia de *muncă silnică* şi de unde ne luase. Au umplut mai multe celule cu noi, câte patru în cameră, eu nimerind cu Mircea Mihai Iosub, Mitică Bordeianu (cei cu care coborâsem în februarie) şi cu Petre Cojocaru, bănăţeanul de care am mai pomenit. Erau ocupate acum cu de-al-de noi vreo 4 -5 celule, în partea de către sud, având dedesubt Camera 3 Parter iar la stânga, pe *scurta Celularului,* celebra 4 Spital.

Escortarea au făcut-o gardienii, cel de la part» ne-a predat celui de la etaj, dar repartizarea a făcut-o Ţurcanu, care a intrat după noi în celulă, avertizându-ne să nu care-cumva să spunem oricui cele petrecute cu noi, că vom avea iarăşi de-a face cu el. Să nu luăm legătura cu vecinii, chiar de ne-ar chema ei, nici dacă am vedea că sunt veniţi de jos, de unde venim şi noi.

Camera 3 Parter nu fusese desfiinţată, ne-a luat numai pe noi, de care deocamdată nu mai avea nevoie şi ne anihilase.

Rămaşi singuri nu am îndrăznit să comentăm în nici un fel cele ce se întâmplaseră, de părea că nici nu am trecut prin *demascările* acelea. Ne-a fost frică, ne-a fost ruşine, ne-am pierdut încrederea unul în altul? Toate la un loc. Ne-am *reeducat.* Nici mai târziu, când am fost duşi în alte camere, nimeni nu a suflat o vorbă, deşi am întâlnit mai apoi şi foşti prieteni de afară. Exact cum procedaseră cu noi foştii prieteni întâlniţi la 3 Parter.

Petre Cojocaru era mai mult tăcut, ori că aşa îi era firea, ori că devenise aşa după puternicul "cutremur" sufletesc pe care îl străbătuse. El venise la Piteşti cu o parte din lotul lui de elevi şi foşti elevi de la Timişoara, subalterni, şi a fost pus să-şi facă *demascarea* în faţa lor. Metoda asta a terfelirii şefilor în faţa celor din subordine avea un efect moral scontat dialectic. Se forma o contradicţie între acele categorii, cu efect de destrămare a coeziunii şi mai ales de prăbuşire a încrederii în cei mai mari, în ierarhie.

Aveam să mai regăsesc metoda şi în aşa numitele *desolidarizări* care au precedat amnistierea şi graţierea deţinuţilor poltici din 1964, dar atunci aplicate chiar de cadrele M.I. Nu cred să le fi învăţat ei de la Ţurcanu, mai degrabă era expresia aceleiaşi concepţii represive, marxismul aplicat în lupta de clasa. Voi reveni despre aceasta la sfârşitul memoriilor.

Mircea Mihai Iosub nu era nici el prea vorbăreţ. Nu-i vorbă că nici nu era momentul de vorbărie, dar aşa cum era acuma, era parcă mai tăcut decât îl ştiam eu. Fiecare îşi trăia în felul său drama. Cât am stat împreună, nu ne-am mărturisit unul altuia şi nici nu ne-am sfătuit între noi despre cele ce mai urmau. Fără s-o mărturisim, trăiam încă sub frică şi mai ales într-o stare de neîncredere reciprocă izvorâtă din cele văzute. Nu mai era prietenie, camaraderie, solidaritate umană, nu ştiai când te poate pocni cel de lângă tine, într-un fel sau altul. Dar dacă celălalt s-a convins, ca cei de lângă Ţurcanu şi (în mod surprinzător) chiar ca victimele lui. Mai poţi să ştii cine-i convins, cine te bate ori te toarnă - cum îi zice acum, cine te demască? începeam să trăim într-o lume altfel ticluită decât cea din care veneam şi trăisem până atunci. La Camera 3 Parter *delaţiunea* a fost propovăduită ca sinceritate şi dovadă de ataşament la *„noua lume"* de afară, *apostazia* şi hulirea celor sfinte drept o nouă credinţă, iar brutalitatea ca o expresie a luptei de clasă pe care o constatasem întâi la anchetatorii noştri de la început. Au fost suficiente două luni de zile ca să renunţăm la noi înşine, la credinţele noastre, la lupta noastră? Deocamdată tăceam.

Dar Mircea tăcea şi din alt motiv. Începuse să-1 doară capul tot mai des. Era un băiat molcom, frumos la figură, cu un ten mai mult palid, cu o privire blândă. O faţă care trăda bunătate şi cuminţenie, şi o sfiiciune ca de fată mare de pe atunci.

Îmi ceruse să-i spun ce ştiu despre tuberculoză, îl rodea o bănuială. După puţine zile cefaleea devenise persistentă. Am pus-o pe seama traumatismelor suferite, căci am spus cum ne trataseră la primul asalt. Dar el, neliniştit şi trist, îmi spune:

-Doctore, eu cred că am ca mama şi ca fratele meu care a murit. Amândoi s-au prăpădit de tuberculoză.

Nu-mi spusese până atunci despre asta. Ştiam numai că mama i-a murit în copilărie şi că de treburile casei se ocupa sora sa Sofica, logodnica lui Mitică Bordeianu, cel de lângă d şi împreună cu noi în celula. Dar nu-mi povestise motivul decesului mamei şi nici al fratelui mai mic. Acum aflam că unul făcuse meningită iar celălalt peritonită bacilară. Dacă făceam o anamneză corectă şi investigam antecedentele heredo-colaterale, mă orientam în diagnostic. Aşa mă orientasem doar la traumatismul cranian suferit. Dimineaţa la deschidere i-am spus să ceară gardianului scoaterea la vizita medicală. L-am liniştit spunându-i că nu cred că abia după atâţia ani de atunci să-i apară boala. În sinea mea mi-am dat seama că bătaia, plus mizeria îndurată, cu lustruitul pardoselii cu genunchii, câteva ore pe zi, cu mâncarea slabă redusă şi prin gamelele ce şi le împărţeau *reeducaţii,* cu deprimarea morală provocată de noua noastră stare, toate au făcut să i se redeschidă focarul închistat, pe care îl avea de bună seamă de când cu prăpădirea celor dragi din copilărie. Dar nici el nu mai credea. Şi ca un regret după viaţă care vedea că i se ducea, pe atunci tuberculoza, mai ales cea meningeală, avea un pronostic sumbru, aproape implacabil, şi el era oricum medicinist, chiar dacă în an mai mic, ca un regret, zic, îmi spune:

-Doctore, nici nu mi-am început viaţa.

Am înţeles că îşi mărturisea astfel fecioria. Şi era un student bun, mi-am dat seama după câte ştia!

A venit şi Ţurcanu, înainte de scoaterea la infirmerie. Gardianul pesemne că îi raporta şi lui despre noi.

- Ce-i cu tine, mă?

Eu nu am avut curajul să-1 susţin, căci am văzut la *demascări* că aşa ceva se interpretează ca *ajutor legionar,* dar Mircea a vorbit destul de convingător şi a fost

dus apoi la infirmerie. I s-a aprobat internarea, căci acum nu mai era *„bandit",* îşi făcuse doar *demascarea.*

Bandiţii erau ei, care l-au omorât, căci în puţine zile a şi murit. Ca şi mama şi ca şi fratele său. Numai că el scăpase atunci şi doar chinurile din urmă l-au doborât. Şi vorba lui, potrivită pentru toţi tinerii sfârşiţi aici fără vreme, *„Doctore, nici nu mi-am început viaţa".*

Mitică Bordeianu avea altfel de fire. Era mic de stat, cu o mustaţă lungă, de unchieş, şi sfătos la vorbă ca un moldovean din cei ai lui Creangă şi Sadoveanu. încet, încet s-a lăsat la vorbă şi ne umplea zilele cu povestirile lui. Era mai în vârstă decât cumnatul său (căci aşa se socotea Mircea), deşi la facultate erau colegi de an. Cauza întârzierii şcolare a fost războiul. Mitică făcuse şapte clase primare şi apoi a mers la liceu. Cum amânarea de studii nu se da decât pentru clasele a 7-a şi a 8-a (ultimele două, din liceul de pe atunci), 1-a luat la armată şi a mers până la Cotul Donului ca soldat.

Şi ce frumos povestea el, nu ca alţi foşti combatanţi, care te omorau cu geografia, redându-ţi sat cu sta. tot itinerarul străbătut. Mitică povestea numai episoade umane, în care omul era numai om. Şi acum, după mai bine de 40 de ani, ţin minte cele petrecute de el, de parcă eu le-aş fi trăit.

Cum în retragerea aceea, în fuga de la Cotul Donului, se furişa spre casă, pe întinderile îngheţate şi fără de sfârşit ale Ucrainei. Se nimerise în anul acela o iarnă aspră, cum n-a mai fost de mult. Flămând şi obosit, a întâlnit un alt soldat, mergând şi acesta către ţară. Se vedea că soldatul are sacul de merinde plin şi a bănuit că are pâine. Era mai mare de stat şi mai voinic, mai spătos, şi Mitică s-a ţinut după el, chipurile, ca să taie mai uşor vântul îngheţat, la adăpostul aceluia. Şi a mers, tot a mers până a reuşit să-i desfacă sacul şi să scoată una din cele două pâini. Foamea şi dorinţa de supravieţuire l-au făcut să calce camaraderia, dar îi era frică să ceară celuilalt, căci şi acela voia să supravieţuiască şi poate că nu i-ar fi dat. Şi a ales mai bine prima cale, cea nedreaptă. În primul sat s-au despărţit, soldatul neobservând până atunci lipsa pâinii.

Apoi s-a însoţit cu alt soldat, continuându-şi drumul către soare apune, prin stepa îngheţată şi vrăjmaşă. N-aveau hartă, n-aveau busolă, singuri în imensitatea albă, au ajuns pe noapte în alt sat. Unde să tragă pentru mas? S-au oprit la o clădire mai mare, şcoala.

Unul dintre ei a intrat tiptil în casă, apoi a ieşit şi 1-a chemat să vină şi celălalt, că înăuntru sunt soldaţi care dorm pe jos. Când s-a făcut ziuă, să îngheţe şi ei, dar de frică, aşa ca soldatul îngheţat şi mort de lângă ei. încăperea era plină de trupuri îngheţate de soldaţi morţi, stivuiţi ca lemnele dintr-un depozit. Numai unul, cel pe care îl pipăiseră ei pe întuneric, era singur lângă stivă, de i-a făcut să creadă că înăuntru dorm de-ai noştri. Dormeau, săracii de ei, căci ceilalţi, în retragerea grăbită, nu i-au putut îngropa, pământul fiind îngheţat adânc, nepermiţând săparea gropilor până la dezgheţul din primăvară.

Ajuns aproape de ţară, a dormit la o bătrână rusoaică, bătrână ca mama lui de acasă. Avea şi aceasta un fiu plecat tot la război, dar la ruşi. Se apropiau partizanii de sat şi bătrâna 1-a condus pe cărări ferite până la marginea satului şi i-a arătat drumul către casă. Mitică a sărutat cu respect de fiu mâna bătrânei, iar aceasta, mama soldatului advers, a lăcrimat poate gândindu-se la copilul ei, poate la mama soldatului acestuia, căruia i-a însoţit multă vreme calea, cu privirea. Doi duşmani...

În primăvara '44 moldovenii fugeau din calea ruşilor, de la casele lor, ca de atâtea ori în zbuciumata noastră istorie. Mai cu seamă tineretul. Mitică i-a găsit pe ai lui adăpostiţi într-un sat din Olt. Cum scăpase pentru un timp de armată, nu reţin din ce motiv, ca să-şi câştige traiul s-a băgat slugă la curtea unui boier. Mai era în curte cu el încă un flăcău. Acela era mai şugubăţ. Cum bătătura era plină de orătănii, iar ei se ţineau numai cu mămăligă şi cu ciorbă, îi zice hâtrul:

-Ia să vezi tu, măi Mitică, ce de came o să mai mâncăm şi noi.

Şi nici una, nici două, îi dă unei păsări din ogradă, pâine înmuiată în rachiu. Curca a mâncat şi s-a îmbătat ca un gospodar, apoi s-a pleoştit ca de boală. I-a arătat-o bucătăresei şi aceasta a dat fuga la stăpână, mama boierului:

- *Sai, coană mare, cred că dă boleşniţa în orătănii.*

Iar aceea, rea de pagubă din fire, i-a zis s-o taie, până nu se întinde molima. A doua zi altă pasăre s-a îmbătat. Azi aşa, mâine aşa, ba curci, ba găini grase, ba gâşte, până când făcându-li-se lehamite la boieri de atâta carne de pasăre, le-a ajuns carnea şi slugilor.

S-a împăcat Mitică la o astfel de slujbă, de voie, dar mai abitir de nevoie, dar una i-a căzut mai greu. Avea boierul tânăr, venit şi el la moşie, o boieroaică tânără pe care o iubea, în satul vecin. Pe înserat îl punea pe argatul de Mitică să înhame caii la *faeton* şi să-1 ducă la dragostea lui. Apoi să-i plimbe aşa pe lună, printre lanuri, până noaptea târziu. Ei se iubeau, iar argatul mâna caii. Cum să nu ţi se facă rău, când aveai şi tu 23 de ani, chiar dacă erai la stăpân.

Când eram în *Săptămâna Mare,* pe prietenul meu 1-a năpădit nostalgia pentru cele din sat, amintindu-şi de pregătirile ce le fac moldovenii pentru praznicul Paştelui. Ne-a povestit acum nouă, celor doi bănăţeni din celulă, cum se fac renumiţii şi delicioşii cozonaci moldoveneşti. Când a ajuns cu reţeta la frământat, s-a aprins, de parcă-1 vedeam suflecat şi, dăi:

- *Îl frământi, măi doctore, îl frământi, îl frământi, înţelegi?* şi iar dăi cu frământatul, cu glas din ce în ce mai tare, de s-a auzit şi la vecinii de alături, pe fereastra deschisă. Când ne-am întâlnit cu aceia, ne-au întrebat:

- *Măi, ce cozonaci a tot frământat Bordeianu de Paşti, de ne-a lăsat şi nouă gura apă?* Dară-mi-te lui, săracul, că veneau Pastile.

Şi când aproape că ne împăcasem cu soarta, ce-a fost, a fost, deşi nu uitam, dar speram că atâta să fi fost tot, ne pomenim într-o zi că se deschide uşa şi intră în celulă Ţurcanu:

- *Măi, voi mai sunteţi legionari?*

Cum era să răspundem unui astfel de om la o astfel de întrebare?

-Nu.

- Ei atunci vă faceţi bagajul. Veţi merge în altă cameră. Nu spuneţi nimic din ce-aţi văzut şi aţi petrecut. Vă purtaţi ca şi mai înainte, ca şi cum aţi rămas "bandiţi". Căutaţi să vedeţi şi de la alţii cum gândesc, ce ştiu şi ce fac. Ştiţi voi. Dar vă ia marna dracului dacă suflaţi o vorbă., A plecat, singur cum venise fără gardian. S-a auzit deschizându-se uşa şi la celula vecină. Curând a venit gardianul şi ne-a scos din cameră, în faţa noastră erau alţii, din alte celule, în spate, iarăşi alţii. Eu am fost dat într-un grup, Bordeianu şi Cojocaru în altele. Ne-au coborât la subsol şi am mers până la ultima uşă de pe stânga.

CAMERA 2 SUBSOL - 1

Mobilierul acestei camere era alcătuit din priciuri aşezate de-a lungul pereţilor şi acoperite cu preşuri făcute din deşeuri de haine militare, tăiate fâşii şi ţesute ca rogojinile. Aveam loc pe ele unul lângă altul, chiar să ne întindem pe spate. De la priciuri se ajungea la ferestre, două ferestre foarte mici, de demisol, căci deşi *Secţiei* i se spunea subsol, era de fapt un demisol. De la ferestre se vedea în curtea de plimbare, dar numai zidul alb din faţă, cerul nu se mai vedea. Mobilierul acesta era completat cu două *tinete* mari, una pentru apă, cealaltă pentru dejecte.

Am descris întâi camera, pentru că aici aveam să rămân cea mai mare perioadă din detenţie cât am stat într-un singur loc, mai bine de un an, şi pentru că aici s-a petrecut prăbuşirea mea.

Îl rog însă pe acel care a avut răbdare să ajungă până aici cu lectura, să nu o întrerupă decât la capătul amintirilor.

Dealurile au lângă ele văi, munţii au prăpăstii, dar rămân tot munţi. Omul are şi el prăbuşirile lui şi cred că imaginea lui reală nu este numai cea din fundul hăului. Să nu fie priviţi *„piteştenii"* numai în prăpastie, să se vadă cine şi cum i-a aruncat acolo, cum au ieşit din această încercare. De multe ori se iese târâş, adesea nu mai ai curajul să urci din nou creasta.

Am ajuns în această cameră în jur de 30 de oameni, toţi cu pedepse de *muncă silnică.* În capul coridorului, în prima cameră, precum şi vizavi de noi, era aceeaşi componenţă. îh aceeaşi zi, au fost mutaţi şi cei de la *temniţă grea,* în camerele mari de la parter, tot trei la număr ca şi aici. *Celularul* mare se golise, dar acolo avea să bage Ţurcanu pe cei cu *demascarea* terminată, cei trecuţi prin mâna lui la 4 Spital, mai ales din loturile sosite în ultimul timp, ori cei care eventual mai continuau să vină. Dintre cei din celula de sus, de unde veneam, numai eu am nimerit în această cameră, ceilalţi în altă parte. Ne împărţise Ţurcanu după socotelile lui, având grijă să aibă în fiecare cameră un anumit număr din cei trecuţi prin *demascări,* apoi ca persoanele mai deosebite, după rolul jucat în organizaţiile din care au făcut parte, să fie repartizate în cameră cu foştii prieteni în care au avut toată încrederea, dar acum nu ştiau nimic ce evoluţie au mai urmat între timp. Abia mai târziu, când am aflat cum sunt alcătuite celelalte camere, am desluşit ţesătura de oameni, care nu era deloc întâmplătoare.

În camera aceasta am dat peste Nicu Eşianu, colegul meu de la Cluj. Şase luni de zile, până la 6 decembrie, când am trecut la o nouă fază, nu mi-a spus nimic din cele ce i s-au întâmplat aici la Piteşti, deşi dormeam alături pe prici şi aveam atâtea amintiri comune care ne legau destinul. Nici eu lui.

Dincolo de el, pe prici, stătea Cornel Pop, tot de la Cluj, cunoscut ca un element dârz, bun, tare în credinţa lui, mai fusese închis pentru asta pe timpul lui Antonescu. După arestarea noastră, din mai 1948, el a continuat acţiunea, regrupând rămăşiţele nearestate din *Centrul Studenţesc.* De la el am aflat de arestarea - în lot cu el - a lui Ion Gherasim, pe care eu nu-1 declarasem, fiind unul din cei trei subalterni ai mei scăpaţi nedeclaraţi de mine şi nici de Florea. Mai bine îl spuneam atunci, acum a venit lângă noi cu o condamnare de 15 ani, pe care i-a executat. Nici acum, după atâţia ani, nu ştiu dacă nu cumva acela e supărat pe mine că nu l-am spus, deşi dacă o făceam, poate că m-ar fi detestat pentru că am făcut-o. Nici Cornel Pop nu mi-a spus nimic din cele ce le-a păţit aici, dar eram bănuitor şi la prima baie care am făcut-o, când ne-am dezbrăcat, i-am văzut pe fese cicatricile recente, violacee. Amândouă fesele erau nu numai vinete-violaceu, dar erau şi retractate, înfundate şi am reconstituit, fără ca să i-o spun, flegmoanele abcedate, consecinţa unor bătăi recente şi nemiloase, până la sângerare şi la distrugere de ţesuturi. Deci, prietenii mei, care miau spus că au venit aici împreună, erau ca şi mine, trecuţi prin "cutremur". Cum nu mi-au spus ei nimic, aşa am tăcut şi eu. Probabil că şi ei gândeau la fel despre mine. *Reeducarea* reuşise să distrugă prin teamă încrederea noastră reciprocă, pe care o avusesem afară şi fără de care nici nu este posibilă o societate omenească evoluată. Asocierea prin teamă, durează doar cât teroarea, când aceasta dispare, societatea respectivă se prăbuşeşte ca lagărul socialist când a renunţat la dictatură.

Poate că nu am să reuşesc să-mi amintesc componenţa întregii camere şi întrucât pe parcurs s-au mai făcut mutări să amestec în efectivul iniţial şi pe cei veniţi mai târziu.

Grupul cel mai numeros îl formau ieşenii, căci am spus că aceştia fuseseră condamnaţi excesiv, având calificativ munca silnică, pe când cei din alte centre universitare ar fi luat până la 7 ani de corecţională. Pentru aceleaşi fapte l-am reîntâlnit pe Mihai Lungianu, medicinistul cel bine pregătit profesional, care nu mi-a iertat mai târziu faptul că nu l-am prevenit, dovedind astfel neîncredere în prietenia lui. Dar nu îndrăznisem nici eu, ca şi alţii, căci niciodată nu erai sigur cât îl ţin balamalele pe fiecare, doar văzusem atâtea cazuri când s-au călcat prietenii fie prin frică, fie prin dezertare la inamic. Omul adesea este imprevizibil.

Alţi ieşeni, Ion Scutaru, Mircea Macovei, Mircea Bârsan, George Mihuţ, Vasile Ignătescu, Silviu Sestac, Fănică Sângeap, Mihai Dănilă, (doctorul de mai târziu, cel popularizat de revista *„Flacăra"* pentru un medicament miraculos contra cancerului), vărul său Ion Dănilă, Valentin Blăgescu şi Gheorghe Mărculescu (aceştia doi cu pedepse mici şi nu reţin exact momentul venirii lor în camera asta, dar au jucat un rol mai de seamă - poate că au fost aduşi ulterior), Ion Huţuleac, Petrică Arapu, student la Braşov, şi Nae Purcărea, fost student la *Academia Comercilă* din Braşov (cu Arapu).

Erau oameni din diverse loturi de la Bucureşti: Octavian Voinea, Costache Oprişan, Dragoş Hoinic, Costache Vasiliu, Ion Păunescu, George Chivulescu, Alexandru (Puiu) Chivulescu, Voicu Andreescu, Mircea Crăciunescu, un arădean - Gheorghiţă Viorel, un craiovean - Ion (Nelu) Popescu, toţi până aici foşti în diverse organizaţii legionare, precum şi Virgil Bordeianu, un naţionalist-ţărănist - Alexandru Tetler-Toe, un monarhist (?) ori în legătură cu o ambasadă străină, nu mai ştiu exact -Alexandru Ghica şi Fag Negrescu, dintr-o organizaţie necolorată decât de poziţia *antirosu.* Cam aceasta era de fapt structura închisorii de studenţi Piteşti în 1950, la secţia de *muncă silnică,* celelalte camere fiind asemănătoare. Poate am uitat vreo doi-trei, dar asta era trupa care avea să joace drama montată de Ţurcanu şi jucată simultan pe cele şase scene din cele şase camere câte mai rămăseseră de rezolvat. Şi cu 4 Spital, şapte, căci acolo ardea focul continuu al cazanului marelui tartor.

Virgil Bordeianu nu era de pe secţia de *muncă silnică* şi asta m-a făcut să bănui că are un rol deosebit. După vreo lună de zile, a fost luat de gardian. Tot atunci a mai fost luat de pe *Secţie* Gheorghe Zaharia, din camera de vizavi - 3 Subsol - şi (Alexandru?) Mătinuş de la Camera 1. Cei trei aveau să se întoarcă pe *Secţie* la 6 decembrie, cu un rol important, de şefi ai *comitetului de demascare* din camera respectivă. Am bănuit că acum au fost luaţi pentru că probabil Ţurcanu a vrut sa vadă cum merge treaba şi dacă nu cumva a răsuflat ceva de la noi. Oare câţi eram şi care anume? Căci de purtat se purtau toţi ca şi cum nu ni se întâmplase nimic, doar aşa a fost consemnul.

Cel puţin eu aşa m-am comportat. De telul meu eram o fire deschisă, sociabil şi volubil. Octavian Voinea, acum student la Politehnică, dar fost ofiţer activ de geniu, în grad de căpitan, om curajos şi perspicace, m-a luat într-o zi, de-o parte, curând după ce venisem aici, şi mi-a zis:

- Domnu' Munteanu, dumneata ori nu ştii ce se întâmplă în închisoare, ori ai spatele acoperit, altfel nu ai vorbi asa deschis.

A fost suficient ca să mă retrag, nu cumva să mi se reproşeze de către Ţurcanu că am făcut-o dinadins, ca să-mi pun clopoţei, Fără să ştie, Voinea mi-a făcut un mare bine, căci nu m-am angajat după aceea în nici o discuţie politică şi nu am mai avut astfel ocazia să mai fac nimănui rău prin asta. Căci toate se puneau la socoteală, cum mi se puseseră şi mie când am intrat la 3 Parter.

În schimb, Costache Oprişan şi mai ales Cornel Pop toată ziua stăteau de vorbă cu alde Hoinic- şi Voinea, care fuseseră mai importanţi dintre noi, şi prin activitatea lor de afară ştiau mai multe şi trebuiau mai bine descusuţi. Nu ştiu dacă au avut ordin anume să o facă, sau au făcut-o de la sine, dar mie mi s-a părut zel. Dumnezeu să mă ierte dacă am gândit rău despre ei, săracii, căci s-au angajat fără voia lor într-o acţiune de unde li s-a tras moartea. Pop avea să fie implicat în procesul lui Ţurcanu, condamnat la moarte şi executat, iar Costache s-a îmbolnăvit de tuberculoză la Gherla, după izolări repetate şi prelungite, a fost dus pentru anchete la Bucureşti, în acelaşi caz Ţurcanu, şi ţinut în condiţii care i-au grăbit sfârşitul.

La rugăciunea mea de seară am adăugat şi pe toţi camarazii mei de aici. Până acum spuneam în gând, în fiecare seară rugăciunea învăţată în liceu: *„Doamne, dacă trebuie să mor, dă-mi moartea; dacă trebuie să putrezesc în temniţă, dă-mi temniţa; iar dacă Tu crezi că este bine să fiu liber, luminează-mi mintea şi paşii si ajută-mă să fac voia Ta"...* Am adăugat rugăciunea pentru fraţii mei de aici, să nu-i

ducă Dumnezeu în încercarea în care m-a dus pe mine, să le întărească sufletele şi trupurile pentru toate necazurile, iar mie să-mi dea tărie să nu fac nimănui rău.

Tot trăgeam nădejde că nu se va mai abate nici-un "cutremur".

Viaţa în cameră se desfăşura liniştit, în discuţii neprogramate, libere, pe grupuri de prieteni, cu caracter mai mult biografic. Cel puţin aşa a fost pentru mine şi pentru cei de lângă mine, cu care vorbeam mai mult. Nicu Eşianu, după ce ne-am despărţit în duminica aceea din iunie 1948, când mi-a spus că pleacă din Cluj, aşa a făcut. S-a dus mai întâi acasă, la Sibiu, apoi la Bucureşti, unde din întâmplare a dat peste fratele meu ; Nicu, în căutarea unei legături care să-1 treacă graniţa, iar fratele meu pe atunci făcând legătura între organizaţia din Bucureşti şi oamenii noştri de pe frontieră. A venit cu un grup până la gara Racăşdia, pe linia Oraviţa-Iam. Fratele meu a plecat să caute legătura şi nu s-a mai întors, chiar de curând căzuse punctul de trecere, călăuza fusese arestată. Nicu s-a întors pe jos până la Oraviţa, iar de aici apoi a revenit cu trenul la Bucureşti, de unde a fost arestat în primăvara anului 1949. A fost adus la Cluj, dar la câteva zile după procesul nostru. Judecat în contumacie, luase 15 ani de *muncă silnică* iar la rejudecare, numai 3 ani de închisoare corecţională plus 2 ani pentru tentativă de trecere frauduloasă a frontierei. Pedepsele contopindu-se, a rămas la o condamnare definitivă de 3 ani. Nu la 15, cât îi dase în lotul nostru unde s-au dat pedepse cu caracter exemplar, de intimidarea studenţimii române. Asta însă nu ne-a împiedicat să executăm toată condamnarea, căci deţinerea noastră în continuare, tot caracter de exemplu avea, era pielea ursului cu care erau speriaţi ceilalţi români. M-am bucurat pentru Nicu. Am retrăit împreună aici nişte amintiri de la mănăstirea Sâmbăta, din Făgăraş, din vara lui 1947.

Eu mersesem acolo în pelerinaj şi reculegere, adus de fratele meu, care ştia lăcaşul de la o făgărăşeancă din Cincu, ce-i vorbise mult de frumuseţea locului şi mai ales de atracţia unui mare duhovnic de acolo, părintele Arsenie Boca.

Acesta era un om învăţat şi pe lângă darul duhovnicesc era înzestrat de o fire de artist care sfinţeşte locul. Mănăstirea cea veche, a lui Brâncoveanu, fusese părăginită, şi din iniţiativa Mitropolitului Nicolaie Bălan se restaurase. Părintele Arsenie, chiar el, dacă îmi amintesc eu bine şi n-oi greşi, pictase în pronaos chipurile în picioare ale noilor ctitori, de-o parte Mitropolitul, de cealaltă Regele Mihai. Din pârâul Sâmbăta erau trase nişte pârâiaşe mici prin grădina cu chiliile călugărilor şi cu reşedinţa de vară a mitropolitului. Fiecare podeţ, fiecare bancă din această grădină plină de pomi încărcaţi de roade, erau altfel făcute, după imaginaţia şi cu munca personală a părintelui pomenit, ba din crengi de mesteacăn, ori de stejar, ori din pietre prăvălite din munte, toate lucrate cu un gust artistic desăvârşit. Livada era atât de frumoasă, cu pomii în pârgă şi cu împodobirile făcute, încât Nicu Eşeanu, care venise şi el singur aici, să petreacă o parte din vacanţă şi să se reculeagă, mi-a zis odată încântat:

- *Ioane, dacă o fi Rai pe lumea ailaltă, eu cred că aşa trebuie să fie, ca aici.*

În apropierea mănăstirii erau două cabane, una - *Casa Fraţilor*- unde se adăposteau membrii *Oastei Domnului,* când veneau în pelerinaj şi cealaltă *Casa închinătorilor* pentru cei veniţi ocazional, ca noi.

Era venită aici mulţime mare de oameni, de peste tot din ţară, ca noi din fundul Banatului ori ca alţii, din Bucureşti, ori din Moldova. Se apropiase praznicul Sfintei Marii, venise şi mitropolitul şi un profesor universitar de la *Academia Andreiană* din Sibiu, Nicolaie Mladin, pe care îl mai auzisem predicând din amvonul Catedralei mitropolitane şi îmi plăcuse să-1 ascult. Acum venise aici în rugăciune şi profundă meditaţie, căci aveam să asist aici la slujba de intrarea sa în viaţa monahală. Noul călugăr, cu faţa şi trupul de ascet, dar cu verbul răspicat şi înaripat, fost mai în urmă cu anii instructor legionar, a ajuns după săvârşirea din viaţă a Mitropolitului Nicolaie, să ţină el cârja de mare păstor. Tot atunci şi aici mai erau alţi doi teologi, cu faima în următorii ani, Leonida Plămădeală, iarăşi viitor mitropolit, şi Silviu Iovan, viitorul renumit părinte Ioan, de la Vladimireştii Tecuciului.

Biserica mănăstirii era mică şi neîncăpătoare. Se făcuse un altar frumos printre arborii din păduricea ce înconjura mănăstirea şi aici se făceau slujbele, mai ales cea de seară, vecernia. Sub bolta copacilor mi se părea atmosfera mai copleşitoare. La meditaţii vorbea când stareţul, un alt învăţat cu studii desăvârşite prin străinătăţi, când părintele Arsenie. Acesta ne acorda şi lămuriri la diferitele teme ridicate de ascultători. Avea o figură de ascet şi vorba lui mi se părea luminată de o puternică flacără interioară.

Am auzit mai târziu că a fost batjocorit, umilit şi zvârlit în temniţă. Dar nu făcuse nimănui rău, lumina însă prea puternic şi trebuia să se înstăpânească întunericul peste ţară.

Cu Nicu nu le-am mai vorbit pe toate cum le ştiam pe cele de mai sus, dar amintindu-ni-le ne-am mai limpezit sufletele, de pâcla noilor vremi.

Lângă Nicu Eşeanu stătea Ion (Nelu) Popescu. Acesta nimerise printre studenţi dintr-o greşeală. Nu mi-a spus niciodată că nu are decât 7 clase primare, dar nici eu nu am observat. Vorbea numai ce ştia, adică nu se băga în alte subiecte, în general vorbea puţin. Era tare la literatura română, cunoştea clasicii noştri şi îi plăcea să spună versuri din Coşbuc şi Eminescu. Era retras, nu lega vorba cu mulţi. Bunul lui simţ ţărănesc 1-a călăuzit şi în situaţia în care se găsea, nu mi-a vorbit nici el niciodată despre faptul că trecuse prin *demascări,* dar ataşarea lui de Eşeanu şi de Pop, m-a făcut să presupun că au avut aceeaşi soartă.

Îmi povestea cu mult drag despre un nepoţel al lui, din spre o soră. (despre sine mi-a mărturisit că încă nu şi-a închegat o familie, fusese la război, era ceva mai bătrân decât noi, apoi după război vremurile încă nu s-au limpezit şi am mai aflat mai târziu de la alţii că Nelu Popescu fusese un devotat al luptei noastre, trecând peste interesele sale personale, ocupându-se mult de regionala Oltenia). Reţin despre înfocarea oltenaşului - era de pe lângă Craiova - după un meci de fotbal pe care l-au pierdut cei din satul lor, iar nepoţelul îi zise:

- *Neică, ştii de ce pierdură ai noştri? .*

-Decernă?

- *Fiindcă nu ştiură să se bage orbeşte. La fotbal totu-i să te bagi orbeşte.*

Ştia el puiul de craiovean că acolo trebuie să lupţi şi probabil că din de-al de el au ieşit fotbalştii de azi din *Bănie.* Nu se bagă orbeşte, căci au crescut, dar cu tot sufletul.

Şi tot aşa îmi amintesc altă vorbă a precocelui nepot. într-o seară a venit la casa bunicii, unde stătea şi unchiul Nelu. După ce i-au dat de cinat, a zis că el vrea să se culce la ei. L-au mirosit că a făcut o poznă şi l-au întrebat ce anume:

- *O bătui pe Mili* (sora sa mai mică).

- *Păi de ce-o bătuşi, mă călăule?*

- *Aşa. Ce caută ea, fată, acum seara pe uliţă.* Olteanul avea 6 ani, iar sora lui numai 4 ani şi fratele veghea la bunele purtări ale sorei. Ascultam bucuros astfel de. povestiri, căci ştiam că dintr-astea nu poate ieşi nimic rău. Căutăm anecdota şi fiindcă ea se potrivea firii mele.

Mircea Bârsan era student în anul III la Medicina ieşeană, originar din părţile Botoşanilor, de altfel ca şapte băieţi din această cameră: Lungeanu, Scutaru, Vasiliu, Mihai şi Ion Dănilă, Petru Arapu. Avea şi el un umor moldovenesc, rustic şi sănătos. Părea bine pregătit şi îi plăcea să mai întrebe pe medicinştii mai mari chestiuni de-ale noastre, profesionale, doar eram aici 9 învăţăcei de-ai lui *Aesculap.* Din glumele povestite de Mircea ţin minte o întâmplare cu un vecin Haralambie. Când a umblat popa satului cu Icoana de *Naşterea Domnului* pe la casele credincioşilor, vecinul Haralambie tocmai tăia porcul. Popa, lăsător, zice:

- *Ştii, Haralambie, eu nu am tăiat încă porcul. N-ai vrea să-mi împrumuţi şi mie un cârnate?* Gospodarul s-a simţit şi i-a trimis preotului printr-un copil, pofta. A trecut vremea şi împrumutul nu mai venea înapoi. Ţăranul, ori şugubăţ din fire, ori ca să-1 pună la încercare, ori păgubos şi-i părea rău de cârnat, destul că a trimis iar pruncul,

dar de data asta ca să ceară *„împrumutul"* înapoi, dar nu la căpătat. La prima întâlnire cu preotul, tot acesta a deschis vorba:

- *Ştii, Haralambie, s-a împu[it cantatele ăla care mi l-ai dat tu.*

Am reţinut anecdota pentru că, atunci când au început şi în această cameră *demascările,* am avut răutatea să-i spun lui Mircea că *„s-a împuţit cantatele".*

George Chivulescu făcea puşcărie de pe timpul lui Antonescu. Era un om de statură potrivită, fusese robust şi se mai cunoştea încă alura sportivă pe care a avut-o la arestarea de acum 8-9 ani, când, tânăr student la Drept în Bucureşti, înfruntase ambiţia Generalului (ajuns apoi mareşal). Pe George îl rodea însă foamea. Doar mai târziu, când m-am mai învechit şi eu între ziduri, am înţeles că deţinutul se culca întotdeauna cu gândul la eliberare şi la masa următoare. Amândouă erau expresia speranţei şi ale instinctului de conservare. Bietul George, de când nu s-o mai fi săturat?

Se începuse o practică în camera asta. Seara, după închidere, se deschide o adevărată bursă de schimb a meselor. Cei mai mulţi ar fi mâncat mai mult decât porţia ce ni se da şi atunci adunau una sau mai multe porţii de la cei care se în voiau să rabde într-o zi, căci şi aşa dacă-şi mâncau porţia, tot flămânzi rămâneau. Dar măcar ştiau că odată mâncau pe săturate. Numai eu şi cu Jorj Mihuţ nu am făcut niciodată schimbul, păstrându-mi bioritmul.

Aşa s-a făcut că într-o zi Chivulescu a adunat 26 de porţii de terci, de câte 250 de grame fiecare, din care o componentă era de 200 gr. de apă şi 50 grame de mălai fiert, plus 6 porţii de fasole (şi aici apa era partea precumpănitoare, boabele reprezentând o parte înspăimântător de mică). Bietul om! Ce destin! Am auzit că după eliberare nu a primit servici decât la un şantier de construcţii din Capitală. Odinioară era în anul IV la Drept. A murit accidentat de o greutate căzută de la schelă. Oare accident să fi fost? Căci exista şi o astfel de metodă pentru îndepărtarea indezirabililor. Probabil că i-a jenat în vreun fel. George Chivulescu a fost un om integru, tare în credinţa lui şi curajos.

Tot ros de foame, mai mult decât alţii, era Fănică Sângeap. Acesta la arestare era student la Drept la Iaşi. în timpul războiului fusese la o şcoală de ofiţeri activi în Germania şi acolo 1-a prins sfârşitul ostilităţilor.

A rămas o vreme în ţară străină, pe lângă Hamburg, împreună cu alt român, fost camarad de şcoală. S-au aciuit la ferma unui neamţ, care avea tot felul de utilaje agricole. De la el am auzit eu mai întâi cum este o fermă nemţească. Şi mai avea gospodarul şi două fete. Românii erau sportivi, jucau fotbal amândoi într-o echipă mai mică din Hamburg. Fuseseră ofiţeri, erau feciori harnici, de la ţară, deprinşi cu munca agricolă şi gazda s-ar fi bucurat să-i ia de gineri, căci şi aşa nemţii tineri se răriseră, risipiţi în morminte semănate de-a lungul şi de-a latul Europei şi Germaniei.

Dar Fănică avea acasă pe Leana lui, o fată care acum începuse să-i scrie, era deja şi ea studentă, la Iaşi. A lăsat nemţii şi nemţoaicele cu toate ale lor şi s-a întors spre casă, furişându-se printre americani şi ruşi. Nişte peripeţii care ar forma numai acestea un subiect de bogat reportaj. A venit la Leana şi s-a înscris şi el la facultate. Acum era cu noi, având o condamnare de 7 ani. Şi el fire robustă, cu un corp mai bine clădit, era chinuit de foame, dar parcă mai în alt fel decât Chivulescu, la care foamea devenise organică. Pe Fănică îl chinuia şi gândul foamei.

El a dorit să aibă numai pentru sine o pâine întreagă. Aşa mare lucru? Uite că omul nostru ar fi fost fericit să aibă o pâine. În ce consta şi fericirea? Pe la ora 11 ni se dădea pentru ziua întreagă - pâinea. Erau pâini de 2 kilograme şi pe atunci trebuiau împărţite fiecare la 8 oameni. Cu riscul de a li se confisca la percheziţii, unii îşi ascuţeau coada lingurii, încât aveau cu ce tăia. Se făcuseră şi nişte balanţe, dintr-un băţ adus de la baie, unde se făcea focul cu lemne şi nişte aţe (deşirate din ciorapi vechi şi răsucite), căutându-se ca porţiile să fie cât mai apropiate una de alta. Pâinile intrate în cameră se alegeau pe rând de către grupele de 8 cărora le reveneau. Când a fost rândul grupei lui Sângeap să aleagă prima pâine din cele patru, a ales-o el pe cea mai rumenă şi cu coaja mai multă, căci doar la greutate egală coaja are mai

multe calorii decât miezul. Sunt ridicole şi par meschine aceste calcule, dar omul e om, speră că şi astfel poate supravieţui. N-am să uit satisfacţia din ochii lui, în sfârşit avea o pâine. S-a dus la locul său pe prici, a pus-o pe prosop lângă gamelă, în aşteptarea mesei şi se uita din când în când la pâinea lui. Ceilalţi 7 din grupă renunţaseră în ziua aceea să mănânce cu pâine, urmând ca fiecare pe rând să-şi primească în zilele următoare datoria.

Credeţi că Fănică a mâncat-o toată în ziua aia, precum Chivulescu? Aş! A mâncat o coajă reţinută din ziua precedentă cu ochii însă pe rumena din faţa, apoi după mâncare a tăiat-o felii - felii şi a înşirat-o pe o sfoară, atârnând-o la fereastră să se usuce. Doar 7 zile până restituia datoria celorlalţi nu mai primea nimic, şi trebuia şi atunci să mănânce, nu? A dorit numai să aibă o pâine întreagă şi şi-a săturat numai gândul.

Fireşte că cele de mai sus nu constituie nota caracteristică, dominantă, a oamenilor şi zilelor de aici, ilustrează poate numai deformarea la care a fost supusă biată fire omenească.

Am mai spus că în cameră se povestea pe grupuri de prietenii ori preocupări apropiate ori comune. Eu însă nu mă mai implicam şi în discuţii de alt gen. Mi-era frică să aud lucruri pe care la o altă *demascare* să fiu nevoit să le spun. Timpul trecea şi se părea că nimic nu ne mai tulbură existenţa. Şi seara, când închideam ferestrele dinspre sat şi rămâneam numai cu mine însumi, mă rugam şi mă rugam, poate-poate o da Dumnezeu şi să trecem peste alt pahar, fără a-i mai sorbi amărăciunea. Eram slab şi copleşit de înfrângerea şi neputinţa mea. Prin vară 1-a luat şi pe Octavian Voinea de aici. Am presupus că 1-a dus Ţurcanu la el, căci şi din camera vecină a luat tot atunci pe unul. Uşile camerelor de la secţia asta, ca şi cele de la Parter, aveau geam vopsit pe dinafară cu alb. Cele două secţii aveau în concepţia constructorului altă funcţionalitate, cameră de lectură, de paraclis, de mese, de magazie, dar acum deveniseră spaţii de locuit. Uşile erau obişnuite, nu speciale, groase, ca cele de puşcărie şi erau prevăzute cu geamuri transparente, despre care am scris mai sus că acum erau vopsite. Când am ieşit la *program,* careva zgâriase „ *vopseaua "* la un colţ de geam şi se puteau vedea astfel mişcările de pe sală. Fireşte că asta n-am făcut-o noi, cei „ *reeducaţi",* căci ştiam că nimicul acesta se tălmăceşte ca o acţiune duşmănoasă contra regimului şi etichetată ca act de *"banditism".* Văzusem asta la 3 Parter. Dar profitam şi noi de cele aflate de alţii, având mai multe elemente de interpretare. Aşadar, a plecat întâi Virgil Bordeianu şi câte unul, din cele două camere. Acum iar au plecat din fiecare cameră câte unul, de data asta dintre cei netrecuţi prin *demascări.* Şi nu unul oarecare, Voinea, prin funcţia care a avut-o în organizaţie a avut acces la mai multe secrete, apoi fiind element de vârf şi devotat, era de presupus că dacă vreunul dintre cei trecuţi prin *demascări* ar fi făcut vreo confidenţă, apoi de bună seamă că unuia ca el i-ar fi făcut-o. Cel care a fost luat din camera vecină era de calibru asemănător, Ţurcanu desigur că verifica prin sondaje dinainte calculate atmosfera din camerele noastre. Juca simultan cu cele şase camere, câte îi mai rămăseseră de cucerit, în acţiunea lui. Juca singur? Nu se vedea nimeni altul, dar am desluşit din celelalte mişcări pe care le-am redat, că nu este de capul lui, are mentori şi colaboratori externi.

Sar peste câteva luni şi spun că - fiindcă vorbeam de Voinea -, atunci când 1-a readus în camera, se începuse deja *demascarea* şi aici. Voinea se întorcea de la *Securitate,* unde fusese dus în urma celor demascate de el sau de alţii. După el a intrat în cameră Ţurcanu şi 1-a luat la bătaie într-un mod îngrozitor:

- Banditule, de ce ai spus la Securitate ce se întâmplă aici şi de ce ai declarat că tot ce ai spus, ai spus şi ai declarat sub bătaie?

Pentru mine era clar că Voinea a trecut prin *demascări* în altă cameră aşa cum bănuisem că se va întâmpla, de cum 1-a luat dintre noi şi că apoi a fost dus la *Securitate* ca şi Costache Oprişan, căci prea ştia lucruri importante. Stăpânii, *Securitatea,* nemulţumiţi că deţinutul spune cauza declaraţiilor - **teroarea lui Ţurcanu** - i-a făcut observaţii acestuia cum de nu şi-a zdrobit omul, încât să aibă

frică a mai spune câte i s-au întâmplat, în orice caz, se vedea clar legătura dintre ei, căci Ţurcanu nu a păţit nimic pentru câte le făcea, continuându-şi acţiunea. Vor trece ani de la această întâmplare până când *Securitatea* îşi va lua mâna de deasupra lui şi îl va judeca, dar n-au făcut-o atunci când au aflat că **terorizează** pe alţi deţinuţi, ci când cârdăşia lor a devenit prea **compromiţătoare.**

Cu deţinuţii din alte camere, de la alte caturi, se lua legătura cu *„cioara".* Aşa i se spunea unei sfori cu ajutorul căreia se transmiteau în camerele de pe verticală obiecte sau înscrisuri făcute cu bruma de capete de creion, bucăţele de hârtie, cine ştie cum rămase după percheziţiile destul de dese care ni se făceau. Ca să coboare o sfoară trebuia atârnată o greutate la capăt. Ca să facă zgomot la atingerea betonului din curte, camera noastră având un geam la nivelul solului, cei de deasupra noastră au legat de sfoară o periuţă de dinţi. Cei din Camera 4 Spital aveau şi ei ferestre către această curte, dar perpendicular pe zidul nostru. încât cred că numai lor li se datoreşte faptul că, la una din percheziţiile uzuale, am rămas foarte surprins că ni se confiscă toate periuţele de dinţi din cameră, ca de altfel şi din restul închisorii. Unii însă presupuneau că se găseau printre noi talente artistice, care cu migală, cu ajutorul unei dăltiţe făcută dintr-un ac frânt şi apoi ascuţit pe mozaic, au reuşit să realizeze frumoase cruciuliţe din cozile periuţelor. Indiferent care a fost motivul real, am rămas până la capătul puşcăriei fără periuţe de dinţi. Acestea ni s-au confiscat aici, pachete nu am mai primit, în următorii 13 ani de detenţie, încât lipsa de igienă dentară, suprapusă peste carenţele alimentare, a făcut ca la eliberare să fiu un flăcău de 40 de ani ştirb, cu 14 dinţi lipsă, din aparatul meu masticator.

Cei înzestraţi cu talent de plastician îşi mai încercau şi îşi desăvârşeau talentul pe alte materii prime, brute, cum erau oasele de vacă ce se nimereau în mâncare când primeam carne. Cu multă răbdare se freca osul, după ce era spart, până rămânea plăcuţă. Crucifixe miniaturale şi iconiţe în basorelief, adevărate bijuterii artistice, care se ascundeau în săpun. Asta până la noul "cutremur", când aveau să fie scoase toate, batjocorite şi aruncate de *apostaţi* în *tinetele* cu dejecte. Iar pentru sculptori nu a fost numai durerea pierderii obiectelor migălite pentru cei dragi de acasă, să întărească momentul revederii, ci şi durerea fizică, pentru obiectele acestea subversive fiind prevăzute de asemenea *canoane* sub forma de ciomag (doară arta are canoanele ei).

Când am trecut în revistă efectivul camerei, mi-am amintit de doi macedoromâni care erau cu noi. Ca o scuză pentru memoria aceasta care îmi face feste, mă explic totuşi că efectivul s-a mai schimbat în timpul cât am stat în această cameră, mai ales după începerea *demascărilor,* când interesele acţiunii l-au făcut pe Ţurcanu să ne mai amestece.

Gheorghe (Gula) Cucoli din Constanţa, mai vârstnic decât noi, întârziat în facultate (fusese înscris la Drept) din motive de război, lagăre şi închisori. Gula era tăcut, nu prea lega vorba cu mulţi, intrase în colimatorul lui Cornel Pop. O fi fost urmărit anume, căci la arestarea acestuia *Securitatea* nu a prins multe fire de la el, dar după începerea *demascărilor* a fost luat repede la Ţurcanu, şi apoi dus din închisoare, destul ca macedonenii arestaţi mai târziu să-i reproşeze atitudinea, fără să ştie măcinarea de oase care 1-a făcut cârpă.

Cel de al doilea aromân a venit în ţară după război, prin 1945. Era student la Drept la Bucureşti şi îl chema Anagnoste (Tega) Stere (toţi macedoneni au diminutive deosebite de ale noastre). El stătuse în timpul ocupaţiei italiene, la Atena, nu din motive de colaboraţionism ci din motive naţionale. Grecii îi asupriseră pe românii macedoneni. La Salonic, capitala Macedoniei greceşti, fusese prefect un colonel, Zervas, care era şi căpetenia *antariţilor,* cum se chemau trupele de luptători munteni alcătuite din greci. Lor li se opuneau haiducii aromâni, numiţi *armatoli.* Fireşte că sprijinul prefectului era hotărâtor în lupta de supunere a vlahilor noştri. Grecii voiau să facă loc în Thesalia şi în Macedonia pentru cei un milion de conaţionali de-ai lor *alungaţi* din Anatolia în urma războiului ce l-au avut cu turcii, la încheierea primului război mondial. Românii macedoneni acolo locuiau şi locurile lor

trebuiau ocupate de cei *alunga\i* de Atatiirk. Deci vlahii noştri erau în legitimă apărare şi pentru asta s-ar fi aliat cu oricare duşman al duşmanilor lor. Deci şi cu italienii.

Ei ne mai reproşau, celor din Dacia, că i-am trădat începând cu Pacea de la Bucureşti, care a încheiat războiul balcanic din 1913, purtat pentru Macedonia de către ţările balcanice. România a declarat atunci că nu are probleme teritoriale în Balcani, mulţumindu-se să ia *Cadrilaterul,* unde ar fi loc să aducă *Fârşeroţii* şi *Gramoştenii,* cum se chemau două ramuri mari ale românilor macedoneni. Colonizarea asta s-a făcut în parte până în preajma celui de al doilea război, noii colonişti fiind măcelăriţi în *Cadrilater* de către bandele de *comitagii* bulgari, venite adesea de peste frontieră. Şi aromânii ne reproşau acum, cu ce drept am venit noi şi fără să-i întrebăm, am negociat patria lor străbună, în care s-au format ca popor, pe care au apărat-o un mileniu şi jumătate, şi pe care n-ar fi părăsit-o de bună voie niciodată. Am vândut ce nu ne aparţinea şi pentru care nici nu ne dase nimeni mandat, ni l-am arogat singuri.

Drept aceea, acum când le-a venit ocazia cu italienii, unii dintre ei au început să susţină că nu sunt ramură a poporului român, ci a celui italian, căci doar de acolo ne rupsesem cu toţii, de la Roma. Italienilor le convenea să aibă sprijin local şi s-au format chiar două organizaţii recunoscute de ei: *Lupoanea* (cum încă mai zic şi bănăţenii la *Lupoaică)* şi *Legiunea a V-a Macedonica,* după numele primilor luptători şi coloni romani de pe plaiurile lor străvechi. Fireşte că după *alungarea* italienilor, care pentru românii macedoneni nu fuseseră *fascişti cifraţi de sânge,* indiferent de culoarea lor politică, s-a terminat şi cu visul de libertate al vlahilor. Cine îşi mai aduce aminte de răscoala comunistă a generalului Marcos, din 1947-1948, nu poate să fi uitat şi figura sinistră pentru romani a generalului Zervas - aceeaşi persoană cu fostul colonel prefect de Salonic. Acesta acum a potolit răscoala comuniştilor, dar luptele s-au dus în munţii Gramos şi Rodopi, unde erau şi statele cu duşmanii etnici ai lui Zervas. Şi s-a răfuit sub alt pretext. Anagnoste (Tega) Stere suferea pentru neamul lui cel urgisit, dar care a dat mulţi oameni mari ţărilor în care trăiau. Macedonenii povesteau că odată Nicolae Iorga a mers în calitate oficială la Atena şi i-a spus primului ministru de acolo că este mândru că poartă nume şi are pe de departe sânge grecesc în vine, la care grecul i-a răspuns nu cu mai puţină emfază că el este mândru că în vinele lui curge sânge românesc (căci la origine era aromân). Nu ştiu câtă autenticitate are întâmplarea, poate că este numai o *gasconadă* de-a fraţilor de acolo, dar se cunosc atâţia oameni pe care i-a pierdut etnia noastră ca să nu-1 citez decât pe „grecul" Averoff.

Astea mi-au venit în minte, legate de micul, dar pe atunci devotatul aromân Anagnoste Stere, de discuţiile purtate pe un prici de închisoare românească (de cea grecească el scăpase). Iar soarta vlahilor ademeniţi la noi a fost mult mai ingrată: când s-a cedat *Cadrilaterul,* în 1940, au fost duşi în Ialomiţa. De aici au fost duşi în Basarabia, unde li s-a dat pământ - numai nemţii plecaseră de acolo în jur de 100.000; de acolo s-au refugiat în Banat, tot în locul nemţilor, iar de aici, aveam să aflu după ce m-am eliberat, duşi iar în Bărăgan, de data asta ca deportaţi.

Antecedentele lui Anagnoste Stere erau cunoscute şi mărturisirile lui nu l-au inculpat încă o dată. Colaborarea lui cu italienii era o culpă mai mică decât uneltirea împotriva ordinii sociale de la noi, pentru care a fost condamnat acum la 25 de ani. După *demascări* nu l-am mai întâlnit pe acest macedonean, dar am auzit despre el că nu s-a mai remontat. A găsit noi stăpâni cu care a colaborat ca şi cu italienii, de astă dată însă fără a mai avea motivaţia naţională...

Avându-se în vedere că românul e născut poet, noi fiind sută la sută români, iată deci încă o preocupare care ne umplea timpul.

Am pomenit că se găsea printre noi un student din Arad, de la Teologia de acolo, Gheorghiţă Viorel. Acesta era înscris şi la Cluj, la Litere şi Filozofie, fiind apreciat de D.D. Roşea şi de Lucian Blaga, la ale căror seminarii se distinsese. Avea şi talent literar pe care 1-a transpus în câteva poezii. în închisoare poeziile se scriu în minte, hârtie nu ne-a dat nimeni decât pentru scrierea *demascărilor".* Deşi viaţa de

claustrare la care eram supuşi ar fi presupus mai degrabă abordarea lirismului, majoritatea celor care şi-au încercat muza au recurs la epic, *balada* fiind o specie la care se apela adesea pentru manifestarea sentimentelor. în eroii aleşi se transpunea de multe ori firea poetului şi uneori idealurile nerealizate.

Gheorghiţă mi-a recitat câteva realizări de acest fel: *Ciuta, Brâncoveanu ş. a.* Ţin minte că la o remarcă făcută de mine asupra faptului că eroii lui - în balada aceea *{Fata din Turn),* nişte nordici - nu realizează nimic, el mi-a răspuns că tocmai asta a vrut el să exprime, eterna dorinţă de care trebuie să fie cuprins sufletul omenesc. Scria în versuri scurte, în metrica populară a *Luceafărului* şi abunda în metafore, ca Radu Gyr. Se realiza în forma clasică, respectând ritmul, rima şi măsura, majoritatea poeţilor din închisoare rămânând la această modalitate de exprimare. Avea talent remarcabil şi am regretat, după eliberare, că nu l-am regăsit publicat. Merita. Până la data când scriu, nici nu am mai auzit dacă mai trăieşte.

Pe Cornel Pop nu l-am cunoscut ca având preocupări literare. De aceea am rămas surprins când odată mi-a recitat, nu mai ştiu dacă numai pentru mine, *Balada mistreţului cu colţii de argint,* a lui Ştefan Augustin Doinaş (colegul meu din primii doi ani de Medicină). Până atunci eu nu cunoşteam această alegorie a prinţului din Levant, care cade răpus de propriul său ideal. M-au încântat gradaţiile folosite de poet pentru exprimarea ascensiunii în goana după *„eterna dorinţă"* (vorba lui Gheorghiţă de mai înainte). Şi m-a mulţumit finalul ambiguu, cu ultima poruncă a prinţului: *„Mai bine ia cornul şi suflă într-una/ Să suni până mor, către cerul senin ".* Ce-o fi vrut să zică însângeratul prinţ? Că lupta lui continuă, la chemarea neogoită a cornului? Ori vrea să spună cerului biruinţa sa, căci a ajuns chiar sfârtecat să-şi vadă idealul, pe care omul de rând, sluga, nici măcar nu-1 întrezărea. *,, Atunci asfinţea peste creştete luna/şi cornu-a sunat, însă foarte puţin".* Apus de lună, apoteoza de erou, care puţin şi-a văzut idealul, iar omul de rând, sluga sa nu i-a înţeles niciodată lupta, dar s-o mai continue...

Aşa cum nu l-am înţeles nici eu atunci, de ce mi-a spus balada aceasta. Am crezut că doar supus de frumuseţea ei. Abia mai târziu am înţeles că a ales alegoria, ca să-mi spună propria lui durere. Altfel nu mai avea curajul. Nu cred că a fost o întâmplare şi că era singura poezie care o ştia, căci alta nu mi-a mai spus. Numai că mistreţul care 1-a răpus era un porc de rând, adevăratul mistreţ gonind mai departe prin codrii de aramă. Când am ajuns să citesc poeziile lui Doinaş, am zăbovit adesea la balada aceasta, până am învăţat-o, tot recitind-o. Şi a îndrăgit-o şi fiica mea, căreia i-am tălmăcit conţinutul alegoric. Ea i-a făcut o melodie, pe care mi-o cânta uneori la chitară, aducându-mi în minte tânărul prinţ, ca un simbol al tinereţii noastre sfâşiate.

Cu Alexandru (Sandu) Ghica am avut multe discuţii pe teme profesionale. Era şi el medicinist, cu un an mai mic decât mine. Era bine pregătit profesional. Se cunoştea, pe atitudinea şi vorba lui, educaţia aleasă care a primit-o, fiind dintr-una din ramurile fostei familii domnitoare. Certificat de origine era şi fizionomia lui, cu un nas puţin acvilin, de rasă dinarică, aşa ca la *„arnăuţi"* (ştiut fiind ca la origine familia Ghica a fost albaneză, fapt care nu i-a împiedicat să se sacrifice pentru neamul nostru - vezi pe Grigore Ghica-Vodă). Sandu era un băiat fin, se retrăgea elegant din discuţiile care nu-i conveneau, menţinându-şi punctul de vedere fără să jignească pe altul. Tatăl său fusese colonel şi prefect al Poliţiei Capitalei pe timpul lui Rădescu. Nu făcea niciodată caz de ascendenţa sa. Un gentilom.

Era bun prieten în cameră cu un alt medicinist bucureştean. Ion Păunescu. Şi acesta căuta să nu uite profesia întreruptă, angajând dese discuţii pe teme medicale. îmi conveneau. Tatăl său era preot în Daia-Giurgiu. Ion fusese sportiv, participant la naţionalele de bob. de unde s-a ales cu o fractură de bază de craniu, gata să-1 coste viaţa. A rămas cu uşoare sechele pseudo-comiţiale (Făcea scurte crize de absenţă, ca la o epilepsie).

Era un om liniştit, rar se exterioriza. Odată însă nu şi-a mai putut reţine sentimentele, se apropiase ziua nunţii lui. Fusese căsătorit când îl arestase şi acum

aniversa fericirea sa întreruptă şi pierdută. Voia să dea un curs festiv aniversării. A pregătit pentru asta şi o masă din m'ai multe feluri. Ei, veţi zice, cum se putea alcătui aşa ceva în închisoare? Ion a găsit cum. Terciul de dimineaţă (am mai spus, cele 50 de grame de mălai fierte în 250 gr. apă) ţinut până la prânz în gamelă se îngroşa, devenea oarecum gelatinos şi dacă răsturnai gamela, păstra forma acesteia. Constituia desertul. Felul unic de la prânz, prin decantare dădea o ciorbă - e drept, cam chioară - iar rezidu-ul solid, dacă era de fasole se preta la prelucrare: cu un pisălog de lemn, ori cu lingura - de altfel singurul tacâm al deţinutului - se zdrobea, rezultând o pastă, din care rezultă o parte pentru tartine şi alta pentru amestecarea cu pâine fărâmiţată. Timp era, imaginaţie, de asemenea, şi la alcătuirea meniului şi la îngurgitarea lui. Aşa că bietul Păunescu a întins la prânz, pe prosopul aşternut pe prici, drept masă tot felul de „bunătăţi" din cele de mai sus, pe care însă le-a mâncat în tăcere, probabil copleşit de aducerile aminte ale căminului său drag. Deh, aveam şi noi deţinuţii felul nostru de a ne închipui, ne mai trăiam viaţa, pe deasupra atâtor regrete nemărturisite.

Că veni vorba de regrete, iată îmi aduc aminte şi de ceva nostim. N-am vorbit până acum nimic despre etajul III al *Celularului mare.* Acolo era un *depozit* al 5.5./.-ului, în 1949 fiind închişi aici social-democraţii independenţi ai lui Titel Petrescu, Anton Dumitriu, reşiţenii lui Eftimie Gherman -Hromatka şi Cercega - cu state vechi de luptă socialistă. îi păzea un gardian civil. Ţapu, care la distribuirea mesei era ajutat de o deţinută - tot din *depozitul* 5.5./., domnişoara Cartojan, fiica academicianului. La acest etaj au mai fost aduşi, tot în *depozit,* deţinuţi de-ai *Securităţii* din Piteşti. Aceştia erau scoşi la plimbare de unul singur. Pe unul dintre ei l-am văzut de pe fereastră, când urca scara care se făcea chiar pe lângă geamul nostru. Era îmbrăcat într-un pardesiu din a cărui stofă era confecţionată şi şapca proletară pe care o purta pe cap. Probabil că deţinuse vreo funcţie căreia i se potrivea ţinuta conformistă. Când a ajuns pe platforma din capul scărilor s-a oprit să admire zăvoiul Argeşului, care era aproape, se vedea peste zid şi ne ispitea şi nouă privirea şi sufletul, şi nu şi-a putut abţine un oftat, pe care îl redau cu toată vulgaritatea lui, care desigur ne caracterizează şi personajul şi situaţia lui:

- *Heee, He! Asta-i viaţa, f...-o 'n c...r.* Regrete proletare...

Se auzise că a început şantierul de la *Canal* şi unora ni s-a părut scoaterea la muncă drept un liman. Mai ales mie, care mă gândeam la eventualitatea reînceperii *demascărilor.* Dar şi alţii vedeau plecarea de aici ca o ieşire din situaţia nesigură în care ne aflam, căci parcă totuşi se clocea ceva. Nu ştiam că hidra *demascărilor* îşi întinsese tentaculele ori unde mergeau studenţii plecaţi de la Piteşti. Apoi celor trecuţi prin "foc" şi prin "cutremur" ni se fluturase pe la ochi şi idea muncii purificatoare. Cultul muncii îl aveam noi, altfel sădit însă, şi a fost uşor de obţinut deplasarea de obiectiv. Odată *demascarea* personală terminată, nu ne închipuiam că ar mai avea cineva ceva cu noi. Mergeam la muncă şi gata. Vorba gardianului Georgescu: *Asta s-o crezi tu, banditule!* Avea acela stereotipiile lui, dar uite, că unele ni s-au potrivit. Apoi, presupuneam coloniile de muncă aşa ca şantierele tineretului şi nu ca o metodă stalinistă de exterminare a adversarului. De la distanţă, de după zăbrele, fără antecedente cunoscute, păreau, totuşi, un liman.

Ne apropiasem de toamna anului 1950, dacă nu chiar începuse toamna.

Brusc, se deschide uşa camerei şi ne trezim cu mulţime de gardieni în frunte cu directorul, de-acum căpitan Dumitrescu şi cu un colonel *albastru,* deci de la miliţie, după câte am aflat ulterior, colonelul Zeller de la *Direcţia Lagăre şi Colonii.* S-a încins o percheziţie, mamă, mamă, ca de cunoscător, din partea colonelului şi cu un zel din partea gardienilor, care se vedeau observaţi. între altele au găsit o *„neagră"* care scăpase de multe ori. Ce era aceasta? într-o cutie goală de cremă de ghete, se aprindea când mergeam la baie, de la focul de acolo, o cârpă de bumbac curat. Când era aproape arsă, se înăbuşea cu capacul. Aceasta servea de iască, în loc de amnar se folosea un nasture mai mare de sidef ori de porţelan, cum se găseau pe atunci la indispensabili. Prin două găuri ale nasturelui se petrecea o sfoară obţinută

prin răsucirea mai multor fire de aţă de cusut, legată la capete. Se apuca sfoara între degetele mari ale mâinilor, se dădea nasturele peste cap sucind astfel sfoara de câteva ori, iar când se îndepărtau sau se apropiau cele două degete, nasturele se învârtea când într-o parte, când în alta, cu o viteză ca de polizor. Apropiat de marginea cutiei deschise, care conţinea cârpa arsă, neagră, scânteile obţinute aprindeau, sub suflul buzelor, cârpa si iată focul bun de aprins eventualele ţigări ori chiştoace de la care fumătorii pătimaşi nu se puteau abţine să nu le ridice dacă le găseau şi nu erau observaţi.

S-a găsit întâi numai nasturele şi cu sfoara. Dumitrescu nu mai văzuse drăcia şi nu i-a dat importanţă, dar Zeller, probabil că a fost deţinut, i-a arătat cum funcţionează *„polizorul"* reproşându-i: *Se vede că nu ai fost -deţinut si mi ştii ce-i asta* (a cobit, căci peste puţini ani căpitanul a schimbat şi el tunica pe *zeghe,* pentru crimele care le-a patronat aici). Apoi colonelul ne-a cerut şi *„neagra",* doar nu era s-o lase *„bandiţilor",* să se bucure de eventualele chiştoace. Doar asta era interzis de regulament, nu?

Dar percheziţia a fost doar un divertisment. Nu pentru asta venise Zeller. Lucrurile s-au legat numai după plecarea acestuia, după doar câteva zile. într-o seară a venit primul gardian şi a citit o listă cu unii dintre noi care aveau pedepse sub zece ani de zile, printre care îi reţin pe Macovei şi pe Sângeap.

Au plecat la *Canal.* Totuşi.

CAMERA 2 SUBSOL - 2

Speranţa mea de a pleca de aici fără să mai vină alte *demascări* creştea. Dar bucuria nu a ţinut decât câteva zile, când, spre surprinderea noastră, Macovei plecatul şi-a făcut din nou apariţia în cameră, dar cu o mină de om dezamăgit şi speriat. Ce se întâmplase. Se formaseră două dube cu deţinuţii de la Piteşti. Probabil că atâţia mai rămăseseră aici din cei cu pedepse până la 10 ani (cât era plafonul pentru acele locuri de muncă). Noi însă nu ştiam despre plecările ce s-au făcut. Cel puţin eu unul nu ştiam şi nici nimeni nu mi-a spus. într-o formă sau alta, tot s-ar fi vorbit şi aici despre plecările făcute.

Colonelul Zeller probabil că nu a ţinut seama de *demascări,* el venea de la *Lagăre şi Colonii,* a luat „ *mână de lucru"* după care venise şi a plecat.

În dube s-au întâlnit şi *„reeducaţi"* şi *„nereeducaţi"* şi s-au luat la ceartă şi chiar la bătaie. Ajunşi la sol, reeducaţii din prima dubă au spus *politrucului* de acolo, tărăşenia. Aceluia probabil că nu-i trebuiau astfel de situaţii, studenţii trebuiau să fie toţi una, ca cei sosiţi aici până acum, aşa că i-a îmbarcat la loc şi pe cei ajunşi pe pământul făgăduinţei şi a trimis amândouă dubele înapoi la Piteşti.

Vreţi dovadă că *reeducarea* nu era condamnată? Iat-o. Studenţii trebuiai toţi trecuţi prin *demascări. Reeducaţi. Robotizaţi.* Cum de au fost aceia trimişi la *Canal* netrecuţi prin *demascare?* Oare să fi contribuit şi asta la *„sinuciderea "* lui Zeller, care a urmat la puţină vreme? O mai fi avut el şi altele pe suflet, dar la Piteşti a încurcat borcanele. Din nepricepere, ori intenţionat? Returnarea de deţinuţi trimişi la *Canal* s-a petrecut numai cu studenţii de la Piteşti. Numai dubele astea cu studenţi, astea două din urmă, aveau şi deţinuţi care încă nu trecuseră toţi prin mâna lui Ţurcanu. De aceea *politrucul* le-a refuzat, sunt convins că nu de - capul lui, că doar nu-1 putea contrazice pe Colonel, ci aparatul politic a făcut-o. Avea un grad şi putere mai mare.

Bietul Mircea Macovei, returnatul, avea de ce să fie îngrijorat, căci aflase câte se întâmplaseră prin închisoarea noastră (*"cea de toate zilele",* vorba cronicarului Ion Ioanid). El a povestit în cameră, cu discreţie, căci intrase frica în el, despre întâmplarea celor două dube. în orice caz, după ce a trecut şi el prin *demascări,* la puţină vreme, avea să facă o stare depresivă destul de gravă. Stătea turceşte pe prici cu mâinile sprijinite pe genunchi (poziţia *„de gândire")* nu mai spunea nimănui nimic, dar lacrimile îi curgeau nesecate. N-o fi avut de ce plânge. Vai!

Viaţa în Camera 2 Subsol continua dar încet-încet, se înstăpânea neîncrederea reciprocă. Cele câteva luni trăite împreună făcuseră să se mai risipească rezervele

cu care ne-am privit unul pe altul când ne-am strâns în această cameră. Nimeni nu mărturisea nimic, nimeni nu întreba nimic pe celălalt, pe unde a umblat în această închisoare. Numai ne bănuiam reciproc.

Pe George (Jorj) Mihuţ, altfel sociabil şi plăcut interlocutor, îl vedeam adesea că se plimba îngândurat şi am presupus că la doi ani după arestare, nu detenţia îl făcea aşa. Altceva îl frământa. Subiectele abordate de el erau de o totală inocenţă politică, păstrată cu abilitate şi inteligenţă, încât asta m-a făcut să cred că şi el are experienţa mea. Dar din altă cameră. Când? Căci doar nu auzisem niciodată că de la secţia de *muncă silnică* să fi fost plecat. Tăcea.

El fusese student în anul IV la Istorie la Iaşi şi era originar din Cocoreni, sat aparţinător Ipoteştiului lui Eminescu. De la el am aflat despre casa memorială a poetului că nu este cea autentică. Un ciocoi care cumpărase imediat după primul război mondial moşia şi casa fostului căminar a dărâmat clădirea ca să-şi facă alta mai cuprinzătoare. Scandalul iscat în jurul acestui sacrilegiu a făcut ca leagănul Eminovicilor să fie reclădit după vechiul tipic, dar fără a mai avea patina vremii, care să-i acorde girul autenticităţii.

Am avut o bănuială asupra lui Fag Negrescu, un tânăr bucureştean condamnat înaintea noastră, pentru o ispravă de pomină. împreună cu alţi doi prieteni, fiind încă elevi de liceu în 1947, au încercat să oprească ţinerea primului congres pe ţară al *U.A.E.R.-ului (Uniunea Asociaţiilor de Elevi din România),* organizaţie iniţiată şi aflată sub orientarea comuniştilor. Congresul urma să aibă loc la şcoala unde învăţau şi ei Liceul *Mihai Viteazul,* din Capitală. Cum altă soluţie n-au găsit, n-au pregetat să dea foc sălii de festivităţi unde urmau să se desfăşoare dezbaterile. Treaba a rămas nedescoperită, dar cel mai mic dintre ei, fiind vizitat de o prietenă, când aceasta a dorit să-şi aprindă o ţigară cu nişte chibrituri găsite în noptiera gazdei, acesta a protestat, să nu le strice că sunt chibrituri istorice. Fata fiind curioasă să afle cum stă chestia asta cu istoria, insistând a aflat, căci băiatul i-a mărturisit cum cu un băţ dintr-acestea a dat foc sălii cu pricina. Şi de aici a plecat firul: fata a spus mai departe, ori era anume pusă pe urmele făptaşilor. Fag Negrescu, fiind mâna a doua, a luat 18 ani, Miron Petrovan, student anul I, ca şef, a primit 25 de ani de *muncă silnică,* din care a făcut 16, până la decretul din 1964. Nici incendiatorul *Reichstag-ului,* Dimitrov, nu a primit de la hitlerişti atâta. Congresul respectiv s-a ţinut în altă parte, iar cei trei şi-au irosit tinereţea într-o luptă inutilă, izvorâtă însă din adânca lor convingere anticomunistă. Au crezut că pot şi ei contribui la împiedicarea flagelului în ţara noastră.

Era un băiat simpatic, din familia celor doi fraţi Negrescu, comandori de aviaţie celebri în arma respectivă. Avea o fire destul de veselă. Când era întrebat de un gardian care venea cu vreun tabel să-şi spună numele, iar acela nemaiauzind un astfel de prenume îl întreba sistematic:

- *Cum mă, cum zici că te cheamă?* La care interogatul, de-acum deprins cu dificultatea de înţelegere a pădureţului său prenume, ciocănea în cel mai apropiat obiect de lemn, uşa, prici etc. răspunzându-i aproape enervat: *Fag, domnule, fag de la lemn.* Avusese şi el soarta mea şi a lui Minut, dar nu mi se părea că este prea afectat de ceva.

Petrică Arapu nu părea să fi avut necazuri dintr-astea ca noi. Şi nici n-a avut. Am povestit cu el mai multe, căci aveam unele cunoştinţe comune, de la Braşov, unde el fusese student la *Academia Comercială,* iar eu îl cunoscusem de acolo pe Gicu Jimboiu, şeful lui, când fusesem în curierat în primăvara 1948 şi pe încă doi colegi ai săi. Jimboiu însă, ca şi ceilalţi şefi de *Centre Studenţeşti,* după cum am mai spus-o, nu au mai fost aduşi la Piteşti. Arapu era din Botoşani, chiar din târg, nu era din familia vestitului boier Arapu, din părţile acelea, ci era fiul unui plutonier modest. Făcuse mai întâi războiul - era de vârsta mea - şi reţin din multele lui povestiri două care mi s-au părut mai semnificative.

Fusese citat pe *Ordinul de zi* al unei mari unităţi sovietice pentru cucerirea unui pod intact, în Cehoslovacia. Asta era mare lucru, căci îndeobşte nemţii distrugeau

totul în retragere. Soldaţii lui - căci era comandant de pluton - găsiseră o pivniţă plină, la un gospodar ungur. Bineînţeles că nu au lăsat-o să secе singură. Obiectivul lor militar era un cap de pod, dincolo de apă păzind nemţii celălalt capăt al podului. Nu ştiu de unde, de prin ograda altui gospodar, se rătăcise un godănac de vreo 50 de kile. Era păcat să se piardă şi soldaţii destul de înveseliţi, împreună cu comandantul lor, l-au înconjurat. Temându-se de cuţit, purcelandrul se îndreaptă spre singurul loc unde nu a văzut oameni, spre pod. Arapu cu soldaţii săi, după el, uitând că acesta era supravegheat. Când au ajuns la capătul podului cu inamicul, acolo îi aştepta o grupă de nemţi, cu mâinile ridicate. Nemţii cei mai mulţi se retrăseseră pe furiş şi rămăsese doar grupa asta de câţiva ostaşi care tocmai se ocupau cu minarea obiectivului. Auzind aceştia tropotele ostaşilor care urmăreau godănacul, au ieşit de sub pod **să** se predea, căci au crezut că ai noştri au dat asalt şi astfel au reuşit să ia podul intact, spre marea lor laudă din *Ordinul de zi* cu pricina. Petrică râdea, căci nu era el chiar aşa de bătăios.

Povestea cu regret o scena din ultima zi de război. Se dase ordinul de încetarea ostilităţilor şi mergeau bucuroşi, dar încă circumspecţi, la curăţirea terenului din faţa lor, o pădure plină până atunci de „ *vlasovisti"* (partizani de-ai generalului ucrainean Vlaslov, care trecuse şi lupta de partea nemţilor). Drept în faţă i-a ieşit o namilă de soldat ucrainean, cu mâinile ridicate: predare (chiar dacă într-o mână mai avea puşca), dar cu faţa bucuroasă că acum s-au terminat toate. Lui Petrică însă i-a fost totuşi frică şi a descărcat automatul, soldatului inamic împietrindu-i zâmbetul pe buze. îşi făcea acum reproşuri inutile căci pe toţi *vlasovişţii* i-au strâns ruşii şi i-au executat fără milă pentru trădare, deşi aceştia luptaseră pentru renaşterea patriei lor, Ucraina.

Arapu avea o delicateţe uşor feminină, crescut fiind între două surori. Era marcat de războiul din care supravieţuise şi-mi spunea că mergând după demobilizare, cu tatăl său prin Botoşani, s-a trântit odată în mijlocul caldarâmului, spre stupefacţia tatălui, strigând: *Avion inamic!.* Dar nu era nimic, numai obsesia clipelor de primejdie pe care le-a străbătut.

Între lucrurile sale de acasă, mai păstra o bucată de săpun parfumat casnic cu rozmarin de coana Arapu. între izurile în care trăiam, săpunul acesta mi s-a părut o oază de odaie moldovenească, din căminurile pe care le-am părăsit. Şi Petrică îl mirosea adesea, aducându-i desigur aminte de mama şi surorile sale.

Dintre componenţii camerei mai amintesc pe Liviu Baruţia, originar de la Vaşcău, fost student pe timpul lui Antonescu la Teologia din Timişoara şi băgat în închisoare încă de pe atunci de ilustrul general. Contra comuniştilor nu apucase să intreprindă nimic, dar crezuse împotriva lor şi asta era suficient ca să fi rămas închis şi după 23 august. Nu ştiu dacă fusese slab din fire, ori dacă s-a uscat între timp, de ajunsese în gradul de slăbire în care era. Nu prea vorbea multe. Nici nu mai ştia multe din lumea de afară, dar asta nu 1-a împiedicat de a fi trecut şi el prin *demascări.* Căci ştia lucruri din interior, nu? Şi apoi trebuia "cutremurat" sufleteşte şi zdruncinat.

Şi Constantin Bucur, un băcăuan, era rămas moştenire în închisoare tot de la răposatul regim antonescian, ca şi Baruţia. Şi Bucur era retras, deşi nu-i era firea aşa, câteodată intervenind chiar cu glume, pe care le făcea cu fineţe şi bun simţ. Tot din icoana bizantină părea şi el desprins, aşa era de uscăţiv şi de decolorat.

Dintre componenţii camerei mai ţin să amintesc pe doi, mai deosebiţi: Dan Dumitrescu, un om înalt, robust, dârz, vestit pentru rezistenţa şi duritatea sa. Era student la Iaşi, dar căzuse în închisoare cu bucureştenii.

Cel de al doilea, era Alexandru (Puiu) Chivulescu. Acesta nu mai era de mult student: adică fusese până a nu pleca în armată. A fost ofiţer şi a căzut prizonier la ruşi. în lagăr a avut o atitudine netă antibolşevică, a combătut atitudinea trădătoare a lui Cambrea, colonelul care acceptase propunerile Anei Pauker şi formase Divizia *Tudor Vladimirescu.* Chivulescu a grupat în jurul său rezistenţa tinerilor ofiţeri români. *Politrucul* lagărului 1-a dibuit că el este o căpetenie a rezistenţei şi 1-a separat. De la Oranki a fost dus la *Liublianka,* închisoarea *N.K. V.D.* (apoi *K.G.B.)* din Moscova. L-

au anchetat mult timp şi nu i-au dat drumul odată cu grupul prizonierilor în 1948, ci abia prin 1949 (ori'50?). De la Sighet, (până unde venea atunci ecartamentul sovietic) l-au dus la Bucureşti şi l-au judecat pentru crimă de uneltire împotriva ordinii sociale (acelaşi articol ca şi noi). Numai că el nu fusese în ţară după înstăpânirea noii ordini şi eventualele lui abateri, de rezistenţă la trădare şi de atitudine declarată anticomunistă, nu le-a săvârşit în România ci în U.R.S.S. Era tot una. Se recunoaşte implicit apartenenţa României la U.R.S.S. Şi în justiţie figurând în continuare principiul autorităţii locului faptei (al comiterii infracţiunii). Pentru o faptă săvârşită împotriva tovarăşilor lor sovietici, în ţara acelora, nişte judecători din Republica Populară Română l-au condamnat la 15 ani de *mutică silnică.* Şi astfel a ajuns la Piteşti, lângă studenţii de care îl despărţise istoria în urmă cu 10 ani.

Era - sau fusese - frumos, de statură potrivită, tare ştirb, la cei vreo 32 de ani cât să fi avut acum, fără a spune însă niciodată unde a pierdut dantura, în bătăi ori de mizerie, ca floarea soarelui din *Rapsodia* lui Topârceanu. Căci era slab şi palid din cale-afară. Povestea că în lagărul rusesc avusese edeme carenţiale, era tot umflat şi pentru a fi prezentat în faţa unei comisii i-a dat doctorul lagărului 4 tablete de aspirină şi 1-a băgat într-o etuvă de despăduchere. A transpirat toată noaptea şi a doua zi a fost înfăţişat autorităţilor fără edeme - slab ca acuma.

Sfântul Nicolae, cel care i-a urnit falca lui Arie, *ereticul* de la Niceea, era poreclit pentru aceasta drept patron al mardeiaşilor. Şi Ion Creangă, care fusese diac, ştia biografia sfântului şi a poreclit cureluşele îndreptătoare de păcătoşi din şcoala Humuleştilor, cu numele marelui arhiereu. Se spunea ca şi *lăncierii* lui A.C. Cuza aveau acelaşi patron.

Nu ştiu de ce Ţurcanu îşi alesese tocmai această zi pentru declanşarea ciomăgelilor. După câte am aflat mai târziu, la 6 decembrie trecut (1949) a început ciomăgeala de la 4 Spital.

Acum exact în aceeaşi zi, 6 decembrie 1950, îşi face apariţia în camera noastră de la subsol (apoi am aflat că în toate cele 6 camere de la parter şi subsol s-a petrecut acelaşi lucru în aceeaşi zi).

Cum îi era obiceiul, a intrat fără gardian, pentru noi prin surprindere. Am îngheţat, când l-am văzut; credeam că o fi plecat cumva şi el împreună cu cei cu pedepse mici, la *Canal,* ca ceilalţi cu *demascarea* terminată. Dar de unde!

Nu lăsa el lucrarea neterminată, tocmai cu *„bandiţii",* cei mari, osândiţii la *muncă silnică* şi *temniţă grea.* Mi-am mai făcut odată rugăciunea în gând, deşi am început să mă îndoiesc de eficacitatea ei. Rămâneam singur, cu slăbiciunile mele. Dar singur ca toţi cei care trecuserăm prin mâna călăilor, fraţii noştri, oamenii şi camarazii de până mai ieri.

Nu mai ştiu dacă odată cu Ţurcanu a venit şi Titus Leonida, ori venise puţin mai înainte, sigur este însă că se găsea aici. Ţurcanu s-a aşezat pe priciul din stânga uşii, unde stătuse Leonida şi a început să cheme la el pe cei din cameră, unul câte unul. Nu ştiu cum i-a chemat, prin intermediar ori 1-a strigat pe fiecare. Nici nu mai ştiu dacă i-a chemat chiar pe toţi.

Dar cei chemaţi se duceau şi el vorbea cu ei ceva şoptit. Când a intrat în cameră, luase o mască jovială, ca de vechi cunoscut, cum de altfel era cu moldovenii. Nici nu ştiu ce a vorbit cu fiecare. Se făcuse în cameră o tăcere glacială şi nimeni nu spunea vecinilor ce a vorbit cu noul venit.

A chemat amestecat şi din cei bănuiţi de mine ca trecuţi prin *demascări,* precum şi pe ceilalţi, netrecuţi. Când mi-a venit rândul, m-a întrebat dacă îmi menţin atitudinea adoptată la 3 Parter şi la răspunsul meu afirmativ a spus că a venit timpul să dovedesc aceasta. Trebuieşte făcută *demascarea* tuturor, să merg deocamdată la loc iar când el îşi pune şapca jos (nu mai reţin dacă şapcă ori bonetă, după cum nu mai reţin nici dacă ne îmbrăcase ori nu în straie de ocnaşi) să sar la bătaie pe cei de pe priciul opus, căci aceia sunt toţi *„ bandiţii":* Sângeap, Păunescu, Şestac, Ignătescu, Macovei, Huţuleac.

E greu de spus starea sufletească din acel moment. Mă rugasem atâtea luni de zile să nu vină clipa asta şi cum a întârziat aproape jumătate de an, începusem să sper că nici nu va veni. După întoarcerea celor trimişi la *Canal,* iar mai trecuse o vreme, dar Ţurcanu nu se grăbea, el ştia că nu mai există nici o scăpare pentru nici unul, toţi trebuie să-şi facă *demascarea.* Numai eu mai sperasem că totuşi minunea să se facă.

Era clar, odată cu revenirea acelora, că nu interesează numai braţele de muncă, poate asta cel mai puţin, ci anihilarea morală şi politică a studenţilor, vârful de lance a luptei adversarilor regimului de afară, precum şi transformarea lor în unelte docile de dominare a celorlalţi deţinuţi, în închisori şi lagăre de muncă.

Ţurcanu a spus că momentul acţiunii îl va decide el şi să fim atenţi când îşi pune şapca pe prici. Când a terminat cu.con vorbirile, s-a adresat întregii camere cu glas tare, spunând cam acelaşi lucru cu Max Sobolevski, ciracul său pe care am avut neplăcerea să-1 cunosc la 3 Parter: Lupta contra *Mişcării Legionare* şi a tuturor *bandiţilor, reeducarea* şi a încheiat exact ca Sobolevski : *Să vă faceţi demascarea, bandiţilor.* După care şi-a scos şapca şi a pus-o pe prici.

În cameră s-a produs o busculadă, au început să sară la bătaie unii împotriva altora şi nu ţin minte să fi fost o bătaie reciprocă, mai mult unii dădeau iar alţii se eschivau. Nici astăzi, după atâţia ani, nu-mi explic ce s-a întâmplat în sufletele oamenilor de le-a înfrânt rezistenţa încă de la început. Pe mine m-a copleşit atunci (la 3 Parter) grămada, o cameră întreagă de 70 de oameni care a sărit pe noi 5 care intrasem în cameră în ziua aia. Dar acum agresorii eram o treime, zece, iar ceilalţi 20 de oameni...

Cum de n-au opus rezistenţă? Ce i-a paralizat? Dan Dumitrescu, Lungianu, Scutaru, Păunescu, erau înalţi şi voinici, cu excepţia lui Macovei, care era scund, ceilalţi erau toţi de aceeaşi forţă fizică cu cei zece agresori, iar ei fiind 20. Nimeni n-a ţipat, bătaie ca între bărbaţi, cu icnete, dar fără un ţipăt. De altfel ar fi fost inutil, căci gardienii parcă nici nu erau pe *Secţie* şi nici nu s-ar fi amestecat, iar dacă ar fi făcut-o, ca în urmă cu un an la 4 Spital, când bătaia au început-o ei, în frunte cu directorul Dumitrescu, înstăpânindu-1 astfel pe factorul Ţurcanu.

Deci nu forţa fizică a fost hotărâtoare în impactul suferit de agresaţi. La mine, când am intrat în *demascări* am spus că a contat foarte mult faptul că mă băteau ai mei, deţinuţi ca mine şi prietenii de ieri, de-avalma cu ceilalţi. Mulţi, toţi. Probabil că strategul *demascărilor* asta a urmărit, prăbuşirea sufletească din acest moment, care să te facă să capitulezi. O convieţuire de 6 luni de zile a creat anumite legături sufleteşti între oameni, iar acum dintr-odată, cel cu care te-ai înţeles, ai povestit cu el, mărturisindu-vă unul altuia viaţa cu bucuriile şi necazurile ei, acesta sare la bătaie şi afli că este omul lui Ţurcanu. Ţi-a ascuns asta atâta vreme şi de multe ori i-ai oferit toată încrederea ta, fiind descoperit cu atâtea lucruri faţă de el. Pe unde am fost eu, la Camera 3 Parter, cei mai mulţi fuseseră cu pedepse mici, destul de eterogeni, dar aici, erau greii închisorii, oameni presupuşi cu un anumit grad de pregătire morală şi politică. în ambele tabere ale beligeranţilor de aici, erau aceleaşi calibre de oameni. Nu te aşteptai nici ca unii să atace, nici ca ceilalţi să cedeze, ei fiind în superioritate numerică.

Ţurcanu şi Leonida treceau de la grup la grup şi dădeau mai cu foc şi cu îmbărbătări. Când a crezut că momentul de vârf a trecut, a strigat precum făcuse şi Sobolevschi: *Ho, mă, mama voastră, că-i omorâţi/* Atunci rămăsesem eu tare mirat despre relaţiile dintre cei care mă băteau şi şeful lor şi nu înţelegeam cum de te înjura un om pe care îl asculţi, cum de nu mai ai nici o personalitate. Acum ajunsesem şi eu ca aceia, eram sluga lui Ţurcanu, făceam cum spunea el, iar el mă înjura.

Dar asta nu mai conta, conta numai ruşinea mea faţă de oamenii în care dădusem. Nu pot spune că i-am bătut, i-am lovit totuşi, ei au ripostat foarte puţin şi în momentul acela nu ştiau de ce am făcut-o. Mai mult ca sigur credeau că am trecut de partea lui Ţurcanu, dar cei mai mulţi de aici nu cunoscuseră împrejurările în care

capitulasem fiecare dintre noi. Aveau să devină şi ei unelte, ultimii din închisoare , netrecuţi prin *demascări...* Aveau să fie puşi să dea unul în altul, nu la grămadă, ci faţă în faţă, ca să-1 convingă pe celălalt să-şi facă *demascarea.* Şi cât doare lovitura de frate! Ori aveau să fie puşi să toarne pe alţii, când vor merge în altă parte. Şi toţi s-au supus.

A urmat trecerea pe priciuri, ca la 2 Parter, scoaterea săpunurilor, poziţia de Buda, pentru aducerea aminte a celor ce trebuiesc *demascate;* toate prin care trecusem şi eu, numai că eu eram *„planton",* îi supravegheam împreună cu Costache Oprişan, Cornel Pop, Nicu Eşianu, Ion (Nelu) Popescu, Fag Negrescu, Gheorghe Minut, Mihai Dănilă, Gheorghe Mărculescu, Valentin Blăgescu, Alexandru Tetler, pe *„bandiţii"* care trebuiau să-şi facă *demascarea.* Va să zică aceştia erau care trecuseră deja de faza care acum începea pentru ceilalţi din cameră, dar care nu lăsaseră nici unul să se vadă ce a fost şi ce este cu ei.

La plecarea din cameră Ţurcanu ne-a spus însă şi nouă pe un ton destul de ameninţător:

- Şi voi, mă, şi voi sunteţi bandiţi, mai aveţi multe de spus. Luaţi-vă săpunul, că mai aveţi multe de demascat, şi din afară şi din interior. Asta însemna, vorba nu mai ştiu cărui şef de *comitet de demascare,* că aceasta *(demascarea)* este un proces continuu: mereu îţi mai reaminteşti câte ceva, toată viaţa. Fie că într-adevăr nu ţi-ai amintit de la început, fie că nu ai fost hotărât să spui tot din capul locului, mereu mai ai ceva de adăugat, chiar dacă numai fleacuri, numai să fii sincer şi să vrei. Afară voi afla că asta face parte din spălarea creierului, metodă pe care nu o cunoşteam, dar căreia i-a fost supusă toată studenţimea română din închisori, din acei ani.

Şeful *comitetului de demascare* rămăsese aici Titus Leonida la Camera 1 a fost A. Mărtinuş, fostul şef de grup legionar de la Drept, de la Iaşi, iar la Camera 3, Gheorghe Zaharia, un medicinist timişorean, din grupul Mătărângă - Soare - Anghelescu, fost coleg de an cu ei. Dar despre aceştia doi am aflat mai târziu. în *comitetul* din camera noastră au mai intrat Mihai Dănilă, Mărculescu şi Blăgescu, doi studenţi nemţeni (parcă erau de pe la Pângaraţi) din anul I de la Drept, de la Iaşi (poate mă înşel asupra facultăţii).

Când am fost dus apoi din nou la *Camera de scris* (fosta baie) de la Secţia Spital), împreună cu alţii, căci îi spusesem lui Leonida că mai am ceva de declarat, l-am întâlnit acolo iar pe Ţurcanu, care m-a luat repede:

- Măi banditule, de ce ai avut tu aşa slabă activitate în cameră?

Se referea la faptul că nu aflasem mai nimic de la ceilalţi în cele 6 luni. I-am spus, speriat că o să mă bage iar în *demascare,* discuţia avută cu Voinea în primele zile, cum mi-a spus acesta că mă simt cu spatele acoperit de-asta vorbesc atâtea, încât m-am temut să nu mă dau de gol, aşa că nu am mai insistat. Probabil că ştia asta de la Voinea, care fusese luat în vară din cameră, după cum am mai spus. Aşa că s-a mulţumit cu cele ce aveam de completat la propriul meu dosar.

Metoda aplicată acum la *demascări* se perfecţionase, faţă de cea prin care trecusem eu în urmă cu aproape un an. *„Bandiţii"* nu aveau voie să doarmă decât cu faţa în sus şi cu mâinile pe pătură. E drept că la 3 Parter nu avusesem loc pe preşuri decât culcaţi în dungă. *„Domnii"* care făceau de planton supravegheau ca nu cumva să se sinucidă careva, de aceea mâinile se ţineau la vedere. Când am mers la scris, urcând de la subsol la etajul I (nu mai fusesem de peste 6 luni pe acolo), am observat că în jurul casei scărilor s-a pus o plasă de sârmă. Un disperat, al cărui nume nu l-am reţinut niciodată, s-a aruncat cu capul în jos şi a murit strivit de mozaicul subsolului. Iar administraţia nu a luat măsuri să îndepărteze cauza disperării, bătăile, ci a îngrădit scările, să nu mai poată nimeni să se sustragă *„reeducării".* Unde sunt cei care zic că la Piteşti s-au bătut doar studenţii între ei? De condiţiile astea materiale, asigurate de administraţia comunistă ori de *Securitate,* n-au auzit nimic?

Cine mergea la *tinetă* trebuia să-şi ceară voie şi să se mişte numai supravegheat. Depindea de planton dacă primea imediat permisiunea ori trebuia să se reţină şi să rabde.

Mizeria prin care trecusem şi eu, cu lustruitul pardoselii, ore în şir, în patru labe, pe intervale şi pe sub priciuri se practica şi aici. De multe ori un firicel imaginar de praf trebuia lins cu limba. în sprijinul *comitetului* amintit mai sus a fost adus din altă cameră unul Stănescu (şi nu-i mai reţin prenumele), căruia îi plăcea, cum văzusem şi la 3 Parter, să încalece pe cel ce lustruia.

Mâncarea o împărţea un *polonicar reeducat* - Dănilă - şi câteodată îl chinuia pe câte unul pe care îl ştia că-i mai fomist, dându-i o porţie de speriat, numai zeamă. A fost cazul lui Voicu Andreescu, altfel un om tenace, dar care îndura greu foamea. Linsul gamelelor în loc de spălarea lor după masa, s-a introdus mai târziu şi nu a fost decât trecător. Tot aşa, câte unul care nu mergea bine cu *„demascarea",* treabă pe care o ştia *comitetul* din confruntarea cu Ţurcanu, era pus să mănânce de sub prici, culcat pe burtă şi lingând mâncarea, precum câinii. Nu pot nominaliza, nici victime nici călăi. Nu mai reţin.

În toate cele 6 camere mari de care am vorbit, a început deodată *demascarea,* la 6 decembrie ('50). Metodele aplicate au fost aceleaşi. Dar nu-mi dau seama unde s-au pus la punct, căci în primăvară, nouă nu ni s-a făcut chiar aşa. în orice caz, *comitetul,* dar mai ales şeful *comitetului,* care circula între secţia noastră şi Secţia Spital, venea cu completările la metodă. Se căuta pe orice cale să se facă viaţa imposibilă, ca omul să dorească să fie considerat iarăşi om. Căci acestea nu erau condiţii omeneşti şi nu ţi se oferea decât o singură cale de a scăpa de ele, *„demascarea".* Şi îmbărbătarea venea mereu, de la cei care cunoşteau mersul: *Să-ţi faci demascarea, banditule.*

Porţiile de mâncare, care rămâneau în hârdău, aşa numitele *„suplimente",* erau împărţite numai la *„domni".* Am mai spus că cei aflaţi în *demascări* trebuiau să se adreseze celorlalţi cu *„domnule",* ei fiind *„bandiţi".*

Iată-mă, aşadar, mâncând fără să vreau şi eu porţia altora. Aste. mi s-a părut mai oribil decât pumnii care i-am dat la grămadă, în. ziua inaugurală. Nu mi-am scuzat-o, dar am dat dreptate proverbului „ *când eşti lup, urlii ca lupul"* deşi mi-am dat seama că metoda are 3 explicaţii: una, lăcomia puternicilor zilei, cărora nu le păsa de unde iau - doar aşa începuse şi la Suceava, Ţurcanu, din câte îmi povestiseră cei care au trecut pe acolo; a doua, prin solidarizarea *reeducaţilor,* a treia, ca momeală pentru oropsiţi, scontându-se odată mai mult pe instinctul lor de conservare, că odată *demascarea* terminată, vor primi mâncare mai multă (propriu-zis nu mai multă, ci mult-puţinul ce li se cuvenea).

Demascarea era sistematizată, ca să zic aşa. Fiecare om trebuia să declare ce nu spusesa la *Securitate,* sau auzise de la alţii, fapte care interesau *(Securitatea):* era *demascarea exterioară.* Se punea un accent deosebit pe oameni, pe armament şi pe materiale subversive - cărţi. Apoi *demascarea din interior,* fapte petrecute, în care ai fost implicat ori le-ai văzut ori auzit, atitudini faţă de administraţie, ori faţă de alţi deţinuţi. Faptele de solidaritate umană erau considerate ca manifestări politice ostile regimului şi taxate ca *ajutor legionar.*

Şi când nu mai rămânea nici o legătură, când nu mai deţineai nici un secret al altuia, în faza ultimă a *demascărilor* de la Piteşti, cea de care scriu acum, a apărut *demascarea intimă.* În aceasta trebuiau mărturisite toate intimităţile, cu sublinierea perversiunilor, dacă au existat, ori cu inventarea lor, pentru a da dovadă de sinceritate totală şi ultimă. Aberaţii sexuale, de la *zoofilie* până la raporturi incestuoase mamă-fiu, frate-soră, au fost inventate, ori introduse în mod silit în repertoriul *demascărilor* intime ale multora, cu scopul de a-i coborî în ochii lor proprii şi ai altora. Mărturisesc că eu nefiind obligat la acesta *autodemascata* - intimă - când am auzit pe alţii ce spun, am crezut la început că aşa o fi fost, mare fiind grădina lui Dumnezeu. Dar văzând că treaba se generalizează, de-abia atunci mi-am dat seama că este o înscenare menită să ne facă să ne şi dispreţuim reciproc, căci nu se putea

ca atâţia oameni pe care i-ai cunoscut atâţia ani ca fiind normali, să constaţi deodată că au fost toţi nişte psihopaţi.

Fiecare îşi nota pe săpun cele ce le avea de declarat, apoi citea *comitetului* cele notate, iar după o vreme au fost duşi zilnic câte 5-6 la scris, la camera pomenită. Uneori se întâmplă ca vreunul să fi fost prins cu lucruri nedeclarate, aflate din *„demascarea"* altora. Probabil că Ţurcanu confrunta toate declaraţiile şi când găsea câte ceva de acest gen, venea şeful de *comitet* şi-1 lua la întrebări pe respectivul, urmând bătaia şi mizeria ca în primele zile, ori poate şi mai mult încât recăderea în faza de *"demascare"* era privită cu multă groază. Efectivul camerei s-a tot modificat, fiind luaţi unii şi aduşi alţii, ori pentru confruntare ca făcând parte din acelaşi lot - aşa vedeai singur că ce ştii tu poate spune celălalt şi nu era bine să fii prins că nu ai spus, ori ca un priten să lovească în altul care a rămas *„bandit"* şi nu vrea să spună, lovitura - palma - prietenului fiind mai zdruncinătoare decât a altora.

În scopul dărâmării modelelor, al „ *idolilor",* s-au căutat tot felul de fapte negative săvârşite de foştii şefi şi s-au popularizat. Cei care le-au spus, au fost purtaţi prin celelalte camere pentru popularizare. Toată fierberea asta a durat 6 luni de zile şi mi-e greu acum, după 40 de ani, să reconstitui metodic cele petrecute. Exact în acelaşi mod avea să procedeze, peste 12 - 13 ani la Aiud, colonelul Crăciun, care i-a pus pe şefi în faţa subalternilor să povestească ce-a crezut el că e compromiţător. Las comentariul pentru alt loc.

Costache Oprişan a fost unul dintre aceşti plimbaţi, el având grad de instructor şi trăind o vreme în lagărele nemţeşti, de la Buchenwald şi de la Rostok, văzuse şi auzise multe, care, interpretate deformat, puteau slăbi încrederea pe care mulţi dintre noi şi-o formaseră despre elitele noastre.

Dragoş Hoinic tot fost instructor, ca şi Oprişan, deşi descusut de acesta, căci doar fuseseră prieteni şi trecuseră prin aceleaşi lagăre, a cedat cu greu şi a fost chinuit mai mult, aşteptându-se de la el dezvăluiri senzaţionale. A fost ţinut zile şi nopţi de-a rândul în picioare, mi-aduc a aminte că i s-a dat să bea două gamele de 3 litri apă, ori poate şi mai mult, şi apoi nu i s-a dat voie să urineze. Folosirea verbelor la modul impersonal nu o fac pentru a mă disculpa căci niciodată aceasta nu era iniţiativa *„plantoanelor",* ea pornind de la *comitete,* mai bine zis de la şef. Mai afirm că în această cameră nu a fost nimeni obligat să-şi mănânce excrementele, cum am citi apoi astfel de lucruri generalizate. Am spus deci că în camera asta se aşteptau de la Hoinic cele mai multe destăinuiri. Se ştia că a fost implicat în acţiuni de spionaj. Când a fost pus să facă public *demascarea* unor astfel de acţiuni în scopul de a ni se dovedi punerea *Mişcării Legionare („banda",* cum trebuia spus, evitându-se numele organizaţiei) în slujba americanilor, am reţinut din cele povestite de el un amănunt.

În toamna anului 1948, în timpul procesului cel mare în care a fost implicat Nicolae Petraşcu, comnadantul din ţară al *Mişcării,* eram la Piteşti, în *depozit* şi am primit voie să ne cumpărăm ziare. Dar numai în acel timp. Hoinic a depus ca martor, declarând că i-a adus o misivă de la Salzburg, unde el avea legătură cu 2 oameni de-ai lor, Malneţ şi Auner. Acum a povestit cum, odată ajuns la frontiera ungaro-română, a văzut la punctele de trecere, pe unde mai intrase şi altă dată în ţară, paza întărită. Insistând să treacă, era absolut urgent, a fost prins. Grănicerii, pe care altădată îi putuse mitui, acum i-au spus că nu pot să-1 lase să treacă, având ordin expres de supraveghere, căci urmează să vină cineva important pe aici. Nici ei şi nici el nu ştiau că era vorba chiar de persoana lui. L-au dus la Budapesta, pe 7 mai 1948, de unde l-au trimis la Bucureşti. Nu mai reţin data, dar curând s-au declanşat arestările de la 15 mai. N-am făcut legătura dintre arestarea lui şi declanşarea arestărilor din ţară, căci de bună seamă că simultaneitatea acelora presupune existenţa unui plan prealabil, dar e posibil să fi grăbit momentul declanşării. Concluzia principală pentru mine a fost că la Salzburg printre ai noştri erau şi *"de-ai lor"* care ştiau de plecarea lui Hoinic spre ţară, de importanţa curieratului şi de locul trecerii. Dacă nu chiar jocul dublu al serviciului respectiv, care a vrut prin curier să dea în mâna ruşilor organizaţia.

Costache Vasiliu, *vieţaş,* a fost pus să povestească şi el pentru ce a primit o astfel de condamnare. El nu fusese membru al organizaţiei studenţilor bucureşteni, dar era prieten bun cu doi dintre aceştia, Nelu Jijie şi Puiu Obreja (i-am reţinut cu diminutivele prenumelor) politehnişti şi ei, originari de prin Nordul Moldovei, dacă nu chiar de pe la Botoşani, de unde era şi el. După arestările de la 15 mai, cei doi intraseră în ilegalitate, împreună cu alţii. Bani însă nu aveau pentru întreţinerea lor şi nici aprovizionarea cu cele necesare numărului tot mai mare de fugari care au început să se adune prin munţi ori trăiau pe la diferite adrese clandestine, fără servicii. Cei doi au pus la cale procurarea celor necesare, chiar de la duşman, de la o instituţie a statului comunist.

Prin doi funcţionari ai *Direcţiei Generale a CF.R.-ului,* au aflat cum se poate ajunge la seiful central. Vasiliu a primit oferta de participare şi împreună cu un al patrulea, tot coleg cu ei, Gelu Gheorghiu, originar din Constanţa, au intrat în subsolul clădirii - *Palatul CER.* - unde era seiful, în timpul schimbării gărzii militare, dimineaţa. Au aşteptat până la ora 13, când trebuia să vină casierul central, cu o funcţionară să ridice bani pentru plăţi, căci numai acesta ştia cifrul. După ce casierul a descuiat uşa - ei fiind ascunşi până atunci - s-au repezit, i-au imobilizat pe cei doi, şi au luat în cele patru serviete cu care veniseră, câte 4 teancuri de un milion de lei fiecare. Au ieşit apoi împreună cu funcţionarii care plecau de la serviciu. Cu banii aceştia a plecat Angliei Avram, despre care am vorbit, să cumpere alimente pentru cei de la Muntele Mare. Au mai cumpărat o mică fermă în preajma Capitalei, pentru găzduirea fugarilor. Când a fost arestat în şeful organizaţiei, Puiu Florescu, au găsit la el o mulţime de bani, peste 13 milioane. Anchetatorii au jubilat că atâta bănet musai că este de la americani, încât până la urmă, cei prinşi au preferat să fie făcuţi hoţi, decât vânduţi străinilor şi au recunoscut fapta de mai sus. Cum rămâne cu legea onoarei ,, *Mai bine să cazi mergând pe căile onoarei, decât să biruieşti printr-o infamie"?* Costache Vasiliu, am spus că era antrenat în acţiune, luat de pe stradă, ca să zic aşa, nu fusese încadrat în nici o unitate unde să fi primit o pregătire ideologică, n-avea nici cum şi nici cui să explice acţiunea aceasta. Fapta brută trebuia povestită ca o tâlhărie şi el asta era pus să o facă. Mai târziu, Obreja şi Jijie au fost condamnaţi la moarte, iar cel de al patrulea participant, Gelu Gheorghiu, mi-a povestit apoi la Gherla că la anchetă, un colonel i-a spus că a bătut pe toţi spărgătorii de case de bani cunoscuţi de ei, dar n-au aflat nimic. *De unde să ştim noi* - zicea acela - *că fapta au făcut-o studenţii noştri?* Studenţii noştri luaseră banii pentru lupta ilegală, la anchetă au justificat până la ultimul leu, toate sumele cheltuite. Nu ieşea însă un milion, anchetatorii susţinând că lipsesc 17 milioane, iar studenţii au recunoscut numai 16. Până la urmă s-au lămurit lucrurile: ajutoarea casierului, care se dezmeticise prima, băgase şi ea un milion în sân, căci tot era un chilipir şi nu a vrut să-1 scape. Desigur că cele povestite de Vasiliu nu semănau cu ce învăţasem noi în atâţia ani petrecuţi în *Legiune,* ani de ilegalitate şi de prigoană. Lupta însă acum era cu alţi duşmani, care la rândul lor uzau de metode care nu aveau nimic comun cu onoarea. Era greu totuşi să împaci ce-ai crezut cu ce aflai.

Apoi Costache Vasiliu a fost plimbat, ca şi Costache Oprişan, pe la alte camere de *„demascări",* să povestească .,*mârşăviile bandei"* căutându-se, cum am spus mai sus, contradicţiile dintre ideologie şi fapte. Aş fi putut trece peste rândurile de mai sus, peste întâmplări ca acelea, dar trebuieşte înţeleasă pe de-a-ntregul starea sufletească a victimelor, *„demascatorilor"*, care după ce au fost zdrobite fizic erau supuse acum la tot felul de zdruncinături sufleteşti. Cine vrea să judece *„piteştenii", „studenţii rătăciţi de la Piteşti"* cum zic alţii despre noi, să trăiască toate stările sufleteşti prin care au trecut ei şi dacă poate să o facă, apoi să o facă situându-se în epocă (nu cu privirea de acum, când s-au deschis alte orizonturi).

Şeful *Comitetului de demascare,* Titus Leonida, nu a stat mult în camera asta, vreo două luni, cât a fost focul mai mare, plecând apoi precum venise. Un alt membru din *comitet,* Gh.Mărculescu s-a întors într-o zi de la sediul lui Ţurcanu şi ne-a spus „ *reeducaţilor"* că el o să fie şeful. Mai limbut din fire, a spus şi condiţiile care

trebuie să le îndeplinească un *şef de reeducare:* persoana aleasă să nu fie fost legionar; dacă totuşi a fost atunci să fie tânăr, să nu fi avut nici o funcţie în organizaţie şi să nu fi avut rude apropiate persoane cu notorietate legionară. Mărculescu era un om mic de stat, cu o faţă de copil, cu figura blajină, deschisă, nu mă aşteptam la el să fie un om hotărât, capabil de duritǎţi. O fi avut el meritele sale, pe unde o fi umblat în închisoarea asta, de 1-a promovat Ţurcanu.

Greul *demascărilor* trecuse, declaraţiile din exterior s-au dat. Se mai făceau completări în declaraţii, căci acum oamenii încercau să dovedească noua „ *sinceritate ",* chipurile, îşi mai amintesc câte ceva, căci *demascarea* este un proces continuu, aşa s-a definit doar. Mărculescu mergea zilnic, sau aproape zilnic la Ţurcanu.

Unul câte unul, cei cu fapte mai puţine, au fost scoşi din starea de gândire, din poziţia de Buda, şezând cu picioarele încrucişate, cu mâinile pe genunchi şi lăsaţi să umble liber prin cameră precum şi să ia parte la împărţirea suplimentelor. Dar rămăseseră destui cu *demascarea* neterminată. Asta o hotăra Ţurcanu, cel puţin aşa am crezut, căci numai el avea ansamblul problemelor.

Am mai spus că efectivul camerei s-a mai schimbat. Plecaseră unii, ca Oprişan şi Vasiliu şi Hoinic şi veniseră alţii, dintre care îl reţin pe Sergiu Mandinescu. Acesta era un student mai tânăr, de pe la Craiova, şi părea înzestrat cu talent literar. Nu fusese legionar, era dintr-altă organizaţie. El ne-a povestit, celor cu *demascarea* terminată, conţinutul *Poemului Pedagogic,* al lui Makarenko, şi am avut impresia că-1 citise de curând, în camera din care venise, căci prea ştia cartea în amănunt. Nu sunt sigur de aceasta, dar aşa am presupus atunci, că vine dintr-o cameră unde există cărţi, altfel nu-mi închipuiam să fi reţinut atâtea dintr-o lectură veche.

În preajma Paştilor, Mandinescu a lipsit câteva zile din cameră. Când a revenit cunoştea scenariul de *blasfemii* în care avea să se desfăşoare sărbătoarea. Şi din celalelte camere au lipsit câte unul tot atunci. Gheorghiţă Viorel, fost şi student teolog, a primit rolul lui Iisus Hristos. Ca într-o *Liturghie neagră,* i-au atârnat de gât nişte organe genitale, confecţionate din săpun la Camera 4 Spital. A fost suit pe hârdăul cu dejecte şi ţinut acolo poate întreaga zi, iar în jurul său au fost siliţi să ţopăie pe melodie de *cotiga,* dar cu cuvinte de *blasfemie,* cei câţiva care mai rămăseseră în *"demascari".* Reţin numai figura tristă şi disperată a lui Ion Scutaru, care era cel mai înalt din cameră. Gheorghiţă avea un chip atât de descompus încât nu cred să i-1 fi dat suferinţa fizică, ci marea lui durere interioară. în cadrul *reeducării* lui Ţurcanu, *blasfamia* era la mare cinste. Toţi cei ajunşi pe mâna lui erau puşi să înjure, să dovedească prin vorbe că au renunţat la trăirea lor sufletească, această trăire fiind considerată de factură legionară. Eu până la *reeducare* nu am pomenit nici numele dracului şi nici n-am înjurat, aşa mă învăţase în copilărie mama şi aşa ne purtam cei care am pretins că suntem creştini practicanţi. Când am înjurat prima dată, am făcut-o de frică, să dovedesc că nu aş mai fi eu şi să fiu lăsat în pace. Pe măsură ce treceau lunile, m-am găsit tot mai slab în valul întâmplărilor. Capitulasem. Am dat în altă fire, Dumnezeu nu m-a ascultat, să treacă de la mine aceste clipe, nici pe camarazii mei nu i-a ferit de orori. Poate că dacă nu ar fi durat atât, aş fi băut paharul. Dar aşa, încet, încet, am ajuns la convingerea că Dumnezeu nu se ocupa de creaturile lui şi că rugăciunea mea nu o asculta nimeni, viaţa se desfăşoară sub domnia întâmplării. Dumnezeu este mare, dar acolo sus, aici lasă şi pe cei buni şi pe cei răi să trăiască, fără ca el să mai intervină în evenimente. Şi nu m-am m-ai rugat, nu de supărare, ci de disperare, în mod paradoxal. Normal, în disperare te rogi. Mă rugasem să fac în viaţă voia Domnului, dar nu credeam că aceasta este voia sa. Căci dacă ar fi fost voia *Lui,* ar fi fost dreaptă. Şi ce mi s-a întâmplat mie şi fraţilor mei nu mi se părea că este drept.

N-am înţeles. Dar de la toate astea şi până la a privi cele ce se întâmplau la aceşti Paşti, era mare diferenţa. Nu am putut înţelege niciodată abjecţia. Aici era mai mult decât atât. Batjocorirea sufletelor, care se făcea, am găsit-o fără nici un sens, decât poate dorinţa intimă a lui Ţurcanu de a afirma atotputernicia răului, sfidând

oamenii, căci lui Dumnezeu îi nega de mult existenţa. Logic, dacă ceva nu există, nu te lupţi cu acel ceva. Dar el lupta cu sufletele oamenilor, pe acestea voia să le nimicească. Am privit cu milă şi cu groază, deşi pe feţe toţi *„reeducaţii"* se făceau că gustă spectacolul (poate că unii chiar să-1 fi gustat, să fi devenit asemeni *Tartorului cel mare).*

Bieţii oameni dansau despuiaţi *conga,* în jurul lui Hristos, Viorel Gheorghiţă, teologul. Sufletul lui Gheorghiţă mai fusese zdruncinat când un prieten mai mare, căruia i se închina şi pe care îl stima, hai să zicem că 1-a lovit, la grămadă, căci aşa era piesa, dar ce l-o fi îndemnat pe acela ca la *demascarea* publică, din limbric filozofic să nu-1 scoată. Cine l-o fi obligat pe acel fost şef direct să-1 batjocorească, persiflându-i pregătirea filozofică şi râzând totodată de fizicul lui de om slab, lung şi încovoiat? Pe Gheorghiţă sunt sigur că 1-a iertat Dumnezeu pentru că nu a reuşit să nu-1 batjocorească. A fost un om şi nu a putut mai mult.

Căci prea puţini au ales moartea ca mijloc de scăpare. Cunosc cazul celui care a sărit din capul scărilor, dar aşa ceva acum nu mai era posibil. Eram noi, plantoanele, care vegheam să nu se mai sinucidă nimeni.

Ristel Nedelcu, un student de la facultatea de Drept din Bucureşti, mai făcuse închisoare şi sub Antonescu, era o fire blândă, veselă, cu faţa inundată de zâmbet. Nu cred că a înnebunit în bătăi. Când a fost bătut, a ţipat tare, de s-a auzit în întreaga închisoare ce se întâmplă cu el. Să afle şi ceilalţi, care eventual încă nu ştiau. A fost bătut în continuare şi a dispărut de la Piteşti, n-a mai ajuns nici la Gherla, nici la Aiud ori la mine, locuri unde aveau să fie trimişi ceilalţi cu pedepse mari (Ristel avea de făcut 15 ani), după terminarea *demascărilor.* Pe Ristel parcă 1-a înghiţit pământul. Şi strigătul lui, fireşte că nu 1-a auzit nici administraţia nici *Securitatea.*

Chirică Bălănişcu, prietenul nostru de la Cluj, a încercat în alt mod să lupte cu situaţia. I-a spus unui prieten ce se întâmplă. N-avea voie să facă asta, aşa cum am mai spus, iar cel informat 1-a *turnat* şi Chirică a plătit cu viaţa dovada prieteniei şi a încrederii în oameni. A murit din bătăi.

Deşi până aici am redat numai cele trăite ori văzute de mine direct, nu m-am putut abţine să redau cele trei cazuri auzite de la alţii. Numărul morţilor a fost mai mare, am auzit şi de Paul Limberea, un student argeşean, dar nu ştiu altceva despre moartea lui. Cazurile mele, cele trei, reprezintă pe cei care şi-au sacrificat viaţa ca să împiedice *demascarea.*

Acestea s-au terminat pe la începutul verii 1951, dar camera era împărţită tot în două, .,*domni"* şi *„bandiţi",* căci *comitetul* era cu noi. *Reeducaţii* continuau cu *reeducarea,* exersând destul de ridicol, ca şi Camera 3 Parter, prin care trecusem, aplicarea logicii dialectice, cele patru legi ale ei, la diferite fenomene, cu precădere la cele istorice. Nu-mi aduc aminte dacă şi aici s-a mai cântat ca acolo. Mâncarea parcă s-a mai îmbunătăţit, dar oricum ar fi fost nu se făcea nici un comentariu asupra ei, cele negative am mai spus că erau taxate de acte de ostilitate contra regimului, ori acum nu mai era cazul. Toată lumea era pentru.

Pe la mijlocul verii, într-o bună zi a plecat întregul *comitet,* plus alţii care se distinseseră în *demascări,* printre care şi Cornel Pop. Am auzit apoi că şi din celelalte camere au fost luaţi aceiaşi oameni şi că au fost duşi toţi la Camera 4 Spital, de unde plecaseră la muncă cei cu pedepse mici. La cei strânşi acolo, s-a zvonit că li se dau cărţi şi mâncare suplimentară, ca la începutul *reeducării,* la Suceava.

Cei rămaşi, într-o zi-două, am renunţat la separare, începând cu drepturile frăţeşti la mâncare, care au început să se dea prin rotaţie la fiecare ca înainte de "cutremur" şi am continuat *„reeducarea"* verbală a exerciţiilor dialectice.

Dar de cele petrecute nu sufla unul o vorbă. Nici un reproş, nici o scuză, nici o aluzie. Parcă nu s-ar fi întâmplat nimic cu noi. Ne-am *reeducat,* teama pusese stăpânire deplină pe sufletele noastre. Teama şi neîncrederea în oameni. Aşteptam să fim trimişi undeva la muncă, sperând că oriunde va fi mai bine decât a fost aici, deşi nimeni nu vorbea de asta ci numai de dorinţa de a munci. Vedeţi că a reuşit

reeducarea. Am devenit ca oamenii pe care îi vom găsi afară, când ne vom elibera, oameni care s-au educat de bună voie, stăpâniţi de teamă, roşi de neîncredere unul în altul şi alergând după o pâine mai bună.

Dintre cei din camera asta mai amintesc pe unul care a venit, Silviu Suciu, un student din anul I de la Drept, tot de la Cluj, originar din podgoria Aradului, de la Măderat. Mă împrietenisem cu el şi ne povesteam reciproc despre Clujul nostru şi despre cei de acasă. Era un băiat sensibil, îi plăcea muzica, afară cântase la vioară. A venit în Camera 2 Subsol din altă cameră unde a *„beneficiat de reeducare",* cam în toiul *demascărilor* de la noi.

În schimb Alexandru Munteanu, de pe la Alba Iulia şi mi se pare că a fost teolog, a fost de la început cu noi. Seara îşi făcea rugăciunea nu în gând ca alţii ci în atitudinea creştină, cu mâinile împreunate şi cu capul plecat, timp mai îndelungat. Când au început *demascările* bineînţeles că aceasta a fost un motiv de batjocură şi de chin. Mi se pare că a fost dus destul de timpuriu în altă cameră.

Am mai uitat un lucru minor, în aparenţă. De la inspecţia buclucaşă a lui Zeller nu a mai venit prin camere picior din conducerea închisorii ori a Ministerului. Gardienii veneau cu masa, ne scoteau la baie, primii-gardieni - Ciobanu şi Mândruţă - veneau cu închiderea şi cu deschiderea şi ciocăneau gratiile, la numărul de seară şi de dimineaţă. Dar n-a mai fost nici o percheziţie, nu ne mai spionau la uşi, aveau încredere în Ţurcanu, că nu-i face de ruşine.

Numai faptul că s-au prefăcut că nu ştiau nimic dovedeşte că ştiau totul. Cel puţin din cele petrecute de mine.

Post Scriptum

Nu am scris decât ce s-a petrecut în camerele prin care am trecut eu. Prezentele rânduri nu sunt despre Piteşti, ci despre mine la Piteşti. Ce s-a petrecut în alte camere ştiu cei care au trecut prin ele şi doar prin analogie, ştiind că a fost o acţiune simultană, se pot imagina dramele petrecute. în drame eroii mor. Acolo n-au murit fizic decât prea puţini. Dar moral s-au stins atâtea caractere şi persoane, care fără îndoială că dacă nu era acel "cutremur", ar fi fost şi ei ca ceilalţi oameni. Nu deveneau *„studenţii rătăciţi de la Piteşti".* Aveau ce povesti despre închisorile lor. Aşa mulţi tac ori trec peste acest capitol din viaţa lor, care a fost Piteştiul.

LA GHERLA, UNELTE, ROBOŢI ŞI OAMENI - 1

Pe la mijlocul lui septembrie, a venit primul gardian cu o listă, ne-am făcut bagajul şi am plecat la gară. Nu era nevoie să citească lista, căci ne-a luat pe toţi. Nu mai reţin nici un amănunt despre drumul până la gară, cum le-am ţinut minte pe celelalte drumuri. Nu mai avea importanţă. Duba era aceeaşi, înghesuiala, aceeaşi, slănina sărată bocnă, ca hrană rece, aceeaşi, dar nimic nu mai impresiona. Era suficient că am plecat, chiar dacă nu cunoşteam adresa, dar cunoşteam destinaţia: un loc de muncă.

Desigur că ceilalţi deţinuţi, poate nu toţi, au repudiat munca penitenciară la care au fost înhămaţi, ca pe un mijloc de chin şi de distrugere, cum a reuşit stăpânirea să o facă. Dar pentru mine, şi erau destui ca mine, asta nu mai conta. Era o evadare din Piteşti.

Nici asta nu ţin minte, cât a durat călătoria. Dar am ajuns la gara Gherla. Petru Săbăduş, cu care m-am întâlnit în dubă, el trăindu-şi până acum calvarul la parterul închisorii, unde s-au *reeducat* cei cu *temniţă grea,* Petru, zic, a cunoscut dealurile care înconjurau locul, căci după unul chiar din faţă, spunea că este Sân-Martinul, satul cu părinţii şi cu copilăria sa. Altfel, ca şi la reîntâlnirea cu ceilalţi doi colegi ai mei, cu Mreneş şi cu Eşeanu, nu ne-am spus nimic din cele prin care am trecut.

Ne-au descărcat la rampa de mărfuri, asta mai ţin minte şi am mers prin oraş încolonaţi, pe jos, înconjuraţi de mulţi miliţieni şi de soldaţi, cu puştile ameninţătoare

către noi. Dar nu mai ţin minte nici dacă aici am venit în lanţuri, cum aveam să plec peste patru ani.

Am spus că important era faptul că am plecat din Piteşti.

Când am ajuns la închisoare, ne-au urcat până la ultimul etaj şi după ce ne-au închis într-o cameră mare, la puţin timp se deschide uşa.

Trăznet! Ţurcanu în persoană. Venise aici înaintea noastră. Avea haine vărgate, dar noi, din cutie. El însă nu era altul, nou, ci acelaşi pe care îl ştiam, dur, brutal, nemilos şi ca şi la Piteşti, intra în cameră fără să-i fi deschis miliţianul. Cheile erau la el şi la un cirac de-al lui, Levimschi, despre care auzisem că se alăturase de bună voie, încă de la Suceava, la *O. D. C. C. (ODECACA,* dacă mai ţineţi minte denumirea iniţială a grupului lui Ţurcanu).

Nu era nimic de bun augur. Ne-au îmbrăcat şi pe noi în haine de *zeghe.* Până aici am făcut puşcăria în hainele noastre, ca bănăţenii armata în ţoalele lor. în puţine zile am terminat carantina de rigoare - noi eram prea cunoscuţi şi nu era cazul să ne mai pipăie şi să ne descoase la o carantină comună, cum se obişnuia cu noii veniţi. întotdeauna erau băgaţi între cei aduşi şi *turnătorii,* cunoscuţi doar de *politruc,* care-i scotea mai întâi pe aceştia, ca prin ei să-i „ *citească"* pe ceilalţi. La noi nu mai era cazul, căci doar toţi eram *"trunători",* fiecare spunea tot despre cel de lângă el, nemaiconsiderând asta *turnătorie.* Se chema de la Piteşti încoace *demascam* şi devenise o obligaţie, indiferent dacă de conştiinţa sau de circumstanţă, cine o mai putea deosebi.

Ţurcanu ne-a împărţit în două camere. în prima, care era situată a doua pe dreapta, de cum urcai scările la etajul III, am intrat şi eu. Curând aveam sa ne dumirim asupra rostului împărţirii, dar nu şi asupra criteriilor după care a făcut-o Ţurcanu. Noi toţi, cei din camera asta, eram „ *reeducaţi",* aşa să apărem în fabrică în faţa celorlalţi deţinuţi, să vorbim deschis, susţinând munca, administraţia şi politica regimului. Asta însemna, cum ziceau ceilalţi deţinuţi, să fim *turnători* pe faţă. Deşi afară, în libertate, după câte aflasem, oamenii treceau încet, încet de partea noului regim, fără să fie consideraţi *turnători* când sprijineau deschis autorităţile şi producţia din unităţile unde erau încadraţi, acest lucru în închisoare era considerat drept *turnătorie,* căci era de la sine înţeles că nu puteau fi consideraţi altfel sprijinitorii dintre ei, ai opresorilor. La Piteşti nu jucasem acest rol (voi explica), aşa că mi-a venit foarte greu să mă împac cu noua degradare.

Dar cei din camera vecină au primit un rol mult mai ingrat, care m-a înfiorat şi mai mult. Ei erau *turnători* acoperiţi, trebuiau şi ei să meargă în fabrică, tot ca noi să muncească, dar să-i tragă de limbă pe ceilalţi, şi să-i *toarne* cu adevărat, precum o făceau şi afară adevăraţii *turnători,* numiţi acolo *informatori.* Mi s-a părut şi mai degradant, căci treaba asta pretindea ori o convingere deformată, ori mai multă perfidie. Cu aşa ceva nu m-am considerat înzestrat şi m-am împăcat cu rolul ce mi s-a dat, deşi îmi atrăgea oprobiul altora. Cei din camera a doua, erau cunoscuţi ca vârfuri, oameni cu cazier de luptători, Costache Oprişan, Dragoş Hoinic, Aurel Popa (Popicu) şi alţii de calibrul lor, ori apropiat lor.

Amândouă categoriile trebuiau să respecte consemnul secretului studenţilor. Altfel, *demascarea* nu s-a terminat. O vedeam noi bine, spre groaza noastră. După câteva zile de mers în fabrică, intră în camera Ţurcanu, trăgând după el un om care avea capul acoperit cu un sac, mai bine zis fusese băgat într-un sac, cu jumătatea lui superioară.

- *Ia spune, mă banditule, ce-au făcut?* - zise Ţurcanu.

- *I-am spus unui „bandit" ce-i cu noi,* răspunse omul cu o voce guturală, probabil că datorită sugrumărilor care le suferise. Apoi se frânse brusc în două, sub lovitura unui şut tras cu toată forţa, în burta sa.

-Pe ăsta n-o să-l mai vedeţi niciodată. Cine face ca el, va dispare ca el. Şi a plecat călăul cu om cu tot, cum venise. Semn că în alte camere se continua *Pitestiul,* semn că în fabrică erau şi alţii decât studenţii, care jucau aceeaşi piesă. Bietul om,

avusese încredere într-un cunoscut de afară, iar acela 1-a *turnat,* ca să vorbesc în *argoul* care se înstăpânea.

Am aflat mai târziu că omul a scăpat totuşi cu viaţă, nu a păţit ca prietenul meu Chirică Bălănişcu la Piteşti. îl chema Tache Rodas, era grec, originar de pe la Ploieşti, fusese închis şi fratele său, Mimi Rodas. pe care îl cunoscusem în toamna 1948 la Piteşti, când eram în *„depozit"* la 4 Spital. Tache mai fusese închis cu *Frăţiile* în timpul lui Antonescu şi lupta în continuare, ca un bun român. A fost un caracter neînfrânt, nu ca cei mai mulţi dintre noi. Numai corpul i s-a frânt în două sub bocancul călăului, dar cei mai mulţi l-am văzut, căci scena prezentată nouă a fost reprodusă în toate camerele cu studenţi, ne-am îngrozit de cele ce ni se pot întâmpla. După ridicarea lui Ţurcanu de la Gherla, prin 1952 - 1953, Tache a fost din nou scos la muncă, era mai retras, după amara lui experienţă cu oamenii.

Aşadar, iată-ne scoşi în prima zi de muncă, în fabrică. Repartiţia noastră a fost făcută în toate secţiile fabricii, pentru încadrarea celorlalţi. Eu şi Petrică Săbăduş am fost daţi la Atelierul Mecanic, secţia lăcătuşerie. Şeful atelierului era un muncitor (deţinut) bucureştean, căruia îi zicea toată lumea nea Petrică. Drept primă lucrare, ne-a trasat, pe o bandă de blindaj de tanc, o placă de matriţă, pe care noi s-o decupăm la rece, cu o daltă-ciocan. Am ieşit în curte, am găsit în faţa fierăriei o placă mare, de fier ori de oţel, din ce-o fi fost. Şi ne-am apucat de muncă, *muncă de reabilitare,* cum spusese Ţurcanu. Unul ţineam ciocanul-dalta, iar celălalt lovea cu barosul. Placa dedesubt vibra şi făcea un zgomot mult peste decibelii suportabili. După o vreme abia se vedea o zgârietură pe conturul viitoarei matriţe. Când, iese din fierărie un omuleţ, puţin brunet, cu mustăcioară, fără cămaşă, numai cu un şorţ de piele, cum poartă fierarii şi ne întreabă - mi s-a părut că avea destulă milă în glas:

- Ce-i, măi băieţi, ce faceţi?

Îi arătăm treaba, el ne ia barosul din mână, ne pune pe unul să ţinem dalta - ciocan şi învârte unealta peste cap, izbind-o cu putere. Din câteva astfel de lovituri, gata, a tăiat placa. O fi vrut să ne înveţe, ori poate i-o fi fost milă de chipurile noastre palide şi speriate, căci veneam de unde veneam, după trei ani şi mai bine de stat la umbră şi răcoare. I-am mulţumit şi nu ne-a dat în gând că ăsta ar fi *ajutor legionar,* cum ne învăţaseră să răstălmăcim omenia. Era nea Radu Toderaşcu, şeful fierăriei şi din cele ce urmează se vede că nu a vrut numai să ne înveţe. I-am dus placa lui nea Petrică şi el, încântat, ne-a mai trasat una. Haida iar pe placa mare. Dar noi nu aveam nici putere, nici îndemânare să învârtim barosul greu de 7 kilograme, să-1 dăm peste cap, ca să-i adăugăm şi forţa inerţiei, ca nea Radu, meşterul fierar. Ne-am apucat iarăşi, ridicam ciocanul drept în sus, în faţă, cu acelaşi rezultat descurajant. Bunul nenea Radu, văzându-ne iar cum ne chinuiam, şi-a mai făcut odată pomană cu noi, dar la a treia placă dată spre tăiere, ne-a lăsat de capul nostru, doar nu era să ne facă el norma. El o avea pe a sa de îndeplinit şi după normă avea de primit pâinea.

Mai ţin minte că ne-a pus apoi să confecţionăm nituri mari, pentru nişte aparate - truse de ochire - pentru armată. Lemnăria se încheia cu aceste nituri prevăzute cu şaibe. într-o zi de lucru, care avea 11 ore, trebuia să fac cam o mie de astfel de nituri, revenind cam 40 de secunde pentru o piesă. Trebuia să iau ştiftul tăiat dintr-o cască militară veche, adusă de la presa de tăiere (era plin atelierul de căşti nemţeşti, culese de pe câmpuri, care serveau ca recipiente pentru diferite întrebuinţări); îl introduceam între fălcile menghinei, într-un lăcaş anume făcut, strângeam menghina, luam din altă cască o şaibă, o introduceam pe ştift, o trăgeam cu o unealtă de găurit numită trăgător, să vină exact la dimensiune; făceam floarea nitului prin ciocăneli rotunde şi când s-a turtit destul, cu altă unealtă numită căpuitor, pe care o izbeam cu ciocanul, făceam capul nitului frumos, desfăceam menghina şi scoteam nitul gata, punându-1 jos, în altă cască. Apoi de la capăt, de 980 de ori într-o zi. Adică atâtea nituri trebuia să fac, după tehnica învăţată de la maistrul Petrică, dar eu nici vorbă să mă apropii de plafon. Trece pe lângă mine un controlor de fabricaţie, Bărăgăuanu, fost mecanic de locomotivă, de pe la Suceava, un băiat tânăr, deţinut şi el, şi-mi

arată cum se face un nit de serie, prin câteva izbituri puternice în capul nitului şi apoi încă o lovitură prin căpuitor. Mergea mai repede şi începusem să trag nădejde că voi ajunge să fac norma. Asta înseamnă să capăt *mâncare de producţie:* 375 de grame de pâine şi o mâncare ceva mai consistentă decât ciorba chioară de la masa de la comun, unde primeai doar 250 de grame de pâine, ca şi cei care stăteau la cameră, cu 950 de nituri realizate (din 980) mâneai ca şi cei din camere, care nu munceau. în plus, Ţurcanu urmărea felul cum muncim şi se lua de cei ce nu-şi realizează norma, socotindu-i *bandiţi* care nu vor să muncească.

M-a văzut nea Petrică şi mi-a tras o înjurătură, că stric materialul, de ce nu fac nitul cum m-a învăţat el. M-am executat. Când a trecut iar Bărăgăuanu pe acolo, a exclamat numai cu reproş în glas:

-Aşa nu o să mai mănânci tu pită de producţie, până-i p...a la scroafă.

Şi atunci am făcut ca şi clăcaşul la boier: *Trage negru peste verde, când boierul nu te vede.* Când mă vedea şeful, făceam nituri estetice (are şi nitul estetica lui, nu?), iar când nu eram privit făceam nituri de serie.

Abia-abia am ajuns să mănânc mult râvnita *„producţie".* Mai târziu am descoperit că Bărăgăuanu trecuse şi el prin *demascarile-reeducare* de la Gherla, ba jucase chiar un rol important. Majoritatea, dacă nu chiar totalitatea şefilor de ateliere, normatorilor, controlorilor de producţie avuseseră o soartă ca a noastră. Bărăgăuanu, ca şi ne Toderaşcu, rămăsese om, îi păsa şi de pâinea oamenilor.

Nici fapta lui nu am răstălmăcit-o că ar fi fost *ajutor legionar* sau sabotaj, nu am avut nimic de *demascat.* Pesemne că nu mă deformasem chiar aşa, deşi Bărăgăuanu nu ar fi păţit nimic, fiind dintre şefii *reeducării* de aici, lucru pe care atunci nu-1 ştiam.

Către camerele din capătul coridorului, am văzut *studenţii piteşteni* umblând în voie pe la uşi. De acolo veneau Ţurcanu, Popa Ţanu, Leviţchi şi am bănuit că acolo trebuie să fie ca la 4 Spital, *sediul tartorilor.*

Închisoarea mare a Gherlei, cea văzută la televizor când cu *„Memorialul durerii"* are o formă de litera C, cu laturile mici perpendiculare pe corpul clădirii. La parter, în latura scurtă din stânga fusese paraclisul ortodox, iar acum era bucătăria, iar în *scurta* dreapta, privind cu faţa către intrarea în clădire, fusese paraclisul catolic, iar acum era uscătoria de lemne. Deasupra, la fiecare etaj era câte-o cameră mare, în fiecare *scurtă,* cu capacitate de peste 100 de oameni. La ultimul etaj, camera aceasta mare de pe *scurta* din stânga purta numărul 99 şi aveam să aflu că avea aceeaşi sinistră destinaţie şi faimă ca 4 Spital. Dar şi prin" camerele vecine, la celulele de pe nord şi la ultimile camere mari de pe latura noastră, îi vedeam mişcându-se pe aceiaşi. Am tras concluzia cu groază că aici este ca la Piteşti. Şi mai îngrozit am rămas într-o dimineaţă, la împărţirea terciului - care se făcea pe coridor -, când am văzut doi orăviţeni cu care avusesem legături afară, dar nu spusesem nimic despre ei, nici la *Securitate* nici la Piteşti. Mai ales despre unul dintre ei, Nicolae Caragea, care ştiam că este implicat în organizaţia clandestină de la noi. Celălalt era Ghiţă Talescu, coleg de clasă al fratelui meu, cu un an mai mare decât mine, bun prieten cu noi.

Am căutat să nu fiu văzut, am mers mai mult într-o dungă, cu capul întors de parcă priveam peretele. Şi mai ciudat era că şi ei se făceau că nu mă văd. Aşa mi s-a părut. Camerele de unde veneau erau de pe lângă noi, ori aici cam erau carantine şi ştiam că Ţurcanu la Piteşti a deznodat toate carantinele (cum li se zicea la cei care veneau într-un transport şi erau ţinuţi un timp în supraveghere). Dar dacă sunt în *demascări,* dar dacă m-au spus? De ce nu mă văd? Li-e ruşine cu mine, or fi auzit de studenţi?

Sau se fac că nu mă văd, cum mă făceam şi eu? Deşi unul dintre ei era absolvent de liceu industrial, secţia tâmplărie, nu era scos în fabrică, unde era nevoie, căci nu erau prea mulţi calificaţi. Târziu, când au fost la muncă, ne-am evitat unii pe alţii şi nu ne-am spus niciodată nimic, nici nu ne-am întrebat despre cele trecute de când ne-am despărţit, doar la Oraviţa fusese ceva acţiune mai mare, cea

cunoscută sub numele de „ *Comisarul Doran ".* Aşa că am rămas la presupunerea mea că şi ei au trecut prin *demascări,* căci prea s-au purtat ca şi ceilalţi cunoscuţi pe care i-am întâlnit după trecerea lor prin "cutremur".

Nici după eliberare nu am discutat nimic despre acele zile. Amândoi sunt astăzi morţi. Ghiţă Talescu a ieşit din închisoare atât de timorat, încât *Securitatea* îl exploata, îl chema adesea, după cum îmi spunea el şi îl întreba fel de fel de lucruri. Era şi puţin naiv, dar om de bună credinţă, cinstit şi corect, de o modestie exagerată. îi plăcea să asculte la radio, în special posturile de limbă germană, el vorbind în mod fluent germana. Din pasiunea lui pentru radio i s-a tras şi închisoarea. în 1940 fusese în unităţile de pregătire ale *F.D.C.,* dar de atunci fusese numai prieten cu noi, fără să mai fie angajat în vreo acţiune.

În 1948, fostul meu coleg de clasă, de la liceul din Oraviţa, Nicolae Doran, student la Drept, la Cluj, îşi luase serviciu, ajutor de comisar la Poliţia locală. El păstrase însă legăturile politice care le-a avut cu noi, era dârz, credincios, devotat neamului şi luptei anticomuniste. Nu ştiu dacă în aceste decenii a mai fost vreun comisar de poliţie - şi încă repartizat apoi la biroul de *Siguranţă* (care va deveni în '49 *Securitate)* - care să mai fi păstrat legăturile cu organizaţia clandestină căreia aparţinuse. Noi am avut totală încredere în el. Veniseră la Oraviţa, prin 1946, nu reţin exact anul, doi evadaţi de la Aiud, cu nume adoptat de Gheorghe Ionescu şi de I.Brânzei. Pe atunci nu le-am cunoscut numele reale, de Popovici şi Erdelea, care le aparţineau. Organizaţia noastră de aici le-a căutat şi închiriat o casă pe strada Fometescu, unde în curând s-au mai strâns şi alţi fugari, cum a fost I.Dobrin - pe nume conspirativ I.Ardeleanu - şi Ion Chirilă, de la Ciuchici, care fusese plecat în Germania. Nicolae Doran le-a făcut rost de legitimaţii în bună regulă, Popovici, acum Ionescu Gheorghe ajungând casierul Cooperaţiei locale. Când au început arestările din mai '48, Doran a intrat şi el în ilegalitate. Ghiţă Talescu, cunoscut cu fostul comisar, încă din liceu, îl ţinea la curent pe acesta cu ştirile de la radio. Pentru asta a primit 12 ani de închisoare, pe care i-a executat.

La o săptămână de la arestarea sa, a murit tatăl său, de inimă rea.

Bătrânul fusese un om echilibrat şi era respectat în tot oraşul nostru, iar mama lui Ghiţă a murit cu o săptămână înainte de eliberarea sa, după ce îl aşteptase 12 ani fără ultimile 7 zile. Biata inimă de mamă, n-a mai ţinut, au istovit-o aşteptările şi necazurile. Familia lor deţinea o scrisoare originală a lui Mozart, care i-a fost sustrasă de rude hrăpăreţe şi apoi dată la patrimoniu, căci Ghiţă vorbise de ea. Era o avere, la data când s-a eliberat, dar el a murit sărac, cu nervii zdruncinaţi, la pământ.

Nicolae Caragea era constănţean şi aproape de-o vârstă cu Nicolae Doran. Amândoi erau din Ciclova Română, un sat de sub poalele muntelui Rol, de pe versantul vestic al Munţilor Aninei. Din satul acesta, în toate vălmaşagurilor istoriei, oamenii s-au ridicat la luptă. Sunt pomeniţi întâi când au răpus primii colonişti nemţi de după ocuparea Banatului de către Viena. Apoi ciclovenii au luat parte în cetele de haiduci ale lui Adam Neamţu şi Adam Lesa, iar cu caracter negativ au fost Drincea şi Vucu (acesta asociat cu un răufăcător de codru, Szigmond). Oamenii de aici erau mai dârji decât cei din satele vecine, erau iubitori de codru şi de flinte.

Am spus că Nicolae Doran îmi fusese coleg de clasă pe toată durata liceului. Apoi el a mers la război ca ofiţer de rezervă şi la demobilizare îmi dăduse actele să-1 înscriu la Drept, la Cluj. Eram buni prieteni. Tatăl său era un muncitor zilier la *CER.,* avea puţin pământ în sat. Trebuia să-şi găsească o slujbă şi prin 1946-1947 mi-a spus că a găsit un post liber de ajutor de comisar de poliţie. M-a întrebat ce să facă. I-am spus că şi treaba asta este onorabilă şi necesară într-un stat, numai să rămână om, să nu asuprească pe alţii.

Cu ajutorul lui s-a reuşit legitimarea celor doi evadaţi de care am vorbit. Prin 1947-1948 îmi povestea că la Steierdorf - Anina - se găseşte un fost adjutant aviator, Ursache. Acesta arăta pe ascuns o scrisoare pe care ar fi primit-o de la Horia Sima pentru reorganizarea teritoriului, el fiind împuternicit cu această acţiune. Cum noi aveam legătura pe verticală, dar nu cu Horia Sima ci cu Comandamentul din ţară, s-

au descâlcit repede lucrurile. Scrisoarea nu putea fi decât apocrifă, menită să-i dea credit fostului aviator iar cotizaţiile strânse serveau la întreţinerea sa şi a ţiitoarei sale. Doran a primit ordin de la mai marii săi de la poliţie să-1 aresteze şi amănuntele de mai sus mi le-a povestit după aceea. Pe Ursache l-am întâlnit la Gherla, căci scrisoarea o fi fost aprocrifă, dar organizaţia făcută de el era reală. Deci slujba lui Nicolae avea şi ingratitudinile ei. Anchetaţii nu l-or fi iertat, dar el ştiind că şeful este un impostor, 1-a tratat ca atare.

Oamenii acestuia însă erau de bună credinţă şi au pătimit pentru credinţa lor, chiar dacă au fost înşelaţi de şef. Când au început arestările din mai 1948. pe la 12 iunie a ajuns un fir până la Doran. Era la telefon în locul altuia - la serviciu -, suplinindu-1. şi chemat de la centru şi-a dat identitatea suplinitului, să nu-i facă rău aceluia, că a părăsit serviciul. Se comunica tocmai punerea sa sub urmărire şi arestarea.

A întins-o, probabil cu ceva acte de serviciu şi împreună cu Popovici au început să-şi organizeze clandestinitatea şi *Rezistenţa* prin munţii Ciclovei şi prin satele de la poalele codrilor, cele două Ciclove, Montană şi Română, Ilidie, Socolari şi chiar mai jos, până la Racajdia şi Rusova Nouă. Au avut mai multe întâlniri cu urmăritorii, în ciocnirile astea căzând oameni şi de-o parte şi de alta. Se păstra legătura cu Timişoara. într-o seară, pe o stradă lăturalnică la Oraviţa, a fost recunoscut un grup de patru fugari şi somat să se predea. *Securitatea* a tras, împuşcându-1 mortal pe Brindescu (?) venit de la Timişoara şi ataşat grupului lor. S-au împrăştiat, lui Popovici i-a ţinut calea un plutonier de grăniceri, care a căzut răpus de grenada aruncată de fugar. Popovici s-a dus la Timişoara, unde a fost prins şi executat. Doran a scăpat atunci.

Nicolae Caragea, cel de aici din Gherla de acum, îşi însoţise prietenul - pe Doran - şi erau acum amândoi fugari. Din grup mai făcea parte un flăcău ţăran, din satul lor, Ion Dancea. în satul Socolari au fost surprinşi la o gazdă, de o rudă a acesteia numit Zarcula (?), care se declarase fidel autorităţilor. S-au despărţit în pace, dar Zarcula s-a ţinut de urma lor, declarând că vrea să-i predea. La o întâlnire nouă cu Dancea, ameninţându-1 în faţă pe acesta, fugarul n-a mai stat pe gânduri şi a tras. Pentru împuşcarea mortală a lui Zarcula, Dancea va fi condamnat la moarte şi executat, după prinderea lor.

La Racajdia, la o stupină din drumul Ilidiei, al cărei proprietar era în legătură cu fugarii, *Securitatea* a organizat o capcană. Cei vizaţi au prins de veste şi s-au sustras. în focul ce s-a deschis în această ambuscadă au murit 4 ostaşi, împuşcându-se între ei, în noapte, din cauza focurilor proprii încrucişate. Fugarii nici nu intraseră în ambuscadă.

În altă ciocnire, de pe la Ilidie-Socolari, Caragea a fost împuşcat în torace, cu o rafală, stare cvasi-mortală. Transportat de urgenţă la Spitalul din Ora viţa, a beneficiat de priceperea unui bun chirurg, D.Bucheru (fost în prima tinereţe şi el *încolonat).* Şeful *Securităţii,* Hahanu-nume *„neaoş",* ca şi cel al şefilor de securităţi de peste toată România de pe atunci, urmărea însă salvarea prinsului în scopul anchetei, căci a dat de acest fir. Până să fie însă Caragea pus pe picioare, au căzut ceilalţi. Doran se adăpostise la un canton de pădurar, la Ciclova Montană. Fiul pădurarului făcuse şi el parte din *Frăţia de Cruce* de la Liceul din Oraviţa. în ianuarie 1952, după trei ani şi jumătate de hărţuieli, cantonul a fost înconjurat de trupe şi „ *Comisarul Doran* ", cum ajunsese să fie cunoscut de oameni (sau *„Banditul Doran "* cum ziceau oficialităţile) a fost prins. Gazda călcase regulile ospitalităţii. Şi ale camaraderiei, căci făcuseră parte o vreme din aceeaşi luptă, trebuia să-i spună că nu-1 poate adăposti, căci fugarul şi-ar fi văzut de drum. Dar acela, nu. L-a ascuns în podul casei, apoi a anunţat urmăritorii. Deci, din grupul acesta, au murit Brindescu, Popovici, Doran şi Dancea şi au fost arestaţi câteva zeci de oameni.

Din grupul lor am mai întâlnit la Aiud pe nenea Pavel Andrei, ţăran din Socolari, închis împreună cu un fiu de vreo 16 ani, Ion. Pavel Andrei a murit acolo prin 1961, lăsat să se prăpădească în celulă fără medicamente. Era bolnav, medicul închisorii,

dr. Marinescu, a propus internarea în spital, dar *politrucii* - Maior Popa, lt.colonel Iacob şi comandantul, colonel Gh.Crăciun - nu au dat aprobarea decât după ce murise omul. Din Ilidie - sat vecin - erau închişi Aurel Lazăr, mort acolo, Nicolae Murgu şi Gheorghe Suru, ambii tuberculizaţi. Pe Suru l-am întâlnit la *Secţia T.B. C.* din Aiud, în 1962, ofticat, după zece ani de robie. Iar Nicoliţă Penta, proprietarul stupinei cu ambuscada, din Răcăjdia, a murit şi el la Gherla, unde l-am cunoscut în 1952.

Toate faptele astea de mai sus le-am aflat ulterior.

Acum îl vedeam aici doar pe Nicolae Caragea şi nu ştiam ce este cu el. Dar dacă m-o fi spus? Afară sau aici? De aceea întorceam capul ca să nu ne mai recunoaştem.

Apoi când a fost scos în fabrică şi a fost promovat un timp ca şef de atelier la tâmplărie, temerea mea a devenit mai îndreptăţită. *Demascările* însă se muiaseră, iar Nicolae n-a rămas decât puţin timp în funcţie de şef şi a trecut direct la banc şi la rindea, cu toată calificarea sa. Semn că totuşi nu corespunde criteriilor unui *„nomenclaturist de puşcărie".* Deşi memoriile cuprind numai cele de atunci, nu pot să nu amintesc că după eliberarea noastră a rămas şi el tot la Oraviţa şi m-a ajutat cu priceperea sa de meşter tâmplar. A fost un devotat om al bisericii şi a murit accidentat, la lucrările de reparaţii ale sfântului altar de la noi. Tot era viaţa lui hărăzită sacrificiului.

Închisoarea asta era mare, partea dinspre sud, unde era camera noastră, era mare şi luminoasă. înspre Nord erau camere mai mici, întunecoase şi răcoroase, căci zidurile erau foarte groase. Clădirea era la fel construită, de la parter până la ultimul etaj.

La început am lucrat într-un singur schimb şi seara, când veneam în cameră, cădeam frânt de oboseală. Patul nu prea era odihnitor, căci era prici cu rogojini. Situaţia nu era generală aşa, erau unele camere care aveau paturi de fier cu saltele.

Curând efectivul fabricii a crescut şi s-au format două schimburi, fiecare de 11 ore de muncă, o jumătate de oră pentru masă şi tot atât pentru apel şi intrarea în *Celular.* Pe o poartă intra un schimb, pe cealaltă ieşea cel de al doilea. De-abia mai târziu, când s-a mai spart secretul, cele două schimburi se întâlneau la maşină sau la bancul de lucru, ca să nu mai fie timpi morţi şi maşinile să meargă într-una.

Eu am fost dat la Atelierul Mecanic (cu secţii de fierărie, lăcătuşerie, ajustură matriţerie, strungărie, prese mecanice, tinichigerie şi acum avea să se înfiinţeze o secţie *di* bricege şi mai târziu, alta de lacăte, diferită de lăcătuşerie).

Am nimerit tot cu Săbăduş la Bricege, atunci numai o echipă de vreo 10 oameni. Am montat noi ce-am montat, sute, mii de bricege şi când a venit vremea să le ia contractantul, partea mare nu corespundeau: ba era arcul frânt, ori se încălecau la închidere. Mă rog, erau o serie de metehne, pe care nu mi le-aş fi închipuit că le poate avea un briceag. Ni le-a dat înapoi de la magazie, să le recondiţionăm. Pentru asta primeam mâncare de *„producţie",* dar nu primeam salariu. Am uitat să spun că deţinuţii erau plătiţi, dar 80 la suta din salariu îl lua *Direcţia Lagăre şi Colonii* sau - aici - *Direcţia Penitenciarelor.* Din cele 20% care se depuneau la *CE. C.* pe numele omului, mai târziu s-a dat o parte pentru cumpărături la un magazin interior, un fel de cartelă. Voi reveni. Din toată echipa care am făcut nenorocitele astea de bricege, am mai rămas la reparaţii numai eu şi Săbăduş, restul s-a strecurat la alte munci, urmărind şi beneficiul. Şeful echipei era un muncitor tânăr de la *I.A.R.,* Mogoş. Era un om bun la suflet, modest, se purta frăţeşte cu noi. Ne-a învăţat toate *„tainele"* unui briceag, lucram fără normă, am avut timp să deprindem meşteşugul. Când s-a reluat activitatea (la atelier) la secţia de bricege, eu şi prietenul meu eram aşi, realizam, pe zi mult mai mult decât ceilalţi, depăşeam cu mult norma, realizând în 11 ore producţia din peste 20, nu prin efort deosebit, ci prin îndemnarea obţinută.

Iată-ne evidenţiaţi pe amândoi, lucru de ocară pentru cei care făceau din muncă o rezistenţă politică. Vechea noastră concepţie despre muncă, în care fusesem educaţi şi în organizaţie, trecută prin şmotrul - lustrul mozaicului de la Piteşti, uneori

cu un *„domn "* în cârcă, dădea roade. Noi nu ne mai uitam pentru cine muncim. Munceam pentru a munci. Uşor se trece de la starea de rob la cea de robot, aşa-i? *Reeducarea* lui Ţurcanu a reuşit asta cu noi.

Mai auzisem tot pe atunci că radiourile străine îndemnau pe români să păgubească zilnic regimul instaurat chiar şi cu un ac, căci astfel i se slăbeşte forţa, slogan ridicol, în cadrul războiului rece care a început între cele 2 tabere.

Cum era cu *„turnătoria"!* Deţinuţii ceilalţi ne considerau *rătăciţi,* atitudinea noastră era privită cu dezamăgire sau cu dispreţ de eventualii foşti cunoscuţi de afară. în timpul ăsta, *turnătorii* acoperiţi îşi făceau treaba, nebănuiţi, bineînţeles că bârfindu-ne în aparenţă faţă de ceilalţi pentru decăderea noastră. Victimele cădeau pe mâna echipei de la „99" sau la *Zarva* veche, pentru *izolare.* Aici aveau apoi să fie internaţi şi cei dintre noi care au îndrăznit să-şi revină. A fost şi cazul lui Costache Oprişan, izolat acolo şi supus unor privaţiuni care l-au tuberculizat. Dar astea s-au petrecut mai încolo, când plecarea lui Ţurcanu a început să dea curaj oamenilor. în locul lui a rămas şef Popa Ţanu şi acţiunea lor părea că nu se mai termină, până când, treptat au fost ridicaţi toţi cei care terorizaseră.

Pe căpitanul Gheorghiu, directorul închisorii, ca şi pe sublocotenentul politic Avădanei (dacă i-am luat vreo tresă, numai memoria e de vină) i-am văzut adesea prin *Celular.* Apoi de la o vreme, după plecarea lui Ţurcanu, a plecat şi Gheorghiu, fiind înlocuit cu maiorul Goiciu, fost cazangiu la Galaţi. Se zvonise că Gheorghiu a fost arestat, iar Avădanei s-ar fi sinucis. După o vreme Gheorghiu a revenit ca maior, dar a circulat prin *Celular* ca vizitator. Ion Grigoraş, un student de la Iaşi, spunea că l-ar fi auzit adresându-se unui grup de deţinuţi:

-Iată pe Gheorghiul vostru, spuneaţi că sunt arestat. Iacătă-mă.

Se vede treaba că se simţea nevoia unei dezinformări; a fost trimis aici ca să dezmintă zvonul cu sistarea *demascărilor* şi dezavuarea acestora de către regim, prin anchetarea vinovaţilor. Ar fi fost descurajant pentru colaboratorii care i-a lăsat la Gherla. Dar a stat aici cât un musafir şi la a doua plecare a fost implicat şi el ca şi directorul de la Piteşti, fiind condamnaţi pentru omorurile care le-au patronat. Versiunea oficială, din neglijenţă şi pactizare cu *„legionarul"* Ţurcanu.

Dar Gherla nu avea numai morţii din bătăi, de la Camera 99. Într-o zi, Ghiţă Calciu, care lucra într-o cameră de la parterul *Celularului,* pentru legăturile cu grefa închisorii, chemări, comunicări etc, a făcut apel la câţiva studenţi să mergem să ajutăm pe miliţianul Tomoioagă să inventarieze şi să aranjeze nişte bagaje de-ale deţinuţilor. Cred că era prin 1952. Tomoioagă ne-a dus în subsolul *Zărcii,* într-o cameră, care se întindea pe sub mai multe celule, era un morman mare de bagaje, care legate cu o sfoară, care cu o cămaşă, care cuprinse într-o haină ori un pantalon. Nu aveau toate numele fostului proprietar. Erau bagajele morţilor Gherlei şi trebuia inventariat conţinutul - două cămăşi, un pulover, o haină ţărănească, un cojoc, etc, după averea fiecăruia - dar nu interesa prea mult apartenenţa, ci titlul şi calitatea bunului lăsat moştenire regimului socialist. A trebuit să luăm la mână fiecare piesă. Erau destule murdărite de ultimele excreţii ale muribundului, ori pete ruginite, care puteau fi hemoragii spontane (hemoptizii ori hematemeze - tuse ori vărsături cu sânge), ori chiar hemoragii provocate (prin bătăi). Treaba începuse să mi se pară macabră. De la o inventariere de magazie, la „ *averea "* morţilor. Printre efecte (obiecte) am mai dat şi de câte un bilet, ori chiar cărţi poştale. Se vede treaba că unii decedaţi beneficiaseră - ce favoare - chiar de corespondenţă cu familia. Dar n-am găsit decât 2-3. Curiozitatea ori poate calitatea de ocnaş, m-a făcut să le citesc conţinutul. M-a frapat una scrisă de un fiu, nu ştiu cât de mare, dar i se adresa cu *„Dragă Tuţule",* apelativ obişnuit pentru tată sau bunic, la noi în Banat. Şi în puţine şiruri strâmbe, expeditorul îi spunea adresantului că i-a trimis medicamente, că le-a adus chiar el dar nu a putut să i le dea. Asta înseamnă că de la poarta închisorii 1-a întors înapoi şi nu i-a dat voie să-i dea medicamentele aduse.

Zic, astăzi, către Paula Iacob şi către toţi avocaţii care fac caz de suferinţa noilor deţinuţi, unde aţi fost atâţia zeci de ani, când oamenii se stingeau cu zile fără

asistenţă medicală. Cui dintre voi i-a păsat de atâţia morţi, care aveau şi ei calitatea de om?

Expeditorul era din Câlnic, judeţul Caras de pe atunci, dar nu i-am reţinut numele.

Fabrica închisorii Gherla a devenit *„Unitatea Productivă 0660"* (?) şi a venit un comandant la această unitate, locotenentul major Aurel Mihalcea. Se vorbea că ar fi din părţile Brăilei şi că ar fi copil de preot (sub semnul întrebării, dacă luăm în considerare originea „ *nesănătoasă"* şi tresa), şi că ar fi absolvent de liceu industrial, secţia tâmplărie-lemn (presupunere întărită de cunoştinţele lui în materie, arătate cu ocazia şedinţelor de producţie). Era slab, uşor înalt, îi plăcea eleganţa, dar nu cea sufletească. Din punctul acesta de vedere, era brutal, rău, iute la mânie, violent şi dur, necruţător chiar cu cei de care se servea. Atitudinea lui faţă de deţinuţii pe care i-a strâns în Biroul Tehnic al unităţii era identică celei avute de Ţurcanu, îi înjura, îi lovea şi îi umilea fără drept de replică, adăpostit după uniforma lui. Stilul acesta aveam să-1 întâlnesc şi după treizeci de ani la diverşi activişti de stat şi de partid, de la cel mai înalt nivel, până la cei veniţi la sate, care înjurau şi insultau nomenclatura locală cu ocazia diferitelor campanii pe care le regizau. Totul pornea de la desconsiderarea omului şi reducerea lui la unealtă, ne mai recunoscându-i-se nici măcar calitatea de forţă de producţie, pe care i-o acorda concepţia lor de economie politică. Da, unealtă fără glas. I-am făcut portretul general, dar acesta va rezulta din diferitele lui faţete care vor urma, căci voi avea ocazia să-1 cunosc mai de-aproape.

Biroul organizatoric, parte a celui tehnic, funcţiona în *Celularul mare,* la parter, pe Nord. Era condus de un fost colaborator al lui Ţurcanu, Costică Juberian, despre care am mai vorbit, şi de Ştefan Reck , despre care voi vorbi mai multe mai încolo.

Pe Juberian îl cunoscusem întâmplător în vara anului 1946, la Ora viţa, unde funcţiona atunci un centru de bacalaureat, cei din liceul lui, din Caransebeş, fiind şi ei repartizaţi aici. Un proaspăt absolvent de la noi, cu care eu eram prieten, mi 1-a prezentat. Apoi fusesem judecaţi împreună, în acelaşi lot, deşi nu avusesem nimic împreună.

Când am mers la *demascări* la scris, l-am găsit la măsuţa din colţ, unde am spus că scriau cei din *comitetele de demascări,* ce auziseră de la noi şi verificau declaraţiile noastre. Când am făcut declaraţiile ultime, de completare, de la 2 Subsol, îmi făcusem socoteala că dacă voi declara lucruri numai de mine ştiute şi despre mine însumi, dau dovada unei sinceităţi totale şi voi fi lăsat în pace. Am declarat nişte cărţi pe care le ascunsesem în casa bunicului meu de la Ciclova Montană, de lângă Oraviţa. Cei din *comitet* şi le-au notat şi ei. În ziua aceea era supraveghetor peste cei ce scriau acest Juberian.

Când m-am eliberat, peste treisprezece ani, cărţile erau tot acolo, nimeni nu le căutase, nimeni nu dase peste ele, deşi căsuţa a servit de cantonament soldaţilor aduşi în zonă când cu diversiunea lui Tito. Atât de timorat şi de suspicios devenisem în momentul eliberării, încât în prima zi după sosirea mea acasă m-am dus împreună cu fratele meu - eliberat şi el de vreo 6 luni - la micul nostru depozit şi l-am găsit intact, l-am adus acasă la Oraviţa şi am ars o zi întreagă comoara de cărţi. Astăzi ar fi fost o avere, fratele meu s-a supărat atunci pe mine, doar le aveam împreună, dar eu am judecat ca şi califul care a ars biblioteca din Alexandria: acela a conchis că papirusurile şi pergamentele respective trebuiesc distruse, ca inutile dacă au în ele ce-i şi-n *Coran* sau ca vătămătoare dacă sunt împotriva *Coranului.* Eu am zis că fiind declarate, cărţile mele trebuiesc arse ca periculoase: dacă va mai fi nevoie de ele se vor retipări, deci le pot arde; de nu va mai fi nevoie de ele, iar trebuie arse, mai cu seamă că dacă le-ar găsi acum, la mine, aş da iar de ponos.

Ei bine, eu nu ştiu cum de nu s-a dat curs acelei autodenunţări. Poate şi pentru faptul că tot nu-mi mai puteau mări osânda. Dar oricum, cărţile subversive trebuiau distruse, ca fiind un puternic inamic. Atunci mi-a trecut prin cap că poate Costică Juberian nu a mai înaintat declaraţia, deşi riscul era enorm de mare. El este mort, condamnat în lotul Ţurcanu, iar la dosarul meu, unde de bună seamă că s-au strâns

toate, încă nu am acces. Până peste 40 de ani, când ni s-a promis că le vom vedea, poate că la spiritism să mai am satisfacţia asta, dacă va mai fi cine să mă cheme.

Costică Juberian a ajuns şef la Organizatoric, (după plecarea lui Ţurcanu din Gherla). M-a chemat într-o zi la birou. Trecuseră mai bine de zece luni de când lucram şi eram deseori evidenţiat (ce cuvânt de ocară pentru un deţinut), de când mă specializasem în bricege şi mi-a propus să mă facă pontator la Atelierul Mecanic. Am acceptat. Aveam de adunat de la şefii diferitelor echipe rezultatele realizărilor, exprimate în ore. Numărul bucăţilor executate, înmulţit cu timpul de execuţie acordat, dădea numărul de ore realizate, după care se făcea apoi plata, de către biroul de salarii. Aritmetica posedată de un absolvent de liceu era suficientă pentru o astfel de muncă, chiar dacă pe deasupra mai absolvisem şi Medicina.

Când am fost scos la muncă, eram oarecum invidios pe un coleg de la Bucureşti, Turcu Gheorghe, mi se pare chiar cu un an mai mic decât mine, care fusese numit la cabinetul medical al închisorii, ca ajutor al medicului oficial, dr. Viorel Bărbosu. Dar apoi aveam să mă dumiresc că această poziţie m-ar fi implicat în activitatea de la „99" şi aşa ceva nu mi-aş fi dorit niciodată..Şi chiar am auzit mai târziu că şi dr.Bărbosu ar fi fost condamnat, ca şi maiorul Gheorghiu, pentru complicitate (actele de deces ale atâtor morţi, cine le-o fi semnat, Turcu în nici un caz, nu avea nici parafă nici ştampilă). Arhiva primăriei Gherla poate că ştie ceva, deşi nu am auzit că vreun gazetar să fi cotrobăit prin astfel de acte revelatoare.

La munca ce o prestam acum, indiferent ce vor spune unii deţinuţi, care pătrunşi de lupta de clasă detestau funcţionărimea, înregistram şi transmiteam nişte cifre la care fiecare muncitor avea acces şi deci posibilitatea de control. Caietele de pontaj ale maiştrilor se puteau consulta, oamenii întrebându-i adesea câte ore le-au trecut pentru ziua respectivă. Maistrul, şeful de echipă, puteau fi de rea credinţă şi să treacă mai puţin. Dar ce lua şi transmitea pontatorul trebuia să corespundă cu cele trecute în caietul din atelier.

Am spus că după venirea lui Mihalcea fabrica s-a reorganizat. La Biroul Tehnic s-a făcut un birou de muncă şi salarii şi am fost trecut ca şef la acest birou, curând după preluarea serviciului de pontator în vara 1952. În acelaşi timp au mai fost aduşi de la *Canal* mai mulţi ingineri şi economişti pentru a sprijini munca lui Milialcea. Au fost cuprinşi şi aceştia în noul Birou Tehnic care s-a format, chiar dacă unii dintre ei vor zice mai târziu că numai *„studenţii rătăciţi de la Piteşti"* l-au ajutat pe Mihalcea să conducă fabrica. La Tehnic a fost adus ing. Jean Vârtosu, la Producţie a fost pus şef ing. Ion Butnaru, ing. Gheorghe Jijie (fratele lui Nelu, cel cu Costache Vasiliu) mi se pare că tot la Tehnic sau la Plan, iar la Contabilitate, un economist, Gheorghe Muntean, chiar fratele meu. El fusese condamnat la 10 ani de închisoare şi fusese trimis la *Canal,* iar acum a fost adus aici împreună cu celelalte cadre *(TESA),* probabil la cererea lui Mihalcea de a i se repartiza specialişti (deţinuţi), având în vedere extinderea care o lua Unitatea Productivă. (Tâmplăria - 650 de oameni, Mecanica - 400 de oameni. Nasturii 40-50, Tinichigeria 30-40, Măturile, Periile, Construcţii, Depozite, Birouri, se strângeau la 1500 de oameni).

Eu trecusem prin Piteşti, Gheorghe ştia povestea noastră, a studenţilor. Nu a reuşit să mă convingă să mă dezic de atitudinea care o luasem acolo. El fusese şi era în continuare profund religios, iar eu renunţasem să mă mai rog. Am discutat cu el despre înfrângerile mele, apoi eu aveam o poziţie declarată alături de autorităţi, cum mi se repartizase rolul când am venit aici, iar el, ca marea masă a deţinuţilor, era ostil, în continuare şi se manifesta ca atare. Fiecare dintre noi eram căinaţi de tabăra de care aparţineam: eu, că am un frate *„bandit"* iar el că are un frate *„turnător"* (ţin la diferenţierea care am făcut-o *pe faţă* şi *acoperiţi,* pentru că cel puţin după mine, nu era acelaşi grad de decădere).

Deţinuţii care lucrau la Biroul Tehnic şi şefii de ateliere, locuiau într-o cameră mare, de la parter, cu paturi, saltele, cearceafuri şi perne, avantaje care aveau să se extindă treptat şi la camerele cu evidenţiaţii în producţie şi la vreo încă 2-3 camere.

Eu nu i-am spus nominal fratelui meu de cine să se ferească, de fapt nici eu nu cunoşteam decât *piteştenii* ori închisoarea era plină de *turnători,* unii de silă, ca noi, trecuţi prin *demascarile de* aici, ori mânaţi de vrajbă. Vedeam destui intrând la Organizatoric, zăbovind ori intrând acolo fără atribuţii de serviciu. Dar şi *politrucul* avea linia lui de *informatori,* încât nu ştiai de unde îţi vine plăcinta! Naivii, ca fratele meu, se fereau de cei ce aveau clopoţei, nu puteau să înţeleagă pervertirea semenilor.

Şi a căzut. Puţine luni a stat la birou şi a fost dat în producţie. Numai el şi Jijie fuseseră legionari şi numai ei au fost daţi la munca de jos, iar mai târziu izolat. Dumitru Bacu, în curtea sa despre Piteşti-Gherla, spune că cei care se ocupau cu redresarea morală a *„piteştenilor",* dacă erau prinşi, erau imediat izolaţi. Fratele meu a fost izolat dar nu după ce stătusem noi împreună, ci după o bună bucată de timp, cât a lucrat în fabrică şi unde probabil că s-a străduit să redreseze pe careva dintre destui de mulţii lui cunoscuţi.

Alţii, dintre noi veniţii de la *Canal,* nu au acceptat stilul lui Mihalcea, ca să te înjure, să te lovească şi să te bage la carceră (în paranteză fie spus, după venirea lui Drăghici la Interne s-au plasat la parterul *Celularului* vreo opt carcere). La Birouri se muncea de dimineaţă până seara la 10, iar la încheierile de lună, zile şi nopţi în şir. Mihalcea voia să trimită rapoartele chiar înainte de timp şi într-o formă grafică excepţională. Inginerul-şef era un absolvent de Politehnică de la Bucureşti, Octavian Tomuţă, trecut şi el prin *demascările* de la Piteşti. Avea uneori zile şi nopţi de-a rândul pe care le petrecea în fabrică şi la birou. Era făcut vinovat de către Mihalcea de orice neajuns ori eveniment din fabrică, în maniera vădită la comunişti de a schimba ministrul căilor ferate pentru deraierea de la Pătârlagele. Adesea era înjurat, chiar pălmuit şi băgat la carceră după ce nu dormise nopţile. Cu supunerea asta ne învăţase *reeducarea* de la Piteşti, să lustruieşti mozaicul cu genunchii, adesea cu un *,4omn "* în spate, să te bagi sub masă la comandă, să te înjure şeful. Inginerii Vârtosu, Butnaru, Jijie, veniţi de la *Canal* anume pentru a-1 sprijini pe Mihalcea la Biroul Tehnic, au fost trecuţi după un timp în fabrică, fie ca şefi de ateliere, fie direct în producţie. Ei nu suportau maniera pe care noi o înduram, având antecedentele cu care am venit aici. Şi nici nu-i vor înţelege pe *„studenţii rătăciţi de la Piteşti",* după cum se vor exprima chiar după mulţi ani şi după ce vor fi auzit de Piteşti. Şi dacă noi ne duceam viaţa aşa, faptul ăsta îi făcea pe alţii să spună că datorită nouă '-a năpăstuit pe ei Mihalcea.

La şedinţele de producţie, care se ţineau aproape zilnic, participaseră şi aceşti ingineri, chiar dacă ulterior i-au acuzat pe *studenţii rătăciţi* că numai aceştia i-au dat sfaturi lui Mihalcea, iar *„măsurile bestiale"* le-am enumerat. Poate ar mai trebui adăugat faptul că la Gherla fuseseră repartizaţi iniţial numai muncitorii şi ţăranii, după cum fuseserăm noi duşi la Piteşti. Cum studenţii *„reeducaţi"* au fost apoi repartizaţi pe la toate categoriile de închisori şi locuri de muncă - la *Canal,* la minele din Maramureş, la Ocnele Mari (la Aiud mai puţin, căci ar fi întâmpinat o rezistenţă prea mare) este de presupus că acest fapt s-a făcut după un plan al Ministerului de Interne. Studenţii veniţi la Gherla i-au încadrat pe muncitori şi pe ţărani nu numai politic, ca *"turnători",* ci şi tehnic prin pregătirea lor superioară, chiar dacă acesta era incompletă şi lipsită de experienţă practică. Personal tehnic ar fi fost de la început la Aiud suficient pentru a încadra multe fabrici ca Gherla, dar M.A.I.-ul s-a mulţumit să facă treabă numai cu studenţii, căci aceştia, odată „ *reeducaţi",* au devenit o unealtă mai uşor de folosit. Pe de altă parte, politic se realiza încă o destrămare, studenţii care în bună parte fuseseră elementul activ care organizase pe muncitori şi pe ţărani, acum, în postura lor nouă, dărâmau legăturile sufleteşti care afară s-au realizat prin lupta comună cu *Corpul Muncitoresc Legionar.* Chiar dacă vor mai fi aduşi şi alţi ingineri, fie de la *Canal,* în 1953, după sistarea lucrărilor de acolo, ori de la Ocnele Mari sau din altă parte (cu excepţia Aiudului, de unde n-au adus niciodată) aceştia vor întări numai Biroul Tehnic rămas pe scheletul de studenţi alcătuit la începutul lui 1952.

Munca se desfăşura în fabrică, aşa cum am spus, în 2 schimburi de 11 ore, asigurându-se *„focul continuu",* cu exploatarea la maximum şi a oamenilor şi a maşinilor. La efortul acesta deosebit mai trebuiesc adăugate *„zilele de vârf",* când pentru realizarea planului trecea toată lumea în producţie, inclusiv birourile. Aceasta era o metodă comunistă adusă de Mihalcea de afară, nu învăţată de la studenţi, după cum nici durata schimbului nu li se datora lor, era generală la M.A.I.

Am mai scris că în fabrică nu ştiai de cine să te fereşti, dacă ai fi vrut să o faci. Conducătorul Biroului Mecanic«şef era un inginer de la fabrica de hârtie Petreşti, Iosif Knall. Era liniştit, tăcut, muncitor ca un neamţ.

Foarte priceput în meserie, construise o freză de profilat cârlige de rufe, prin care Mihalcea îşi valorifica deşeurile lemnoase şi munca neplătită a bătrânilor neputincioşi care stăteau la cameră şi montau cârligele. A mai făcut fel de fel de dispozitive, între altele un generator de gaz sărac rezultat din distilarea rumeguşului de la tâmplărie, gaz amestecat apoi cu motorină pulverizată la forje. Niciodată nu mi-am închipuit că bietul om trecuse şi el prin *demascările* de la Gherla, cum aveam să aflu din mărturisirea lui Mihai Timaru, făcută la *„Memorialul Durerii".* Am crezut că este liniştit şi sârguincios din fire şi nu *„devotat"* ca şi noi. Toţi ca noi şi ca el l-am ajutat pe Mihalcea prin munca noastră făţişă. Pe ascuns l-au ajutat *„turnătorii"* necunoscuţi decât în prea mică măsură de noi.

Am considerat că aşa cum orice fabrică din ţara, mii de întreprinderi, au birouri şi consilieri care îl sprijină pe conducătorul unităţii pot face şi eu acelaşi lucru, fără a fi desconsiderat pentru aceasta.

Ce atribuţii aveam? De biroul pe care îl conduceam ţineau pontatorii, salariştii şi normatorii. Am spus în ce consta munca pontatorului. Erau trei normatori, toţi trei trecuţi prin *demascări,* din câte am priceput eu din atitudinea lor şi din relaţiile care le întreţineau. Mircea Dobre, un hunedorean fost student la Medicină la Bucureşti, era normator la atelierul mecanic şi la atelierele mici. După retragerea din Gherla a tuturor „ *activiştilor"* lui Ţurcanu, şi mi se pare că a fost şi el dus odată la anchetă în acelaşi scop, l-am observat trecând prin mari frământări sufleteşti, dar nu mi-a vorbit nimic decât cele legate de serviciu. Executa cronometrări după care stabilea norma de lucru, dar nu avea nici o pregătire în acest domeniu şi nici vreo practică de producţie.

Al doilea normator pentru partea mecanică a fost Anton (Toni) Schleser, un neamţ meticulos şi corect, trecut împreună cu Bărăgăuanu, de care am vorbit, pe la „99". Unii îl înjurau că le-a pus norma prea mare. Neamţul cronometra, privea, încerca şi el manopera, căci doar era şi el meseriaş, şi nu stabilea norma până nu era convins că este cea justă. Nu stabilea norme ştiinţifice de producţie, avea ceas, nu cronometru, nu urmase nici o instrucţie anume, nici un curs, dar fusese muncitor-lăcătuş montator la Nicolina, trăise din ciocan şi din cleşte şi ţinea cont atât de cei ce erau obligaţi să realizeze producţia, cât şi de munca reală necesară pentru obţinerea produsului. Bineînţeles că acest mod de a gândi şi a proceda nu era pe placul multora. Pe pielea mea, când nu ştiam să lucrez, nu realizam norma de bricege pentru care ar fi trebuit să primesc mâncare *de producţie,* dar când am deprins meşteşugul, cu acelaşi efort depăşeam obligaţiile. Erau foarte puţini oameni calificaţi şi erau secţii unde afară de şef nu erau decât *„diletanţi"* ca noi (la Tinichigerie, Bricege, Lacăte, Perii, Nasturi şi chiar şi la Tâmplărie, unde doar şefii de echipă erau calificaţi). Dacă norma s-ar fi pus după calificaţi, ceilalţi nu ar mai fi ajuns niciodată să mănânce *pâinea de producţie.* Aşa, neamţul stabilea iniţial o normă realizabilă şi pe măsură ce oamenii se calificau, realizau mai mult, căci îi tenta pe mulţi câştigul şi pe prea puţini zelul de *reabilitare.* Normele se ridicau. Această creştere nu depindea de normator. Biroul de Muncă şi Salarii aveau un responsabil civil, de fapt gradat, plutonierul Szyczi, care supraveghea activitatea deţinuţilor din acest compartiment. Dacă norma era depăşită în medie cu un anumit procent, trebuia recalculată încât să se asigure o realizare medie de numai 105%. Asta era norma normatorului, după care era obligat să se conducă. Schleser venea la Pontaj şi urmărea realizările şi au

fost şi cazuri, e drept că mai rare, când a aplicat şi corectări în minus, dacă a văzut că nu se poate realiza cât a apreciat el. Am spus doar că nu se calcula ştiinţific.

Cu toate aceste creşteri ale normelor, la atelierul de Fierărie, unde se depunea munca cea mai grea, se realizau cele mai mari depăşiri de norme, de la Mecanic. Goiciu încuraja în mod special acest loc de muncă. Mâncarea la bucătărie nu era împărţită oamenilor după dreptul lor, căci se făceau mai multe porţii decât raţiile introduse în cazan şi aceste porţii suplimentare, numite *„suplimente",* rezultate prin ciupeala de la alţii, erau date prin "mărinimia" lui Goiciu fierarilor, parcă ar fi fost de la el şi nu din raţia altora. în plus, fierarii primeau şi cartele mai mari. Nu numai după salariile lor ci şi ca procent de repartizare şi asta îi făcea şi mai mult să muncească pe spetite. Normele aici erau lăsate special mai largi, ca să se realizeze câştiguri şi oamenii se antrenau. îmi aduc aminte de un „ *şef de nicovală"* (la fiecare nicovală era un şef care mânuia un ciocan mai mic, în jur de 1 kg şi un *„ciocănar"* cu un baros de 7 kg., pe post de ciocan pneumatic). îl chema Adam Mengheles, era din părţile noastre, din Caras - şi îmi spune odată, mândrindu-se cu cât lucrează el:

- *Nea Muntene, am să bat până cade jos „ciocănarul".* îngrozit, dar fără curaj de a-i micşora elanul stahanovist, îi zic:

- *Dar ce-ai să faci dacă nu se mai scoală?*

- *Nu-i nimic, îmi iau altul de la bucătărie.*

Căci tot Goiciu introdusese sistemul ca să recruteze fierari dintre lucrătorii de la bucătărie, iar cei epuizaţi în muncă de la baros să-i dea tot acolo pentru refacere. Nu-1 costa nimic, dădea mâncare din porţiile celorlalţi deţinuţi şi iarăşi nu de la el.

Cel de al treilea normator se chema Grigore Tudose, era din Vrancea, absolvent al unei şcoli de *Arte şi Meserii,* trecut prin *demascările* de la „99", lucru care se vedea şi din prea multă prietenie cu „ *organizatoricul".* Tudose era mai arogant, îi plăcea să se afişeze cu hainele mai bune cu care erau îmbrăcaţi cei cu funcţii (dintre deţinuţi) precum şi cu un halat de doc maro, cu care ne pricopsise Mihalcea şi pe care eu îl purtam cu jenă, căci prea ne deosebea de alţi deţinuţi. El era normatorul Tâmplăriei (de altfel lemnul fusese şi afară domeniul lui de activitate). Şi el avea o echipă de spărgători de normă. Aceştia realizau cele mai multe depăşiri de normă şi luau sistematic cele mai mari salarii, cu cele mai mari cartele, deşi nu ei se chinuiau cel mai mult (dacă e să luăm în considerare pe cei care trăgeau la rindea şi la „ *rau-banck".* Era echipa de vopsitori, condusă de un bucureştean, nea Stamate, fost vopsitor la Malaxa. Când cronometra odată vopsirea unui dulap -rastel, lui i-a rezultat un anumit timp, căci omul care era cronometrat nu se grăbea şi apoi nici nu ştii niciodată dacă trebuie dat cu pensula pe un loc de trei, de cinci ori de zece ori. L-a întrebat pe Stamate dacă ajunge timpul apreciat de el, acesta l-a redus cu o treime şi a doua zi, vopsitorii iar realizau 20 de ore în 11 ore efective de muncă. El venea ca şi Schleser să verifice la pontaj nu însă ca acela, ca să vadă dacă oamenii îşi fac norma, ci dacă au depăşit-o, ca s-o mărească. Uneori greşeau acordând un timp de execuţie prea mic faţă de necesar, căci nu existau lucrări de comparaţie, normatorii aceştia necalificaţi şi neinstruiţi trebuiau ei să stabilească timpul necesar de lucru. I-am cerut plutonierului Szyczi, care mergea lunar la Bucureşti, să aducă norme republicane, să ne orientăm şi noi după experienţa altora, dar mi-a spus la întoarcere că a cerut şi nu i s-au dat, căci nu ar exista.

Am insistat asupra acestui capitol al normelor de muncă ale deţinuţilor, pentru că se vorbeşte mult despre munca istovitoare. Istovitoare era cu adevărat munca penitenciară, pentru că nu ţinea cont de ritmul normal de muncă stabilit universal pentru munca industrială: opt ore zilnic, cu o zi de repaus pe săptămână şi cu un repaus anual variabil. Or, la Gherla, în 1953, s-au muncit câte 11 ore pe zi şi doar cu 11 zile de repaus într-un an. Szyczi zicea nici să nu mai trec în statul de plată decât 26 de zile într-o lună, să nu apară la Centrală că s-a muncit fără odihnă, să nu fie scris asta. Eu i-am spus că nu se poate, dacă am împărţi producţia realizată la un timp mai mic decât cel real prestat, ar rezulta o depăşire de norme prea mare, ne-ar cere să modificăm normele, ori altele mai mari nu se pot realiza şi oamenii s-ar

descuraja, n-ar mai munci nici cât muncesc acum, căci nu ar mai fi stimulaţi de plată. El şi-a însuşit acest punct de vedere ca şi cel cu normele republicane, spunându-mi apoi că *cei de sus* i-au reproşat că are pe unul acolo (la Gherla) care-1 tot învaţă de-astea.

Între salarişti îl aveam pe Enea Ghiuriţa, un timişorean student la Medicina clujeană, fost campion naţional la săritura în lungime în 1947, condamnat într-o organizaţie studenţească de caracter monarhist. Muncise la Secţia Nasturi. Aceştia se confecţionau prin frezare, găurire şi şlefuire din scoici (sidef), ori din coarne de bovine. Rezulta un praf de nu se vedea om cu om, iar la ieşirea din schimb, cu greu îl recunoşteai pe cel care-ţi vorbea, dintre muncitorii de acolo, mai ales când se defectau aspiratoarele ori se lucra pe uscat. Enea trăsese tare, ca majoritatea *piteştenilor.* Fostul campion naţional de atletism, cu o constituţie corespunzătoare performanţelor sale, s-a îmbolnăvit de tuberculoză şi a fost dat la *„muncă uşoară"* de birou. Nu ştiu cum de 1-a supărat pe Mihalcea şi acela 1-a trimis drept pedeapsă ca ciocănar la fierărie. Când a trecut apoi pe acolo, 1-a văzut pe Enea cum bate de vârtos şi 1-a trimis înapoi la birou, îi plăcuse. Atletul s-a întors tremurând, îmbujorat tot, cum nu-1 văzusem niciodată. Am uitat să comentez că după cunoştinţele noastre de socialism, munca trebuia să devină o plăcere pentru om, or reprezentantul noii lumi aici, locotenentul major Mihalcea, o socoteşte drept o pedeapsă. Nu prea pare socialistă treaba asta sau poate că îl ilustrează şi mai bine. După ce ne-a povestit cum de a scăpat aşa de repede (căci se mai aplicase şi cu alţii metoda asta educativă, dar a ţinut mai mult), îi zic de ce nu s-a menajat căci doar ştie că este bolnav. El mi-a răspuns că nu vrea să dea nimănui impresia că fuge de muncă şi se vedea că-i părea rău de neputinţa sa actuală.

Cultul muncii de acasă, mândria lui de atlet actualmente degradat fizic, ori *efectul Piteştiului* prin care a trecut.

Al doilea salarist era Mircea Klein, adus în vara 1953 de la *Canal,* în urma unei trieri medicale. Era fiul unui industriaş băcăuan şi fusese condamnat împreună cu regizorul Marco viei şi cu actorul Mircea Şeptilici.

Toţi trei se porniseră să plece din ţară, s-au oprit să bea un şpriţ la *„Mioriţa",* de adio Bucureşti. Pontul fusese însă vândut, a apărut *Securitatea,* le-a deschis port-bagajul şi a găsit nişte valută, de unde au ieşit cu o candamnare de 8 ani pentru organizaţie clandestină, cu tentativă de trecere frauduloasă de frontieră.

Klein avea un scris mai mult decât paligrafic, parcă de maşină, iar când aduna, nu greşea niciodată, ca un calculator, îi ieşea balanţa de verificare a coloanelor dintr-un foc. Fusese şi el student, la Chimie. Ne-am înţeles bine. Cu el odată, mai veniseră de la *Canal* trei inşi, la Birou. Voi reveni asupra unuia, dar aici trebuie să vă spun despre arhitectul Căpşuneanu din Constanţa, condamnat la 3 ani închisoare pentru că în cadrul sistematizării municipiului, trasase o stradă printr-un fost cimitir evreiesc. Era încadrat la crimă contra umanităţii, deşi bietul om nu avusese nimic contra evreilor, dimpotrivă, era căsătorit cu una dintr-a lor. Pentru mine, în afară de această probă, mai vedeam şi prietenia lui strânsă cu Mircea Klein.

Mihalcea auzise de undeva de gimnastică în producţie, ca metodă modernă, gata să ne-o introducă şi nouă, celor de la birouri, căci prea ne înţepeniserăm. Arhitectul lucra la Birou, parcă la Desenul Tehnic (dacă reţin bine sau la Prototipuri?) şi era cam gras, om la 50 de ani, poate chiar mai mult. Eu îi spun lui Klein:

- Ia închipuie-ţi pe nea Şalăul - aşa îi zicea el arhitectului - cum i-ar sta făcând săritura ca mingea.

El zâmbeşte, închipuindu-şi ridicolul situaţiei, şi chiar în momentul acela trece Mihalcea prin dreptul biroului şi, ca întotdeauna, s-a uitat pe fereastră, să ne vadă ce facem:

-Aaaa. Tu în loc să munceşti, te distrezi, râzi. Marş la Fierărie!

- Domnule locotenent major, intervin eu pentru Mircea, eu sunt de vină. Eu l-am făcut să râdă, spunându-i o glumă.

- Marş şi tu la carceră.

După cum am mai spus, carcerele erau la parterul *Celularului.* M-am dus la şeful *Secţiei* şi m-am prezentat condamnat fără termen şi m-a închis în prima carceră. Prin crăpătura dintre cele 2 scânduri care formau peretele lateral dinspre intrarea în *Celular* l-am văzut după câteva ore pe Klein cu bagajul în mână, stând lângă uşa şefului de *Secţie.* Ce se întâmplase, am aflat de la alţii: Mihalcea a trecut prin faţa Fierăriei şi s-a oprit în uşă, să controleze, cum făcea mereu. Pedepsitul tocmai atunci stătea rezemat în baros, într-o pauză dintre operaţii.

- De ce nu munceşti, banditule?

- Domnule locotenent major, eu sunt bolnav, am fost clasificat inapt a I-a la Canal de către o comisie a Ministerului, fiind bolnav de inimă.

- Va să zică nu vrei să munceşti? Te învăţ eu minte, banditule. La izolare cu tine.

Asta înseamnă să fie dus la *Zarcă,* unde erau pedepsiţii, trimişi ori din motive politice de către *politruc,* ori din motive de producţie, de către Mihalcea şi de Goiciu, acesta din urmă izolând oamenii pentru ambele motive şi o făcea destul de des. De aceea îl vedeam eu cu bagajul pe coridor. Mi-a transmis apoi salutări prin frizer - tot un *reeducat* de la Piteşti - şi am auzit că nu a mai trecut mult timp şi a fost eliberat prin intervenţiile juridice ale familiei, ori poate şi ale *Comunităţii* lor, prin canalele care sigur că mai funcţionau. Făcuse deja trei ani de închisoare, spun încă o dată pentru tentativa nereuşită de trecerea frontierei, pe la *„Mioriţa"* din Bucureşti.

Tot cu Klein şi Căpşuneanu a mai fost adus la birou şi Gustav Segal, un evreu condamnat pentru faptul că a fost *informator* într-un lagăr din Transnistria. în momentul arestării era administratorul oficiosului cominformist de la Bucureşti, *„Pentru Pace Trainică şi Democraţie Populară",* adus aici după ruptura lui Tito. Fusese comunist din ilegalitate şi mi-a povestit că după ocuparea Moldovei de Nord - Botoşani, Dorohoi, Baia - precum şi a Bucovinei în întregime de către sovietici, în primăvara lui 1944, comuniştii de acolo, sub ocupaţie rusească, au vrut să organizeze teritoriul, să facă un guvern de ocupaţie - zis de *dezrobire naţională* - condus de Scarlat Calimachi, cunoscut boier comunist, poreclit pentru aceste convingeri *„Prinţul roşu".* Era o formulă *de front popular,* de coaliţie antifascistă, condus pentru perioada de tranziţie de către un reprezentant al burgheziei. Evenimentele s-au precipitat şi rolul lui Scarlat Calimachi 1-a luat Petru Groza. Evreii de la Botoşani, căci pe atunci ei formau majoritatea comuniştilor, au rămas astfel fără guvern local. Segal mă asigura de această hotărâre luată de organizaţia lor, nu însă şi de părerea ruşilor.

Ei, dar m-am luat cu vorba şi m-am abătut de la atribuţiile biroului pe care îl conduceam ca deţinut, sub şefia plutonierului Szyczi. Am mai spus că din suma de lei cuvenite fiecărui om, patronii - Ministerul Securităţii Statului, ori *Direcţia Penitenciarelor)* luase 80%, rămânând omului numai 20%. Din aceste 20%, trei sferturi se depunea la *C.E.C.* pe numele omului de către contabilitatea civilă a *Unităţii productive* şi numai un sfert, adică 5% din totalul câştigului se dădea la mână, sub forma unor cartele, pentru cumpărarea de ţigări şi alimente de la Cantina înfiinţată pe *Celular.* Cartelele erau de 15, 25 ori 50 de lei dar cei mai mulţi primeau 15, rar 25 de lei, numai fierarii şi vopsitorii ajungând să ia până la 100 de lei.

Cei care nu realizau norma lunară - realizările zilnice se compensau între ele - conform instrucţiunilor, nu primeau nu numai cartele, dar nu suma ce se depunea la *C.E.C.* în statul de plată, întocmit anume pentru munca deţinuţilor, exista o coloană cu procentul de realizarea normei, după care urma coloana *Sume reţinute M.A.I.* Şi apoi suma cuvenită deţinutului. în cazul unui procent de realizare sub 99,9% întregul câştig se trecea în coloana *Sume M.A.I.* Dacă un deţinut nu primea cartela, asta se datora acestui mecanism stabilit de *Direcţia Penitenciarelor,* ori de alţii *mai de sus,* nici într-un caz nu se poate reproşa funcţionarilor, deţinuţi. Cât a realizat omul, era trecut în caietul de pontaj, în raportul pontatorului, în fişa individuală de pontaj şi apoi în statul de piaţă. Numai un neinformat, ori unul de rea credinţă poate reproşa deţinuţilor care au lucrat la birou că i-au lipsit de drepturile lor, din răzbunare, ori din

alte motive. Şi totuşi Dumitru Bacu o face, în cartea sa. Să-i fie de bine, deşi are pretenţia la pag. 228, al.3, că spune numai adevărul.

De eliberarea cartelelor mă ocupam eu, supravegheat de plutonierul Szyczi şi era o treabă care îţi putea aduce ponoase. Oamenii ştiau cât au câştigat şi cât au dreptul să primească - bineînţeles că numai pe cei care îi interesa -, căci erau mulţi care nu se preocupau de astfel de lucruri, deşi era vorba de viaţa lor. Cei care se simţeau nedreptăţiţi raportau plutonierului, ori chiar lui Mihalcea. Plutonierul venea şi verifica în documentele de evidenţă contabile, eventualele revendicări de drepturi, care, în fond, erau inerente la un număr aşa de mare de oameni. Cei care au trăit din salariu ştiu că uneori au avut nelămuriri despre drepturile primite şi au cerut explicaţii celor în drept. Las modestia la o parte, şeful biroului de Muncă şi salarii, plutonierul Szyczi, cu ocazia acestor verificări, nu mi-a găsit niciodată o vină de năpăstuire ori de favorizare a cuiva. Pentru ambele cazuri aş fi fost nu numai sancţionat, dar şi schimbat din funcţie, or eu am rămas pe post până la închiderea fabricii în ianuarie 1954.

Tot Szyczi ordona suplimentarea cartelelor, la categorii de muncitori - cel mai adesea la fierari - ori la solicitanţi individuali, dându-le numai acestora. Dacă i-am sugerat să împărţim surplusul de bani rezultat prin plecarea în răstimp a unor beneficiari de drept, întâmplându-se în mod obişnuit ca în decursul lunii să plece deţinuţi din unitate, prin rotaţie să dăm la câte un atelier, mi-a răspuns că mama nu dă copilului ţâţă până nu plânge, principiu pe care l-am întâlnit apoi afară, când am văzut că primeau oamenii care cereau şi mai puţin cei cărora li s-ar fi cuvenit.

Când a plecat Klein de la birou, a fost adus în locul lui Francisc (Fritz) Gruber, un băiat de vreo 19 ani, de la Clopodia-Timiş. A fost elev apoi a rămas pedagog la un liceu economic din Timişoara. Nişte copii de 15 ani, din clasa a IX-a, majoritatea din cartierul Freidorf, cu părinţi muncitori la fabrica de zahăr de acolo, au făcut nişte manifeste cu conţinut duşmănos împotriva *„clasei muncitoare"* (ei, toţi fii de muncitori, duşmăneau clasa părinţilor lor!). Gruber, ca pedagog, avea acces la maşina de scris a şcolii şi le-a multiplicat pe hârtie dintr-un caiet de matematică. Au fost prinşi şi condamnaţi în jur de 5 ani de zile fiecare. Băieţii dârji aii intitulat organizaţia lor *„Granitul României".* Doară şi şvabul era din România. Ceilalţi dintre care reţin un nume - Cuibaru - au fost daţi în fabrică, iar Fritz, ca infirm a fost dat în locul lui Klein.

Într-o seară, târziu, dacă nu se înnoptase chiar, lucram la salarii şi un militam chior la un ochi şi rău la suflet ne supraveghea. Se apropie de Gruber, îi pune mâna pe cocoaşă, parcă pentru a se convinge că o are, şi îl întreabă cu batjocură în glas, dar crezând că face o glumă:

- *Măi, or ţie nu ţi-e greu cu asta în spate?* râzând apoi de propria stupiditate.

Bietul cocoşat s-a făcut şi mai mic, după masa la care abia ajungea să scrie şi a tăcut, înghiţind în el cine ştie cât amar. După plecarea ticălosului am încercat să-1 îmbunez pe tânăr spunându-i că chiorul nu are oglindă să se vadă pe sine, dar propriul defect împreună cu funcţia îi explica răutatea. Era destul de stupid şi ce spuneam eu, dar năucit de gestul miliţianului, nu am găsit la repezeală ce altceva să spun. Neamţul însă tăcea în continuare. Ne-am continuat calculele fără să ne mai spunem un cuvânt. Târziu, când să plecăm mi-a spus cu vocea tremurată tot ce gândise el, cât a tăcut.

- *Domnu' Munteanu, până la vârsta de 12 ani am fost un copil ca toţi copiii. La alergările de cai ce le făceam cu ceilalţi copii când mergeam la păscut pe islaz, nu mă întrecea nimeni. Eram sportiv şi sănătos. Am căzut odată din goana calului. Apoi treptat, treptat a început să mi se deformeze spinarea. Când mi-am dat seama că nu mai sunt ca ceilalţi copii, doi ani nu am mai ieşit din casă. Un an n-am mai vorbit nici cu mama nici un cuvânt. Ea plângea adesea, dar eu nu am mai putut nici să plâng.*

Nici acuma nu am putut să-i spun mare lucru. L-am îmbrăţişat frăţeşte şi i-am spus că fiecare om îşi poartă crucea lui în alt fel. El însă dovedise că este om, poate mai mult ca alţii, participând la viaţa societăţii şi la lupta ţării, după puterile lui.

Am uitat să spun că atunci când eu am fost trecut de la Bricege la birou şi prietenul meu Săbăduş trecuse, dacă nu chiar mai înainte, la altă muncă. Se înfiinţase în fabrică un punct sanitar de prim ajutor. El a fost pus responsabil acolo. într-o zi, august 1952, a făcut o puternică criză de dureri abdominale. Doctorul Bărbosu, civilul, cu care se cunoştea bine, căci amândoi fuseseră refugiaţi la Sibiu, Bărbosu fiind şi el de pe la Gherla, doctorul, zic, 1-a întrebat dacă nu cumva a luat ceva care să-i fi făcut rău. Petrică i-a răspuns că nu are de ce să-şi ia viaţa, are soţie şi copii şi vrea să-i vadă. Suspectându-se un ileus (popular - o încurcătură de maţe) a fost trimis la spitalul din Dej, încă în după amiaza acelei zile. Am auzit însă că nu a fost operat decât în ziua următoare. Dacă aşa s-a procedat cu adevărat atunci a fost lăsat să moară cu zile. Timpul util de intervenţie este de maximum 6 ore. El era al treilea care murea, dintre cei opt colegi de an din lot. Şi era atât de aproape de ai lui. îmi arătase adesea de la fereastra ultimului etaj culmea dealului după care era Sân-Martinul şi părinţii săi. La o întâlnire aniversară de la terminarea Facultăţii, un coleg dejean, Emilian Pavel, mi-a spus că de gardă la spitalul din Dej în acea după amiază, a fost alt coleg de-al nostru, Avei Horvat, dar acesta a fost absent de la întâlnire şi nu am putut afla amănunte. Ion Gavrilă relatează altfel cazul Săbăduş. Eu atât am cunoscut atunci de la cei de la Biroul Tehnic. Dacă realitatea a fost alta nu o contrazic.

LA GHERLA, UNELTE, ROBOŢI ŞI OAMENI -2

La Biroul Plan era şef prin 1952 Mărtinuş, despre care am mai scris că a fost student la Drept, la Iaşi, iar la Piteşti fusese şeful *Comitetului de demascare* de la Camera 1 Subsol. Curând după ridicarea lui Ţurcanu a fost dus şi el la Bucureşti, dar a revenit şi treaba asta s-a mai repetat o dată, înainte de a fi oprit acolo şi judecat şi condamnat împreună cu ceilalţi din lotul Ţurcanu. Atunci nu am aflat niciodată unde a fost şi nici pentru ce, căci se sfătuia cu foarte puţini şi nu făceam parte dintre aceia.

Tot la Plan lucra şi Virgil Mitan, absolvent de la Litere din Iaşi şi originar din Agighiol, Tulcea. Venea şi el ca şi noi de la Piteşti, iar în primul an de aici lucrase în fabrică. într-o seară, deşi avea de lucru, a mers în cameră mai devreme, căci nu s-a simţit bine. Era obosit şi tuşea. Nu mersese însă la medicul închisorii să se vaite. Eu m-am întors în dormitor după ora 10. Becul din cameră era stins. Luna de afară lumina interiorul, gratiile de la ferestre proiectându-se pe mozaic ca un sinistru decor. Virgil nu adormise. Stătea la un pat de lângă fereastră, mă aştepta şi m-a chemat la el întinzându-mi batista şi întrebându-mă:

- *Mă Ioane, ăsta sânge să fie?* Se vedea clar că este sânge, chiar dacă numai la lumina lunii. Nu-i venea să creadă, era prima hemoptizie şi parcă aştepta de la mine o infirmare a funestului diagnostic. N-avea rost minciuna. L-am coborât, căci stătea pe patul de sus, l-am examinat prin auscultaţie directă, căci doar nu aveam stetoscop, şi semnele obiective se însumau celor relatate de el.

A continuat să meargă la serviciu, la birou, munca noastră o considerau toţi uşoară, nu se avea în vedere orarul prelungit permanent de lucru şi nici mediul favorizant, prin contact şi spaţiul (cubajul) insuficient al încăperilor de lucru.

Asemeni lui, îmi arătase batista într-o dimineaţă şi Tăvi Tomuţă -inginerul-şef, încă înaintea lui Mitan. Şi continua activitatea. Virgil mai şi fuma. Când l-am rugat să nu mai fumeze că îşi face rău singur, mi-a răspuns descurajat.

- *La ce bun, tot voi muri.*

Nu apăruseră încă antibioticele, tuberculostaticele şi chimioterapicele iar de trepiedul clasic al tratamentului tuberculozei - odihna, aer şi mâncare, nu putea fi vorba aici şi acum.

- *Bine măi Virgile, cu paşii care-i face ştiinţa acum, am intrat după cum ştii, în era antibioticelor, este imposibil să nu se descopere leacul tuberculozei. Menţine-te pe linia de plutire, până vei ajunge să beneficiezi de medicamentul care sigur că va veni.*

Dar el, nu, o ţinea una pe a lui că nu mai are rost viaţa. Era descurajat de toate, boala venise peste puşcărie şi peste *Piteşti;* 1-a dat gata. După ce s-a închis fabrica, am auzit că a fost trimis la Tg.Ocna, dar nu am mai auzit nimic de soarta lui.

N-am să-i iau pe toţi la rând din cei cu care am stat în această cameră. Voi vorbi de cei de la biroul organizatoric. Erau doi şefi, cum am mai spus, cel puţin aşa mi s-a părut mie. După plecarea lui Juberian la ancheta şi *Procesul Ţurcanu,* a rămas Ştefan Reck.

Acesta fusese condamnat la 25 de ani *muncă silnică* pentru trădare de partid. Fusese muncitor rotar, originar din Cugir, maghiar, dar vorbea româneşte fără accent străin şi avea un vocabular de om cu carte, câştigat la tribună ca atâţia alţi comunişti, pe care îi vedem şi astăzi la televizor, cum se descurca de.uşor în ale vorbăriei. De tânăr, de pe la 16 ani, 1-a dus fratele său mai mare la Bucureşti şi 1-a băgat într-o organizaţie *U.T.C.* din Capitală. S-a căsătorit cu o evreică, tot comunistă şi ea. Când ruşii au luat Basarabia, în vara lui 1940, nevastă-sa, împreună cu alţi evrei comunişti, au trecut la ei. După venirea legionarilor în toamna aceluiaşi an, Reck lucra clandestin la regionala Dunărea de jos. A fost prins şi anchetat şi mărturisea că sub teroare a dat fire care au trântit toată conducerea regionalei comuniste, mergând în sus până la *Comitetul Central,* la Miron Constantinescu. Fiind eliberat, a fost luat la război şi a dezertat şi el la ruşi, cu gândul să-şi găsească nevasta, dar aceasta 1-a repudiat, avea destui de-ai ei acolo. Dezertorul a intrat în grupul Anei Pauker şi a venit în ţară, dar nu ca voluntar *„Tudor Vladimirescu",* ci pregătit să meargă în Germania, după înfrângerea acesteia, pentru a contribui la *„denazificare",* posedând nu numai numele ci şi limba germană. După revenirea în ţară a lucrat un timp la *Comitetul Central,* în aşteptarea plecării la nemţi.

Într-o zi, acolo, a fost recunoscut de unul care fusese închis după declaraţiile lui. A fost închis, de data asta de ai lui, şi anchetat. Apărătorul pus de partid 1-a întrebat dacă vrea să-1 apere, ori vrea ca procesul lui să fie de învăţătura clasei muncitoare. A ales ultima variantă. Judecătorul a menţionat în sentinţă: „ *Reck Ştefan, dublu trădător al clasei muncitoare, odată când şi-a trădat tovarăşii la anchetă şi a doua oară când a înşelat buna-credinţă a tovarăşilor sovietici".* Acum era închis cu noi, dar rămăsese până în măduva oaselor comunist. Nu ştiu dacă a participat la *demascările* de la „99", îşi crease reţeaua lui de informatori, servindu-1 în mod deosebit pe Mihalcea, nu neglija însă nici reţeaua ofiţerului politic.

Se sprijinea şi pe puţinii maghiari care erau închişi, promovându-i în posturi de răspundere. Pe Ioan Angya 1-a pus şeful serviciului *„energetic "* cum spunea acesta, iar pe Ferencz Simon şeful unuia dintre cele 2 schimburi de la Tâmplărie. Când a venit la Gherla un lot de elevi maghiari, condamnaţi pentru o organizaţie iredentistă *(I.K.E.S.7,* nu reţin exact titlul), Reck i-a prezentat lui Mihalcea şi i-a adus pe vreo trei dintre ei la birouri, nu ca copiii din Timişoara, dintre care 1-a adus numai pe infirmul Gruber, deşi cele două loturi erau cam de aceeaşi vârstă. Dintre aceştia îi reţin numele lui Nicolae Vereş, şeful lotului - dacă avea 17 ani - şi al lui Adalbert(Oczi) Zazula, un rutean maghiarizat, de pe la Satu Mare. Aceşti elevi - *iredentista* - au fost repede eliberaţi cu intervenţii din partea părinţilor, pentru anii lor fragezi, dar am crezut atunci că nici statul, după ce le-a dat pedeapsa, nu a vrut să-i ţină mult închişi, ca să nu facă din ei martiri naţionali. De altfel ungurii din Ardeal, după cum am avut ocazia să constat în cei trei ani pe care i-am trăit la Cluj după 1945, prin organizaţia lor *M.N.S.Z. (Uniunea Populară Maghiară)* au sprijinit mult instaurarea comunismului la noi. Loturile de puşti români, copiii aceia de 15 ani, cum au fost şi cei de la Timişoara, nu au beneficiat de aceeaşi clemenţă.

În schimb pe cunoscutul social democrat Ion Fluieraş, unul din făuritorii actului *Unirii* de la Alba Iulia, acum om în vârstă, incapabil de muncă, Reck 1-a scos la corvoadă în curtea fabricii, pentru curăţenie, dându-i în prinure closetele. L-am auzit comentând satisfăcut acest fapt:

- *Lasă-l, o viaţă întreagă a fost sluga burgheziei, acum să-i cureţe closetele.* Dar batjocura nu a fost suficientă.

Într-o zi bătrânul om politic a fost chemat la anchetă, în faţă, la birourile închisorii. Cu cine a vorbit acolo nu am aflat. După ce a revenit în camera sa de la parter, unde stăteau „ *inapţii",* o cameră mare, plină de bătrâni, zeci de neputincioşi, folosiţi însă la diferite corvezi - la spălătorie, la curăţenie, la montat cârlige de rufe - fără plată, doar pe suplimente de mâncare, scoase cum am mai spus, din porţiile celorlalţi, după ce a revenit, la scurtă vreme a fost scos din nou din cameră, de data asta dus însă numai la biroul organizatoric al deţinuţilor de vizavi de camera bătrânilor. Acolo îl aşteptau Reck şi Juberian, care încă nu plecase. Ce s-a întâmplat acolo, nu ştiu. Bătrânul nu a mai putut povesti, căci a fost readus în cameră într-o pătură şi la scurtă vreme a murit, dacă nu chiar în ziua aceea. în noaptea care a urmat, în fabrică au apărut manifeste scrise cu creionul pe hârtie de caiet de matematică: „ *Călăii Reck si Juberian, asasinii lui Ion Fluieraş, vor plăti pentru crima lor. "*

Nu a urmat nici o anchetă. Moartea lui Ion Fluieraş, probabil, a fost considerată ca datorită unui accident vascular cerebral, explicabil la un bătrân. Dar două anchete într-o zi, la un om în vârstă pot să-i declanşeze sfârşitul, chiar în absenţa unei violenţe fizice, Această violenţă fizică nu poate fi nici confirmată, dar nici negată. Dar *stress-ul* repetat i-a fost fatal remarcabilului om decedat. Faptul că nu a urmat o anchetă pledează pentru continuarea interogatoriului în biroul organizatoric, din ordinul *politrucului* (Sebesteny?) care nu a fost mulţumit de prima anchetă. Dacă cei doi ar fi făcut-o cu de la sine putere, ar fi însemnat o imixtiune în treburile autorităţii. Dar aceia au lucrat în completare, ca şi Ţurcanu la Piteşti. (Am citit în alte memorii că cel de al doilea, în afara lui Reck, a fost Nicolae Henteş. Eu reţin cum am scris, memorând mai ales manifestul pe care l-am văzut lipit pe geamul scărilor care urcau la secţiile Nasturi şi Bricege. Nu bag mâna în foc pentru acest adevăr, al persoanei vinovate, nu însă şi a faptei relatate de mine).

În 1955 s-a dat un decret de graţiere pentru cei cu *crime de război* sau *împotriva umanităţii,* articol în care fusese cuprins şi Reck. A fost eliberat, dar pentru scurtă vreme. A apărut articolul 193 din *Codul Penai. „Toţi cei care în trecui, deţinând o funcţie, au dus o intensă activitate împotriva clasei muncitoare sj a formaţiilor ei de avangardă se fac vinovaţi de crimă împotriva umanităţii".* Pe baza acestui articol a fost rearestat şi condamnat din nou, de data asta ,,*numai"* la 12 ani. De fapt aveau nevoie de el în închisoare pentru bunele servicii pe care le-a prestat. Doar ar fi avut suficiente dovezi de ataşament pentru a fi lăsat în pace. Tot aşa a păţit şi un fost colonel de jandarmi, care a funcţionat ca şef al biroului organizatoric-deţinuţi - la mina de la Baia Sprie, care a fost şi el rearestat şi apoi băgat în acelaşi articol cu Reck. Nici bunele lui servicii nu au fost luate în considerare, căci era mai util în închisoare, unde după revenirea *„studenţilor rătăciţi"* se împuţinase numărul *turnătorilor.* Era mai util în închisoare, în schimb camarazii săi, ceilalţi ofiţeri, fuseseră lăsaţi acasă, în marea lor majoritate.

Tot la organizatoricul din fabrică a lucrat o vreme şi Mihai Dănilă, despre care am spus că fusese în *comitetul* de la 2 Subsol. Nu cunosc motivele pentru care a fost dat la muncă de chin - era să zic de jos - de la fierărie. Motive politice sau de altă natură, ştie Reck şi Mihalcea. Mihai acesta, afară a devenit un medic bun, popularizat chiar de *„Flacăra",* care nu poate fi acuzată că-i promova pe legionari, căci încă "domnea" acolo Adrian Păunescu. Că descoperirea lui nu a fost leac împotriva cancerului, s-a înverşunat şi prof.dr. Arsene, dar mulţi oameni s-au mângâiat cu gândul că îşi prelungesc viaţa, cu medicamentele date gratuit de dr. Mihai Dănilă. Asta a fost şarlatanie? Cred şi sunt convins de asta că profesorii şi doctorii mari, mulţi dintre ei comunişti fiind, nu s-au sfiit să exploateze omul bolnav, cu parafa lor. Mihai n-a făcut-o. în lipsa altui mijloc terapeutic, chiar amăgirea este un leac. Nu-i de mult când o fată tânără de la Ciclova Română a venit să mă întrebe adresa lui, căci soţul ei are cancer laringian, iar un consătean al lor, care luase medicamente hulite de la Dănilă, trăieşte şi acum. Un vecin al meu, bolnav şi el de aceeaşi boală, s-a prăpădit după ce uimise însă terapeuţii de la Timişoara, care îl supravegheau, cu amânarea sfârşitului său, pe care ei îl prevăzuseră mai apropiat, dar vecinul 1-a amânat, fără să

le-o spună, cu medicamentul lui Dănilă. în problema asta, a miracolelor, e greu să fii obiectiv.

Pentru alergătura prin fabrică mai era la acelaşi birou cu ei un băiat mai tânăr, Nicolae Henteş. Acesta fusese elev la Reghin - era de baştină de la Lechiţa de Mureş - şi a fost implicat într-o organizaţie de elevi. 5

Când au început arestările printre ei, a părăsit locuinţa de la gazda din oraş şi dormea pe unde apuca... într-o seară, se amurgise bine, i s-a părut că este urmărit. A iuţit pasul, urmăritorul după el. A început să fugă. fără a privi în spate, dar fugea şi acela. Apoi paşii omului din urma lui au încetat să mai fugă, dar s-a auzit o chemare, în noapte: *Culiţă, tată, vino acasă, ori ce ai fi făcut tu, noi te iertăm.* Era tatăl său, anunţat de gazdă că el lipseşte de acasă, iar bătrânul i-a dat de urmă prin oraş. El credea că cine ştie ce năzdrăvănie a făcut copilul său - doar pe atunci Culiţă avea doar 16 ani - şi l-ar fi iertat părinteşte. Dar justiţia română, şi populară şi militară, nu 1-a iertat. Pe bătrânul său tată nu 1-a mai văzut niciodată de atunci, din noaptea în care îl zărise ca o umbră. A auzit la proces că el a murit. Ţinuse la Culiţă al lui, ca la un prâslea ce era acesta, dintre mai mulţi fraţi cu mult mai mari decât el.

Cred că a *„beneficiat"* de *reeducarea* de la etajul III, căci încă de la începutul scoaterii noastre la muncă, el se găsea pe la acel birou. Pentru elevii aduşi la Gherla *„reeducat orii"* au adoptat o atitudine mai puţin dură, socotindu-i mai susceptibili de captat, iar apoi de folosit - cum spunea G.Mărculescu, şeful *Comitetului de demascări* de la 2 Subsol.

Nu pot închide uşa dormitorului celor cu funcţii - erau aici nu numai cei de la Biroul Tehnic ci şi şefii de ateliere din fabrică - fără a vorbi de un prieten care mi l-am făcut acolo - Ghiţă Calciu - viitorul Părinte Gheorghe Calciu-Dumitreasa. El nu lucra la Biroul Tehnic şi adesea Mihalcea se împiedica de el şi-1 pedepsea, fără ca eu să înţeleg pe atunci motivul ranchiunei. Mai târziu am bănuit că *informatorii* ofiţerului politic se *scurgeau* prin Calciu şi se pare că erau mai eficienţi decât ai lui Reck, prin care era informat direct şeful producţiei. Căci de multe ori acesta venea la şedinţele de lucru capsat, pentru anumite lucruri care se petreceau în fabrică şi el nu le ştia. Am presupus că la adevăratele şedinţe de producţie, ale gradelor, lui i se pun în faţă nişte fapte care s-au *scurs* pe linia cealaltă. Cum pe ofiţerul politic nu-1 putea înfrunta, se lua de Calciu şi îl trăznea cum putea. Prietenia mea cu el s-a legat prin vecinătate - de pat -, povestindu-ne în rarele clipe de răgaz lucruri care nu aveau nimic comun cu prezentul.

Era un tânăr scund, slab, dar vânos. Foarte vioi în spirit şi în mişcări, totdeauna grăbit. Ochii vii şi faţa zâmbitoare, chiar dacă ar fi trebuit să se supere nu l-am auzit niciodată repezind pe cineva. Fusese student în anul II la Medicina din Bucureşti. De fel era din Mahmudia-Tulcea şi spunea glumind că mama sa avea ceva sânge tătăresc în vine, cum sunt amestecate neamurile pe la ei.

În organizarea unei vieţi penitenciare, avea loc şi ceea ce făcea el alergătura de la grefa la oamenii împrăştiaţi prin atâtea locuri prin fabrică şi prin *Celular.* Grefa ca şi *politicul,* veneau adesea la biroul ce-1 avea în capul parterului, pe Nord. Altceva despre legăturile sale mi se amestecă în minte, ce am ştiut cu ce am citit după ' 89 despre el. Personal, nu m-a întrebat şi nu i-am spus niciodată lucruri de acest gen. Ştia multe şi le privea cu ochii *„piteşţenilor". Turnătoria* i se părea o francheţe de om *reeducat,* nu are nimic de ascuns din ce ştie şi află. Aşa ne *reeducaseră* şi aşa aveam să găsim după eliberare pe mulţi oameni transformaţi, mai ales pe cei cu funcţii în aparatul de stat. N-aveau secrete în sus dar în jos (afară) a apărut vigilenţa revoluţionară.

La Pastele 1953 fratele meu era deja la lucru în fabrică. Cum am spus că în anul acela au fost numai 11 dumineci nelucrătoare, parcă înadins de Paşti a fost *program* de lucru. Nu cred că a fost numai lăcomia lui Mihalcea după realizarea planului, cred că a fost şi amestecul *„educativ"* şi provocator al *politrucului.* Unii dintre deţinuţi au vrut să respecte sărbătoarea, de refuzat nu a refuzat nimeni lucrul, dar au îmbrăcat o ţinută mai aleasă - deşi nu aveam haine de rezervă. O cămaşă curată, poate haina

personală în locul *zeghei* (hainele ni le ţineam la căpătâi, căci nu toţi aveau perne). Gheorghe a fost printre aceştia puţini şi Calciu a venit şi mi-a spus acest lucru. De ce o fi făcut-o, nu ştiu. Cert este că fratele meu era supravegheat în tot ce făcea şi nu a trecut mult timp şi a fost trecut la *izolare* în clădirea veche a închisorii.

Apoi, după ce a fost *izolat,* la un timp mi-a spus că *Ghiţă a rămas „bandit"* (aşa i se spunea fratelui, eu continuam să-i spun ca acasă -Gheorghe), face acte de *ajutor legiuonar.* Şi-a scos din banii de la *CE. C,* pe care îi avea depuşi din munca de aici, ca să-i poată cumpăra *P.A.S.* lui Costache Oprişan, care era şi el izolat la *Zarcă* şi se îmbolnăvise de tuberculoză. Medicamentul nou apărut în tratamentul acestei boli părea miraculos şi salvator şi nu ştiu cum de s-a permis procurarea lui, că până acum nu erau astfel de obiceiuri la Gherla. Mai târziu a fost dus Costache la anchetă pentru Ţurcanu, la Bucureşti, şi prin '54 a fost dus şi Ghiţă Calciu în aceeaşi problemă. Am auzit că au stat împreună, Ghiţă îngrijindu-l ca pe un frate, fără să mai considere aceasta ca o atitudine politică, Oprişan 1-a influenţat mult, era un bun cunoscător al existenţialismului religios şi al *„trăirismului"* apărut în închisoare. Se pare că opţiunea lui Ghiţă pentru Teologie se explică prin acea perioadă grea din viaţa lui, perioadă luminată însă de vederile fratelui de suferinţă. Nu a fost implicat în procesul prim, nefiind implicat prea mult în *demascări.* Eu de fapt, până a nu-1 întâlni în fabrică, nici nu am ştiut de existenţa lui. Am aflat din cartea lui D.Bacu faptul că lui Ghiţă Calciu i se pregătea alt proces şi un sfârşit funest, de care poate că 1-a scăpat şi voia lui Dumnezeu, pentru a-i preamări şi propovădui numele, aşa cum avea s-o facă mai târziu.

Am spus că fiind vecini de pat ne-am mai povestit din lumea noastră de afară. El avea talent literar. Mi-a redat trei din realizările lui, publicate dacă nu mă înşel, într-o revistă de la Brăila. Era un pasionat al Deltei, pe malul căreia a crescut şi din viaţa căreia s-a inspirat. Dintre titluri, am reţinut *Zăporul* - cu caracter autobiografic, din copilăria sa, amestecat cu un miraj de basm, aşa cum se desfăşoară anii tineri. Al doilea titlu a fost *Legenda Auşelului,* în care întruchipează povestea de iubire a doi tineri îndrăgostiţi din vechea Mahmudie (pe el îl chemase Auşel) care năpăstuiţi de lumea asta, scapă transformaţi în păsările şi-şi clădesc fericirea într-un cuib numai al lor, în formă de cimpoi, suspendat pe o nuieluşă din lumea mirifică a Deltei. Auşel fusese cimpoieşul satului. în cea de-a treia născocire literară a sa, era vorba de o frumoasă tânără lipoveancă -Aniota : şi bătrânul şi săracul ei bunic, pescar chinuit şi fără noroc, pe care fata îl ajuta trăgându-i, cum putea, barca la edec.

Nu trecuseră nici cinci ani de când publicase acestea, încât îi erau vii în minte nu numai întâmplările ca mie acum, ci cuvintele care formau naraţiunea în întregime, cu farmecul propriu al scriitorului, care vădea un talent în afirmare. După eliberare, luat de vâltoarea altei idei, n-am mai auzit ca Ghiţă să-şi fi continuat şi preocupările literare din frumoasa lui adolescenţă. Nepublicate, dar tot pline de farmec pentru mine, au fost şi amintirile sale din prima copilărie, când se ţinea de poala fratelui mai mare Ştefan şi mergea cu el la şcoală, deşi abia îşi trăgea *„cămeşoiul"* după el.

Întrucât Gheorghe Calciu-Dumitreasa este cunoscut acum altfel, mi-am permis să completez şi eu portretul, cu umbre şi lumini, cum ne-a fost viaţa. Revin cu câteva completări la oamenii de la Biroul Tehnic şi colocatari în camera de care am vorbit.

La Biroul Plan lucra un absolvent de Politehnică, Tică Ispas, la Tehnic, alt absolvent, Ion Gheorghiu, iar un student mai mic, Bucoveanu, era la Producţie, unde am spus că o vreme a fost şef ing. I. Butnaru apoi nu mai ştiu cine a venit.

Şeful Contabilităţii era Vasile Pătraşcu, bârlădean. absolvent al *Academiei Comerciale* din Bucureşti, unde fusese coleg cu fratele meu. Vasile era pentru mine un model de voinţă şi de talent. în copilărie suferise un accident, fiind în faşă a luat foc aşternutul. Arsurile au fost tratate necorespunzător încât degetele s-au lipit între ele şi falangele de asemenea s-au lipit îndoite şi chircite, încât nici nu ştiu cum de apuca creionul când scria. Dar scria cu mâna asta atât de frumos, caligrafic şi ordonat, cum se pretinde unui contabil. Altfel era tăcut şi de fapt nici n-ar fi avut când povesti ceva, era veşnic ocupat la birou.

Şeful Şantierului de Construcţii, cum i se spunea acestei secţii, era tot un absolvent al Politehnicii din Bucureşti, macedoneanul Constantin (Cociu) Barbă. Acesta s-a regăsit sufleteşte repede între aromânii săi şi a intrat în comunitatea lor, fiind învinuit de cei de la Organizatoric că s-a dat cu *„bandiţii".* Mihalcea 1-a pedepsit de multe ori cu carceră şi cu *izolare,* dar a fost menţinut în post, era priceput şi oamenii lui, între care mulţi conaţionali, ţineau la el şi făcea treabă, căci el ţinea la ei. Nu l-am cunoscut mai îndeaproape.

La contabilitate, după plecarea fratelui meu, a fost adus Paul Cârciumaru, fost asistent univ. la *A.S.E.* Iaşi. Nu mai reţin nimic despre el.

Am spus că odată cu Mircea Klein a fost adus aici de la *Canal,* în vara 1953 şi arhitectul Căpşuneanu. Acesta colindase şi prin străinătate, avea orizont larg şi talent pe potrivă. Mihalcea îi ceruse să-i facă nişte schiţe de modele de mobilă, garnituri pentru tot felul de încăperi, voind să reprofileze Tâmplăria, de la mobilă militară - lăzi, dulapuri, rastele, truse de ochire, la mobilă civilă. A ieşit un album artistic, colorat viu, cu diferite interioare concepute cu gust rafinat şi cu multă imaginaţie. După plecarea noastră de acolo, într-adevăr fabrica din Gherla a cunoscut această transformare.

În camera noastră mai erau, după cum am spus, şi şefi de ateliere ori controlori de producţie. Menţionez pe doi dintre ei, foşti muncitori calificaţi în Capitală. Trecuseră şi aceştia prin *demascările* de aici. Prin manierele lor şi prin cunoştinţele ce le aveau mi-am completat imaginea ce-o aveam despre muncitori. Mărturisesc că nu cunoscusem de-aproape, până la ei, muncitori din oraşele mari. Aceştia aveau alt orizont şi politic şi cultural şi profesional decât lumea modestă de acasă, de unde proveneam. în localităţile mici, muncitorul când vine de la lucru acasă iar lucrează prin gospodărie. Neavând aceste nevoi, muncitorul din oraşele mari mai are timp şi pentru îndeletniciri de altă natură, completându-şi personalitatea. Cei doi de care vorbesc, au fost Marin Liu şi Petre Marinescu.

N-am vorbit nimic despre mâncarea deţinuţilor. Cea de pe *Celular* era mult insuficientă şi ducea la o degradare lentă prin subnutriţie. Cea de producţie era ceva mai bună, dar şi aceea nu corespundea nici caloric şi mai ales calitativ, referindu-mă numai la conţinutul în proteine şi vitamine. Reţin una din cele două primăveri 1952 - 1953, când ne-a ţinut multă vreme cu murături fierte şi măcinate, de nu ştiai ce este în gamelă, era o zeamă verde, fără nici o consistenţă, cu gust acru-sărat şi descurajantă prin durata meniului acesta. Se vorbea că am salvat prin consum un import de murături din Bulgaria, care a depăşit mult cererea pieţei libere şi a găsit debuşeu silnic în burţile deţinuţilor. Şi ritmul muncii dar şi această alimentaţie a dus la apariţia destulelor cazuri de îmbolnăvire, de tuberculoză - de care nu au fost scutiţi nici cei cu munci uşoare, după cum am arătat. *Izolarea* bolnavilor se făcea în aceeaşi clădire unde erau duşi şi pedepsiţii cu *izolarea.*

Înainte de vara 1953 se făcuse în fabrică, la iniţiativa lui Mihalcea, un panou mare, cu mersul întrecerilor dintre ateliere - ajunsese şi la noi moda întrecerilor - cu popularizarea fruntaşilor şi caricaturizarea codaşilor, ca la gazetele de perete, pe care le-am găsit după eliberarea mea, generalizate în ţară. Pesemne că pe atunci s-a răspândit şi afară acest model de presă, sovietic. Probabil însă că introducerea şi în fabrica unde lucrau deţinuţi a fost iniţiativa şefului local, căci la prima inspecţie venită de la Bucureşti i s-a oprit funcţionarea. Deţinuţii trebuiau să muncească orbeşte, ce convingere, ce *reeducare,* ce *reabilitare* prin muncă? Formula ispititoare a eliberării anticipate prin acordarea condiţionalului de muncă, prevăzut de o lege apărută prin '50, se părea că nu mai trebuia fluturată prin faţa ochilor deţinuţilor, regimul renunţând la aceasta. De fapt, cum s-a văzut ulterior, nu s-a mai ţinut cont de legea *condiţionalului de muncă,* nu numai că nu a redus pedepsele celor care au muncit dar la unele cazuri a mai adăugat şi *munca administrativă,* în detenţie pentru cazurile care le-au convenit. Fratele meu, după ce a ispăşit cei 10 ani cât fusese condamnat prin sentinţa judecătorească, a mai fost reţinut încă 4 ani la muncă, la tăiat de stuf la Periprava. în loc să i se scadă aproape 2 ani pentru munca depusă, i s-au mai adăugat 4.

La desfiinţarea acelui panou am văzut ce este cu munca penitenciară. Până atunci am crezut în formula lansată iniţial, când s-a creat unitatea productivă. Acum se vedea clar - şi pentru mine - că este o unitate exclusiv de exploatare a muncii deţinuţilor. Aproape de sfârşitul anului 1953 am primit de executat o lucrare de la penitenciar, care nu era în plan, în regie proprie. Era vorba de nişte obloane mari, al căror rost nu l-am priceput. Curând aveam să ne dumirim ca ne-o făceam cu mâna noastră. Obloanele acestea au fost montate la propriile noastre ferestre în aşa fel ca să nu mai vedem în afară decât în sus. De la etajele superioare nu se mai vedea nimic în oraş, iar de la unu şi de la parter nu se mai putea vedea în curtea fabricii sau a închisorii. Mare noroc am avut că se vedea totuşi cerul. Dar şi mai mare noroc a fost că scândurile au fost verzi, când s-au uscat au sărit nodurile din ele, de se vedea ca printr-un ochean şi au crăpat, permiţând şi aşa vederea în afară; în plus, nici nu au fost prea solid concepute şi confecţionate, permiţând lărgirea spaţiilor dintre palete.

Ultimul mare efort de vârf - căci nu a fost numai o zi de vârf - s-a petrecut tot pe atunci. A venit o comandă militară de cleşti articulaţi, pentru tăiat sârma de 4 mm (pentru sârma ghimpată). Comanda o refuzaseră alte fabrici din ţară, era urgentă şi Mihalcea a primit-o. Au fost mobilizaţi la ea toţi cei care lucraseră pe la Mecanică, chiar dacă acum aveau alt loc de muncă, la birouri ori la întreţinerea altor ateliere.

După asta a venit o comandă de caroserii pentru câteva dube auto. Comenzi însă pentru anul viitor, pe baza cărora să se întocmească planul de producţie pe anul care urma, nu au mai venit, cum veniseră în '53.

Din decembrie nu au mai fost scoşi la lucru decât cei care erau ocupaţi cu caroseriile începute. Restul comenzilor din plan fuseseră deja executate. Urmărirea producţiei o făcea biroul respectiv împreună cu Organizatoricul, care dădea oamenii. Ceilalţi de la birouri nu eram informaţi despre cele ce se petreceau.

După 1 ianuarie ne-a mai scos la lucru, dar fără pontare, din ce în ce mai puţini, la făcut ordine prin ateliere şi prin curţi, la curăţit zăpada.

Şi gata. Am stat câteva zile la cameră, apoi într-o zi toată lumea a fost scoasă din toate camerele şi strânsă cu bagajele, la parter. După liste, ne-au trimis apoi în alte camere. Eu am mers la etajul III, într-o cameră mare de pe sus, dacă nu chiar tot aia în care venisem întâi la Gherla. Am fost băgaţi amestecaţi, de la Biroul Tehnic, de la ateliere, de la Depozit. Până atunci stătusem separat, pe locuri de muncă. Criteriul amestecului nu l-am ştiut, doar că ne găseam aici oameni cu pedepse mari, nici unul de la *corecţie.*

Deşi eram mulţi studenţi, în afara celor din birouri venind cu noi şi unii din fabrică, eu cel puţin nu mă mai temeam că urmează o nouă *,4emascare",* protagoniştii aceleia nemaifiind cu noi. Fuseseră ridicaţi şi se auzea din ce în ce mai des că ar urma un proces. Se vorbea că cei din grupul lui Ţurcanu au fost puşi mai întâi să scrie cum au lucrat, pentru a-şi dovedi ataşamentul. Apoi, fiecare arătându-şi voinicia, au intrat prin asta singuri la apă, n-au mai trebuit declaraţii din partea victimelor. N-am auzit să fi fost dus cineva dintre victime, ca martor al acuzării, cum ar fi fost normal la un proces. Nu auzisem eu până atuncea.

Camera nu avea paturi, ci priciuri de lemn înşirate de-a lungul pereţilor laterali, lăsând între ele un culoar de 2 metri, bun pentru umblat şi plimbat. O parte din suprafaţa priciurilor avea rogojini, dar erau multe locuri numai scânduri goale. Ne-am aşezat după cunoştinţe sau chiar prietenii. Eu m-am aşezat lângă un cunoscut de care mă legasem oarecum la birou şi cu care aveam să devin bun prieten, Tică (Dumitru) Ispas. Aveam să stăm alături un an de zile, timp în care ne-am povestit, încetul cu încetul, câte toate din viaţa noastră şi a celor dragi pe care i-am lăsat şi de care nu mai ştiam nimic. Eu, când fusesem evidenţiat în muncă, am avut chilipirul să trimit acasă o scurtă carte poştală, cu răspuns, în 1953, dar de atunci, până când m-am eliberat în 1963, deci zece ani de zile, nu am mai avut nici o corespondenţă cu familia. Şi în Siberia să fi fost şi cred că la atâţia ani tot ne mai lăsa să trimitem un semn de viaţă familiei.

Tică era piteştean veritabil, nu numai în ghilimele ca noi, căci el acolo se născuse şi trăise. Apoi, fără voia lui, şi-a pus şi ghilimele ca noi, căci a trecut şi el prin *demascări.*

Câte n-am reţinut eu din viaţa familiei sale? Am să spun numai câteva mai caracteristice şi pentru ai săi şi pentru epoca în care au trăit.

După ce s-au luat părinţii, tânăra începătoare în ale menajului a pregătit mâncare şi aştepta aprecierile soţului. Văzând că acesta tace, 1-a întrebat dacă-i place mâncarea.

Bietul om, care înghiţea cu noduri creaţia culinară a soţiei, a izbutit totuşi s-o laude:

-E bună, dragă, dar să n-o mai faci.

Tică zâmbea şi acum amintindu-şi povestea şi aplica vorba tăticului său la multe din mâncărurile pe care le primeam.

Tatăl său, tânăr fiind, deschisese o frizerie, unde lucra fără odihnă, inclusiv duminica până la prânz, în dimineaţa asta venindu-i clienţi care lucrau şi ei toată săptămâna, de nu le mai rămânea alt timp. Circulau pe atunci nişte băncuţe de hârtie care se boţea uşor. Dar erau buni şi banii aceia, numai bani să fi fost. Cei dai tineri soţi se bucurau de câştig, căci le apăruseră puişorii şi îşi doreau şi ei un cuib al lor. o căsuţă. Toate după-amiezile duminica călcau băncuţe şi le puneau teancuri pentru visul lor.

Dar tatăl s-a lăsat ademenit de un cârciumar şi acela 1-a luat asociat la o afacere. Asociatul, hoţ, s-a retras tiptil, luîndu-şi partea, lăsându-1 singur pe fostul frizer, care curând a pierdut toţi banii investiţi, inclusiv cei pentru casa mult visată. Cum copiii creşteau (Tică şi două surori) au crescut şi cheltuielile, nu a mai putut strânge capital şi s-a stins tot chiriaş.

Fuseseră doi fraţi, veniţi dintr-un sat cu pământ sărac. Uda de Sus -Argeş. Celălalt era cizmar şi amândoi se încadraseră în lupta pentru dreptate socială, nu numai pentru ei, personal. Doreau binele tuturor.

Tică moştenea elanul din tinereţea visătoare a tatălui său, încadrându-se la rându-i în lupta *„pentru întregul neam sărac".*

Tatăl a murit devreme. Mama se chinuia pentru toţi trei copiii. Când 1-a arestat pe Tică, sora mai mare era deja căsătorită în Bucureşti. Cea mică, bruneţică *(„neagra mamii, neagră, neagră",* cum o dezmierda mama lor) era încă elevă. Lui Tică i se umezeau ochii la amintirile dragi din căminul lor modest, modest dar fericit şi mai ales că fiind arestat nu mai poate să preia sprijinirea la şcoală a *„Negruţei"* lor. Mi se părea că de asta îi părea cel mai rău.

Cum eu îi povesteam odată despre câte sunt în Banat, despre plugarii condeieri, despre compozitorii şi dirijorii de cor - ţărani - din Mercina, ori despre ţăranii sculptori de iconostase, ca familia Busuioc din Berlişte, nu s-a putu abţine şi, dându-mi o sudalmă, a răbufnit cu obida moşilor şi strămoşilor lui, ţărani:

-Tu te lauzi cu Banatul vostru, dar nu uita că în timp ce ei aveau pământ ţi erau bogaţi, ai mei de la Uda mureau de pelagră (boala mizeriei de altădată a ţăranului român). .

Nu m-am supărat, dar nu mă regăseam în prima parte din fraza lui. Ai mei nu au avut niciodată pământ. Eu eram dintr-o comună de *„Bufeni",* colonişti veniţi în părţile muntoase ale Banatului din Oltenia, pe la sfârşitul veacului al XVIII-lea, literalmente cu traista-n băţ. Au fost mineri şi muncitori forestieri *„bulvănari"* şi cărăuşi de lemne pe moşia *STEEG*-ului şi apoi a *U.D.R.-ului.* Bunicul meu n-a murit de pelagră ci de *„şui",* cum se spunea la noi la silicoză şi la bronşita cronică (nu se vorbea de astea pe atunci). La 63 de ani a murit de bătrâneţe după 32 de ani de muncă la nună şi nu ne-a lăsat moştenire decât o căsuţă cu şindrilă şi dorinţa şi lupta pentru mai bine pe care a intuit-o *„ în fundul beznelor adânci".* Ei, la Uda, aveau totuşi un petic de pământ. Noi, la Ciclova Montană, nici atât. Colonie de mineri, de peste 150 de ani, într-o fundătură de vale, între creste şi stânci. Vorba lui Crainic, pe care o voi auzi

mai târziu, la Aiud: *„Din dragoste de neam/M-am hotărât sa cânt/ Moşia-n care n-am/ Doi paşi pentru mormânt. "*

Nu prietene, nu te-am sfidat. Ai mei proprii, erau tot atât de nevoiaşi ca şi ai tăi.

Tică era mândru de dascălii săi de la Politehnica bucureşteană. Venera figura savantului Dorin Pavel. Dacă îmi amintesc bine, acesta preda Hidrotehnica. Era o personalitate dublată de un fierbinte patriotism. Făcuse parte dintr-o comisie mixtă, cu ruşii, pentru un litigiu de frontieră. Prutul făcuse un ostrov, tăind un meandru şi ruşii susţineau că este pământul lor. Profesorul a luat câte o mână de pământ din noul ostrov, apoi de pe malul stâng şi de pe cel drept şi din Moldova şi din Basarabia, şi-a înfipt dinţii în fiecare, spunându-le apoi ruşilor: *Eu l-am gustat, domnilor. Şi asta si asta si celălalt toate sunt pământ românesc. Gustaţi ţi vă veţi convinge.*

Mi-a vorbit tehnic, ori profesional, cum să zic, despre proiectul Bicazului, al Porţilor de Fier, toate studiate de ei la Facultate (Tică era constructor), despre măreţia şi opera lui Anghel Saligny. Despre blocul *Carlton,* cel prăbuşit la cutremurul din 10 noiembrie 1940. Dar câte nu mi-a vorbit el, de mai-mai să mă facă şi pe mine constructor. Când voia să-mi explice ceva lua acul şi săpunul şi-mi arăta cu formule matematice cum stă treaba. De medicinişti ca mine râdea, zicea că la noi totul este memorie, nu rigoarea cifrelor, ca la ei. Nu l-am putut convinge câtă logică pretinde formularea unui diagnostic.

În camera asta, cu noi, Tică mai avea doi prieteni de la Politehnică -Ion Gheorghiu, despre care am spus că fusese la Biroul Tehnic şi pe Traian Popescu (poreclit Maca). Maca lucrase în fabrică la Tâmplărie, ştiu că a fost şi şef de atelier şi apoi controlor de fabricaţie (astea sub rezervă, căci nu-mi aduc precis aminte). El era bucureştean, fiu de ceferist. învăţase la *„Aurel Vlaicu",* liceul giuleştenilor, fiind mândru de şcoala lor, cu care se lăuda şi se pare că avea dreptate, se făcea carte nu numai la *„Lazăr"* şi la *„Spiru Haret",* care erau.mai cunoscute în generaţia noastră.

Tot coleg cu ei fusese şi Gelu Gheorghiu, un constănţean la origine, implicat şi în procesul cu *Palatul CER.* Gelu avea un talent rar întâlnit, la povestiri. Ne ţinea zile întregi cu nararea diferitelor romane pe care nu ştiu cum de le-a putut reţine cu atâtea amănunte. Fără îndoială că în afara memoriei deosebite cu care era înzestrat poseda şi un deosebit dar al fabulaţiei. Povestea uneori şi romane poliţiste cu intriga şi suspansul inerent, încât participai parcă la lectura unui roman şi nu la povestirea lui. Cred că şi-a greşit vocaţia, dacă nu cumva şi-o fi regăsit-o după eliberare.

Concitadin cu Gelu fusese şi Vasile (Titi) Moroianu, medicinist de la Bucureşti, cu un an mai mic decât mine. Pe acesta îl ştiam de la Piteşti, dar nu mai stătusem niciodată împreună. Tatăl său fusese negustor, avusese un magazin de fierărie. Titi se bucurase de o creştere bună, lucru care se vedea şi din maniere şi din vocabular.

Atâtea vorbeau cei doi constănţeni despre oraşul lor, cu problemele edilitare stringente, cu consolidarea falezelor, cu amenajarea şi modernizarea plajei *„Trei Papuci",* câte şi mai câte pe care aveam să le recunosc la prima vacanţă pe Litoral.

Coleg de facultate cu Titi fusese şi Ion Păunescu, cel de care am vorbit la Camera 2 Subsol. Era acum aici cu noi. Titi lucrase la Bricege, Păunescu la Fierărie. Aşa cum l-am ştiut la Piteşti, tăcut şi retras, aşa era şi aici. Ori firea îi era aşa, ori experienţa îl făcea să nu mai aibă prieteni. Stătea pe priciul lui de vizavi de noi şi niciodată nu venea la *„cinematograful lui Gelu",* cum începusem noi să-i spunem priciului - mai bine zis capătului de prici - unde stătea Gelu şi noi ne strângeam să-1 ascultăm povestind.

Puţine lucruri îmi mai aduc aminte de Ion Grigoraş, un bucovinean refugiat la Mediaş, fost medicinist la Iaşi, *„piteştean "* ca noi, dar nu mai ştiu în Gherla cu ce s-a ocupat. Era băiat de la ţară şi dintre icoanele lăsate în ţara lor cotropită îmi aduc anunţe cum povestea de chipul nespus de frumos al unei fete din satul lor, ţărancă. La întoarcerea într-o vacanţă a găsit-o măritată cu un flăcău nepotrivit de urât. Şi-a întrebat prietena:

- Fă Ileana, de ce l-ai luat chiar pe ăsta. Altul n-ai găsit?

- Tu, Ionică, l-am luat urât, ca să-mi placă numai mie.

Dintre studenţii din camera asta, toţi trecuţi prin "cutremurul" acela, numai el mai trăia atmosfera aceea; era neliniştit şi nu ştia cum să se poarte şi să vorbească. De fapt nimeni nu brava. Nu vorbea nimeni dintre noi despre cele ce au fost nici la *Piteşti,* nici în fabrică. Nu ştiam ce va urma, dar cei mai mulţi nu se aşteptau la rele.

Nu ştiu cum de a fost dat tot cu noi Mircea Feneşan. Eu nu mai ştiu dacă a avut pedeapsă peste 10 ani, ca noi ceilalţi de până aici. Fusese student la Cluj la Franceză şi nu fusese amestecat în *Centrul Studenţesc.* în *Frăţie,* la Caransebeş, de unde era originar, da. La Cluj se înscrisese la *U.T.M.* Şi paticipase activ, în Maramureş, la lupta electorală, susţinând *Soarele,* corespondentul de atunci al *Trandafirului* din 1990.

Tatăl său era notar public în oraşul lor, iar Mircea se căsătorise cu o librăreasă, lucru nu prea agreat de părinţi. Avea un copil, Andi, al cărui nume îl privea cu drag, scrijelit de soţie pe un pieptăne primit de acasă pe la începutul puşcăriei.

În toamna 1954, l-am surprins într-o zi, privind aproape înteaga dimineaţă printr-o crăpătură de oblon. Ne împrietenisem, ca bănăţeni şi l-am întrebat ce priveşte. El mi-a răspuns:

- *Aşa-e, măi, tu nu poţi să-ţi dai seama ce este pentru mine ziua de azi Astăzi se deschid şcolile si Andi al meu merge pentru prima dată la scoală, căci a împlinit 7 ani* (pe atunci la 7 ani se începea şcoala, doar din 1967 a început de la 6 ani). *Trebuia să-l duc eu de mână, cum m-a dus tata pe mine. Dar nu sunt lângă el. Tu nu poţi înţelege.*

El privise toată dimineaţa să vadă copiii altora, mergând însă pe acelaşi drum pe care azi păşeşte şi copilul lui, de care însă nu mai ştia nimic de atâţia ani, cum a crescut şi ce face.

Pe priciul de vizavi, lângă Ion Păunescu, stătea retras, fără să participe la viaţa camerei, un alt student. Radu Ionescu. Acesta avea un destin tragic, pe care îl trăia însingurat.

Fusese student marcant în anul I la Istorie, la Bucureşti. Dintre toţi studenţii din cameră, numai el nu avea apartenenţă legionară. Fusese înscris la naţional-ţărănişti şi continuase lupta după desfiinţarea partidului lor. în organizaţia lor ilegală, după câte ştiam de la el de la Piteşti (trecuse pentru un timp scurt şi el pe la Subsol) fusese vicepreşedinte pe ţară în clandestinitate şi avea o condamnare de 25 ani de *muncă silnică,* în legătura cu organizaţia de rezistenţă din Muntele Mare. Avea o fineţe în vorbe şi gesturi, care se datora şi educaţiei de acasă, dar şi felului său propriu de a fi.

Tatăl său bun avea un magazin de articole sportive, pe Calea Victoriei. Dar părinţii divorţaseră şi Radu a rămas cu mama sa, recăsătorită cu un negustor bogat, Georgescu, proprietarul unui mare depozit de vinuri şi al unor vii de zeci de hectare. Tatăl său vitreg i-a dat bani din belşug, dar nu s-a ocupat îndeaproape de dezvoltarea sa. La prima femeie care s-a dus, s-a pricopsit cu un *lues* pe care a început să-l trateze cu un an înainte de arestare. A urmat viaţa clandestină, apoi închisoarea. întreruperea tratamentului i-a fost fatală. începuse să dea semne de alienare. Cu un an înainte, în fabrică, şi-a tăiat o falangă de la un deget punându-şi mâna pe un butuc şi dând cu toporul. Zicea că mai are degete şi susţinea că prin bontul rămas, ţine legătura cu cei de acasă. Degetul se vindecase, dar el stătea în cameră mai toată ziua sub pătură, de unde câteodată scotea capul şi striga ca la miting, dar în batjocură, să trăiască Gheorghiu-Dej, băiatul lui Ştefan Gheorghiu. Apoi iar băga capul sub pătură. De fapt aceasta, pătura, era singurul articol pe care îl acceptase de la statul comunist... De nevoie. Haine de *zeghe* nu avea, nu a vrut să primească şi umbla în ce mai rămăsese din hainele cu care 1-a arestat, numai faţa, din stofă subţire, fără căptuşeală. Când ne scotea la plimbare, tremura de frig. Odată am încercat să-l înduplec, ca să accepte hainele ce le purtam şi noi şi care, oricât, erau mai groase. L-am luat la braţ, când ne-a scos în curtea de plimbare şi l-am întrebat dacă şi-a iubit mama. L-au înduioşat aducerile aminte:

- *Măi Munteanu, tu nu ştii ce mult m-a iubit mama mea.*

- Vezi Radule, noi avem datoria să le dăm satisfacţia reîntâlnirii. Dacă le-am lipsit atât apoi ziua revederii să o pregătim şi asta nu o putem face decât păstrându-ne sănătatea. Ai datoria faţă de mama ta care te iubeşte, să te întorci acasă viu. Îmbracă-te, să nu te îmbolnăveşti, de câte boli ne pândesc.

Dar am vorbit în zadar. El avea *autismul* său din care nu-1 mai puteam scoate. Ne-am despărţit după un an. El avea să plece la închisoarea de la Galaţi, unde aveau să fie strânşi ţărăniştii şi liberalii. Nu am mai auzit ce s-a petrecut cu el.

Păcat.

O viaţă terminată prin alte privaţiuni la care au fost supuşi deţinuţii politici: lipsa de asistenţă medicală, ori deficienţele acesteia. Radu Ionescu iubea neamul şi ţara românească, învăţase din istoria pe care o studia drepturile ţării şi datoria noastră de fii, faţă de ea. Iar boala, eu ca medicinist nu i-am reproşat-o, cum nu am îndrăznit niciodată să i-o reproşez lui Eminescu.

De fapt am mai spus că la Gherla se găseau mai mult ţărani şi muncitori şi, în afara studenţilor, prea puţini intelectuali.

Apropiat de mine pe prici era un fost plutonier major de artilerie, moldovean, Toader Toader, condamnat la *muncă silnică* pe viaţă. Spunea că are pedeapsa aşa mare, fiind acuzat că a ucis într-un lagăr, 19 evrei şi regreta că i-a lăsat pe cei care ne-au condamnat pe noi acum, referindu-se la faptul că vârfurile aparatului de represiune din ţară, în momentul arestării noastre, îl formau în majoritatea cazurilor evrei. Era o huidumă de om, spunea că la vremea lui a fost cel mai tânăr plutonier major din armata română, obţinând gradul la numai 26 de ani. Pe frontul de Răsărit plecase voluntar, căci era mai bătrân. Suferea cumplit de foame şi când termina de-curăţat gamela cu lingura, de nici nu mai trebuia spălată, zicea de multe ori flămând şi cu obidă:

- Să-i fie de pomană lui Tătărescu.

Azi aşa, mâine aşa, până într-o zi îl întreb ce tot are cu Tătărescu.

- Eh, zic şi eu aşa, că de ăsta se poate.

Caracteristic pentru felul şi atitudinea de adaptare a oamenilor la noile lealităţi istorice, la care au fost supuşi, fără voia lor, era felul în care un bătrân de la Bădăcin - satul lui Iuliu Maniu -, din Sălaj, răspundea când era întrebat cum îl cheamă. Fusese brigadier silvic al statului când român, când maghiar, apoi iar român şi se obişnuise să fie supus şi să placă autorităţii. Dacă îl întreba un miliţian, cunoscut ca fiind ardelean de-al lui, cum îl cheamă, răspundea convins, româneşte: *Mă cheamă Dumitru Cuc.* Dacă miliţianul era ungur, îi răspundea: *Cuc Demeter, să trăiţi, mă rog frumos.* Dacă se întâmpla ca cel care-1 întreba, să fie - după vorbă, din Vechiul Regat, nea Dumitru răspunde: *Să trăiţi, Mitică Cuc.* Se învăţase bietul om să facă voia stăpânirii.

Îmi mai aduc aminte de-un ţăran bătrân, nea Petru Mija, din comuna Crucea, jud.Constanţa. Tatăl său fusese oier ardelean, la origine. Când s-a demobilizat din armata română, a primit 50 hectare de pământ în Dobrogea, unde prisosea din stepa nelucrată de foştii stăpânitori turci. Cum povestea acum nea Mija, pe tatăl său îl şi înjurase colonelul care 1-a împroprietărit că este putoare şi nu vrea să mai ia, să lucreze mai mult. Iar acum îl batjocoreau că este chiabur şi a luat chinul altora.

Când a ajuns la Gherla, Goiciu i-a înşirat în curtea din faţa *Celularului,* cum îi era obiceiul să procedeze cu noii veniţi, şi 1-a întrebat ce condamnare are şi pentru ce. El i-a răspuns că este condamnat la 15 ani de *muncă silnică,* pentru că a dat unui fugar o baniţă de mălai (ăsta şi era adevărul).

- Puţin, foarte puţin ţi-a dat, ai avut mare noroc, răspunse călăul, cu destul cinism. Iar bătrânul când repeta povestea, glumea şi el cu gust amar, despre *„norocul"* ce dase peste el.

Mai reţin după nume pe Gheorghe Dinu, un ţăran tânăr, şi pe moş Chirilă (nu reţin prenumele, ambii tot ţărani dobrogeni). Dacă la tineret universitar, recordul de condamnări mari a fost la Suceava, pentru ţărani pedepsele cele mai aspre s-au dat

la Constanţa. Erau foarte mulţi cu pedepse foarte mari. Trebuia să fie prima colectivizată.

Am lăsat la urmă grupul mare de macedoneni, adunaţi de prin toate satele dobrogene cu colonişti aromâni. Baia, Cogealac, Sinoie, Turda, Mihail Kogălniceanu, Tariverde, Ferdinand. Mihai Viteazul, Casimcea, Ceamurlia şi multe altele. învăţasem de la ei geografia rezistenţei dobrogene. Fuseseră arestaţi în legătură cu un fost comandant, Puiu, macedonean de-al lor, care-i organizase şi pe care îl sprijiniseră. Povesteau, mândri de şeful lor, cum acesta fiind înconjurat în cele din urmă, n-a vrut să se predea, nepregetând să desfacă grenada şi să se culce pe ea, murind sfârtecat în sute de bucăţele. Erau dârji şi demni. Se strângeau pe priciul opus şi povesteau câtu-i ziua de mare, de-ale lor. Pe noi studenţii ne priveau cu desconsiderare pentru atitudinea avută, deşi până la urmă au înţeles-o în parte, căci studenţii aromâni avuseseră şi ei soarta noastră.

Pe lângă discuţii pe grupuri, ori pe lângă povestiri ca cele susţinute de Gelu Gheorghiu, pentru mulţi din cameră, ori studenţi ori ţărani, mai era o ocupaţie în afara plimbatului printre priciuri. De menţionat că oricât ar fi fost camera de mică, cel închis găseşte un mic spaţiu pentru aşa numita plimbare. Cel care îşi mai aminteşte de felul cum se învârt adesea leii din cuşti, îşi poate imagina şi pe deţinuţii care se învârt în spaţiul cât de mic al locului lor de detenţie. Aici aveam avantajul unei camere de 8-10 metri lungime, cu lărgime de aproape doi metri între priciuri. La capătul acestei piste era fereastra, chiar dacă era oblonită. Am spus că am avut noroc de constructorii acestora. La oblonul nostru s-a nimerit un interval mai mare între două palete şi se vedea afară printr-o fantă nu prea îngustă şi lungă aproape cât fereastra.

Se vedea drept în faţă Atelierul mecanic din fabrică, în spatele acestuia era un zid de 4 metri, păzit de soldaţi, iar dincolo de acest zid era un cimitir al armenilor catolici, după care era strada.

Cum armenii din oraş s-au rărit, rareori mai vedeam venind pe cineva aici cu flori, multe morminte fiind părăsite şi neîngrijite, deşi se vedea că aparţinuseră unor oameni cu stare.

în colţul din stânga, cum priveam noi de pe geam, sau altfel vorbind cum intrai în cimitir pe dreapta, în colţ, erau mai multe cruci de lemn, uniforme aliniate ca într-o campanie, ale unor ostaşi căzuţi în urmă cu nici zece ani. între ele însă, răsărea o cruce mare, tot de lemn, dar înaltă de vreo trei metri, cum mi se părea mie de la distanţă, ridicată în memoria unui haiduc maghiar, Sandor Rozsa, care şi-a sfârşit zilele între zidurile Gherlei. El era simbolul negru al închisorii, spectrul sumbru de care erau ameninţaţi prizonierii ca noi şi de câte ori cineva se prăpădea aici, se spunea că s-a dus la Sandor Rozsa.

Numai că morţii noştri nu mergeau în cimitirul acesta, ci în unul vecin, care se vedea de la noi în stânga celui armenesc. Acolo, se spunea că locul fiind mai jos, ţine apa şi când erau aruncaţi deţinuţii morţi în groapă, erau înecaţi. De la penitenciar îi duceau cei de la *dreptul comun,* noaptea. Dar sicriul făcut din şipci se ţinea într-o magazie de lângă *Celular* şi l-am văzut. Zic sicriul, căci era numai unul pentru transportul morţilor, ei erau aruncaţi goi în groapă. Se recupera cămaşa şi sicriul, căci erau ale statului.

De ziua morţilor la catolici, 1 noiembrie, au venit armenii să-şi viziteze dispăruţii, aprinzându-le lumânări multe pe morminte. Şi lângă crucile soldaţilor morţi s-au aprins lumânări. Iar Sandor Rozsa a primit lângă crucea sa mai multe lumânări şi gânduri decât ostaşii. Nu avea urmaşi între cei care îl cinsteau, dar probabil ca cei care i-au luminat mormântul, au cinstit lupta lui pentru dreptate.

Cum i-au cinstit şi pe morţii noştri din cimitirul vecin. Mormintele fără cruce, doar cu o plăcuţă mică de lemn, cu un număr pe ea, bătută pe un ţăruş la firul ierbii, au fost împodobite cu lumânări aprinse de necunoscuţi pentru necunoscuţii ce s-au stins fără lumânare. Pentru noi, cei vii, dar morţi pentru lumea din afară, spectacolul era copleşitor, căci îi vedeam pe morţii noştri că sunt totuşi vii în amintirea oamenilor.

Camera era mare, oameni de diferite categorii, dar nu ţin minte să fi fost între componenţii ei certuri sau conflicte de nici o natură. Mâncarea ne-o împărţea la uşă plantonul de *drept comun* sub supravegherea miliţianului. N-aveam ce împărţi între noi decât aerul. Să fi auzit când se împărţea terciul dimineaţa, aceeaşi porţie de 50 grame de mălai fiert în 200 gr. de apă, ce repede se da cu lingura de fundul gamelei, care se rădea apoi (cu lingura), până nu mai rămânea nimic pe pereţi, de părea spălată. Sunau gamelele în tăcerea camerei ca o muzică nouă, pe care am numit-o *Simfonia gamelelor rase.* Nu se auzeau decât diferitele tonalităţi ale tingirilor, care împreună sugerau spectrul foamei pe cale de potolire.

Macedonenii povesteau cum i-a chinuit la Constanţa şi le-au dat să mănânce la toţi cei dintr-o cameră în aceeaşi strachină mare. La unii mergea lingura dar alţii nu puteau înghiţi aşa de repede şi s-au înţeles între ei ca să ia fiecare pe rând câte o lingură. însă au protestat *harnicii la gură,* că ei nu pot să aştepte până le vine rândul la luat cu lingura, că flămânzesc de la o lingură la alta. Acum făceau haz bieţii oameni de chinul răbdării, cum îl botezase şi încercatul în de astea, Arghezi *(„De foame şi chinul răbdării/Lipită li-e burta de şira spinării".* Am repetat citatul, căci doar şi foamea se repeta, nu a fost doar într-o singură zi.)

Mâncarea era în general mai proastă decât fusese cea din fabrică, revenind iar la regimul penitenciar. Ţin minte însă că odată ne-a dat un castravete crud, singurul pe care l-am mâncat în 15 ani (adică singura legumă proaspătă, nefiartă, care am mâncat-o în toată detenţia). Altădată pâinea a venit cu întârziere, pe la ora 15-16, dar atunci a fost caldă şi iarăşi a fost un unicat, fiind singura dată când am mâncat în acei ani pâine caldă. Rafinamente gastronomice pentru un deţinut.

Într-un colţ al camerei era amenajat un closet cu apă. Din acest punct de vedere Gherla era mai *„modernă"* decât celelalte închisori, neavând *tinete* în cameră şi acceptând că *„modern"* se cheamă să ai closetul în camera de locuit, fără altă împrejmuire decât un paravan de rogojini care nu asigura nici intimitate şi nici nu impiedica mirosurile degajate să îmbălsămeze întreaga cameră. Lucrul acesta era chiar un adevărat chin pentru cei din vecinătate, căci instalaţia asta sanitară funcţiona tot timpul.

Au reînceput şi percheziţiile regulamentare. îmi amintesc de una mai celebră prin mizeria care ne-a produs-o. Ne-au dezbrăcat pe toţi la pielea goală şi ne-au înghesuit cu mâinile deasupra capului într-un colţ, pe prici. Căpriorii s-au rupt, oamenii tremurau şi strănutau, iar căutătorii de comori ne-au scotocit toate hainele, aruncându-le de-a valma în intervalul dintre priciuri. A durat vreo două ore, dar descurcarea, efectelor noastre amestecate a ţinut poate până seara. Nu ştiu ce-or fi căutat anume, ori poate a fost numai o desfăşurare de forţe pentru intimidare. Pe la începutul anului 1955, nu mai ţin minte luna, m-a scos din cameră ofiţerul politic -un locotenent al cărui nume l-am uitat. M-a întrebat dacă îmi place viaţa de cameră, ce se mai întâmplă în cameră. Nu aveam ce să-i spun decât banalităţi. Nu a insistat şi m-a întrebat apoi ce părere am despre Ţurcanu. Eu i-am răspuns că socotesc că Ţurcanu a reprezentat în închisoare politica de mână forte pe care Teohari Georgescu a reprezentat-o afară. Acum când linia lui Teohari a căzut, a căzut şi Ţurcanu. La care el mi-a răspuns: *Eşti deştept, mă.* Desigur că nu are importanţă calificativul ce mi 1-a dat, dar pentru mine a fost o recunoaştere din partea lui a legăturii dintre cele întâmplate în închisori cu Ministerul de Interne (chiar dacă între timp acesta se scindase şi apăruse şi Ministerul Securităţii Statului). Apoi *politrucul* a trecut la subiectul propriu-zis al întrevederii: m-a întrebat dacă vreau să lucrez la cabinetul medical al închisorii de la etaj. La acest etaj unde ne aflam - III - se găseau cam 600 de deţinuţi, căci, după cum aveam să aflu în curând, au fost aduşi aici şi deţinuţi care lucraseră la minele din Maramureş (Baia Sprie, Cavnic, Valea Nistrului). Am acceptat şi el mi-a cerut să nu iau legătura cu deţinuţii care vin la cabinet, decât strict profesional, să nu port alte discuţii şi să nu fac legătura între camere. De altfel, la cabinet mai lucra un medic deţinut, pe care să-1 secondez şi dacă acesta îşi depăşeşte atribuţiile, pe câte mi le recomandase şi mie, să-i spun lui. Mi-am făcut

repede socoteala că dacă pe acesta îl scosese înaintea mea şi lucra singur, deja de câteva luni, apoi desigur *că politicul* îl verificase şi corespundea pretenţiilor sale. Am acceptat, considerând că suspicionarea noastră reciprocă era o garanţie pentru el, iar mie nu-mi pretinde nici o delaţiune care să mă mai compromită.

Am fost mutat apoi în acest cabinet, unde erau şi două paturi cu aşternut, pentru mine şi dr. Petre (Petrică) Marinescu, celălalt deţinut. Acesta era cu un an mai mic decât mine, dar el se declarase la arestare medic, deşi era absolvent ca şi mine. Era originar de la Costeşti-Argeş. El de la început a căutat să-mi facă o atmosferă neloială, făcea semne către deţinuţi să se ferească de mine, ori spre a le arăta că se fereşte el de mine. Dar aşa cum am bănuit, când am vizionat „*Memorialul durerii"* Mihai Timaru a spus că, atunci când s-a trezit din bătăi, 1-a mângâiat dr. Petre Marinescu, prezent şi el acolo, spunându-i că Ţurcanu a fost ridicat. Asta era prin 1952, ori acum ne găseam la începutul lui 1955. Nu aveam fierbător pentru seringi. Primeam săptămânal câte 100 grame de spirt, cu care spălam seringa şi acele (canulele) înainte şi după fiecare întrebuinţare, iar spirtul folosit la spălarea aceasta îl colectam într-o fiolă de 10 cm şi-1 refoloseam la altă *"sterilizare".* Spirtul acesta se dilua pe parcurs şi căpăta o culoare alb-lăptos. Această metodă am găsit-o practicându-se aici şi medicul închisorii, dr. Sin (prenumele?), care venea la două-trei zile de la Cluj, nu avea nimic împotrivă. El avea grad de maior. Chiar în prima zi, procedez eu cum m-a învăţat Marinescu şi spăl seringa cu lichidul alb-lăptos din fiola adusă din trusa cu care venisem din cabinet. Treaba se întâmpla în infirmerie, dar Marinescu nu mi-a spus că dintr-o fiolă asemănătoare, tot de 10 cm, el făcea unui bolnav de foliculită a feţei un tratament cu vaccin. în loc de vaccin antistreptococic, folosea vaccin *T.A.B.* (anti-tifo-paratific) scontând efectul nespecific al vaccinării. Ca bolnavul să nu vadă ce vaccin îi face, a rupt eticheta de pe fiolă (pe atunci şi chiar până mai târziu, încoace, multe vaccinuri româneşti purtau eticheta lipită, cu conţinutul respectiv). Dar mie nu mi-a spus de treaba asta şi eu am spălat seringa cu vaccinul *T.A.B.*, apoi primul jet de Topmosanil l-am descărcat pe jos, am reîncărcat seringa complet şi am injectat intravenos chiar eroului nostru din „ *Memorial",* lui Mihai Timaru, care se găsea internat pentru acuze reumatismale. După masă, îl apucă pe acesta nişte frisoane de să se prăpădească nu alta. Mi-am dat seama că poate fi ori reacţia post-medicamentoasă, ori o greşeală de tehnică, de administrare. Am reconstituit cu colegul Marinescu tratamentul şi am ajuns la concluzia că de vină trebuie să fie cele două fiole neetichetate. Dar el, când a venit dr. Sin, i-a spus, în absenţa mea, ce-a crezut el, iar acesta a venit şi m-a întrebat cum este cu injecţia greşită care i-am făcut-o lui Timaru. Eu i-am spus că ştiam că nu se fac injecţii din fiole fără inscripţie şi nu sunt singurul vinovat, propunându-i ca recipientul cu spirt să fie un flacon gol de penicilină, acesta fiind inconfundabil. Acum, după ani, reconsiderând întâmplarea, fireşte că nu pot decât condamna metoda de lucru pe care eram obligaţi de necesitate s-o aplicăm, iar lui Timaru nu i-am făcut rău, în tratamentul reumatismului existând la un moment dat şi pireto-terapia (tratamentul prin febra provocată), pe care eu i l-am aplicat fără voia mea. *Totul e bine, când se sfârşeşte cu bine,* vorba celebrului William. Dar colegul nu i-a raportat superiorului de faţă cu mine şi socotesc că nu a fost loial. Mă rog, aşa se obişnuia, iată că nu o făceau numai *„piteştenii"* cei arătaţi cu degetul. Pe etajul nostru era o cameră de *izolare,* pe uşa căreia scria „ *Hepatită epidemică".* Mărturisec că atunci când am învăţat eu, deşi erau trecute în manual cazuri de icter în colectivităţi - cazărmi, şcoli - nu se învăţa ca entitate nosologică Hepatita epidemică

Şi cum de la arestare trecuseră aproape 7 ani, fără ca eu să fi citit o carte de medicină, iată-mă în faţa acestor bolnavi strânşi din toată închisoarea. Noi făceam injecţiile cu o singură seringă, atât la salonul mare de infirmerie, unde erau 10-12 bolnavi, cât şi ambulatoriu la cei din camere, cărora medicul închisorii le-a prescris tratament injectabil. Numai medicul acesta consulta şi prescria tratamentul, noi fiind puşi să-1 aplicăm şi să rezolvăm eventualele urgenţe. în plus mai erau cam 3-4-6 internaţi cu hepatită, pentru care ţineam câte un ac separat, păstrat într-o fiolă cu

spirt, pentru fiecare om, alt ac. înainte de introducerea acului, îl ştergeam cu un tampon de spirt, cu care dezinfectam apoi tegumentul. Şase luni de zile cât am lucrat şi eu cu aceste metode total necorespunzătoare ştiinţific, n-am provocat totuşi nici o infecţie, nici un flegmon şi nici un caz nou de hepatită, dintre bolnavii asistaţi astfel.

Mai venea pe *Secţie* şi un felcer cu grad de locotenent, dar nu-i reţin numele, şi un sergent major sanitar, Avrincea, care ne însoţea întotdeauna la tratamente şi mai arunca pe mozaic câte o jumătate de ţigară aprinsă, ca să aibă ce fuma şi doctorul. S-o dea întreagă ar fi fost pactizare cu duşmanul de clasă. Aşa folosea metoda asta de mărinimie şi tot era ceva. Eu însă nu eram fumător şi nu aveam astfel nici o favoare. De atunci însă am considerat fumatul ca o patimă, văzând cum un intelectual se pleacă şi după astfel de "bunătăţi", neputându-se abţine. Mai ştiam că în fabrică fuseseră unii care negociau ţigările cumpărate la cantină pe pâine, pe care o luau de la gura celor care ar fi fumat dar nu aveau cartele, sau nu le ajungeau ţigările cumpărate.

Am beneficiat, în cele 6 luni de zile cât am stat acolo, de o singură carte medicală şi aceea de *Expertiza Capacităţii de Muncă,* tradusă din ruseşte şi scrisă de mai mulţi autori, toţi evrei după nume. Este singura carte medicală citită de mine în 15 ani. Am mai citit prospectele care însoţeau cutiile de medicamente şi acesta a fost tot contactul meu cu profesiunea, în toată detenţia.

Altfel, cu Petrică Marinescu nu am avut nici un conflict, lăsându-1 în voia lui, eu ştiindu-le pe ale mele. Fireşte că în timpul liber, cât am stat numai noi doi, am povestit câte toate. Am reţinut că avusese un frate mai mare, plecat pe front. Mama lor s-a sculat într-o noapte ţipând că 1-a văzut pe fiul plecat la război adunându-şi maţele şi băgându-şi-le în burtă. A plâns de spaimă cât a mai ţinut noaptea. Băiatul nici nu i-a mai venit înapoi şi când s-a întors un camarad care luptase alături, a venit la ei şi le-a spus că sublocotenentul Marinescu a murit cu abdomenul sfârtecat de un brand. Visul mamei, ori fluxul telepatic a făcut-o să vadă sfârşitul fiului prea iubit.

Cât am stat la acest cabinet, am avut avantajul unui pat de fier (pat cazon), cu saltea şi cu cearceaf. Tot era ceva. Masa era cea de pe *Secţie,* fără favoruri ori suplimente deosebite. Eram mulţumit însă că mai aveam ocazia să fiu în contact cu profesia pentru care mă pregătisem.

Cum am mai spus, aici am aflat că pe *Secţie* se găsesc şi deţinuţi aduşi de la minele polimetalifere din bazinul Baia Mare. Peste tot nu mai rămăseseră la muncă decât *„pistolarii şi frontieriştii",* categorii care până atunci fuseseră asimilate ca deţinuţi politici precum şi cei de *drept comun. Politicii* au fost toţi retraşi de pe şantiere. Am crezut că o fi vorba de ceva conformare la vreo cerinţă din afară şi ca se mai ocupa cineva de noi. Dar mai târziu, la Aiud, l-am auzit pe Alexandru Drăghici reproşându-ne că de ce nu ne-am văzut de treabă când ani fost la muncă, semn că tot pe ei i-a deranjat ceva, deşi câştigau bani de pe urma noastră.

Cine-i mai ştie?

În vara 1955, să fi fost sfârşitul lui iulie ori începutul lui august, ne vedem separaţi după apartenenţă politică şi apoi duşi cu dubele. Nu am plecat toţi odată, ci pe măsură ce veneau dubele goale înapoi, căci au început să naveteze, cele mai multe făcând drumul Gherla-Aiud, unde au fost trimişi legionarii, care formau majoritatea deţinuţilor. Pe ţărănişti şi liberali i-au dus la Galaţi şi apoi la Botoşani. Ne-au bătut iarăşi lanţurile, la cei cu peste 15 ani (de condamnare) şi am plecat spre noua adresă de unde mă voi elibera peste 8 ani.

Plecam însă altul de cum venisem.

În '49 declaram împreună cu Ion Bohotici că primim cu seninătate calvarul închisorilor şi acceptam fără regrete să merg alături de cei 500 (deveniţi apoi 2.000) de studenţi din închisoarea de la Piteşti. Aşa am spus la ultimul cuvânt. Bohotici a mers pe drumul lui, care a fost atunci şi al meu. Eu însă am fost obligat să merg pe drumul studenţilor, aşa cum singur mi-am dorit. Dar acest drum a fost mult mai greu şi descumpănitor decât al celorlalţi deţinuţi.

Dumnezeu pe care l-am rugat atât nu m-a ajutat să treacă de la mine paharul, cum nu 1-a ajutat nici pe Fiul său. Trebuia împlinită legea. Nu-mi mai caut nici o scuză. Am bravat, dar nu am fost decât un biet om. Puterea pământească m-a înfrânt, venisem la Gherla cum ne făcuse la Piteşti, *unelte şi roboţi,* Treptat, după plecarea lui Ţurcanu oamenii au început să redevină oameni, chiar dacă nu toţi odată, precum nici acolo nu au avut toţi o soartă. Unii au început să braveze, ca şi când nimic nu s-ar fi petrecut cu ei. Eu însă nu am putut face asta. Am ştiut cât am putut duce şi nu mai era cazul să fac pe viteazul.

Încet, încet *„pe gloaba mea",* vorba preotului închisorilor, am pornit în urma celorlalţi, nu ca să-i ajung, dar să merg iarăşi pe drumul meu.

Am plecat deci spre Aiud, unde, fireşte că dacă aş fi fost de la început nu aveam această tristă exeprienţă a cunoaşterii rezistenţei umane, cu care veneam acum.

Dar, vorba altui înfrânt, din altă luptă, Nichifor Crainic, cel hulit la un moment dat, dintr-o poezie pe care o voi auzi la noul loc de detenţie: „ *Am fost făcut să n-am / Pe-acest pământ nimic, / Ca pasărea pe ram / Cobor si mă ridic ".*

ISPITA

Am ajuns aşadar la Aiud, dar nu ştiu cum se face că nu am mai reţinut nici unde am stat şi nici cu cine. Nici nu mai ştiu după cât timp, în orice caz, după puţine zile, am fost din nou îmbarcat şi dus la penitenciarul din Cluj. îmi făcusem tot felul de gânduri şi mă aşteptam să fiu din nou anchetat, despre cele ce se vor fi descoperit la *demascări.* Numai la asta mă gândeam.

Am fost depus la secţia de *depozit* a *Securităţii,* la Panitenciar, care era aceeaşi cu cea din 1948-1949. dar acum interiorul era mobilat cu paturi cazone, cu aşternuturi şi nu cu aşternerea la podea ca pe timpul când am făcut noi cunoştinţă cu aceste locuri. Dintre persoanele găsite aici reţin figura venerabilă a unui tată, doctorul Simion Gruiţă din Aiud.

Era un om trecut de curând de 60 de ani, uscăţiv, de statură potrivită şi nu trăda nimic pe faţa lui care să te facă să bănuieşti dezastrul ce-1 trăia. Avea trei copii, unul mai mare, tot medic, altul mai mic, jurist şi o fată căsătorită cu un inginer, maior şi profesor la o şcoală militară. Băiatul cel mic fusese fugar, dar nu făptuise nimic, doar se ascunsese ca să nu-1 aresteze pentru nişte legături pe care le-a avut cu un prieten acum arestat. A stat ascuns câţiva ani, cu ştirea şi cu sprijinul familiei. Acum, când l-au prins, au închis toată familia, pentru favorizarea infractorului, care, după cum ani spus, nu făcuse altceva decât să fugă de propria sa arestare. Şi tata şi mama şi sora, erau incriminaţi că nu şi-au denunţat propriul copil şi frate. Fuseseră deja condamnaţi, dar nu am mai reţinut şi cuantumul.

Bătrânul doctor fusese medic generalist şi era cunoscut de întreg târgul şi de satele din regiune, căci practicase aici medicina la scurtă vreme după terminarea primului război. Începuse medicina la Viena, a făcut apoi şi o parte din război şi a terminat facultatea la Cluj, în primele promoţii după deschiderea Universităţii româneşti. Şi acum, când povestea, nu a uitat satisfacţia pe care a avut-o când a audiat primele cursuri în limba maternă. El, obişnuit cu graiul nostru de la ţară, nu-şi putea închipui că limba noastră are totuşi o haină atât de largă încât poate cuprinde şi noţiunile de specialitate. înţelegea tot, de parcă nici nu ar mai fi învăţat şi pe nemţeşte. Ba parcă şi mai uşor.

În practica sa *îndelungată,* de peste treizeci de ani, adunase destulă cazuistică din care îmi povestea şi eu învăţam. Aici în cameră avea două sticluţe primite de la infirmeria penitenciarului, una cu tinctură valeriană si alta cu tinctură anticholerină, cu care rezolva urgenţele minore din cameră. Dintr-un episod banal, am reţinut de la el puterea magiei cuvântului şi a actului medical. Unui pacient, colocatar cu noi, îi trebuia una dintre tincturi, dar medicul nu mai avea şi mi-a spus să-i dau din cealaltă, cu motivaţia : *„ut aliquid facere videatur" (ca să se pară că faci ceva).* În împrejurările

noastre de acolo, nu era şarlatanie, era o metodă de a ajuta cu cuvântul sau cu gestul, un om care aştepta de la noi, ori noi nu aveam altceva.

Mi-a povestit o anecdotă hazlie cu prof. dr. Danielopol, care venise în Apuseni pentru a culege date în legătură cu celebrul său studiu asupra guşei. Dr. Gruiţă era tânăr medic de circă. Populaţia nu se prezenta la controlul medical şi profesorul se hotărâse să plece. Tânărul medic i-a promis că va aduce el guşaţii. Şi într-adevăr, în dimineaţa următoare era plină curtea dispensarului de guşaţi, cu guşa cât cimpoiul. Profesorul, mirat a vrut să ştie cheia mobilizării: *Am pus să bată toba prin sate, să vină toii guşaţii la primărie, că se va da pensie la guşaţi.* Profesorul a râs de mica şarlatanie, dar şi-a cules materialul pentru studiul urmărit.

Eu m-am văitat că am un zgomot auricular permanent. Trecuseră aproape 4 ani de la trauma sonoră suferită cu ocazia decupării plăcilor de matriţă, din prima zi de muncă la Gherla, şi urechile îmi ţiuiau şi acum, din ziua aceea... El m-a liniştit că o să-mi treacă după eliberare, chiar dacă mă paşte hipoacuzia, lucru ce s-a şi întâmplat.

Tot de la el am aflat despre mersul evenimentelor politice de pe glob, cu deschiderea spre Vest, care a urmat după moartea lui Stalin şi mai ales acum, cu Mikoian, despre acceptarea României la *O.N.U.,* precum şi a celorlalte democraţii populare, presupunându-se prin asta o abandonare a victimelor războiului rece, purtat până atunci.

Era bine aici, dar ştiam că nu am venit să stau. Totuşi, ce-o fi?

M-a luat într-o zi, cu bagajul, cu ochelari negri la ochi, să nu vezi unde te poartă. Am presupus că la *Securitate.* De la oamenii de la penitenciar, cu care stătusem acum, aflasem că aceasta şi-a făcut un nou sediu, peste Someş, mai jos de *Piaţa Mihai Viteazul.* Acolo m-au dus.

Arestul era tot la beci. Mi-au luat ochelarii negri, dar am depus la arest şi ochelarii proprii, după tipic, să nu te poţi sinucide cu ei. Am fost băgat în cameră cu o persoană uscăţivă, înaltă, cu ten fin, care mi-a spus că este preot romano-catolic, slujeşte la *Catedrala Sfântul Mihai* din Cluj şi că a fost şi la *Canal.* Acum fusese luat pentru că împreună cu alţi doi preoţi mai bătrâni, depuseseră un *vot* de credinţă Papei, într-o adunare clandestină. Vorbea româneşte cu un uşor accent maghiar, dar poseda un vocabular român destul de bogat, corespunzător unui intelectual şi câştigat, după cum mărturisea, prin convieţuirea de la *Canal,* dar cultivat prin predicile ce le ţinea şi pentru ascultătorii români, care frecventau în număr destul de mare, biserica unde slujea. Mi-a spus că face lecţii de catehizare cu elevi tineri aduşi de părinţi la biserică şi avusese între aceşti elevi şi pe unii dintre cei întâlniţi de mine la Gherla - cei cu organizaţia clandestină *I.K.E.S.* - despre care aflam acum şi de la el că într-adevăr s-au eliberat.

Beciul fiind recent construit, lemnăria din scânduri verzi s-a căscat şi se vedea printre crăpături mişcarea de pe coridor. într-o zi 1-a scos pe părintele Erds (aşa îl chema pe preotul acesta - iar Erds pe româneşte s-ar traduce cu *Tare)* şi când a revenit în celulă mi-a spus că 1-a întrebat gardianul dacă se uită pe gaura din uşă. El a mărturisit că, fiind preot, nu poate minţi şi a spus tot, cum ne uitam pe sală. Mi-am dat seama că sinceritatea naivă a preotului este exploatată, dar m-am gândit şi la faptul că el a vrut să mă pună în gardă că mă toarnă şi să n-am încredere în sfinţia sa.

Apoi mi-a pus şi mie ochelarii, mai bine zis antiochelarii, şi m-a dus într-un birou, unde mă aştepta un anchetator cu faţa mai rotundă şi puţin gras, după contur. Dar nu vedeam clar de la distanţă de 4-5 metri care mă despărţea de el, fără ochelarii mei personali de minus patru dioptrii, cât port şi fără de care nu mă descurc la distanţă.

Mai întâi, fireşte, clasica întrebare inutilă, cum te numeşti, deşi îţi cunoşteau şi măselele din gură. Am să încerc să redau cât mai fidel restul dialogului, pentru că mi-a rămas în minte pe toată viaţa.

- *Câţi ani ai?*
- *Treizeci şi doi.*

- îmbătrâneşti în închisoare. De când eşti arestat?

- Din 1948.

- Cine te-a arestat şi anchetat?

- Comisarii Mărdărescu, Stănescu şi Breiner.

- Dar pe mine mă cunoşti?

- Nu, dar nu văd bine fără ochelari cine sunteţi.

Nu s-a prezentat, dar aflasem de la deţinuţii de la penitenciar că anchetele le face un maior, Beiner (sau Bainer) tot evreu şi ăsta, ca Breiner care mă arestase.

- Pentru ce-ai fost condamnat? Cât ţi-au dat?

- Am fost îndrumător la anul I din Universitate şi am fost condamnat la 15 ani de muncă silnică.

- Mult, mult ţi-a dat pentru asta. Uite, noi ţi-am dat pedeapsa şi noi o putem scădea.

Am tăcut, dar m-am gândit că dacă ei au greşit şi mi-au dat prea mult, cum însuşi a recunoscut, atunci de ce nu o reduc, căci este un drept al meu, ce să mai ceară ceva de la mine pentru asta.

- De când nu ţi-ai văzut familia?

- De 7 ani.

- Şi nu ţi-e dor de ei, nu vrei să-i vezi?

- Ba da, dar nu avem dreptul la vorbitor.

- Uite, dacă vrei să vii aici la noi, vei avea dreptul la vorbitor apropiat şi ai să-ţi vezi părinţii.

Am tăcut, căci am priceput că vrea să mă oprească la ei ca să mă folosească de *turnător* prin celule. Se cunoştea sistemul că unii arestaţi mai vechi erau băgaţi în camere cu cei noi, făcând pe victimele, că au suferit mult, ori că îi bate şi acuma, pentru a obţine încrederea credulilor şi a descoperi ce caută anchetatorii. Dar treaba asta nu am făcut-o şi mi se părea o abjecţie sub limita umană.

- în ce an de facultate ai fost?

- Am terminat anul şase.

- Doctor? Măi, măi, ce ţi-ar trebui ţie. Şi ai mai citit ceva?

-Nu.

- Vezi, dacă vei veni aici, la noi, îţi vom da cărţi, să citeşti, să te poţi pregăti să dai examenele şi să ajungi doctor.

- Nu vin.

- Cu sănătatea cum stai?

- Mă supără reumatismul, ca pe oricare puşcăriaş.

- Dacă vii aici la noi, îţi vom da medicamente şi te vom face sănătos.

- Nu vin, domnule anchetator.

- Uite, îţi mai fac o ultimă propunere şi cea mai mare. Dar nu ţi-o spun decât dacă promiţi că o primeşti.

- Nu mi-o spuneţi. Ori care ar fi ea, nu o primesc. Aştept ca soarta mea să se rezolve odată cu a tuturor deţinuţilor politici din România.

- Noi nu avem deţinuţi politici - spuse Beiner, supărat vizibil şi de refuzul meu şi de problema deţinuţilor politici. *Noi avem numai infractori faţă de legile ţării.*

S-a ridicat, a chemat miliţianul şi m-a trimis înapoi la celulă. Am uitat să spun că înainte de plecarea mea din celula arestului, 1-a luat iar pe popă. Când am ajuns eu înapoi, el încă nu revenise. S-a întors curând după mine şi mi-a spus că 1-a luat să mai dea odată declaraţia.

- Nu, părinte. Te-a luat ca să nu ştii dumneata că mă duce pe mine sus. Uite, viei nu ştii că până ai fost mata plecat, am fost şi eu.

- Pentru ce? face dânsul curios.

- Ca să mă convingă să rămân aici la ei ca turnător prin camere, să te trag pe dumneata de limbă.

Ştiam că va spune asta sus şi că nu le convine, doar îmi spusese Beiner la despărţire să nu spun nimănui discuţia noastră, ori eu asta voiam, să-i indispun şi să

mă expedieze cât mai repede la un penitenciar. Cluj, Aiud, (bineînţeles că nu mai preferam *Piteştiul).*

Dimineaţa următoare îi spun lui Eros:

- *Părinte, ne despărţim, azi noapte am visat cal alb. în limbaj de puşcărie, la tălmăcirea viselor, calul alb înseamnă drum bun, după cum găina grasă înseamnă pachet de acasă.* Şi am râs.

La scurtă vreme, nici n-a trecut o oră, 1-a luat din cameră din nou şi nu l-am mai văzut. Până să se întoarcă el, bănuiesc că 1-a dus să-1 întrebe ce am vorbit în cameră, a venit gardianul, mi-a dat ochelarii proprii în mână şi pe cei negri la ochi şi m-a dus iar la penitenciarul local. Aici am rămas până la venirea primei dube.

În zilele cât am mai rămas la Cluj, a venit un zvon că ar fi apărut un decret de amnistie şi graţiere, dar acesta nu-i priveşte decât pe *criminalii de război* şi pe cei cu *crime împotriva umanităţii,* în atmosfera asta, totuşi euforică, ne-a luat într-o zi, era duminică după amiază, şi ne-a dus la gară, pe mine şi pe un fost procuror de la *Curtea de Apel,* Vasvari.

Dânsul avea o fiică măritată cu un coleg de facultate, mai mare cu un an, Gheorghe Chirtoc, pe care îl ştiam şi care ajunsese, după spusa socrului, asistent universitar la Clinica Medicală. El mi-a povestit ce ştia de la ginerele său şi ce mai auzisem de fapt şi eu prin 1949, în legătură cu viitorul academician Moga. La reforma învăţământului din 1948, fostul nostru profesor, savantul Iuliu Haţieganu a fost scos din clinica unde profesase şi învăţase pe alţii, vreme de aproape treizeci de ani. în locul său a fost numit fostul său conferenţiar, Aurel Moga, care se dezvoltase până atunci în umbra maestrului. La lecţia inaugurală acesta a vorbit despre medicina „ *empirică şi neştiinţifică"* din şcoala lui Haţieganu, făcând o impresie penibilă în faţa auditoriului medical, dar favorabilă în ochii celui politic, care îl promovase. Asta mai auzisem de la colegii arestaţi în primăvara anului 1949.

Magistratul îmi povestea în continuare, că maestrul îndepărtat a fost apoi căutat cu lumânarea, când au venit nişte *„oaspeţi dragi"* sovietici, savantul Miaşnikov, care a întrebat de renumitul clinician de faimă mondială. Atunci bătrânul dascăl de medici a fost reconsiderat, dar nu a mai venit la clinica sa, pe care o onorase atâţia ani, ci a fost numit la Spitalul Evreiesc, unde s-a înfiinţat Clinica Medicală III.

Astea au fost în 1948 - 1949 şi acum, în 1955, încă se mai povesteau.

Vasvari era arestat pentru că, mergând pe vremuri - prin treizeci şi ceva - în inspecţie la închisoarea Satu Mare, nişte deţinuţi i-au raportat că au fost maltrataţi de administraţia închisorii. Fusese mai întâi martor al acuzării în procesul intentat acelei administraţii, iar acum îl duceau la Curtea Criminală din Bucureşti să dea seama şi el ce curs a dat reclamaţiei. Apăruse însă decretul salvator.

Un plutonier, şeful pazei, uşor cherchelit în după-amiaza aceea de duminică, ne-a spus că n-are dubă auto, ne transportă cu căruţa, să nu facem prostii, căci şi acolo unde mergem, mergem pentru eliberare. Avea dreptate în cazul colegului de transport, dar eu ştiam că astea nu mă privesc. Nu mi-a mai pus lanţuri, ne-a urcat într-o căruţă a închisorii, cu un soldat cu automatul îndreptat către noi şi în felul acesta am traversat vreo 2 kilometri din Cluj la vedere, chit că din căruţă şi chit că sub *balalaică.* Nu mai spun ce frumos a fost. Oameni, viaţă, soare.

În gară, duba - tren nu sosise şi ne-a pus să aşteptăm pe o bancă de lângă Biroul de mişcare. Gara fusese bombardată şi dărâmată, nu mai rămăseseră în picioare decât câteva ziduri, care adăposteau nişte încăperi strict necesare funcţionării unei gări. Trecuseră peste zece ani de la război, dar Clujul nu-şi vindecase încă rănile.

Cum stăteam şi vorbeam, în aşteptarea trenului, iese din biroul de mişcare o doamnă bruneţică, puţin durdulie, cu o faţă rumenă şi rotundă, cam de vreo treizeci şi cinci - patruzeci de ani. Era îmbrăcată într-un halat negru, de birou, şi am bănuit că face parte din personalul gării. A mers să-şi ia apă, de la cişmeaua din faţă, lângă noi. Cum oi fi privit-o eu, nu am văzut. Dar a văzut bătrânul ce mă însoţea.

- *la ascultă, doctore, de când nu ai văzut femeie de aproape?*

- *De şapte ani,* zic eu, gândindu-mă că şi la proces am văzut fetele noastre din lot, dar în alt fel.

- *Se vede pe ochi. De-ai ştii cum te dau de gol ochii ăştia de deţinut.*

N-am spus nimic. Preotul la spovedanie dă dezlegare şi păcatelor făcute cu gândul nu numai cu fapta.

Ne-a luat duba şi ne-a dus pe drumul fiecăruia. Eu am coborât la prima. Tot la Aiud.

Fusese o călătorie plăcută, chiar dacă trecusem prin *ispitirile diavolului.* Ale diavolului de Beiner, căci pe Eva nu am pus-o la socoteală. Aceea fusese o icoană fugară, reţinută ca tot ce este frumos. Nu m-am mândrit la nimeni cu întrevederea avută, căci mă privea numai pe nune, a fost lupta mea cu mine însumi, în primul rând, şi cu duşmanul ce mă tenta, în al doilea rând. Nu am intrat în închisoare ca să-mi recâştig libertatea prin josnicie, chiar dacă am fost *„piteştean".*

AIUDUL, CUTIA CU SUFLETE - 1

Pe *scurtele* şi pe *lunga Celularului mare*

La Aiud, de-acum ţin minte mai bine, m-a băgat la etajul I, pe *scurta* din stânga, în *Celularul mare.* Camerele de aici au dimensiunea de doi pe patru metri, cea în care intram avea patru paturi, suprapuse câte două, cu saltele umplute cu paie şi cu pătură în inventarul camerei (amănuntul contează, deoarece la orice mutare, cum s-au întâmplat foarte multe în anii care au urmat, puteai să nimereşti peste pătura unuia care a murit scuipându-şi plămânii). Hainele cu care am venit s-au depus la magazie şi am primit pantalon şi haină vărgată de *zeghe)* şi câte două rânduri de schimburi, un prosop, o pereche de obiele şi una de bocanci reformaţi de la armată.

Mai important era să încep cu oamenii pe care i-am găsit aici. Era un cizmar din Ialomiţa, Gheorghe Neagu, un şofer din Bucureşti, provenit din Oltenia, Petre Piringiu, şi un ţăran dobrogean, neştiutor de carte, Vasile Ciobanu, din Straja-Basarabi, jud. Constanţa.

De cum am intrat, prezentarea cuvenită. Numele, condamnarea, lotul, profesia, originar din etc, etc. Cum nea Petrică Piringiu era oltean la origine (din Apele Vii-Romanaţi), am încercat să verific o clasificare glumeaţă a conaţionalilor noştri, pe care am auzit-o de curând. Se spunea că aceştia se împart în două categorii: fugiţi de acasă şi plecaţi de bună voie. Cei plecaţi de bună voie, când împlinesc 12 ani, îi face mama o turtă şi o pune în traistă, iar tata îi meştereşte o cobiliţă şi aşa pleacă la Bucureşti să se facă negustor. Nu se întoarce decât după ce face armata şi cu ce a agonisit din *„negustorie"* îşi cumpără două pogoane şi rămâne în sat. Cealaltă categorie, tot la 12 ani se ceartă ori chiar se bate cu ta-su şi cu mă-sa şi pleacă, fuge de acasă, nu se mai întoarce decât tot după armată, când află că i-a murit tatăl. A fost hazul celor din cameră, căci nea Petrică se încadra. Chiar aşa, la 12 ani a plecat în Capitală după ce s-a certat cu tatăl său, iar aici a încercat diferite moduri de a-şi câştiga existenţa, rămânând până la urmă la şoferie. S-a căsătorit, târziu, cu o ardeleancă din secuime, şi avea o fetiţă care, la arestarea sa, abia dacă trecuse de 6 ani.

Era victima victimelor *demascărilor* de la Gherla. Anume, un coleg şi prieten bun de-al lui, din a cărui *unitate muncitorească* făcuse parte în 1940, i-a cerut prin 1947 nişte bani pentru ajutorarea celor din închisori. N-am reţinut dacă i-a dat banii, dar mai mult ţin minte că nu i-a dat nimic. Acest prieten, numit Petru Ghiaţă, fiind arestat, ajunge la Gherla în mâinile *sucursalei* de aici a lui Ţurcanu şi spune şi de Piringiu. *Securitatea* a ajuns în posesia acestei declaraţii (cum am mai zis când am mai vorbit de *demascări,* a se pune întrebarea „ *Cui prodest? "* pentru a afla cine a fost în spatele acestora). Nu-1 arestează pe nea Petrică, dar îl şantajează şi-1 obligă ca de două ori pe săptămână să se întâlnească cu doi agenţi şi să le dea informaţii despre foştii prieteni şi cunoscuţi, pe care să-i caute în acest scop. El, de frică, intră în joc.

Se întâlneşte cu alt prieten vechi, prieten comun cu acelaşi Ghiaţă, şi îi spune de necazul lui, ce i s-a tras de la cel închis.

La scurt timp, într-o seară când s-a întors necăjit acasă, căci i s-a stricat taximetrul său vechi, cu care îşi câştiga existenţa şi abia 1-a băgat în curte cu doi vecini, îl întâmpină nevasta şi îi pune în mână o reţetă, să meargă să cumpere medicamente, căci se îmbolnăvise fetiţa şi a venit doctorul acasă. El se grăbea la întâlnirea cu cei doi, întâlnire care avea loc pe stradă, întotdeauna în alt loc.

Cum îi întâlneşte, aceia îl încadrează, îl iau de braţ şi îi spun:

- *Ei, măi, ţi-ai sărutat fetiţa la plecare pentru ultima dată, că n-ai s-o mai vezi-*

Până să se dezmeticească, l-au îmbrâncit într-o maşină care se afla în apropiere.

Ce se întâmplase? Prietenul întâlnit, căruia i se văitase de ce a păţit el de pe urma lui Ghiaţă, era în aceeaşi situaţie cu el, căzuse şi el în mâna şantajiştilor şi, mai slab de înger, 1-a turnat. Cum Piringiu era rău de gură şi pe deasupra nici nu fusese *„sincer"* cu *Securitatea,* l-au judecat de unul singur în lot şi l-au condamnat (pentru organizaţie de unul singur!) la 15 ani de *muncă silnică,* în instanţă unică, lucru care însenina fără drept de apel. Şi de atunci nici nu a mai auzit nimic de fiica sa pe care o lăsase bolnavă şi cu reţeta din buzunarul său, depusă la bagaj.

Ce uşor se acordau anii şi pentru ce fapte! Iar după '89 cât s-au tânguit criminalii sadea, ajunşi în boxe pentru crimele reale pe care le-au săvârşit la Revoluţie.

Bietul Piringiu nu-şi putea lua gândul de la fetiţa lui, pe care i-o dăduse Dumnezeu destul de târziu, la 45 de ani şi despre care câinoşii de agenţi îi promiseseră că nu o s-o mai vadă niciodată. Asemenea *„bandiţi"* ca el şi ca noi nu aveau dreptul la legături cu familia.

Toate astea, despre necazurile omului de lângă mine, le-am aflat mai târziu. Acum, după ce am lămurit treaba cu clasificarea oltenilor mi s-a adresat:

- *Ei, domnule, daca zici că eşti medic* (eu spusesem numai că sunt absolvent de medicină), *atunci spune-mi mie la ce este bun bismutul?*

Bănuind că este vorba de o dispută legată de folosirea acestui medicament în venerologie, am răspuns prin ricoşeu, împăciuitor, spunând că cei mai mulţi oameni ştiu că se foloseşte în tratamentul sifilisului, dar medicamentul are o folosire obişnuită şi în tratarea unor angine, (angina Plaut-Vincent) provocată de o floră spirilară asemănătoare cu cea care dă sifilisul. N-or" fi priceput ei multe, dar se înţelegea că nu este un tratament exclusiv pentru o boală. L-am uns la rană pe şofer.

- *Ştii, domnule, asta este.* Chipurile m-a verificat.

Eu nu ştiam că, înainte de venirea mea, mai fusese în celulă un făgărăşean de-ai lui Ion Gavrilă, Virgil Radeş, fost student la Politehnica din Timişoara, şi avuseseră în cameră un conflict. Nici nu observasem că Piringiu nu vorbeşte nici cu ceilalţi doi, rămaşi aici. El urma un tratament bisăptămânal la infirmeria de etaj, cei din cameră necunoscând motivul real al tratamentului. într-o zi însă, a venit miliţianul să-1 scoată la tratament şi 1-a chemat :

- *Hai, mă, ţifilistu ' ăla, hai la cabinet.*

Când s-a întors, mare scandal, căci se bea apă din aceeaşi cană. Eu i-am lămurit că dacă nu sunt leziuni deschise bucale, nu-i pericol de contaminare prin convieţuire. Degeaba, ei tot nu-şi vorbeau. Multă vreme şoferul a vorbit numai cu mine. Era irascibil şi certăreţ.

Într-o zi, mă acuză că am murdărit peretele cu degetul, după folosirea *tinetei.* Treaba este abjectă şi inerentă promiscuităţii, dar atunci am văzut cât pot fi oamenii de falşi.

S-a jurat pe viaţa copilului său, că m-a văzut, ori eu ştiam sigur că nu am făcut-o. Nu aş fi scris această întâmplare mai mult de cât minoră, dar pentru mine a fost inedită: era primul om pe care îl vedeam jurându-se fals şi încă pe capul unei fiinţe dragi. Auzisem eu de sperjur, dar chiar aşa, pentru nimic, nu-mi închipuiam că pot fi oamenii. Darmite când ar avea vreun interes, de ce ar mai fi în stare atunci?

Gheorghe Neagu, cizmarul, mai făcuse puşcărie şi pe timpul lui Antonescu, tot politic. În '40 fusese trei luni de zile primar în alt sat decât al lui şi făceam haz că în

acest scurt răstimp a tot cununat şi a botezat la noii săi consăteni, să-şi facă fini şi cumetri, căci la ţară dacă n-ai rude, nu poţi să rezişti ca autoritate. Or el nu avea pe nimeni în acel sat. La arestare lăsase acasă trei copii destul de mici. Avea el 40-45 de ani, dar nu i-a făcut pe toţi acasă. Câţiva, cu *repartiţie* de la Antonescu i-a petrecut pe la Deva şi pe la alte închisori. Înainte de arestarea din '48 a fost un timp fugar. După una din întâlnirile apropiate cu soţia, a constatat după trei zile că 1-a pricopsit cu o gonoree. La proxima întâlnire, sub ameninţarea cuţitului, soţia a mărturisit că prietenul său cel bun, fugar şi acela, pe care îl adăpostiseră o vreme, acela a fericit-o. Acum era descurajat, îşi pierduse şi el încrederea în oameni, dar în alt fel decât mine. Ascuţindu-se conflictul cu şoferul, în cele din urmă Neagu a făcut greva foamei, ca să fie mutat în altă cameră. După mutare, mai târziu, peste un an sau doi, când a venit oarecare relaxare, după promiţătorul an 1955, s-a făcut o depistare în masă a sifilisului şi ne-a făcut tuturor reacţii serologice. L-au depistat şi pe el ca pozitiv şi i-a strâns pe toţi cei asemenea într-o latură a parterului. A nimerit iar cu Piringiu şi într-o zi, la *program,* auzim zornăituri de lanţuri târâte pe sală de unii ce-şi cărau *tineta.* Cei doi, cum nu se împăcaseră nici înainte, au ajuns iar în conflict şi i-a pus în lanţuri pe amândoi. Bieţii oameni! Condiţiile de promiscuitate la care te constrânge foarte adesea viaţa de închisoare şi celulă, în special, au dezechilibrat minţi integre darmite pe nişte bieţi oameni bolnavi.

În camera asta, de pe *scurta* de est, am făcut iarna. Caloriferul vechi al Aiudului era făcut din trei ţevi care treceau de-a lungul peretelui ce da în afară, pe sub ferestre, fără nici-un radiator. A fost aşa de frig, încât pe geamuri îngheţa de două degete aburul respiraţiei noastre , trebuia ras cu lingura ca să poţi vedea afară. De fapt nu vedeam decât cerul, printre paletele îndreptate în sus ale obloanelor cu care erau înzestrate şi ferestrele de aici, de la sfârşitul lui 1953. Fereastra o deschideam rar, căci deschiderea şi închiderea ei era şi acesta un motiv de dispută permanentă şi cam generală. Rar camere care să fi ajuns la un consens. Reumaticii şi anemicii voiau căldură cu ori ce preţ, alţii mai rezistenţi ar fi dorit şi un pic de aer curat, căci la plimbare ne scotea aşa de rar. Toată lumea avea dreptate. Ca medic înţelegeam ambele tabere aşa că mă obişnuisem să nu mă mai amestec în astfel de dispute. La folosirea *tinetelor* era însă regulă generală, să se deschidă măcar atunci fereastra. Nea Petrică, mai bătrân ca ceilalţi din cameră şi mai friguros, ne-a propus ca nici în împrejurarea asta să nu mai deschidem. Chiar ne-a spus că „ *al lui nu pute ".* Este desigur trivială povestea, dar şi pe asta am scris-o fiindcă m-a mai învăţat un lucru : mulţi oameni suportă uşor propria murdărie.

Ce l-o fi apucat şi pe colonelul Colier, comandantul închisorii, nu ştiu. Poate că tot atmosfera politică 1955, căci mărinimia personală nu-i stătea lui în caracter, că ne-a dat o pătură în plus, fiecăruia. Dar tot el a făcut *„gheşeft",* căci n-a mai făcut deloc focul, realizând ceva economie de combustibil. Putea s-o facă şi dacă nu ne dădea a doua pătură, de aceea vorbii eu de mărinimie. Mă mir cum de n-a slăbit după greşeala asta. Aşa rece cum era caloriferul ăsta, în curând a devenit un avantaj, căci străbătând toate camerele de pe o latură, fie scurtă fie lungă, s-a transformat într-un veritabil mijloc de telecomunicaţie, stabilindu-se prin el legătura cu toate camerele de pe orizontala laturii. Se învăţa încet, încet alfabetul *morse* şi se generaliza. Nu era celulă să nu aibă *„morsistul"* ei, *izolarea* dorită de administraţie a dat chix, a eşuat. Eu pe atunci nu băteam, mă menţineam în pasivitate, dar am început să recepţionez, învăţând împreună cu alţii de pe *„fir",* căci se transmitea rar, ca pentru începători. Mai târziu s-a ajuns la viteze mari de comunicare, încât dacă atunci aş fi auzit întâi ciocănelile, n-aş mai fi putut învăţa. Desigur că nu pare de înţeles cum se poate transmite o linie şi un punct prin sunet, doar acelea sunt mărimi spaţiale şi nu sonore. Simplu : punctul era o ciocănitură scurtă, iar linia, două, la interval foarte scurt. Dar întrebaţi pe cei cu experienţa tristă a închisorilor, cât de târziu s-a ajuns la generalizarea acestui mod de comunicare.

Aşa că eram la curent cu fel de fel de ştiri, ori externe, aduse de noii veniţi şi comunicate de la cei care le-au auzit, ori interne, din viaţa noastră, veniri, plecări,

îmbolnăviri, scoateri la anchete, ori conveniri de transmiteri de obiecte, cu ocazia scoaterilor la *program.* Mai târziu a apărut şi caracterul de tele-şcoală, transmiţându-se cuvinte străine, pentru poligloţi, ori poezii, pentru amatorii de literatură. Căci astea formau viaţa noastră culturală, care începuse tacit să se organizeze, în ciuda restricţiilor de secret la care am fost supuşi.

Desigur că toate astea se făceau cu risc, dacă erai prins erai băgat la *izolare,* la început la *„neagra ",* camerele oarbe, tară ferestre de pe colţul interior, dintre *„scurta"* şi *„lunga",* nu prea rea, căci avea duşumea de scândură, dar erai lipsit de aer, te înăbuşeai, mai ales dacă erau băgaţi mai mulţi odată. Mâncare primeai odată la trei zile, dar *turtoiul* era zilnic. Mai târziu - peste un an-doi - s-au construit celulele speciale de *izolare,* care au ocupat o latură întreagă de la *Secţia veche,* de vizavi de *Celularul* mare. Noul izolator a devenit curând celebru, căci a îmbolnăvit foarte mulţi oameni. Voi reveni.

Prin *morse* încă, tot mai târziu, ne-au intrat şi dezinformări, cu scop de intoxicare ori de provocare, pentru creşterea sau crearea unor anumite stări de spirit, bineînţeles când *Securitatea* a mai progresat de la bâtă şi glonţ. Nu ştiai cine bate şi putea transmite pe fir orice.

,, *Scurtele"* aveau 10 celule - deci 20 de metri - plus grosimea zidurilor dintre ele. *„Lunga"* era dublu de lungă, -20 de celule, ori 2 m plus *„primezii"* cum se spune în Banat la zidurile dintre camere, deci peste 45 de metri. în unghiurile dintre aceste laturi s-au construit nişte curţi de plimbare. Un duo-decagon cu toate diagonalele trase ca pereţi despărţitori între 12 curţi de plimbare, de formă trapezoidală, cu laturile mult mai mari decât bazele, la baza mică fiind o uşă de intrare, căci în mijloc se realiza alt duo-decagon, mărginit de aceste uşi, iar în interiorul acestuia se ridica un foişor - noi îi spuneam prepeleac - de unde ne supraveghea un miliţian învârtindu-se mereu cu ochii de la o curte la alta. Nu aveam voie să vorbim în timpul plimbării, dar mai ales nu aveam voie să vorbim cu cei din celulele mai apropiate de aceste curţi, la baza lor mare, nici să facem semne la cei din camere. Unii dintre noi învăţaseră alfabetul surdomuţilor şi doamne fereşte, se putea sparge şi aşa secretul. Nimic de zis, erau obloane la ferestre, dar se făcuseră găuri prin ele ca şi la Gherla. Oamenii se uitau de sus, cei de la etajele superioare, mai ales şi cel mai adesea se mulţumeau să-şi salute prietenii ori cunoscuţii. Mai riscau şi făceau asta mai des macedonenii noştri, mulţi şi risipiţi în toată închisoarea, rude ori consăteni, ori prieteni, erau puternic legaţi sufleteşte între ei şi nu se puteau abţine măcar să se salute : *"să băndez Teghia "* ori Gula, cum îl chema pe acela. Adică să trăieşti. Şi vorbind în dialect, miliţianul din prepeleac chiar dacă auzea nu înţelegea ce-şi transmiteau ei încât a fost şi acesta un mijloc de comunicare, mai ales între părţile opuse ori mai îndepărtate ale *Celularului,* până unde nu mai bătea *,,morsele".*

Curând ani aflat că pe aceeaşi latură cu mine, dar la parter, în camera de pe colţ, era fratele meu. Când ieşeam la plimbare treceam chiar pe sub fereastra lui şi abia apucam din trecere să-1 salut, ori să-1 întreb ce face. Vizavi de *Celularul* mare, adică în faţa celor două "*scurte",* era o clădire lungă, numai cu parter, cu camere mari, numită „*Secţie".* Şi aici erau deţinuţi, carantine ori alte categorii politice decât noi. Seara, când nu mai era nimeni prin curte, auzeam cum vorbesc cei din *Celular* cu cei de pe *"Seccţie"* Gheorghe, fratele meu, era activ şi auzeam adesea cum îl strigau cei de dincolo. îşi luase, puţin inspirat, pseudonimul *Oraviţa.* Trebuia să îl strige cu alt nume, altfel pricepeau ascultătorii nedoriţi. Dar acest gen de pseudonim-nume conspirativ nu-ţi acoperea total identitatea, căci erai urmărit după origine.

Aşa se face că, nu după multă vreme, colonelul Iacob, unul dintre *politruci,* iritat de prea deasa activitate a lui „ *Oraviţa"* a venit într-o zi în celula mea reproşându-mi activităţile extracelulare, mai bine zis intercelulare. Mi-a făcut semn cu degetul îndoit, ca de ciocăneală. Eu am negat, de fapt la ora aceea puteam să mă jur că nu bat la ţeava, numai ascultam şi învăţam. El nu m-a crezut şi m-a ameninţat:

- *Bine, dar daca te prind să ştii că te pedepsesc dublu, o dată că baţi şi a doua oară că m-ai minţit.* Nu m-a prins însă niciodată, nici mai târziu, când am început şi

eu să bat. Pe Gheorghe însă 1-a prins şi într-o zi când am trecut la plimbare şi l-am salutat, altcineva din camera mi-a spus că este la *izolare.*

De ziua lui, născut la 5 martie, i-am făcut un cadou. Cu aşa ceva nu te lauzi, dar împrejurările şi cadoul erau deosebite. Şi anume, cadoul era un ac de cusut, confecţionat de mine artizanal. Dintr-o bucată de sârmă, turtită la un cap cu potcoava bocancului (bocancii cazoni purtau potcoave americane, îngropate şi groase, cum nu mai poartă astăzi nimeni aşa ceva) prin câteva izbituri puternice date pe capul patului luat drept nicovală. Treaba nu era regulamentară (am uitat să spun că pentru noi nu era nici o activitate regulamentară, de ne miram cum de era totuşi tolerată respiraţia şi existenţa) şi aceste izbituri trebuiau făcute numai una-două odată, când miliţianul era dus în capătul celălalt al *Secţiei,* ca să închidă vreo celulă scoasă la *program.* Apoi cu un ac de oţel rupt şi rămas pitit prin cine ştie ce cută a îmbrăcămintei, folosit ca dăltiţă, se zgâria partea turtită până se obţinea gaura ce forma urechile acului. Vârful se obţinea mai simplu, dar tot cu răbdare, frecai sârma cu o pietricică adusă din curtea de plimbare, care era acoperită cu balast şi luată tot cu risc, să nu te prindă miliţianul. Noi, *politicii* încă spuneam aşa gardienilor, abia mai târziu, prin 1960 a început să prindă termenul de *caraliu,* luat din argoul celor de *drept comun,* care îl luaseră la rândul lor din ţigănească. După introducerea radiatoarelor de fontă, se puteau ascuţi acele frecându-le de suprafaţa acestora, care era destul de grunzuroasă. Când am trecut la plimbare, i-am aruncat fratelui printre paletele oblonului, marele meu cadou, înfipt într-o cârpă. Şi pentru confecţie şi pentru înmânare era riscul pedepsei cu *izolarea.* Pentru un ac pe care un miliţian a bănuit că l-am ascuns, altădată m-a trimis la *.,neagra".* A fost ultimul cadou care ni l-am făcut până după eliberare. Şi vorba lui Valeriu Gafencu, a fost „ *mai mult ca un gând".*

Pe primăvară, ne-a mutat pe partea opusă a aceleiaşi *,,scurte",* cu vedere spre curţile de plimbare. Am uitat să spun că plimbarea era prevăzută în regulament a se face zilnic: deţinuţii au dreptul la o plimbare zilnică de 20 -30 de minute, în limita posibilităţilor. Noi înţelegeam prin această ,, *limită a posibilităţilor"* durata plimbării - 20 sau 30 de minute. Dar administraţia înţelegea că se referea la frecvenţa zilnică şi când nu-i convenea, nu ne mai scotea cu săptămânile. Doar regulamentul spunea zilnic nu? Dar şi dacă se poate. Aşa că nici amărâtele alea de douăzeci de minute de lumină şi soare zilnice, nu ne erau asigurate.

În stânga aveam vecini de cameră pe căpitanul Gheorghe Capotă, cel judecat în lotul nostru şi care primise aceeaşi pedeapsă ca şi mine, pe un învăţător, Vasile Popa, din Neamţ, tot cu 15 ani, şi pe nea Gheorghe Băieş, un ţăran de la noi, din părţile Oraviţei, de la Ruşova Nouă, unde consătenii îi ziceau Gheorghe Bobolan, dar aici toată lumea îl cunoştea sub numele de *Moş Albină,* de la marea lui dragoste pentru apicultura şi pentru răspândirea ei.

Vorbeam cu ei *"la perete ".* Cum se poate face asta? Bine. Pereţii dintre celule erau făcuţi dintr-o cărămidă arsă pusă pe lungime, deci realiza 30 de cm. grosime. Dacă puneai capul pe perete, cu urechea lipită pentru ascultare şi cu gura către zid, cu mâna făcută pâlnie acoperind-o, iar cel din camera vecină făcea la fel, vorbeai perfect inteligibil, clar, chiar dacă încet, cu o tonalitate obişnuită. Bineînţeles că sub riscul aceleiaşi *izolări.* Pentru a nu se introduce ascultători, ori emiţători piraţi, se stabilea între cele două camere o, parolă *morse,* o literă sau două. Toate astea se făceau sub acelaşi risc al *izolării,* în cazul când erai prins.

Căpitanul Capotă îşi păstrase în pometi roşeaţa deosebită pe care o avusese, deşi trecuseră ani de privaţiuni. Pentru faţa sa blândă şi rumenă de copil cuminte, a fost poreclit de prietenii cu care a lucrat la Baia Sprie, *Ionathan* (după ispititoarele mere). Avea un glas cald. catifelat, chiar prin filtrul peretului, iar cei care au trăit cu el la mină îşi aduceau cu drag anunţe candoarea cu care le-a cântat la un Crăciun colindul moţesc *„Pe sub dumbra mărului, hop şi şe* ". La Crăciunul care a venit şi pe care l-am făcut alături, l-au întrebat unii la fereastră de acele clipe, iar eu rugându-1, m-a învăţat şi pe mine *la perete* colindul copilăriei sale. De atunci până acum, la

bătrâneţea mea, în repertoriul meu de colinde face parte şi cel pe care el mi 1-a transmis, dar niciodată nu-1 pot cânta fără lacrima amintirii, căci Ghiţă Capotă, cu care am fost arestat în aceeaşi noapte şi ne-am eliberat în aceeaşi zi, la capătul celor 15 ani, a murit foarte curând după eliberare.

El era moţ, de la Margău, din inima Apusenilor, satul lui fiind capitala sticlarilor, a geamgiilor ambulanţi sau cu prăvălie, din România de altădată.

Fratele său, Aurel, şef de promoţie, apoi asistent universitar la Medicină veterinară din Bucureşti, fusese angajat în lupta antitotalitară alături de tineretul naţional-ţărănist. Se retrăsese în regiunea lor şi chiar în sat şi a trăit ani de zile deghizat păzind caprele. Nu s-a găsit nimeni să-1 denunţe, din tot Mărgăul. Cu el împreună era un medicinist de la Cluj, Alexandru Dejeu, pe care îl cunoscusem de afară. Acesta, la rândul său, era un om hotărât, îmi amintesc cum la adunarea studenţească de la *Colegiul Academic* din Cluj, cu ocazia istoricei greve studenţeşti din mai-iunie 1946, el s-a suit la tribună afirmându-şi opţiunea categorică pentru grevă şi motivând-o:

-Acum, în preajma alegerilor generale (care au urmat la 19 noiembrie 1946) *5.000 de studenţi români risipiţi în ţară fac mai mult decât 5.000 de studenţi în Cluj. Pentru greva, domnilor!*

Apoi a fost urmărit şi a venit lângă doctorul Capotă. Au căzut prin imprudenţa unui colaborator. Defectându-li-sc aparatul de radio-emisie pe care îl aveau, dr. Capotă a trimis un om de încredere la Oradea, după o lampă. Dar negustorii de electronice, ca şi giuvaergii la vremea aceea, erau toţi în legătură cu *Securitatea.* Omul acela a fost luat în urmărire şi deşi s-a mai dus şi până la Cluj, pentru derutarea eventualelor umbre, i-au ţinut totuşi urma până au dat de fugari. A fost un proces în care au fost implicaţi şi primarul şi şeful de post pentru lipsă de vigilenţă, doar trăiseră sub nasul lor ani de zile. Capotă şi Dejeu au fost condamnaţi la moarte şi executaţi. Le evoc figura căci au fost fraţii noştri. Căpitanului Capotă i-a fost frate bun de sânge, iar celorlalţi de luptă. Deşi în armate diferite, ne găseam în aceeaşi tranşee.

Ghiţă Capotă mi-a spus *la perete* povestea fratelui său drag, dar fără să-i tremure vocea. Poate că o fi lăcrimat, căci om era, dar nu l-am văzut. După eliberare noastră, ne-am despărţit în poarta închisorii. El a mers la Timişoara, unde credea că-1 mai aştepta soţia sa, Dodi, dar a trebuit să-şi caute altă dragoste, căci unii ochi care nu ne-au mai văzut, ne-au uitat. Curând apoi aveam să aflu în 1967, de la o prietenă a noii sale soţii, că a aplecat capul într-o parte, la birou, străfulgerat de un infact. Săraca inimă omenească, duce, duce, până când?

Povestea lui *Moş Albină* am s-o deapăn mai încolo, când vom sta împreună, iar a lui Vasile Popa de asemenea mai târziu, când aveam să-mi împart zilele cu el la *Zarcă,* înainte de eliberare.

La noi în celulă, venise în locul lui Neagu, după greva acestuia, Ilie (Lică) Nedea, licenţiat în *A.S.E.,* originar din Vârtoapele -Teleorman.

El fusese arestat mai târziu, cu a treia regrupare a organizaţiei noastre din Bucureşti. Trăise (când mergea la ai săi la ţară) atmosfera instalată de dubele care veneau după oameni şi-i ridicau. îmi povestea că până şi un nepoţel de câţiva anişori, pe care îl avea de la un frate mai mare, dacă vedea intrând în sat sinistrul vehicul, de pe ulucă ori printre ulucile gardului, de unde privea pe furiş mişcarea străzii, fugea în ogradă ţipând şi alarmând pe ceilalţi: *„Fugiţi, fugiţi!"* Se începuse colectivizarea.

Lică mai stătuse prin celule cu alţi *aiudeni* mai vechi şi aflase de la ei diferite întâmplări istorice, trăite de persoane mai implicate din generaţii puţin mai vechi.

Aşa aflase de la Dumitru Staicovici (nea Mitică, după cum îi spunea el), un economist bucureştean, că acesta fiind pe front în Rusia, ca furier teterist la un regiment, a ajuns să cunoască un ordin secret al *Marelui Stat Major* care îndruma unităţile combatante să trimită legionarii cunoscuţi, în incursiuni la inamic, ori în misiuni periculoase, bineînţeles că în scopul de a fi lichidaţi. A copiat ordinul

respectiv cu numărul oficial cu tot şi 1-a trimis în ţară la Comandamentul clandestin al organizaţiei (legionare) din care făcea parte. Curierul folosit a fost chiar curierul regimentului, care făcuse şi el parte în '40 din *Corpul muncitoresc.* îl chema Marin Liu şi am spus că l-am cunoscut la Gherla, unde fusese şeful atelierului de ajustară. Liu a plecat în ţară cu plicul acesta amestecat printre celelalte din corespondenţa regimentului. în gară la Tiraspol, trenul staţionând mai multă vreme, curierul a coborât pentru aprovizionare, apă, mâncare. Pe neaşteptate trenul a plecat, Liu a rămas pe peron şi geanta cu corespondenţă în compartiment, pe seama unui camarad de drum, un ostaş din altă unitate. Acesta, odată ajuns în Bucureşti, a dus la adresă şi geanta lui Liu, căci îi ştia unitatea. Curierul însă nu s-a mai prezentat de frică, ştiind că are şi un plic cu altă adresă. După câteva zile de aşteptare, conform regulamentului interior, se desface geanta şi stupoare, se dă şi peste plicul cu ordinul *M.St.M.* trimis în copie către Comandamentul legionar clandestin din Capitală.

Au fost căutaţi şi găsiţi cei doi, apoi condamnaţi la ani mulţi, dar a venit 23 august şi printre puţinii legionari eliberaţi au fost şi ei. Staicovici a ajuns de 1-a cununat pe Liu, care lucra pe atunci la Malaxa. Iar în 1948 au intrat iar amândoi în închisoare.

Dar ordinul mârşav al militarilor de la *Marele Stat Major* antonescian a funcţionat, iar autorii unui astfel de ordin s-au bucurat în continuare de onorurile cuvenite gradului lor, nimeni nu i-a învinovăţit niciodată că victimele lor nu au avut decât dreptul de a muri, deşi numai victimele au fost acuzate de violenţe şi nedreptăţi. Istoria o scriu numai învingătorii, chiar dacă au biruit prin mârşăvii.

De la un profesor Iorgulescu, din Tulcea, fost la viaţa lui şi căpitan de vas, a aflat un eveniment petrecut pe timpul când funcţiona la Interne Teohari Georgescu. Lipovenii din Deltă, probabil instigaţi de *iridenta* slavă şi sovietică prin 1946-47, au început să se mişte, cu revendicări de autodeterminare, vizând alipirea Deltei la U.R.S.S. Ministrul de Interne a venit în capitala judeţului şi a strâns şi notabilităţile locale, politice şi culturale şi le-a vorbit despre treburile astea. Iorgulescu era pe atunci în corpul profesoral al Liceului tulcean şi a fost şi el de faţă. Se dorea tot o acţiune de contracarare. N-am înţeles cum de a devenit Teohari *„bun român ".* Am luat întâmplarea sub beneficiu de inventar, dar dacă am stat să mă gândesc şi la acţiunile rutenilor maramureşeni, dejucate de cei doi fraţi Riţiu despre care am scris la începutul amintirilor, apoi mai că îmi vine să cred plauzibilă şi întâmplarea asta. Problema Deltei era mai delicată şi numai cei care au trăit acolo şi-au putut da seama că este un punct nevralgic al României, privită sub aspect etnic şi sub cel al lăcomiei ruseşti de totdeauna. Până acum nu s-a mai pus această problemă, s-a mai schimbat puţin şi structura populaţiei, fără să ne dea certitudinea apartenenţei cu care ne-am obişnuit. în ultimul secol, interesele europene au fost consonante cu ale noastre.

Cu Lică m-am înţeles foarte bine. Numai Piringiu a chemat odată ofiţerul politic, reclamându-mă de pe poziţie de clasă că l-am jignit, făcându-1 prost fiindcă el este muncitor iar eu intelectual. Ofiţerul însă s-a orientat repede, văzând că reclamantul nu vorbeşte cu nimeni din cameră, dintre colocatari, doar cu mine având ultimile relaţii. L-a mutat înainte de asta însă, cât era, şi el în cameră cu noi, a avut loc marea grevă a foamei din Aiud. Auzisem discuţii pe la ferestre, apoi surprinsesem şi convorbiri la calorifer, dar până în ajunul declanşării vecinii nu ne-au pus clar în temă, deşi mulţi dintre cei care au intrat în această acţiune şi-au făcut ceva rezerve de pâine.

Greva era demonstrativă, declarată pe 5 zile şi avea ca obiectiv principal acordarea legăturilor cu familia, în conformitate cu regulamentul penitenciar. Unii au asociat şi alte revendicări, dreptul la literatură, la *Biblie,* la rugăciune colectivă prin redeschiderea paraclisului care fusese în închisoare.

Camera noastră a intrat în grevă pe nepregătite, când a venit miliţianul cu plantoanele cu masa, i-am spus la vizetă că nu o primim. Dejun, prânz, cină, la fel. A doua zi iar, până când au venit *politrucii* şi ne-au scos unul câte unul să dăm declaraţie.

Eu am declarat aşa: „ *După ce am epuizat toate căile legale şi ierarhice de raport cerând întâi comandantului închisorii dreptul la corespondenţă* (lucru care-1 făcusem într-adevăr când ne deschisese odată Colier uşa celulei) *după ce am raportat procurorului venit în inspecţie acelaşi lucru, iar dânsul mi-a răspuns că pentru noi cei din Aiud asta este situaţia şi a făcut semnul crucii ca peste un mormânt, nu-mi rămâne altă cale ca să aduc la cunoştinţă organelor superioare şi a guvernului situaţia abuzivă în care sunt ţinut, decât greva foamei".*

Mai înainte avusesem o discuţie cu un procuror, locotenent-major, care venise în inspecţie, de formă, pe la fieşcare celulă. I-am raportat că la alte închisori - Galaţi - s-a dat legătura cu familia conform noului regulament penitenciar, despre care aflasem. Acela mi-a spus că „ *aia este altă închisoare"...* I-am răspuns că şi cei de acolo ca şi cei de aici, suntem condamnaţi pe baza aceloraşi legi, aceleaşi articole, la aceleaşi pedepse. Nu este specificat în sentinţa de 15 ani de *muncă silnică* legionară sau ţărănistă, discriminarea făcută la executarea pedepsei calcă în picioare un drept fundamental al omului, egalitatea în faţa legii. Brunetul procuror galonat (căci brunet tare era, ca pakistanezii) mi-a răspuns că este o excepţie.

- *Păi bine, domnule procuror,* am zis eu, *până şi Constituţia are excepţii, doar egalitatea este un drept constituţional?*

- *Trebuie să înţelegeţi că pentru voi asta este situaţia.* A făcut semn, cum pecetluieşte preotul mormântul - la slujba cea de pe urmă - şi a închis uşa. Deci astea le-am scris pe scurt în declaraţie.

Din motive de tactică, am socotit eu, ca să nu fiu implicat într-un proces de organizare în închisoare, până acum putând invoca intrarea în grevă odată cu alţii, prin coincidenţă, eu reclamând doar unicul meu motiv, la sfârşitul zilei a patra, la cină, când gardianul a deschis de formă uşiţa vizetei, să ne întrebe dacă primim masa, căci se învăţase să fie refuzat, am spus că mănânc. Renunţarea cu o zi în avans, socoteam că mă separă de grup. în definitiv nu trădam pe nimeni, căci nici nouă nu ne spuseseră înainte, ca să ne facem rezerve de pâine. Cei din camera noastră, am răbdat în mod real patru zile de nemâncare, doar am băut apa.

În loc să ne aducă cina, căci toţi din cameră făcuseră ca şi mine, ne trezim că ne aduc nişte bunătăţi pregătite pentru alimentarea forţată. Mai văzusem eu la Gherla, cât am lucrat 6 luni la cabinet, cum rezolva serg. major sanitar Avrincea această alimentare. Ducea protestatarul la biroul şefului de *Secţie,* ori la cabinetul medical, alt miliţian îl lega de speteaza scaunului cu o cămaşă de forţă. Avrincea îi forţa maxilarul cu o spatulă şi îi vâra un furtun pe gât - *sonda Fouchet* - legată la capătul opus cu o cutie de irigator sau cu o sticlă de un litru, cu fundul tăiat. Turna apoi ceaiuri foarte îndulcite, cu riscul de a fi introdus sonda intra-traheal. Era foarte riscant, căci omul deschidea gura ca să ţipe şi atunci i se deschidea şi orificiul glotic, permiţând inundarea traheală şi bronşică prin lichidul turnat.

Bunătăţile care ni le-au adus erau ouă bătute în lapte (o fi fost un singur ou, dar gustul de ou îl avea) şi îndulcite să aibă ceva conţinut nu numai caloric, dar şi valoric. Dacă venea cu furtunul lui Avrincea, pierdeam bunătate de gust de ou cu lapte şi zahăr. Aşa că acesta a fost singurul ou pe care l-am mâncat în 15 ani şi-1 plătisem cu patru zile de răbdare totală. Ce nu face omul pentru drepturile lui. Acum glumesc, dar situaţia de-atunci a fost foarte serioasă şi a marcat un moment de vârf în istoria detenţiei din Aiud. Cel puţin aşa mi s-a părut mie şi am participat discret, fără surle, aşa cum am crezut eu că-mi sade bine după trecutul meu nu prea îndepărtat.

Colocatarul mai vechi, cu care venisem de pe Est, nea Vasile Ciobanu, era un ţăran analfabet, din Dobrogea. Cu el ne-am împăcat foarte bine (mai puţin Piringiu care-1 dispreţuia, ca un orăşean mahalagiu, pe ţăranul care-1 duce în spate). Nea Vasile avea un bun simţ ţărănesc înăscut. Vorbea puţin, era curios să afle, iar când nu înţelegea discuţiile un pic mai pretenţioase care le purtam cu Nedea mi se băga, aştepta întotdeauna lămuririle pe care i le dădeam şi neîntrebaţi. Nici eu, nici Lică nu proveneam din medii familiare elevate. Lică era chiar mândru de originea lui de ţăran teleormănean, care a scăpat ţara de foame, când cu seceta din '46. Zicea că a fost şi

un cântec pe la ei cu vorbele astea : „ *Teleormane, Teleormane/Ai scăpat ţara de foame".* Aşa că ne găseam pe multe locuri comune.

Condamnarea de 15 ani, pe care o avea Ciobanu, a primit-o pentru că împreună cu un consătean, Petre Degeratu, au dat nişte cereale preotului care fusese la ei în sat, şi care zicea că le duce la armata generalului Dragalina, care s-ar afla în munţii Dobrogei. Cum nea Vasile era un militarist convins şi un ţăran pornit împotriva de-al de ăstora de umblă să le ia pământul pe care abia-1 avea de nişte ani când a fost adus din Olt, colonist în stepa dobrogeană, s-a lăsat lesne convins de preot. Acesta era tânăr şi într-adevăr avea legături cu partizanii dobrogeni. Dacă ţin minte numele preotului, se chema Mihăilescu, nume pe care l-am citit mai târziu între împuşcaţii fără sentinţă din numerosul lot de dobrogeni închişi. Preotul însă, în tinereţea şi mai de demult, fusese legionar şi iată-1 pe nea Vasile, care habar n-avea de legionarism, băgat într-o oală care nu era a lui.

Povestea cum 1-a arestat. El dormea noaptea pe prispa casei. Copilul de 12 ani şi fetiţa de 7 ani, dormeau în casă. Cei veniţi după el, au sărit gardul, noaptea, în curtea casei şi l-au luat la bătaie din somn. Surprins, a început să dea şi el (căci agresorii nu s-au prezentat), dar muteşte, cum se bat bărbaţii. Olteanca lui, s-a sculat de lângă el şi a început să ţipe către bătăuşi:

- *Ce-aveţi, ma, cu omu' meu, că... -m-aş în gura voastră, de golani!* Nu ştia săraca, ce golani îi călcaseră ograda şi-i siluiau soţul. Copiii s-au trezit şi băiatul a început să strige la fratele tatălui, care sta cu casa în vecini:

- *Neică, sai, că-l omoară golanii pe tata.*

Securiştii împingeau obloanele, dar acestea aveau închizătorul pe dinăuntru şi băiatul, dârz, le împingea iar în afară, deschizându-le, fără să se teamă de agresorii tatălui său. Nea Vasile era mândru de el, aşa îl crescuse, să nu-i fie frică de nimic, îl trimitea noaptea singur să meargă pe câmp, unde erau oile, ori caii şi flăcăiaşul, cu boata petrecută pe sub coate, înfrunta întunericul şi necunoscutul nopţii.

Până la urmă, cu pistolul în piept, l-au luat şi l-au dus.

Până acum, în viaţă fusese şi el cum voia să-1 crească pe fiul său. în război i-au murit alături doi încărcători la mitralieră, el fiind trăgător şi trăgea până se înroşea ţeava *„propriu-zisei".* Făcuse tot războiul şi 1-a terminat tot cu *„gradul"* de soldat, cum zicea el, căci nu ştia nici să se iscălească. A fost bun numai pentru luptă şi moarte.

Îl frământa însă un gând care îl şi rodea ca un sfredel. La una din anchete, securistul care-1 ancheta, 1-a înjurat şi i-a spus (redau naturalist şi popular şantajul aceluia):

- *Tu nu vrei să spui, mă, f...te-n cur pe mă-ta, dar la tine acasă îi rău, mă, îi rău, ţi-a murit fata.*

Vasile Ciobanu era şi acum cu sufletul îndoit, o fi zis călăul numai aşa, ca să-i facă frică şi să-1 facă să spună cum voiau ei, ori micuţa s-a prăpădit aievea. De unde să ştie? Când a fost luat el de acasă, cea mică era de mers la şcoală, dar copiii sătenilor erau duşi la cules de vii. Cum ei erau lângă Basarabi (viile Murfatlarului), copiii culegeau ziua întreagă şi seara le da o masă la fermă. Până să le vină rândul să mănânce, îi apuca întunericul şi el ca părinte, mergea înaintea fetiţei că erau şi câini mulţi pe drum şi nici prea aproape nu era satul. îşi făcea omul şi acum fel de fel de gânduri, dar dacă o fi apucat-o vreo ploaie şi o li răcit, că era plăpândă, ca un copil ce era, ori poate o fi muşcat-o vreun câine ciobănesc fără stăpân ori poate într-o joacă de copii i s-o fi întâmplat ceva. Gânduri de părinte, care i se învârteau prin cap şi câteodată nu-i dădeau pace nici să doarmă noaptea. îl vedeam adesea îngândurat şi nu-1 tulburam în nesiguranţa lui dureroasă. Şi nici o veste de acasă, de la arestare, de atunci, de când i-a lăsat pe toţi ai lui speriaţi şi plângând. Poate că de eram în altă lume, ne-ar fi găsit şi pe noi vreo *Cruce Roşie,* dar astea nu mai funcţionau pentru deţinuţii politici din Republica Populară Română. Au murit umanitariştii de peste tot şi cei de la Geneva.

Cu legionarii alături de care era închis acuma, el nu avusese nimic. Ba dimpotrivă, a tras în ei. Povestea că la 20 ianuarie 1941 se găsea în armată, în

Regimentul 2 de grăniceri de la Cernavodă. Comandantul regimentului era prieten cu generalul Antonescu şi a venit cu unitatea în subordine la Bucureşti, probabil că pe baza prieteniei între cei doi comandanţi. Toată noaptea, într-o remiză de tramvai au încărcat la benzi de mitraliere, iar a doua zi i-a scos în stradă şi au tras în coloanele de manifestanţi, care până atunci nu erau înarmaţi.

- Să fi văzut, mă Munteanui, cum cădea' ca bostanii.

- Păi ce-aveai, nea Vasile, cu ei, de ce trăgeai în ei?

- Asa mă, ce-avea' ei de se punea' cu armata?

Conştiinţa lui politică era redusă la disciplina oarbă, cazonă şi ambiţia tot aşa de oarbă de combatant de dragul luptei, nu pentru un ţel. Din ataşamentul lui la ideea militară a fost şi baniţa de bucate pe care a dat-o preotului Mihăilescu, pentru armata lui Dragalina. Pentru armată. Că veni vorba de generalul Antonescu şi de felul cum s-a descotorosit de legionari, mi-am adus şi eu aminte de o carte pe care o citisem în vara lui 1942, când ajunsese aceasta şi în România, carte în care era vădită o faţă necunoscută a generalului aliat de circumstanţă cu legionarii. Le-am povestit-o şi lor precum am mai spus de ea şi în alte camere, când a fost vorba. I-am povestit-o mai mult lui Nedea, căci ne-a Vasile rămăsese cum am spus, militarist.

Cartea o scriseseră doi celebri la vremea aceea *glob-trotter-i* francezi, fraţii Jean şi Jerome Tharaud. Apăruse în editura Mason & Cie din Paris, în iunie 1940 şi se intitula *L'envoaye de l'Archange* (poate că după atâţia ani să nu fi reţinut dacă a fost vorba de l'archange ori de l'ange). Cei doi ziarişti petrecuseră mai mult timp în România, pentru documentare, stătuseră de vorbă cu oameni din toate taberele politice, culeseseră păreri şi de bine şi de rău, îmi amintesc că A.C. Cuza le-a vorbit despre Corneliu Codreanu cu toată maliţiozitatea care-1 caracteriza. Interesante însă mi s-au părut cele scrise în carte despre gen. Antonescu. Se afirma acolo că regele Carol al II-lea, după alegerile din decembrie 1937, văzând epuizată formula guvernării liberale, dar nevoind să apeleze nici la Maniu, care ieşise din alegeri ca cel mai puternic opozant, însă punea problema guvernării constituţionale, nici la legionari care erau în continuă ascensiune, s-a gândit la generalul Antonescu. Acesta însă a pus două condiţii: să fie un guvern de mână forte pur militar şi să-i dea voie să-i aresteze imediat pe Maniu şi pe Codreanu.

Cartea a apărut în iunie 1940, repet, deci cu doi ani înainte de colaborarea generalului cu legionarii, în guvernarea de după 6 septembrie, Antonescu accepta *Mişcarea Legionară,* dar fără Codreanu, fapt care explica afirmaţia lui Horia Sima, de mai târziu, că în septembrie-octombrie '40 generalul a vrut să preia el şefia *Mişcării,* după cum şi Carol îi propusese lui Codreanu ca el să fie şef, iar *Căpitanul* să ia conducerea guvernării. Refuzul unuia 1-a costat viaţa, cum a prezis imediat după întrevederea cu suveranul, iar pe celălalt *alungarea* umilitoare şi surghiunul după aşa-zisa rebeliune care a urmat refuzului predării comenzii.

Până una alta însă, neascultând nici condiţiile generalului. Carol a ales altă formulă, un pic mai civilă, prin numirea lui Miron Cristea ca premier şi cu Armând Călinescu la Interne. Nu s-a dispensat nici de Antonescu, pe care 1-a menţinut ca ministru al Armatei.

Coloneii au înlocuit în prima fază prefecţii civili (cine i-a dat, nu conducerea Armatei?), asta nu au mai spus-o autorii cărţii, o spun eu după istoria acelor zile care le-am trăit. Cei trei, Carol, Călinescu şi Antonescu au desfiinţat în România, pentru prima dată, viaţa parlamentară pluripartită. De teamă să nu ajungă dreapta la putere, era bună şi dictatura care desfiinţa bruma de democraţie ce-o aveam. Nu prevedeam atunci când discutam această carte că şi Armând Călinescu şi Antonescu aveau să fie consideraţi *"campioni ai democraţiei"* fiindcă i-au ucis pe legionari!

De când cu mutarea noastră pe Vest, i-am pierdut urma şi fratelui meu, căci îl mutase şi pe el. Nici n-am ştiut că între timp fusese dus la Bucureşti, la o anchetă. într-o noapte am visat că se făcea că el străbătea un cimitir, printre cruci, iar eu mergeam pe lângă gardul din afară, dar tot în aceeaşi direcţie. La un moment dat s-a auzit o voce care-1 striga:

- Gheorghe, Gheorghe!

Eu de dincolo de gard i-am strigat mai tare:

- Nu răspunde, seamănă cu vocea mamei, dar nu-i ea. Mergi drept înainte şi ne întâlnim dincolo de gard.

Era de fapt povestea noastră, dacă răspundea la ancheta aceea era implicat pe nedrept într-o cauză grea. N-am reţinut data visului, dar curând a fost adus înapoi şi se afla în carantină, la parter, într-o cameră de pe colţ, căci l-am auzit vorbind cu alţii despre călătoria sa. Şi ne-am întâlnit dincolo de gardul închisorii, când ne-am eliberat, în 1963. Nici astăzi nu cred că a fost un vis de refulare, mai degrabă unul premonitor.

După plecarea lui Piringiu ne-a venit în celulă alt om, Dan Gheorghiu. Fusese coleg la *Academia Comercială* cu fratele meu. Era orfan de tată. Mama 1-a crescut cu greu şi abia aştepta să termine fiul şcoala, să se mai odihnească şi ea, căci după cum spunea dânsa i s-a urât tot muncind cu acul. Dar Dan s-a căsătorit încă din ultimul an de facultate, cu o frumoasă brăileancă, Geta, colegă cu el. Aveau şi un copil, Mihnea. în 1948 Geta fusese arestată pentru puţini ani. S-a eliberat şi acum i-a venit rândul lui Dan să fie închis. Mama sa nu o prea simpatiza pe noră căci, potrivit mentalităţii soacrelor, i se părea că nora i-a răpit copilul. Această poveste, de fapt o intimitate familiară, este preambulul poveştii care urmează.

Într-o zi ne plimbam în ţarcul numit curte de plimbare şi s-a nimerit să intrăm într-unui care era mai apropiat de o fereastră de la parter, a unei celule ce servea de carantină. Un cunoscut de-al prietenului nostru, ce se găsea acolo, 1-a văzut de după oblon şi de fiecare dată când ajungeam în dreptul lui, i-a şoptit câte un fragment de ştire până când s-a reconstituit povestea întreagă. La fiecare grup de cuvinte Dan dădea din cap, semn că a înţeles. Ce-i spunea? Că a fost la Bucureşti, la un proces, martor pentru un cunoscut comun al lor. Că în sală era şi Geta. Şi mama lui. Şi Mihnea. Era în poală când la una, când la alta.

Când ne-am întors în celulă, Dan a sărit să ne îmbrăţişeze şi a izbucnit:

- Măi fraţilor, măi, n-aveţi idee cât sunt de fericit. Măcar prin suferinţa mea, cele două femei pe care le-am iubit în viaţă, mama si soţia, sunt împreună.

Am reţinut explozia şi am citat-o adeseori când am întâlnit prieteni în aceeaşi dilemă ca Dan Gheorghiu. Iar femeile care le iubim, nici ele nu înţeleg de multe ori, alternativa în care ne aruncă.

Dan era o fire deschisă, se aprindea repede, curând aveam să-1 văd în vâlvătaie.

În închisoare era o oarecare relaxare. Aveam voie să stăm ziua pe paturi, chiar culcaţi. De pe patul de sus se vedea prin oblon până departe în oraş. De sus, de la etajul nostru, vedeam şi târgoveţii, mergând în ale lor. Curtea închisorii, unde erau ţarcurile de plimbare pe care le-am descris, era împrejmuită cu un zid înalt de patru metri, peste care mai era un gard des de sârmă ghimpată, înalt de încă un metru şi aplecat înspre interior. La colţurile zidului exterior precum şi la mijlocul intervalului erau foişoare de pază cu soldaţi înarmaţi care supravegheau în permanenţă, cu vigilenţă sporită, interiorul şi exteriorul zidului. La un metru şi jumătate de zid, către noi, era încă un gard des de sârmă ghimpată înalt cam de 2 metri, delimitând o zonă permanent greblată, cu inscripţii: *„Zonă interzisă. împuşcare fără somaţie".*

Am spus că era vigilenţă sporită căci avuseseră loc evenimentele din Ungaria. în acele zile paza de pe prepeleacuri s-a dublat, s-au instalat şi mitraliere puse în bătaie, îndreptate cu ţevile către ferestrele noastre. Atunci am aflat destul de repede ce se întâmplase. Un miliţian cu numele de familie Alexa, a şoptit unor deţinuţi: *Studenţii, studenţii de la Pesta au făcut revoluţie.* Bietul om bun a fost turnat şi zvârlit alături de noi în închisoare, dar lui i s-au dat condiţii care l-au omorât în scurt vreme.

Regret că nu i-am ştiut niciodată numele întreg acestui om.

Dincolo de zidul acesta împrejmuitor, puţin mai la dreapta decât geamurile noastre, era o clădire cu etaj unde locuia o parte din conducerea închisorii. Le vedeam nevestele trebăluind prin curte şi copiii lor jucându-se şi zburdând de trai bun. Trai bun câştigat însă din deţinerea celor care îi priveau acum de după obloane

şi gratii şi nu ştiau nimic de atâţia ani de mamele, soţiile şi copiii lor. Fericirea familiilor lor era câştigată cu nefericirea familiilor noastre.

Ba într-o noapte, până târziu către dimineaţă, au chefuit şi au cântat, cu urlete de oameni beţi, sfidând mai mult decât austeritatea la care ne obligaseră.

În acest decor, într-o dimineaţă, pe la zece, când funcţionau curţile de plimbare şi miliţienii se găseau în foişoarele de supraveghere din mijlocul acestora, auzim cum se înteţeşte un strigăt de după mai multe obloane:

- Nu trage, nu trage!

Am sărit şi noi la fereastră şi am văzut cum în capătul *„lungii" Celularului* un deţinut de pe Nord, care se întorcea de la plimbare din curţile de pe partea aceea, în loc să intre prin uşa din capătul lungii, pe unde aveau ei accesul, s-a apropiat de gardul de sârmă ghimpată care delimita *„Zona interzisă"* cu vădită intenţie de a se căţăra şi a-1 escalada.

Miliţianul de la parter, când să închidă uşa după oamenii întorşi de la plimbare, a văzut că lipseşte unul, a tras zăvorul după cei intraţi şi s-a repezit afară, căutându-1 pe omul ce ajunsese la gard. A strigat şi el la soldatul din prepeleac să nu tragă. Miliţianul care supraveghea plimbarea, a văzut şi el scena şi a strigat şi el, făcând şi semne, să nu tragă. Soldatul s-a pus în genunchi să fie mai sigur, a luat poziţie de tragere cu arma la ochi şi făcea semne ca de ameninţare pe deasupra fâşiei. Deţinutul, imperturbabil, a tras pe ochi căciula *„pas montagne"* ca să nu vadă nimic şi încet, sârmă cu sârmă, urca pe gard.

De după toate obloanele s-au auzit voci îngrozite şi disperate:

- Nu trage! Nu trage! E nebun, nu trage!

Dar nu era nebun, sărmanul Ion T. Popa din Teiuş, poreclit Tetea. L-au recunoscut unii chiar aşa cu capul acoperit.

Făcea închisoare de 16 ani, de pe timpul lui Antonescu. Nici o graţiere, nici o amnistie sau reducere de pedeapsă. Mai avea de făcut încă 9. Tâlhar de codru să fi fost şi tot se îndura cineva de tinereţea lui. Dar el nu omorâse pe nimeni, se duşmănise numai cu Antonescu, pe care actualii stăpânitori şi deţinători ai săi l-au şi ucis chiar. Era bolnav cu stomacul, de-atâta *turtoi* şi varză şi de-atâtea încordări sufleteşti. înainte cu câteva zile fusese la infirmerie şi a solicitat medicamente şi regim alimentar pentru boala lui. în dimineaţa aceea nu le-a spus nimic deosebit colegilor de cameră. S-a îmbrăcat cu o cămaşă curată şi pe sub bonetă şi-a pus pe cap o căciulită *„pas montagne* ", confecţionată artizanal, căci suferea şi de dureri de cap. Dar acum şi-a pus această căciulită şi pentru a-şi acoperi vederea. Când să intre în *Celular,* de la plimbare, a rămas ultimul, fără ca ceilalţi din cameră să observe că este mai în urma lor cu' câţiva paşi şi a plecat să treacă sârma şi hotarul acestei lumi.

Noi urlam disperaţi, miliţianul de lângă el îl trăgea, dar el a ajuns deja pe ultima sârmă, a sărit în fâşie, s-a întors cu pieptul către soldat, a ridicat braţele răsfirate şi a strigat aşteptând glonţul izbăvitor: *TRAGE!*

Şi acela a tras. Tetea s-a mai îndoit odată pe spate, apoi s-a frânt, îndoindu-se la pământ... în ţărâna care acum se înroşea, a mai dat odată din mâna adusă către faţă, ca dintr-o aripă neputincioasă să mai zboare. Eu am ţipat doar: *Canaliilor!*

Dan se zbătea neputincios de la fereastră la uşă şi de la uşă la fereastră, se înroşise, bătea la uşă, se urca şi striga la fereastră, de mai multe ori şi parcă tot mai tare.

Un vuiet din sute de piepturi disperate şi îndurerate, neputincioase a cuprins închisoarea. Cei de pe Nord ori de pe Est, care nu văzuseră întâmplarea, strigau cu toţii, căci ştiau că ceilalţi nu strigau fără motiv. Zgomotul se întinsese peste oraş, era zi de târg în Aiud şi de sus am văzut cum se strânge lumea mai aproape, să privească şi să afle. Voci mai puternice strigau peste gratii, şi peste ziduri:

- Muncitorul Ion T.Popa din Teiuş a fost împuşcat după 16 ani de robie... Popa fusese muncitor. Până seara s-a auzit vestea în Teiuş.

În prepeleac au apărut mulţi soldaţi şi ofiţeri. Armele s-au pus toate în bătaie către *Celular.* Asasinul fusese luat, să se calmeze. Asasin era, căci ziua în amiaza mare, un om nu poate escalada cu mâinile goale un zid de 4+1 metri în văzul a doi miliţieni.

Ofiţerii închisorii se învârteau şi ei pe lângă zidul clădirii. Familiile lor, din clădirea de peste zid, stăteau alarmate pe la ferestrele lor şi pe scări.

Şi voci de după gratii, care strigau cu repetiţie:

-Asasinilor, v-aţi vândut ţara la ruşi şi acum vă ucideţi fraţii!

În *Secţia* de peste drum de *Celular,* se găsea un transport de deţinuţi frontierişti. Solidari cu *Celularul* şi mai mult decât noi - ei de fapt nu ştiau ce s-a întâmplat, doar auzeau strigătele noastre, au dat jos un oblon şi când au trecut ofiţerii cu miliţienii care duceau targa cu *„evadatul"* din această lume, au azvârlit cu ocări şi cu calupuri de săpun, din raţia lunară. Alte obiecte nu aveau.

Frământarea asta a durat cam două ore, dacă nu şi mai bine.

Pe *Secţie,* miliţianul a venit târziu cu masa de amiază. Dar n-am primit-o nici unul, cel puţin cât ştiu din camera noastră. I-am spus că:

- În semn de protest şi doliu pentru omul care a fost asasinat.

Toată ziua am stat trist şi tulburat.

Mă rodeau două probleme. Cea a lui Popa, creştin convins şi practicant, cum mi-a confirmat mai târziu un coleg de-al lui de cameră. în dimineaţa aceea se rugase parcă mai mult ca altădată, se primenise să meargă curat la cealaltă judecată, riscând şi asumându-şi osânda pentru păcatul ce-1 săvârşea împotriva propriei sale persoane. Şi disperarea este un păcat. Dar ce să te- faci, dacă „ *Dumnezeu de sus/ în inimi ne-a pus/ Numai lacrimi grele."*

Problema soldatului ucigaş. Era pus să apere un zid, să nu-1 treacă nimeni, nici încolo, nici încoace. Dar Tetea nu avea nimic cu zidul. Soldatul avea consemn să nu treacă nimeni nici în zona interzisă, care era o zonă de *Siguranţă,* tot pentru zid. Dar Tetea tocmai *„zona de împuşcare fără somaţie"* o căuta. El aici îşi căuta alinare prin moarte, nu voia şi nici nu putea evada cu miliţianul lângă el şi cu soldatul la post, ziua pe lumină. Şi totuşi acela a tras, ucigând un om care nu voia decât să moară. Fapta soldatului era acoperită de consemnul postului în care se afla. Ce se întâmpla dacă nu trăgea? Pe Tetea l-ar fi scos de acolo miliţianul *Secţiei,* iar soldatul primea o pedeapsă pentru călcare de consemn. Dar nu a vrut-o şi a tras. A acceptat cu bună ştiinţă să omoare un om care asta voia. Sunt convins însă că soldatul nu a gândit nimic. Era *robotizat.* El nu avea nici minte, nici inimă, numai *programarea* înscrisă în memorie. Ca atâţia pseudo-oameni care executau orbeşte ce-i învăţau alţii. Biata fiinţă umană, cum s-a dezumanizat!

A venit mai târziu miliţianul şi ne-a scris pe cei care nu primisem mâncarea. Probabil că *politrucul* îi dase iarăşi înţeles politic, dar nu a fost decât o expresie umană a durerii noastre.

Treptat, vuietul s-a stins, cel din acele clipe şi cel din sufletele noastre. Manifestarea de la ferestre, auzită şi ascultată de lumea adunată, a fost poate printre puţinele proteste publice în cei atâţia ani de opresiune. Chiar dacă o făceau nişte deţinuţi. Arătau că spiritul protestatar nu a fost adormit de lanţuri, gratii şi obloane. Alarmată, stăpânirea avea să declanşeze în curând o anchetă de proporţii, care a cuprins între cei interogaţi o bună parte din deţinuţi. N-au venit s-o facă după grevă, căci pentru ei, acţiunea noastră de autoprivaţiune de cinci zile a fost ca o furtună într-un pahar cu apă. Dar acum aveau s-o facă în curând, pentru ecoul care-i tulbura, căci străbătuse zidurile.

Până la această anchetă, mai prezint un suflet din cutia noastră, pe nea Gheorghe Băieş, cunoscutul de aici *Moş Albină.*

Am spus despre el că era de pe la noi. Am avut fericirea să convieţuiesc o vreme cu el şi să schimbăm împreună amintiri de pe meleagurile noastre. Era condamnat la 12 ani *temniţă grea,* în legătură cu organizaţia cunoscutului de la noi *„Comisar Doran",* despre care am mai vorbit. Fuseseră mai mulţi din satul lor arestaţi şi

condamnaţi. înainte de a-1 prinde a stat o vreme fugar, ascuns pe lângă satul lor, Ruşova Nouă, mai la urmă apropiindu-se până la podul unei case din vecini de unde privea în grădina lui. Cu dida Viorica (aşa cum aveam să-i spun de-acum încolo soţiei sale, pe care am cunoscut-o fără a o vedea până după eliberare) se întâlnea adesea şi se sfătuiau asupra treburilor gospodăriei. Numai ea îl ştia şi bătrânii casei lor. încă nu se înăsprise pânda gonaşilor.

Acasă lăsase un băiat de 12 ani şi o fiică elevă la liceu la Oraviţa. Mai avea o fată mai mare, dintr-altă căsătorie, măritată în alt sat. Toate ni le povesteam şi parcă era mai uşor când ni le destăinuiam unul altuia.

Avea un complex faţă de oamenii care aveau diplome. Râvnea la prestigiul care ţi-1 dă şcoala. Era mândru că şi-a dat fiica la şcoală şi aspira pentru băiat un viitor luminos.

Era un ţăran luminat, urmase cursurile de la *„Academia ţărănească"* organizate de *ASTRA* şi la Oraviţa. învăţase şi practica o apicultura ştiinţifică. îl avusese profesor acolo pe renumitul Atanasiu-A/6/na, cunoscut la noi în ţară, între cele două războaie ca un pătimaş răspânditor al apiculturii.

AIUDUL, CUTIA CU SUFLETE - 2

Reţin o poveste, de fapt o întâmplare reală, cum la capătul cursurilor teoretice de la Oraviţa, prof. Atanasiu s-a deplasat cu toţi cursanţii după el la Răcăjdia, o comună la 7 km de oraş pentru aplicaţii practice, în stupina unui ţăran de aici, participant şi el la cursuri, Gheorghe Penţa (tatăl lui Nicoliţă Penţa, cel care am spus că a murit la Gherla). Pe drum, profesorul discuta cu *„ţăranul"* Penţa, zicându-i după numele de botez, Gheorghe în sus, Gheorghe în jos, cum vorbesc orăşenii, mai ales cei cu carte, cu ţăranii. Când au ajuns însă la stupina omului, organizată după toată arta şi după toată ştiinţa apicolă, cu alei betonate, cu ronduri de flori, şi-a schimbat atitudinea şi vorba, iar Gheorghe a devenit *„domnul Petiţa".* Nea Gheorghe Băieş, povestea acestea mai mult ca o satisfacţie pentru recunoaşterea stării de ***domn*** a unui ţăran. Şi el, prin câte ştia şi se purta, era un ***domn.***

Mă punea să păzesc la vizetă, până el îşi ţinea lecţiile de apicultura la auditoriul din celula vecină, prin perete.

Vorbea cu dor de cei de acasă, dar mai cu seamă de cel mic, de Mihai. Povestea că de Paşti, mama sa îi făcuse haine noi. La noi era obiceiul ca hainele acestea să le îmbrace copiii în dimineaţa de *Joia Mare,* când mergeau la cuminecătură, la biserică. Dida Viorica şi-a îmbrăcat copilul şi l-a dus mai întâi în grădină, de unde îl putea vedea şi tatăl său, din podul vecin. L-a dus lângă o tufă de trandafir şi l-a pus să îngenunche şi să se roage pentru „ *taţi"* care-i dus departe. Viorica plângea deasupra lui fără ca să fie văzută de copil. Nea Gheorghe nu mi-a spus ce-a făcut dar icoana aceasta din grădină, de la *„Joi-Mari"* o păstra duios în inima sa. De aceea mi-a arătat-o şi mie, ca pe-o scumpă relicvă.

Avea şi vorbele lui, pline de un umor ţărănesc:

- *Măi Ioane, aşa o ajuns vremea acum că tot îi mai bine viu ca mort.* Mărturisea şi traiul nostru mai bun doar decât moartea, dar şi speranţa care ne mângâia sufletele, că fiind în viaţă, poate că om mai vedea fericirea.

Când dam de necazuri, el părea pregătit şi pentru altele şi ne încuraja: *Dacă dă Dumnezeu, vine şi mai rău.* Deşi nouă răul ne venea de la stăpânirea lumească, el îl vedea ca o voie a Tatălui de sus şi era pus pe răbdare.

Îmi arăta pe săpun, zgâriat cu un ac, planul gospodăriei ce avea să şi-o reclădească după eliberare. Prevăzuse, ca un gospodar, tot. Sub scări lăsase loc pentru cuibul gâştelor, la clocit. Desigur orăşenii râd de astfel de discuţii, dar izvorau din sufletul lui de ţăran, care niciodată nu a renunţat la gândul că va fi iar ce a fost şi chiar mai mult.

După eliberare, l-au dus în Bărăgan. Acolo s-a ridicat repede. Ştia de toate şi le făcea, împletituri de coşuri, apicultura, zootehnie, munca la câmp. Când s-a întors

acasă, avea de toate să-şi ridice casa mult visată. Şi când ne-am întâlnit l-am întrebat zâmbind şi de cuibul gâştelor. Mi-a răspuns bucuros, da, aşa am făcut-o, cum am visat-o la Aiud. Dar n-a apucat să se mai bucure mult căci la scurt timp s-a prăpădit. Fiul său Mihai, s-a realizat, chiar dacă nu a ajuns să aibă diploma visată de tatăl său. N-a trecut mult de la întâmplarea cu Ion T.Popa şi, într-o zi, mi-au pus pătura în cap (aşa se obişnuia aici în loc de punerea ochelarilor opaci) şi mă duc în faţă, în clădirea unde era grefa.

Aici erau amenajate nişte birouri de anchetă, în cămăruţe mici, cu o măsuţă pentru anchetator, pusă sub fereastră şi un pupitru ca de şcolar, pentru anchetat, plasat în colţul de după uşă.

Nu-1 mai văzusem niciodată pe omul din faţă. Nu s-a prezentat, conform educaţiei primite. în schimb eu a trebuit să mă prezint, cu o succintă autobiografie penală. A intrat repede în subiect. Cazul Popa.

Cum eu nu putusem relata decât întâmplarea la care asistasem ca martor (chiar dacă am fost clandestin, de după oblon, i-am relatat ce am văzut). El s-a lansat în ipoteze pe care voia să le verifice prin mine. Că am tras la sorţi, cine dintre noi să se sacrifice, să sară în *„zona interzisă"* ca să fie împuşcat şi apoi să avem pretext să facem tărăboi, ca să facem greutăţi guvernului. Asta însemna, mi-am zis eu, că nu le-a fost indiferentă manifestaţia care a urmat asasinării lui Popa. Că ani tras la sorţi (nu voia să recunoască disperarea mortului) cine dintre noi să se sacrifice, să treacă în *„zona interzisă"* şi am încercat marea cu degetul, dacă soldatul nu trăgea, am fi evadat toţi, în masă. Ridicol, de după uşile zăvorâte.

Mintea îi mergea numai înspre acţiune organizată şi căuta fire. Bietul Popa. Ce probleme le-a creat. El n-a avut nimic cu nimeni, dar a avut comun cu noi toţi soarta noastră de oameni în suferinţă. Suferinţa de diferite feluri şi de diferite intensităţi. Ei însă nu acordau nici o limită suferinţelor noastre.

Neobţinând de la mine nimic care să-1 satisfacă, m-a trimis înapoi pe *Celular.* Am uitat să spun că din cameră mă luase cu tot calabalâcul personal asupra mea - un rând de rufe de schimb, prosopul şi o pereche de obiele. Ajuns pe *Celular,* nu m-a mai dus în camera de unde mă luaseră ci la parter, la celula numărul 1.

Am încercat să iau legătura cu vecinii, dar nu mi-a răspuns nimeni. Camera am găsit-o goală, nici un om. Ce se întâmplase? Evacuaseră toată partea de Est a *scurtei* drepte de la parter. După câte aveam să le văd curând aici aveau să bage pe toţi cei trecuţi prin ancheta care începuse, întrucât eu am sosit primul, la prima cameră, am presupus că am fost primul anchetat. De ce? Am presupus fără mare temei că Beiner care mersese la sigur cu propunerile lui, nu a vrut să se vadă că a dat chix. Eu contam pentru ei ca un om dispus la colaborare. Altfel cum de m-au scos pe mine primul? Nu găseam explicaţia. Apoi ra-ara gândit că poate m-au scos pentru derută, să mascheze pe adevăraţii lor colaboratori, care fiind scoşi în urma mea erau acoperiţi de prioritatea anchetării mele. Dacă aflau ceva, se putea presupune că a fost de la primul, nu? Sinuciderea lui Popa însă, fusese un fapt personal al său, fără amestecul nimănui. Ei însă o urmăreau în contextul unei organizări şi era legată prin aceasta şi de greva care a fost. Abia după eliberare aveam să aflu că a urmat o *izolare* severă a unui mare număr de oameni bănuiţi că au organizat greva. Au luat mulţi, pentru că nu găsiseră pe nimeni anume. Dacă găseau vinovaţi, îi luau numai ce aceia şi nu zeci de oameni. Aşa au pedepsit mulţi, socotind că printre ei se găseau capii presupuşi de ei.

Când au început să aducă şi pe alţii peste mine în celulă, câte unul, câte unul, nu am mai 'putut face nici o presupunere căci oamenii erau amestecaţi, de diferite categorii de pedepse şi nu aveau nimic comun între ei decât condamnarea. Dar de unde mai puteam să ştiu?

În această cameră am avut patru colocatari de care îmi mai aduc aminte, dar nu în ordinea sosirii lor aici. Toţi însă trecuseră prin ancheta care se desfăşura simultan în mai multe birouri, de către anchetatori diferiţi şi care a durat cam două săptămâni. Dacă ar fi căutat să lămurească numai întâmplarea asupra căreia mă iscodiseră pe

mine, ar fi terminat demult, dar aşa m-au făcut să cred că urmăresc şi altceva. Era în 1957 şi se apropia încheierea deceniului de când se tot ocupau de noi, dar problema nu era încă rezolvată. Un poet cărăşan, Pavel Bellu, într-o poezie publicată în revista „ *Generaţia de mâine "* a elevilor de la liceul „ *General Dragalina "* din Oraviţa, în 1938 zice: *„Mă reîntorc zdrobit, dar neînfrânt".* Asta era, deţinuţii din Aiud erau zdrobiţi după atâţia ani, dar nu se dădeau înfrânţi. Pentru stăpânire, în ţară urma o nouă fază, a colectivizării totale şi forţate a agriculturii şi lichidarea rămăşiţelor ideologice ale vechii lumi. Adunau materiale pentru noua lor campanie care a urmat în 1958-1959. Aşa a fost adus în noua mea celulă dr. Aurel Iubu, pe care l-am avut asistent universitar la clinica O.R.L. din Cluj. Era condamnat 7 ani de zile pentru *ajutor legionar.* Ce făcuse?

Un coleg de-al lui de facultate, dr. Mihai Uţă, a fost condamnat pentru atentatul împotriva prof.univ. Ştefănescu-Goangă, în 1938. Atentatorul fusese un student, care, e drept, fusese legionar, dar răfuiala a fost personală, studentul voia să-i plătească unui bătrân libidinos batjocorirea surorii sale. Profesorul acesta, după cum se ştia, punea ochii şi mâna pe studente. Cum atmosfera politică impunea o campanie de discreditare a *Mişcării Legionare,* victimizarea profesorului a devenit şi ea politică, iar dr. Uţă s-a ales cu o condamnare mare, de mulţi ani de închisoare pe care îi excuta şi acum, din 1938, cu o perioadă de întrerupere de 4 luni în 1940, cât a fost eliberat.

În 1945-46, Lucreţiu Pătrăşcanu, ca ministru de Justiţie, a dat un decret de graţiere, care însă nu i-a cuprins pe toţi deţinuţii politici rămaşi de la Antonescu. Pentru cei menţinuţi în închisoare, a urmat o perioadă de relaxare, au fost duşi în colonie fără pază la viile de la Galda, jud.Alba. Doctorul Uţă, de necrezut, umbla liber pe poarta închisorii, veneau ţăranii din jurul Aiudului şi-1 chemau pe la sate, la suferinzii lor. Căci Mihai Uţă, ca şi sfinţii Cosma şi Damian era *„doctorul fără de arginţi".* A urmat inflaţia, criza economică din acei ani, închisoarea nu mai avea bani, dar avea bolnavi şi dr. Uţă a primit o împuternicire din partea conducerii penitenciarului să meargă la Cluj şi să aducă de pe unde o şti medicamentele necesare. Cu această împuternicire în mână, a apelat pe la foştii săi colegi, dintre ei mulţi fiind acum ajunşi universitari. I-a dat şi dr. Iubu medicamente. Dacă nu duceam geamantanul umplut cu leacuri de la Farmacia Clinicilor Universitare, de pe strada Babeş, până la gară, chiar eu, cu spatele, împreună cu colegul meu Gicu Scrob, poate le credeam poveşti. în gară l-am cunoscut atunci şi eu pe dr. Uţă. I-am dat geamantanul, l-am suit în tren însoţindu-1 cu privirea până nu s-a mai văzut de pe peron. Dar altcineva n-a fost să-1 însoţească. Mergea tot la închisoare, singur, să ducă medicamentele.

De unde s-o fi descoperit aceasta, nu ştiu. Eu nu am declarat-o la *demascări.* Scrob nu era cu mine la Piteşti şi nu era riscul să fiu prins cu tăinuirea. *Securitatea* n-a vrut să ţină seamă de împuternicirea penitenciarului, dată lui Uţă, a zis că era falsă, a plăsmuit-o el. Dar circulaţia liberă pe *C.F.R.,* văzută cu ochii mei, tot o plăsmuire e?

Dr. Iubu trebuia însă condamnat pentru altele. La reorganizarea comunistă a învăţământului, în 1948, el fusese lăsat pe dinafară, de la universitate. A fost numai o lovitură morală, căci material nu s-a resimţit. Fiind un bun clinician, cu clientelă asigurată, a închiriat cabinetul fostului profesor univ. de chirurgie, Alexandru Pop. Câştiga bine, mai mult decât îndestulător. La ora arestării, mărturisea că a lăsat o garderobă cu 50 de cămăşi.

După ce că fusese bine introdus şi în lumea sportului, funcţionând o bună vreme ca preşedinte al Clubului de fotbal *„U",* era şi un om de cultură, un frecvent spectator al *Filarmonicii* şi al *Operei* şi un bun prieten al prof. Lucian Blaga. Domnul profesor, numai aşa vorbea dr. Iubu şi în absenţă despre ilustrul său prieten, se găsea în epoca de dizgraţie, mărunt slujbaş la o bibliotecă, atât cât să nu moară de foame. Doctorul Iubu a devenit *mecena* pentru Lucian Blaga, la sfârşit de săptămână îl ducea la staţiunea Valea Drăganului, unde el îşi construise o cabană de odihnă. Maestrul a compus pentru amfitrion o *„inscripţie pe grindă"* scrijelită apoi de un

meşter drept *memento* pe grinda frontală. Doctorul mi-a recitat-o, dar n-am reţinut-o. O mai fi rămas?

Când l-au arestat, medicamentele lui Uţă, ca medicamentele, dar cum este cu scrierile lui Blaga, pe care el, Iubu, le-a transmis în străinătate. în ţară îi apăruse traducerea după *Faust,* dar se vorbea că poetul a fost propus pentru *Premiul Nobel.*

Şi dai (bineînţeles că bătaie). Degeaba protesta anchetatul că nu el are legături cu cei care umblă peste frontiere, ci numai autorităţile şi membrii de partid. Mâna dreaptă, ridicată drept scut deasupra capului să pareze ranga, a rămas inertă, cu o durere ascuţită, care 1-a secat: se rupseseră amândouă oasele antebraţului. Chirurgia O.R.b. este de mare fineţe şi Iubu îţi pipăia şi acum antebraţul îngrijorat dacă va mai putea opera vreodată.

Nu mai reţin numele călăului - a fost un maior, dar la dosarul de anchetă desigur că el a semnat *opera* şi dacă cineva ar vrea să-1 caute, l-ar găsi.

Noaptea l-au dus la Clinica de Ortopedie, cu un cojoc pe el, iar acolo i-a pus mâna în ghips un laborant, care era pe atunci secretarul organizaţiei de bază... Medicii toţi îl cunoşteau şi *Securitatea* nu dorea popularizarea ororilor ce le săvârşea.

Cu mâna în gips, ancheta pe tema începută continua. A fost probabil perioada în care se căuta reconsiderarea poetului (a filozofului, nu încă). A venit un colectiv de la Bucureşti de pe la Minister, *Comitetul Central,* că au fost vreo patru, cu aceleaşi întrebări asupra operei eventual expediate în străinătate.

Maiorul care-i frânsese antebraţul, ca să pareze o eventuală întrebare a cuiva despre aparatul gispat ce-1 purta anchetatul, a luat-o înainte cu vorba (către Iubu): *Vezi domnule dacă nu eşti atent?* Apoi către cei patru străini, între care 2 colonei: *S-a suit cu picioarele pe closet şi a căzut.* Şi iar către Iubu: *Să fii mai atent, altădată.*

Anchetatul şi-a exprimat nedumerirea asupra faptului că o eventuală premiere a *„domnului profesor"* ar putea indispune pe cineva.

- *Ar fi o cinste pentru cultura română* - a zis el. *Uitaţi-vă, de curând a venit cineva de la Bucureşti, care fusese în străinătate şi vizitase Muzeul Goethe, de la Weimar, în care între altele sunt expuse şi traducerile făcute după Faust, în toate limbile culte ale pământului.*

- *Să ştiţi, Maestre,* spunea oaspetele, *traducerile acelea sunt expuse în ordinea valorii literare, realizate de traducător. A dumneavoastră se găseşte în locul doi.*

La care un colonel dintre cei doi a replicat:

- *Cine ştie ce legionăroi or fi pus-o acolo.* Nu ştia tovarăşul cu stele că Weimarul este în D.D.R., iar pe acolo nu trăiau legionari, căci i-ar fi extrădat fraţii socialişti.

Nu ştiu mai multe poezii de-ale Maestrului Blaga, dintre cele recitate de maestrul meu (căci Iubu îmi fusese asistent când am făcut stagiul la O.R.L.), dar una era prea frumoasă şi nu ştiu dacă o fi fost tipărită, încât nu mă abţin să n-o reproduc, cum am reţinut-o: „ *La fântână, la izvor / Ori ce apă nu se-ntoarce decât nor / La fântână, la izvor / Ori ce drum nu se întoarce decât dor./ Fi-voi nor, sau fi-voi dor? / Ce voi fi când m-oi întoarce, la fântână, la izvor?"*

Am înţeles că *,4upă marea"* trecere, poetului nu i-ar fi tot una, dacă a fost pentru alţii un nor de rodnicie, ori un veşnic dor, eternă dorinţă, cum mă sensibilizase la Piteşti fostul său elev, Viorel Gheorghiţă.

De la dr. Iubu am mai aflat câte ceva din câte se întâmplaseră în Clujul Universitar, în cei 9 ani care trecuseră de la arestarea mea.

Profesorul Haţieganu, cu ocazia îmbolnăvirii lui Petru Groza, a fost chemat în consult (la insistenţele fiului Preşedintelui, fost student la Medicina clujeană). De-atunci s-a lansat în înalta societate comunistă, fiind numit medic al *Comitetului Central* (aveam să aflu la eliberare că protipendada comunistă de la toate nivelele, de la raion şi regională până la *CC.* a folosit numai vârfurile şi celebrităţile medicale. Dej îi era recunoscător că la un 7 noiembrie 1-a sfătuit să nu plece la parada de la Moscova fiind puţin gripat, iar avionul respectiv s-a prăbuşit, dintre ocupanţii lui murind numai Grigore Preoteasa, care stătea chiar pe fotoliul pe care trebuia să şadă Dej. De-asta Dej zicea că Haţieganu i-a salvat viaţa. Aşa că plicurile lunare încasate,

adăugate la salariile de profesor la 1 acuitate şi de la post-universitar, plus remuneraţia de academician, se ridicau la 15 mii de lei, sumă care în 1956 -1957 era considerabilă. O.R.L.-istul le ştia pe-astea, căci era bun-cunoscut cu familia profesorului, fiind în acelaşi timp şi medicul său curant în specialitate, deci cele de mai sus nu sunt din zvon public.

M-am gândit atunci că *„piteştenilor"* ni s-au scos ochii (figurat vorbind) pentru că în condiţiile descrise am acceptat colaborarea cu regimul de pe post de pontator (la Gherla). Iar ţara de afară nu-şi făcea probleme în a sluji profesional pe noii stăpâni. Pentru glorie şi lei. Şi doar în procesul cel mare din toamna 1948, era vorba şi de un guvern clandestin, în care ilustrul nostru profesor figura pe post de ministru al Sănătăţii. Dr. Iubu fusese coleg de promoţie cu Octavian Fodor, ginerele şi urmaşul la catedră şi şefia Clinicii Medicale II din Cluj, al lui Iuliu Haţieganu.

Cum Maestrul suferea de o polipoză nazală, Iubu i-a făcut odată o radare de polipi din rino-faringe. Operaţia i-o făcea la domiciliu. Chiureta i-a pătruns de-odată într-un gol, încât a realizat că a pătruns în cavitatea craniană. S-a oprit, nu numai speriat, dar de-a dreptul îngrozit, un eşec medical chiar pe un asemenea pacient ar fi fost cu totul compromiţător pentru cariera sa. A tamponat cavitatea, iar seara, noaptea până dimineaţa a tot întrebat la telefon pe soţia profesorului cum se mai simte pacientul. Până când acesta a izbucnit:

- *Vai, Iubule dragă, ştiam eu că elevii soţului meu îşi iubesc maestrul, dar chiar aşa, să nu dormi de grija lui, nu mi-am închipuit.* Aici iar are loc vorba lui Shakespeare, „ *Totul e bine când se sfârşeşte cu bine".* Lama osului etmoid, subţiată şi ea de osteoporoza vârstnicilor, a cedat dar dincolo de ea se găseau bulele etmoidale, un ţesut spongios, care au dat la chiuretaj senzaţia de moale şi nu cavitatea craniană cu substanţa cerebrală cum se speriase el.

Îmi plăcea să-1 ascult pe asistentul meu, mai auzeam şi eu vorbindu-se în *„argoul"* profesional pe care îl părăsisem de atâta vreme. Din cazuistica sa cu emoţii a fost şi operaţia renumitei actriţe bucureştene Marioara Voiculescu, o celebritate a scenei noastre de prin deceniile 4 -5. Aceasta i s-a adresat pentru o amigdalectomie, care urma să se facă în cabinetul său particular, utilat corespunzător. Actriţa se ţinea bine, chiar dacă părea uşor trecută. Doctorul nu i-a făcut o anamneză completă, trecând peste problemele care la femei pot crea susceptibilităţi ori pot părea indiscreţii: anii. Când să înceapă operaţia se trezeşte că îi intră în cabinet doi profesori universitari de la Medicina locală, dar proveniţi din' Bucureşti şi care şi acum, deşi mai bătrâni, mai păreau crai. Secăreanu de la Chimie Medicală şi Creiniceanu de la Ginecologie-Obstetrică. Iubu a crezut că vin din prietenie pentru actriţă, să o asiste la suferinţă, dar prof. Creiniceanu i-a atras atenţia că pacienta este trecută de 65 ani. Operatorul şi-a pierdut calmul. Voiculesca părea cum o văzuse el, în urma unor corecţiuni estetice chirurgicale, pe care nici nu le-a bănuit, necum să le mai vadă. Nu ar fi îndrăznit în ruptul capului să opereze în afara clinicii, o persoană de atâţia ani. S-a sfârşit şi cazul acesta cu bine.

Cu Octavian Fodor făcusem stagiul de clinică medicală în anul IV. încă de atunci rămăsesem cu impresia că Haţieganu nu şi-a făcut ginerele asistent ci asistentul-ginere. Căci dovedea o pregătire deosebită. Asta nu 1-a scutit însă de răutăţile colegilor, căci se cunoştea proverbul profesional: *„Invidia mediocorum pessima"* (invidia medicilor este cea mai rea).

Ca fost coleg Iubu mi-a povestit una din acestea. Se spune că mergând profesorul la un bolnav, 1-a certat de ce nu respectă regimul dietetic recomandat. Bolnavul, până în cele din urmă a recunoscut că a mâncat un măr, un singur măr. Când au ieşit, doctor Fodor şi-a întrebat socrul:

- *Bine, tată, dar pe ce ai cunoscut abaterea de la regim?*

- *Apoi medicul de aceea este medic ca să vadă şi să ştie tot. N-ai văzut sub masă nişte coji de măr, rase?*

Ginerele a ţinut minte şi când a mers singur la un pacient din Mănăştur (pe vremea aceea cartierul cu mulţi birjari ai Clujului) de cum a intrat, s-a dat tare la bolnav:

- *Domnule, dumneata eşti inconştient. Eşti bolnav aşa de rău de rinichi şi continui să mănânci carne?*

- *N-am mâncat, domnule doctor, ferit-a sfântul,* zise omul.

- *Pe mine vrei să mă duci? Nu văd eu hamurile sub pat? Ţi-ai mâncat calul* (era război şi de frica hoţilor oamenii ţineau harnaşamentul în casă).

Răutăţile astea colegiale nu l-au împiedicat pe dr. O. Fodor să ajungă academician şi după pilda socrului a trăit bine cu stăpânirea, ajungând chiar ministru al Sănătăţii. Iar dr. Iubu nu avea un suflet mărunt de bârfitor, dimpotrivă, dar fuseseră prieteni şi „qui s'aime, se taquine".

Tot de la el am aflat că dr. Ovidiu Munteanu, cel care stătuse cu noi la penitenciarul din Cluj în vara 1948, a fost din nou arestat.

Atunci de la Cluj a mers, după cum am spus la Ocnele Mari şi negăsindu-i vină recentă, l-au trimis pentru orice eventualitate şi pentru a le fi la îndemână, la *Canal.* Necondamnat. La Ocnele Mari i-a găsit însă condamnaţi pe asasinii tatălui său, protopopul martir al Huedinului. Acesta, tatăl, fusese din generaţia .veche, prieten de studenţie cu Petru Groza, dar luptător naţionalist. A construit în Huedin o frumoasă catedrală românească. în 1940, când au venit horthiştii, tineri *levenţi* localnici l-au schingiuit, bătându-i tricolorul pe piept cu cuie. A murit în bătăi, aruncat într-un coteţ. După 1945 fiul a umblat să-i găsească, pentru a fi pedepsiţi, pe călăii tatălui său. A deranjat prin insistenţă, judecata trebuia făcută cum vor puternicii zilei, ori printre aceştia se găseau mulţi maghiari, care intraseră în număr mare la partid. Ca să scape de el, i-au găsit alte bube. *Levenţii* primiseră nişte condamnări până la 10 ani, dar nu pentru crima lor bestială. Iar fiul victimei, i-a urmat în închisori, dar fără osânda legală şi i-a întâlnit în închisoarea de la Ocnele Mari. Trimis la *Canal,* aici funcţiona o policlinică pentru deţinuţi, iar dr.Ovidiu Munteanu. ca fost asistent universitar la Clinica Medicală, a fost repartizat să lucreze la aceasta. Aşa a dat din nou faţă-n faţă cu asasinii tatălui său. Astea şi altele, cum spunea prietenul său Iubu, l-au făcut să sufere o puternică şi stabilă convertire creştină. Nu mai voia răzbunare contra vinovaţilor. Mila şi dragostea creştinească i-au copleşit sufletul şi a pornit pe căile Domnului,' ca tatăl său, ctitorul de biserică, protopopul martirizat al Huedinului.

După eliberarea din închisoare, în 1953, când s-a desfiinţat pentru moment *„administrativul",* s-a căsătorit, avea trei fetiţe şi a început să-1 frământe un subiect pe care voia să-1 facă o carte: *„Destinul biblic al Medicinii".* Cerceta, întreba, aduna materiale. A mers la mănăstirea Vladimireştii Tecuciului, duhul părintelui Ioan de acolo luminându-1 şi întărindu-1 în lucrarea sa.

Cum să meargă astea cu medicina materialistă, cea după calapodul materialismului dialectic atotstăpânitor la noi? A ieşit un proces şi 1-a condamnat de unul singur la 15 ani de *muncă silnică* pentru crima de uneltire împotriva ordinii sociale (care în definiţie însemna participare la organizaţie de tip fascist). Repet - condamnat de unul singur - în lot, dar pentru organizaţie.

Deşi nu am stat cu dânsul, am scris şi despre cazul său, căci în anul III, la Sibiu, îl avusesem asistent la practica de Semiologie, iar acum îl aveam părtaş de suferinţă. Şi mai aveam ceva comun. în faţa *„piloţilor"* care ne-au judecat, mărturisisem amândoi credinţa noastră, ori asta nu se admitea în jumătatea de veac atee, care începea.

Mai venise în camera 1 şi un student macedonean, Cole Perceli, tot după trecerea prin anchetă. Fratele său, coleg de an cu el la Medicina ieşeană, fusese adus la camera vecină. în 1948, când a fost arestat Gioga Parizianu, ei s-au ascuns. Fuseseră colegi de an toţi trei şi erau stabiliţi şi ei tot la Moineşti. Arestaţi mai târziu, n-au mai avut parte de *Piteşti,* dar fratele lor mai mare, pe care îl chema Perceleanu (fiind venit în ţară înaintea lor primise un sufix autohtonizant). Şi el a trecut prin Gherla.

Acela era cizmar. Medicinştii Perceli visau încă să ajungă medici, să-şi facă un sanatoriu, iar pe fratele mai mare să-1 pună administrator, căci el petrecându-şi tinereţea în Bulgaria nu a avut parte de şcoală mai multă. Vise, vise... Numai că ei se pregăteau în continuare pentru realizarea visului lor. învăţau tot ce puteau. Dacă nu se putea din discipline medicale preclinice (doar fuseseră abia în anul II şi aveau nevoie de Anatomie, Fiziologie, Biochimie, etc) apoi se mulţumeau să înveţe măcar o limbă străină, care, fără doar şi poate că le va fi necesară ca medici. Cum se învaţă în închisoare, pe ce se scria?

Am spus la *demascări* că se puteau scrie cuvinte cu un ac pe săpun, dar nu era practic, căci nu merge de multe ori. Pe fundul unei gamele, se ungea puţin cu un săpun şi se pudra cu praful *DDT* pe care ni-1 aruncau periodic pe paturi deţinuţii de *drept comum* trimişi în camerele noastre cât noi eram la plimbare, ca să facă deparazitarea profilactică. Apropos de această deparazitare, menţionez că pe toată perioada detenţiei nu am văzut un purice ori un păduche. Măsura administraţiei împotriva tendinţelor culturale ale deţinuţilor a fost radicală: ne-au luat gamelele din camere.

Se mai putea scrie şi pe sticle goale de medicamente, dacă erau turtite, care se pregăteau ca şi gamelele, se ungeau cu săpun apoi se pudrau cu *DDT.* S-au scos şi sticlele acestea din camere.

Cole Perceli, colocatarul meu, în dorinţa lui nestăvilită de a învăţa, a găsit alt material didactic. Două fâşii rupte din poalele cămăşii, le-a amestecat cu o emulsie groasă de săpun amestecat cu funingine adusă de la baie, de la cazanul de încălzit apa. Când săpunul s-a întărit, cârpele deveneau scorţoase şi fiind înnegrite, deveneau numai bune pentru scris, servind ca o tăbliţă ori un fund de gamelă. Invenţia lui prezenta multe avantaje: încăpea mult text, se mula, se ascundea uşor, se ştergea şi se refolosea *ad libitum,* după poftă. în plus, aveau avantajul că la percheziţii, dacă le udai, păreau nişte cârpe inofensive, aruncate în colţ pentru ştersul podelei.

De unde ştiam că-i percheziţie? Păi dacă treceau spre *Celular* miliţieni mulţi, mergeau tropotind pe sub ferestrele scurtei unde stăteam chiar noi acuma, ori dacă din întâmplare observă cineva vreo mişcare din care se presupunea că vine o percheziţie, imediat se bătea la calorifer litera P (.—., punct, două linii, punct - care era iniţiala pericolului) şi puţine camere mai puteau fi surprinse. Chiar cu miliţienii în *Secţie,* în plină acţiune de percheziţie şi tot mai prindea câte unul un răgaz scurt şi să bată de două-trei ori litera alarmantă. Aşa că studentul nostru nu a fost niciodată prins cu ingenioasele lui *tabulae ceratae* (mai bine zis, tăbliţe săpunate).

Încă de pe la începutul formării camerei noastre - în formaţie de 4 - a venit cu noi şi nea Fane Cârjan celebrul fotbalist de la *Unirea Tricolor,* fost în ultimul timp antrenor la *Universitatea* Cluj. Tot de la *Unirea* mai era la Aiud şi Sebastian (Sonny) Niculescu, fost şi actual bun prieten cu nea Fane. Vorbind de „ *U"* antrenorul mi-a comentat jucătorii dintre care 4 mi-au fost colegi de an (Sever Coracu, Grigore Joja, Coriolan Coman şi Costea). Dintre aceştia, Coracu a făcut parte din unitatea noastră, în primii doi ani de facultate. N-am vorbit însă nimic despre aceasta, căci nu mi s-a părut întâmplătoare aşezarea în aceeaşi cameră a fostului antrenor cu fostul preşedinte al clubului. *Experinţa Piteşti* m-a învăţat să văd şi, unde nu se vedea, să deduc mişcările adversarului. De altfel şi aşezarea fraţilor Percelii în camere vecine te făcea să presupui că dată fiind cunoaşterea de către *politruc* a modului de legătură dintre camere, cineva le interceptează convorbirile. Chiar dacă nu-mi dădeam seama cine, eram sigur că exista receptorul printre noi. Revenind la echipa „ *U",* l-am reţinut - în afară de dr. Luca şi pe Rădulescu - poreclit *„Jumate",* din cauza staturii. Deşi mai slab ca tehnică şi handicapat de statură, antrenorul nu se lipsea la nici un meci de el din formaţie, căci dintre toţi, el avea cel mai bun cap. Nu lovitura de cap, ci gândirea fotbalistică, aşa cum spunea nea Fane, argumentând că fotbalul nu se joacă numai cu picioarele. *„Jumate"* era mijlocaş, avea o gândire promptă, el vedea jocul şi îl orienta unde trebuie, fiind la originea multor realizări ale echipei, colegii fructificând

pasele sale. Nea Fane reconsidera cu fostul preşedinte, dr. Iubu, partide şi probleme ale clubului universitar de care erau despărţiţi de o bună bucată de vreme.

Antrenorul însă nu mai era sportivul de altădată. Era un om nevolnic ca şi noi. îşi păstrase însă umorul pe care îl strâng mulţi fotbalişti din turnee, unde *volens-nolens,* duc viaţa de echipă.

În fiecare cameră se stabilea un regulament interior de convieţuire: cum se împarte masa, în ce ordine se ia pâinea şi *turtoiul,* cum se face curăţenia în cameră, cum se face serviciul, căratul *tinetelor,* folosirea lor. Nea Fane asculta. Îl supăra o colită cronică, însoţită de o flantukenţă chunuitoare (gaze). În viaţa de celulă nu ai nici un moment de singurătate, pentru intimităţi personale. Chiar când te plimbai, dacă nu erai ultimul, era altul în spatele tău, te auzea, te mirosea. Aşa că bietul sportiv, nea Fane, le-a înţeles pe toate, dar voia s-o stabilească şi pe-a lui:

- *Bine, fraţilor, e bun programul, dar să ştiţi, băşitul liber.*

Era expresia nevoii de intimitate reclamată de nevoinţele omeneşti.

Am mai stat în camera asta cu un bucureştean, Marinei Constantinescu. Avea o condamnare mare. Tatăl său fusese om cu stare, avusese un restaurant cu bun vad comercial. Fusese şi student, dar nu mai reţin cu ce se ocupase la arestare.

În toamna 1940 făcuse parte din echipa de pază de la Jilava, care dubla paza militară. Pe baza unui decret dat de Antonescu, aici au fost strânşi o parte din cei ce se făcuseră vinovaţi de crime politice în timpul dictaturii carliste. Era alcătuită şi o *Comisie de anchetă* şi urma să fie judecaţi. Dar aşa cum se obişnuieşte când se urmăreşte să fie scăpaţi careva, lucrurile se tărăgănează. Contemporanii *Revoluţiei din Decembrie* 1989 îşi dau seama cum s-a procedat cu asasinii celor peste o mie de victime ale *Revoluţiei.* Cei mai mulţi, ori chiar toţi scapă până la urmă printre degete.

Deci, de pază la Jilava, Marinei al nostru asista la vorbitor la discuţia dintre căpitanul Argeşeanu, fiul generalului respectiv, cu tatăl său. Generalul Gheorghe Argeşeanu, numit după pedepsirea lui Armând Călinescu, în 22 septembrie 1939, ca Prim-ministru, a dat împreună cu ministrul de Interne Gavrilă Marinescu ordin să fie împuşcaţi fără judecată câte trei legionari în fiecare judeţ şi toată elita legionară din închisoarea Râmnicul Sărat şi din lagărele de la Vaslui şi Miercurea Ciuc, în total 252 de oameni nejudecaţi, dar asasinaţi toţi într-o noapte, drept represalii, dar represaliile nu sunt înscrise nici în legile războiului, dar pe timp de pace. La vorbitor, căpitanul îi spunea tatălui său pe franţuzeşte, căci socotea că acel care asista este un muncitor fără carte:

-Ai răbdare, tată, am vorbit cu domnul general (n.a. Antonescu) *şi mi-a spus că în curând se va termina cu aceşti derbedei.*

Constantinescu fireşte că a raportat ce a auzit. Se vădea şi că amânarea anchetelor era făcută cu un anumit scop şi că Antonescu era decis încă de pe atunci să se descotorosească de legionari, (etichetaţi *„aceşti derbedei").* Către sfârşitul toamnei, prin 27-28 noiembrie, răbdarea recomandată a devenit inutilă. Altă crimă avea să pună capăt vieţii criminalului. Vorba *Evangheliei: „ Cine scoate sabia, de săbie va pieri".* Unii îl socotesc pe Argeşeanu o victimă, fiind ucis în celulă, nejudecat şi nu uită, dar nu vor să recunoască faptul, că ordinul de a ucide fără judecată sute de oameni a fost o crimă mai mare decât uciderea sa ulterioară. Străbătând atâtea evenimente istorice, întinate de sacrificarea multor vieţi omeneşti, acum când mă apropii şi eu de capătul anilor mei, îmi exprim convingerile în legătură cu această problemă: **Crima rămâne crimă. Nu poate fi scuzată. Poate fi explicată pentru a se** înţelege **ca fapt istoric, dar numai în totală obiectivitate şi ascultând amândouă părţile, sau reprezentanţii acestora.**

Marinei Constantinescu era bolnav. Mergea la cabinetul medical de la parter, unde lucra, ca medic deţinut, Otto Klokl. Acesta era de la Oraviţa, în clasa a treia de liceu fusesem chiar colegi de bancă. I-am transmis prin bolnav salutări, căci nu-mi dăduse în gând să mă înscriu chiar eu la vizita medicală. Otto s-a mâhnit, întrebându-1 pe Marinei de ce nu vin şi eu să ne întâlnim. Ori poate mi-e ruşine cu el că are *„faptă"!* (aşa ziceau cei de la *dreptul comun* la infracţiunile de orice fel - furt,

viol, fraudă, crimă etc...). Auzisem de la alţii, ce era cu el. Fusese medic la Deva. Unei femei i-a căzut din poşetă, la poştă, o fotografie mai mult decât indecentă, iar fotografia o făcuse Otto. Cum femeia era soţia unui cizmar ajuns cadru local, a ieşit cu cântec. Pe bietul neamţ l-au condamnat politic pentru abateri de la morala publică. Nu l-au băgat la *„adulter"* căci cadrul respectiv nu a voit să renunţe la femeie. Pentru asta, cinci ani i-au dat.

M-am dus la cabinet şi când nu ne-a văzut miliţianul, Otto m-a îmbrăţişat acoperindu-mi capul, căci era mare, mătăhălos. Când m-am desprins, i-am privit faţa şi plângea. Pentru el? Pentru mine? I-am spus încurajându-1:

- Măi Otto, tu ai fost primul om care te-ai culcat cu nevasta altuia? I-a spune-mi câţi oameni din ţara asta ai văzut tu condamnaţi pentru adulter? Tu ai fost singurul adulterin din România? Te-a băgat în închisoare că era nevasta ăluia şi mai mult pentru că te chema cum te cheamă. Trec toate.

La plecare mi-a strecurat în buzunar două bomboane din pachetul lui. Dacă-1 prindea, pierdea şi postul, oricum preferabil unei munci necalificate, dar îşi putea pierde şi libertatea, pentru pactizare cu duşmanul de clasă. Prietenia din copilărie nu putea acoperi nimic.

Când m-am eliberat, el era de mult acasă şi lucra ca internist la Spitalul din Oraviţa. Deşi ştia că este riscant să se arate prieten cu un fost puşcăriaş, m-a vizitat acasă, aducându-mi o agendă medicală ca să învăţ medicamentele care erau la ordinea zilei. Nici un alt fost coleg ori prieten din liceu, pe care i-am găsit medici aici, nu au făcut ca *„Neamţul",* cum îi spuneau unii prieteni din oraş din tinereţea noastră, lui Otto. Menţionez că el nu fusese hitlerist, scăpase de deportare dovedindu-şi cu acte formale originea cehă (dar era neamţ). Acum este mort şi mi le amintesc pe toate acestea câte au trecut peste oameni, unii dintre ei rămânând totuşi ...oameni.

De la Marinei Constantinescu am mai auzit din cele de pe afară, petrecute în ultimul deceniu. A avut un cumnat (poate greşesc dacă spun că îl chema Ganovici, dar aşa îmi aduc aminte). Acesta a făcut avere în Bucureşti, împreună cu fratele său. A pornit de la lopată şi cuptorul de pâine. A ajuns să aibă brutărie, apoi moară, întreprindere cunoscută altădată în Capitală. Locuia în incinta fabricii neavând odihnă nici zi nici noapte. La *„naţionalizarea"* din 11 iunie i s-a luat tot şi a fost scos lefter şi din locuinţă, toate trecând în mâna noilor stăpâni, ca fiind ale fabricii, locuinţa sa fiind considerată locuinţă de serviciu şi trecând noului director proletar. O vreme după aceea îşi făcea cale pe lângă zidurile ce le-a înălţat. Dar nu a putut suporta mult. Şi-a pus capăt zilelor şi a lăsat o scrisoare, sub aspru blestem, ca să-1 ardă şi să-i arunce cenuşa peste zidurile care au fost viaţa lui.

S-au terminat anchetele, începea altă fază. într-o zi ne-am făcut iar bagajul, la comandă, şi ne-a împărţit în alte camere, după condamnări şi după alfabet. Se părea că alfabetul este singurul criteriu, în afara calificativului pedepsei.

Am ajuns tot la parter, dar pe Nord, într-o celulă vecină cu cea din care plecase Ion T. Popa pe drumul cel fără de întoarcere.

Am nimerit în cameră cu Cristea Marinescu, Nicolae Marinescu şi Nicu Mitran. Ultimii doi erau constănţeni, iar celălalt prahovean şi făcea puşcărie *„numai"* din 1952. Toţi lucraseră la minele de plumb.

Aveam profesii diferite: Nicu Marinescu era licenţiat al *Academiei Comerciale* şi lucrase ca economist, Cristea Marinescu era inginer, doctor în geologie, iar Nicu Mitran - absolvent de liceu, funcţionar comercial la o întreprindere familială. Aşa că preocupări profesionale comune nu aveam, timpul consumându-ni-1 cu naraţiuni biografice. Fireşte că dr. ing. Cristea Marinescu, care fusese şi conferenţiar universitar şi era şi mai în vârstă decât noi, trecând de 50 de ani, avea mai multe de povestit, îi plăcea şi se şi pricepea să o facă.

Încep însă cu ceilalţi. Nicu Mitran era de vârsta mea şi având sprijin de acasă, cel puţin aşa mi s-a părut mie, avea o fire cam bulevardieră, cam frivolă, amintirile depănate fiind de acest aspect, din Constanţa şi din Mamaia. Era însă demn şi nu admitea nici **o** tranzacţie compromiţătoare făcută de alţii. Tatăl său era un erou trecut

pe Mausoleu de la Mărăşeşti, deşi trăia şi acum bine mersi, fiind proprietarul unei spălătorii chimice de pe strada Traian, în calea echipajelor maritime debarcate la noi, ori ancorate la Constanţa, acestea constituind o clientelă permanentă şi bună de plată.

Nicu Marinescu avea însă în familie doi fraţi, eroi, morţi cu adevărat pe câmpul de luptă. Unul la Melitopol, în Ucraina, iar celălalt în Basarabia. Unul era ca şi Nicu, licenţiat al *Academiei Comerciale,* iar celălalt numai absolvent de liceu comercial. Tatăl lor fusese tâmplar, cu un atelier în *Piaţa Griviţei* (când am mers pe Litoral, după eliberarea mea, am căutat şi Tâmplăria lui Marinescu şi Spălătoria lui Mitran, dar nimeni nu ştia nimic de astfel de firme.)

Mama fraţilor Marinescu îi ruga de sănătate la vremea aceea lui Antonescu pentru că i-a închis copilul, pe Nicu. Măcar aşa, ferit de zidurile închisorii, să nu moară răpus de gloanţe şi de branduri ca fraţii săi. Căci Nicu Mariaescu fusese condamnat - sub Antonescu - la 25 ani de *muncă silnică* pentru organizaţie subversivă (într-un proces cu *Frăţiile de Cruce,* deşi el era pe atunci student).

A făcut câţiva ani la Aiud (se spunea în glumă că face armata la „ *2 Vărgaţi",* la Aiud), până la decretul lui Pătrăşcanu din 1945 (sau 46?). Apoi s-a dus acasă să mângâie bătrâneţele celor doi părinţi rămaşi, din trei feciori gata înşcoliţi, doar cu acesta de care s-a "milostivit" Antonescu să-1 închidă. Găsise un serviciu. Prin 1947, un fost prieten 1-a întâlnit într-o zi pe stradă şi 1-a întrebat cu un ton oarecum de reproş:

- *Măi Nicule, dar noi nu mai facem nimic contra ăstora?*

El 1-a dat dracului şi i-a spus să-1 lase în pace că nu mai are chef de nimic. Fuseseră de-ajuns cei cinci ani cât făcuse şi nici nu vedea nici o perspectivă de continuare a luptei.

Când a fost arestat cel cu iniţiativa, 1-a luat gura pe dinainte, altfel cum să mai zicem, căci deşi la discuţia lor nu au asistat terţe persoane, acela a declarat că a vorbit şi cu Marinescu. A primit pentru asta o condamnare de trei ani, căci se chema că a fost omisiune de denunţ. Asta se încadra în art.209 *CP,* partea a doua, adică delict de uneltire. I-a făcut la *Canal,* şi când să plece, cum să-i dea ei drumul la un aşa om ca Marinescu, l-au reţinut administrativ şi a muncit în continuare (sub celebra lozincă: *„Vinovat-nevinovat, Canalul trebuie terminat").*

Dar s-au terminat lucrările de-acolo în 1953 şi iar le-a părut rău să-1 lase acasă şi tocmai au dat decret, care prevedea că toate decretele date în trecut, sub orice regim, pentru amnistii şi graţieri să se suspende în cazul că au beneficiat de ele şi legionarii. Mai corect spus, luau de bune condamnările împotriva legionarilor, indiferent sub ce regim s-au dat.

Iată-1 deci pe Nicu al nostru, graţiat de Lucreţiu Pătrăşcanu, ministru comunist, redevenit posesorul unui mandat de 25 de ani dat de Antonescu şi reactivat de Dej. Aşa a fost adus iarăşi la Aiud.

Am auzit, pentru comicul dureros al situaţiei, că un fost condamnat din 1941 pentru înjurătură la adresa Generalului, amnistiat înainte de începerea războiului, în aprilie 1941, a fost ridicat şi adus să-şi ispăşească vina: el doar îl înjurase, iar cei care l-au închis a doua oară îl omorâseră deja pe Antonescu.

Acum era şi bolnav, suferea de ciroză. Ca alt Nicu, din zilele când scriu. Cel de lângă mine se uita însă mereu la steluţele vasculare ce-i apăruseră deja pe corp, mici papule roşii din care iradiază nişte raze şerpuite ca nişte fulgere, pipăia şi reţelele roşii violacee, făcute din fine reţele vasculare capilare, apărute în regiunile hipotenare (parte a palmei). Aflase de la cineva că aceste apariţii sunt caracteristice pentru ciroză şi era îngrijorat. Medicamentele de la cabinet se limitau la Peptocholin (medicament pentru scurgerea fierei, scos ulterior din nomenclator ca ineficient terapeutic). A cerut regim alimentar ca şi Ion T.Popa. L-a primit pentru foarte scurtă vreme. Primise atunci şi Cristea Marinescu acest favor. Regimul acesta râvnit, dar acordat cu greu, consta aproape din aceeaşi mâncare cu a celorlalţi, dar cu ulei neprăjit. Şi doar cât ulei era? Pe lună, 250 de grame, adică 8 grame pe zi, din care

mai furau şi bucătarii şi plantoanele de *drept comun* iar câteodată îşi lua câte un polonic din fruntea hârdăului chiar şi miliţianul. Dar bieţii oameni vedeau regimul ca pe ceva miraculos, care să le menţină viaţa. Cei de la „ *comun"* primeam dimineaţa 125 de grame de pâine (o pâine de un kilogram împărţită în opt) şi o cană (250 ml) cu ceai, iar la amiază, pentru întreaga zi, o bucată de *„turtoi"* făcut din mălai de mărimea unei palme (fără degete) cu grosimea variind între 2 şi 3 degete. *„Regimul"* mai primea şi la amiază încă 250 de grame de pâine, în locul *turtoiului.* Cam asta era regimul, plus cartofi şi arpacaş în locul verzei şi *„ghiveciului"* de la *comun* (tot varză mai subţire şi uneori amestecată cu alte ierburi).

Mai întâi au încetat să le mai dea la amândoi acest regim, ne mai băgau pe vizetă o singură porţie pe care cei doi Marinescu şi-o împărţeau cu lingura ca pe-o salvare şi porţia de la „ *comun "* de asemenea, dar ca pe-o ameninţare.

Într-o dimineaţă când ne-am întors de la plimbare, Nicu Marinescu s-a dus la *tinetă* şi a avut o vomă. Am crezut că este o dispepsie, căci nu mai prezentase nici una, însă, nu se văitase de greaţă. Am greşit. Dar spre amiază, când m-am dus să folosesc şi eu *tineta,* am văzut că era roşie de sânge. L-am întrebat, alarmat, de ce nu a spus că a vărsat sânge, căci este caz serios. Am chemat miliţianul - era de serviciu plutonierul Biro, un maghiar, rău, rău ca om, nu fiindcă era maghiar, care nu s-a grăbit şi ne-a strigat din capătul coridorului cu obişnuitul pentru ei şi descurajantul pentru noi: *Ai răbdare!*

L-a dus totuşi la spital (aşa i se spunea infirmeriei închisorii) unde un medic deţinut, despre care se vorbea că este stomatolog, i-a făcut o injecţie cu miros de lapte fiert - probabil vitamina Bl- şi l-a readus în celulă.

Cum Nicu mai voia să mai vomite odată, nu l-am mai lăsat să ridice capacul *tinetei* şi l-am pus să verse pe podea. Am bătut apoi mai tare în uşă şi nu ne-am oprit până nu a venit Biro. Când a văzut băltoaca de sânge din mijlocul celulei, a făcut pe prostul:

- *L-aţi bătut?* Dar el ştia că omul este bolnav, doar îl mai dusese la doctor, apoi Marinescu era viu, deşi abia se mai ţinea. A mers apoi să-şi anunţe şefii. Speram că îl vor interna. Şi-a făcut bagajul.

Cu Nicu Mitran, concitadinul său, se răcise de-o vreme şi nu-şi mai vorbeau. Lui Mitran îi luaseră la o percheziţie recentă puloverul, pe motiv că-1 peticise, ori sub petice se pot ascunde multe. Când a venit miliţianul să-1 ducă la spitalul închisorii, s-a întors către Mitran şi i-a întins propriul pulover:

- *Nicule, vine iarna, tu n-ai pulover, eu nu o să-l mai port. Ţine-l pe al meu.* Simţea săracul că o să-i ţină de cald iarba uscată a cimitirului, sub care, în sfârşit, îşi va găsi alinare. Dar el voise să trăiască, de aceea se legase atât până şi de jumătatea de regim. Acum însă, probabil că s-a gândit că-1 chemau fraţii săi, eroii Marinescu şi ei căzuţi în lupta împotriva bolşevismului. Varicele esofagiene perforate, după două zile i-au determinat moartea la spitalul în care a fost dus numai ca să moară, căci pentru tratare nu au avut inima. Iar ciroticii închişi astăzi, fiii foştilor temniceri, cât caz fac de suferinţa lor, care nici într-un caz nu s-a dovedit a fi cât a lui Nicu Marinescu.

Biata lor mamă, din *Piaţa Griviţei* din Constanţa, avea şi dânsa trei feciori, ca bătrânul din poezia lui Coşbuc. *Trei, Doamne, şi toţi trei.* De aceea am căutat-o mai târziu, să mă închin ei, dar nu am mai găsit-o. O fi plecat desigur, la cei trei dragi ai ei.

Inginerul Cristea Marinescu era fiul unui mic meşter din Prahova. Studiase Geologia la Freiberg, în Silezia, unde era *Alma Mater* a tuturor academiilor geologice din lume. Profesorii lor erau mândri că la ei, acolo, se găsesc studenţi proveniţi din toate părţile lumii (şi spuneau cu ironie că numai la Paris este o audienţă mai pestriţă, dar la *Academia de Croitorie).*

În Germania a stat la un mare proprietar, care la rândul lui stătuse, în timpul ocupaţiei nemţeşti din 1917, la conacul lor. S-a obişnuit în Germania şi o considera, aşa cum însuşi declara, drept a doua sa patrie[1].

Ne povestea despre câte a văzut şi a trăit în lumea aceea, pentru noi necunoscută. Despre traiul şi munca într-o fermă germană, despre satul ca un oraş de la noi ori chiar mai evoluat, despre viaţa nemţilor şi chiar a nemţoaicelor, că nu se ferea să-şi dezvăluie tinereţea. Fusese trimis cu nişte colegi după nişte instalaţii miniere la Västeras, în Suedia. A stat puţin acolo, dar suficient timp ca să vadă standardul de viaţă ridicat pe care l-a găsit la suedezi şi cu câte ne-a uimit şi pe noi. Ne-a mai vorbit despre minele foarte bogate în fier de la Kiruha, în Laponia, unde gazdele i-au repezit o fugă pentru a le arăta şi mineritul de acolo. Pentru mine, era un om foarte umblat şi nu mi-a făcut deloc impresia că vrea să epateze. Povestea fiindcă-i plăcea să povestească şi apoi nici nu aveam altceva ce face.

A fost student până după venirea lui Hitler la putere. Era vicepreşedintele grupului de studenţi români din Germania. Virgil Madgearu, ca recunoscut economist de talie europeană, a fost invitat la Berlin să rostească o conferinţă. Cu această ocazie a combătut tactica proaspătului fuhrer de lichidare a şomajului. Crearea de noi locuri de muncă, dar în sectoarele care favorizau înarmarea, prevesteau un război mai dezastruos decât şomajul dat de criza economică. Studenţii nemţi, în bună parte adepţi ai lui Hitler, au fost iritaţi şi au cerut studenţilor români de acolo, în frunte cu Marinescu, să-1 bată pe Madgearu. Ai noştri au răspuns că asta e traba lor, a nemţilor, conferenţiarul nevătămând cu nimic interesele României. încă de atunci nemţii asmuţeau studenţii români împotriva adversarilor care erau ai lor.

Cu 4 ani de *Academie* erai declarat licenţiat. El făcând însă 5 ani s-a întors acasă cu titlul de doctor, cum se obişnuieşte în învăţământul german, ori de influenţă germană. A lucrat o vreme la *Astra Română,* cu salariu de petrolist, zeci de mii de lei lunar, când tata câştiga până în trei mii.

Când au venit nemţii, după '40, a trecut la *Continental Petrol* şi la *Petrol-Block* (doară spunea dânsul că Germania era pentru el a doua patrie). Iar când nemţii au plecat, a părăsit lumea petrolului şi din geolog a devenit pentru un timp *„geocultivator":* fratele său arendase la ei în Prahova o moşie de 80 de hectare, fostă a lui Tache Ionescu, lăsându-i şi lui din aceasta 20 de hectare pe care a făcut grădinărit. A realizat, pe vremea inflaţiei, geamantane de bani.

S-a căsătorit cu o proaspătă absolventă de Medicină, fiica unui depozitar de vinuri şi concesionar de terenuri petrolifere din Moreni. Acesta tăia redevenţe anuale de milioane. La logodnă i-a făcut cadou cheile maşinii, iar la nuntă cheile unei vile cu etaj, cu portar şi cu câine german pe hol.

În '48 a plecat la Timişoara, la catedra de Exploatări Miniere de la Politehnică, ca asistent onorific. Aşa se numeau cadrele didactice - onorifice - dacă făceau serviciul fără salariu, mulţumindu-se numai cu titlul. Bani avea. în vara lui 1947 a venit *Legea Funcţionarilor Publici* care consfinţea în serviciu pe toţi care ocupau un post. Astfel devine asistent adevărat, atestat pe postul ocupat fără vreun concurs. Şeful de catedră era ing. Poboran, fostul director al minelor *U.D.R.,* omul lui Auschnitt. Profesorul era căsătorit cu o nemţoaică, Marinescu i-a intrat repede pe sub piele, mai ales că prin nişte studenţi prahoveni a dejucat planurile unui inginer din Valea Jiului, care vâna catedra de exploatări.

În vara lui 1948, la reforma învăţământului, prof.Poboran i-a arătat o scrisoare de la Mircea Constantinescu, pe atunci ministrul Minelor, care îl ruga să accepte postul de conducător al *Institutului Cărbunelui,* care trebuia înfiinţat la Petroşani. Mai scria acolo ca să-şi ia şi doi colaboratori de sprijin, din cadrele de la Timişoara.

Şi astfel, printr-un concurs fericit de împrejurări, pentru el, în nici doi ani de zile, ajunge conferenţiar universitar şi prodecan. Ne povestea din greutăţile unui început de drum şi era mândru că noua clădire a Institutului s-a ridicat ulterior arestării sale pe locul pe care el îl alesese, pe deal. Când s-au deschis lucrările la *Canalul Dunăre-Marea Neagră,* a fost numit director geologic acolo.

De aici i s-a tras. împreună cu doi foşti comandori, care acum lucrau la direcţia lui, au făcut o organizaţie anticomunistă, sau cum i se spunea, contrarevoluţionară.

Într-o bună zi, directorul general i-a spus că l-au sesizat nişte ţărani din părţile Babadagului că pe acolo ar exista un zăcământ de cărbune. Că ar fi păcat să mai aducă pe şantier cărbune din altă parte când acesta le-ar fi la îndemână. Inginerul Marinescu şi-a exprimat îndoiala de geolog, cum să existe un astfel de depozit într-o regiune eruptivă. Dar, ordinul este ordin. Totuşi, bun la suflet, directorul general 1-a sfătuit să se îmbrace mai călduros. Ştia el ce ştia, ce-1 aştepta pe subaltern, doar ştia cu cine ticluise povestea. Apropos de asta. o fi fost vreun şef de instituţie din ţara asta care să nu fi *colaborat* cu *Securitatea,* desigur că nu de pe post de informator plătit, căci ei îşi plăteau postul cu informaţiile pe care le dau despre subalterni, când li se cereau.

A plecat şi pe la mijlocul unei păduri au trebuit să se oprească, drumul fiind închis de o maşină staţionată chiar pe mijlocul şoselei. Şoferul acesteia se făcea că trebăluieşte la motor, iar şoferul *Canalului* se dă jos din maşină, să-şi ajute colegul. Din pădure sar nişte indivizi, îl imobilizează pe inginer, îl leagă la ochi şi aşa legat la mâini şi la picioare este trântit cu faţa la podeaua *Jeep* -ului cu înjurături şi ameninţări.

- Aaa, voi vis-s ăia de la Canal, mama voastră de comunişti. Aţi venit în Dobrogea să ne stricaţi pământurile cu Canalul vostru. Mama voastră. Vă arătăm noi, Partizanii Babadagului. Vă învăţăm noi minte.

Şoferul lui şi-a luat locul la volan. Străinii, aşa-zişii partizani, s-au pus deasupra lui, l-au făcut să simtă fierul rece al armelor şi maşina a pornit, după ce a virat. A mers cam cât mersese încoace. Apoi circulaţia a început să se înteţească, realizând că se apropie Constanţa. Se auzeau din ce în ce mai strident claxoanele. Legat la ochi, cum se găsea, a fost băgat într-o cameră. Cei de acolo jucau tot piesa cu *Partizanii Babadagului.*

- Ştii unde te afli, măi bandit comunist ce eşti?

- Da, mă aflu la Securitate, la Constanţa.

- Dezlegaţi-l, mama lui că ştie.

Aşa a început, cu o arestare trucată, să nu dea de bănuit celorlalţi ridicarea lui, căci poate ar fi împrăştiat vânatul. Cumpliţii vânători de oameni.

Pitorească arestarea, la mijloc de codru des, dar şi nostimă, chiar antologică, ancheta. Inginerul nu era un dur, mai degrabă un *salonard,* dar fusese lesne captat de cei doi ofiţeri. El era totuşi un opozant, ca majoritatea intelectualilor români, pe la începutul epocii, zic pe la început, căci apoi treptat s-au încadrat aproape toţi în noul regim. Purta în portofel o strofă din *Glossa* celebră a lui Eminescu, cea care i se păruse, mai bine zis îi arătase cineva, că se potriveşte cu zilele noastre: *„Nu spera când vezi mişeii/ La izbândă făcând punte,/ Te-or întrece nătărăii/ Chiar de-ai fi cu stea în frunte. /Teamă n-ai. Căta-vor iarăşi/între ei a se întrece./ Nu te prinde lor tovarăş./ Ce e val, ca valul trece. "*

Inginerul Marinescu se gândea la trecerea valului, când a copiat strofa. Dar un anchetator, nu cel principal, a vrut să clarifice şi *activitatea poetică* a arestatului, considerând ca el a compus-o.

- Ia ascultă, măi Marinescule, ce-ai vrut să spui tu cu poezia asta?

- Nimica, domnule anchetator. N-am făcut-o eu, este a lui Eminescu.

- Ce vorbeşti, măi deşteptule, pe atunci umblau oamenii cu stea în frunte ?

- Domnule anchetator, dar aveţi cărţi la dispoziţie, verificaţi.

- Pe mine mă înveţi tu? Ce pe vremea ăluia erau întreceri socialiste între oameni? Şi, ia spune, măi banditule, pe care tovarăş l-ai văzut nătărău ? Că doar vorbeşti aici şi de tovarăşi, n-ai să-mi spui tu că şi pe timpul acela erau tovarăşi.

- Dar puteţi verifica, domnule anchetator, se apăra arestatul, văzând că i se puneau în cârcă atâtea insulte la adresa stăpânirii.

- Şi, ia spune Marinescule (repet aici calitatea de universitar a anchetatului - n. a.), *ce-ai crezut tu în mintea aia a proastă a ta, că se mai schimbă ceva? îţi arătăm noi, mama ta de bandit.*

Şi 1-a pus să scrie pe dosul hârtiei şi să semneze: „ *Făcută de mine, Cristea Marinescu".*

Inginerul s-a gândit că o să râdă de el, cine-o vedea, că a înebunit arogându-şi opera altuia, aşa că a făcut altă notare: *"Scrisă de mine"* -socotind că eventualii lectori vor înţelege că a copiat-o. Da, asta recunoştea, a copiat-o. Dar acela:

- *Măăă deşteptule, mă prosteşti tu pe mine ? Ai făcut-o, nu ai scris-o.* Şi a tăiat cu două linii cuvântul *„scrisă",* trecând deasupra pretenţia lui, *„făcută".* Ca să nu mai fie dubii. Anchetatorul şef i-a reproşat că nu merge bine ancheta, la care el a răspuns că este obligat să recunoască enormităţi. Şi îi spune povestea cu *Glossa.*

Şeful însă, cu şiretenia profesiei, dar şi din solidaritate cu celălalt coleg, i-a răspuns:

- *Adică tu chiar crezi că tovarăşul nu a ştiut a cui e poezia ? A vrut să te încerce, ca să vadă cât eşti de încăpăţânat.*

Aşa, Cristea Marinescu a scăpat numai cu acuza de organizare contra regimului, nu şi de cea de autor de literatură interzisă. După condamnare a fost trimis la colonia de la Mina Baia Sprie, unde a intrat în Biroul Tehnic (format de deţinuţi) sub conducerea inginerului Ioan Bujoiu.

Chestiunile de acolo le-a surprins, ca direct implicat, Ion Ioanid. Eu spun despre oamenii de aici de la Aiud şi ce povesteau ei.

De la fostul prof. univ. Bujoiu, fost însă şi director al *Petroşanilor,* a aflat că acela fiind prieten cu George Tătărescu, premierul 1-a rugat să execute în atelierele de la Petroşani plăcile inoxidabile care urmau să acopere romboiedrii ce formau *Coloana Infinitului* pe cale de ridicare la Tg. Jiu. întregul complex s-a ridicat în timpul acelui prim-ministru şi aşa cum îmi povestea un student *jiian,* Nae Bărbulescu, cu care am stat la Piteşti şi la Gherla, oltenii Gorjului au fost la început prea puţin receptivi la artă şi mesajul brâncuşian. Formele esenţializate ale concetăţeanului lor şi expresia concentrată a monumentelor ridicate între ei, ca să-i facă vestiţi, aşa cum le-a promis sculptorul la o despărţire, ei nu le-au înţeles. Este vorba de omul de pe stradă. Pentru ei monumentele s-au făcut sub Tătătrescu şi le-au poreclit profanator *„bucile şi aia lui Tătărescu". Menii* de azi, pătrunşi de conţinutul artei brâncuşiene, nici n-ar voi să audă de exprimarea plastic -vulgară a bunicilor şi a străbunicilor lor de acum 60 de ani.

Cristea Marinescu m-a făcut să înţeleg esenţa grupului monumental închinat eroilor. Fiecare romboiedru din *Coloană* este o faptă eroică, jumătatea de jos exprimând aspiraţia, prin liniile sale de deschidere iar jumătatea superioară exprimând împlinirea, prin închiderea liniilor. Fapte, fapte de erou, până la ultima, neîmplinită, căci eroul nu a mai apucat s-o desăvârşească. Brâncuşi singur spunea că deasupra este cerul albastru, n-a vrut să acopere fapta eroului decât cu imensitatea cerului albastru şi infinit.

Feţele celor doi, care se despart la plecarea eroului de acasă, se contopesc într-un sărut exprimat de cele două emisfere întretăiate, elementul principal reprezentat pe *Poarta Sărutului.* Cât de drag i-a fost femeii bărbatul ei care pleca la luptă şi pe care 1-a petrecut până la poarta casei. L-a sărutat până la contopire, realizând sfera, întregul. Şi ce vedeau contemporanii lui Tătărescu, voind să râdă de politician şi nu de sculptor...

Tot inginerul mai povestea - de unde o fi ştiut nu ştiu, căci în cărţi n-am găsit - că reprezentanţii municipalităţii bucureştene i-au solicitat sculptorului, în timp ce acesta se afla la Paris, să facă un monument pentru Spiru Haret. Când le-a prezentat macheta, era o fântână cu cumpăna, care trebuia construită în mijlocul Capitalei. Aceia n-au acceptat ideea şi au comandat altui sculptor actuala statuie, pe care noi, cei care nu l-am cunoscut pe Haret, nici nu l-am recunoaşte de nu i-ar fi scris numele pe soclu. Dar nici vorbă să mai ştim ce a făcut de merita acest monument. Brâncuşi însă a dorit să spună că, precum ciutura fântânii scoate din adâncuri cleştarul apei, tot aşa, organizatorul învăţământului modern din ţara noastră a făcut să iasă la lumină cristalul minţii româneşti. O fi fost reală sau nu povestea consilierilor, dar ea

se adaugă, după părerea mea, puţinei înţelegeri pe care au arătat-o, majoritatea contemporanilor de la noi, artei creatorului de la Hobiţa.

La Biroul Tehnic de la Baia Sprie a mai stat inginerul nostru cu o parte din cei condamnaţi în *Lotul Canalului.* între aceştia era şi inginerul Ciorapciu, care se frământa şi aici că nu a putut să asigure terminarea *Canalului* în timpul planificat. El nu lega oprirea *Canalului* de condiţii politice, ci numai de construcţia propriu-zisă. Acuza aceasta, care i s-a adus sub altă formă şi la proces, 1-a făcut să gândească la rezolvare, de pe poziţii de deţinut. Principalul obstacol de acolo, al încadrării în timp, era un deal înalt de vreo 60 de metri. Atacat din două părţi, materialul dislocat nu putea fi totuşi evacuat cu mijloacele de acolo. Constructorul a văzut la mină cum se lucrează minereşte: o galerie principală la bază, suitoare şi rostogoale săpate pe verticală, pe mai multe orizonturi, ar fi permis evacuarea imensului material până la vagoanele care ar fi circulat în flux continuu pe galeria principală de la baza dealului - la nivelul fundului albiei. A calculat totuşi la ceas şi tonă şi când a venit în inspecţie colonelul Constantinescu de la *Direcţia Lagăre şi Colonii,* i-a prezentat soluţia, cu destulă slugărnicie (doar îl condamnaseră fără vină reală, numai pentru justificarea în faţa poporului a stopării lucrărilor). Iar colonelul i-a răspuns descurajându-1:

- *Lasă, Ciorapciule, ce crezi tu, că nu mai are cine să se gândească la problema Canalului?*

Constructorului i-a venit greu să creadă că el a fost doar *maurul* care şi-a făcut datoria şi trebuia să plece. Ba mai mult, trebuia să accepte şi condamnarea, chiar dacă pentru puţini ani, mi se pare 2, după care au fost eliberaţi şi reabilitaţi. Dar *Canalul* îl gândeau alţii, nu cu lopata şi roaba de fier ci cu robi vii, de carne. *Canalul lui Dej* şi-a îndeplinit misiunea de groapă a opoziţiei române.

AIUDUL, CUTIA CU SUFLETE - 2

Reţin o poveste, de fapt o întâmplare reală, cum la capătul cursurilor teoretice de la Oraviţa, prof. Atanasiu s-a deplasat cu toţi cursanţii după el la Răcăjdia, o comună la 7 km de oraş pentru aplicaţii practice, în stupina unui ţăran de aici, participant şi el la cursuri, Gheorghe Penţa (tatăl lui Nicoliţă Penţa, cel care am spus că a murit la Gherla). Pe drum, profesorul discuta cu *„ţăranul"* Penţa, zicându-i după numele de botez, Gheorghe în sus, Gheorghe în jos, cum vorbesc orăşenii, mai ales cei cu carte, cu ţăranii. Când au ajuns însă la stupina omului, organizată după toată arta şi după toată ştiinţa apicolă, cu alei betonate, cu ronduri de flori, şi-a schimbat atitudinea şi vorba, iar Gheorghe a devenit *„domnul Petiţa".* Nea Gheorghe Băieş, povestea acestea mai mult ca o satisfacţie pentru recunoaşterea stării de ***domn*** a unui ţăran. Şi el, prin câte ştia şi se purta, era un ***domn.***

Mă punea să păzesc la vizetă, până el îşi ţinea lecţiile de apicultura la auditoriul din celula vecină, prin perete.

Vorbea cu dor de cei de acasă, dar mai cu seamă de cel mic, de Mihai. Povestea că de Paşti, mama sa îi făcuse haine noi. La noi era obiceiul ca hainele acestea să le îmbrace copiii în dimineaţa de *Joia Mare,* când mergeau la cuminecătură, la biserică. Dida Viorica şi-a îmbrăcat copilul şi l-a dus mai întâi în grădină, de unde îl putea vedea şi tatăl său, din podul vecin. L-a dus lângă o tufă de trandafir şi l-a pus să îngenunche şi să se roage pentru „ *taţi"* care-i dus departe. Viorica plângea deasupra lui fără ca să fie văzută de copil. Nea Gheorghe nu mi-a spus ce-a făcut dar icoana aceasta din grădină, de la *„Joi-Mari"* o păstra duios în inima sa. De aceea mi-a arătat-o şi mie, ca pe-o scumpă relicvă.

Avea şi vorbele lui, pline de un umor ţărănesc:

- *Măi Ioane, aşa o ajuns vremea acum că tot îi mai bine viu ca mort.* Mărturisea şi traiul nostru mai bun doar decât moartea, dar şi speranţa care ne mângâia sufletele, că fiind în viaţă, poate că om mai vedea fericirea.

Când dam de necazuri, el părea pregătit şi pentru altele şi ne încuraja: *Dacă dă Dumnezeu, vine şi mai rău.* Deşi nouă răul ne venea de la stăpânirea lumească, el îl vedea ca o voie a Tatălui de sus şi era pus pe răbdare.

Îmi arăta pe săpun, zgâriat cu un ac, planul gospodăriei ce avea să şi-o reclădească după eliberare. Prevăzuse, ca un gospodar, tot. Sub scări lăsase loc pentru cuibul gâştelor, la clocit. Desigur orăşenii râd de astfel de discuţii, dar izvorau din sufletul lui de ţăran, care niciodată nu a renunţat la gândul că va fi iar ce a fost şi chiar mai mult.

După eliberare, l-au dus în Bărăgan. Acolo s-a ridicat repede. Ştia de toate şi le făcea, împletituri de coşuri, apicultura, zootehnie, munca la câmp. Când s-a întors acasă, avea de toate să-şi ridice casa mult visată. Şi când ne-am întâlnit l-am întrebat zâmbind şi de cuibul gâştelor. Mi-a răspuns bucuros, da, aşa am făcut-o, cum am visat-o la Aiud. Dar n-a apucat să se mai bucure mult căci la scurt timp s-a prăpădit. Fiul său Mihai, s-a realizat, chiar dacă nu a ajuns să aibă diploma visată de tatăl său. N-a trecut mult de la întâmplarea cu Ion T.Popa şi, într-o zi, mi-au pus pătura în cap (aşa se obişnuia aici în loc de punerea ochelarilor opaci) şi mă duc în faţă, în clădirea unde era grefa.

Aici erau amenajate nişte birouri de anchetă, în cămăruţe mici, cu o măsuţă pentru anchetator, pusă sub fereastră şi un pupitru ca de şcolar, pentru anchetat, plasat în colţul de după uşă.

Nu-1 mai văzusem niciodată pe omul din faţă. Nu s-a prezentat, conform educaţiei primite. în schimb eu a trebuit să mă prezint, cu o succintă autobiografie penală. A intrat repede în subiect. Cazul Popa.

Cum eu nu putusem relata decât întâmplarea la care asistasem ca martor (chiar dacă am fost clandestin, de după oblon, i-am relatat ce am văzut). El s-a lansat în ipoteze pe care voia să le verifice prin mine. Că am tras la sorţi, cine dintre noi să se sacrifice, să sară în *„zona interzisă"* ca să fie împuşcat şi apoi să avem pretext să facem tărăboi, ca să facem greutăţi guvernului. Asta însemna, mi-am zis eu, că nu le-a fost indiferentă manifestaţia care a urmat asasinării lui Popa. Că ani tras la sorţi (nu voia să recunoască disperarea mortului) cine dintre noi să se sacrifice, să treacă în *„zona interzisă"* şi am încercat marea cu degetul, dacă soldatul nu trăgea, am fi evadat toţi, în masă. Ridicol, de după uşile zăvorâte.

Mintea îi mergea numai înspre acţiune organizată şi căuta fire. Bietul Popa. Ce probleme le-a creat. El n-a avut nimic cu nimeni, dar a avut comun cu noi toţi soarta noastră de oameni în suferinţă. Suferinţa de diferite feluri şi de diferite intensităţi. Ei însă nu acordau nici o limită suferinţelor noastre.

Neobţinând de la mine nimic care să-1 satisfacă, m-a trimis înapoi pe *Celular.* Am uitat să spun că din cameră mă luase cu tot calabalâcul personal asupra mea - un rând de rufe de schimb, prosopul şi o pereche de obiele. Ajuns pe *Celular,* nu m-a mai dus în camera de unde mă luaseră ci la parter, la celula numărul 1.

Am încercat să iau legătura cu vecinii, dar nu mi-a răspuns nimeni. Camera am găsit-o goală, nici un om. Ce se întâmplase? Evacuaseră toată partea de Est a *scurtei* drepte de la parter. După câte aveam să le văd curând aici aveau să bage pe toţi cei trecuţi prin ancheta care începuse, întrucât eu am sosit primul, la prima cameră, am presupus că am fost primul anchetat. De ce? Am presupus fără mare temei că Beiner care mersese la sigur cu propunerile lui, nu a vrut să se vadă că a dat chix. Eu contam pentru ei ca un om dispus la colaborare. Altfel cum de m-au scos pe mine primul? Nu găseam explicaţia. Apoi ra-ara gândit că poate m-au scos pentru derută, să mascheze pe adevăraţii lor colaboratori, care fiind scoşi în urma mea erau acoperiţi de prioritatea anchetării mele. Dacă aflau ceva, se putea presupune că a fost de la primul, nu? Sinuciderea lui Popa însă, fusese un fapt personal al său, fără amestecul nimănui. Ei însă o urmăreau în contextul unei organizări şi era legată prin aceasta şi de greva care a fost. Abia după eliberare aveam să aflu că a urmat o *izolare* severă a unui mare număr de oameni bănuiţi că au organizat greva. Au luat mulţi, pentru că nu găsiseră pe nimeni anume. Dacă găseau vinovaţi, îi luau numai ce aceia şi nu zeci de oameni. Aşa au pedepsit mulţi, socotind că printre ei se găseau capii presupuşi de ei.

Când au început să aducă şi pe alţii peste mine în celulă, câte unul, câte unul, nu am mai 'putut face nici o presupunere căci oamenii erau amestecaţi, de diferite categorii de pedepse şi nu aveau nimic comun între ei decât condamnarea. Dar de unde mai puteam să ştiu?

În această cameră am avut patru colocatari de care îmi mai aduc aminte, dar nu în ordinea sosirii lor aici. Toţi însă trecuseră prin ancheta care se desfăşura simultan în mai multe birouri, de către anchetatori diferiţi şi care a durat cam două săptămâni. Dacă ar fi căutat să lămurească numai întâmplarea asupra căreia mă iscodiseră pe mine, ar fi terminat demult, dar aşa m-au făcut să cred că urmăresc şi altceva. Era în 1957 şi se apropia încheierea deceniului de când se tot ocupau de noi, dar problema nu era încă rezolvată. Un poet cărăşan, Pavel Bellu, într-o poezie publicată în revista „ *Generaţia de mâine "* a elevilor de la liceul „ *General Dragalina "* din Oraviţa, în 1938 zice: *„Mă reîntorc zdrobit, dar neînfrânt".* Asta era, deţinuţii din Aiud erau zdrobiţi după atâţia ani, dar nu se dădeau înfrânţi. Pentru stăpânire, în ţară urma o nouă fază, a colectivizării totale şi forţate a agriculturii şi lichidarea rămăşiţelor ideologice ale vechii lumi. Adunau materiale pentru noua lor campanie care a urmat în 1958-1959. Aşa a fost adus în noua mea celulă dr. Aurel Iubu, pe care l-am avut asistent universitar la clinica O.R.L. din Cluj. Era condamnat 7 ani de zile pentru *ajutor legionar.* Ce făcuse?

Un coleg de-al lui de facultate, dr. Mihai Uţă, a fost condamnat pentru atentatul împotriva prof.univ. Ştefănescu-Goangă, în 1938. Atentatorul fusese un student, care, e drept, fusese legionar, dar răfuiala a fost personală, studentul voia să-i plătească unui bătrân libidinos batjocorirea surorii sale. Profesorul acesta, după cum se ştia, punea ochii şi mâna pe studente. Cum atmosfera politică impunea o campanie de discreditare a *Mişcării Legionare,* victimizarea profesorului a devenit şi ea politică, iar dr. Uţă s-a ales cu o condamnare mare, de mulţi ani de închisoare pe care îi excuta şi acum, din 1938, cu o perioadă de întrerupere de 4 luni în 1940, cât a fost eliberat.

În 1945-46, Lucreţiu Pătrăşcanu, ca ministru de Justiţie, a dat un decret de graţiere, care însă nu i-a cuprins pe toţi deţinuţii politici rămaşi de la Antonescu. Pentru cei menţinuţi în închisoare, a urmat o perioadă de relaxare, au fost duşi în colonie fără pază la viile de la Galda, jud.Alba. Doctorul Uţă, de necrezut, umbla liber pe poarta închisorii, veneau ţăranii din jurul Aiudului şi-1 chemau pe la sate, la suferinzii lor. Căci Mihai Uţă, ca şi sfinţii Cosma şi Damian era *„doctorul fără de arginţi".* A urmat inflaţia, criza economică din acei ani, închisoarea nu mai avea bani, dar avea bolnavi şi dr. Uţă a primit o împuternicire din partea conducerii penitenciarului să meargă la Cluj şi să aducă de pe unde o şti medicamentele necesare. Cu această împuternicire în mână, a apelat pe la foştii săi colegi, dintre ei mulţi fiind acum ajunşi universitari. I-a dat şi dr. Iubu medicamente. Dacă nu duceam geamantanul umplut cu leacuri de la Farmacia Clinicilor Universitare, de pe strada Babeş, până la gară, chiar eu, cu spatele, împreună cu colegul meu Gicu Scrob, poate le credeam poveşti. în gară l-am cunoscut atunci şi eu pe dr. Uţă. I-am dat geamantanul, l-am suit în tren însoţindu-1 cu privirea până nu s-a mai văzut de pe peron. Dar altcineva n-a fost să-1 însoţească. Mergea tot la închisoare, singur, să ducă medicamentele.

De unde s-o fi descoperit aceasta, nu ştiu. Eu nu am declarat-o la *demascări.* Scrob nu era cu mine la Piteşti şi nu era riscul să fiu prins cu tăinuirea. *Securitatea* n-a vrut să ţină seamă de împuternicirea penitenciarului, dată lui Uţă, a zis că era falsă, a plăsmuit-o el. Dar circulaţia liberă pe *C.F.R.,* văzută cu ochii mei, tot o plăsmuire e?

Dr. Iubu trebuia însă condamnat pentru altele. La reorganizarea comunistă a învăţământului, în 1948, el fusese lăsat pe dinafară, de la universitate. A fost numai o lovitură morală, căci material nu s-a resimţit. Fiind un bun clinician, cu clientelă asigurată, a închiriat cabinetul fostului profesor univ. de chirurgie, Alexandru Pop. Câştiga bine, mai mult decât îndestulător. La ora arestării, mărturisea că a lăsat o garderobă cu 50 de cămăşi.

După ce că fusese bine introdus şi în lumea sportului, funcţionând o bună vreme ca preşedinte al Clubului de fotbal *„U",* era şi un om de cultură, un frecvent spectator al *Filarmonicii* şi al *Operei* şi un bun prieten al prof. Lucian Blaga. Domnul profesor, numai aşa vorbea dr. Iubu şi în absenţă despre ilustrul său prieten, se găsea în epoca de dizgraţie, mărunt slujbaş la o bibliotecă, atât cât să nu moară de foame. Doctorul Iubu a devenit *mecena* pentru Lucian Blaga, la sfârşit de săptămână îl ducea la staţiunea Valea Drăganului, unde el îşi construise o cabană de odihnă. Maestrul a compus pentru amfitrion o *„inscripţie pe grindă"* scrijelită apoi de un meşter drept *memento* pe grinda frontală. Doctorul mi-a recitat-o, dar n-am reţinut-o. O mai fi rămas?

Când l-au arestat, medicamentele lui Uţă, ca medicamentele, dar cum este cu scrierile lui Blaga, pe care el, Iubu, le-a transmis în străinătate. în ţară îi apăruse traducerea după *Faust,* dar se vorbea că poetul a fost propus pentru *Premiul Nobel.*

Şi dai (bineînţeles că bătaie). Degeaba protesta anchetatul că nu el are legături cu cei care umblă peste frontiere, ci numai autorităţile şi membrii de partid. Mâna dreaptă, ridicată drept scut deasupra capului să pareze ranga, a rămas inertă, cu o durere ascuţită, care 1-a secat: se rupseseră amândouă oasele antebraţului. Chirurgia O.R.b. este de mare fineţe şi Iubu îţi pipăia şi acum antebraţul îngrijorat dacă va mai putea opera vreodată.

Nu mai reţin numele călăului - a fost un maior, dar la dosarul de anchetă desigur că el a semnat *opera* şi dacă cineva ar vrea să-1 caute, l-ar găsi.

Noaptea l-au dus la Clinica de Ortopedie, cu un cojoc pe el, iar acolo i-a pus mâna în ghips un laborant, care era pe atunci secretarul organizaţiei de bază... Medicii toţi îl cunoşteau şi *Securitatea* nu dorea popularizarea ororilor ce le săvârşea.

Cu mâna în gips, ancheta pe tema începută continua. A fost probabil perioada în care se căuta reconsiderarea poetului (a filozofului, nu încă). A venit un colectiv de la Bucureşti de pe la Minister, *Comitetul Central,* că au fost vreo patru, cu aceleaşi întrebări asupra operei eventual expediate în străinătate.

Maiorul care-i frânsese antebraţul, ca să pareze o eventuală întrebare a cuiva despre aparatul gispat ce-1 purta anchetatul, a luat-o înainte cu vorba (către Iubu): *Vezi domnule dacă nu eşti atent?* Apoi către cei patru străini, între care 2 colonei: *S-a suit cu picioarele pe closet şi a căzut.* Şi iar către Iubu: *Să fii mai atent, altădată.*

Anchetatul şi-a exprimat nedumerirea asupra faptului că o eventuală premiere a *„domnului profesor"* ar putea indispune pe cineva.

- *Ar fi o cinste pentru cultura română* - a zis el. *Uitaţi-vă, de curând a venit cineva de la Bucureşti, care fusese în străinătate şi vizitase Muzeul Goethe, de la Weimar, în care între altele sunt expuse şi traducerile făcute după Faust, în toate limbile culte ale pământului.*

- *Să ştiţi, Maestre,* spunea oaspetele, *traducerile acelea sunt expuse în ordinea valorii literare, realizate de traducător. A dumneavoastră se găseşte în locul doi.*

La care un colonel dintre cei doi a replicat:

- *Cine ştie ce legionăroi or fi pus-o acolo.* Nu ştia tovarăşul cu stele că Weimarul este în D.D.R., iar pe acolo nu trăiau legionari, căci i-ar fi extrădat fraţii socialişti.

Nu ştiu mai multe poezii de-ale Maestrului Blaga, dintre cele recitate de maestrul meu (căci Iubu îmi fusese asistent când am făcut stagiul la O.R.L.), dar una era prea frumoasă şi nu ştiu dacă o fi fost tipărită, încât nu mă abţin să n-o reproduc, cum am reţinut-o: „ *La fântână, la izvor / Ori ce apă nu se-ntoarce decât nor / La fântână, la izvor / Ori ce drum nu se întoarce decât dor./ Fi-voi nor, sau fi-voi dor? / Ce voi fi când m-oi întoarce, la fântână, la izvor?"*

Am înţeles că *,4upă marea"* trecere, poetului nu i-ar fi tot una, dacă a fost pentru alţii un nor de rodnicie, ori un veşnic dor, eternă dorinţă, cum mă sensibilizase la Piteşti fostul său elev, Viorel Gheorghiţă.

De la dr. Iubu am mai aflat câte ceva din câte se întâmplaseră în Clujul Universitar, în cei 9 ani care trecuseră de la arestarea mea.

Profesorul Haţieganu, cu ocazia îmbolnăvirii lui Petru Groza, a fost chemat în consult (la insistenţele fiului Preşedintelui, fost student la Medicina clujeană). De-atunci s-a lansat în înalta societate comunistă, fiind numit medic al *Comitetului Central* (aveam să aflu la eliberare că protipendada comunistă de la toate nivelele, de la raion şi regională până la *CC.* a folosit numai vârfurile şi celebrităţile medicale. Dej îi era recunoscător că la un 7 noiembrie 1-a sfătuit să nu plece la parada de la Moscova fiind puţin gripat, iar avionul respectiv s-a prăbuşit, dintre ocupanţii lui murind numai Grigore Preoteasa, care stătea chiar pe fotoliul pe care trebuia să şadă Dej. De-asta Dej zicea că Haţieganu i-a salvat viaţa. Aşa că plicurile lunare încasate, adăugate la salariile de profesor la 1 acuitate şi de la post-universitar, plus remuneraţia de academician, se ridicau la 15 mii de lei, sumă care în 1956 -1957 era considerabilă. O.R.L.-istul le ştia pe-astea, căci era bun-cunoscut cu familia profesorului, fiind în acelaşi timp şi medicul său curant în specialitate, deci cele de mai sus nu sunt din zvon public.

M-am gândit atunci că *„piteştenilor"* ni s-au scos ochii (figurat vorbind) pentru că în condiţiile descrise am acceptat colaborarea cu regimul de pe post de pontator (la Gherla). Iar ţara de afară nu-şi făcea probleme în a sluji profesional pe noii stăpâni. Pentru glorie şi lei. Şi doar în procesul cel mare din toamna 1948, era vorba şi de un guvern clandestin, în care ilustrul nostru profesor figura pe post de ministru al Sănătăţii. Dr. Iubu fusese coleg de promoţie cu Octavian Fodor, ginerele şi urmaşul la catedră şi şefia Clinicii Medicale II din Cluj, al lui Iuliu Haţieganu.

Cum Maestrul suferea de o polipoză nazală, Iubu i-a făcut odată o radare de polipi din rino-faringe. Operaţia i-o făcea la domiciliu. Chiureta i-a pătruns de-odată într-un gol, încât a realizat că a pătruns în cavitatea craniană. S-a oprit, nu numai speriat, dar de-a dreptul îngrozit, un eşec medical chiar pe un asemenea pacient ar fi fost cu totul compromiţător pentru cariera sa. A tamponat cavitatea, iar seara, noaptea până dimineaţa a tot întrebat la telefon pe soţia profesorului cum se mai simte pacientul. Până când acesta a izbucnit:

- *Vai, Iubule dragă, ştiam eu că elevii soţului meu îşi iubesc maestrul, dar chiar aşa, să nu dormi de grija lui, nu mi-am închipuit.* Aici iar are loc vorba lui Shakespeare, „ *Totul e bine când se sfârşeşte cu bine".* Lama osului etmoid, subţiată şi ea de osteoporoza vârstnicilor, a cedat dar dincolo de ea se găseau bulele etmoidale, un ţesut spongios, care au dat la chiuretaj senzaţia de moale şi nu cavitatea craniană cu substanţa cerebrală cum se speriase el.

Îmi plăcea să-1 ascult pe asistentul meu, mai auzeam şi eu vorbindu-se în *„argoul"* profesional pe care îl părăsisem de atâta vreme. Din cazuistica sa cu emoţii a fost şi operaţia renumitei actriţe bucureştene Marioara Voiculescu, o celebritate a scenei noastre de prin deceniile 4 -5. Aceasta i s-a adresat pentru o amigdalectomie, care urma să se facă în cabinetul său particular, utilat corespunzător. Actriţa se ţinea bine, chiar dacă părea uşor trecută. Doctorul nu i-a făcut o anamneză completă, trecând peste problemele care la femei pot crea susceptibilităţi ori pot părea indiscreţii: anii. Când să înceapă operaţia se trezeşte că îi intră în cabinet doi profesori universitari de la Medicina locală, dar proveniţi din' Bucureşti şi care şi acum, deşi mai bătrâni, mai păreau crai. Secăreanu de la Chimie Medicală şi Creiniceanu de la Ginecologie-Obstetrică. Iubu a crezut că vin din prietenie pentru actriţă, să o asiste la suferinţă, dar prof. Creiniceanu i-a atras atenţia că pacienta este trecută de 65 ani. Operatorul şi-a pierdut calmul. Voiculesca părea cum o văzuse el, în urma unor corecţiuni estetice chirurgicale, pe care nici nu le-a bănuit, necum să le mai vadă. Nu ar fi îndrăznit în ruptul capului să opereze în afara clinicii, o persoană de atâţia ani. S-a sfârşit şi cazul acesta cu bine.

Cu Octavian Fodor făcusem stagiul de clinică medicală în anul IV. încă de atunci rămăsesem cu impresia că Haţieganu nu şi-a făcut ginerele asistent ci asistentul-ginere. Căci dovedea o pregătire deosebită. Asta nu 1-a scutit însă de răutăţile colegilor, căci se cunoştea proverbul profesional: *„Invidia mediocorum pessima"* (invidia medicilor este cea mai rea).

Ca fost coleg Iubu mi-a povestit una din acestea. Se spune că mergând profesorul la un bolnav, 1-a certat de ce nu respectă regimul dietetic recomandat. Bolnavul, până în cele din urmă a recunoscut că a mâncat un măr, un singur măr. Când au ieşit, doctor Fodor şi-a întrebat socrul:

- *Bine, tată, dar pe ce ai cunoscut abaterea de la regim?*

- *Apoi medicul de aceea este medic ca să vadă şi să ştie tot. N-ai văzut sub masă nişte coji de măr, rase?*

Ginerele a ţinut minte şi când a mers singur la un pacient din Mănăştur (pe vremea aceea cartierul cu mulţi birjari ai Clujului) de cum a intrat, s-a dat tare la bolnav:

- *Domnule, dumneata eşti inconştient. Eşti bolnav aşa de rău de rinichi şi continui să mănânci carne?*

- *N-am mâncat, domnule doctor, ferit-a sfântul,* zise omul.

- *Pe mine vrei să mă duci? Nu văd eu hamurile sub pat? Ţi-ai mâncat calul* (era război şi de frica hoţilor oamenii ţineau harnaşamentul în casă).

Răutăţile astea colegiale nu l-au împiedicat pe dr. O. Fodor să ajungă academician şi după pilda socrului a trăit bine cu stăpânirea, ajungând chiar ministru al Sănătăţii. Iar dr. Iubu nu avea un suflet mărunt de bârfitor, dimpotrivă, dar fuseseră prieteni şi „qui s'aime, se taquine".

Tot de la el am aflat că dr. Ovidiu Munteanu, cel care stătuse cu noi la penitenciarul din Cluj în vara 1948, a fost din nou arestat.

Atunci de la Cluj a mers, după cum am spus la Ocnele Mari şi negăsindu-i vină recentă, l-au trimis pentru orice eventualitate şi pentru a le fi la îndemână, la *Canal.* Necondamnat. La Ocnele Mari i-a găsit însă condamnaţi pe asasinii tatălui său, protopopul martir al Huedinului. Acesta, tatăl, fusese din generaţia .veche, prieten de studenţie cu Petru Groza, dar luptător naţionalist. A construit în Huedin o frumoasă catedrală românească. în 1940, când au venit horthiştii, tineri *levenţi* localnici l-au schingiuit, bătându-i tricolorul pe piept cu cuie. A murit în bătăi, aruncat într-un coteţ. După 1945 fiul a umblat să-i găsească, pentru a fi pedepsiţi, pe călăii tatălui său. A deranjat prin insistenţă, judecata trebuia făcută cum vor puternicii zilei, ori printre aceştia se găseau mulţi maghiari, care intraseră în număr mare la partid. Ca să scape de el, i-au găsit alte bube. *Levenţii* primiseră nişte condamnări până la 10 ani, dar nu pentru crima lor bestială. Iar fiul victimei, i-a urmat în închisori, dar fără osânda legală şi i-a întâlnit în închisoarea de la Ocnele Mari. Trimis la *Canal,* aici funcţiona o policlinică pentru deţinuţi, iar dr.Ovidiu Munteanu. ca fost asistent universitar la Clinica Medicală, a fost repartizat să lucreze la aceasta. Aşa a dat din nou faţă-n faţă cu asasinii tatălui său. Astea şi altele, cum spunea prietenul său Iubu, l-au făcut să sufere o puternică şi stabilă convertire creştină. Nu mai voia răzbunare contra vinovaţilor. Mila şi dragostea creştinească i-au copleşit sufletul şi a pornit pe căile Domnului,' ca tatăl său, ctitorul de biserică, protopopul martirizat al Huedinului.

După eliberarea din închisoare, în 1953, când s-a desfiinţat pentru moment *„administrativul",* s-a căsătorit, avea trei fetiţe şi a început să-1 frământe un subiect pe care voia să-1 facă o carte: *„Destinul biblic al Medicinii".* Cerceta, întreba, aduna materiale. A mers la mănăstirea Vladimireştii Tecuciului, duhul părintelui Ioan de acolo luminându-1 şi întărindu-1 în lucrarea sa.

Cum să meargă astea cu medicina materialistă, cea după calapodul materialismului dialectic atotstăpânitor la noi? A ieşit un proces şi 1-a condamnat de unul singur la 15 ani de *muncă silnică* pentru crima de uneltire împotriva ordinii sociale (care în definiţie însemna participare la organizaţie de tip fascist). Repet - condamnat de unul singur - în lot, dar pentru organizaţie.

Deşi nu am stat cu dânsul, am scris şi despre cazul său, căci în anul III, la Sibiu, îl avusesem asistent la practica de Semiologie, iar acum îl aveam părtaş de suferinţă. Şi mai aveam ceva comun. în faţa *„piloţilor"* care ne-au judecat, mărturisisem amândoi credinţa noastră, ori asta nu se admitea în jumătatea de veac atee, care începea.

Mai venise în camera 1 şi un student macedonean, Cole Perceli, tot după trecerea prin anchetă. Fratele său, coleg de an cu el la Medicina ieşeană, fusese adus la camera vecină. în 1948, când a fost arestat Gioga Parizianu, ei s-au ascuns. Fuseseră colegi de an toţi trei şi erau stabiliţi şi ei tot la Moineşti. Arestaţi mai târziu, n-au mai avut parte de *Piteşti,* dar fratele lor mai mare, pe care îl chema Perceleanu (fiind venit în ţară înaintea lor primise un sufix autohtonizant). Şi el a trecut prin Gherla.

Acela era cizmar. Medicinştii Perceli visau încă să ajungă medici, să-şi facă un sanatoriu, iar pe fratele mai mare să-1 pună administrator, căci el petrecându-şi tinereţea în Bulgaria nu a avut parte de şcoală mai multă. Vise, vise... Numai că ei se pregăteau în continuare pentru realizarea visului lor. învăţau tot ce puteau. Dacă nu se putea din discipline medicale preclinice (doar fuseseră abia în anul II şi aveau nevoie de Anatomie, Fiziologie, Biochimie, etc) apoi se mulţumeau să înveţe măcar o limbă străină, care, fără doar şi poate că le va fi necesară ca medici. Cum se învaţă în închisoare, pe ce se scria?

Am spus la *demascări* că se puteau scrie cuvinte cu un ac pe săpun, dar nu era practic, căci nu merge de multe ori. Pe fundul unei gamele, se ungea puţin cu un săpun şi se pudra cu praful *DDT* pe care ni-1 aruncau periodic pe paturi deţinuţii de *drept comum* trimişi în camerele noastre cât noi eram la plimbare, ca să facă deparazitarea profilactică. Apropos de această deparazitare, menţionez că pe toată perioada detenţiei nu am văzut un purice ori un păduche. Măsura administraţiei împotriva tendinţelor culturale ale deţinuţilor a fost radicală: ne-au luat gamelele din camere.

Se mai putea scrie şi pe sticle goale de medicamente, dacă erau turtite, care se pregăteau ca şi gamelele, se ungeau cu săpun apoi se pudrau cu *DDT.* S-au scos şi sticlele acestea din camere.

Cole Perceli, colocatarul meu, în dorinţa lui nestăvilită de a învăţa, a găsit alt material didactic. Două fâşii rupte din poalele cămăşii, le-a amestecat cu o emulsie groasă de săpun amestecat cu funingine adusă de la baie, de la cazanul de încălzit apa. Când săpunul s-a întărit, cârpele deveneau scorţoase şi fiind înnegrite, deveneau numai bune pentru scris, servind ca o tăbliţă ori un fund de gamelă. Invenţia lui prezenta multe avantaje: încăpea mult text, se mula, se ascundea uşor, se ştergea şi se refolosea *ad libitum,* după poftă. în plus, aveau avantajul că la percheziţii, dacă le udai, păreau nişte cârpe inofensive, aruncate în colţ pentru ştersul podelei.

De unde ştiam că-i percheziţie? Păi dacă treceau spre *Celular* miliţieni mulţi, mergeau tropotind pe sub ferestrele scurtei unde stăteam chiar noi acuma, ori dacă din întâmplare observă cineva vreo mişcare din care se presupunea că vine o percheziţie, imediat se bătea la calorifer litera P (.—., punct, două linii, punct - care era iniţiala pericolului) şi puţine camere mai puteau fi surprinse. Chiar cu miliţienii în *Secţie,* în plină acţiune de percheziţie şi tot mai prindea câte unul un răgaz scurt şi să bată de două-trei ori litera alarmantă. Aşa că studentul nostru nu a fost niciodată prins cu ingenioasele lui *tabulae ceratae* (mai bine zis, tăbliţe săpunate).

Încă de pe la începutul formării camerei noastre - în formaţie de 4 - a venit cu noi şi nea Fane Cârjan celebrul fotbalist de la *Unirea Tricolor,* fost în ultimul timp antrenor la *Universitatea* Cluj. Tot de la *Unirea* mai era la Aiud şi Sebastian (Sonny) Niculescu, fost şi actual bun prieten cu nea Fane. Vorbind de „ *U"* antrenorul mi-a comentat jucătorii dintre care 4 mi-au fost colegi de an (Sever Coracu, Grigore Joja, Coriolan Coman şi Costea). Dintre aceştia, Coracu a făcut parte din unitatea noastră, în primii doi ani de facultate. N-am vorbit însă nimic despre aceasta, căci nu mi s-a părut întâmplătoare aşezarea în aceeaşi cameră a fostului antrenor cu fostul preşedinte al clubului. *Experinţa Piteşti* m-a învăţat să văd şi, unde nu se vedea, să deduc mişcările adversarului. De altfel şi aşezarea fraţilor Percelii în camere vecine te făcea să presupui că dată fiind cunoaşterea de către *politruc* a modului de legătură dintre camere, cineva le interceptează convorbirile. Chiar dacă nu-mi dădeam seama

cine, eram sigur că exista receptorul printre noi. Revenind la echipa „ *U",* l-am reţinut - în afară de dr. Luca şi pe Rădulescu - poreclit *„Jumate",* din cauza staturii. Deşi mai slab ca tehnică şi handicapat de statură, antrenorul nu se lipsea la nici un meci de el din formaţie, căci dintre toţi, el avea cel mai bun cap. Nu lovitura de cap, ci gândirea fotbalistică, aşa cum spunea nea Fane, argumentând că fotbalul nu se joacă numai cu picioarele. *„Jumate"* era mijlocaş, avea o gândire promptă, el vedea jocul şi îl orienta unde trebuie, fiind la originea multor realizări ale echipei, colegii fructificând pasele sale. Nea Fane reconsidera cu fostul preşedinte, dr. Iubu, partide şi probleme ale clubului universitar de care erau despărţiţi de o bună bucată de vreme.

Antrenorul însă nu mai era sportivul de altădată. Era un om nevolnic ca şi noi. îşi păstrase însă umorul pe care îl strâng mulţi fotbalişti din turnee, unde *volens-nolens,* duc viaţa de echipă.

În fiecare cameră se stabilea un regulament interior de convieţuire: cum se împarte masa, în ce ordine se ia pâinea şi *turtoiul,* cum se face curăţenia în cameră, cum se face serviciul, căratul *tinetelor,* folosirea lor. Nea Fane asculta. Îl supăra o colită cronică, însoţită de o flantukenţă chunuitoare (gaze). În viaţa de celulă nu ai nici un moment de singurătate, pentru intimităţi personale. Chiar când te plimbai, dacă nu erai ultimul, era altul în spatele tău, te auzea, te mirosea. Aşa că bietul sportiv, nea Fane, le-a înţeles pe toate, dar voia s-o stabilească şi pe-a lui:

- *Bine, fraţilor, e bun programul, dar să ştiţi, băşitul liber.*

Era expresia nevoii de intimitate reclamată de nevoinţele omeneşti.

Am mai stat în camera asta cu un bucureştean, Marinei Constantinescu. Avea o condamnare mare. Tatăl său fusese om cu stare, avusese un restaurant cu bun vad comercial. Fusese şi student, dar nu mai reţin cu ce se ocupase la arestare.

În toamna 1940 făcuse parte din echipa de pază de la Jilava, care dubla paza militară. Pe baza unui decret dat de Antonescu, aici au fost strânşi o parte din cei ce se făcuseră vinovaţi de crime politice în timpul dictaturii carliste. Era alcătuită şi o *Comisie de anchetă* şi urma să fie judecaţi. Dar aşa cum se obişnuieşte când se urmăreşte să fie scăpaţi careva, lucrurile se tărăgănează. Contemporanii *Revoluţiei din Decembrie* 1989 îşi dau seama cum s-a procedat cu asasinii celor peste o mie de victime ale *Revoluţiei.* Cei mai mulţi, ori chiar toţi scapă până la urmă printre degete.

Deci, de pază la Jilava, Marinei al nostru asista la vorbitor la discuţia dintre căpitanul Argeşeanu, fiul generalului respectiv, cu tatăl său. Generalul Gheorghe Argeşeanu, numit după pedepsirea lui Armând Călinescu, în 22 septembrie 1939, ca Prim-ministru, a dat împreună cu ministrul de Interne Gavrilă Marinescu ordin să fie împuşcaţi fără judecată câte trei legionari în fiecare judeţ şi toată elita legionară din închisoarea Râmnicul Sărat şi din lagărele de la Vaslui şi Miercurea Ciuc, în total 252 de oameni nejudecaţi, dar asasinaţi toţi într-o noapte, drept represalii, dar represaliile nu sunt înscrise nici în legile războiului, dar pe timp de pace. La vorbitor, căpitanul îi spunea tatălui său pe franţuzeşte, căci socotea că acel care asista este un muncitor fără carte:

-Ai răbdare, tată, am vorbit cu domnul general (n.a. Antonescu) *şi mi-a spus că în curând se va termina cu aceşti derbedei.*

Constantinescu fireşte că a raportat ce a auzit. Se vădea şi că amânarea anchetelor era făcută cu un anumit scop şi că Antonescu era decis încă de pe atunci să se descotorosească de legionari, (etichetaţi *„aceşti derbedei").* Către sfârşitul toamnei, prin 27-28 noiembrie, răbdarea recomandată a devenit inutilă. Altă crimă avea să pună capăt vieţii criminalului. Vorba *Evangheliei: „ Cine scoate sabia, de săbie va pieri".* Unii îl socotesc pe Argeşeanu o victimă, fiind ucis în celulă, nejudecat şi nu uită, dar nu vor să recunoască faptul, că ordinul de a ucide fără judecată sute de oameni a fost o crimă mai mare decât uciderea sa ulterioară. Străbătând atâtea evenimente istorice, întinate de sacrificarea multor vieţi omeneşti, acum când mă apropii şi eu de capătul anilor mei, îmi exprim convingerile în legătură cu această problemă: **Crima rămâne crimă. Nu poate fi scuzată. Poate fi explicată pentru a**

se înţelege **ca fapt istoric, dar numai în totală obiectivitate şi ascultând amândouă părţile, sau reprezentanţii acestora.**

Marinei Constantinescu era bolnav. Mergea la cabinetul medical de la parter, unde lucra, ca medic deţinut, Otto Klokl. Acesta era de la Oraviţa, în clasa a treia de liceu fusesem chiar colegi de bancă. I-am transmis prin bolnav salutări, căci nu-mi dăduse în gând să mă înscriu chiar eu la vizita medicală. Otto s-a mâhnit, întrebându-1 pe Marinei de ce nu vin şi eu să ne întâlnim. Ori poate mi-e ruşine cu el că are *„faptă"!* (aşa ziceau cei de la *dreptul comun* la infracţiunile de orice fel - furt, viol, fraudă, crimă etc...). Auzisem de la alţii, ce era cu el. Fusese medic la Deva. Unei femei i-a căzut din poşetă, la poştă, o fotografie mai mult decât indecentă, iar fotografia o făcuse Otto. Cum femeia era soţia unui cizmar ajuns cadru local, a ieşit cu cântec. Pe bietul neamţ l-au condamnat politic pentru abateri de la morala publică. Nu l-au băgat la *„adulter"* căci cadrul respectiv nu a voit să renunţe la femeie. Pentru asta, cinci ani i-au dat.

M-am dus la cabinet şi când nu ne-a văzut miliţianul, Otto m-a îmbrăţişat acoperindu-mi capul, căci era mare, mătăhălos. Când m-am desprins, i-am privit faţa şi plângea. Pentru el? Pentru mine? I-am spus încurajându-1:

- *Măi Otto, tu ai fost primul om care te-ai culcat cu nevasta altuia? I-a spune-mi câţi oameni din ţara asta ai văzut tu condamnaţi pentru adulter? Tu ai fost singurul adulterin din România? Te-a băgat în închisoare că era nevasta ăluia şi mai mult pentru că te chema cum te cheamă. Trec toate.*

La plecare mi-a strecurat în buzunar două bomboane din pachetul lui. Dacă-1 prindea, pierdea şi postul, oricum preferabil unei munci necalificate, dar îşi putea pierde şi libertatea, pentru pactizare cu duşmanul de clasă. Prietenia din copilărie nu putea acoperi nimic.

Când m-am eliberat, el era de mult acasă şi lucra ca internist la Spitalul din Oraviţa. Deşi ştia că este riscant să se arate prieten cu un fost puşcăriaş, m-a vizitat acasă, aducându-mi o agendă medicală ca să învăţ medicamentele care erau la ordinea zilei. Nici un alt fost coleg ori prieten din liceu, pe care i-am găsit medici aici, nu au făcut ca *„Neamţul",* cum îi spuneau unii prieteni din oraş din tinereţea noastră, lui Otto. Menţionez că el nu fusese hitlerist, scăpase de deportare dovedindu-şi cu acte formale originea cehă (dar era neamţ). Acum este mort şi mi le amintesc pe toate acestea câte au trecut peste oameni, unii dintre ei rămânând totuşi ...oameni.

De la Marinei Constantinescu am mai auzit din cele de pe afară, petrecute în ultimul deceniu. A avut un cumnat (poate greşesc dacă spun că îl chema Ganovici, dar aşa îmi aduc aminte). Acesta a făcut avere în Bucureşti, împreună cu fratele său. A pornit de la lopată şi cuptorul de pâine. A ajuns să aibă brutărie, apoi moară, întreprindere cunoscută altădată în Capitală. Locuia în incinta fabricii neavând odihnă nici zi nici noapte. La *„naţionalizarea"* din 11 iunie i s-a luat tot şi a fost scos lefter şi din locuinţă, toate trecând în mâna noilor stăpâni, ca fiind ale fabricii, locuinţa sa fiind considerată locuinţă de serviciu şi trecând noului director proletar. O vreme după aceea îşi făcea cale pe lângă zidurile ce le-a înălţat. Dar nu a putut suporta mult. Şi-a pus capăt zilelor şi a lăsat o scrisoare, sub aspru blestem, ca să-1 ardă şi să-i arunce cenuşa peste zidurile care au fost viaţa lui.

S-au terminat anchetele, începea altă fază. într-o zi ne-am făcut iar bagajul, la comandă, şi ne-a împărţit în alte camere, după condamnări şi după alfabet. Se părea că alfabetul este singurul criteriu, în afara calificativului pedepsei.

Am ajuns tot la parter, dar pe Nord, într-o celulă vecină cu cea din care plecase Ion T. Popa pe drumul cel fără de întoarcere.

Am nimerit în cameră cu Cristea Marinescu, Nicolae Marinescu şi Nicu Mitran. Ultimii doi erau constănţeni, iar celălalt prahovean şi făcea puşcărie *„numai"* din 1952. Toţi lucraseră la minele de plumb.

Aveam profesii diferite: Nicu Marinescu era licenţiat al *Academiei Comerciale* şi lucrase ca economist, Cristea Marinescu era inginer, doctor în geologie, iar Nicu Mitran - absolvent de liceu, funcţionar comercial la o întreprindere familială. Aşa că

preocupări profesionale comune nu aveam, timpul consumându-ni-1 cu naraţiuni biografice. Fireşte că dr. ing. Cristea Marinescu, care fusese şi conferenţiar universitar şi era şi mai în vârstă decât noi, trecând de 50 de ani, avea mai multe de povestit, îi plăcea şi se şi pricepea să o facă.

Încep însă cu ceilalţi. Nicu Mitran era de vârsta mea şi având sprijin de acasă, cel puţin aşa mi s-a părut mie, avea o fire cam bulevardieră, cam frivolă, amintirile depănate fiind de acest aspect, din Constanţa şi din Mamaia. Era însă demn şi nu admitea nici **o** tranzacţie compromiţătoare făcută de alţii. Tatăl său era un erou trecut pe Mausoleu de la Mărăşeşti, deşi trăia şi acum bine mersi, fiind proprietarul unei spălătorii chimice de pe strada Traian, în calea echipajelor maritime debarcate la noi, ori ancorate la Constanţa, acestea constituind o clientelă permanentă şi bună de plată.

Nicu Marinescu avea însă în familie doi fraţi, eroi, morţi cu adevărat pe câmpul de luptă. Unul la Melitopol, în Ucraina, iar celălalt în Basarabia. Unul era ca şi Nicu, licenţiat al *Academiei Comerciale,* iar celălalt numai absolvent de liceu comercial. Tatăl lor fusese tâmplar, cu un atelier în *Piaţa Griviţei* (când am mers pe Litoral, după eliberarea mea, am căutat şi Tâmplăria lui Marinescu şi Spălătoria lui Mitran, dar nimeni nu ştia nimic de astfel de firme.)

Mama fraţilor Marinescu îi ruga de sănătate la vremea aceea lui Antonescu pentru că i-a închis copilul, pe Nicu. Măcar aşa, ferit de zidurile închisorii, să nu moară răpus de gloanţe şi de branduri ca fraţii săi. Căci Nicu Mariaescu fusese condamnat - sub Antonescu - la 25 ani de *muncă silnică* pentru organizaţie subversivă (într-un proces cu *Frăţiile de Cruce,* deşi el era pe atunci student).

A făcut câţiva ani la Aiud (se spunea în glumă că face armata la „ *2 Vărgaţi",* la Aiud), până la decretul lui Pătrăşcanu din 1945 (sau 46?). Apoi s-a dus acasă să mângâie bătrâneţele celor doi părinţi rămaşi, din trei feciori gata înşcoliţi, doar cu acesta de care s-a "milostivit" Antonescu să-1 închidă. Găsise un serviciu. Prin 1947, un fost prieten 1-a întâlnit într-o zi pe stradă şi 1-a întrebat cu un ton oarecum de reproş:

- *Măi Nicule, dar noi nu mai facem nimic contra ăstora?*

El 1-a dat dracului şi i-a spus să-1 lase în pace că nu mai are chef de nimic. Fuseseră de-ajuns cei cinci ani cât făcuse şi nici nu vedea nici o perspectivă de continuare a luptei.

Când a fost arestat cel cu iniţiativa, 1-a luat gura pe dinainte, altfel cum să mai zicem, căci deşi la discuţia lor nu au asistat terţe persoane, acela a declarat că a vorbit şi cu Marinescu. A primit pentru asta o condamnare de trei ani, căci se chema că a fost omisiune de denunţ. Asta se încadra în art.209 *CP,* partea a doua, adică delict de uneltire. I-a făcut la *Canal,* şi când să plece, cum să-i dea ei drumul la un aşa om ca Marinescu, l-au reţinut administrativ şi a muncit în continuare (sub celebra lozincă: *„Vinovat-nevinovat, Canalul trebuie terminat").*

Dar s-au terminat lucrările de-acolo în 1953 şi iar le-a părut rău să-1 lase acasă şi tocmai au dat decret, care prevedea că toate decretele date în trecut, sub orice regim, pentru amnistii şi graţieri să se suspende în cazul că au beneficiat de ele şi legionarii. Mai corect spus, luau de bune condamnările împotriva legionarilor, indiferent sub ce regim s-au dat.

Iată-1 deci pe Nicu al nostru, graţiat de Lucreţiu Pătrăşcanu, ministru comunist, redevenit posesorul unui mandat de 25 de ani dat de Antonescu şi reactivat de Dej. Aşa a fost adus iarăşi la Aiud.

Am auzit, pentru comicul dureros al situaţiei, că un fost condamnat din 1941 pentru înjurătură la adresa Generalului, amnistiat înainte de începerea războiului, în aprilie 1941, a fost ridicat şi adus să-şi ispăşească vina: el doar îl înjurase, iar cei care l-au închis a doua oară îl omorâseră deja pe Antonescu.

Acum era şi bolnav, suferea de ciroză. Ca alt Nicu, din zilele când scriu. Cel de lângă mine se uita însă mereu la steluţele vasculare ce-i apăruseră deja pe corp, mici papule roşii din care iradiază nişte raze şerpuite ca nişte fulgere, pipăia şi

reţelele roşii violacee, făcute din fine reţele vasculare capilare, apărute în regiunile hipotenare (parte a palmei). Aflase de la cineva că aceste apariţii sunt caracteristice pentru ciroză şi era îngrijorat. Medicamentele de la cabinet se limitau la Peptocholin (medicament pentru scurgerea fierei, scos ulterior din nomenclator ca ineficient terapeutic). A cerut regim alimentar ca şi Ion T.Popa. L-a primit pentru foarte scurtă vreme. Primise atunci şi Cristea Marinescu acest favor. Regimul acesta râvnit, dar acordat cu greu, consta aproape din aceeaşi mâncare cu a celorlalţi, dar cu ulei neprăjit. Şi doar cât ulei era? Pe lună, 250 de grame, adică 8 grame pe zi, din care mai furau şi bucătarii şi plantoanele de *drept comun* iar câteodată îşi lua câte un polonic din fruntea hârdăului chiar şi miliţianul. Dar bieţii oameni vedeau regimul ca pe ceva miraculos, care să le menţină viaţa. Cei de la *„ comun"* primeam dimineaţa 125 de grame de pâine (o pâine de un kilogram împărţită în opt) şi o cană (250 ml) cu ceai, iar la amiază, pentru întreaga zi, o bucată de *„turtoi"* făcut din mălai de mărimea unei palme (fără degete) cu grosimea variind între 2 şi 3 degete. *„Regimul"* mai primea şi la amiază încă 250 de grame de pâine, în locul *turtoiului.* Cam asta era regimul, plus cartofi şi arpacaş în locul verzei şi *„ghiveciului"* de la *comun* (tot varză mai subţire şi uneori amestecată cu alte ierburi).

Mai întâi au încetat să le mai dea la amândoi acest regim, ne mai băgau pe vizetă o singură porţie pe care cei doi Marinescu şi-o împărţeau cu lingura ca pe-o salvare şi porţia de la *„ comun "* de asemenea, dar ca pe-o ameninţare.

Într-o dimineaţă când ne-am întors de la plimbare, Nicu Marinescu s-a dus la *tinetă* şi a avut o vomă. Am crezut că este o dispepsie, căci nu mai prezentase nici una, însă, nu se văitase de greaţă. Am greşit. Dar spre amiază, când m-am dus să folosesc şi eu *tineta,* am văzut că era roşie de sânge. L-am întrebat, alarmat, de ce nu a spus că a vărsat sânge, căci este caz serios. Am chemat miliţianul - era de serviciu plutonierul Biro, un maghiar, rău, rău ca om, nu fiindcă era maghiar, care nu s-a grăbit şi ne-a strigat din capătul coridorului cu obişnuitul pentru ei şi descurajantul pentru noi: *Ai răbdare!*

L-a dus totuşi la spital (aşa i se spunea infirmeriei închisorii) unde un medic deţinut, despre care se vorbea că este stomatolog, i-a făcut o injecţie cu miros de lapte fiert - probabil vitamina Bl- şi l-a readus în celulă.

Cum Nicu mai voia să mai vomite odată, nu l-am mai lăsat să ridice capacul *tinetei* şi l-am pus să verse pe podea. Am bătut apoi mai tare în uşă şi nu ne-am oprit până nu a venit Biro. Când a văzut băltoaca de sânge din mijlocul celulei, a făcut pe prostul:

- *L-aţi bătut?* Dar el ştia că omul este bolnav, doar îl mai dusese la doctor, apoi Marinescu era viu, deşi abia se mai ţinea. A mers apoi să-şi anunţe şefii. Speram că îl vor interna. Şi-a făcut bagajul.

Cu Nicu Mitran, concitadinul său, se răcise de-o vreme şi nu-şi mai vorbeau. Lui Mitran îi luaseră la o percheziţie recentă puloverul, pe motiv că-1 peticise, ori sub petice se pot ascunde multe. Când a venit miliţianul să-1 ducă la spitalul închisorii, s-a întors către Mitran şi i-a întins propriul pulover:

- *Nicule, vine iarna, tu n-ai pulover, eu nu o să-l mai port. Ţine-l pe al meu.*

Simţea săracul că o să-i ţină de cald iarba uscată a cimitirului, sub care, în sfârşit, îşi va găsi alinare. Dar el voise să trăiască, de aceea se legase atât până şi de jumătatea de regim. Acum însă, probabil că s-a gândit că-1 chemau fraţii săi, eroii Marinescu şi ei căzuţi în lupta împotriva bolşevismului. Varicele esofagiene perforate, după două zile i-au determinat moartea la spitalul în care a fost dus numai ca să moară, căci pentru tratare nu au avut inima. Iar ciroticii închişi astăzi, fiii foştilor temniceri, cât caz fac de suferinţa lor, care nici într-un caz nu s-a dovedit a fi cât a lui Nicu Marinescu.

Biata lor mamă, din *Piaţa Griviţei* din Constanţa, avea şi dânsa trei feciori, ca bătrânul din poezia lui Coşbuc. *Trei, Doamne, şi toţi trei.* De aceea am căutat-o mai târziu, să mă închin ei, dar nu am mai găsit-o. O fi plecat desigur, la cei trei dragi ai ei.

Inginerul Cristea Marinescu era fiul unui mic meşter din Prahova. Studiase Geologia la Freiberg, în Silezia, unde era *Alma Mater* a tuturor academiilor geologice din lume. Profesorii lor erau mândri că la ei, acolo, se găsesc studenţi proveniţi din toate părţile lumii (şi spuneau cu ironie că numai la Paris este o audienţă mai pestriţă, dar la *Academia de Croitorie).*

În Germania a stat la un mare proprietar, care la rândul lui stătuse, în timpul ocupaţiei nemţeşti din 1917, la conacul lor. S-a obişnuit în Germania şi o considera, aşa cum însuşi declara, drept a doua sa patrie[1].

Ne povestea despre câte a văzut şi a trăit în lumea aceea, pentru noi necunoscută. Despre traiul şi munca într-o fermă germană, despre satul ca un oraş de la noi ori chiar mai evoluat, despre viaţa nemţilor şi chiar a nemţoaicelor, că nu se ferea să-şi dezvăluie tinereţea. Fusese trimis cu nişte colegi după nişte instalaţii miniere la Văsteras, în Suedia. A stat puţin acolo, dar suficient timp ca să vadă standardul de viaţă ridicat pe care l-a găsit la suedezi şi cu câte ne-a uimit şi pe noi. Ne-a mai vorbit despre minele foarte bogate în fier de la Kiruha, în Laponia, unde gazdele i-au repezit o fugă pentru a le arăta şi mineritul de acolo. Pentru mine, era un om foarte umblat şi nu mi-a făcut deloc impresia că vrea să epateze. Povestea fiindcă-i plăcea să povestească şi apoi nici nu aveam altceva ce face.

A fost student până după venirea lui Hitler la putere. Era vicepreşedintele grupului de studenţi români din Germania. Virgil Madgearu, ca recunoscut economist de talie europeană, a fost invitat la Berlin să rostească o conferinţă. Cu această ocazie a combătut tactica proaspătului fuhrer de lichidare a şomajului. Crearea de noi locuri de muncă, dar în sectoarele care favorizau înarmarea, prevesteau un război mai dezastruos decât şomajul dat de criza economică. Studenţii nemţi, în bună parte adepţi ai lui Hitler, au fost iritaţi şi au cerut studenţilor români de acolo, în frunte cu Marinescu, să-1 bată pe Madgearu. Ai noştri au răspuns că asta e traba lor, a nemţilor, conferenţiarul nevătămând cu nimic interesele României. încă de atunci nemţii asmuţeau studenţii români împotriva adversarilor care erau ai lor.

Cu 4 ani de *Academie* erai declarat licenţiat. El făcând însă 5 ani s-a întors acasă cu titlul de doctor, cum se obişnuieşte în învăţământul german, ori de influenţă germană. A lucrat o vreme la *Astra Română,* cu salariu de petrolist, zeci de mii de lei lunar, când tata câştiga până în trei mii.

Când au venit nemţii, după '40, a trecut la *Continental Petrol* şi la *Petrol-Block* (doară spunea dânsul că Germania era pentru el a doua patrie). Iar când nemţii au plecat, a părăsit lumea petrolului şi din geolog a devenit pentru un timp *„geocultivator":* fratele său arendase la ei în Prahova o moşie de 80 de hectare, fostă a lui Tache Ionescu, lăsându-i şi lui din aceasta 20 de hectare pe care a făcut grădinărit. A realizat, pe vremea inflaţiei, geamantane de bani.

S-a căsătorit cu o proaspătă absolventă de Medicină, fiica unui depozitar de vinuri şi concesionar de terenuri petrolifere din Moreni. Acesta tăia redevenţe anuale de milioane. La logodnă i-a făcut cadou cheile maşinii, iar la nuntă cheile unei vile cu etaj, cu portar şi cu câine german pe hol.

În '48 a plecat la Timişoara, la catedra de Exploatări Miniere de la Politehnică, ca asistent onorific. Aşa se numeau cadrele didactice - onorifice - dacă făceau serviciul fără salariu, mulţumindu-se numai cu titlul. Bani avea. în vara lui 1947 a venit *Legea Funcţionarilor Publici* care consfinţea în serviciu pe toţi care ocupau un post. Astfel devine asistent adevărat, atestat pe postul ocupat fără vreun concurs. Şeful de catedră era ing. Poboran, fostul director al minelor *U.D.R.,* omul lui Auschnitt. Profesorul era căsătorit cu o nemţoaică, Marinescu i-a intrat repede pe sub piele, mai ales că prin nişte studenţi prahoveni a dejucat planurile unui inginer din Valea Jiului, care vâna catedra de exploatări.

În vara lui 1948, la reforma învăţământului, prof.Poboran i-a arătat o scrisoare de la Mircea Constantinescu, pe atunci ministrul Minelor, care îl ruga să accepte postul de conducător al *Institutului Cărbunelui,* care trebuia înfiinţat la Petroşani. Mai scria acolo ca să-şi ia şi doi colaboratori de sprijin, din cadrele de la Timişoara.

Şi astfel, printr-un concurs fericit de împrejurări, pentru el, în nici doi ani de zile, ajunge conferenţiar universitar şi prodecan. Ne povestea din greutăţile unui început de drum şi era mândru că noua clădire a Institutului s-a ridicat ulterior arestării sale pe locul pe care el îl alesese, pe deal. Când s-au deschis lucrările la *Canalul Dunăre-Marea Neagră,* a fost numit director geologic acolo.

De aici i s-a tras. împreună cu doi foşti comandori, care acum lucrau la direcţia lui, au făcut o organizaţie anticomunistă, sau cum i se spunea, contrarevoluţionară.

Într-o bună zi, directorul general i-a spus că l-au sesizat nişte ţărani din părţile Babadagului că pe acolo ar exista un zăcământ de cărbune. Că ar fi păcat să mai aducă pe şantier cărbune din altă parte când acesta le-ar fi la îndemână. Inginerul Marinescu şi-a exprimat îndoiala de geolog, cum să existe un astfel de depozit într-o regiune eruptivă. Dar, ordinul este ordin. Totuşi, bun la suflet, directorul general 1-a sfătuit să se îmbrace mai călduros. Ştia el ce ştia, ce-1 aştepta pe subaltern, doar ştia cu cine ticluise povestea. Apropos de asta. o fi fost vreun şef de instituţie din ţara asta care să nu fi *colaborat* cu *Securitatea,* desigur că nu de pe post de informator plătit, căci ei îşi plăteau postul cu informaţiile pe care le dau despre subalterni, când li se cereau.

A plecat şi pe la mijlocul unei păduri au trebuit să se oprească, drumul fiind închis de o maşină staţionată chiar pe mijlocul şoselei. Şoferul acesteia se făcea că trebăluieşte la motor, iar şoferul *Canalului* se dă jos din maşină, să-şi ajute colegul. Din pădure sar nişte indivizi, îl imobilizează pe inginer, îl leagă la ochi şi aşa legat la mâini şi la picioare este trântit cu faţa la podeaua *Jeep* -ului cu înjurături şi ameninţări.

- Aaa, voi vis-s ăia de la Canal, mama voastră de comunişti. Aţi venit în Dobrogea să ne stricaţi pământurile cu Canalul vostru. Mama voastră. Vă arătăm noi, Partizanii Babadagului. Vă învăţăm noi minte.

Şoferul lui şi-a luat locul la volan. Străinii, aşa-zişii partizani, s-au pus deasupra lui, l-au făcut să simtă fierul rece al armelor şi maşina a pornit, după ce a virat. A mers cam cât mersese încoace. Apoi circulaţia a început să se înteţească, realizând că se apropie Constanţa. Se auzeau din ce în ce mai strident claxoanele. Legat la ochi, cum se găsea, a fost băgat într-o cameră. Cei de acolo jucau tot piesa cu *Partizanii Babadagului.*

- Ştii unde te afli, măi bandit comunist ce eşti?

- Da, mă aflu la Securitate, la Constanţa.

- Dezlegaţi-l, mama lui că ştie.

Aşa a început, cu o arestare trucată, să nu dea de bănuit celorlalţi ridicarea lui, căci poate ar fi împrăştiat vânatul. Cumpliţii vânători de oameni.

Pitorească arestarea, la mijloc de codru des, dar şi nostimă, chiar antologică, ancheta. Inginerul nu era un dur, mai degrabă un *salonard,* dar fusese lesne captat de cei doi ofiţeri. El era totuşi un opozant, ca majoritatea intelectualilor români, pe la începutul epocii, zic pe la început, căci apoi treptat s-au încadrat aproape toţi în noul regim. Purta în portofel o strofă din *Glossa* celebră a lui Eminescu, cea care i se păruse, mai bine zis îi arătase cineva, că se potriveşte cu zilele noastre: *„Nu spera când vezi mişeii/ La izbândă făcând punte,/ Te-or întrece nătărăii/ Chiar de-ai fi cu stea în frunte. /Teamă n-ai. Căta-vor iarăşi/între ei a se întrece./ Nu te prinde lor tovarăş./ Ce e val, ca valul trece. "*

Inginerul Marinescu se gândea la trecerea valului, când a copiat strofa. Dar un anchetator, nu cel principal, a vrut să clarifice şi *activitatea poetică* a arestatului, considerând ca el a compus-o.

- la ascultă, măi Marinescule, ce-ai vrut să spui tu cu poezia asta?

- Nimica, domnule anchetator. N-am făcut-o eu, este a lui Eminescu.

- Ce vorbeşti, măi deşteptule, pe atunci umblau oamenii cu stea în frunte ?

- Domnule anchetator, dar aveţi cărţi la dispoziţie, verificaţi.

- Pe mine mă înveţi tu? Ce pe vremea ăluia erau întreceri socialiste între oameni? Şi, ia spune, măi banditule, pe care tovarăş l-ai văzut nătărău ? Că doar vorbeşti aici şi de tovarăşi, n-ai să-mi spui tu că şi pe timpul acela erau tovarăşi.

- Dar puteţi verifica, domnule anchetator, se apăra arestatul, văzând că i se puneau în cârcă atâtea insulte la adresa stăpânirii.

- Şi, ia spune Marinescule (repet aici calitatea de universitar a anchetatului - n. a.), *ce-ai crezut tu în mintea aia a proastă a ta, că se mai schimbă ceva? îţi arătăm noi, mama ta de bandit.*

Şi 1-a pus să scrie pe dosul hârtiei şi să semneze: „ *Făcută de mine, Cristea Marinescu".*

Inginerul s-a gândit că o să râdă de el, cine-o vedea, că a înebunit arogându-şi opera altuia, aşa că a făcut altă notare: *"Scrisă de mine"* -socotind că eventualii lectori vor înţelege că a copiat-o. Da, asta recunoştea, a copiat-o. Dar acela:

- Măăă deşteptule, mă prosteşti tu pe mine ? Ai făcut-o, nu ai scris-o. Şi a tăiat cu două linii cuvântul *„scrisă",* trecând deasupra pretenţia lui, *„făcută".* Ca să nu mai fie dubii. Anchetatorul şef i-a reproşat că nu merge bine ancheta, la care el a răspuns că este obligat să recunoască enormităţi. Şi îi spune povestea cu *Glossa.*

Şeful însă, cu şiretenia profesiei, dar şi din solidaritate cu celălalt coleg, i-a răspuns:

- Adică tu chiar crezi că tovarăşul nu a ştiut a cui e poezia ? A vrut să te încerce, ca să vadă cât eşti de încăpăţânat.

Aşa, Cristea Marinescu a scăpat numai cu acuza de organizare contra regimului, nu şi de cea de autor de literatură interzisă. După condamnare a fost trimis la colonia de la Mina Baia Sprie, unde a intrat în Biroul Tehnic (format de deţinuţi) sub conducerea inginerului Ioan Bujoiu.

Chestiunile de acolo le-a surprins, ca direct implicat, Ion Ioanid. Eu spun despre oamenii de aici de la Aiud şi ce povesteau ei.

De la fostul prof. univ. Bujoiu, fost însă şi director al *Petroşanilor,* a aflat că acela fiind prieten cu George Tătărescu, premierul 1-a rugat să execute în atelierele de la Petroşani plăcile inoxidabile care urmau să acopere romboiedrii ce formau *Coloana Infinitului* pe cale de ridicare la Tg. Jiu. întregul complex s-a ridicat în timpul acelui prim-ministru şi aşa cum îmi povestea un student *jiian,* Nae Bărbulescu, cu care am stat la Piteşti şi la Gherla, oltenii Gorjului au fost la început prea puţin receptivi la artă şi mesajul brâncuşian. Formele esenţializate ale concetăţeanului lor şi expresia concentrată a monumentelor ridicate între ei, ca să-i facă vestiţi, aşa cum le-a promis sculptorul la o despărţire, ei nu le-au înţeles. Este vorba de omul de pe stradă. Pentru ei monumentele s-au făcut sub Tătătrescu şi le-au poreclit profanator *„bucile şi aia lui Tătărescu". Menii* de azi, pătrunşi de conţinutul artei brâncuşiene, nici n-ar voi să audă de exprimarea plastic -vulgară a bunicilor şi a străbunicilor lor de acum 60 de ani.

Cristea Marinescu m-a făcut să înţeleg esenţa grupului monumental închinat eroilor. Fiecare romboiedru din *Coloană* este o faptă eroică, jumătatea de jos exprimând aspiraţia, prin liniile sale de deschidere iar jumătatea superioară exprimând împlinirea, prin închiderea liniilor. Fapte, fapte de erou, până la ultima, neîmplinită, căci eroul nu a mai apucat s-o desăvârşească. Brâncuşi singur spunea că deasupra este cerul albastru, n-a vrut să acopere fapta eroului decât cu imensitatea cerului albastru şi infinit.

Feţele celor doi, care se despart la plecarea eroului de acasă, se contopesc într-un sărut exprimat de cele două emisfere întretăiate, elementul principal reprezentat pe *Poarta Sărutului.* Cât de drag i-a fost femeii bărbatul ei care pleca la luptă şi pe care 1-a petrecut până la poarta casei. L-a sărutat până la contopire, realizând sfera, întregul. Şi ce vedeau contemporanii lui Tătărescu, voind să râdă de politician şi nu de sculptor...

Tot inginerul mai povestea - de unde o fi ştiut nu ştiu, căci în cărţi n-am găsit - că reprezentanţii municipalităţii bucureştene i-au solicitat sculptorului, în timp ce acesta

se afla la Paris, să facă un monument pentru Spiru Haret. Când le-a prezentat macheta, era o fântână cu cumpăna, care trebuia construită în mijlocul Capitalei. Aceia n-au acceptat ideea şi au comandat altui sculptor actuala statuie, pe care noi, cei care nu l-am cunoscut pe Haret, nici nu l-am recunoaşte de nu i-ar fi scris numele pe soclu. Dar nici vorbă să mai ştim ce a făcut de merita acest monument. Brâncuşi însă a dorit să spună că, precum ciutura fântânii scoate din adâncuri cleştarul apei, tot aşa, organizatorul învăţământului modern din ţara noastră a făcut să iasă la lumină cristalul minţii româneşti. O fi fost reală sau nu povestea consilierilor, dar ea se adaugă, după părerea mea, puţinei înţelegeri pe care au arătat-o, majoritatea contemporanilor de la noi, artei creatorului de la Hobiţa.

La Biroul Tehnic de la Baia Sprie a mai stat inginerul nostru cu o parte din cei condamnaţi în *Lotul Canalului.* între aceştia era şi inginerul Ciorapciu, care se frământa şi aici că nu a putut să asigure terminarea *Canalului* în timpul planificat. El nu lega oprirea *Canalului* de condiţii politice, ci numai de construcţia propriu-zisă. Acuza aceasta, care i s-a adus sub altă formă şi la proces, 1-a făcut să gândească la rezolvare, de pe poziţii de deţinut. Principalul obstacol de acolo, al încadrării în timp, era un deal înalt de vreo 60 de metri. Atacat din două părţi, materialul dislocat nu putea fi totuşi evacuat cu mijloacele de acolo. Constructorul a văzut la mină cum se lucrează minereşte: o galerie principală la bază, suitoare şi rostogoale săpate pe verticală, pe mai multe orizonturi, ar fi permis evacuarea imensului material până la vagoanele care ar fi circulat în flux continuu pe galeria principală de la baza dealului - la nivelul fundului albiei. A calculat totuşi la ceas şi tonă şi când a venit în inspecţie colonelul Constantinescu de la *Direcţia Lagăre şi Colonii,* i-a prezentat soluţia, cu destulă slugărnicie (doar îl condamnaseră fără vină reală, numai pentru justificarea în faţa poporului a stopării lucrărilor). Iar colonelul i-a răspuns descurajându-1:

- *Lasă, Ciorapciule, ce crezi tu, că nu mai are cine să se gândească la problema Canalului?*

Constructorului i-a venit greu să creadă că el a fost doar *maurul* care şi-a făcut datoria şi trebuia să plece. Ba mai mult, trebuia să accepte şi condamnarea, chiar dacă pentru puţini ani, mi se pare 2, după care au fost eliberaţi şi reabilitaţi. Dar *Canalul* îl gândeau alţii, nu cu lopata şi roaba de fier ci cu robi vii, de carne. *Canalul lui Dej* şi-a îndeplinit misiunea de groapă a opoziţiei române.

AIUDUL, CUTIA CU SUFLETE - 3

Securitatea intoxica deţinuţii şi. chiar organele sale inferioare prin zvonuri false, menite să sondeze starea de spirit. în vara lui 1953 a fost lansat un zvon că vin americanii. Se ştiau şi etapele de înaintare, pe oraşe nominalizate (la cutare dată, erau la Deva, de exemplu). Chiar în zilele acelea ing. Marinescu a fost luat la o anchetă la Bucureşti. Apropiaţii lui din colonie, gata, a fost dus pentru a intra în noul guvern. S-a întors repede, dar nu i-a putut lămuri pe ai săi că în ţară e linişte, nu-i vorba de nici un american. Cineva mai intim, o personalitate, 1-a luat de-o parte, conspirativ:

- *Hai, Cristache, mie poţi să-mi spui, chiar nu sfii nimic?*

Bieţii oameni, ce plase au mai luat, cum şi-au bătut joc de speranţele lor. Dar *Securitatea* sonda şi cum ar reacţiona deţinuţii la o astfel de ocazie şi chiar propriile lor cadre. Atmosfera a fost creată peste tot, în toate coloniile, şi cineva povestea cu umor negru cum un miliţian ciomăgaş a început să se dezvinovăţească, spunând că el chiar dacă a bătut, a dat numai în cei care aveau cojoc (purtat pe dedesubt, căci pe deasupra hainele închisorii erau obligatorii).

Nu mai reţin succesiunea în care am mai fost anchetat despre diferiţi colegi ori foşti camarazi de organizaţie, despre care nu auzisem să fi fost arestaţi. încep cu o anchetă despre un coleg mai ilustru, ajuns ministru la Sănătate.

Deci, într-o bună zi, conform uzanţelor de aici, cu mantaua pe cap am fost condus de braţ, în faţă, la un birou deja cunoscut de la ancheta descrisă. Anchetatorul era civil, părea de vârstă apropiată de a mea, de statură potrivită, cu

faţa regulată, mai mult pătrată decât alungită şi cu un ten spre brunet. Dar el era cu spatele către lumina ferestrei, aşa că nu-i distingeam prea bine tenta.

Numele, prenumele, condamnarea, originea... etc... Fireşte că numai eu aveam date personale de cunoscut, el de bine crescut ce era, nu a catadicsit să spună cum îl cheamă.

Subiectul anchetei - colegii mei de clasă de la Liceul din Oraviţa. S-a oprit asupra numelui Octavian Berlogea. Auzisem, deşi în închisoare, ca acesta ajunsese ministru la Sănătate (nu ştiam însă că adjunct). Fusesem foarte intrigat de ascensiunea lui. în clasă era un elev de nota 7. E drept că, muncitor, îşi făcea regulat şi singur temele acasă, bune ori rele, le făcea. Nici la Facultate nu a strălucit, aveam alţi colegi, trecuţi la comunişti, care îl depăşeau cu mult ca situaţie şcolară.

Aşa că am început să-i spun anchetatorului, la întrebarea ce ştiu despre Berlogea, cum îl ştiam eu pe colegul meu.

- *Nu, nu,* zice acela, *nu mă interesează părerile tale despre el* (pesemne că nu era încântat de portretul meu), *ci fapte. A fost sau nu legionar? Tu trebuie să ştii, căci ai fost şeful clasei.*

Am negat. Berlogea nu fusese nici în *Mănunchiul de Priteni,* nici măcar în *Unităţile de Pregătire,* înfiinţate în toamna lui 1940. Nu avusese nici o atitudine manifestă, dar'mi-te o activitate politică, nici pe vremea liceului nici în primii ani de facultate. De-abia prin anul patru sau cinci, prin '46 -47, dorind să ajungă extern la Spitalul *CER.* din Cluj, s-a înscris la comunişti, condiţie fără de care nu se putea accede la *C.F.R.-ul* deja comunizat.

Anchetatorul insista. Discuţia continua. A întrerupt-o colonelul Crăciun, directorul închisorii, care a venit şi au plecat împreună la masă. Dar atunci i-a spus colonelului:

- *Îl ai pe ăsta aici şi nu vrea să spună nimic.* Iar către mine:

- *Să te mai gândeşti, mă.*

El a plecat la masă iar eu am rămas cu răbdarea şi cu gândurile mele. Cine-o fi ăsta? Dacă îl ia pe colonel cu singularul, este ori prieten, ori acelaşi grad ca el, ori şi mai mare în grad.

Când a venit, după masă, mai spre seară, i-am spus:

- *Domnule anchetator, Berlogea n-a avut nimic cu noi. Dacă aş spune că a fost, aş minţi şi aş încurca toată lumea, pe mine, că m-aş angaja într-o minciună, pe dvs. că v-aş pune pe căi false şi pe el că l-aş năpăstui.* Dar acela o ţinea pe-a lui, nu şi nu, să spun că a fost cum zicea el. Atunci i-am spus şi eu:

- *Ce credeţi dvs. că mă leagă de un om care face parte dintr-un guvern care mă ţine închis? Ce am eu cu astfel de oameni?*

Şi m-a lăsat în pace.

La o întâlnire comemorativă, a XXX-a aniversare de la terminarea Facultăţii, dr. Alexandru Frăţilă, care trăieşte la Oţelu Roşu, mi-a spus că a fost şi el interogat o după amiază întreagă şi apoi seara, despre Berlogea. Anchetatorul lui fusese Ilie Verdeţ, a cărui figură era pe-atunci destul de des prin ziare şi 1-a recunoscut. Verdeţ era la vremea aceea responsabil de cadre al Guvernului. Atunci am asemănat şi eu chipul din memorie cu cel din ziare şi am rămas convins că şi pe mine tot el m-a interogat şi mi-a luat masa de la amiază. Berlogea a fost schimbat nu peste mult timp, dar nu din vina mea, ci dintr-a responsabilului lor de cadre. N-a căzut însă rău, a ajuns profesor universitar şi într-o vreme preşedintele *Crucii Roşii* pe ţară. Iar despre doi colegi cărăşeni, implicaţi cu adevărat în organizaţia noastră, pe care eu nu-i declarasem nici la Cluj şi nici la Piteşti, dar mi-a spus un coleg de an de-al unuia dintre ei, că el 1-a spus, la *demascări* şi se mira cum de nu este adus lângă noi. Eu i-am acoperit la aceste anchete, deşi ştiam destule despre ei. Dar după eliberare nu i-am mai întâlnit niciodată, m-au ocolit chiar când au mai trecut prin Oraviţa, deşi mai înainte trecuseră deseori pe la casa noastră.

Aşa că zic şi eu ca acelaşi Nichifor Crainic în poezia din care am mai citat o strofă: „ *Iar de-am avut fârtaţi/ De cruce sau de dor/ Se bucură-încântaţi/ Că mor în locul lor".*

Nu le reproşez prietenia uitată, soarta mea nu a fost de invidiat. îşi temeau nu numai libertatea dar şi cariera. Căci unul ajunsese director de spital într-un mare municipiu.

Iar pe Tăvi Berlogea l-am întâlnit de mai multe ori, am spus că acum este profesor universitar şi poseda un grad de cunoştinţe largi, politice, ştiinţifice şi culturale, mult evoluat de starea în care ne despărţisem. Fără doar şi poate, un om realizat, în contrast cu nava mea eşuată, pe care abia am mai adus-o la linia de plutire, dar fără să mă mai pot avânta în larg.

În celula din stânga noastră aveam ca vecini pe Tonei Graur, fost coleg la *Academia Comercilă* cu fratele meu şi pe prietenul meu de la Cluj, Vasile Havrilescu. Tinel suferea de o discopatie lombară rebelă, cu dureri atroce, şi primise aprobare să stea culcat pe pat şi ziua. Am uitat să menţionez că am trecut la regimul de stat în capul oaselor de la 5 dimineaţa până la stingerea de la ora 22. Trebuia să stăm la marginea patului, ori pe bancă, dacă era în cameră şi acest mobilier.

Familia Graur mai avea o victimă, dar aceea făcută de americani. Fratele său mai mare se găsea în lagăr la Buchenwald, când pe 24 august 1944 anglo-americanii, ori din iniţiativă proprie ori la solicitarea noilor stăpâni de la Bucureşti, s-au dus să omoare legionarii închişi de nemţi şi au bombardat primele trei barăci ale lagărului, unde se ştia că erau închişi românii. Informaţia lor era exactă până la un punct. într-adevăr ocupau primele trei barăci, dar de deţinuţi. în prime două locuiau femeile de serviciu ale *S.S.* -iştilor şi în una printre alte deţinute şi prinţesa Mafalda, fiica lui Victor Emanuel al III-lea, surprinsă de întorsătura tatălui său într-o vizită în Germania. Deci, acelea au murit iar din baraca a treia, prima ocupată de legionari, au căzut victime prea puţini, între care şi fratele lui Tonei Graur.

Cu Vasile mă înţelegeam ori *„la perete"* - am spus cum -, dar la parter zidul era mai gros decât la etaj şi trebuia să vorbeşti mai tare, crescând riscul de a te prinde miliţianul. Vorbeam mai bine prin *morse,* fie pe ţeava caloriferului, fie *la perete.*

Într-o zi el are o dispută culturală cu Tonei. Era vorba de religia vechilor egipteni. Cum nu căzuseră de acord, mă întreabă la *morse* şi îl prinde acelaşi Biro (despre care am spus că era rău ca om). Eu am auzit vizeta lor şi m-am îndepărtat de aparat. I-a făcut numai lui raport: *„A fost găsit luând legătura cu alfabetul morse cu alţi deţinuţi".*

N-a trecut mult timp şi s-au văruit celulele. Treaba asta o făceau cei de la *dreptul comun.* Era o ocazie nimerită pentru a controla complet atât camera cât şi pe noi. Ne ducea, până să se văruie, cu tot bagajul în altă cameră. La întoarcere ne dezbrăca la pielea goală şi purecau toate efectele noastre. Aveam un inventar restrâns, în întregime de la puşcărie, în total două cămăşi, două izmene, o pereche de obiele, un prosop, pantaloni, haină şi manta de *zeghe* iarna şi pantaloni scurţi cu haina de doc, vara. Hainele, erau făcute din deşeuri de efecte militare, cusute tărcat, înadins se urmărea ca la un obiect să fie multe culori, mânecile o culoare, piepţii alta, spatele altfel. Bocanci cazoni reformaţi, iarna şi sandale, vara. Garniturile de iarnă şi de vară stăteau la magazie şi ni le schimba în noiembrie şi chiar în decembrie, încât eram îmbrăcaţi de tot caraghioslâcul, cu pantaloni scurţi şi cu izmene lungi, cu sandale şi cu obiele (căci ciorapi nu aveam) şi cu haine bălţate, din petice, ca într-un sinistru carnaval. Etatea celor deghizaţi astfel, până la 70 de ani, cu feţele nerase adesea de două săptămâni. Vă veţi întreba cum stăteau obielele în sandale? Bine, le coseam ca pe nişte şoşoni de casă şi le prindeam cu un nasture. Bineînţeles că operaţia de cusut se făcea clandestin, sub riscul pedepsei cu *izolarea,* dar dacă erau gata cusute, nu te mai întreba nimeni de unde ai avut ac şi aţă. Şi iarăşi veţi întreba de ce obiele cu sandale? Păi era octombrie, ori noiembrie şi chiar decembrie şi schimbarea echipamentului parcă întârzia înadins ca să ne chinuie şi cu asta, căci chiar cu două cămăşi şi cu prosopul pus în spate între ele, hăinuţele alea de doc nu te scuteau de răcoarea toamnei, între zidurile groase, mai ales dacă erai pe Nord, unde te duşmănea şi soarele. Batjocură şi chin. închid această paranteză, poate prea largă, dar aşa se desfăşura viaţa noastră.

Deci, la văruit ne făceau percheziţie totală. Mobilierul era scos pe coridorul *Celularului,* pături, saltele (scotocite bine şi acestea), măsuţa şi banca, unde erau. Deschid şi aici o paranteză ca cea cu echipamentul personal.

Celula avea lungimea de patru metri şi lăţimea de doi. Către fereastră se aşezau, de-o parte şi de alta, *la perete,* cele patru paturi, suprapuse, două câte două. între ele rămânea un interval de 40 de centimetri, pentru acces şi chiar pentru plimbare. în spaţiul puţin rămas până la uşă încăpeau cele două *tinete* obligatorii şi uneori câte o măsuţă de brad cu o bancă, ambele cu o lungime de un metru. Cât mai rămânea sub doi metri pătraţi (căci am spus că mai era şi *tineta),* era spaţiu de mişcare pentru servitul mesei, pentru aşezarea în front la raportul de seară şi de dimineaţă şi mai ales pentru plimbare, pe rând, uneori şi doi de-odată, în cazuri de anumite stări sufleteşti tară ieşire. Plimbarea aceasta pe loc, îţi mai dezmorţea oasele, dar parcă te mai şi deconecta. Şi, Doamne, câte se mai comprimau în sufletele noastre câteodată...

Puţinul inventar clandestin îl ascundeam cum ne pricepeam fiecare. Aveam o jumătate de pânză de bomfaier, fără dinţi, ascuţită pentru a servi de cuţit, rămasă prin celule de când se lucra în fabrică. Am băgat-o într-o crăpătură a băncii şi am acoperit-o cu o aşchie desprinsă din piciorul aceleiaşi bănci. Pentru nişte rămăşiţe de foi de *Biblie* ori petice de hârtie cu vocabulare de limbi străine, precum şi pentru cruciuliţele ori medalioanele migălite de artiştii amatori, am găsit altă ascunzătoare, făcută anume. S-a scobit la baza peretelui, la locul de unire cu podeaua, s-au băgat acolo *comorile* şi am tencuit gaura, cu molozul rezultat, adunat cu săpun răzuit şi umectat. Sunt sigur că nici această folosire clandestină a săpunului nu a cunoscut-o deşteptul colonel Iacob, despre care se spunea că a făcut o lucrare asupra folosirii săpunului în închisoare. Cum nu a cunoscut nici tablele săpunite ale lui Cele Perceli.

Dar când să ne bage mobilierul în camere, a încurcat băncile şi a dus alături, la Havrilescu, banca noastră cu *„sisul"* (denumirea în *argoul dreptului comun* a cuţitelor de contra-facere). L-am rugat pe Vasile să ne lase obiectul la closet când duce *tineta* înaintea noastră. Miliţianul ne însoţea până la uşă, dar nu intra, că-i mirosea, aşa că puteam manevra puţin astfel de corespondenţe. Dar el văzând bunătate de cuţit, m-a rugat să-1 mai las la el, să-şi încropească o pereche de *târlici* (papuci de casă) din petice desprinse de pe amărâtele noastre de haine, care din acest punct de vedere, al peticelor, erau destul de bogat împodobite. Ghinionul lui. L-a prins acelaşi plutonier Biro şi i-a făcut un raport tot aşa de insinuant ca şi primul: *„A fost găsit cu o lamă de bomfaier în cameră".* Se putea înţelege că era vorba de o lamă veritabilă, cu dinţi, aptă pentru tăiat zăbrelele şi evadare.

Pe atunci încă era comandant colonelul Colier. Acesta îl avea pe infractor la inimă, dintr-o discuţie pe marginea problemei evreieşti. Vasile, ca cernăuţean, unde aproape jumătate din populaţie erau conaţionali de-ai colonelului, era mâncat de aceşti conlocuitori, nu totdeauna leali şi loiali şi i-a dat-o pe şleau. încât comandantul *„a aprobat"* cererea de pedepsire a subalternului său Biro, pedepsindu-1 pe făptaş cu câte 14 zile de *izolare* în lanţuri, pentru fiecare raport.

Regulamentul prevedea pentru cele mai grave abateri o pedeapsă maximă de 14 zile de *izolare,* ori Colier a însumat cele două rapoarte, osândindu-1 pe om la 28 de zile fără întrerupere.

Izolarea însemna, cum arăta numele, separarea de ceilalţi deţinuţi, într-o cameră goală, cu ciment pe jos, fără nici un mobilier. în loc de pat îţi băga seara, la stingere, la ora 22, o rogojină, dar fără pătură. *Tineta* nu avea capac, să nu poţi sta ziua pe ea, să rămâi în picioare 17 ore, ori să te aşezi pe cimentul ud, dacă te răzbea oboseala. *Secţia de izolări* era recent amenajată, cu pereţii uzi, pardoseala tot aşa, ba o mai stropea cu câte o gamelă de apă şi câte-un miliţian din cei câinoşi, din care erau destui. Un deţinut mai naiv, a strigat după un miliţian să-i spună că *tineta* nu are capac.

- Noa, şi ce-i dacă n-are?

- Pute, domnule sergent major.

- Noa, care-i interesul? Să pută, nu?

La aceste condiţii subumane de cazare se adaugă reducerea raţiei alimentare sub jumătate. *Turtoiul* se dădea zilnic, dar pâinea de dimineaţă se dădeau numai a treia zi. Aceste pedepse se puteau da deţinuţilor, care conform aceluiaşi regulament penitenciar primeau şi pachete cu mâncare de acasă, din care ulterior îşi puteau recupera deficitul de calorii din zilele de pedeapsă. Oricum noi nu primeam pachete, însemna că subalimentarea din aceste zile era de-a dreptul un atentat la existenţa omului, prin înfometare. Mai puneţi la socoteală şi faptul că această înfometare venea după atâţia ani de privaţiuni şi veţi vedea de ce Vasile Havrilescu a ieşit de acolo *„umflat la obraz şi la mâini",* cum mi-a spus apoi *la perete* când a revenit în celulă. El nu ştia, săracul, că astea erau edeme carenţiale.

Domnul colonel Colier, dacă o mai fi trăind, trebuie bine *-merci,* prin bunăvoinţa domnului fost preşedinte U.S.A., Georg Bush. Da, aşa spune fostul ambasador al Americii la Bucureşti, Funderburk, în cartea sa, *Trădarea Americii* din care revista *„L'Expres"* a publicat un serial. Şi anume, pe când actualul nu era decât vice-, a venit într-o vizită la Bucureşti şi i-a cerut lui Ceauşescu să dea voie să emigreze fiul călăului de la Aiud, căsătorit cu Rodica Răutu, fiica celebrului Leonte Răutu, cel responsabil cu îndoctrinarea comunistă a României. După fiu şi noră, a plecat şi tata Colier, cu ajutorul vice-preşedintelui U.S.A. Mă întreb, în paranteză, de ce or fi plecat, să ducă şi acolo experienţa câştigată în munca de comunizare, ori ca să li se piardă urma? Nu contest raţiunile rasiale ale intervenţiei, căci umanitare nu puteau fi, devreme ce se ignorau culpele de chinuire a oamenilor. Căci ce a făcut Colier cu Havrilescu este curată tentativă de omor prin înfometare. Prinde orbul, scoate-i ochii... Dar Vasile nu s-a gândit la rele, să-i scoată vreun ochi, nici măcar la figurat. A luat-o şi el încetişor către lumea cealaltă, care pentru noi, chinuiţii, era cea din Cer. Dintre obiectele clandestine din inventarul celulei erau şi acele, unul sau mai multe, după cum erau de gospodari ocupanţii. Am spus cum le confecţionam, cu migală şi cu risc. Ac veritabil, de fabrică, n-am văzut de mulţi ani de zile şi nici apoi până la eliberare.

Erau clandestine, pentru că ameninţau regimul. Să fac acum teoria acului. Hai, de cusut, ca de cusut, dar cu un astfel de obiect major se putea zgâria pe o tăbliţă oarecare iar deţinutul îşi omora timpul învăţând câte ceva, ori asta dăuna *Securităţii* statului. Cu un ac se poate cose pe o pânză un text care poate circula aici, ori - Doamne fereşte - putea fi şi scos din închisoare. Se mai puteau coase petice sub care se mai puteau ascunde cine ştie ce alte lucruri subversive. Unde mai pui că aşa cum eram noi de fioroşi, îl puteam folosi ca armă şi să ucidem pe careva dintre noi, ori - iar Doamne fereşte! - pe vreun *cadru* (miliţian, ofiţer, etc).

Aţa de cusut, de unde? Păi descususem un capăt de obială, prosop ori de saltea sau, şi mai bine, pentru aţa neagră, descoseam peticele cusute la maşină pe hainele ce le primeam. Obţineam două fire: cu unul coseam manual peticul la loc, iar celălalt rămânea de rezervă. Ingenios, nu? Şi toate astea pe furiş, căci doar aveam şcoala clandestinităţii.

De ascuns, le ascundeam fiecare după imaginaţie şi loc, prin cutele hainelor, prin crăpături ale peretelui ori ale podelei, sau, la repezeală şi mai sigur, când auzeam alarma că este percheziţie, scoteam un pai din saltea, vâram acul în pai şi-1 aruncam într-un colţ de cameră. Cui să-i dea prin gând să ridice paiele de pe jos, două, trei fire?

Când coseam, unul din cameră păzea la vizetă ori se plimba prin mijlocul camerei acoperind vederea indiscreţilor. Când se simţea vreo mişcare, pândarul introducea în vorbitor ori spunea numai aşa cuvântul *„şase".* Tot pentru alarmă se foloseau şi *„mucles"* (taci, pe ţigăneşte) ori *„zexe".* Pe *mucles* asta îl cam prinseseră *coralii.* Într-o zi vorbea careva la o fereastră, cu cineva de pe latura perpendiculară. Un ofiţer se furişase pe sub fereastră şi trăgea cu urechea (mă rog n-o fi frumos, dar asta era meseria *„gradului").* Cineva, de după alt oblon, 1-a văzut (era gata să zic *„l-a ginit")* şi a strigat scurt, ca să nu-i depisteze locul, *„Mucles".*

ConvorBiroa s-a curmat imediat iar ascultătorul clandestin a răcnit cu necaz către obloane: ., *Fi-ţi-ar muclesul al dracu'"* şi s-a retras cu coada între picioare.

Aşa că într-o zi coseam boneta, căci şi aia era o ruptură. Mă găseam în picioare, cu spatele la uşă. Aud cum se ridică uşor căpăcelul vizetei propriu-zise, apoi imediat şi uşiţa-vizeta mare.

- *Ce faci acolo?*

- *Mă uitam cum să-mi repar boneta, că e descusută.*

însă până să deschidă el vizeta, eu am scos acul din aţă şi l-am aruncat în ligheanul cu apă. în unele camere, sub *tineta* de apă, care era suspendată pe două console înfipte în perete, era un lighean pentru spălat pe jos ori spălat pe mâini şi pe faţă, deasupra lui. Miliţianul acela care era un sergent major tinerel şi cam clăpăug, îmi zice să-i dau acul.

- *N-am domnule, nici un ac.*

- *Stai aşa. Mâinile sus.*

Mă execut eu, el deschide uşa, vine şi şeful de *Secţie,* un plutonier ceva mai în vârstă, şi-mi fac percheziţie corporală. Şeful îşi admonestează subalternul?

- *Lasă-l, mă, ăsta-i hoţ bătrân, până te-ai mişcat tu, ăsta a înghiţit acul.*

M-au scos din celulă şi m-au băgat la *neagra,* celula oarbă situată la întretăierea dintre *„lunga"* şi *„scurta".* De aici aveai legătură pe ţeava cu ambele laturi.

Cu risc, îi transmit încetişor, cu parola camerei noastre, lui Nicu Mitran, că am aruncat acul în ligheanul cu apă, să-1 recupereze.

După câteva ore, vine prostănacul de ajutor, cu aer de detectiv şi mă întreabă prin uşă:

- *Am găsit acul, dar pedeapsa nu-i tot una dacă l-ai adus de undeva ori l-ai făcut aici.* Am uitat să spun că nu numai că ţi se lua unealta dar ţi se lua şi mâncarea pe câte zile binevoia să aprobe domnul comandant, ca să fii băgat la *izolare,* Nu ştiam nimic.

S-a dus la cei din cameră şi le-a spus:

- *A dat acul, dar spune că nu-i al lui. Al cui e?*

Inginerul Marinescu, mai fricos, gata-gata să spună că-i al meu, dar Nicu Mitran a răspuns repede:

- *Domnule major, discutaţi cu el. Noi nu ştim nimic.*

Si aşa am rămas cu acul, sărindu-mă numai masa de la prânz, căci pe seară m-au dus înapoi în celulă.

Peripeţiile unui ac.

Dar vedeţi dumneavoastră, dacă şi asta îţi dădea emoţii, să-ţi cârpeşti o bonetă, unde a ajuns biata inimă săraca, cu supărări şi teamă pentru nimicuri. Nimicuri, însă, tară de care nu puteai trăi.

Dintre vecinii din dreapta noastră, nu-1 mai reţin decât pe Eugen Magirescu, cu el întreţinându-mă *la perete.*

A intrat în închisoare împreună cu încă doi fraţi, unul căpitan aviator şi altul mai mic, Codric, încă elev la liceu. Fusese student la Drept, la Iaşi, în anul IV. Fiindcă la Suceava fusese unul din cei mai categorici adversari ai *reeducării* lui Bogdanovici (cu care fusese coleg) şi încă şi mai împotriva lui Ţurcanu, acesta 1-a luat la Camera 4 Spital încă înainte de începerea *demascărilor* celor cu pedepse mari. Eugen avea de excutat 15 ani. Cu metodele lui, care nu au dat greş decât la morţi, Ţurcanu 1-a întors pe dos pe Magirescu şi bineînţeles că nu cu vorba. Şi iată-1 pe durul Magirescu, *reeducat* după înmuierea oaselor, folosit apoi într-un *Comitet de reeducare* de la Subsol, din ultima etapă. La Gherla a fost scos la muncă la frizerie, iar după plecarea *echipei ţurcane* a redevenit Eugen Magirescu, cel de dinainte de "cutremur". N-a fost implicat în procesul acelora, căci nu jucase un rol de vârf, fusese o unealtă terorizată, şi la anchetă a arătat adevăraţii vinovaţi, securiştii.

Au urmat 10 ani de puşcărie la cataramă în care nimeni nu mai are ce-i reproşa.

Eu nu am redevenit mistic, nu învăţam ca alţii nici *Evanghelia de la Ioan,* nici *Acatistul Maicii Domnului,* pe care mulţi dintre deţinuţii Aiudului le ştiau pe de rost. Nu

m-am apucat nici să învăţ engleza. Cei care au beneficiat de convieţuirea cu prof.univ. George Mânu au fost printre primii *„englezi"*- Apoi aceştia au făcut discipoli. După eventuale mici fiţuici este dificil de însuşit şi fonetica engleză, chiar dacă lexicul îl înveţi după grafie. Vocabularele circulau - via closet (fără zâmbete ironice, dar aceasta era singura cale de transmis materiale). încât circula şi o glumă, care engleza o cunoşti, cea de pe Nord sau de pe Sud (fiind vorba de cele două părţi ale *Celularului,* fără posibilităţi de legătură între ele). Eu mi-am zis că dacă oi avea vreodată posibilităţi să citesc în altă limbă, apoi voi învăţa atunci. Eram sceptic, nu credeam să mai ajung să trăiesc în altă zodie.

De fapt, mai degrabă decât noi, se pregăteau chiar oamenii zilei pentru legăturile cu lumea de dincolo de *Cortină.* Şi şi-au şcolit copiii în ţară şi peste hotare să poată face faţă la oricare lume. Ba cu destul cinism, un ofiţer de la Aiud, căruia i s-au reproşat abuzurile şi i s-a spus că o să plătească pentru asta când vor veni americanii, a răspuns sigur de sine:

- *Nu fiţi proşti, că dacă vin americanii, tot noi ti primim, nu voi.* Cei de azi, din 1992, să judece dacă a avut dreptate miliţianul comunist.

Aşa au sucit-o, că tot al de Brucan şi Petre Roman, care au beneficiat de roadele comunismului, tot ei aleargă cu sacul şi la raiul capitalist, înghiţindu-li-se toate tumbele politice.

Aşa că de la vecinul acesta, Măgirescu, prin perete, am învăţat numai lucruri care să-mi treacă vremea, dar pentru sufletul meu. în închisoare, zilele sunt foarte lungi, dar anii, în mod paradoxal, trec repede, căci nu sunt marcaţi de nici o realizare.

Am învăţat *Luceafărul.* Una este să-1 citeşti, chiar dacă la liceu i-ai făcut şi analiza literară, şi alta este să-1 guşti câte două-trei strofe pe zi, câte mi le spunea el *la perete.* Până în ziua următoare le repetam, aşa mereu, până am învăţat toate strofele. Le-am repetat deci de atâtea ori, dar niciodată nu mi s-a părut că este destul. M-am desfătat cu cuvinte, imagini şi înţelesuri.

Am învăţat şi câteva poezii ale lui, dar spre regretul meu nu le-am reţinut, deşi atunci mi-au plăcut şi ca idee şi ca realizare.

Avea şi o voce plăcută şi ne-a cântat (tot *la perete)* diferite arii, dintre care unele cu pretenţii de execuţie. Reţin aria lui Solvay, din *Peer Gynt,* de Grieg. Am reţinut-o şi fiindcă Nicu Marinescu, pe atunci încă în cameră, 1-a întrebat dacă o ştie, a ascultat-o, şi 1-a rugat să i-o mai cânte şi de ziua lui, de Sfântul Nicolae. Apoi ne-a povestit cum mersese în studenţie cu un coleg şi cu sora acestuia, care era studentă la *Conservator,* la o cârciumioară cu o odăiţă în spate. Ţiganul - lăutar al localului - se luase după ei în *„separeu".* Le-a cântat de inimă albastră. Studenta avea o voce plăcută, de soprană. A atacat şi ea aria lui Solvay. Executa cu multă măiestrie trilurile, încât ţiganul şi-a strâns încet, încet dibla în cutie şi-a pus-o subsuoară şi a rămas ascultând. N"-a mai vrut apoi în raptul capului să mai cânte nimic. El, muzicantul, era absorbit de altă muzică şi n-a mai vrut decât să asculte:

- *Mai cântă, mâncate-aş, mai cântă, că prea frumos cânţi.* Povestea asta a lui Nicu Marinescu a fost de demult. Şi ce l-o fi răscolit?

Farmecul muzicii, ori poate al fetei rămase în umbra anilor şi nu mai puţin tâlcul cântecului: *„De vei fi sus în ceruri,/ Aşteaptă-mă să viu./ Mereu să fii al meu/ Şi-n veci a ta să fiu."*

Bietul Nicu, s-a dus să întâlnească poate acolo sus în ceruri fericirea de care aici nu s-a bucurat. De Sfântul Nicolae, când Eugen trebuia să-i mai cânte odată aria, el era deja plecat, poate s-o aştepte pe Solvay.

Cât am stat în această cameră de la parter, am primit o vizită simandicoasă. Am auzit paşi mulţi pe coridor, uşa s-a deschis destul de repede şi a intrat un bărbat în civil, de statură potrivită, în jur de 1,75 m. 0 faţă care în clar-obscurul camerei mi s-a părut puţin brunetă. Avea o cicatrice în obraz. în spatele lui, mulţime de *„gealaţi",* dar numai grade mari, colonei unul şi unul şi câţiva civili.

Nu am avut timp să ne dumirim că ne-a şi luat la întrebări: *Ei, staţi bine în găurile astea? De ce nu v-aţi văzut de treabă la muncă?*

Asta era prin 1957-1958, noi eram la cameră de patra ani, ce reproş tardiv mai e şi ăsta?, gândii eu. în privinţa găurilor avea dreptate. Celulele de pe Nord, oblonite cum se găseau, erau întunecate, mai ales iarna şi în zilele mai înnorate. Erau veritabile hrube. I-a răspuns dintre noi prof. dr. ing. Cristea Marinescu:

- *Domnule inspector, eu mi-am văzut de treabă, am muncit* (într-adevăr, muncise, dar la Biroul Tehnic).

- *Bine atunci,* zise numitul inspector, *dar ce atitudine ai luat tu împotriva celor care nu şi-au văzut de treabă?*

- *Domnule inspector, asta nu era treaba mea, era treaba administraţiei.*

- *Şi ce atitudine ai luat faţă de administraţie, dacă nu şi-a făcut datoria ?*

- *Domnule inspector, dar asta mă depăşeşte.*

- *Lasă că staţi bine aici, toţi pentru unul şi unul pentru toţi.*

Eu mă gândii că ăsta, cine o fi el, dar nu ştie istorie. Acest principiu al răspunderii colective a fost condamnat la Nurnberg, în persoana generalului neamţ, comandant al Parisului, care pentru a-şi justifica represaliile făcute asupra persoanelor civile a invocat răspunderea colectivă a populaţiei franceze pentru atentatele săvârşite contra ocupanţilor nemţi. *Tribunalul internaţional* a statuat că fiecare om răspunde numai pentru faptele sale. Am reţinut hotărârea asta pentru că fiecare dintre noi, în multe discuţii, au fost acuzaţi de uciderea cutăruia ori cutăruia *{Cazul Iorga),* deşi fapta are autori cunoscuţi.

Aşa numitul inspector ne-a întrebat apoi pe fiecare cum îl cheamă şi pentru ce a fost condamnat. Inginerul a răspuns că pentru organizaţie contrarevoluţionară.

- *Dar n-ai fost legionar? Aiudul este închisoare de legionari.*

- *Demult, când am fost tânăr, dar acum sunt cu altă organizaţie* (dă să scape domnul profesor).

- *Păi atunci stai bine aici.*

- *Cum, domnule inspector, e de-ajuns ca să-l vezi pe cineva o dată cu muci la nas, ca toată viaţa să strigi după el mucosule?*

Străinul se întoarse fără ca să mai răspundă şi a dat să plece. Coloneii din uşă i-au făcut loc, ceilalţi de afară, care întinseseră lung gâturile ca să asculte convorbirea dintre şeful şi *„bandiţi",* s-au uitat curioşi înăuntru.

Peste puţin timp s-a auzit că necunoscutul inspector, care tot atunci mai vizitase încă o cameră, a fost Alexandru Drăghici, ministrul *Securităţii.*

Am uitat să spun că după plecarea lui Nicu Marinescu a fost adus ca al patrulea, doctorul Blazius Olariu, originar din Jupalnic, de lângă Orşova. Era bine pregătit profesional şi lucrase ca intern în clinicile bucureştene. El se purta cu mai multă condescendenţă faţă de *„domnul profesor"* cum îi plăcea geologului să i se spună. Eu mai săream câteodată peste titlul de profesor, căci după câte spusese chiar dânsul fusese conferenţiar şi aflasem asta chiar din gura-i proprie cum ajunsese la acest grad, numai într-un an şi fără concurs. Pentru dânsul eu eram un neisprăvit şi nu m-am jenat să-i spun că eu după cinci ani de facultate cu toate examenele luate sunt un neisprăvit, iar dânsul tot cu atâţia ani academici este doctor geolog, dar nu prin merite aparte ci prin faptul că profesia lor pretinde mai puţină pregătire decât a noastră. E drept că anul şase nu l-am isprăvit, dar nu din cauza mea. De aceea vorbea cu desconsiderare despre studenţii din închisoare, pentru *Piteşti.* Dar soarta se întoarce şi el va face din oportunism, ca să nu zic altfel, ceea ce noi am făcut sub imperiul bâtei. Voi reveni. A devenit, în doi ani de zile, planton şi apoi preşedinte de *Comitet de reeducare,* iar eu m-am eliberat de la *Zarcă.* Dar să nu anticipez.

Nu a trecut mult de la vizita lui Drăghici că inginerul este chemat la anchetă. Când s-a întors ne-a spus că i s-a reproşat că face greutăţi administraţiei. De ce a raportat inspectorului că suntem trataţi ca nişte mucoşi.

Ce spusese el şi ce au înţeles cei care stătuseră în uşa camerei noastre sau mai bine zis cum au răstălmăcit ei discuţia.

A stat mai mult decât ar fi durat această lămurire şi nu ne-a mai spus altceva. Cum în atâţia ani de secret nimeni nu ne spunea ce se întâmplă cu noi, ori unde ne

duce, ori ce ne face, mie mi s-a dezvoltat un deosebit simţ al deducţiei. încercam ca din nimica, gesturi, o vorbă spusă într-un anumit fel ori cu o anumită intonaţie, sau nespusă când ar fi trebuit să fie spusă, să trag o concluzie. Aşa că nu m-am mulţumit cu câte ne-a spus. Cert însă că discuţia (dar cu cine anume?) era o continuare a dialogului cu Drăghici.

Într-o zi, când era de serviciu pe cameră, la primirea mesei nu s-a mişcat, iar doctorul Olariu mi-a spus să împart eu *turtoiul* (bolnav neputincios nu era, de bătrân nu depăşise 50 de ani, aşa că nu vedeam de ce aş face-o). Am replicat să o facă *„serviciul".* Drept urmare, când a venit lângă uşă să-şi spele gamela m-a pleznit peste ochelari cu lingura, spărgându-mi o lentilă. A izbucnit:

- *Mania asta egalitară, vrea contele Munteanu să fie servit.* Dar eu nu făcusem decât să aştept să mi se facă şi mie ce făcusem şi eu celorlalţi, când a fost rândul meu de serviciu. Toţi patru din cameră eram la fel de valizi şi de apţi pentru serviciul acesta de cameră, care nu pretindea decât un prea mic efort. Şi de ce m-a lovit? Pentru că am spus că nu e rândul meu? Dr. Olariu îl putea el înlocui pe inginer dacă acesta ar fi fost neputincios. De ce mi-au cerut-o mie? Nu m-am putu reţine să nu înjur (de-acum învăţasem asta la Piteşti şi continuam cu acest fel de descărcare); am înjurat apucăturile boierului învăţat să dea în slugi.

Cum sticla îmi intrase în ochi, am cerut să fiu dus la cabinetul medical, să mi-o scoată. Ofiţerul politic însă pândea momentul, şi-a făcut apariţia şi deşi nu era atribuţia lui să mă scoată la cabinet, asta era treaba, şefului de *Secţie* - şi deşi eu îi spusesem miliţianului numai că mi-am spart ochelarii, fără să vorbesc nimic de agresiune -, m-a întrebat de ce ne-am bătut. Eu am negat susţinând că m-am izbit din neatenţie de robinetul *tinetei* de apă, când m-am aplecat să-mi spăl gamela. Dar el, nu, că dacă nu spun de ce ne-am bătut, nu mă scoate la doctor. I-am răspuns că n-am decât să mă resemnez, să rămân orb, dar eu nu m-am bătut cu nimeni. Totuşi m-a scos.

Conflictele dintre deţinuţi, inerente unei convieţuiri îndelungate şi în condiţii de privaţiuni şi promiscuitate, erau speculate de către *politruci,* care le foloseau ca pe nişte fisuri prin care să poată pătrunde între noi. De aceea, cu orice chip, nu am vrut să se amestece în viaţa noastră.

Nu am ripostat cu aceeaşi armă la lovitura primită. Adică nu am ridicat mâna să dau, căci în afara situaţiei forţată de la Piteşti, în viaţa mea nu am ridicat mâna împotriva nimănui. Nici altă cale de plată nu am ales, mai ales că simţeam că el a luat-o pe drumul *delaţiunii* care ni se imputa *„piteştenilor".* Am mai convieţuit puţin timp, fără să ne mai vorbim. El însă începuse să se arate indispus de faptul că eu întreţineam relaţii cu vecinii din celelalte celule. Am mirosit linia de *„legalitate"* pe care voia să se situeze. Doar cunoşteam asta, căci aveam mai multă experienţă decât el în necazurile puşcăriei, *Piteştiul* prin care trecusem. Am pus noua lui comportare pe seama scoaterilor lui la anchetă, căci mai fusese scos în continuare. Cred că apărarea lui în faţa lui Drăghici, că şi-a văzut de treabă la Baia Sprie, şi apoi dezicerea lui de apartenenţa la legionari au fost indicii pentru ofiţerii politici că omul caută orice ieşire din situaţia în care ne găseam. Prin muncă ori prin desolidarizare. Huliţii *studenţi de la Piteştii*

Deci, la scurtă vreme, într-o seară, *la program,* observam pe o crăpătură din uşă că cineva trece spre closet după fiecare cameră care se întorcea de acolo. De serviciu eram eu şi Blazius Olariu. De cum intrăm în cameră, vine imediat după noi şi căpitanul politic Popa (avansat curând ca maior). Ne arată un ghemotoc de hârtii şi ne întreabă cine 1-a pus la closet. Nu-1 pusesem noi, în momentele acelea nu se mai ocupa nimeni din cameră cu aşa ceva.

- *Daca până mâine nu-mi spuneţi cine l-a pus, vă pedepsesc pe toţi.* Dar a doua zi dimineaţă, fără să mai vină să ne întrebe ceva, ne-a luat gardianul şi ne-a băgat la *izolator.* Şi doar ne dăduse termen ca până de dimineaţă să spunem, deci era normal să vină cineva să ne întrebe ce avem de spus, ce am făcut, abia apoi să fim

pedepsiţi. Aşadar, eu sunt sigur că am fost dus la *izolator,* pe ceilalţi din cameră nu ştiu unde i-a băgat, că doar îi lăsasem pe coridor.

Abia după trei zile vine căpitanul şi mă întreabă:

- Ei, cum îi? Te-ai hotărât să spui?

- Domnule căpitan, dacă dumneavoastră susţineţi că aţi găsit ace! obiect numai după ce a fost la closet camera noastră, iar înaintea noastră aţi căutat în acelaşi loc unde l-aţi găsit şi nu era, apoi daţi-mi voie să cred iar în minuni. Eu nu mai sunt mistic, dar asta mă face să mă schimb.

Tactica asta, să te moaie întâi cu bătaia şi apoi să te întrebe ce-ai făcut, era a lor, doar mi-o aplicaseră şi la *Securitate* şi la *Piteşti.* Dar Popa n-a insistat, nu-1 interesa ghemotocul clandestin, n-a zis absolut nimic. A închis uşa. Toată povestea a fost un scenariu ca să poată sta de vorbă cu Marinescu, fără a bănui cineva ceva. M-a scos după o jumătate de oră şi m-a trimis pe *Secţie,* dar pentru lucrătura lui, eu două zile n-am mâncat şi am dormit trei zile pe cimentul ud. Căci am mai spus că la *izolator* câte un miliţian mai zelos mai turna din când în când pe jos câte o gamelă de apă, ca să ţină de "cald" locatarilor.

Ofiţerul acesta politic făcea parte dintr-o nouă garnitură de conducere a închisorii. Colier plecase şi venise comandant colonelul Crăciun, ajutat de colonelul Iacob şi de căpitanul Popa (pe ăsta îl chema creştineşte, dar era de alt rit căci nu se putea să lipsească martie din post şi ei din echipă, de ce oare?). Echipa de miliţieni a fost întărită cu nişte plutonieri cu petliţă de grăniceri, care au stat cuminţi pe secţii până prin 1961-1962, când au început să lucreze conform pregătirii lor de securişti, cu informaţiile, cu cluburile, cu treburi de adjutanţă.

Pe prof. dr. ing. Cristea Marinescu nu l-am mai văzut. După ce m-am îmbolnăvit de tuberculoză, la secţia sanatorială la care am fost dus, au fost strânşi oameni din toată închisoarea. Am aflat că fusese scos în fabrică (doar la muncă îşi *„văzuse de treabă"* nu?) ca planton la un dormitor - nu muncea fizic -, se ocupa cu activitatea clubului nou creat. începuse *reeducarea* colonelului Crăciun, fără ciomagul cu care am fost (mal)-trataţi şi înfrânţi *studenţii de la Piteşti.* Intelectualii de aici, care atâţia ani ne-au bârfit şi ne-au dispreţuit, acum se convingeau dialectic. Iar unii dintre ei, cum se vede, ne-au lovit.

De aceea am fost atât de lung la vorbă în aceste ultime pagini. N-am extins prea mult şi fără rost o biografie. Am voit numai să cuprind o evoluţie de la abjecţie la demnitate şi alta de la demnitate la abjecţie. Fără modestie şi fără subiectivitate.

Nici nu ştiu cât de repede au trecut câţiva ani de închisoare, doar prin câteva repere cu care le-am marcat cursul. Acum, unde m-au dus, pe *Secţie* era o cameră mai mare, cu mai mulţi oameni de pedepse diferite, îmi amintesc că erau mulţi ţărani macedoneni, un student de la Bucureşti, Morărescu, fiu de moşier de prin Teleorman sau Vlaşca (nu mai reţin exact), ţin numai atât minte că mai avea doi fraţi arestaţi, că avea un număr atât de mare la picior încât nu a încăput în nici un bocanc de la magazie, plutonierul Biro, care cu ocazia asta am aflat că avea la bază cizmăria, a vrut să râdă de el şi i-a adus o pereche de pâslari ca să-1 încalţe, deoarece aceia se trag peste bocanci, sigur că trebuiau să fie buni, şi, spre marea lui mirare, nici aceştia nu-1 cuprindeau, încât a trebuit să facă apel la cunoştinţele lui profesionale din tinereţe şi să-i ia măsura pentru o încălţăminte specială. în ciuda acestei dimensiuni a extremităţilor inferioare, Morărescu era student la *Conservator,* la vioară, deci degetele mâinilor îl ajutau la măiestrie. Dar acest fost proprietar avea şi revendicări de *„clasă"* şi îl auzeam mereu vorbind cu macedonenii despre cum şi ce vor face ei cu cei care i-au năpăstuit.

Mai era şi un fost maior în cameră, spre marele meu regret i-am uitat numele, căci era o fire deosebită. Suferise mult în viaţă, făcuse cele două războaie contradictorii ale noastre şi contra bolşevismului şi contra hitlerismului, din prima până în ultima zi de beligerantă, văzuse stingându-se atâtea destine, iar înainte de a intra în închisoare îi murise soţia. Aceasta îl iubise atât încât a voit să-i facă încă un fiu pe lângă altul mai mare, pe care îl născuse cu dificultate. Maiorul, cu care mă

împrietenisem bine şi ne petreceam mai tot timpul povestindu-ne, îmi dorea să-mi dea Dumnezeu o soţie devotată cum a fost a lui şi care s-a prăpădit la naşterea celui de-al doilea copil. Maiorul plângea şi acum când îşi amintea cum a adus în salon din sala de operaţie (îi făcuse cezariană) trupul inert al dragei lui care se sacrificase pentru fericirea lor comună. Când auzea discuţiile celorlalţi, el cel copleşit de suferinţe, mi-a spus odată: *De ce doctore, de ce să nu fim noi ultima generaţie de români care am suferit pentru credinţa noastră? Eu zic să-i iertăm pe toţi cei care ne-au făcut râu.* De-atunci mi-am repetat adesea, că cel care a cunoscut suferinţa, trebuie să fie bun, ca maiorul acela al cărui nume l-am uitat, i-am ţinut minte numai sufletul.

Aici, la *Secţie,* erau şi multe carantine şi n-am stat mult că am fost dus pe *Celular,* pe *scurta* din stânga, pe Est, la etajul II, împreună cu nişte oameni mai de curând arestaţi. Am constatat că aceştia erau victimele valului de arestări din 1958-1959 - deci eu împlinisem un deceniu de robie şi cinci ani de Aiud. Noii mei colocatari erau victimele campaniei de colectivizare forţată şi a celei de lichidare a ultimelor rămăşiţe de mentalitate burgheză şi fascistă. Unii erau intelectuali care până acum se încadraseră în noua orânduire, dar aveau de plătit pentru vechea lor orientare politică. Dacă la arestările din 1948 fuseseră vizate vârfurile, acum au mers cu represiunea până la mărunţii şefi de organizaţii săteşti de-acum 20 de ani. Cadre didactice, preoţi, socotiţi că ar fi o frână în calea colectivizării prin prestigiul lor de altădată, au devenit victimele masivelor arestări din 1958-1959.

În camera aceasta ne-a băgat pe 9 inşi. încep descrierea sufletelor din această *cutie* cu Ştefan A. Minea. Fusese învăţător în Erbiceni, de lângă Podul Iloaiei. I s-a înscenat un proces la care martor principal al acuzării a fost chiar preotul satului. Acela afirma că la o beţie, Minea ar fi afirmat că vine el regele Mihai, călare pe un cal alb, şi o să facă el orânduială în ţară, că vine războiul şi vin americanii. Omul nega şi imaginea cu călăreţul şi în sinea lui condamna războiul. A străbătut stepele de la Răsărit şi călare şi pe jos, până la Don şi înapoi, cu grad mărunt de caporal, cu mizeriile şi temerile ostaşului care îşi vede căzându-i alături camarazii. Iar preotul fusese acolo cu grad de căpitan, mânca la popotă şi juca la etape cărţi cu ofiţerii. Dăscăliţa lui Minea trebuia dintr-un salariu să-şi crească fiul, iar preoteasa se bucura de unul din cele două salarii ale preotului plecat pe front (familiile ofiţerilor primeau un salariu în ţară, acasă, separat de cel primit de combatant pe front). Minea, băgat la închisoare de mărturia unuia care a profitat de război, îl înjura şi devenise anticlerical înfocat, poate şi ca efect al educaţiei primite la *I.C.D. (îndrumarea Corpului Didactic,* care se instituise în ţară pentru îndoctrinarea cadrelor didactice, fapt aflat acum de mine de la el). Când a mai venit în celulă un cleric, fostul protopop de la Negreşti, Vaslui (condamnat pentru afirmaţie anticolectivistă, în realitate în 1940 purtase şi el cămaşa colorată) dintr-un nimic au sărit la bătaie, de nu mă interpuneam se maltratau reciproc.

Cu învăţătorul Minea eu am făcut casă bună, căci era şi el stupar, iar eu, după convieţuirea cu *Moş Albină,* ştiam atâtea despre dulcea lor ocupaţie încât nici un apicultor nu ar fi zis că nu fac parte din asociaţie. Acasă îşi petrecuse zilele între gâzele pe care le iubea şi îşi luase ca ajutor şi ucenic la stupină pe fiul cel mic, în vârstă de numai 6 ani. Acela a început să rabde cu stoicism înţepăturile, dar tatăl povestea şi acum, cu duioşie, cum micuţul odată nu s-a mai putut abţine şi a izbucnit:

- *Tăticule, o fi bună mierea, dar prea al dracului înţeapă albinele!*

După despărţirea noastră, am auzit că învăţătorul a fost dus în fabrică şi, ca şi Cristea Marinescu, a ajuns şeful unui *club de reeducare.* Anticlericalismul său era în notă comună cu regimul, încât nu i-a trebuit mult ca să se pună complet de acord cu *politrucii.* De n-o fi fost de la început aliatul lor. Nici n-am stat să mă mai gândesc ce or mai fi spus amândoi foştii mei colegi de cameră despre mine. Nu mă mai prea interesa.

Mai era un învăţător, dar acestuia i-am uitat numele, care a făcut războiul cu grad de ofiţer, ajungând căpitan în rezervă de motomecanizate. Cunoştea bine motoarele

şi mecanica lor, ne-a ţinut chiar prelegeri despre ele, ajutându-se în expunere de mulaje din săpun, realizate cu măiestria cu care erau înzestrate multe din cadrele didactice de altă dată.

Al treilea învăţător era (Mihai?) Dărângă, din Murgeni, din partea Bârladului. în tinereţea sa funcţionase ca şi Minea, în Basarabia. Povesteau cu farmec viaţa din provincia de peste Prut, căci pe atunci fuseseră tineri şi tinereţea pune farmec în toate.

Povestea despre dreptul la viaţă, mai corect, despre dreptul de a te naşte. Dăscăliţa lui dragă (soţia era tot învăţătoare) după ce-i făcuse două fete. la a treia naştere, când şi-a văzut progenitura şi apoi soţul, a izbucnit în plâns: *Mihai, dragă, iartă-mă, că tot fată ţi-am făcut.* Fireşte că acesta a iertat-o, dar şi-ar fi dorit să mai fie 9 pălărie în casă. Trei fete acum, erau destule. Soţia nu a mai îndrăznit să încerce. Dacă a văzut că barza iar dă târcoale cuibului lor, a umblat pe unde a ştiut ea pe vremea aceea, dar fără rezultat. După ce a epuizat toate metodele empirice a apelat şi la un medic, dar acesta nu s-a mai prins, era prea târziu. Astfel băieţelul a avut noroc să se nască, iar tata să se bucure de fecior, împreună cu disperata lui dăcăliţă. Când îmi povestea mie astea, flăcăul se apropia de facultate şi era mândria tatălui, căci avea talent literar.

Tatăl, ca mulţi alţi învăţători, iubea literatura română. în lipsa cărţilor se mulţumea şi cu cea orală, învăţând bucuros puţinele poezii pe care le reţinusem şi eu. M-am ferit să-i spun din poezia închisorilor.

Nu mi se părea mie chiar curată compania în care eram. Până acum nu aveam ce le reproşa oamenilor nimic, dar nu-mi explicam de ce m-a băgat în cameră cu proaspăt-arestaţi, numai eu fiind vechi şi cu pedeapsă mare. Aşa că aveam rezerve. Dacă n-ar fi urmat decât evoluţia lui Minea şi tot am avut dreptate în bănuielile mele.

Tot bârlădean era şi nea Neculai Ouatu, acesta chiar din oraş. Era mai în vârstă decât noi, dar nu aşa de mult cât îl arăta părul său cărunt. Era alb tot, dar nu ca cei ce sufereau de albinism. Fusese funcţionar la primăria oraşului şi îi plăcea şi acum tipicul şi ordinea. Când se făcea vreun tabel sau îl întreba cineva cum îl cheamă, dicta literă cu literă frumosul său nume, nu cumva să îl pocească cineva: *O.U.A.T.U Neculai.* Şi cum cei din cameră nu se abţineau toţi să nu râdă, îi apostrofa: *Ce râzi, domnule, îs unii proşti, ori nu aud bine şi mă scriu Oatu, din două silabe, dar pe mine mă cheamă - OUATU, cu trei silabe.*

Treaba asta cu silabele a produs o disputa din cele ce se iscă în închisoare, din lipsă de altceva mai serios de vorbit. Dărângă susţinea că prenumele Ion are două silabe, I-ON. Aşa se pronunţă în Moldova. Eu am invocat şi folclorul, unde în toate cântecele cu *Ion* cântăm o măsură. Dar moldovenii ceilalţi din cameră, adică toată camera, i-au ţinut toţi *isonul* şi mi-au cântat cuvântul în două măsuri. Cum astfel de discuţii sunt interminabile, toată lumea are dreptate, m-am retras. N-aveam nici un *Graur* cu noi să ne lămurească. Eu am rămas să-mi zic cum mă ştiam de mic că mă cheamă şi pe mine şi pe tata. Ion, dintr-o silabă. Ne mai certasem odată la Gherla în camera mare, în ce parte este strâmbă coada la bardă. Se împărţiseră oamenii în două, ba la dreapta, ba la stânga, până a venit un *priceput* care ne-a lămurit că depinde cum e meşterul, dreptaci ori stângaci. Aşa că de-atunci m-am învăţat minte, să nu mă mai ambalez în astfel de dispute, bune pentru academicieni.

Am lăsat mai la urmă pe Vasile Gh. Amarinei, de pe la Fălciu. Era ţăran şi muncitor sezonier la linie, la *CER.* Primise cea mai mare pedeapsă dintre cei de faţă, căci fusese încadrat într-o organizaţie cu alţii, în mod caraghios, după părerea mea. Era un om fără prea mult orizont. Recunoscuse la anchetă că, mergând la un frizer din sat, în aşteptarea rândului, ascultase el şi încă unul *Europa Liberă.* Când 1-a întrebat securitistul de ce, a răspuns că lui îi place muzica populară şi de aceea au dat drumul la aparat. De ascultau de mai multe ori, ar fi ştiut săracul că ăia nu prea cântă. în schimb, i-a *„cântat"* frizerul. El nu ştia că frizerii, cârciumarii, chelnerii, personalul din hoteluri, recepţia ca şi cel de servici, de când lumea au fost „ *ochii şi urechile regelui",* cum se spunea odinioară informatorilor stăpânirii. Dar ce 1-a durut

mai tare a fost faptul că la proces a venit ca martor al acuzării şi un nepot, care rămăsese de mic orfan şi-1 crescuse el. Acesta a depus mărturie că unchiul Vasile făcea politică duşmănoasă contra regimului. întrebat de preşedinte, să precizeze, tânărul ţăran a răspuns: *Păi întotdeauna când mergeam la el, îl găseam citind ziarul la coadă.* Mărturia a fost edificatoare, căci un ţăran care citeşte ultima pagină, unde se găsesc ştirile externe, înseamnă că aşteaptă anglo-americanii. Altfel se mulţumea cu articolul de fond şi cu fotografiile celor din prima pagină.

Oamenii aceştia mi-au povestit despre campania de la colectivizare. N-a fost sat să nu fie oameni închişi. Amarinei avea un umor ţărănesc şi făcea haz de ridicolul unor cazuri auzite de el în aresturile prin care trecuse.

Un preot a fost condamnat la 8 ani de zile pentru că a făcut cu ochiul. Da, asta era fapta. La judecată a venit un martor din satul lui care a depus că preotul 1-a îndemnat să nu se înscrie în colectiv. Preotul a rugat instanţa să întrebe martorul dacă n-a fost el, cu învăţătorul, dirigintele poştei, mă rog toate autorităţile comunale în curtea gospodarului şi l-au sfătuit să se înscrie: *Da, domnule preşedinte, este adevărat că a fost şi a zis, dar la plecare, s-a întors din dreptul porţii, şi mi-a făcut semn cu ochiul.*

Pentru asta, opt ani închisoare corecţională.

Un alt gospodar dintr-un sat era condamnat, cum zicea el, pentru că şi-a făcut cruce. Manifestarea asta duşmănoasă contra *„colectivului",* 1-a costat 7 ani. Ce se întâmplase? La inaugurarea *„colectivei"* făcute la ei în sat, s-a organizat o petrecere cu lăutari şi joc, la noul sediu. Săteanul a trecut pe uliţă, s-a uimit de petrecere şi, mergând mai departe, şi-a făcut cruce. Poate semn că şi acolo o fi *Ucigă-l toaca.* Careva 1-a văzut şi acum se crucea la puşcărie ce mai belea a dat peste capul său.

Amarinei mai râdea şi de păţania unui preot, căruia îi găsiseră un carnet intitulat *Comunişti bătu[i de Dumnezeu.* Trecuse în acel carnet diferite cazuri de membri de partid, adesea marcanţi, care avuseseră diferite necazuri: unuia i-a luat foc casa, altuia i-a fugit nevasta, unul s-a accidentat cu maşina, altul a murit de trăsnet ori a căzut din pod, mă rog, câte fapte diverse nu se mai petrec. Dar părintele le înscrisese numai pe cele ale celor certaţi cu Dumnezeu. Asta tot instigaţie se chema şi 1-a bătut soarta cu câţiva ani, de nu l-o fi bătut şi anchetatorul.

Pedepsele curgeau gârlă peste ţară. Se spunea că un director de închisoare întrebând un deţinut despre pedeapsă, acesta i-a răspuns că deşi este nevinovat, a primit o pedeapsă de 15 ani.

- *Nu se poate, zise acela, daca nu făceai nimic, îţi dădeau şi ţie 8 -10 ani ca la alţii. Aşa, ai făcut tu ceva.*

Caz real şi antologic.

Nea Vasile Amarinei era dornic să ştie câte sunt şi au mai fost prin lume. Mă întreba despre diferite evenimente istorice, despre locuri şi despre ţări. Chiar dacă n-am avut când colinda lumea şi să povestesc din cele văzute de mine însumi, îmi plăcuse şi istoria şi geografia, încât îi puteam satisface din aspiraţiile sale. Vorbeam cu el ceasuri întregi şi nu se mai sătura să audă ba de unele ba de altele. învăţătorii însă nu găseau nimic de vorbit cu ţăranul şi asta mă intriga.

Într-o zi a avut o dispută cu Dărângă, şi nici una nici două, ca la poliţie, că s-a organizat cu mine şi că învaţă de la mine poezii legionare.

- *Nea Vasile, zic eu, poţi jura dumneata că ne-ai văzut făcând asta?*

- *Da, mă jur.*

Ca şi altă dată Piringiu, îl vedeam şi pe acesta jurându-se mincinos, numai ca să aibă dreptate într-o dispută oarecare. Şi încă odată m-am convins cât pot fi oamenii de perfizi.

Minea mi-a spus atunci, că aşa-mi trebuie, că toată ziua îi caut în coarne şi acum uite ce îmi face. Eu însă am continuat să-i povestesc ca şi mai înainte.

După ce ne-am despărţit, eu m-am îmbolnăvit iar el a fost scos la muncă la grădină, pe la magazii, circula. Eu mă găseam la *Secţia T.B.* C, iar el auzise că sunt acolo. A adus ceva pe secţia asta, m-a chemat la poartă şi ferindu-se de miliţianul

care-i însoţea, mi-a dat printr-o crăpătură o ceapă. Ce mare lucru poate fi o ceapă! Poate exprima totuşi o parte din starea sufletească a unui om. în plus, ceapa aceea a fost singura ceapă crudă pe care am mâncat-o în acei ani.

De la oamenii aceia am aflat cum se mai trăieşte afară, cum au evoluat mentalităţile. Am întrebat cum se adresează unul altuia, dacă-şi zic toţi *tovarăşe* ori au mai rămas şi *domni,* cum se saluta unul pe altul şi dacă se mai sărută mâna la fete şi la cucoane. Voiam să aflu şi lucruri mari dar şi nimicurile de fiecare zi.

Am fost „ *bucuros de oaspeţi"* dacă asta era bucurie, să mai vezi un necăjit lângă tine.

Cu valul acesta de noi arestaţi, condiţiile de existenţă au devenit tot mai mizerabile în închisoare. Mâncarea a devenit tot mai rea, să-i facă pe noii veniţi să simtă ce-i aceea puşcăria, să rabde, să se chinuie. Numai că ei mai aveau rezerve subcutanate de acasă, pe când la majoritatea dintre noi pielea mai stătea şi direct pe oase.

În cameră eram 7. Puteam fi 8 şi am ajuns chiar zece. Câte 2 în pat, patul avea o lăţime de 80 cm. Se dormea cu capul la picioare, cum se spunea. Dacă dormeai alături, riscai să cazi din pat, aşa, unul cu capul şi cu nasul la picioarele celuilalt, era mai comod (vedeţi ce relativă poate deveni noţiunea de comod?).

Lângă aceşti moldoveni eu am fost adus ultimul, paturile erau deja ocupate - jos primi ocupanţi - şi mie mi-a băgat miliţianul o saltea pe care am pus-o pe jos, după uşă, cu capul sub *tineta* de apă, care am spus că la Aiud era suspendată pe două console ieşite din perete. La partea cealaltă a uşii, la 80 de cm. de nasul meu, era *tineta* cu excremente.

În primii ani de închisoare, pătura de acoperit ţi se dădea pe inventar, în ultimii ani însă, devenise inventarul camerei şi se transmitea de la un deţinut la altul. în condiţiile unei mari mişcări de efectiv şi a permutărilor patronate de ofiţerul politic, primeai adesea pătura unuia care s-a învelit şi peste bocanci, de frig, ori a altuia care a murdărit-o. Cea cu care m-a procopsit pe mine era o pătură veche, o ruptură subţire, şi cu o pată ruginie pe ea. La nivelul podelei, cum dormeam eu, era frig, căci între timp se făcuse iarnă. Am dormit cu capul sub pătură filtrând aerul, şi aşa redus din cameră, prin această gioarsă pătată. Când m-am îmbolnăvit, am refăcut istoricul îmbolnăvirii şi am tras concluzia că pata de pe pătură a fost urma unei hemoptizii care a încheiat viaţa altui nenorocit. Mai ştiu eu, a fost o întâmplare că mi-a dat pătura asta ori putea să fie şi o premeditare.

Când erau mai puţini, a fost o vreme când aveam fiecare cana lui de băut apă. Acum însă rămăsese în cameră o singură cană. Cu aceea se scotea apa din *tineta* de apă, cu aceea se bea de către cele 4-8 persoane dintre care şi mustăcioşi care îşi muiau podoabele de sub nas în cana tuturor.

Dar cana asta mai vrea o funcţie importantă, nu era numai pentru băut. Am mai spus că nu aveam voie să avem hârtie, nici igienică nici neigienică. Atunci am făcut apel la civilizaţia turcească şi a trebuit să ne spălăm. Cu ce? La început am folosit sticle goale de medicamente. în fiecare celulă, în colţul cu *tineta* se găsea o *sticlă igienică.* Dar asta a fost înainte de a se porni administraţia pe materialele didactice ale deţinuţilor. Ca să nu mai scrie nimeni nimic, ca să nu mai înveţe nimeni nimic, ne-au luat şi *sticlele igienice.* Singurul recipient rămas în cameră era cana de apă. Cu ea beau apă toţi cei 4, 8, 10 din camera, cu ea se spăla fiecare la şezut, turnându-şi cu mâna în cealaltă, dar nu mai mult de o cană. Nu mai mult de o cană, căci *tineta* era de 8-10 litri şi din ea beai, spălai gamelele după mâncare, spălai şezutul şi apoi, puţin, dacă mai rămânea, te spălai şi pe mâini. E abject? E scârbos? Aşa era, astea erau condiţiile de civilizaţie într-o închisoare comunistă din 1960 şi după acest an, până m-am eliberat în 1963, tot aşa a fost.

Vă închipuiţi certuri şi discuţii inutile ce se iscau. Unii oameni erau bătrâni ori neputincioşi şi le tremura mâna, alţii erau mai nepăsători şi apucau cana unică oricum, nu neapărat de toartă, de unde se nimerea. Iar alţii spumegau pe drept, căci se vedeau spurcaţi de promiscuitatea asta, care ni s-a adăugat zilelor noastre numai

ca să înnegrească traiul noilor arestaţi, să ajungă să dorească libertatea şi civilizaţia şi să accepte condiţiile care li se vor pune.

Dar nu era destul. înainte, gamelele se păstrau în camere, asupra noastră. Acum deveniseră şi ele obiecte de inventar al *Secţiei,* ca şi lingurile. Erau însă în număr mult mai mic decât efectivul *Secţiei,* aşa că la servirea mesei miliţianul adesea te zorea, să ia gamelele să le ducă la alţii. După mâncare se spălau toate cu o apă, trecându-se lăturile dintr-una în alta, şi apoi se limpezeau iar toate cu o apă puţină. E drept că nu avea de unde să rămână grăsime pe pereţii veselei, dar oricât nu-ţi era tot una când vedeai că-ţi vine mâncarea într-un vas nespălat, sau când ştiai că mănânci cu o lingură care trecea prin gura altora, fără a fi spălată, cum ştii că ar fi trebuit să fie.

La sfârşitul iernii am început să transpir noaptea. îmi era bine, nu mai sufeream de frig, dar eram îngrijorat. Simptomul acesta apare la o însămânţare ori la o evoluţie tuberculoasă. Ar mai fi trebuit asociat cu subfebrilităţi vesperale şi cu inapetenţa şi slăbire în greutate. Termometru $_n$u aveam. De slăbit apoi asta era şi efectul regimului alimentar de înfometare, care am spus că s-a inaugurat cu ocazia venirii ultimului val de arestaţi.

Nu aveam nici un alt simptom, aşa că viaţa mergea mai departe. Pentru scurt timp m-am mutat cu moldovenii mei pe partea de Sud, pe *lungă.* Aveam loc în pat, căci plecase mai întâi învăţătorul cu motoarele. Apoi în aceeaşi primăvară m-am despărţit de ei, fiind repartizat la o celulă de la etajul trei, prima cameră dinspre Vest, pe *scurta* dreapta. Eram numai trei în cameră.

Reţin numele lui Ion Papuc. Acesta era originar din Odăile - Buzău, dar după război migrase în câmpia Brăilei, unde îşi întemeiase gospodărie prosperă, căci pământ găsise şi putere avea, era om la 40-45 de ani.

În satul lui de baştină lăsase dragostea tinereţii sale, despre care povestea cu talent şi cu pasiune, ca un ecou al unei fericiri pierdute. Însuşi spunea că este un roman, că a încercat să-1 pună în versuri. Aşa vedea el romanul. Nu avea şcoală multă, câteva clase la *Şcoala de Arte si Meserii,* dar la meşteşug renunţase, pentru agricultură. îi plăcea şi de aceea a şi pornit la câmpie, unde a găsit altă femeie, cu care a făcut casa.

Povestea cu antren şi multe peripeţii din viaţa lui de jandarm, căci făcuse armata la această armă. Atâtea a povestit, încât dacă mi-aş pune mintea şi aş avea şi talent literar, le-aş cuprinde într-o nuvelă cu titlul *Amintirile caporalului Papuc.*

Redau numai una dintre acestea, care mi s-a părut mai în legătură cu prezenţa sa în închisoare.

În timpul războiului era concentrat tot la jandarmi, la o companie de pază de pe lângă un lagăr de evrei din Transnistria. În apropierea lagărului era o comună de nemţi, vechi colonişti. Părinţii şi bunicii acelora căzuseră victime, în revoluţie, bandelor bolşevice conduse adesea de comisari politici evrei. Evreii români, din lagăr, în mare parte bucureşteni, nu le făcuseră nimic acelor bunici, dar nepoţii de astăzi se răzbunau rasial şi luau detaşament după detaşament de oameni din lagăr pentru lucrul câmpului. Prea repede însă veneau după alţi oameni şi evreii din lagăr intraseră în panică, fiind convinşi că acolo îi aşteaptă moartea.

Papuc îi mai ajuta la magazie cu câte-o pâine şi îi cunoştea. N-a spus-o dacă a făcut-o din umanism, ori pe bani, dar oricum, în condiţiile acelea, era un ajutor. într-o zi, vine disperată o fată, fostă studentă la Bucureşti. Aflase că fusese trecută pe lista următorului detaşament care pleacă la nemţii aceia... L-a rugat s-o ascundă la magazie, oriunde o ştii. îl ruga şi i se oferea: *Sunt aşa cum m-a făcut mama. Ia-mă, fă cu mine ce vrei, dar scapă-mă.*

Lui Papuc îi era frică. Hai, o pâine două, acolo, mai mergea. Dar dacă-1 prindea cu aşa ceva, risca să fie trimis la *Curtea Marţială* şi cea mai mică pedeapsă era trimiterea în linia întâi, la unităţile de combatanţi, sau de pedeapsă. Şi n-a ascuns-o. Când a trecut detaşamentul spre moarte, prin dreptul magaziei şi mai încolo, fata cu

capul întors spre locul unde-1 ştia, îl striga disperată: *Papuc, scapă-mă! Papuc, scapă-mă!*

L-a strigat până mai departe şi tot nu credea că este inutil. Fostul caporal Papuc spunea că parcă şi acum mai aude glasul disperat al acelei fete deosebit de frumoase.

Din lagărul acesta i s-a tras condamnarea de 6 ani pentru care venise acum la Aiud. El spunea că i-a făcut-o un avocat evreu din Bucureşti, Riştea, pe care îl refuzase să-i aducă în ţară o scrisoare clandestină. Se jura pe copiii lui că nu a năpăstuit pe nimeni. E posibil.

Am mai întâlnit la Gherla pe un medic ginecolog, dr. Mişca, fost în tinereţe asistent universitar la Cluj. Era condamnat la trei ani de închisoare, pentru că în timpul războiului, fiind concentrat, a funcţionat pe lângă un lagăr evreiesc, nu departe de Bucureşti. Spunea că la vremea aceea luase măsuri încât în lagărul lor a fost cea mai mică mortalitate prin tifos exantematic, în raport cu alte unităţi de acest gen. Deci a salvat viaţa multora, la asta însă nu s-a uitat nimeni. L-au condamnat, cum zicea el, ca să fie, în cadrul pedepsirii tuturor autorităţilor lagărului. Evreii n-au iertat nimic şi au aplicat mai mult decât *Legea Talionului.* Accept condamnarea justificată a adevăraţilor călăi. Cu dr. Mişca m-am întâlnit după eliberare la spitalul din Ora viţa, unde funcţionam amândoi ca medici (eu la ţară) şi mi-a reluat povestirea de la Gherla mai în amănunt şi nu-şi făcea omul nici un reproş, căci nu-şi găsea nici o vină. De altfel şi pedepsele de la trei la şase ani, când instanţele se jucau cu condamnările, dovedesc micimea vinii şi a răzbunătorilor.

Papuc mi-a mai povestit despre viaţa deportaţilor din Bărăgan. Auzisem că au fost deportaţi oameni de pe la noi, dar nu auzisem prea multe despre ce s-a mai petrecut cu ei. în apropierea satului său s-a făcut un sat de deportaţi bănăţeni, Bumbăcari. La început oamenii au locuit în bordeie, apoi şi-au construit case din paiantă. Cum la prima iarnă i-a găsit crivăţul nepregătiţi. Apoi povestea cum s-a milostivit de două fete orfane, sârboaice, care au adunat cioturi de floarea soarelui, rămase de la alţii, şi le-a cărat la casele lor. Mizerii, mizerii.

Dar eu, cu circumspecţia mea dobândită în împrejurările prin care am trecut, mă întrebam şi despre el, de ce l-a băgat cu mine în cameră? Poate omul era de bună credinţă, dar eu îmi făcusem o părere proprie despre foştii poliţişti şi foştii jandarmi. îi consideram deformaţi, mercenari, gata să lupte pentru stăpânire. Asta le-a fost meseria. Aşa că aveam toate reticenţele.

Nu mai ştiu dacă tot aici am stat cu un doctor, Ilie Niculescu (medic, altul decât dr. Ilie Niculescu, comandantul legionar). Era un om mic de stat şi palid, peste fire. Fusese pe front, în Crimeea, şi reţin numai ce-i mai semnificativ.

La evacuarea Crimeii, se stabilise o unitate de sacrificiu, o ariergardă care nu mai avea şanse de îmbarcare, acoperea numai îmbarcarea celorlalţi. Ruşii realizaseră supremaţia şi în aer şi mai scufundau din cei ce se considerau salvaţi, odată cu îmbarcarea. El fusese unul din medicii unităţii şi l-au găsit tocmai pe el să-1 lase cu ariergarda. Doar nu era să rămână medicul militar, de carieră, că doar investise prea mult armata în pregătirea lui. *„ Civilul " ?* Putea muri, era pagubă mai mică. Unde mai pui că avea şi cazier politic. Norocul a fost că, în încercuire, s-a îmbolnăvit de icter (pe atunci nu se spunea hepatită epidemică) şi nemţii cu care luptau alături, l-au evacuat cu avionul.

Nu sunt sigur dacă ştiu de la el, ori mai degrabă de la *„ cavaleristul"* Ştefan A. Minea povestea morţii sublocotenentului de rezervă Traian Laza. Era din comuna Vrani, din apropierea Oraviţei, fusese avocat, iar în toamna 1940 a fost prefect legionar de Caras. Era într-o unitate de cavalerie şi a fost trimis într-o misiune de cercetare. Partizanii ruşi, rămaşi prin pădurile Crimeii, l-au prins şi l-au schingiuit. Când au înaintat ai noştri, i-au găsit trupul oribil mutilat. I-au capturat şi pe partizanii respectivi, pe care potrivit legilor războiului, i-au executat *(Convenţia de la Haga,* despre *franctirori).* După război, comandantul unităţii româneşti a fost condamnat pentru executarea partizanilor (între care desigur şi schingiuitorii lui Laza). Moartea

tânărului avocat (avea atunci 28 de ani) face parte din cele scontate de *Marele Stat Major,* prin ordinul acela găsit de Mitică Staicovici (despre care am vorbit în alt capitol). De altfel şi lăsarea doctorului Niculescu în misiune periculoasă - ariergarda încercuită) tot aici se încadrează. Legionarii cu cazier trebuiau omorâţi de ruşi, să nu se mai întoarcă în ţară, unde să mai fie o problemă pentru Antonescu ori pentru alţi politicieni pe care îi slujea *Marele Stat Major.* Starea sănătăţii mele mergea tot mai rău. Au apărut nişte colici abdominale. Părea că merge durerea de-a lungul intestinelor, până la un anumit punct, unde se oprea şi dispărea de parcă nu aş fumai avut nimic. După un timp, se repetau durerile acestea.

M-am cerut, la raportul de dimineaţă, să fiu scos la vizita medicală, exista pe atunci un plutonier sanitar şi un medic civil, dr.Marinescu (prenumele?). Miliţianul - şef de *Secţie* - m-a notat, dar vizita întârzia. Nu mai puteam mânca. Cele 250 de grame de surogat de cafea, pe care le primeam dimineaţa împreună cu 125 grame de pâine, la înghiţeam cu greu, dar la amiaza încă le râgâiam, senin că nu părăsiseră stomacul. La prânz renunţam, îl dădeam colegilor din cameră (în ciuda insistenţelor lor ca să mănânc, nu puteam). Din cină, ciuguleam puţin, ca şi cum nu aş fi mâncat. Scaune nu mai aveam decât rar, apoi parcă nu am mai avut de-o vreme. Ce mai, sub-ocluzie intestinală, căci a mai apărut şi câte o vomă. În sfârşit, cam prin 28 mai 1961, am reuşit să ajung la vizita sanitarului. Acesta m-a notat pentru consultare de către medic şi am revenit în celulă fără nici un leac. în 8 iunie (acelaşi 8 iunie al meu) mă scoate la vizita doctorului Marinescu. Îi expun simptomele care pledau pentru o afecţiune peritoneală. Abdomenul devenise balonat şi foarte sensibil-dureros la palpare. Mă durea şi când puneam pătura pe burtă. Dr. Marinescu a optat şi el pentru peritonită. M-a trimis şi el în celula, tot fără nimic. Abia după aproape o săptămână, pe 14 iunie, am fost scos din cameră şi dus la Spitalul închisorii. în tot acest timp, în cele 2 săptămâni de când am fost scos prima dată la sanitar, în celulă nu am primit nici un medicament.

Întârzierea internării în spital s-a datorat probabil conducerii politice. Eu am rezistat aşa, cu aer şi cu duh (adică de două ori aer). Mâncarea nu o puteam mânca, leacuri nu aveam şi am ţinut-o aşa până la internare. Dar nenea Pavel Andrei, despre care am mai vorbit, fiind mai bătrân şi mai firav, s-a prăpădit în celulă în aşteptarea internării, cam în aceeaşi perioadă cu boala mea.

Probabil că atârnau multe în cumpănă, până se rosteau zeii noştri politici care aveau putere de viaţă şi de moarte asupra noastră. Cred că nici unul dintre ei astăzi nu mai recunoaşte că au omorât oameni prin întârzierea asistenţei medicale.

Cu colonelul Iacob avusesem o discuţie, pe când venise, alta decât cea cu ciocănitul *la perete.* Probabil că se luase după dosarul meu de *„piteştean"* căci mi-a cerut să colaborez, adică să mă folosească de *turnător.* L-am întrebat atunci în ce calitate aş face asta şi i-am spus:

- *Dumneavoastră sunteţi comunist şi vă apăraţi regimul. Eu în ce calitate să lupt alături de dumneavoastră? Comunist nu pot fi, înseamnă că numai să vă folosiţi de mine.*

- *Cum să nu, zice el, şi dumneata* (în asemenea cazuri deveneam dumneata) *poţi deveni comunist.*

- *Dar statutul partidului dumneavoastră împiedică pe foştii legionari să devină membri de partid* - continuai eu.

- *Se poate face excepţie,* zise el ca să mă ademenească, crezând că aş dori aşa ceva.

- *Domnule colonel, nu sunt atât de naiv încât să-mi închipui că pentru Ion Munteanu se va schimba statutul partidului. Deci, unealtă, cum aş fi alături de dumneavoastră, nu primesc. V-aţi servi numai de mine. Pentru dumneavoastră stele şi pentru mine - zăbrele.*

Discuţia s-a încheiat aşa, iar acum, când mă pândea moartea, mi-o plătea. De felul meu am fost rezistent la boli. Timp de doisprezece ani, cât trecuse de la arestare, nu fusesem bolnav niciodată. Micile guturaiuri care le-am făcut, soldate cu

câte un herpes peri-oral nu m-au făcut să merg la cabinetul medical. Dacă ţin bine minte, ne-a scos odată, prin 1959-60 la un control medical pentru scoaterea la muncă. în 1951 nu ni s-a făcut aşa ceva. Cu această ocazie am fost depistat cu o hipertensiune arterială uşoară, 19 cu 9,5. Am fost respins, dar nici medicamente nu am primit. De altfel, toată viaţa mea, în continuare, nu am făcut nici o pneumonie ori o gripă, deşi ca medic am fost în contact permanent cu bolnavi, sursele de infecţii. Cum se zice, am fost un catâr sănătos, Cred că rezistenţa asta naturală a mea faţă de boli m-a ajutat ca la capătul celui de al treisprezecelea an de puşcărie să supravieţuiesc totuşi neomeniei *politrucilor* de la Aiud, care, ori că au vrut să se scape de mine, ori au vrut să-mi arate puterea lor, pentru un şantaj ulterior.

AIUDUL, CUTIA CU SUFLETE - 3

Securitatea intoxica deţinuţii şi. chiar organele sale inferioare prin zvonuri false, menite să sondeze starea de spirit. în vara lui 1953 a fost lansat un zvon că vin americanii. Se ştiau şi etapele de înaintare, pe oraşe nominalizate (la cutare dată, erau la Deva, de exemplu). Chiar în zilele acelea ing. Marinescu a fost luat la o anchetă la Bucureşti. Apropiaţii lui din colonie, gata, a fost dus pentru a intra în noul guvern. S-a întors repede, dar nu i-a putut lămuri pe ai săi că în ţară e linişte, nu-i vorba de nici un american. Cineva mai intim, o personalitate, 1-a luat de-o parte, conspirativ:

- *Hai, Cristache, mie poţi să-mi spui, chiar nu sfii nimic?*

Bieţii oameni, ce plase au mai luat, cum şi-au bătut joc de speranţele lor. Dar *Securitatea* sonda şi cum ar reacţiona deţinuţii la o astfel de ocazie şi chiar propriile lor cadre. Atmosfera a fost creată peste tot, în toate coloniile, şi cineva povestea cu umor negru cum un miliţian ciomăgaş a început să se dezvinovăţească, spunând că el chiar dacă a bătut, a dat numai în cei care aveau cojoc (purtat pe dedesubt, căci pe deasupra hainele închisorii erau obligatorii).

Nu mai reţin succesiunea în care am mai fost anchetat despre diferiţi colegi ori foşti camarazi de organizaţie, despre care nu auzisem să fi fost arestaţi. încep cu o anchetă despre un coleg mai ilustru, ajuns ministru la Sănătate.

Deci, într-o bună zi, conform uzanţelor de aici, cu mantaua pe cap am fost condus de braţ, în faţă, la un birou deja cunoscut de la ancheta descrisă. Anchetatorul era civil, părea de vârstă apropiată de a mea, de statură potrivită, cu faţa regulată, mai mult pătrată decât alungită şi cu un ten spre brunet. Dar el era cu spatele către lumina ferestrei, aşa că nu-i distingeam prea bine tenta.

Numele, prenumele, condamnarea, originea... etc... Fireşte că numai eu aveam date personale de cunoscut, el de bine crescut ce era, nu a catadicsit să spună cum îl cheamă.

Subiectul anchetei - colegii mei de clasă de la Liceul din Oraviţa. S-a oprit asupra numelui Octavian Berlogea. Auzisem, deşi în închisoare, ca acesta ajunsese ministru la Sănătate (nu ştiam însă că adjunct). Fusesem foarte intrigat de ascensiunea lui. în clasă era un elev de nota 7. E drept că, muncitor, îşi făcea regulat şi singur temele acasă, bune ori rele, le făcea. Nici la Facultate nu a strălucit, aveam alţi colegi, trecuţi la comunişti, care îl depăşeau cu mult ca situaţie şcolară.

Aşa că am început să-i spun anchetatorului, la întrebarea ce ştiu despre Berlogea, cum îl ştiam eu pe colegul meu.

- *Nu, nu,* zice acela, *nu mă interesează părerile tale despre el* (pesemne că nu era încântat de portretul meu), *ci fapte. A fost sau nu legionar? Tu trebuie să ştii, căci ai fost şeful clasei.*

Am negat. Berlogea nu fusese nici în *Mănunchiul de Priteni,* nici măcar în *Unităţile de Pregătire,* înfiinţate în toamna lui 1940. Nu avusese nici o atitudine manifestă, dar'mi-te o activitate politică, nici pe vremea liceului nici în primii ani de facultate. De-abia prin anul patru sau cinci, prin '46 -47, dorind să ajungă extern la

Spitalul *CER.* din Cluj, s-a înscris la comunişti, condiţie fără de care nu se putea accede la *C.F.R.-ul* deja comunizat.

Anchetatorul insista. Discuţia continua. A întrerupt-o colonelul Crăciun, directorul închisorii, care a venit şi au plecat împreună la masă. Dar atunci i-a spus colonelului:

- *Îl ai pe ăsta aici şi nu vrea să spună nimic.* Iar către mine:

- *Să te mai gândeşti, mă.*

El a plecat la masă iar eu am rămas cu răbdarea şi cu gândurile mele. Cine-o fi ăsta? Dacă îl ia pe colonel cu singularul, este ori prieten, ori acelaşi grad ca el, ori şi mai mare în grad.

Când a venit, după masă, mai spre seară, i-am spus:

- *Domnule anchetator, Berlogea n-a avut nimic cu noi. Dacă aş spune că a fost, aş minţi şi aş încurca toată lumea, pe mine, că m-aş angaja într-o minciună, pe dvs. că v-aş pune pe căi false şi pe el că l-aş năpăstui.* Dar acela o ţinea pe-a lui, nu şi nu, să spun că a fost cum zicea el. Atunci i-am spus şi eu:

- *Ce credeţi dvs. că mă leagă de un om care face parte dintr-un guvern care mă ţine închis? Ce am eu cu astfel de oameni?*

Şi m-a lăsat în pace.

La o întâlnire comemorativă, a XXX-a aniversare de la terminarea Facultăţii, dr. Alexandru Frăţilă, care trăieşte la Oţelu Roşu, mi-a spus că a fost şi el interogat o după amiază întreagă şi apoi seara, despre Berlogea. Anchetatorul lui fusese Ilie Verdeţ, a cărui figură era pe-atunci destul de des prin ziare şi 1-a recunoscut. Verdeţ era la vremea aceea responsabil de cadre al Guvernului. Atunci am asemănat şi eu chipul din memorie cu cel din ziare şi am rămas convins că şi pe mine tot el m-a interogat şi mi-a luat masa de la amiază. Berlogea a fost schimbat nu peste mult timp, dar nu din vina mea, ci dintr-a responsabilului lor de cadre. N-a căzut însă rău, a ajuns profesor universitar şi într-o vreme preşedintele *Crucii Roşii* pe ţară. Iar despre doi colegi cărăşeni, implicaţi cu adevărat în organizaţia noastră, pe care eu nu-i declarasem nici la Cluj şi nici la Piteşti, dar mi-a spus un coleg de an de-al unuia dintre ei, că el 1-a spus, la *demascări* şi se mira cum de nu este adus lângă noi. Eu i-am acoperit la aceste anchete, deşi ştiam destule despre ei. Dar după eliberare nu i-am mai întâlnit niciodată, m-au ocolit chiar când au mai trecut prin Oraviţa, deşi mai înainte trecuseră deseori pe la casa noastră.

Aşa că zic şi eu ca acelaşi Nichifor Crainic în poezia din care am mai citat o strofă: „ *Iar de-am avut fârtaţi/ De cruce sau de dor/ Se bucură-încântaţi/ Că mor în locul lor".*

Nu le reproşez prietenia uitată, soarta mea nu a fost de invidiat. îşi temeau nu numai libertatea dar şi cariera. Căci unul ajunsese director de spital într-un mare municipiu.

Iar pe Tăvi Berlogea l-am întâlnit de mai multe ori, am spus că acum este profesor universitar şi poseda un grad de cunoştinţe largi, politice, ştiinţifice şi culturale, mult evoluat de starea în care ne despărţisem. Fără doar şi poate, un om realizat, în contrast cu nava mea eşuată, pe care abia am mai adus-o la linia de plutire, dar fără să mă mai pot avânta în larg.

În celula din stânga noastră aveam ca vecini pe Tonei Graur, fost coleg la *Academia Comercilă* cu fratele meu şi pe prietenul meu de la Cluj, Vasile Havrilescu. Tinel suferea de o discopatie lombară rebelă, cu dureri atroce, şi primise aprobare să stea culcat pe pat şi ziua. Am uitat să menţionez că am trecut la regimul de stat în capul oaselor de la 5 dimineaţa până la stingerea de la ora 22. Trebuia să stăm la marginea patului, ori pe bancă, dacă era în cameră şi acest mobilier.

Familia Graur mai avea o victimă, dar aceea făcută de americani. Fratele său mai mare se găsea în lagăr la Buchenwald, când pe 24 august 1944 anglo-americanii, ori din iniţiativă proprie ori la solicitarea noilor stăpâni de la Bucureşti, s-au dus să omoare legionarii închişi de nemţi şi au bombardat primele trei barăci ale lagărului, unde se ştia că erau închişi românii. Informaţia lor era exactă până la un punct. într-adevăr ocupau primele trei barăci, dar de deţinuţi. în prime două locuiau femeile de

serviciu ale *S.S.* -iştilor şi în una printre alte deţinute şi prinţesa Mafalda, fiica lui Victor Emanuel al III-lea, surprinsă de întorsătura tatălui său într-o vizită în Germania. Deci, acelea au murit iar din baraca a treia, prima ocupată de legionari, au căzut victime prea puţini, între care şi fratele lui Tonei Graur.

Cu Vasile mă înţelegeam ori *„la perete"* - am spus cum -, dar la parter zidul era mai gros decât la etaj şi trebuia să vorbeşti mai tare, crescând riscul de a te prinde miliţianul. Vorbeam mai bine prin *morse,* fie pe ţeava caloriferului, fie *la perete.*

Într-o zi el are o dispută culturală cu Tonei. Era vorba de religia vechilor egipteni. Cum nu căzuseră de acord, mă întreabă la *morse* şi îl prinde acelaşi Biro (despre care am spus că era rău ca om). Eu am auzit vizeta lor şi m-am îndepărtat de aparat. I-a făcut numai lui raport: *„A fost găsit luând legătura cu alfabetul morse cu alţi deţinuţi".*

N-a trecut mult timp şi s-au văruit celulele. Treaba asta o făceau cei de la *dreptul comun.* Era o ocazie nimerită pentru a controla complet atât camera cât şi pe noi. Ne ducea, până să se văruie, cu tot bagajul în altă cameră. La întoarcere ne dezbrăca la pielea goală şi purecau toate efectele noastre. Aveam un inventar restrâns, în întregime de la puşcărie, în total două cămăşi, două izmene, o pereche de obiele, un prosop, pantaloni, haină şi manta de *zeghe* iarna şi pantaloni scurţi cu haina de doc, vara. Hainele, erau făcute din deşeuri de efecte militare, cusute tărcat, înadins se urmărea ca la un obiect să fie multe culori, mânecile o culoare, piepţii alta, spatele altfel. Bocanci cazoni reformaţi, iarna şi sandale, vara. Garniturile de iarnă şi de vară stăteau la magazie şi ni le schimba în noiembrie şi chiar în decembrie, încât eram îmbrăcaţi de tot caraghioslâcul, cu pantaloni scurţi şi cu izmene lungi, cu sandale şi cu obiele (căci ciorapi nu aveam) şi cu haine bălţate, din petice, ca într-un sinistru carnaval. Etatea celor deghizaţi astfel, până la 70 de ani, cu feţele nerase adesea de două săptămâni. Vă veţi întreba cum stăteau obielele în sandale? Bine, le coseam ca pe nişte şoşoni de casă şi le prindeam cu un nasture. Bineînţeles că operaţia de cusut se făcea clandestin, sub riscul pedepsei cu *izolarea,* dar dacă erau gata cusute, nu te mai întreba nimeni de unde ai avut ac şi aţă. Şi iarăşi veţi întreba de ce obiele cu sandale? Păi era octombrie, ori noiembrie şi chiar decembrie şi schimbarea echipamentului parcă întârzia înadins ca să ne chinuie şi cu asta, căci chiar cu două cămăşi şi cu prosopul pus în spate între ele, hăinuţele alea de doc nu te scuteau de răcoarea toamnei, între zidurile groase, mai ales dacă erai pe Nord, unde te duşmănea şi soarele. Batjocură şi chin. închid această paranteză, poate prea largă, dar aşa se desfăşura viaţa noastră.

Deci, la văruit ne făceau percheziţie totală. Mobilierul era scos pe coridorul *Celularului,* pături, saltele (scotocite bine şi acestea), măsuţa şi banca, unde erau. Deschid şi aici o paranteză ca cea cu echipamentul personal.

Celula avea lungimea de patru metri şi lăţimea de doi. Către fereastră se aşezau, de-o parte şi de alta, *la perete,* cele patru paturi, suprapuse, două câte două. între ele rămânea un interval de 40 de centimetri, pentru acces şi chiar pentru plimbare. în spaţiul puţin rămas până la uşă încăpeau cele două *tinete* obligatorii şi uneori câte o măsuţă de brad cu o bancă, ambele cu o lungime de un metru. Cât mai rămânea sub doi metri pătraţi (căci am spus că mai era şi *tineta),* era spaţiu de mişcare pentru servitul mesei, pentru aşezarea în front la raportul de seară şi de dimineaţă şi mai ales pentru plimbare, pe rând, uneori şi doi de-odată, în cazuri de anumite stări sufleteşti tară ieşire. Plimbarea aceasta pe loc, îţi mai dezmorţea oasele, dar parcă te mai şi deconecta. Şi, Doamne, câte se mai comprimau în sufletele noastre câteodată...

Puţinul inventar clandestin îl ascundeam cum ne pricepeam fiecare. Aveam o jumătate de pânză de bomfaier, fără dinţi, ascuţită pentru a servi de cuţit, rămasă prin celule de când se lucra în fabrică. Am băgat-o într-o crăpătură a băncii şi am acoperit-o cu o aşchie desprinsă din piciorul aceleiaşi bănci. Pentru nişte rămăşiţe de foi de *Biblie* ori petice de hârtie cu vocabulare de limbi străine, precum şi pentru cruciuliţele ori medalioanele migălite de artiştii amatori, am găsit altă ascunzătoare,

făcută anume. S-a scobit la baza peretelui, la locul de unire cu podeaua, s-au băgat acolo *comorile* şi am tencuit gaura, cu molozul rezultat, adunat cu săpun răzuit şi umectat. Sunt sigur că nici această folosire clandestină a săpunului nu a cunoscut-o deşteptul colonel Iacob, despre care se spunea că a făcut o lucrare asupra folosirii săpunului în închisoare. Cum nu a cunoscut nici tablele săpunite ale lui Cele Perceli.

Dar când să ne bage mobilierul în camere, a încurcat băncile şi a dus alături, la Havrilescu, banca noastră cu *„sisul"* (denumirea în *argoul dreptului comun* a cuţitelor de contra-facere). L-am rugat pe Vasile să ne lase obiectul la closet când duce *tineta* înaintea noastră. Miliţianul ne însoţea până la uşă, dar nu intra, că-i mirosea, aşa că puteam manevra puţin astfel de corespondenţe. Dar el văzând bunătate de cuţit, m-a rugat să-1 mai las la el, să-şi încropească o pereche de *târlici* (papuci de casă) din petice desprinse de pe amărâtele noastre de haine, care din acest punct de vedere, al peticelor, erau destul de bogat împodobite. Ghinionul lui. L-a prins acelaşi plutonier Biro şi i-a făcut un raport tot aşa de insinuant ca şi primul: *„A fost găsit cu o lamă de bomfaier în cameră".* Se putea înţelege că era vorba de o lamă veritabilă, cu dinţi, aptă pentru tăiat zăbrelele şi evadare.

Pe atunci încă era comandant colonelul Colier. Acesta îl avea pe infractor la inimă, dintr-o discuţie pe marginea problemei evreieşti. Vasile, ca cernăuţean, unde aproape jumătate din populaţie erau conaţionali de-ai colonelului, era mâncat de aceşti conlocuitori, nu totdeauna leali şi loiali şi i-a dat-o pe şleau. încât comandantul *„a aprobat"* cererea de pedepsire a subalternului său Biro, pedepsindu-1 pe făptaş cu câte 14 zile de *izolare* în lanţuri, pentru fiecare raport.

Regulamentul prevedea pentru cele mai grave abateri o pedeapsă maximă de 14 zile de *izolare,* ori Colier a însumat cele două rapoarte, osândindu-1 pe om la 28 de zile fără întrerupere.

Izolarea însemna, cum arăta numele, separarea de ceilalţi deţinuţi, într-o cameră goală, cu ciment pe jos, fără nici un mobilier. în loc de pat îţi băga seara, la stingere, la ora 22, o rogojină, dar fără pătură. *Tineta* nu avea capac, să nu poţi sta ziua pe ea, să rămâi în picioare 17 ore, ori să te aşezi pe cimentul ud, dacă te răzbea oboseala. *Secţia de izolări* era recent amenajată, cu pereţii uzi, pardoseala tot aşa, ba o mai stropea cu câte o gamelă de apă şi câte-un miliţian din cei câinoşi, din care erau destui. Un deţinut mai naiv, a strigat după un miliţian să-i spună că *tineta* nu are capac.

- Noa, şi ce-i dacă n-are?

- Pute, domnule sergent major.

- Noa, care-i interesul? Să pută, nu?

La aceste condiţii subumane de cazare se adaugă reducerea raţiei alimentare sub jumătate. *Turtoiul* se dădea zilnic, dar pâinea de dimineaţă se dădeau numai a treia zi. Aceste pedepse se puteau da deţinuţilor, care conform aceluiaşi regulament penitenciar primeau şi pachete cu mâncare de acasă, din care ulterior îşi puteau recupera deficitul de calorii din zilele de pedeapsă. Oricum noi nu primeam pachete, însemna că subalimentarea din aceste zile era de-a dreptul un atentat la existenţa omului, prin înfometare. Mai puneţi la socoteală şi faptul că această înfometare venea după atâţia ani de privaţiuni şi veţi vedea de ce Vasile Havrilescu a ieşit de acolo „*umflat la obraz şi la mâini",* cum mi-a spus apoi *la perete* când a revenit în celulă. El nu ştia, săracul, că astea erau edeme carenţiale.

Domnul colonel Colier, dacă o mai fi trăind, trebuie bine *-merci,* prin bunăvoinţa domnului fost preşedinte U.S.A., Georg Bush. Da, aşa spune fostul ambasador al Americii la Bucureşti, Funderburk, în cartea sa, *Trădarea Americii* din care revista *„L'Expres"* a publicat un serial. Şi anume, pe când actualul nu era decât vice-, a venit într-o vizită la Bucureşti şi i-a cerut lui Ceauşescu să dea voie să emigreze fiul călăului de la Aiud, căsătorit cu Rodica Răutu, fiica celebrului Leonte Răutu, cel responsabil cu îndoctrinarea comunistă a României. După fiu şi noră, a plecat şi tata Colier, cu ajutorul vice-preşedintelui U.S.A. Mă întreb, în paranteză, de ce or fi plecat, să ducă şi acolo experienţa câştigată în munca de comunizare, ori ca să li se

piardă urma? Nu contest raţiunile rasiale ale intervenţiei, căci umanitare nu puteau fi, devreme ce se ignorau culpele de chinuire a oamenilor. Căci ce a făcut Colier cu Havrilescu este curată tentativă de omor prin înfometare. Prinde orbul, scoate-i ochii... Dar Vasile nu s-a gândit la rele, să-i scoată vreun ochi, nici măcar la figurat. A luat-o şi el încetişor către lumea cealaltă, care pentru noi, chinuiţii, era cea din Cer. Dintre obiectele clandestine din inventarul celulei erau şi acele, unul sau mai multe, după cum erau de gospodari ocupanţii. Am spus cum le confecţionam, cu migală şi cu risc. Ac veritabil, de fabrică, n-am văzut de mulţi ani de zile şi nici apoi până la eliberare.

Erau clandestine, pentru că ameninţau regimul. Să fac acum teoria acului. Hai, de cusut, ca de cusut, dar cu un astfel de obiect major se putea zgâria pe o tăbliţă oarecare iar deţinutul îşi omora timpul învăţând câte ceva, ori asta dăuna *Securităţii* statului. Cu un ac se poate cose pe o pânză un text care poate circula aici, ori - Doamne fereşte - putea fi şi scos din închisoare. Se mai puteau coase petice sub care se mai puteau ascunde cine ştie ce alte lucruri subversive. Unde mai pui că aşa cum eram noi de fioroşi, îl puteam folosi ca armă şi să ucidem pe careva dintre noi, ori - iar Doamne fereşte! - pe vreun *cadru* (miliţian, ofiţer, etc).

Aţa de cusut, de unde? Păi descususem un capăt de obială, prosop ori de saltea sau, şi mai bine, pentru aţa neagră, descoseam peticele cusute la maşină pe hainele ce le primeam. Obţineam două fire: cu unul coseam manual peticul la loc, iar celălalt rămânea de rezervă. Ingenios, nu? Şi toate astea pe furiş, căci doar aveam şcoala clandestinităţii.

De ascuns, le ascundeam fiecare după imaginaţie şi loc, prin cutele hainelor, prin crăpături ale peretelui ori ale podelei, sau, la repezeală şi mai sigur, când auzeam alarma că este percheziţie, scoteam un pai din saltea, vâram acul în pai şi-1 aruncam într-un colţ de cameră. Cui să-i dea prin gând să ridice paiele de pe jos, două, trei fire?

Când coseam, unul din cameră păzea la vizetă ori se plimba prin mijlocul camerei acoperind vederea indiscreţilor. Când se simţea vreo mişcare, pândarul introducea în vorbitor ori spunea numai aşa cuvântul *„şase".* Tot pentru alarmă se foloseau şi *„mucles"* (taci, pe ţigăneşte) ori *„zexe".* Pe *mucles* asta îl cam prinseseră *coralii.* Într-o zi vorbea careva la o fereastră, cu cineva de pe latura perpendiculară. Un ofiţer se furişase pe sub fereastră şi trăgea cu urechea (mă rog n-o fi frumos, dar asta era meseria *„gradului").* Cineva, de după alt oblon, 1-a văzut (era gata să zic *„l-a ginit")* şi a strigat scurt, ca să nu-i depisteze locul, *„Mucles".*

ConvorBiroa s-a curmat imediat iar ascultătorul clandestin a răcnit cu necaz către obloane: ., *Fi-ţi-ar muclesul al dracu'"* şi s-a retras cu coada între picioare.

Aşa că într-o zi coseam boneta, căci şi aia era o ruptură. Mă găseam în picioare, cu spatele la uşă. Aud cum se ridică uşor căpăcelul vizetei propriu-zise, apoi imediat şi uşiţa-vizeta mare.

- *Ce faci acolo?*

- *Mă uitam cum să-mi repar boneta, că e descusută.*

însă până să deschidă el vizeta, eu am scos acul din aţă şi l-am aruncat în ligheanul cu apă. în unele camere, sub *tineta* de apă, care era suspendată pe două console înfipte în perete, era un lighean pentru spălat pe jos ori spălat pe mâini şi pe faţă, deasupra lui. Miliţianul acela care era un sergent major tinerel şi cam clăpăug, îmi zice să-i dau acul.

- *N-am domnule, nici un ac.*

- *Stai aşa. Mâinile sus.*

Mă execut eu, el deschide uşa, vine şi şeful de *Secţie,* un plutonier ceva mai în vârstă, şi-mi fac percheziţie corporală. Şeful îşi admonestează subalternul?

- *Lasă-l, mă, ăsta-i hoţ bătrân, până te-ai mişcat tu, ăsta a înghiţit acul.*

M-au scos din celulă şi m-au băgat la *neagra,* celula oarbă situată la întretăierea dintre *„lunga"* şi *„scurta".* De aici aveai legătură pe ţeava cu ambele laturi.

Cu risc, îi transmit încetişor, cu parola camerei noastre, lui Nicu Mitran, că am aruncat acul în ligheanul cu apă, să-1 recupereze.

După câteva ore, vine prostănacul de ajutor, cu aer de detectiv şi mă întreabă prin uşă:

- *Am găsit acul, dar pedeapsa nu-i tot una dacă l-ai adus de undeva ori l-ai făcut aici.* Am uitat să spun că nu numai că ţi se lua unealta dar ţi se lua şi mâncarea pe câte zile binevoia să aprobe domnul comandant, ca să fii băgat la *izolare,* Nu ştiam nimic.

S-a dus la cei din cameră şi le-a spus:

- *A dat acul, dar spune că nu-i al lui. Al cui e?*

Inginerul Marinescu, mai fricos, gata-gata să spună că-i al meu, dar Nicu Mitran a răspuns repede:

- *Domnule major, discutaţi cu el. Noi nu ştim nimic.*

Si aşa am rămas cu acul, sărindu-mă numai masa de la prânz, căci pe seară m-au dus înapoi în celulă.

Peripeţiile unui ac.

Dar vedeţi dumneavoastră, dacă şi asta îţi dădea emoţii, să-ţi cârpeşti o bonetă, unde a ajuns biata inimă săraca, cu supărări şi teamă pentru nimicuri. Nimicuri, însă, tară de care nu puteai trăi.

Dintre vecinii din dreapta noastră, nu-1 mai reţin decât pe Eugen Magirescu, cu el întreţinându-mă *la perete.*

A intrat în închisoare împreună cu încă doi fraţi, unul căpitan aviator şi altul mai mic, Codric, încă elev la liceu. Fusese student la Drept, la Iaşi, în anul IV. Fiindcă la Suceava fusese unul din cei mai categorici adversari ai *reeducării* lui Bogdanovici (cu care fusese coleg) şi încă şi mai împotriva lui Ţurcanu, acesta 1-a luat la Camera 4 Spital încă înainte de începerea *demascărilor* celor cu pedepse mari. Eugen avea de excutat 15 ani. Cu metodele lui, care nu au dat greş decât la morţi, Ţurcanu 1-a întors pe dos pe Magirescu şi bineînţeles că nu cu vorba. Şi iată-1 pe durul Magirescu, *reeducat* după înmuierea oaselor, folosit apoi într-un *Comitet de reeducare* de la Subsol, din ultima etapă. La Gherla a fost scos la muncă la frizerie, iar după plecarea *echipei ţurcane* a redevenit Eugen Magirescu, cel de dinainte de "cutremur". N-a fost implicat în procesul acelora, căci nu jucase un rol de vârf, fusese o unealtă terorizată, şi la anchetă a arătat adevăraţii vinovaţi, securiştii.

Au urmat 10 ani de puşcărie la cataramă în care nimeni nu mai are ce-i reproşa.

Eu nu am redevenit mistic, nu învăţam ca alţii nici *Evanghelia de la Ioan,* nici *Acatistul Maicii Domnului,* pe care mulţi dintre deţinuţii Aiudului le ştiau pe de rost. Nu m-am apucat nici să învăţ engleza. Cei care au beneficiat de convieţuirea cu prof.univ. George Mânu au fost printre primii *„englezi"*- Apoi aceştia au făcut discipoli. După eventuale mici fiţuici este dificil de însuşit şi fonetica engleză, chiar dacă lexicul îl înveţi după grafie. Vocabularele circulau - via closet (fără zâmbete ironice, dar aceasta era singura cale de transmis materiale). încât circula şi o glumă, care engleza o cunoşti, cea de pe Nord sau de pe Sud (fiind vorba de cele două părţi ale *Celularului,* fără posibilităţi de legătură între ele). Eu mi-am zis că dacă oi avea vreodată posibilităţi să citesc în altă limbă, apoi voi învăţa atunci. Eram sceptic, nu credeam să mai ajung să trăiesc în altă zodie.

De fapt, mai degrabă decât noi, se pregăteau chiar oamenii zilei pentru legăturile cu lumea de dincolo de *Cortină.* Şi şi-au şcolit copiii în ţară şi peste hotare să poată face faţă la oricare lume. Ba cu destul cinism, un ofiţer de la Aiud, căruia i s-au reproşat abuzurile şi i s-a spus că o să plătească pentru asta când vor veni americanii, a răspuns sigur de sine:

- *Nu fiţi proşti, că dacă vin americanii, tot noi ti primim, nu voi.* Cei de azi, din 1992, să judece dacă a avut dreptate miliţianul comunist.

Aşa au sucit-o, că tot al de Brucan şi Petre Roman, care au beneficiat de roadele comunismului, tot ei aleargă cu sacul şi la raiul capitalist, înghiţindu-li-se toate tumbele politice.

Aşa că de la vecinul acesta, Măgirescu, prin perete, am învăţat numai lucruri care să-mi treacă vremea, dar pentru sufletul meu. în închisoare, zilele sunt foarte lungi, dar anii, în mod paradoxal, trec repede, căci nu sunt marcaţi de nici o realizare.

Am învăţat *Luceafărul.* Una este să-1 citeşti, chiar dacă la liceu i-ai făcut şi analiza literară, şi alta este să-1 guşti câte două-trei strofe pe zi, câte mi le spunea el *la perete.* Până în ziua următoare le repetam, aşa mereu, până am învăţat toate strofele. Le-am repetat deci de atâtea ori, dar niciodată nu mi s-a părut că este destul. M-am desfătat cu cuvinte, imagini şi înţelesuri.

Am învăţat şi câteva poezii ale lui, dar spre regretul meu nu le-am reţinut, deşi atunci mi-au plăcut şi ca idee şi ca realizare.

Avea şi o voce plăcută şi ne-a cântat (tot *la perete)* diferite arii, dintre care unele cu pretenţii de execuţie. Reţin aria lui Solvay, din *Peer Gynt,* de Grieg. Am reţinut-o şi fiindcă Nicu Marinescu, pe atunci încă în cameră, 1-a întrebat dacă o ştie, a ascultat-o, şi 1-a rugat să i-o mai cânte şi de ziua lui, de Sfântul Nicolae. Apoi ne-a povestit cum mersese în studenţie cu un coleg şi cu sora acestuia, care era studentă la *Conservator,* la o cârciumioară cu o odăiţă în spate. Ţiganul - lăutar al localului - se luase după ei în *„separeu".* Le-a cântat de inimă albastră. Studenta avea o voce plăcută, de soprană. A atacat şi ea aria lui Solvay. Executa cu multă măiestrie trilurile, încât ţiganul şi-a strâns încet, încet dibla în cutie şi-a pus-o subsuoară şi a rămas ascultând. N"-a mai vrut apoi în raptul capului să mai cânte nimic. El, muzicantul, era absorbit de altă muzică şi n-a mai vrut decât să asculte:

- *Mai cântă, mâncate-aş, mai cântă, că prea frumos cânţi.* Povestea asta a lui Nicu Marinescu a fost de demult. Şi ce l-o fi răscolit?

Farmecul muzicii, ori poate al fetei rămase în umbra anilor şi nu mai puţin tâlcul cântecului: *„De vei fi sus în ceruri,/ Aşteaptă-mă să viu./ Mereu să fii al meu/ Şi-n veci a ta să fiu."*

Bietul Nicu, s-a dus să întâlnească poate acolo sus în ceruri fericirea de care aici nu s-a bucurat. De Sfântul Nicolae, când Eugen trebuia să-i mai cânte odată aria, el era deja plecat, poate s-o aştepte pe Solvay.

Cât am stat în această cameră de la parter, am primit o vizită simandicoasă. Am auzit paşi mulţi pe coridor, uşa s-a deschis destul de repede şi a intrat un bărbat în civil, de statură potrivită, în jur de 1,75 m. 0 faţă care în clar-obscurul camerei mi s-a părut puţin brunetă. Avea o cicatrice în obraz. în spatele lui, mulţime de *„gealaţi",* dar numai grade mari, colonei unul şi unul şi câţiva civili.

Nu am avut timp să ne dumirim că ne-a şi luat la întrebări: *Ei, staţi bine în găurile astea? De ce nu v-aţi văzut de treabă la muncă?*

Asta era prin 1957-1958, noi eram la cameră de patra ani, ce reproş tardiv mai e şi ăsta?, gândii eu. în privinţa găurilor avea dreptate. Celulele de pe Nord, oblonite cum se găseau, erau întunecate, mai ales iarna şi în zilele mai înnorate. Erau veritabile hrube. I-a răspuns dintre noi prof. dr. ing. Cristea Marinescu:

- *Domnule inspector, eu mi-am văzut de treabă, am muncit* (într-adevăr, muncise, dar la Biroul Tehnic).

- *Bine atunci,* zise numitul inspector, *dar ce atitudine ai luat tu împotriva celor care nu şi-au văzut de treabă?*

- *Domnule inspector, asta nu era treaba mea, era treaba administraţiei.*

- *Şi ce atitudine ai luat faţă de administraţie, dacă nu şi-a făcut datoria ?*

- *Domnule inspector, dar asta mă depăşeşte.*

- *Lasă că staţi bine aici, toţi pentru unul şi unul pentru toţi.*

Eu mă gândii că ăsta, cine o fi el, dar nu ştie istorie. Acest principiu al răspunderii colective a fost condamnat la Nurnberg, în persoana generalului neamţ, comandant al Parisului, care pentru a-şi justifica represaliile făcute asupra persoanelor civile a invocat răspunderea colectivă a populaţiei franceze pentru atentatele săvârşite contra ocupanţilor nemţi. *Tribunalul internaţional* a statuat că fiecare om răspunde numai pentru faptele sale. Am reţinut hotărârea asta pentru că fiecare dintre noi, în

multe discuţii, au fost acuzaţi de uciderea cutăruia ori cutăruia *{Cazul Iorga),* deşi fapta are autori cunoscuţi.

Aşa numitul inspector ne-a întrebat apoi pe fiecare cum îl cheamă şi pentru ce a fost condamnat. Inginerul a răspuns că pentru organizaţie contrarevoluţionară.

- Dar n-ai fost legionar? Aiudul este închisoare de legionari.

- Demult, când am fost tânăr, dar acum sunt cu altă organizaţie (dă să scape domnul profesor).

- Păi atunci stai bine aici.

- Cum, domnule inspector, e de-ajuns ca să-l vezi pe cineva o dată cu muci la nas, ca toată viaţa să strigi după el mucosule?

Străinul se întoarse fără ca să mai răspundă şi a dat să plece. Coloneii din uşă i-au făcut loc, ceilalţi de afară, care întinseseră lung gâturile ca să asculte convorbirea dintre şeful şi *„bandiţi",* s-au uitat curioşi înăuntru.

Peste puţin timp s-a auzit că necunoscutul inspector, care tot atunci mai vizitase încă o cameră, a fost Alexandru Drăghici, ministrul *Securităţii.*

Am uitat să spun că după plecarea lui Nicu Marinescu a fost adus ca al patrulea, doctorul Blazius Olariu, originar din Jupalnic, de lângă Orşova. Era bine pregătit profesional şi lucrase ca intern în clinicile bucureştene. El se purta cu mai multă condescendenţă faţă de *„domnul profesor"* cum îi plăcea geologului să i se spună. Eu mai săream câteodată peste titlul de profesor, căci după câte spusese chiar dânsul fusese conferenţiar şi aflasem asta chiar din gura-i proprie cum ajunsese la acest grad, numai într-un an şi fără concurs. Pentru dânsul eu eram un neisprăvit şi nu m-am jenat să-i spun că eu după cinci ani de facultate cu toate examenele luate sunt un neisprăvit, iar dânsul tot cu atâţia ani academici este doctor geolog, dar nu prin merite aparte ci prin faptul că profesia lor pretinde mai puţină pregătire decât a noastră. E drept că anul şase nu l-am isprăvit, dar nu din cauza mea. De aceea vorbea cu desconsiderare despre studenţii din închisoare, pentru *Piteşti.* Dar soarta se întoarce şi el va face din oportunism, ca să nu zic altfel, ceea ce noi am făcut sub imperiul bâtei. Voi reveni. A devenit, în doi ani de zile, planton şi apoi preşedinte de *Comitet de reeducare,* iar eu m-am eliberat de la *Zarcă.* Dar să nu anticipez.

Nu a trecut mult de la vizita lui Drăghici că inginerul este chemat la anchetă. Când s-a întors ne-a spus că i s-a reproşat că face greutăţi administraţiei. De ce a raportat inspectorului că suntem trataţi ca nişte mucoşi.

Ce spusese el şi ce au înţeles cei care stătuseră în uşa camerei noastre sau mai bine zis cum au răstălmăcit ei discuţia.

A stat mai mult decât ar fi durat această lămurire şi nu ne-a mai spus altceva. Cum în atâţia ani de secret nimeni nu ne spunea ce se întâmplă cu noi, ori unde ne duce, ori ce ne face, mie mi s-a dezvoltat un deosebit simţ al deducţiei. încercam ca din nimica, gesturi, o vorbă spusă într-un anumit fel ori cu o anumită intonaţie, sau nespusă când ar fi trebuit să fie spusă, să trag o concluzie. Aşa că nu m-am mulţumit cu câte ne-a spus. Cert însă că discuţia (dar cu cine anume?) era o continuare a dialogului cu Drăghici.

Într-o zi, când era de serviciu pe cameră, la primirea mesei nu s-a mişcat, iar doctorul Olariu mi-a spus să împart eu *turtoiul* (bolnav neputincios nu era, de bătrân nu depăşise 50 de ani, aşa că nu vedeam de ce aş face-o). Am replicat să o facă *„serviciul".* Drept urmare, când a venit lângă uşă să-şi spele gamela m-a pleznit peste ochelari cu lingura, spărgându-mi o lentilă. A izbucnit:

- Mania asta egalitară, vrea contele Munteanu să fie servit. Dar eu nu făcusem decât să aştept să mi se facă şi mie ce făcusem şi eu celorlalţi, când a fost rândul meu de serviciu. Toţi patru din cameră eram la fel de valizi şi de apţi pentru serviciul acesta de cameră, care nu pretindea decât un prea mic efort. Şi de ce m-a lovit? Pentru că am spus că nu e rândul meu? Dr. Olariu îl putea el înlocui pe inginer dacă acesta ar fi fost neputincios. De ce mi-au cerut-o mie? Nu m-am putu reţine să nu înjur (de-acum învăţasem asta la Piteşti şi continuam cu acest fel de descărcare); am înjurat apucăturile boierului învăţat să dea în slugi.

Cum sticla îmi intrase în ochi, am cerut să fiu dus la cabinetul medical, să mi-o scoată. Ofiţerul politic însă pândea momentul, şi-a făcut apariţia şi deşi nu era atribuţia lui să mă scoată la cabinet, asta era treaba, şefului de *Secţie* - şi deşi eu îi spusesem miliţianului numai că mi-am spart ochelarii, fără să vorbesc nimic de agresiune -, m-a întrebat de ce ne-am bătut. Eu am negat susţinând că m-am izbit din neatenţie de robinetul *tinetei* de apă, când m-am aplecat să-mi spăl gamela. Dar el, nu, că dacă nu spun de ce ne-am bătut, nu mă scoate la doctor. I-am răspuns că n-am decât să mă resemnez, să rămân orb, dar eu nu m-am bătut cu nimeni. Totuşi m-a scos.

Conflictele dintre deţinuţi, inerente unei convieţuiri îndelungate şi în condiţii de privaţiuni şi promiscuitate, erau speculate de către *politruci,* care le foloseau ca pe nişte fisuri prin care să poată pătrunde între noi. De aceea, cu orice chip, nu am vrut să se amestece în viaţa noastră.

Nu am ripostat cu aceeaşi armă la lovitura primită. Adică nu am ridicat mâna să dau, căci în afara situaţiei forţată de la Piteşti, în viaţa mea nu am ridicat mâna împotriva nimănui. Nici altă cale de plată nu am ales, mai ales că simţeam că el a luat-o pe drumul *delaţiunii* care ni se imputa *„piteştenilor".* Am mai convieţuit puţin timp, fără să ne mai vorbim. El însă începuse să se arate indispus de faptul că eu întreţineam relaţii cu vecinii din celelalte celule. Am mirosit linia de *„legalitate"* pe care voia să se situeze. Doar cunoşteam asta, căci aveam mai multă experienţă decât el în necazurile puşcăriei, *Piteştiul* prin care trecusem. Am pus noua lui comportare pe seama scoaterilor lui la anchetă, căci mai fusese scos în continuare. Cred că apărarea lui în faţa lui Drăghici, că şi-a văzut de treabă la Baia Sprie, şi apoi dezicerea lui de apartenenţa la legionari au fost indicii pentru ofiţerii politici că omul caută orice ieşire din situaţia în care ne găseam. Prin muncă ori prin desolidarizare. Huliţii *studenţi de la Piteştii*

Deci, la scurtă vreme, într-o seară, *la program,* observam pe o crăpătură din uşă că cineva trece spre closet după fiecare cameră care se întorcea de acolo. De serviciu eram eu şi Blazius Olariu. De cum intrăm în cameră, vine imediat după noi şi căpitanul politic Popa (avansat curând ca maior). Ne arată un ghemotoc de hârtii şi ne întreabă cine 1-a pus la closet. Nu-1 pusesem noi, în momentele acelea nu se mai ocupa nimeni din cameră cu aşa ceva.

- *Daca până mâine nu-mi spuneţi cine l-a pus, vă pedepsesc pe toţi.* Dar a doua zi dimineaţă, fără să mai vină să ne întrebe ceva, ne-a luat gardianul şi ne-a băgat la *izolator.* Şi doar ne dăduse termen ca până de dimineaţă să spunem, deci era normal să vină cineva să ne întrebe ce avem de spus, ce am făcut, abia apoi să fim pedepsiţi. Aşadar, eu sunt sigur că am fost dus la *izolator,* pe ceilalţi din cameră nu ştiu unde i-a băgat, că doar îi lăsasem pe coridor.

Abia după trei zile vine căpitanul şi mă întreabă:

- *Ei, cum îi? Te-ai hotărât să spui?*

- *Domnule căpitan, dacă dumneavoastră susţineţi că aţi găsit ace! obiect numai după ce a fost la closet camera noastră, iar înaintea noastră aţi căutat în acelaşi loc unde l-aţi găsit şi nu era, apoi daţi-mi voie să cred iar în minuni. Eu nu mai sunt mistic, dar asta mă face să mă schimb.*

Tactica asta, să te moaie întâi cu bătaia şi apoi să te întrebe ce-ai făcut, era a lor, doar mi-o aplicaseră şi la *Securitate* şi la *Piteşti.* Dar Popa n-a insistat, nu-1 interesa ghemotocul clandestin, n-a zis absolut nimic. A închis uşa. Toată povestea a fost un scenariu ca să poată sta de vorbă cu Marinescu, fără a bănui cineva ceva. M-a scos după o jumătate de oră şi m-a trimis pe *Secţie,* dar pentru lucrătura lui, eu două zile n-am mâncat şi am dormit trei zile pe cimentul ud. Căci am mai spus că la *izolator* câte un miliţian mai zelos mai turna din când în când pe jos câte o gamelă de apă, ca să ţină de "cald" locatarilor.

Ofiţerul acesta politic făcea parte dintr-o nouă garnitură de conducere a închisorii. Colier plecase şi venise comandant colonelul Crăciun, ajutat de colonelul Iacob şi de căpitanul Popa (pe ăsta îl chema creştineşte, dar era de alt rit căci nu se putea să

lipsească martie din post şi ei din echipă, de ce oare?). Echipa de miliţieni a fost întărită cu nişte plutonieri cu petliţă de grăniceri, care au stat cuminţi pe secţii până prin 1961-1962, când au început să lucreze conform pregătirii lor de securişti, cu informaţiile, cu cluburile, cu treburi de adjutanţă.

Pe prof. dr. ing. Cristea Marinescu nu l-am mai văzut. După ce m-am îmbolnăvit de tuberculoză, la secţia sanatorială la care am fost dus, au fost strânşi oameni din toată închisoarea. Am aflat că fusese scos în fabrică (doar la muncă îşi *„văzuse de treabă"* nu?) ca planton la un dormitor - nu muncea fizic -, se ocupa cu activitatea clubului nou creat. începuse *reeducarea* colonelului Crăciun, fără ciomagul cu care am fost (mal)-trataţi şi înfrânţi *studenţii de la Piteşti.* Intelectualii de aici, care atâţia ani ne-au bârfit şi ne-au dispreţuit, acum se convingeau dialectic. Iar unii dintre ei, cum se vede, ne-au lovit.

De aceea am fost atât de lung la vorbă în aceste ultime pagini. N-am extins prea mult şi fără rost o biografie. Am voit numai să cuprind o evoluţie de la abjecţie la demnitate şi alta de la demnitate la abjecţie. Fără modestie şi fără subiectivitate.

Nici nu ştiu cât de repede au trecut câţiva ani de închisoare, doar prin câteva repere cu care le-am marcat cursul. Acum, unde m-au dus, pe *Secţie* era o cameră mai mare, cu mai mulţi oameni de pedepse diferite, îmi amintesc că erau mulţi ţărani macedoneni, un student de la Bucureşti, Morărescu, fiu de moşier de prin Teleorman sau Vlaşca (nu mai reţin exact), ţin numai atât minte că mai avea doi fraţi arestaţi, că avea un număr atât de mare la picior încât nu a încăput în nici un bocanc de la magazie, plutonierul Biro, care cu ocazia asta am aflat că avea la bază cizmăria, a vrut să râdă de el şi i-a adus o pereche de pâslari ca să-1 încalţe, deoarece aceia se trag peste bocanci, sigur că trebuiau să fie buni, şi, spre marea lui mirare, nici aceştia nu-1 cuprindeau, încât a trebuit să facă apel la cunoştinţele lui profesionale din tinereţe şi să-i ia măsura pentru o încălţăminte specială. în ciuda acestei dimensiuni a extremităţilor inferioare, Morărescu era student la *Conservator,* la vioară, deci degetele mâinilor îl ajutau la măiestrie. Dar acest fost proprietar avea şi revendicări de *„clasă"* şi îl auzeam mereu vorbind cu macedonenii despre cum şi ce vor face ei cu cei care i-au năpăstuit.

Mai era şi un fost maior în cameră, spre marele meu regret i-am uitat numele, căci era o fire deosebită. Suferise mult în viaţă, făcuse cele două războaie contradictorii ale noastre şi contra bolşevismului şi contra hitlerismului, din prima până în ultima zi de beligerantă, văzuse stingându-se atâtea destine, iar înainte de a intra în închisoare îi murise soţia. Aceasta îl iubise atât încât a voit să-i facă încă un fiu pe lângă altul mai mare, pe care îl născuse cu dificultate. Maiorul, cu care mă împrietenisem bine şi ne petreceam mai tot timpul povestindu-ne, îmi dorea să-mi dea Dumnezeu o soţie devotată cum a fost a lui şi care s-a prăpădit la naşterea celui de-al doilea copil. Maiorul plângea şi acum când îşi amintea cum a adus în salon din sala de operaţie (îi făcuse cezariană) trupul inert al dragei lui care se sacrificase pentru fericirea lor comună. Când auzea discuţiile celorlalţi, el cel copleşit de suferinţe, mi-a spus odată: *De ce doctore, de ce să nu fim noi ultima generaţie de români care am suferit pentru credinţa noastră? Eu zic să-i iertăm pe toţi cei care ne-au făcut râu.* De-atunci mi-am repetat adesea, că cel care a cunoscut suferinţa, trebuie să fie bun, ca maiorul acela al cărui nume l-am uitat, i-am ţinut minte numai sufletul.

Aici, la *Secţie,* erau şi multe carantine şi n-am stat mult că am fost dus pe *Celular,* pe *scurta* din stânga, pe Est, la etajul II, împreună cu nişte oameni mai de curând arestaţi. Am constatat că aceştia erau victimele valului de arestări din 1958-1959 - deci eu împlinisem un deceniu de robie şi cinci ani de Aiud. Noii mei colocatari erau victimele campaniei de colectivizare forţată şi a celei de lichidare a ultimelor rămăşiţe de mentalitate burgheză şi fascistă. Unii erau intelectuali care până acum se încadraseră în noua orânduire, dar aveau de plătit pentru vechea lor orientare politică. Dacă la arestările din 1948 fuseseră vizate vârfurile, acum au mers cu represiunea până la mărunţii şefi de organizaţii săteşti de-acum 20 de ani. Cadre

didactice, preoţi, socotiţi că ar fi o frână în calea colectivizării prin prestigiul lor de altădată, au devenit victimele masivelor arestări din 1958-1959.

În camera aceasta ne-a băgat pe 9 inşi. încep descrierea sufletelor din această *cutie* cu Ştefan A. Minea. Fusese învăţător în Erbiceni, de lângă Podul Iloaiei. I s-a înscenat un proces la care martor principal al acuzării a fost chiar preotul satului. Acela afirma că la o beţie, Minea ar fi afirmat că vine el regele Mihai, călare pe un cal alb, şi o să facă el orânduială în ţară, că vine războiul şi vin americanii. Omul nega şi imaginea cu călăreţul şi în sinea lui condamna războiul. A străbătut stepele de la Răsărit şi călare şi pe jos, până la Don şi înapoi, cu grad mărunt de caporal, cu mizeriile şi temerile ostaşului care îşi vede căzându-i alături camarazii. Iar preotul fusese acolo cu grad de căpitan, mânca la popotă şi juca la etape cărţi cu ofiţerii. Dăscăliţa lui Minea trebuia dintr-un salariu să-şi crească fiul, iar preoteasa se bucura de unul din cele două salarii ale preotului plecat pe front (familiile ofiţerilor primeau un salariu în ţară, acasă, separat de cel primit de combatant pe front). Minea, băgat la închisoare de mărturia unuia care a profitat de război, îl înjura şi devenise anticlerical înfocat, poate şi ca efect al educaţiei primite la *I.C.D. (îndrumarea Corpului Didactic,* care se instituise în ţară pentru îndoctrinarea cadrelor didactice, fapt aflat acum de mine de la el). Când a mai venit în celulă un cleric, fostul protopop de la Negreşti, Vaslui (condamnat pentru afirmaţie anticolectivistă, în realitate în 1940 purtase şi el cămaşa colorată) dintr-un nimic au sărit la bătaie, de nu mă interpuneam se maltratau reciproc.

Cu învăţătorul Minea eu am făcut casă bună, căci era şi el stupar, iar eu, după convieţuirea cu *Moş Albină,* ştiam atâtea despre dulcea lor ocupaţie încât nici un apicultor nu ar fi zis că nu fac parte din asociaţie. Acasă îşi petrecuse zilele între gâzele pe care le iubea şi îşi luase ca ajutor şi ucenic la stupină pe fiul cel mic, în vârstă de numai 6 ani. Acela a început să rabde cu stoicism înţepăturile, dar tatăl povestea şi acum, cu duioşie, cum micuţul odată nu s-a mai putut abţine şi a izbucnit:

- *Tăticule, o fi bună mierea, dar prea al dracului înţeapă albinele!*

După despărţirea noastră, am auzit că învăţătorul a fost dus în fabrică şi, ca şi Cristea Marinescu, a ajuns şeful unui *club de reeducare.* Anticlericalismul său era în notă comună cu regimul, încât nu i-a trebuit mult ca să se pună complet de acord cu *politrucii.* De n-o fi fost de la început aliatul lor. Nici n-am stat să mă mai gândesc ce or mai fi spus amândoi foştii mei colegi de cameră despre mine. Nu mă mai prea interesa.

Mai era un învăţător, dar acestuia i-am uitat numele, care a făcut războiul cu grad de ofiţer, ajungând căpitan în rezervă de motomecanizate. Cunoştea bine motoarele şi mecanica lor, ne-a ţinut chiar prelegeri despre ele, ajutându-se în expunere de mulaje din săpun, realizate cu măiestria cu care erau înzestrate multe din cadrele didactice de altă dată.

Al treilea învăţător era (Mihai?) Dărângă, din Murgeni, din partea Bârladului. în tinereţea sa funcţionase ca şi Minea, în Basarabia. Povesteau cu farmec viaţa din provincia de peste Prut, căci pe atunci fuseseră tineri şi tinereţea pune farmec în toate.

Povestea despre dreptul la viaţă, mai corect, despre dreptul de a te naşte. Dăscăliţa lui dragă (soţia era tot învăţătoare) după ce-i făcuse două fete. la a treia naştere, când şi-a văzut progenitura şi apoi soţul, a izbucnit în plâns: *Mihai, dragă, iartă-mă, că tot fată ţi-am făcut.* Fireşte că acesta a iertat-o, dar şi-ar fi dorit să mai fie 9 pălărie în casă. Trei fete acum, erau destule. Soţia nu a mai îndrăznit să încerce. Dacă a văzut că barza iar dă târcoale cuibului lor, a umblat pe unde a ştiut ea pe vremea aceea, dar fără rezultat. După ce a epuizat toate metodele empirice a apelat şi la un medic, dar acesta nu s-a mai prins, era prea târziu. Astfel băieţelul a avut noroc să se nască, iar tata să se bucure de fecior, împreună cu disperata lui dăcăliţă. Când îmi povestea mie astea, flăcăul se apropia de facultate şi era mândria tatălui, căci avea talent literar.

Tatăl, ca mulţi alţi învăţători, iubea literatura română. în lipsa cărţilor se mulţumea şi cu cea orală, învăţând bucuros puţinele poezii pe care le reţinusem şi eu. M-am ferit să-i spun din poezia închisorilor.

Nu mi se părea mie chiar curată compania în care eram. Până acum nu aveam ce le reproşa oamenilor nimic, dar nu-mi explicam de ce m-a băgat în cameră cu proaspăt-arestaţi, numai eu fiind vechi şi cu pedeapsă mare. Aşa că aveam rezerve. Dacă n-ar fi urmat decât evoluţia lui Minea şi tot am avut dreptate în bănuielile mele.

Tot bârlădean era şi nea Neculai Ouatu, acesta chiar din oraş. Era mai în vârstă decât noi, dar nu aşa de mult cât îl arăta părul său cărunt. Era alb tot, dar nu ca cei ce sufereau de albinism. Fusese funcţionar la primăria oraşului şi îi plăcea şi acum tipicul şi ordinea. Când se făcea vreun tabel sau îl întreba cineva cum îl cheamă, dicta literă cu literă frumosul său nume, nu cumva să îl pocească cineva: *O.U.A.T.U Neculai.* Şi cum cei din cameră nu se abţineau toţi să nu râdă, îi apostrofa: *Ce râzi, domnule, îs unii proşti, ori nu aud bine şi mă scriu Oatu, din două silabe, dar pe mine mă cheamă - OUATU, cu trei silabe.*

Treaba asta cu silabele a produs o disputa din cele ce se iscă în închisoare, din lipsă de altceva mai serios de vorbit. Dărângă susţinea că prenumele Ion are două silabe, I-ON. Aşa se pronunţă în Moldova. Eu am invocat şi folclorul, unde în toate cântecele cu *Ion* cântăm o măsură. Dar moldovenii ceilalţi din cameră, adică toată camera, i-au ţinut toţi *isonul* şi mi-au cântat cuvântul în două măsuri. Cum astfel de discuţii sunt interminabile, toată lumea are dreptate, m-am retras. N-aveam nici un *Graur* cu noi să ne lămurească. Eu am rămas să-mi zic cum mă ştiam de mic că mă cheamă şi pe mine şi pe tata. Ion, dintr-o silabă. Ne mai certasem odată la Gherla în camera mare, în ce parte este strâmbă coada la bardă. Se împărţiseră oamenii în două, ba la dreapta, ba la stânga, până a venit un *priceput* care ne-a lămurit că depinde cum e meşterul, dreptaci ori stângaci. Aşa că de-atunci m-am învăţat minte, să nu mă mai ambalez în astfel de dispute, bune pentru academicieni.

Am lăsat mai la urmă pe Vasile Gh. Amarinei, de pe la Fălciu. Era ţăran şi muncitor sezonier la linie, la *CER.* Primise cea mai mare pedeapsă dintre cei de faţă, căci fusese încadrat într-o organizaţie cu alţii, în mod caraghios, după părerea mea. Era un om fără prea mult orizont. Recunoscuse la anchetă că, mergând la un frizer din sat, în aşteptarea rândului, ascultase el şi încă unul *Europa Liberă.* Când 1-a întrebat securitistul de ce, a răspuns că lui îi place muzica populară şi de aceea au dat drumul la aparat. De ascultau de mai multe ori, ar fi ştiut săracul că ăia nu prea cântă. în schimb, i-a *„cântat"* frizerul. El nu ştia că frizerii, cârciumarii, chelnerii, personalul din hoteluri, recepţia ca şi cel de servici, de când lumea au fost „ *ochii şi urechile regelui",* cum se spunea odinioară informatorilor stăpânirii. Dar ce 1-a durut mai tare a fost faptul că la proces a venit ca martor al acuzării şi un nepot, care rămăsese de mic orfan şi-1 crescuse el. Acesta a depus mărturie că unchiul Vasile făcea politică duşmănoasă contra regimului. întrebat de preşedinte, să precizeze, tânărul ţăran a răspuns: *Păi întotdeauna când mergeam la el, îl găseam citind ziarul la coadă.* Mărturia a fost edificatoare, căci un ţăran care citeşte ultima pagină, unde se găsesc ştirile externe, înseamnă că aşteaptă anglo-americanii. Altfel se mulţumea cu articolul de fond şi cu fotografiile celor din prima pagină.

Oamenii aceştia mi-au povestit despre campania de la colectivizare. N-a fost sat să nu fie oameni închişi. Amarinei avea un umor ţărănesc şi făcea haz de ridicolul unor cazuri auzite de el în aresturile prin care trecuse.

Un preot a fost condamnat la 8 ani de zile pentru că a făcut cu ochiul. Da, asta era fapta. La judecată a venit un martor din satul lui care a depus că preotul 1-a îndemnat să nu se înscrie în colectiv. Preotul a rugat instanţa să întrebe martorul dacă n-a fost el, cu învăţătorul, dirigintele poştei, mă rog toate autorităţile comunale în curtea gospodarului şi l-au sfătuit să se înscrie: *Da, domnule preşedinte, este adevărat că a fost şi a zis, dar la plecare, s-a întors din dreptul porţii, şi mi-a făcut semn cu ochiul.*

Pentru asta, opt ani închisoare corecţională.

Un alt gospodar dintr-un sat era condamnat, cum zicea el, pentru că şi-a făcut cruce. Manifestarea asta duşmănoasă contra *„colectivului",* 1-a costat 7 ani. Ce se întâmplase? La inaugurarea *„colectivei"* făcute la ei în sat, s-a organizat o petrecere cu lăutari şi joc, la noul sediu. Săteanul a trecut pe uliţă, s-a uimit de petrecere şi, mergând mai departe, şi-a făcut cruce. Poate semn că şi acolo o fi *Ucigă-l toaca.* Careva 1-a văzut şi acum se crucea la puşcărie ce mai belea a dat peste capul său.

Amarinei mai râdea şi de păţania unui preot, căruia îi găsiseră un carnet intitulat *Comunişti bătuţi de Dumnezeu.* Trecuse în acel carnet diferite cazuri de membri de partid, adesea marcanţi, care avuseseră diferite necazuri: unuia i-a luat foc casa, altuia i-a fugit nevasta, unul s-a accidentat cu maşina, altul a murit de trăsnet ori a căzut din pod, mă rog, câte fapte diverse nu se mai petrec. Dar părintele le înscrisese numai pe cele ale celor certaţi cu Dumnezeu. Asta tot instigaţie se chema şi 1-a bătut soarta cu câţiva ani, de nu l-o fi bătut şi anchetatorul.

Pedepsele curgeau gârlă peste ţară. Se spunea că un director de închisoare întrebând un deţinut despre pedeapsă, acesta i-a răspuns că deşi este nevinovat, a primit o pedeapsă de 15 ani.

- Nu se poate, zise acela, daca nu făceai nimic, îţi dădeau şi ţie 8 -10 ani ca la alţii. Aşa, ai făcut tu ceva.

Caz real şi antologic.

Nea Vasile Amarinei era dornic să ştie câte sunt şi au mai fost prin lume. Mă întreba despre diferite evenimente istorice, despre locuri şi despre ţări. Chiar dacă n-am avut când colinda lumea şi să povestesc din cele văzute de mine însumi, îmi plăcuse şi istoria şi geografia, încât îi puteam satisface din aspiraţiile sale. Vorbeam cu el ceasuri întregi şi nu se mai sătura să audă ba de unele ba de altele. învăţătorii însă nu găseau nimic de vorbit cu ţăranul şi asta mă intriga.

Într-o zi a avut o dispută cu Dărângă, şi nici una nici două, ca la poliţie, că s-a organizat cu mine şi că învaţă de la mine poezii legionare.

- Nea Vasile, zic eu, poţi jura dumneata că ne-ai văzut făcând asta?

- Da, mă jur.

Ca şi altă dată Piringiu, îl vedeam şi pe acesta jurându-se mincinos, numai ca să aibă dreptate într-o dispută oarecare. Şi încă odată m-am convins cât pot fi oamenii de perfizi.

Minea mi-a spus atunci, că aşa-mi trebuie, că toată ziua îi caut în coarne şi acum uite ce îmi face. Eu însă am continuat să-i povestesc ca şi mai înainte.

După ce ne-am despărţit, eu m-am îmbolnăvit iar el a fost scos la muncă la grădină, pe la magazii, circula. Eu mă găseam la *Secţia T.B.* C, iar el auzise că sunt acolo. A adus ceva pe secţia asta, m-a chemat la poartă şi ferindu-se de miliţianul care-i însoţea, mi-a dat printr-o crăpătură o ceapă. Ce mare lucru poate fi o ceapă! Poate exprima totuşi o parte din starea sufletească a unui om. în plus, ceapa aceea a fost singura ceapă crudă pe care am mâncat-o în acei ani.

De la oamenii aceia am aflat cum se mai trăieşte afară, cum au evoluat mentalităţile. Am întrebat cum se adresează unul altuia, dacă-şi zic toţi *tovarăşe* ori au mai rămas şi *domni,* cum se saluta unul pe altul şi dacă se mai săruta mâna la fete şi la cucoane. Voiam să aflu şi lucruri mari dar şi nimicurile de fiecare zi.

Am fost „ *bucuros de oaspeţi"* dacă asta era bucurie, să mai vezi un necăjit lângă tine.

Cu valul acesta de noi arestaţi, condiţiile de existenţă au devenit tot mai mizerabile în închisoare. Mâncarea a devenit tot mai rea, să-i facă pe noii veniţi să simtă ce-i aceea puşcăria, să rabde, să se chinuie. Numai că ei mai aveau rezerve subcutanate de acasă, pe când la majoritatea dintre noi pielea mai stătea şi direct pe oase.

În cameră eram 7. Puteam fi 8 şi am ajuns chiar zece. Câte 2 în pat, patul avea o lăţime de 80 cm. Se dormea cu capul la picioare, cum se spunea. Dacă dormeai alături, riscai să cazi din pat, aşa, unul cu capul şi cu nasul la picioarele celuilalt, era mai comod (vedeţi ce relativă poate deveni noţiunea de comod?).

Lângă aceşti moldoveni eu am fost adus ultimul, paturile erau deja ocupate - jos primi ocupanţi - şi mie mi-a băgat miliţianul o saltea pe care am pus-o pe jos, după uşă, cu capul sub *tineta* de apă, care am spus că la Aiud era suspendată pe două console ieşite din perete. La partea cealaltă a uşii, la 80 de cm. de nasul meu, era *tineta* cu excremente.

În primii ani de închisoare, pătura de acoperit ţi se dădea pe inventar, în ultimii ani însă, devenise inventarul camerei şi se transmitea de la un deţinut la altul. în condiţiile unei mari mişcări de efectiv şi a permutărilor patronate de ofiţerul politic, primeai adesea pătura unuia care s-a învelit şi peste bocanci, de frig, ori a altuia care a murdărit-o. Cea cu care m-a procopsit pe mine era o pătură veche, o ruptură subţire, şi cu o pată ruginie pe ea. La nivelul podelei, cum dormeam eu, era frig, căci între timp se făcuse iarnă. Am dormit cu capul sub pătură filtrând aerul, şi aşa redus din cameră, prin această gioarsă pătată. Când m-am îmbolnăvit, am refăcut istoricul îmbolnăvirii şi am tras concluzia că pata de pe pătură a fost urma unei hemoptizii care a încheiat viaţa altui nenorocit. Mai ştiu eu, a fost o întâmplare că mi-a dat pătura asta ori putea să fie şi o premeditare.

Când erau mai puţini, a fost o vreme când aveam fiecare cana lui de băut apă. Acum însă rămăsese în cameră o singură cană. Cu aceea se scotea apa din *tineta* de apă, cu aceea se bea de către cele 4-8 persoane dintre care şi mustăcioşi care îşi muiau podoabele de sub nas în cana tuturor.

Dar cana asta mai vrea o funcţie importantă, nu era numai pentru băut. Am mai spus că nu aveam voie să avem hârtie, nici igienică nici neigienică. Atunci am făcut apel la civilizaţia turcească şi a trebuit să ne spălăm. Cu ce? La început am folosit sticle goale de medicamente. în fiecare celulă, în colţul cu *tineta* se găsea o *sticlă igienică.* Dar asta a fost înainte de a se porni administraţia pe materialele didactice ale deţinuţilor. Ca să nu mai scrie nimeni nimic, ca să nu mai înveţe nimeni nimic, ne-au luat şi *sticlele igienice.* Singurul recipient rămas în cameră era cana de apă. Cu ea beau apă toţi cei 4, 8, 10 din camera, cu ea se spăla fiecare la şezut, turnându-şi cu mâna în cealaltă, dar nu mai mult de o cană. Nu mai mult de o cană, căci *tineta* era de 8-10 litri şi din ea beai, spălai gamelele după mâncare, spălai şezutul şi apoi, puţin, dacă mai rămânea, te spălai şi pe mâini. E abject? E scârbos? Aşa era, astea erau condiţiile de civilizaţie într-o închisoare comunistă din 1960 şi după acest an, până m-am eliberat în 1963, tot aşa a fost.

Vă închipuiţi certuri şi discuţii inutile ce se iscau. Unii oameni erau bătrâni ori neputincioşi şi le tremura mâna, alţii erau mai nepăsători şi apucau cana unică oricum, nu neapărat de toartă, de unde se nimerea. Iar alţii spumegau pe drept, căci se vedeau spurcaţi de promiscuitatea asta, care ni s-a adăugat zilelor noastre numai ca să înnegrească traiul noilor arestaţi, să ajungă să dorească libertatea şi civilizaţia şi să accepte condiţiile care li se vor pune.

Dar nu era destul. înainte, gamelele se păstrau în camere, asupra noastră. Acum deveniseră şi ele obiecte de inventar al *Secţiei,* ca şi lingurile. Erau însă în număr mult mai mic decât efectivul *Secţiei,* aşa că la servirea mesei miliţianul adesea te zorea, să ia gamelele să le ducă la alţii. După mâncare se spălau toate cu o apă, trecându-se lăturile dintr-una în alta, şi apoi se limpezeau iar toate cu o apă puţină. E drept că nu avea de unde să rămână grăsime pe pereţii veselei, dar oricât nu-ţi era tot una când vedeai că-ţi vine mâncarea într-un vas nespălat, sau când ştiai că mănânci cu o lingură care trecea prin gura altora, fără a fi spălată, cum ştii că ar fi trebuit să fie.

La sfârşitul iernii am început să transpir noaptea. îmi era bine, nu mai sufeream de frig, dar eram îngrijorat. Simptomul acesta apare la o însămânţare ori la o evoluţie tuberculoasă. Ar mai fi trebuit asociat cu subfebrilităţi vesperale şi cu inapetenţa şi slăbire în greutate. Termometru $_{n}$u aveam. De slăbit apoi asta era şi efectul regimului alimentar de înfometare, care am spus că s-a inaugurat cu ocazia venirii ultimului val de arestaţi.

Nu aveam nici un alt simptom, aşa că viaţa mergea mai departe. Pentru scurt timp m-am mutat cu moldovenii mei pe partea de Sud, pe *lungă.* Aveam loc în pat, căci plecase mai întâi învăţătorul cu motoarele. Apoi în aceeaşi primăvară m-am despărţit de ei, fiind repartizat la o celulă de la etajul trei, prima cameră dinspre Vest, pe *scurta* dreapta. Eram numai trei în cameră.

Reţin numele lui Ion Papuc. Acesta era originar din Odăile - Buzău, dar după război migrase în câmpia Brăilei, unde îşi întemeiase gospodărie prosperă, căci pământ găsise şi putere avea, era om la 40-45 de ani.

În satul lui de baştină lăsase dragostea tinereţii sale, despre care povestea cu talent şi cu pasiune, ca un ecou al unei fericiri pierdute. Însuşi spunea că este un roman, că a încercat să-1 pună în versuri. Aşa vedea el romanul. Nu avea şcoală multă, câteva clase la *Şcoala de Arte si Meserii,* dar la meşteşug renunţase, pentru agricultură. îi plăcea şi de aceea a şi pornit la câmpie, unde a găsit altă femeie, cu care a făcut casa.

Povestea cu antren şi multe peripeţii din viaţa lui de jandarm, căci făcuse armata la această armă. Atâtea a povestit, încât dacă mi-aş pune mintea şi aş avea şi talent literar, le-aş cuprinde într-o nuvelă cu titlul *Amintirile caporalului Papuc.*

Redau numai una dintre acestea, care mi s-a părut mai în legătură cu prezenţa sa în închisoare.

În timpul războiului era concentrat tot la jandarmi, la o companie de pază de pe lângă un lagăr de evrei din Transnistria. În apropierea lagărului era o comună de nemţi, vechi colonişti. Părinţii şi bunicii acelora căzuseră victime, în revoluţie, bandelor bolşevice conduse adesea de comisari politici evrei. Evreii români, din lagăr, în mare parte bucureşteni, nu le făcuseră nimic acelor bunici, dar nepoţii de astăzi se răzbunau rasial şi luau detaşament după detaşament de oameni din lagăr pentru lucrul câmpului. Prea repede însă veneau după alţi oameni şi evreii din lagăr intraseră în panică, fiind convinşi că acolo îi aşteaptă moartea.

Papuc îi mai ajuta la magazie cu câte-o pâine şi îi cunoştea. N-a spus-o dacă a făcut-o din umanism, ori pe bani, dar oricum, în condiţiile acelea, era un ajutor. într-o zi, vine disperată o fată, fostă studentă la Bucureşti. Aflase că fusese trecută pe lista următorului detaşament care pleacă la nemţii aceia... L-a rugat s-o ascundă la magazie, oriunde o ştii. îl ruga şi i se oferea: *Sunt aşa cum m-a făcut mama. Ia-mă, fă cu mine ce vrei, dar scapă-mă.*

Lui Papuc îi era frică. Hai, o pâine două, acolo, mai mergea. Dar dacă-1 prindea cu aşa ceva, risca să fie trimis la *Curtea Marţială* şi cea mai mică pedeapsă era trimiterea în linia întâi, la unităţile de combatanţi, sau de pedeapsă. Şi n-a ascuns-o. Când a trecut detaşamentul spre moarte, prin dreptul magaziei şi mai încolo, fata cu capul întors spre locul unde-1 ştia, îl striga disperată: *Papuc, scapă-mă! Papuc, scapă-mă!*

L-a strigat până mai departe şi tot nu credea că este inutil. Fostul caporal Papuc spunea că parcă şi acum mai aude glasul disperat al acelei fete deosebit de frumoase.

Din lagărul acesta i s-a tras condamnarea de 6 ani pentru care venise acum la Aiud. El spunea că i-a făcut-o un avocat evreu din Bucureşti, Riştea, pe care îl refuzase să-i aducă în ţară o scrisoare clandestină. Se jura pe copiii lui că nu a năpăstuit pe nimeni. E posibil.

Am mai întâlnit la Gherla pe un medic ginecolog, dr. Mişca, fost în tinereţe asistent universitar la Cluj. Era condamnat la trei ani de închisoare, pentru că în timpul războiului, fiind concentrat, a funcţionat pe lângă un lagăr evreiesc, nu departe de Bucureşti. Spunea că la vremea aceea luase măsuri încât în lagărul lor a fost cea mai mică mortalitate prin tifos exantematic, în raport cu alte unităţi de acest gen. Deci a salvat viaţa multora, la asta însă nu s-a uitat nimeni. L-au condamnat, cum zicea el, ca să fie, în cadrul pedepsirii tuturor autorităţilor lagărului. Evreii n-au iertat nimic şi au aplicat mai mult decât *Legea Talionului.* Accept condamnarea justificată a adevăraţilor călăi. Cu dr. Mişca m-am întâlnit după eliberare la spitalul din Ora viţa,

unde funcţionam amândoi ca medici (eu la ţară) şi mi-a reluat povestirea de la Gherla mai în amănunt şi nu-şi făcea omul nici un reproş, căci nu-şi găsea nici o vină. De altfel şi pedepsele de la trei la şase ani, când instanţele se jucau cu condamnările, dovedesc micimea vinii şi a răzbunătorilor.

Papuc mi-a mai povestit despre viaţa deportaţilor din Bărăgan. Auzisem că au fost deportaţi oameni de pe la noi, dar nu auzisem prea multe despre ce s-a mai petrecut cu ei. în apropierea satului său s-a făcut un sat de deportaţi bănăţeni, Bumbăcari. La început oamenii au locuit în bordeie, apoi şi-au construit case din paiantă. Cum la prima iarnă i-a găsit crivăţul nepregătiţi. Apoi povestea cum s-a milostivit de două fete orfane, sârboaice, care au adunat cioturi de floarea soarelui, rămase de la alţii, şi le-a cărat la casele lor. Mizerii, mizerii.

Dar eu, cu circumspecţia mea dobândită în împrejurările prin care am trecut, mă întrebam şi despre el, de ce l-a băgat cu mine în cameră? Poate omul era de bună credinţă, dar eu îmi făcusem o părere proprie despre foştii poliţişti şi foştii jandarmi. îi consideram deformaţi, mercenari, gata să lupte pentru stăpânire. Asta le-a fost meseria. Aşa că aveam toate reticenţele.

Nu mai ştiu dacă tot aici am stat cu un doctor, Ilie Niculescu (medic, altul decât dr. Ilie Niculescu, comandantul legionar). Era un om mic de stat şi palid, peste fire. Fusese pe front, în Crimeea, şi reţin numai ce-i mai semnificativ.

La evacuarea Crimeii, se stabilise o unitate de sacrificiu, o ariergardă care nu mai avea şanse de îmbarcare, acoperea numai îmbarcarea celorlalţi. Ruşii realizaseră supremaţia şi în aer şi mai scufundau din cei ce se considerau salvaţi, odată cu îmbarcarea. El fusese unul din medicii unităţii şi l-au găsit tocmai pe el să-1 lase cu ariergarda. Doar nu era să rămână medicul militar, de carieră, că doar investise prea mult armata în pregătirea lui. *„ Civilul " ?* Putea muri, era pagubă mai mică. Unde mai pui că avea şi cazier politic. Norocul a fost că, în încercuire, s-a îmbolnăvit de icter (pe atunci nu se spunea hepatită epidemică) şi nemţii cu care luptau alături, l-au evacuat cu avionul.

Nu sunt sigur dacă ştiu de la el, ori mai degrabă de la *„ cavaleristul"* Ştefan A. Minea povestea morţii sublocotenentului de rezervă Traian Laza. Era din comuna Vrani, din apropierea Oraviţei, fusese avocat, iar în toamna 1940 a fost prefect legionar de Caras. Era într-o unitate de cavalerie şi a fost trimis într-o misiune de cercetare. Partizanii ruşi, rămaşi prin pădurile Crimeii, l-au prins şi l-au schingiuit. Când au înaintat ai noştri, i-au găsit trupul oribil mutilat. I-au capturat şi pe partizanii respectivi, pe care potrivit legilor războiului, i-au executat *(Convenţia de la Haga,* despre *franctirori).* După război, comandantul unităţii româneşti a fost condamnat pentru executarea partizanilor (între care desigur şi schingiuitorii lui Laza). Moartea tânărului avocat (avea atunci 28 de ani) face parte din cele scontate de *Marele Stat Major,* prin ordinul acela găsit de Mitică Staicovici (despre care am vorbit în alt capitol). De altfel şi lăsarea doctorului Niculescu în misiune periculoasă - ariergarda încercuită) tot aici se încadrează. Legionarii cu cazier trebuiau omorâţi de ruşi, să nu se mai întoarcă în ţară, unde să mai fie o problemă pentru Antonescu ori pentru alţi politicieni pe care îi slujea *Marele Stat Major.* Starea sănătăţii mele mergea tot mai rău. Au apărut nişte colici abdominale. Părea că merge durerea de-a lungul intestinelor, până la un anumit punct, unde se oprea şi dispărea de parcă nu aş fumai avut nimic. După un timp, se repetau durerile acestea.

M-am cerut, la raportul de dimineaţă, să fiu scos la vizita medicală, exista pe atunci un plutonier sanitar şi un medic civil, dr.Marinescu (prenumele?). Miliţianul - şef de *Secţie* - m-a notat, dar vizita întârzia. Nu mai puteam mânca. Cele 250 de grame de surogat de cafea, pe care le primeam dimineaţa împreună cu 125 grame de pâine, la înghiţeam cu greu, dar la amiaza încă le râgâiam, senin că nu părăsiseră stomacul. La prânz renunţam, îl dădeam colegilor din cameră (în ciuda insistenţelor lor ca să mănânc, nu puteam). Din cină, ciuguleam puţin, ca şi cum nu aş fi mâncat. Scaune nu mai aveam decât rar, apoi parcă nu am mai avut de-o vreme. Ce mai, sub-ocluzie intestinală, căci a mai apărut şi câte o vomă. În sfârşit, cam prin 28 mai

1961, am reuşit să ajung la vizita sanitarului. Acesta m-a notat pentru consultare de către medic şi am revenit în celulă fără nici un leac. în 8 iunie (acelaşi 8 iunie al meu) mă scoate la vizita doctorului Marinescu. Îi expun simptomele care pledau pentru o afecţiune peritoneală. Abdomenul devenise balonat şi foarte sensibil-dureros la palpare. Mă durea şi când puneam pătura pe burtă. Dr. Marinescu a optat şi el pentru peritonită. M-a trimis şi el în celula, tot fără nimic. Abia după aproape o săptămână, pe 14 iunie, am fost scos din cameră şi dus la Spitalul închisorii. în tot acest timp, în cele 2 săptămâni de când am fost scos prima dată la sanitar, în celulă nu am primit nici un medicament.

Întârzierea internării în spital s-a datorat probabil conducerii politice. Eu am rezistat aşa, cu aer şi cu duh (adică de două ori aer). Mâncarea nu o puteam mânca, leacuri nu aveam şi am ţinut-o aşa până la internare. Dar nenea Pavel Andrei, despre care am mai vorbit, fiind mai bătrân şi mai firav, s-a prăpădit în celulă în aşteptarea internării, cam în aceeaşi perioadă cu boala mea.

Probabil că atârnau multe în cumpănă, până se rosteau zeii noştri politici care aveau putere de viaţă şi de moarte asupra noastră. Cred că nici unul dintre ei astăzi nu mai recunoaşte că au omorât oameni prin întârzierea asistenţei medicale.

Cu colonelul Iacob avusesem o discuţie, pe când venise, alta decât cea cu ciocănitul *la perete.* Probabil că se luase după dosarul meu de *„piteştean"* căci mi-a cerut să colaborez, adică să mă folosească de *turnător.* L-am întrebat atunci în ce calitate aş face asta şi i-am spus:

- *Dumneavoastră sunteţi comunist şi vă apăraţi regimul. Eu în ce calitate să lupt alături de dumneavoastră? Comunist nu pot fi, înseamnă că numai să vă folosiţi de mine.*

- *Cum să nu, zice el, şi dumneata* (în asemenea cazuri deveneam dumneata) *poţi deveni comunist.*

- *Dar statutul partidului dumneavoastră împiedică pe foştii legionari să devină membri de partid* - continuai eu.

- *Se poate face excepţie,* zise el ca să mă ademenească, crezând că aş dori aşa ceva.

- *Domnule colonel, nu sunt atât de naiv încât să-mi închipui că pentru Ion Munteanu se va schimba statutul partidului. Deci, unealtă, cum aş fi alături de dumneavoastră, nu primesc. V-aţi servi numai de mine. Pentru dumneavoastră stele şi pentru mine - zăbrele.*

Discuţia s-a încheiat aşa, iar acum, când mă pândea moartea, mi-o plătea. De felul meu am fost rezistent la boli. Timp de doisprezece ani, cât trecuse de la arestare, nu fusesem bolnav niciodată. Micile guturaiuri care le-am făcut, soldate cu câte un herpes peri-oral nu m-au făcut să merg la cabinetul medical. Dacă ţin bine minte, ne-a scos odată, prin 1959-60 la un control medical pentru scoaterea la muncă. în 1951 nu ni s-a făcut aşa ceva. Cu această ocazie am fost depistat cu o hipertensiune arterială uşoară, 19 cu 9,5. Am fost respins, dar nici medicamente nu am primit. De altfel, toată viaţa mea, în continuare, nu am făcut nici o pneumonie ori o gripă, deşi ca medic am fost în contact permanent cu bolnavi, sursele de infecţii. Cum se zice, am fost un catâr sănătos, Cred că rezistenţa asta naturală a mea faţă de boli m-a ajutat ca la capătul celui de al treisprezecelea an de puşcărie să supravieţuiesc totuşi neomeniei *politrucilor* de la Aiud, care, ori că au vrut să se scape de mine, ori au vrut să-mi arate puterea lor, pentru un şantaj ulterior.

AIUDUL, CUTIA CU SUFLETE - 3

Securitatea intoxica deţinuţii şi. chiar organele sale inferioare prin zvonuri false, menite să sondeze starea de spirit. în vara lui 1953 a fost lansat un zvon că vin americanii. Se ştiau şi etapele de înaintare, pe oraşe nominalizate (la cutare dată, erau la Deva, de exemplu). Chiar în zilele acelea ing. Marinescu a fost luat la o

anchetă la Bucureşti. Apropiaţii lui din colonie, gata, a fost dus pentru a intra în noul guvern. S-a întors repede, dar nu i-a putut lămuri pe ai săi că în ţară e linişte, nu-i vorba de nici un american. Cineva mai intim, o personalitate, 1-a luat de-o parte, conspirativ:

- *Hai, Cristache, mie poţi să-mi spui, chiar nu sfii nimic?*

Bieţii oameni, ce plase au mai luat, cum şi-au bătut joc de speranţele lor. Dar *Securitatea* sonda şi cum ar reacţiona deţinuţii la o astfel de ocazie şi chiar propriile lor cadre. Atmosfera a fost creată peste tot, în toate coloniile, şi cineva povestea cu umor negru cum un miliţian ciomăgaş a început să se dezvinovăţească, spunând că el chiar dacă a bătut, a dat numai în cei care aveau cojoc (purtat pe dedesubt, căci pe deasupra hainele închisorii erau obligatorii).

Nu mai reţin succesiunea în care am mai fost anchetat despre diferiţi colegi ori foşti camarazi de organizaţie, despre care nu auzisem să fi fost arestaţi. încep cu o anchetă despre un coleg mai ilustru, ajuns ministru la Sănătate.

Deci, într-o bună zi, conform uzanţelor de aici, cu mantaua pe cap am fost condus de braţ, în faţă, la un birou deja cunoscut de la ancheta descrisă. Anchetatorul era civil, părea de vârstă apropiată de a mea, de statură potrivită, cu faţa regulată, mai mult pătrată decât alungită şi cu un ten spre brunet. Dar el era cu spatele către lumina ferestrei, aşa că nu-i distingeam prea bine tenta.

Numele, prenumele, condamnarea, originea... etc... Fireşte că numai eu aveam date personale de cunoscut, el de bine crescut ce era, nu a catadicsit să spună cum îl cheamă.

Subiectul anchetei - colegii mei de clasă de la Liceul din Oraviţa. S-a oprit asupra numelui Octavian Berlogea. Auzisem, deşi în închisoare, ca acesta ajunsese ministru la Sănătate (nu ştiam însă că adjunct). Fusesem foarte intrigat de ascensiunea lui. în clasă era un elev de nota 7. E drept că, muncitor, îşi făcea regulat şi singur temele acasă, bune ori rele, le făcea. Nici la Facultate nu a strălucit, aveam alţi colegi, trecuţi la comunişti, care îl depăşeau cu mult ca situaţie şcolară.

Aşa că am început să-i spun anchetatorului, la întrebarea ce ştiu despre Berlogea, cum îl ştiam eu pe colegul meu.

- *Nu, nu,* zice acela, *nu mă interesează părerile tale despre el* (pesemne că nu era încântat de portretul meu), *ci fapte. A fost sau nu legionar? Tu trebuie să ştii, căci ai fost şeful clasei.*

Am negat. Berlogea nu fusese nici în *Mănunchiul de Priteni,* nici măcar în *Unităţile de Pregătire,* înfiinţate în toamna lui 1940. Nu avusese nici o atitudine manifestă, dar'mi-te o activitate politică, nici pe vremea liceului nici în primii ani de facultate. De-abia prin anul patru sau cinci, prin '46 -47, dorind să ajungă extern la Spitalul *CER.* din Cluj, s-a înscris la comunişti, condiţie fără de care nu se putea accede la *C.F.R.-ul* deja comunizat.

Anchetatorul insista. Discuţia continua. A întrerupt-o colonelul Crăciun, directorul închisorii, care a venit şi au plecat împreună la masă. Dar atunci i-a spus colonelului:

- *Îl ai pe ăsta aici şi nu vrea să spună nimic.* Iar către mine:

- *Să te mai gândeşti, mă.*

El a plecat la masă iar eu am rămas cu răbdarea şi cu gândurile mele. Cine-o fi ăsta? Dacă îl ia pe colonel cu singularul, este ori prieten, ori acelaşi grad ca el, ori şi mai mare în grad.

Când a venit, după masă, mai spre seară, i-am spus:

- *Domnule anchetator, Berlogea n-a avut nimic cu noi. Dacă aş spune că a fost, aş minţi şi aş încurca toată lumea, pe mine, că m-aş angaja într-o minciună, pe dvs. că v-aş pune pe căi false şi pe el că l-aş năpăstui.* Dar acela o ţinea pe-a lui, nu şi nu, să spun că a fost cum zicea el. Atunci i-am spus şi eu:

- *Ce credeţi dvs. că mă leagă de un om care face parte dintr-un guvern care mă ţine închis? Ce am eu cu astfel de oameni?*

Şi m-a lăsat în pace.

La o întâlnire comemorativă, a XXX-a aniversare de la terminarea Facultăţii, dr. Alexandru Frăţilă, care trăieşte la Oţelu Roşu, mi-a spus că a fost şi el interogat o după amiază întreagă şi apoi seara, despre Berlogea. Anchetatorul lui fusese Ilie Verdeţ, a cărui figură era pe-atunci destul de des prin ziare şi 1-a recunoscut. Verdeţ era la vremea aceea responsabil de cadre al Guvernului. Atunci am asemănat şi eu chipul din memorie cu cel din ziare şi am rămas convins că şi pe mine tot el m-a interogat şi mi-a luat masa de la amiază. Berlogea a fost schimbat nu peste mult timp, dar nu din vina mea, ci dintr-a responsabilului lor de cadre. N-a căzut însă rău, a ajuns profesor universitar şi într-o vreme preşedintele *Crucii Roşii* pe ţară. Iar despre doi colegi cărăşeni, implicaţi cu adevărat în organizaţia noastră, pe care eu nu-i declarasem nici la Cluj şi nici la Piteşti, dar mi-a spus un coleg de an de-al unuia dintre ei, că el 1-a spus, la *demascări* şi se mira cum de nu este adus lângă noi. Eu i-am acoperit la aceste anchete, deşi ştiam destule despre ei. Dar după eliberare nu i-am mai întâlnit niciodată, m-au ocolit chiar când au mai trecut prin Oraviţa, deşi mai înainte trecuseră deseori pe la casa noastră.

Aşa că zic şi eu ca acelaşi Nichifor Crainic în poezia din care am mai citat o strofă: „ *Iar de-am avut fârtaţi/ De cruce sau de dor/ Se bucură-încântaţi/ Că mor în locul lor".*

Nu le reproşez prietenia uitată, soarta mea nu a fost de invidiat. îşi temeau nu numai libertatea dar şi cariera. Căci unul ajunsese director de spital într-un mare municipiu.

Iar pe Tăvi Berlogea l-am întâlnit de mai multe ori, am spus că acum este profesor universitar şi poseda un grad de cunoştinţe largi, politice, ştiinţifice şi culturale, mult evoluat de starea în care ne despărţisem. Fără doar şi poate, un om realizat, în contrast cu nava mea eşuată, pe care abia am mai adus-o la linia de plutire, dar fără să mă mai pot avânta în larg.

În celula din stânga noastră aveam ca vecini pe Tonei Graur, fost coleg la *Academia Comercilă* cu fratele meu şi pe prietenul meu de la Cluj, Vasile Havrilescu. Tinel suferea de o discopatie lombară rebelă, cu dureri atroce, şi primise aprobare să stea culcat pe pat şi ziua. Am uitat să menţionez că am trecut la regimul de stat în capul oaselor de la 5 dimineaţa până la stingerea de la ora 22. Trebuia să stăm la marginea patului, ori pe bancă, dacă era în cameră şi acest mobilier.

Familia Graur mai avea o victimă, dar aceea făcută de americani. Fratele său mai mare se găsea în lagăr la Buchenwald, când pe 24 august 1944 anglo-americanii, ori din iniţiativă proprie ori la solicitarea noilor stăpâni de la Bucureşti, s-au dus să omoare legionarii închişi de nemţi şi au bombardat primele trei barăci ale lagărului, unde se ştia că erau închişi românii. Informaţia lor era exactă până la un punct. într-adevăr ocupau primele trei barăci, dar de deţinuţi. în prime două locuiau femeile de serviciu ale *S.S.* -iştilor şi în una printre alte deţinute şi prinţesa Mafalda, fiica lui Victor Emanuel al III-lea, surprinsă de întorsătura tatălui său într-o vizită în Germania. Deci, acelea au murit iar din baraca a treia, prima ocupată de legionari, au căzut victime prea puţini, între care şi fratele lui Tonei Graur.

Cu Vasile mă înţelegeam ori *„la perete"* - am spus cum -, dar la parter zidul era mai gros decât la etaj şi trebuia să vorbeşti mai tare, crescând riscul de a te prinde miliţianul. Vorbeam mai bine prin *morse,* fie pe ţeava caloriferului, fie *la perete.*

Într-o zi el are o dispută culturală cu Tonei. Era vorba de religia vechilor egipteni. Cum nu căzuseră de acord, mă întreabă la *morse* şi îl prinde acelaşi Biro (despre care am spus că era rău ca om). Eu am auzit vizeta lor şi m-am îndepărtat de aparat. I-a făcut numai lui raport: *„A fost găsit luând legătura cu alfabetul morse cu alţi deţinuţi".*

N-a trecut mult timp şi s-au văruit celulele. Treaba asta o făceau cei de la *dreptul comun.* Era o ocazie nimerită pentru a controla complet atât camera cât şi pe noi. Ne ducea, până să se văruie, cu tot bagajul în altă cameră. La întoarcere ne dezbrăca la pielea goală şi purecau toate efectele noastre. Aveam un inventar restrâns, în întregime de la puşcărie, în total două cămăşi, două izmene, o pereche de obiele, un

prosop, pantaloni, haină şi manta de *zeghe* iarna şi pantaloni scurţi cu haina de doc, vara. Hainele, erau făcute din deşeuri de efecte militare, cusute tărcat, înadins se urmărea ca la un obiect să fie multe culori, mânecile o culoare, piepţii alta, spatele altfel. Bocanci cazoni reformaţi, iarna şi sandale, vara. Garniturile de iarnă şi de vară stăteau la magazie şi ni le schimba în noiembrie şi chiar în decembrie, încât eram îmbrăcaţi de tot caraghioslâcul, cu pantaloni scurţi şi cu izmene lungi, cu sandale şi cu obiele (căci ciorapi nu aveam) şi cu haine bălţate, din petice, ca într-un sinistru carnaval. Etatea celor deghizaţi astfel, până la 70 de ani, cu feţele nerase adesea de două săptămâni. Vă veţi întreba cum stăteau obielele în sandale? Bine, le coseam ca pe nişte şoşoni de casă şi le prindeam cu un nasture. Bineînţeles că operaţia de cusut se făcea clandestin, sub riscul pedepsei cu *izolarea,* dar dacă erau gata cusute, nu te mai întreba nimeni de unde ai avut ac şi aţă. Şi iarăşi veţi întreba de ce obiele cu sandale? Păi era octombrie, ori noiembrie şi chiar decembrie şi schimbarea echipamentului parcă întârzia înadins ca să ne chinuie şi cu asta, căci chiar cu două cămăşi şi cu prosopul pus în spate între ele, hăinuţele alea de doc nu te scuteau de răcoarea toamnei, între zidurile groase, mai ales dacă erai pe Nord, unde te duşmănea şi soarele. Batjocură şi chin. închid această paranteză, poate prea largă, dar aşa se desfăşura viaţa noastră.

Deci, la văruit ne făceau percheziţie totală. Mobilierul era scos pe coridorul *Celularului,* paturi, saltele (scotocite bine şi acestea), măsuţa şi banca, unde erau. Deschid şi aici o paranteză ca cea cu echipamentul personal.

Celula avea lungimea de patru metri şi lăţimea de doi. Către fereastră se aşezau, de-o parte şi de alta, *la perete,* cele patru paturi, suprapuse, două câte două. între ele rămânea un interval de 40 de centimetri, pentru acces şi chiar pentru plimbare. în spaţiul puţin rămas până la uşă încăpeau cele două *tinete* obligatorii şi uneori câte o măsuţă de brad cu o bancă, ambele cu o lungime de un metru. Cât mai rămânea sub doi metri pătraţi (căci am spus că mai era şi *tineta),* era spaţiu de mişcare pentru servitul mesei, pentru aşezarea în front la raportul de seară şi de dimineaţă şi mai ales pentru plimbare, pe rând, uneori şi doi de-odată, în cazuri de anumite stări sufleteşti tară ieşire. Plimbarea aceasta pe loc, îţi mai dezmorţea oasele, dar parcă te mai şi deconecta. Şi, Doamne, câte se mai comprimau în sufletele noastre câteodată...

Puţinul inventar clandestin îl ascundeam cum ne pricepeam fiecare. Aveam o jumătate de pânză de bomfaier, fără dinţi, ascuţită pentru a servi de cuţit, rămasă prin celule de când se lucra în fabrică. Am băgat-o într-o crăpătură a băncii şi am acoperit-o cu o aşchie desprinsă din piciorul aceleiaşi bănci. Pentru nişte rămăşiţe de foi de *Biblie* ori petice de hârtie cu vocabulare de limbi străine, precum şi pentru cruciuliţele ori medalioanele migălite de artiştii amatori, am găsit altă ascunzătoare, făcută anume. S-a scobit la baza peretelui, la locul de unire cu podeaua, s-au băgat acolo *comorile* şi am tencuit gaura, cu molozul rezultat, adunat cu săpun răzuit şi umectat. Sunt sigur că nici această folosire clandestină a săpunului nu a cunoscut-o deşteptul colonel Iacob, despre care se spunea că a făcut o lucrare asupra folosirii săpunului în închisoare. Cum nu a cunoscut nici tablele săpunite ale lui Cele Perceli.

Dar când să ne bage mobilierul în camere, a încurcat băncile şi a dus alături, la Havrilescu, banca noastră cu *„sisul"* (denumirea în *argoul dreptului comun* a cuţitelor de contra-facere). L-am rugat pe Vasile să ne lase obiectul la closet când duce *tineta* înaintea noastră. Miliţianul ne însoţea până la uşă, dar nu intra, că-i mirosea, aşa că puteam manevra puţin astfel de corespondenţe. Dar el văzând bunătate de cuţit, m-a rugat să-1 mai las la el, să-şi încropească o pereche de *târlici* (papuci de casă) din petice desprinse de pe amărâtele noastre de haine, care din acest punct de vedere, al peticelor, erau destul de bogat împodobite. Ghinionul lui. L-a prins acelaşi plutonier Biro şi i-a făcut un raport tot aşa de insinuant ca şi primul: *„A fost găsit cu o lamă de bomfaier în cameră".* Se putea înţelege că era vorba de o lamă veritabilă, cu dinţi, aptă pentru tăiat zăbrelele şi evadare.

Pe atunci încă era comandant colonelul Colier. Acesta îl avea pe infractor la inimă, dintr-o discuţie pe marginea problemei evreieşti. Vasile, ca cernăuţean, unde aproape jumătate din populaţie erau conaţionali de-ai colonelului, era mâncat de aceşti conlocuitori, nu totdeauna leali şi loiali şi i-a dat-o pe şleau. încât comandantul *„a aprobat"* cererea de pedepsire a subalternului său Biro, pedepsindu-1 pe făptaş cu câte 14 zile de *izolare* în lanţuri, pentru fiecare raport.

Regulamentul prevedea pentru cele mai grave abateri o pedeapsă maximă de 14 zile de *izolare,* ori Colier a însumat cele două rapoarte, osândindu-1 pe om la 28 de zile fără întrerupere.

Izolarea însemna, cum arăta numele, separarea de ceilalţi deţinuţi, într-o cameră goală, cu ciment pe jos, fără nici un mobilier. în loc de pat îţi băga seara, la stingere, la ora 22, o rogojină, dar fără pătură. *Tineta* nu avea capac, să nu poţi sta ziua pe ea, să rămâi în picioare 17 ore, ori să te aşezi pe cimentul ud, dacă te răzbea oboseala. *Secţia de izolări* era recent amenajată, cu pereţii uzi, pardoseala tot aşa, ba o mai stropea cu câte o gamelă de apă şi câte-un miliţian din cei câinoşi, din care erau destui. Un deţinut mai naiv, a strigat după un miliţian să-i spună că *tineta* nu are capac.

- Noa, şi ce-i dacă n-are?

- Pute, domnule sergent major.

- Noa, care-i interesul? Să pută, nu?

La aceste condiţii subumane de cazare se adaugă reducerea raţiei alimentare sub jumătate. *Turtoiul* se dădea zilnic, dar pâinea de dimineaţă se dădeau numai a treia zi. Aceste pedepse se puteau da deţinuţilor, care conform aceluiaşi regulament penitenciar primeau şi pachete cu mâncare de acasă, din care ulterior îşi puteau recupera deficitul de calorii din zilele de pedeapsă. Oricum noi nu primeam pachete, însemna că subalimentarea din aceste zile era de-a dreptul un atentat la existenţa omului, prin înfometare. Mai puneţi la socoteală şi faptul că această înfometare venea după atâţia ani de privaţiuni şi veţi vedea de ce Vasile Havrilescu a ieşit de acolo „*umflat la obraz şi la mâini",* cum mi-a spus apoi *la perete* când a revenit în celulă. El nu ştia, săracul, că astea erau edeme carenţiale.

Domnul colonel Colier, dacă o mai fi trăind, trebuie bine *-merci,* prin bunăvoinţa domnului fost preşedinte U.S.A., Georg Bush. Da, aşa spune fostul ambasador al Americii la Bucureşti, Funderburk, în cartea sa, *Trădarea Americii* din care revista *„L'Expres"* a publicat un serial. Şi anume, pe când actualul nu era decât vice-, a venit într-o vizită la Bucureşti şi i-a cerut lui Ceauşescu să dea voie să emigreze fiul călăului de la Aiud, căsătorit cu Rodica Răutu, fiica celebrului Leonte Răutu, cel responsabil cu îndoctrinarea comunistă a României. După fiu şi noră, a plecat şi tata Colier, cu ajutorul vice-preşedintelui U.S.A. Mă întreb, în paranteză, de ce or fi plecat, să ducă şi acolo experienţa câştigată în munca de comunizare, ori ca să li se piardă urma? Nu contest raţiunile rasiale ale intervenţiei, căci umanitare nu puteau fi, devreme ce se ignorau culpele de chinuire a oamenilor. Căci ce a făcut Colier cu Havrilescu este curată tentativă de omor prin înfometare. Prinde orbul, scoate-i ochii... Dar Vasile nu s-a gândit la rele, să-i scoată vreun ochi, nici măcar la figurat. A luat-o şi el încetişor către lumea cealaltă, care pentru noi, chinuiţii, era cea din Cer. Dintre obiectele clandestine din inventarul celulei erau şi acele, unul sau mai multe, după cum erau de gospodari ocupanţii. Am spus cum le confecţionam, cu migală şi cu risc. Ac veritabil, de fabrică, n-am văzut de mulţi ani de zile şi nici apoi până la eliberare.

Erau clandestine, pentru că ameninţau regimul. Să fac acum teoria acului. Hai, de cusut, ca de cusut, dar cu un astfel de obiect major se putea zgâria pe o tăbliţă oarecare iar deţinutul îşi omora timpul învăţând câte ceva, ori asta dăuna *Securităţii* statului. Cu un ac se poate cose pe o pânză un text care poate circula aici, ori - Doamne fereşte - putea fi şi scos din închisoare. Se mai puteau coase petice sub care se mai puteau ascunde cine ştie ce alte lucruri subversive. Unde mai pui că aşa

cum eram noi de fioroşi, îl puteam folosi ca armă şi să ucidem pe careva dintre noi, ori - iar Doamne fereşte! - pe vreun *cadru* (miliţian, ofiţer, etc).

Aţa de cusut, de unde? Păi descususem un capăt de obială, prosop ori de saltea sau, şi mai bine, pentru aţa neagră, descoseam peticele cusute la maşină pe hainele ce le primeam. Obţineam două fire: cu unul coseam manual peticul la loc, iar celălalt rămânea de rezervă. Ingenios, nu? Şi toate astea pe furiş, căci doar aveam şcoala clandestinităţii.

De ascuns, le ascundeam fiecare după imaginaţie şi loc, prin cutele hainelor, prin crăpături ale peretelui ori ale podelei, sau, la repezeală şi mai sigur, când auzeam alarma că este percheziţie, scoteam un pai din saltea, vâram acul în pai şi-1 aruncam într-un colţ de cameră. Cui să-i dea prin gând să ridice paiele de pe jos, două, trei fire?

Când coseam, unul din cameră păzea la vizetă ori se plimba prin mijlocul camerei acoperind vederea indiscreţilor. Când se simţea vreo mişcare, pândarul introducea în vorbitor ori spunea numai aşa cuvântul *„şase".* Tot pentru alarmă se foloseau şi *„mucles"* (taci, pe ţigăneşte) ori *„zexe".* Pe *mucles* asta îl cam prinseseră *coralii.* Într-o zi vorbea careva la o fereastră, cu cineva de pe latura perpendiculară. Un ofiţer se furişase pe sub fereastră şi trăgea cu urechea (mă rog n-o fi frumos, dar asta era meseria *„gradului").* Cineva, de după alt oblon, 1-a văzut (era gata să zic *„l-a ginit")* şi a strigat scurt, ca să nu-i depisteze locul, *„Mucles".*

ConvorBiroa s-a curmat imediat iar ascultătorul clandestin a răcnit cu necaz către obloane: ., *Fi-ţi-ar muclesul al dracu'"* şi s-a retras cu coada între picioare.

Aşa că într-o zi coseam boneta, căci şi aia era o ruptură. Mă găseam în picioare, cu spatele la uşă. Aud cum se ridică uşor căpăcelul vizetei propriu-zise, apoi imediat şi uşiţa-vizeta mare.

- *Ce faci acolo?*

- *Mă uitam cum să-mi repar boneta, că e descusută.*

însă până să deschidă el vizeta, eu am scos acul din aţă şi l-am aruncat în ligheanul cu apă. în unele camere, sub *tineta* de apă, care era suspendată pe două console înfipte în perete, era un lighean pentru spălat pe jos ori spălat pe mâini şi pe faţă, deasupra lui. Miliţianul acela care era un sergent major tinerel şi cam clăpăug, îmi zice să-i dau acul.

- *N-am domnule, nici un ac.*

- *Stai aşa. Mâinile sus.*

Mă execut eu, el deschide uşa, vine şi şeful de *Secţie,* un plutonier ceva mai în vârstă, şi-mi fac percheziţie corporală. Şeful îşi admonestează subalternul?

- *Lasă-l, mă, ăsta-i hoţ bătrân, până te-ai mişcat tu, ăsta a înghiţit acul.*

M-au scos din celulă şi m-au băgat la *neagra,* celula oarbă situată la întretăierea dintre *„lunga"* şi *„scurta".* De aici aveai legătură pe ţeava cu ambele laturi.

Cu risc, îi transmit încetişor, cu parola camerei noastre, lui Nicu Mitran, că am aruncat acul în ligheanul cu apă, să-1 recupereze.

După câteva ore, vine prostănacul de ajutor, cu aer de detectiv şi mă întreabă prin uşă:

- *Am găsit acul, dar pedeapsa nu-i tot una dacă l-ai adus de undeva ori l-ai făcut aici.* Am uitat să spun că nu numai că ţi se lua unealta dar ţi se lua şi mâncarea pe câte zile binevoia să aprobe domnul comandant, ca să fii băgat la *izolare,* Nu ştiam nimic.

S-a dus la cei din cameră şi le-a spus:

- *A dat acul, dar spune că nu-i al lui. Al cui e?*

Inginerul Marinescu, mai fricos, gata-gata să spună că-i al meu, dar Nicu Mitran a răspuns repede:

- *Domnule major, discutaţi cu el. Noi nu ştim nimic.*

Si aşa am rămas cu acul, sărindu-mă numai masa de la prânz, căci pe seară m-au dus înapoi în celulă.

Peripeţiile unui ac.

Dar vedeţi dumneavoastră, dacă şi asta îţi dădea emoţii, să-ţi cârpeşti o bonetă, unde a ajuns biata inimă săraca, cu supărări şi teamă pentru nimicuri. Nimicuri, însă, tară de care nu puteai trăi.

Dintre vecinii din dreapta noastră, nu-1 mai reţin decât pe Eugen Magirescu, cu el întreţinându-mă *la perete.*

A intrat în închisoare împreună cu încă doi fraţi, unul căpitan aviator şi altul mai mic, Codric, încă elev la liceu. Fusese student la Drept, la Iaşi, în anul IV. Fiindcă la Suceava fusese unul din cei mai categorici adversari ai *reeducării* lui Bogdanovici (cu care fusese coleg) şi încă şi mai împotriva lui Ţurcanu, acesta 1-a luat la Camera 4 Spital încă înainte de începerea *demascărilor* celor cu pedepse mari. Eugen avea de excutat 15 ani. Cu metodele lui, care nu au dat greş decât la morţi, Ţurcanu 1-a întors pe dos pe Magirescu şi bineînţeles că nu cu vorba. Şi iată-1 pe durul Magirescu, *reeducat* după înmuierea oaselor, folosit apoi într-un *Comitet de reeducare* de la Subsol, din ultima etapă. La Gherla a fost scos la muncă la frizerie, iar după plecarea *echipei ţurcane* a redevenit Eugen Magirescu, cel de dinainte de "cutremur". N-a fost implicat în procesul acelora, căci nu jucase un rol de vârf, fusese o unealtă terorizată, şi la anchetă a arătat adevăraţii vinovaţi, securiştii.

Au urmat 10 ani de puşcărie la cataramă în care nimeni nu mai are ce-i reproşa.

Eu nu am redevenit mistic, nu învăţam ca alţii nici *Evanghelia de la Ioan,* nici *Acatistul Maicii Domnului,* pe care mulţi dintre deţinuţii Aiudului le ştiau pe de rost. Nu m-am apucat nici să învăţ engleza. Cei care au beneficiat de convieţuirea cu prof.univ. George Mânu au fost printre primii *„englezi"*- Apoi aceştia au făcut discipoli. După eventuale mici fiţuici este dificil de însuşit şi fonetica engleză, chiar dacă lexicul îl înveţi după grafie. Vocabularele circulau - via closet (fără zâmbete ironice, dar aceasta era singura cale de transmis materiale). încât circula şi o glumă, care engleza o cunoşti, cea de pe Nord sau de pe Sud (fiind vorba de cele două părţi ale *Celularului,* fără posibilităţi de legătură între ele). Eu mi-am zis că dacă oi avea vreodată posibilităţi să citesc în altă limbă, apoi voi învăţa atunci. Eram sceptic, nu credeam să mai ajung să trăiesc în altă zodie.

De fapt, mai degrabă decât noi, se pregăteau chiar oamenii zilei pentru legăturile cu lumea de dincolo de *Cortină.* Şi şi-au şcolit copiii în ţară şi peste hotare să poată face faţă la oricare lume. Ba cu destul cinism, un ofiţer de la Aiud, căruia i s-au reproşat abuzurile şi i s-a spus că o să plătească pentru asta când vor veni americanii, a răspuns sigur de sine:

- *Nu fiţi proşti, că dacă vin americanii, tot noi ti primim, nu voi.* Cei de azi, din 1992, să judece dacă a avut dreptate miliţianul comunist.

Aşa au sucit-o, că tot al de Brucan şi Petre Roman, care au beneficiat de roadele comunismului, tot ei aleargă cu sacul şi la raiul capitalist, înghiţindu-li-se toate tumbele politice.

Aşa că de la vecinul acesta, Măgirescu, prin perete, am învăţat numai lucruri care să-mi treacă vremea, dar pentru sufletul meu. în închisoare, zilele sunt foarte lungi, dar anii, în mod paradoxal, trec repede, căci nu sunt marcaţi de nici o realizare.

Am învăţat *Luceafărul.* Una este să-1 citeşti, chiar dacă la liceu i-ai făcut şi analiza literară, şi alta este să-1 guşti câte două-trei strofe pe zi, câte mi le spunea el *la perete.* Până în ziua următoare le repetam, aşa mereu, până am învăţat toate strofele. Le-am repetat deci de atâtea ori, dar niciodată nu mi s-a părut că este destul. M-am desfătat cu cuvinte, imagini şi înţelesuri.

Am învăţat şi câteva poezii ale lui, dar spre regretul meu nu le-am reţinut, deşi atunci mi-au plăcut şi ca idee şi ca realizare.

Avea şi o voce plăcută şi ne-a cântat (tot *la perete)* diferite arii, dintre care unele cu pretenţii de execuţie. Reţin aria lui Solvay, din *Peer Gynt,* de Grieg. Am reţinut-o şi fiindcă Nicu Marinescu, pe atunci încă în cameră, 1-a întrebat dacă o ştie, a ascultat-o, şi 1-a rugat să i-o mai cânte şi de ziua lui, de Sfântul Nicolae. Apoi ne-a povestit cum mersese în studenţie cu un coleg şi cu sora acestuia, care era studentă la *Conservator,* la o cârciumioară cu o odăiţă în spate. Ţiganul - lăutar al localului - se

luase după ei în *„separeu".* Le-a cântat de inimă albastră. Studenta avea o voce plăcută, de soprană. A atacat şi ea aria lui Solvay. Executa cu multă măiestrie trilurile, încât ţiganul şi-a strâns încet, încet dibla în cutie şi-a pus-o subsuoară şi a rămas ascultând. N"-a mai vrut apoi în raptul capului să mai cânte nimic. El, muzicantul, era absorbit de altă muzică şi n-a mai vrut decât să asculte:

- *Mai cântă, mâncate-aş, mai cântă, că prea frumos cânţi.* Povestea asta a lui Nicu Marinescu a fost de demult. Şi ce l-o fi răscolit?

Farmecul muzicii, ori poate al fetei rămase în umbra anilor şi nu mai puţin tâlcul cântecului: *„De vei fi sus în ceruri,/ Aşteaptă-mă să viu./ Mereu să fii al meu/ Şi-n veci a ta să fiu."*

Bietul Nicu, s-a dus să întâlnească poate acolo sus în ceruri fericirea de care aici nu s-a bucurat. De Sfântul Nicolae, când Eugen trebuia să-i mai cânte odată aria, el era deja plecat, poate s-o aştepte pe Solvay.

Cât am stat în această cameră de la parter, am primit o vizită simandicoasă. Am auzit paşi mulţi pe coridor, uşa s-a deschis destul de repede şi a intrat un bărbat în civil, de statură potrivită, în jur de 1,75 m. 0 faţă care în clar-obscurul camerei mi s-a părut puţin brunetă. Avea o cicatrice în obraz. în spatele lui, mulţime de *„gealaţi",* dar numai grade mari, colonei unul şi unul şi câţiva civili.

Nu am avut timp să ne dumirim că ne-a şi luat la întrebări: *Ei, staţi bine în găurile astea? De ce nu v-aţi văzut de treabă la muncă?*

Asta era prin 1957-1958, noi eram la cameră de patra ani, ce reproş tardiv mai e şi ăsta?, gândii eu. în privinţa găurilor avea dreptate. Celulele de pe Nord, oblonite cum se găseau, erau întunecate, mai ales iarna şi în zilele mai înnorate. Erau veritabile hrube. I-a răspuns dintre noi prof. dr. ing. Cristea Marinescu:

- *Domnule inspector, eu mi-am văzut de treabă, am muncit* (într-adevăr, muncise, dar la Biroul Tehnic).

- *Bine atunci,* zise numitul inspector, *dar ce atitudine ai luat tu împotriva celor care nu şi-au văzut de treabă?*

- *Domnule inspector, asta nu era treaba mea, era treaba administraţiei.*

- *Şi ce atitudine ai luat faţă de administraţie, dacă nu şi-a făcut datoria ?*

- *Domnule inspector, dar asta mă depăşeşte.*

- *Lasă că staţi bine aici, toţi pentru unul şi unul pentru toţi.*

Eu mă gândii că ăsta, cine o fi el, dar nu ştie istorie. Acest principiu al răspunderii colective a fost condamnat la Nurnberg, în persoana generalului neamţ, comandant al Parisului, care pentru a-şi justifica represaliile făcute asupra persoanelor civile a invocat răspunderea colectivă a populaţiei franceze pentru atentatele săvârşite contra ocupanţilor nemţi. *Tribunalul internaţional* a statuat că fiecare om răspunde numai pentru faptele sale. Am reţinut hotărârea asta pentru că fiecare dintre noi, în multe discuţii, au fost acuzaţi de uciderea cutăruia ori cutăruia *{Cazul Iorga),* deşi fapta are autori cunoscuţi.

Aşa numitul inspector ne-a întrebat apoi pe fiecare cum îl cheamă şi pentru ce a fost condamnat. Inginerul a răspuns că pentru organizaţie contrarevoluţionară.

- *Dar n-ai fost legionar? Aiudul este închisoare de legionari.*

- *Demult, când am fost tânăr, dar acum sunt cu altă organizaţie* (dă să scape domnul profesor).

- *Păi atunci stai bine aici.*

- *Cum, domnule inspector, e de-ajuns ca să-l vezi pe cineva o dată cu muci la nas, ca toată viaţa să strigi după el mucosule?*

Străinul se întoarse fără ca să mai răspundă şi a dat să plece. Coloneii din uşă i-au făcut loc, ceilalţi de afară, care întinseseră lung gâturile ca să asculte convorbirea dintre şeful şi *„bandiţi",* s-au uitat curioşi înăuntru.

Peste puţin timp s-a auzit că necunoscutul inspector, care tot atunci mai vizitase încă o cameră, a fost Alexandru Drăghici, ministrul *Securităţii.*

Am uitat să spun că după plecarea lui Nicu Marinescu a fost adus ca al patrulea, doctorul Blazius Olariu, originar din Jupalnic, de lângă Orşova. Era bine pregătit

profesional şi lucrase ca intern în clinicile bucureştene. El se purta cu mai multă condescendenţă faţă de *„domnul profesor"* cum îi plăcea geologului să i se spună. Eu mai săream câteodată peste titlul de profesor, căci după câte spusese chiar dânsul fusese conferenţiar şi aflasem asta chiar din gura-i proprie cum ajunsese la acest grad, numai într-un an şi fără concurs. Pentru dânsul eu eram un neisprăvit şi nu m-am jenat să-i spun că eu după cinci ani de facultate cu toate examenele luate sunt un neisprăvit, iar dânsul tot cu atâţia ani academici este doctor geolog, dar nu prin merite aparte ci prin faptul că profesia lor pretinde mai puţină pregătire decât a noastră. E drept că anul şase nu l-am isprăvit, dar nu din cauza mea. De aceea vorbea cu desconsiderare despre studenţii din închisoare, pentru *Piteşti.* Dar soarta se întoarce şi el va face din oportunism, ca să nu zic altfel, ceea ce noi am făcut sub imperiul bâtei. Voi reveni. A devenit, în doi ani de zile, planton şi apoi preşedinte de *Comitet de reeducare,* iar eu m-am eliberat de la *Zarcă.* Dar să nu anticipez.

Nu a trecut mult de la vizita lui Drăghici că inginerul este chemat la anchetă. Când s-a întors ne-a spus că i s-a reproşat că face greutăţi administraţiei. De ce a raportat inspectorului că suntem trataţi ca nişte mucoşi.

Ce spusese el şi ce au înţeles cei care stătuseră în uşa camerei noastre sau mai bine zis cum au răstălmăcit ei discuţia.

A stat mai mult decât ar fi durat această lămurire şi nu ne-a mai spus altceva. Cum în atâţia ani de secret nimeni nu ne spunea ce se întâmplă cu noi, ori unde ne duce, ori ce ne face, mie mi s-a dezvoltat un deosebit simţ al deducţiei. încercam ca din nimica, gesturi, o vorbă spusă într-un anumit fel ori cu o anumită intonaţie, sau nespusă când ar fi trebuit să fie spusă, să trag o concluzie. Aşa că nu m-am mulţumit cu câte ne-a spus. Cert însă că discuţia (dar cu cine anume?) era o continuare a dialogului cu Drăghici.

Într-o zi, când era de serviciu pe cameră, la primirea mesei nu s-a mişcat, iar doctorul Olariu mi-a spus să împart eu *turtoiul* (bolnav neputincios nu era, de bătrân nu depăşise 50 de ani, aşa că nu vedeam de ce aş face-o). Am replicat să o facă *„serviciul".* Drept urmare, când a venit lângă uşă să-şi spele gamela m-a pleznit peste ochelari cu lingura, spărgându-mi o lentilă. A izbucnit:

- *Mania asta egalitară, vrea contele Munteanu să fie servit.* Dar eu nu făcusem decât să aştept să mi se facă şi mie ce făcusem şi eu celorlalţi, când a fost rândul meu de serviciu. Toţi patru din cameră eram la fel de valizi şi de apţi pentru serviciul acesta de cameră, care nu pretindea decât un prea mic efort. Şi de ce m-a lovit? Pentru că am spus că nu e rândul meu? Dr. Olariu îl putea el înlocui pe inginer dacă acesta ar fi fost neputincios. De ce mi-au cerut-o mie? Nu m-am putu reţine să nu înjur (de-acum învăţasem asta la Piteşti şi continuam cu acest fel de descărcare); am înjurat apucăturile boierului învăţat să dea în slugi.

Cum sticla îmi intrase în ochi, am cerut să fiu dus la cabinetul medical, să mi-o scoată. Ofiţerul politic însă pândea momentul, şi-a făcut apariţia şi deşi nu era atribuţia lui să mă scoată la cabinet, asta era treaba, şefului de *Secţie* - şi deşi eu îi spusesem miliţianului numai că mi-am spart ochelarii, fără să vorbesc nimic de agresiune -, m-a întrebat de ce ne-am bătut. Eu am negat susţinând că m-am izbit din neatenţie de robinetul *tinetei* de apă, când m-am aplecat să-mi spăl gamela. Dar el, nu, că dacă nu spun de ce ne-am bătut, nu mă scoate la doctor. I-am răspuns că n-am decât să mă resemnez, să rămân orb, dar eu nu m-am bătut cu nimeni. Totuşi m-a scos.

Conflictele dintre deţinuţi, inerente unei convieţuiri îndelungate şi în condiţii de privaţiuni şi promiscuitate, erau speculate de către *politruci,* care le foloseau ca pe nişte fisuri prin care să poată pătrunde între noi. De aceea, cu orice chip, nu am vrut să se amestece în viaţa noastră.

Nu am ripostat cu aceeaşi armă la lovitura primită. Adică nu am ridicat mâna să dau, căci în afara situaţiei forţată de la Piteşti, în viaţa mea nu am ridicat mâna împotriva nimănui. Nici altă cale de plată nu am ales, mai ales că simţeam că el a luat-o pe drumul *delaţiunii* care ni se imputa *„piteştenilor".* Am mai convieţuit puţin

timp, fără să ne mai vorbim. El însă începuse să se arate indispus de faptul că eu întreţineam relaţii cu vecinii din celelalte celule. Am mirosit linia de *„legalitate"* pe care voia să se situeze. Doar cunoşteam asta, căci aveam mai multă experienţă decât el în necazurile puşcăriei, *Piteştiul* prin care trecusem. Am pus noua lui comportare pe seama scoaterilor lui la anchetă, căci mai fusese scos în continuare. Cred că apărarea lui în faţa lui Drăghici, că şi-a văzut de treabă la Baia Sprie, şi apoi dezicerea lui de apartenenţa la legionari au fost indicii pentru ofiţerii politici că omul caută orice ieşire din situaţia în care ne găseam. Prin muncă ori prin desolidarizare. Huliţii *studenţi de la Piteştii*

Deci, la scurtă vreme, într-o seară, *la program,* observam pe o crăpătură din uşă că cineva trece spre closet după fiecare cameră care se întorcea de acolo. De serviciu eram eu şi Blazius Olariu. De cum intrăm în cameră, vine imediat după noi şi căpitanul politic Popa (avansat curând ca maior). Ne arată un ghemotoc de hârtii şi ne întreabă cine 1-a pus la closet. Nu-1 pusesem noi, în momentele acelea nu se mai ocupa nimeni din cameră cu aşa ceva.

- *Daca până mâine nu-mi spuneţi cine l-a pus, vă pedepsesc pe toţi.* Dar a doua zi dimineaţă, fără să mai vină să ne întrebe ceva, ne-a luat gardianul şi ne-a băgat la *izolator.* Şi doar ne dăduse termen ca până de dimineaţă să spunem, deci era normal să vină cineva să ne întrebe ce avem de spus, ce am făcut, abia apoi să fim pedepsiţi. Aşadar, eu sunt sigur că am fost dus la *izolator,* pe ceilalţi din cameră nu ştiu unde i-a băgat, că doar îi lăsasem pe coridor.

Abia după trei zile vine căpitanul şi mă întreabă:

- Ei, cum îi? Te-ai hotărât să spui?

- Domnule căpitan, dacă dumneavoastră susţineţi că aţi găsit ace! obiect numai după ce a fost la closet camera noastră, iar înaintea noastră aţi căutat în acelaşi loc unde l-aţi găsit şi nu era, apoi daţi-mi voie să cred iar în minuni. Eu nu mai sunt mistic, dar asta mă face să mă schimb.

Tactica asta, să te moaie întâi cu bătaia şi apoi să te întrebe ce-ai făcut, era a lor, doar mi-o aplicaseră şi la *Securitate* şi la *Piteşti.* Dar Popa n-a insistat, nu-1 interesa ghemotocul clandestin, n-a zis absolut nimic. A închis uşa. Toată povestea a fost un scenariu ca să poată sta de vorbă cu Marinescu, fără a bănui cineva ceva. M-a scos după o jumătate de oră şi m-a trimis pe *Secţie,* dar pentru lucrătura lui, eu două zile n-am mâncat şi am dormit trei zile pe cimentul ud. Căci am mai spus că la *izolator* câte un miliţian mai zelos mai turna din când în când pe jos câte o gamelă de apă, ca să ţină de "cald" locatarilor.

Ofiţerul acesta politic făcea parte dintr-o nouă garnitură de conducere a închisorii. Colier plecase şi venise comandant colonelul Crăciun, ajutat de colonelul Iacob şi de căpitanul Popa (pe ăsta îl chema creştineşte, dar era de alt rit căci nu se putea să lipsească martie din post şi ei din echipă, de ce oare?). Echipa de miliţieni a fost întărită cu nişte plutonieri cu petliţă de grăniceri, care au stat cuminţi pe secţii până prin 1961-1962, când au început să lucreze conform pregătirii lor de securişti, cu informaţiile, cu cluburile, cu treburi de adjutanţă.

Pe prof. dr. ing. Cristea Marinescu nu l-am mai văzut. După ce m-am îmbolnăvit de tuberculoză, la secţia sanatorială la care am fost dus, au fost strânşi oameni din toată închisoarea. Am aflat că fusese scos în fabrică (doar la muncă îşi *„văzuse de treabă"* nu?) ca planton la un dormitor - nu muncea fizic -, se ocupa cu activitatea clubului nou creat. începuse *reeducarea* colonelului Crăciun, fără ciomagul cu care am fost (mal)-trataţi şi înfrânţi *studenţii de la Piteşti.* Intelectualii de aici, care atâţia ani ne-au bârfit şi ne-au dispreţuit, acum se convingeau dialectic. Iar unii dintre ei, cum se vede, ne-au lovit.

De aceea am fost atât de lung la vorbă în aceste ultime pagini. N-am extins prea mult şi fără rost o biografie. Am voit numai să cuprind o evoluţie de la abjecţie la demnitate şi alta de la demnitate la abjecţie. Fără modestie şi fără subiectivitate.

Nici nu ştiu cât de repede au trecut câţiva ani de închisoare, doar prin câteva repere cu care le-am marcat cursul. Acum, unde m-au dus, pe *Secţie* era o cameră

mai mare, cu mai mulţi oameni de pedepse diferite, îmi amintesc că erau mulţi ţărani macedoneni, un student de la Bucureşti, Morărescu, fiu de moşier de prin Teleorman sau Vlaşca (nu mai reţin exact), ţin numai atât minte că mai avea doi fraţi arestaţi, că avea un număr atât de mare la picior încât nu a încăput în nici un bocanc de la magazie, plutonierul Biro, care cu ocazia asta am aflat că avea la bază cizmăria, a vrut să râdă de el şi i-a adus o pereche de pâslari ca să-1 încalţe, deoarece aceia se trag peste bocanci, sigur că trebuiau să fie buni, şi, spre marea lui mirare, nici aceştia nu-1 cuprindeau, încât a trebuit să facă apel la cunoştinţele lui profesionale din tinereţe şi să-i ia măsura pentru o încălţăminte specială. în ciuda acestei dimensiuni a extremităţilor inferioare, Morărescu era student la *Conservator,* la vioară, deci degetele mâinilor îl ajutau la măiestrie. Dar acest fost proprietar avea şi revendicări de *„clasă"* şi îl auzeam mereu vorbind cu macedonenii despre cum şi ce vor face ei cu cei care i-au năpăstuit.

Mai era şi un fost maior în cameră, spre marele meu regret i-am uitat numele, căci era o fire deosebită. Suferise mult în viaţă, făcuse cele două războaie contradictorii ale noastre şi contra bolşevismului şi contra hitlerismului, din prima până în ultima zi de beligerantă, văzuse stingându-se atâtea destine, iar înainte de a intra în închisoare îi murise soţia. Aceasta îl iubise atât încât a voit să-i facă încă un fiu pe lângă altul mai mare, pe care îl născuse cu dificultate. Maiorul, cu care mă împrietenisem bine şi ne petreceam mai tot timpul povestindu-ne, îmi dorea să-mi dea Dumnezeu o soţie devotată cum a fost a lui şi care s-a prăpădit la naşterea celui de-al doilea copil. Maiorul plângea şi acum când îşi amintea cum a adus în salon din sala de operaţie (îi făcuse cezariană) trupul inert al dragei lui care se sacrificase pentru fericirea lor comună. Când auzea discuţiile celorlalţi, el cel copleşit de suferinţe, mi-a spus odată: *De ce doctore, de ce să nu fim noi ultima generaţie de români care am suferit pentru credinţa noastră? Eu zic să-i iertăm pe toţi cei care ne-au făcut râu.* De-atunci mi-am repetat adesea, că cel care a cunoscut suferinţa, trebuie să fie bun, ca maiorul acela al cărui nume l-am uitat, i-am ţinut minte numai sufletul.

Aici, la *Secţie,* erau şi multe carantine şi n-am stat mult că am fost dus pe *Celular,* pe *scurta* din stânga, pe Est, la etajul II, împreună cu nişte oameni mai de curând arestaţi. Am constatat că aceştia erau victimele valului de arestări din 1958-1959 - deci eu împlinisem un deceniu de robie şi cinci ani de Aiud. Noii mei colocatari erau victimele campaniei de colectivizare forţată şi a celei de lichidare a ultimelor rămăşiţe de mentalitate burgheză şi fascistă. Unii erau intelectuali care până acum se încadraseră în noua orânduire, dar aveau de plătit pentru vechea lor orientare politică. Dacă la arestările din 1948 fuseseră vizate vârfurile, acum au mers cu represiunea până la mărunţii şefi de organizaţii săteşti de-acum 20 de ani. Cadre didactice, preoţi, socotiţi că ar fi o frână în calea colectivizării prin prestigiul lor de altădată, au devenit victimele masivelor arestări din 1958-1959.

În camera aceasta ne-a băgat pe 9 inşi. încep descrierea sufletelor din această *cutie* cu Ştefan A. Minea. Fusese învăţător în Erbiceni, de lângă Podul Iloaiei. I s-a înscenat un proces la care martor principal al acuzării a fost chiar preotul satului. Acela afirma că la o beţie, Minea ar fi afirmat că vine el regele Mihai, călare pe un cal alb, şi o să facă el orânduială în ţară, că vine războiul şi vin americanii. Omul nega şi imaginea cu călăreţul şi în sinea lui condamna războiul. A străbătut stepele de la Răsărit şi călare şi pe jos, până la Don şi înapoi, cu grad mărunt de caporal, cu mizeriile şi temerile ostaşului care îşi vede căzându-i alături camarazii. Iar preotul fusese acolo cu grad de căpitan, mânca la popotă şi juca la etape cărţi cu ofiţerii. Dăscăliţa lui Minea trebuia dintr-un salariu să-şi crească fiul, iar preoteasa se bucura de unul din cele două salarii ale preotului plecat pe front (familiile ofiţerilor primeau un salariu în ţară, acasă, separat de cel primit de combatant pe front). Minea, băgat la închisoare de mărturia unuia care a profitat de război, îl înjura şi devenise anticlerical înfocat, poate şi ca efect al educaţiei primite la *I.C.D. (îndrumarea Corpului Didactic,* care se instituise în ţară pentru îndoctrinarea cadrelor didactice,

fapt aflat acum de mine de la el). Când a mai venit în celulă un cleric, fostul protopop de la Negreşti, Vaslui (condamnat pentru afirmaţie anticolectivistă, în realitate în 1940 purtase şi el cămaşa colorată) dintr-un nimic au sărit la bătaie, de nu mă interpuneam se maltratau reciproc.

Cu învăţătorul Minea eu am făcut casă bună, căci era şi el stupar, iar eu, după convieţuirea cu *Moş Albină,* ştiam atâtea despre dulcea lor ocupaţie încât nici un apicultor nu ar fi zis că nu fac parte din asociaţie. Acasă îşi petrecuse zilele între gâzele pe care le iubea şi îşi luase ca ajutor şi ucenic la stupină pe fiul cel mic, în vârstă de numai 6 ani. Acela a început să rabde cu stoicism înţepăturile, dar tatăl povestea şi acum, cu duioşie, cum micuţul odată nu s-a mai putut abţine şi a izbucnit:

- *Tăticule, o fi bună mierea, dar prea al dracului înţeapă albinele!*

După despărţirea noastră, am auzit că învăţătorul a fost dus în fabrică şi, ca şi Cristea Marinescu, a ajuns şeful unui *club de reeducare.* Anticlericalismul său era în notă comună cu regimul, încât nu i-a trebuit mult ca să se pună complet de acord cu *politrucii.* De n-o fi fost de la început aliatul lor. Nici n-am stat să mă mai gândesc ce or mai fi spus amândoi foştii mei colegi de cameră despre mine. Nu mă mai prea interesa.

Mai era un învăţător, dar acestuia i-am uitat numele, care a făcut războiul cu grad de ofiţer, ajungând căpitan în rezervă de motomecanizate. Cunoştea bine motoarele şi mecanica lor, ne-a ţinut chiar prelegeri despre ele, ajutându-se în expunere de mulaje din săpun, realizate cu măiestria cu care erau înzestrate multe din cadrele didactice de altă dată.

Al treilea învăţător era (Mihai?) Dărângă, din Murgeni, din partea Bârladului. în tinereţea sa funcţionase ca şi Minea, în Basarabia. Povesteau cu farmec viaţa din provincia de peste Prut, căci pe atunci fuseseră tineri şi tinereţea pune farmec în toate.

Povestea despre dreptul la viaţă, mai corect, despre dreptul de a te naşte. Dăscăliţa lui dragă (soţia era tot învăţătoare) după ce-i făcuse două fete. la a treia naştere, când şi-a văzut progenitura şi apoi soţul, a izbucnit în plâns: *Mihai, dragă, iartă-mă, că tot fată ţi-am făcut.* Fireşte că acesta a iertat-o, dar şi-ar fi dorit să mai fie 9 pălărie în casă. Trei fete acum, erau destule. Soţia nu a mai îndrăznit să încerce. Dacă a văzut că barza iar dă târcoale cuibului lor, a umblat pe unde a ştiut ea pe vremea aceea, dar fără rezultat. După ce a epuizat toate metodele empirice a apelat şi la un medic, dar acesta nu s-a mai prins, era prea târziu. Astfel băieţelul a avut noroc să se nască, iar tata să se bucure de fecior, împreună cu disperata lui dăcăliţă. Când îmi povestea mie astea, flăcăul se apropia de facultate şi era mândria tatălui, căci avea talent literar.

Tatăl, ca mulţi alţi învăţători, iubea literatura română. în lipsa cărţilor se mulţumea şi cu cea orală, învăţând bucuros puţinele poezii pe care le reţinusem şi eu. M-am ferit să-i spun din poezia închisorilor.

Nu mi se părea mie chiar curată compania în care eram. Până acum nu aveam ce le reproşa oamenilor nimic, dar nu-mi explicam de ce m-a băgat în cameră cu proaspăt-arestaţi, numai eu fiind vechi şi cu pedeapsă mare. Aşa că aveam rezerve. Dacă n-ar fi urmat decât evoluţia lui Minea şi tot am avut dreptate în bănuielile mele.

Tot bârlădean era şi nea Neculai Ouatu, acesta chiar din oraş. Era mai în vârstă decât noi, dar nu aşa de mult cât îl arăta părul său cărunt. Era alb tot, dar nu ca cei ce sufereau de albinism. Fusese funcţionar la primăria oraşului şi îi plăcea şi acum tipicul şi ordinea. Când se făcea vreun tabel sau îl întreba cineva cum îl cheamă, dicta literă cu literă frumosul său nume, nu cumva să îl pocească cineva: *O.U.A.T.U Neculai.* Şi cum cei din cameră nu se abţineau toţi să nu râdă, îi apostrofa: *Ce râzi, domnule, îs unii proşti, ori nu aud bine şi mă scriu Oatu, din două silabe, dar pe mine mă cheamă - OUATU, cu trei silabe.*

Treaba asta cu silabele a produs o disputa din cele ce se iscă în închisoare, din lipsă de altceva mai serios de vorbit. Dărângă susţinea că prenumele Ion are două silabe, I-ON. Aşa se pronunţă în Moldova. Eu am invocat şi folclorul, unde în toate

cântecele cu *Ion* cântăm o măsură. Dar moldovenii ceilalţi din cameră, adică toată camera, i-au ţinut toţi *isonul* şi mi-au cântat cuvântul în două măsuri. Cum astfel de discuţii sunt interminabile, toată lumea are dreptate, m-am retras. N-aveam nici un *Graur* cu noi să ne lămurească. Eu am rămas să-mi zic cum mă ştiam de mic că mă cheamă şi pe mine şi pe tata. Ion, dintr-o silabă. Ne mai certasem odată la Gherla în camera mare, în ce parte este strâmbă coada la bardă. Se împărţiseră oamenii în două, ba la dreapta, ba la stânga, până a venit un *priceput* care ne-a lămurit că depinde cum e meşterul, dreptaci ori stângaci. Aşa că de-atunci m-am învăţat minte, să nu mă mai ambalez în astfel de dispute, bune pentru academicieni.

Am lăsat mai la urmă pe Vasile Gh. Amarinei, de pe la Fălciu. Era ţăran şi muncitor sezonier la linie, la *CER.* Primise cea mai mare pedeapsă dintre cei de faţă, căci fusese încadrat într-o organizaţie cu alţii, în mod caraghios, după părerea mea. Era un om fără prea mult orizont. Recunoscuse la anchetă că, mergând la un frizer din sat, în aşteptarea rândului, ascultase el şi încă unul *Europa Liberă.* Când 1-a întrebat securitistul de ce, a răspuns că lui îi place muzica populară şi de aceea au dat drumul la aparat. De ascultau de mai multe ori, ar fi ştiut săracul că ăia nu prea cântă. în schimb, i-a *„cântat"* frizerul. El nu ştia că frizerii, cârciumarii, chelnerii, personalul din hoteluri, recepţia ca şi cel de servici, de când lumea au fost „ *ochii şi urechile regelui",* cum se spunea odinioară informatorilor stăpânirii. Dar ce 1-a durut mai tare a fost faptul că la proces a venit ca martor al acuzării şi un nepot, care rămăsese de mic orfan şi-1 crescuse el. Acesta a depus mărturie că unchiul Vasile făcea politică duşmănoasă contra regimului. întrebat de preşedinte, să precizeze, tânărul ţăran a răspuns: *Păi întotdeauna când mergeam la el, îl găseam citind ziarul la coadă.* Mărturia a fost edificatoare, căci un ţăran care citeşte ultima pagină, unde se găsesc ştirile externe, înseamnă că aşteaptă anglo-americanii. Altfel se mulţumea cu articolul de fond şi cu fotografiile celor din prima pagină.

Oamenii aceştia mi-au povestit despre campania de la colectivizare. N-a fost sat să nu fie oameni închişi. Amarinei avea un umor ţărănesc şi făcea haz de ridicolul unor cazuri auzite de el în aresturile prin care trecuse.

Un preot a fost condamnat la 8 ani de zile pentru că a făcut cu ochiul. Da, asta era fapta. La judecată a venit un martor din satul lui care a depus că preotul 1-a îndemnat să nu se înscrie în colectiv. Preotul a rugat instanţa să întrebe martorul dacă n-a fost el, cu învăţătorul, dirigintele poştei, mă rog toate autorităţile comunale în curtea gospodarului şi l-au sfătuit să se înscrie: *Da, domnule preşedinte, este adevărat că a fost şi a zis, dar la plecare, s-a întors din dreptul porţii, şi mi-a făcut semn cu ochiul.*

Pentru asta, opt ani închisoare corecţională.

Un alt gospodar dintr-un sat era condamnat, cum zicea el, pentru că şi-a făcut cruce. Manifestarea asta duşmănoasă contra *„colectivului",* 1-a costat 7 ani. Ce se întâmplase? La inaugurarea *„colectivei"* făcute la ei în sat, s-a organizat o petrecere cu lăutari şi joc, la noul sediu. Săteanul a trecut pe uliţă, s-a uimit de petrecere şi, mergând mai departe, şi-a făcut cruce. Poate semn că şi acolo o fi *Ucigă-l toaca.* Careva 1-a văzut şi acum se crucea la puşcărie ce mai belea a dat peste capul său.

Amarinei mai râdea şi de păţania unui preot, căruia îi găsiseră un carnet intitulat *Comunişti bătuţi de Dumnezeu.* Trecuse în acel carnet diferite cazuri de membri de partid, adesea marcanţi, care avuseseră diferite necazuri: unuia i-a luat foc casa, altuia i-a fugit nevasta, unul s-a accidentat cu maşina, altul a murit de trăsnet ori a căzut din pod, mă rog, câte fapte diverse nu se mai petrec. Dar părintele le înscrisese numai pe cele ale celor certaţi cu Dumnezeu. Asta tot instigaţie se chema şi 1-a bătut soarta cu câţiva ani, de nu l-o fi bătut şi anchetatorul.

Pedepsele curgeau gârlă peste ţară. Se spunea că un director de închisoare întrebând un deţinut despre pedeapsă, acesta i-a răspuns că deşi este nevinovat, a primit o pedeapsă de 15 ani.

- Nu se poate, zise acela, daca nu făceai nimic, îţi dădeau şi ţie 8 -10 ani ca la alţii. Aşa, ai făcut tu ceva.

Caz real şi antologic.

Nea Vasile Amarinei era dornic să ştie câte sunt şi au mai fost prin lume. Mă întreba despre diferite evenimente istorice, despre locuri şi despre ţări. Chiar dacă n-am avut când colinda lumea şi să povestesc din cele văzute de mine însumi, îmi plăcuse şi istoria şi geografia, încât îi puteam satisface din aspiraţiile sale. Vorbeam cu el ceasuri întregi şi nu se mai sătura să audă ba de unele ba de altele. învăţătorii însă nu găseau nimic de vorbit cu ţăranul şi asta mă intriga.

Într-o zi a avut o dispută cu Dărângă, şi nici una nici două, ca la poliţie, că s-a organizat cu mine şi că învaţă de la mine poezii legionare.

- Nea Vasile, zic eu, poţi jura dumneata că ne-ai văzut făcând asta?

- Da, mă jur.

Ca şi altă dată Piringiu, îl vedeam şi pe acesta jurându-se mincinos, numai ca să aibă dreptate într-o dispută oarecare. Şi încă odată m-am convins cât pot fi oamenii de perfizi.

Minea mi-a spus atunci, că aşa-mi trebuie, că toată ziua îi caut în coarne şi acum uite ce îmi face. Eu însă am continuat să-i povestesc ca şi mai înainte.

După ce ne-am despărţit, eu m-am îmbolnăvit iar el a fost scos la muncă la grădină, pe la magazii, circula. Eu mă găseam la *Secţia T.B.* C, iar el auzise că sunt acolo. A adus ceva pe secţia asta, m-a chemat la poartă şi ferindu-se de miliţianul care-i însoţea, mi-a dat printr-o crăpătură o ceapă. Ce mare lucru poate fi o ceapă! Poate exprima totuşi o parte din starea sufletească a unui om. în plus, ceapa aceea a fost singura ceapă crudă pe care am mâncat-o în acei ani.

De la oamenii aceia am aflat cum se mai trăieşte afară, cum au evoluat mentalităţile. Am întrebat cum se adresează unul altuia, dacă-şi zic toţi *tovarăşe* ori au mai rămas şi *domni,* cum se saluta unul pe altul şi dacă se mai săruta mâna la fete şi la cucoane. Voiam să aflu şi lucruri mari dar şi nimicurile de fiecare zi.

Am fost „ *bucuros de oaspeţi"* dacă asta era bucurie, să mai vezi un necăjit lângă tine.

Cu valul acesta de noi arestaţi, condiţiile de existenţă au devenit tot mai mizerabile în închisoare. Mâncarea a devenit tot mai rea, să-i facă pe noii veniţi să simtă ce-i aceea puşcăria, să rabde, să se chinuie. Numai că ei mai aveau rezerve subcutanate de acasă, pe când la majoritatea dintre noi pielea mai stătea şi direct pe oase.

În cameră eram 7. Puteam fi 8 şi am ajuns chiar zece. Câte 2 în pat, patul avea o lăţime de 80 cm. Se dormea cu capul la picioare, cum se spunea. Dacă dormeai alături, riscai să cazi din pat, aşa, unul cu capul şi cu nasul la picioarele celuilalt, era mai comod (vedeţi ce relativă poate deveni noţiunea de comod?).

Lângă aceşti moldoveni eu am fost adus ultimul, paturile erau deja ocupate - jos primi ocupanţi - şi mie mi-a băgat miliţianul o saltea pe care am pus-o pe jos, după uşă, cu capul sub *tineta* de apă, care am spus că la Aiud era suspendată pe două console ieşite din perete. La partea cealaltă a uşii, la 80 de cm. de nasul meu, era *tineta* cu excremente.

În primii ani de închisoare, pătura de acoperit ţi se dădea pe inventar, în ultimii ani însă, devenise inventarul camerei şi se transmitea de la un deţinut la altul. în condiţiile unei mari mişcări de efectiv şi a permutărilor patronate de ofiţerul politic, primeai adesea pătura unuia care s-a învelit şi peste bocanci, de frig, ori a altuia care a murdărit-o. Cea cu care m-a procopsit pe mine era o pătură veche, o ruptură subţire, şi cu o pată ruginie pe ea. La nivelul podelei, cum dormeam eu, era frig, căci între timp se făcuse iarnă. Am dormit cu capul sub pătură filtrând aerul, şi aşa redus din cameră, prin această gioarsă pătată. Când m-am îmbolnăvit, am refăcut istoricul îmbolnăvirii şi am tras concluzia că pata de pe pătură a fost urma unei hemoptizii care a încheiat viaţa altui nenorocit. Mai ştiu eu, a fost o întâmplare că mi-a dat pătura asta ori putea să fie şi o premeditare.

Când erau mai puţini, a fost o vreme când aveam fiecare cana lui de băut apă. Acum însă rămăsese în cameră o singură cană. Cu aceea se scotea apa din *tineta*

de apă, cu aceea se bea de către cele 4-8 persoane dintre care şi mustăcioşi care îşi muiau podoabele de sub nas în cana tuturor.

Dar cana asta mai vrea o funcţie importantă, nu era numai pentru băut. Am mai spus că nu aveam voie să avem hârtie, nici igienică nici neigienică. Atunci am făcut apel la civilizaţia turcească şi a trebuit să ne spălăm. Cu ce? La început am folosit sticle goale de medicamente. în fiecare celulă, în colţul cu *tineta* se găsea o *sticlă igienică.* Dar asta a fost înainte de a se porni administraţia pe materialele didactice ale deţinuţilor. Ca să nu mai scrie nimeni nimic, ca să nu mai înveţe nimeni nimic, ne-au luat şi *sticlele igienice.* Singurul recipient rămas în cameră era cana de apă. Cu ea beau apă toţi cei 4, 8, 10 din camera, cu ea se spăla fiecare la şezut, turnându-şi cu mâna în cealaltă, dar nu mai mult de o cană. Nu mai mult de o cană, căci *tineta* era de 8-10 litri şi din ea beai, spălai gamelele după mâncare, spălai şezutul şi apoi, puţin, dacă mai rămânea, te spălai şi pe mâini. E abject? E scârbos? Aşa era, astea erau condiţiile de civilizaţie într-o închisoare comunistă din 1960 şi după acest an, până m-am eliberat în 1963, tot aşa a fost.

Vă închipuiţi certuri şi discuţii inutile ce se iscau. Unii oameni erau bătrâni ori neputincioşi şi le tremura mâna, alţii erau mai nepăsători şi apucau cana unică oricum, nu neapărat de toartă, de unde se nimerea. Iar alţii spumegau pe drept, căci se vedeau spurcaţi de promiscuitatea asta, care ni s-a adăugat zilelor noastre numai ca să înnegrească traiul noilor arestaţi, să ajungă să dorească libertatea şi civilizaţia şi să accepte condiţiile care li se vor pune.

Dar nu era destul. înainte, gamelele se păstrau în camere, asupra noastră. Acum deveniseră şi ele obiecte de inventar al *Secţiei,* ca şi lingurile. Erau însă în număr mult mai mic decât efectivul *Secţiei,* aşa că la servirea mesei miliţianul adesea te zorea, să ia gamelele să le ducă la alţii. După mâncare se spălau toate cu o apă, trecându-se lăturile dintr-una în alta, şi apoi se limpezeau iar toate cu o apă puţină. E drept că nu avea de unde să rămână grăsime pe pereţii veselei, dar oricât nu-ţi era tot una când vedeai că-ţi vine mâncarea într-un vas nespălat, sau când ştiai că mănânci cu o lingură care trecea prin gura altora, fără a fi spălată, cum ştii că ar fi trebuit să fie.

La sfârşitul iernii am început să transpir noaptea. îmi era bine, nu mai sufeream de frig, dar eram îngrijorat. Simptomul acesta apare la o însămânţare ori la o evoluţie tuberculoasă. Ar mai fi trebuit asociat cu subfebrilităţi vesperale şi cu inapetenţa şi slăbire în greutate. Termometru $_{n}$u aveam. De slăbit apoi asta era şi efectul regimului alimentar de înfometare, care am spus că s-a inaugurat cu ocazia venirii ultimului val de arestaţi.

Nu aveam nici un alt simptom, aşa că viaţa mergea mai departe. Pentru scurt timp m-am mutat cu moldovenii mei pe partea de Sud, pe *lungă.* Aveam loc în pat, căci plecase mai întâi învăţătorul cu motoarele. Apoi în aceeaşi primăvară m-am despărţit de ei, fiind repartizat la o celulă de la etajul trei, prima cameră dinspre Vest, pe *scurta* dreapta. Eram numai trei în cameră.

Reţin numele lui Ion Papuc. Acesta era originar din Odăile - Buzău, dar după război migrase în câmpia Brăilei, unde îşi întemeiase gospodărie prosperă, căci pământ găsise şi putere avea, era om la 40-45 de ani.

În satul lui de baştină lăsase dragostea tinereţii sale, despre care povestea cu talent şi cu pasiune, ca un ecou al unei fericiri pierdute. Însuşi spunea că este un roman, că a încercat să-1 pună în versuri. Aşa vedea el romanul. Nu avea şcoală multă, câteva clase la *Şcoala de Arte si Meserii,* dar la meşteşug renunţase, pentru agricultură. îi plăcea şi de aceea a şi pornit la câmpie, unde a găsit altă femeie, cu care a făcut casa.

Povestea cu antren şi multe peripeţii din viaţa lui de jandarm, căci făcuse armata la această armă. Atâtea a povestit, încât dacă mi-aş pune mintea şi aş avea şi talent literar, le-aş cuprinde într-o nuvelă cu titlul *Amintirile caporalului Papuc.*

Redau numai una dintre acestea, care mi s-a părut mai în legătură cu prezenţa sa în închisoare.

În timpul războiului era concentrat tot la jandarmi, la o companie de pază de pe lângă un lagăr de evrei din Transnistria. În apropierea lagărului era o comună de nemţi, vechi colonişti. Părinţii şi bunicii acelora căzuseră victime, în revoluţie, bandelor bolşevice conduse adesea de comisari politici evrei. Evreii români, din lagăr, în mare parte bucureşteni, nu le făcuseră nimic acelor bunici, dar nepoţii de astăzi se răzbunau rasial şi luau detaşament după detaşament de oameni din lagăr pentru lucrul câmpului. Prea repede însă veneau după alţi oameni şi evreii din lagăr intraseră în panică, fiind convinşi că acolo îi aşteaptă moartea.

Papuc îi mai ajuta la magazie cu câte-o pâine şi îi cunoştea. N-a spus-o dacă a făcut-o din umanism, ori pe bani, dar oricum, în condiţiile acelea, era un ajutor. într-o zi, vine disperată o fată, fostă studentă la Bucureşti. Aflase că fusese trecută pe lista următorului detaşament care pleacă la nemţii aceia... L-a rugat s-o ascundă la magazie, oriunde o ştii. îl ruga şi i se oferea: *Sunt aşa cum m-a făcut mama. Ia-mă, fă cu mine ce vrei, dar scapă-mă.*

Lui Papuc îi era frică. Hai, o pâine două, acolo, mai mergea. Dar dacă-1 prindea cu aşa ceva, risca să fie trimis la *Curtea Marţială* şi cea mai mică pedeapsă era trimiterea în linia întâi, la unităţile de combatanţi, sau de pedeapsă. Şi n-a ascuns-o. Când a trecut detaşamentul spre moarte, prin dreptul magaziei şi mai încolo, fata cu capul întors spre locul unde-1 ştia, îl striga disperată: *Papuc, scapă-mă! Papuc, scapă-mă!*

L-a strigat până mai departe şi tot nu credea că este inutil. Fostul caporal Papuc spunea că parcă şi acum mai aude glasul disperat al acelei fete deosebit de frumoase.

Din lagărul acesta i s-a tras condamnarea de 6 ani pentru care venise acum la Aiud. El spunea că i-a făcut-o un avocat evreu din Bucureşti, Rişlea, pe care îl refuzase să-i aducă în ţară o scrisoare clandestină. Se jura pe copiii lui că nu a năpăstuit pe nimeni. E posibil.

Am mai întâlnit la Gherla pe un medic ginecolog, dr. Mişca, fost în tinereţe asistent universitar la Cluj. Era condamnat la trei ani de închisoare, pentru că în timpul războiului, fiind concentrat, a funcţionat pe lângă un lagăr evreiesc, nu departe de Bucureşti. Spunea că la vremea aceea luase măsuri încât în lagărul lor a fost cea mai mică mortalitate prin tifos exantematic, în raport cu alte unităţi de acest gen. Deci a salvat viaţa multora, la asta însă nu s-a uitat nimeni. L-au condamnat, cum zicea el, ca să fie, în cadrul pedepsirii tuturor autorităţilor lagărului. Evreii n-au iertat nimic şi au aplicat mai mult decât *Legea Talionului.* Accept condamnarea justificată a adevăraţilor călăi. Cu dr. Mişca m-am întâlnit după eliberare la spitalul din Ora viţa, unde funcţionam amândoi ca medici (eu la ţară) şi mi-a reluat povestirea de la Gherla mai în amănunt şi nu-şi făcea omul nici un reproş, căci nu-şi găsea nici o vină. De altfel şi pedepsele de la trei la şase ani, când instanţele se jucau cu condamnările, dovedesc micimea vinii şi a răzbunătorilor.

Papuc mi-a mai povestit despre viaţa deportaţilor din Bărăgan. Auzisem că au fost deportaţi oameni de pe la noi, dar nu auzisem prea multe despre ce s-a mai petrecut cu ei. în apropierea satului său s-a făcut un sat de deportaţi bănăţeni, Bumbăcari. La început oamenii au locuit în bordeie, apoi şi-au construit case din paiantă. Cum la prima iarnă i-a găsit crivăţul nepregătiţi. Apoi povestea cum s-a milostivit de două fete orfane, sârboaice, care au adunat cioturi de floarea soarelui, rămase de la alţii, şi le-a cărat la casele lor. Mizerii, mizerii.

Dar eu, cu circumspecţia mea dobândită în împrejurările prin care am trecut, mă întrebam şi despre el, de ce l-a băgat cu mine în cameră? Poate omul era de bună credinţă, dar eu îmi făcusem o părere proprie despre foştii poliţişti şi foştii jandarmi. îi consideram deformaţi, mercenari, gata să lupte pentru stăpânire. Asta le-a fost meseria. Aşa că aveam toate reticenţele.

Nu mai ştiu dacă tot aici am stat cu un doctor, Ilie Niculescu (medic, altul decât dr. Ilie Niculescu, comandantul legionar). Era un om mic de stat şi palid, peste fire. Fusese pe front, în Crimeea, şi reţin numai ce-i mai semnificativ.

La evacuarea Crimeii, se stabilise o unitate de sacrificiu, o ariergardă care nu mai avea şanse de îmbarcare, acoperea numai îmbarcarea celorlalţi. Ruşii realizaseră supremaţia şi în aer şi mai scufundau din cei ce se considerau salvaţi, odată cu îmbarcarea. El fusese unul din medicii unităţii şi l-au găsit tocmai pe el să-1 lase cu ariergarda. Doar nu era să rămână medicul militar, de carieră, că doar investise prea mult armata în pregătirea lui. *„ Civilul " ?* Putea muri, era pagubă mai mică. Unde mai pui că avea şi cazier politic. Norocul a fost că, în încercuire, s-a îmbolnăvit de icter (pe atunci nu se spunea hepatită epidemică) şi nemţii cu care luptau alături, l-au evacuat cu avionul.

Nu sunt sigur dacă ştiu de la el, ori mai degrabă de la *„ cavaleristul"* Ştefan A. Minea povestea morţii sublocotenentului de rezervă Traian Laza. Era din comuna Vrani, din apropierea Oraviţei, fusese avocat, iar în toamna 1940 a fost prefect legionar de Caras. Era într-o unitate de cavalerie şi a fost trimis într-o misiune de cercetare. Partizanii ruşi, rămaşi prin pădurile Crimeii, l-au prins şi l-au schingiuit. Când au înaintat ai noştri, i-au găsit trupul oribil mutilat. I-au capturat şi pe partizanii respectivi, pe care potrivit legilor războiului, i-au executat *(Convenţia de la Haga,* despre *franctirori).* După război, comandantul unităţii româneşti a fost condamnat pentru executarea partizanilor (între care desigur şi schingiuitorii lui Laza). Moartea tânărului avocat (avea atunci 28 de ani) face parte din cele scontate de *Marele Stat Major,* prin ordinul acela găsit de Mitică Staicovici (despre care am vorbit în alt capitol). De altfel şi lăsarea doctorului Niculescu în misiune periculoasă - ariergarda încercuită) tot aici se încadrează. Legionarii cu cazier trebuiau omorâţi de ruşi, să nu se mai întoarcă în ţară, unde să mai fie o problemă pentru Antonescu ori pentru alţi politicieni pe care îi slujea *Marele Stat Major.* Starea sănătăţii mele mergea tot mai rău. Au apărut nişte colici abdominale. Părea că merge durerea de-a lungul intestinelor, până la un anumit punct, unde se oprea şi dispărea de parcă nu aş fumai avut nimic. După un timp, se repetau durerile acestea.

M-am cerut, la raportul de dimineaţă, să fiu scos la vizita medicală, exista pe atunci un plutonier sanitar şi un medic civil, dr.Marinescu (prenumele?). Miliţianul - şef de *Secţie* - m-a notat, dar vizita întârzia. Nu mai puteam mânca. Cele 250 de grame de surogat de cafea, pe care le primeam dimineaţa împreună cu 125 grame de pâine, la înghiţeam cu greu, dar la amiaza încă le râgâiam, senin că nu părăsiseră stomacul. La prânz renunţam, îl dădeam colegilor din cameră (în ciuda insistenţelor lor ca să mănânc, nu puteam). Din cină, ciuguleam puţin, ca şi cum nu aş fi mâncat. Scaune nu mai aveam decât rar, apoi parcă nu am mai avut de-o vreme. Ce mai, sub-ocluzie intestinală, căci a mai apărut şi câte o vomă. În sfârşit, cam prin 28 mai 1961, am reuşit să ajung la vizita sanitarului. Acesta m-a notat pentru consultare de către medic şi am revenit în celulă fără nici un leac. în 8 iunie (acelaşi 8 iunie al meu) mă scoate la vizita doctorului Marinescu. Îi expun simptomele care pledau pentru o afecţiune peritoneală. Abdomenul devenise balonat şi foarte sensibil-dureros la palpare. Mă durea şi când puneam pătura pe burtă. Dr. Marinescu a optat şi el pentru peritonită. M-a trimis şi el în celula, tot fără nimic. Abia după aproape o săptămână, pe 14 iunie, am fost scos din cameră şi dus la Spitalul închisorii. în tot acest timp, în cele 2 săptămâni de când am fost scos prima dată la sanitar, în celulă nu am primit nici un medicament.

Întârzierea internării în spital s-a datorat probabil conducerii politice. Eu am rezistat aşa, cu aer şi cu duh (adică de două ori aer). Mâncarea nu o puteam mânca, leacuri nu aveam şi am ţinut-o aşa până la internare. Dar nenea Pavel Andrei, despre care am mai vorbit, fiind mai bătrân şi mai firav, s-a prăpădit în celulă în aşteptarea internării, cam în aceeaşi perioadă cu boala mea.

Probabil că atârnau multe în cumpănă, până se rosteau zeii noştri politici care aveau putere de viaţă şi de moarte asupra noastră. Cred că nici unul dintre ei astăzi nu mai recunoaşte că au omorât oameni prin întârzierea asistenţei medicale.

Cu colonelul Iacob avusesem o discuţie, pe când venise, alta decât cea cu ciocănitul *la perete.* Probabil că se luase după dosarul meu de *„piteştean"* căci mi-a

cerut să colaborez, adică să mă folosească de *turnător.* L-am întrebat atunci în ce calitate aş face asta şi i-am spus:

- *Dumneavoastră sunteţi comunist şi vă apăraţi regimul. Eu în ce calitate să lupt alături de dumneavoastră? Comunist nu pot fi, înseamnă că numai să vă folosiţi de mine.*

- *Cum să nu, zice el, şi dumneata* (în asemenea cazuri deveneam dumneata) *poţi deveni comunist.*

- *Dar statutul partidului dumneavoastră împiedică pe foştii legionari să devină membri de partid* - continuai eu.

- *Se poate face excepţie,* zise el ca să mă ademenească, crezând că aş dori aşa ceva.

- *Domnule colonel, nu sunt atât de naiv încât să-mi închipui că pentru Ion Munteanu se va schimba statutul partidului. Deci, unealtă, cum aş fi alături de dumneavoastră, nu primesc. V-aţi servi numai de mine. Pentru dumneavoastră stele şi pentru mine - zăbrele.*

Discuţia s-a încheiat aşa, iar acum, când mă pândea moartea, mi-o plătea. De felul meu am fost rezistent la boli. Timp de doisprezece ani, cât trecuse de la arestare, nu fusesem bolnav niciodată. Micile guturaiuri care le-am făcut, soldate cu câte un herpes peri-oral nu m-au făcut să merg la cabinetul medical. Dacă ţin bine minte, ne-a scos odată, prin 1959-60 la un control medical pentru scoaterea la muncă. în 1951 nu ni s-a făcut aşa ceva. Cu această ocazie am fost depistat cu o hipertensiune arterială uşoară, 19 cu 9,5. Am fost respins, dar nici medicamente nu am primit. De altfel, toată viaţa mea, în continuare, nu am făcut nici o pneumonie ori o gripă, deşi ca medic am fost în contact permanent cu bolnavi, sursele de infecţii. Cum se zice, am fost un catâr sănătos, Cred că rezistenţa asta naturală a mea faţă de boli m-a ajutat ca la capătul celui de al treisprezecelea an de puşcărie să supravieţuiesc totuşi neomeniei *politrucilor* de la Aiud, care, ori că au vrut să se scape de mine, ori au vrut să-mi arate puterea lor, pentru un şantaj ulterior.

Periplu printre tebeciştii Aiudului

Spitalul Aiudului era o clădire aparte, parter şi etaj, dar nu cuprindea mai mult de 40-60 de paturi (aşa bănuiam). Niciodată nu am putut şti câţi suntem acolo, căci fiecare cameră era încuiată şi nimeni nu risca să ia legătura prin perete, căci puteai fi imediat trimis la moarte, pe *Celular.*

De cum am intrat, am mers până în mijlocul camerei, cu micul meu bagaj subsuoară, făcându-mi prezentarea obişnuită.

Un tânăr înalt şi slab a venit la mine zâmbitor, dar mi s-a părut că avea totuşi un zâmbet trist:

- *Servus, Ioane. Sunt Petrică Matei.*

- *Servus Petrică.*

Şi ne-am îmbrăţişat, deşi nu ne mai văzusem niciodată. Curios nu?

Nu, nu era nimica nefiresc. Ne ştiam din auzite, el pe mine şi eu pe el. Era şi el bănăţean de la Zar veşti, de sub Muntele Mic. Fusese şi el student la Medicină, în anul V la Bucureşti, unde îl cunoscuse pe fratele meu. Avea şi el o condamnare mare, ca a mea.

Mai târziu mi-a mărturisit că atunci când am intrat pe uşă, aşa arătam de dărâmat, încât şi-a zis, iată un nou condamnat la moarte.

Mi-a arătat un pat gol, primul cum am intra, pe dreapta, unde mi-am pus bagajul. Apoi am mers pe rând pe la toate paturile şi am dat mâna cu fiecare bolnav. Erau în total 9 paturi. Cu Petrică am vorbit imediat despre boala mea, la care el mi-a arătat încă trei bolnavi cu acelaşi diagnostic, de peritonita bacilară, cum aveam şi eu. Nicolae Biriş, un zugrav din Braşov. Voinea (Alexandru?), impiegat de mişcare de la

Barboşi-Galaţi, şi Tănase Vlahbei (Şoca) un ţăran macedonean, din Sinoe. Aceştia fuseseră aduşi înaintea mea. Fiind o mică epidemie, totuşi peritonita bacilară nu este o boală de frecvenţa guturaiului, am încercat cu Petrică să facem epidemiologia cazurilor prezente.

Ce se întâmplase, după mine. Mai în primăvară, ni s-a dat în două dimineţi, la dejun, lapte acru. Am bănuit atunci că s-a stricat - s-a acrit vreun stoc de lapte de la centrul de colectare - şi 1-a dat la puşcărie. Dar numai atunci mi s-a dat asemenea bunătate şi am socotit că a fost un sprijin dat de aprovizionarea închisorii, *aprolactei* respective. Dacă ne-ar fi dat lapte de dragul nostru, ar mai fi repetat-o. Laptele acrit nu este pasteurizat. Cum localizarea peritonală este mai des întâlnită la îmbolnăvirile cu tipul bovin al bacilului Koch, am presupus că cei patru îmbolnăviţi simultan, avem aceeaşi sursă. Cum nu am stat împreună, dar am mâncat la fel, ar fi putut fi o explicaţie. Eu însă tot mă mai gândeam la pătura mea, cea cu pata ruginie, sub care petrecusem iarna. Simultaneitatea celor patru cazuri putea fi numai o coincidenţă, căci altfel Aiudul era plin de tuberculoşi, cum aveam să aflu abia peste un an.

Deschid aici o paranteză legată de alimentarea noastră, întrerupând cursul povestirii. Se obişnuia să se bage în închisori alimentele care nu se desfăceau la populaţia liberă. După colectivizare, când s-au lichidat caii, am mâncat, ca să nu exagerez, numai o jumătate de herghelie. Multă vreme ni s-a dat carne de cal. Stătusem la Gherla prin '54 -'55 cu nişte tătari de la Valea Seacă din Dobrogea, arestaţi pentru găzduirea îndelungată a unor naţionalişti dintre tătarii din Crimeea, refugiaţi în România odată cu retragerea noastră de acolo. De la aceştia am aflat ce preţ are calul la ei şi viu şi mort, apreciindu-i carnea cum fac ţăranii noştri cu oaia, pe care o cinstesc şi vie şi sacrificată. Aşa că nu am avut păreri preconcepute, când ni s-a dat, am mâncat. Lasă că în condiţiile noastre, ar fi fost bună orice carne. Avea un gust aparte, mie mi s-a părut că ciorba are miros de untură de peşte, de m-am şi mirat mai întâi ce milă i-o fi apucat de noi de au început să ne vitaminizeze. Apoi am fost mai atenţi şi am văzut că nu prea sunt zgârciuri, cum ne obişnuisem până atunci, ci mai mult muşchi, carne macră. Ce mai, am mâncat-o cu multă convingere.

Mai mâncasem noi la Piteşti şi nişte delicatese ce semănau, cu multă imaginaţie din partea noastră, cu tuslamaua. Erau numai zgârciuri de picioare de vacă, de la genunchi în jos, inclusiv copita. Se petrecuse atunci şi o nostimadă. Un student clujean, Alexandru Pop, om înalt şi slab, a avut „norocul" să primească în gamelă o copită întreagă. Era ceva zgârci pe ea - ştiam noi că şi gelatina doar tot neam de proteină este. Şoani acesta era medicinist şi el, dar când a ridicat bunătatea din gamela, aceasta i-a rămas aproape goală, căci osul dislocase ciorba. S-a dus disperat la gardian, cu copita alimentară cn care îl pricopsise în mână, şi 1-a rugat să-i dea altă ciorbă: *Uitaţi, domnu'şef, câtă zupă am pierdut eu. Puteţi să-mi daţi alta?* Nu ştiu dacă bietul Şoani o fi primit ceva despăgubiri, dar rămăsese de pomină cu *„zupa"* lui.

Pare-mi-se că am mai scris că prin '52-'53 tovarăşii bulgari ne-au procopsit în cadrul schimburilor comerciale *C.A.E.R.* cu nişte murături. Ce să facă ţara cu atâtea? Le-a băgat la puşcăriaşi. Dar cum le-am mâncat, că erau prea multe şi nu ni s-au dat ca garnitură ci ca fel unic, măcinate şi fierte ca pe varză. Deveneau o ciorbă verzuie, acră şi sărată, cum se nimeriseră gogonelele acelea, şi cu un gust, cum mai era să fie, de murătură fiartă. Spuneau cei veniţi de la *Canal,* că şi la ei în aceeaşi perioadă au avut parte de acelaşi meniu ales. Pentru cine nu ştie trebuie lămurit că hrana deţinutului era ea şi calorică, la modul teoretic vorbind, dar contabilul trebuia să se încadreze şi în plafonul valoric de atâţia lei. Or e lesne de închipuit ce efect a avut asupra restului alimentaţiei dacă s-au plătit aceste murături de import, că doar n-or fi fost date la preţ de *dumping,* să distrugă *aprozarurile* noastre.

Altfel meniul îl stabilea *Direcţia Penitenciarelor,* decadal. Din douăzeci de mese (prânz şi cina), cam patru erau de cartofi, patru de arpacaş (nu toţi românii de azi ştiu că acesta era orz cam jumătate decorticat), patru varză şi patru tot varză, dar poreclită ghiveci (cu foarte puţine alte zarzavaturi în ea), patru mese de fasole (de

consistenţă variată, în funcţie de *„şurubul"* cu care eram strânşi în epoca aceea. Carne se dădea cam de 2-3 ori pe săptămână, dar cum am mai spus, de categorie inferioară.

Nu am pomenit nimic despre perioadele când eram trataţi cu alte specialităţi, de burtă, bunăoară. Primisem odată, prin '58, după greva aceea, o mâncare care putea de cum ne-a băgat-o pe vizetă. Conţinea burtă nespălată, ori stricată; i-am raportat gardianului, iar el a spus că dacă nu ne convine să n-o mâncăm. Drept aceea, când a venit după gamele, i le-am dat cum le-am primit. Alţii, din alte camere, cum am aflat la *radio-calorifer,* au aruncat mâncarea în *tineta* de murdărie. Era total necomestibilă. După masă a venit iarăşi miliţianul şi ne-a trecut pe un tabel pe protestatarii care le-am returnat lăturile. *Politrucul* voia să ne mai cunoască pe cei care nu ne-am *domesticit* încă să suportăm orice din partea lor. Pentru ei a fost un bun test de încondeiere iar pentru noi încă o zi de post.

Nici vorbă nu era de *„ bomba calorică".* Contabilitatea făcea exhibiţii valorice de încadrare în raţia de atâţia lei. Aşa de pildă s-a întâmplat de câteva ori că în loc de carne să ne dea conserve de carne, dar astea sunt mult mai scumpe, abia se vedeau în gamela câteva firimituri care cu greutate le-am identificat ce au fost. Nici într-un caz nu realizau minimul de proteine prevăzut de raţie.

Tot de 2-3 ori pe săptămână ne dădeau murături - gogonele, niciodată altceva. Astea au fost singurele cruditäţi care le-am mâncat (totuşi în 15 ani) şi probabil că organismul şi-a creat alt metabolism căci nu am auzit să fi suferit cineva de scorbut (boala lipsei de Vitamina C, despre care se ştie că se distruge prin fierbere). Zic eu, după experienţa asta pe propria-mi piele, căci au fost perioade şi lipsite de murături.

Revin la spital. Se găseau deci în acest salon patru bolnavi de peritonită bacilară, dar medicamente, pe sponci. Medicul şef al închisorii se numea Balea, iar soţia sa, tot doctoriţă, lucra şi ea tot aici. După câteva zile m-a întrebat dacă accept să-mi facă o laparatomie (secţiune a peretului abdominal, de data asta longitudinală) şi apoi o iradiere cu raze ultraviolete a focarului tuberculos. Era metodă mai veche, acum deja începuse era tuberculostaticelor, dar n-am mai stat la tocmeală. Mă supărau cumplit colicele provocate de sub-ocluzia intestinală care se instalase. Abdomenul era foarte destins, balonarea se accentuase, devenise foarte sensibilă-dureroasă chiar la atingerea cearceafului cu care mă acopeream. Şi acesta era prea greu şi mă supăra. Am acceptat intervenţia, doctoriţa totuşi a vorbit colegial, explicându-mi necesitatea intervenţiei, în locul medicaţiei pe care nu o avea.

Dintre cei patru, eu fiind cel mai grav, m-a operat primul. Asta a fost în 21 iunie 1961 şi se ţine minte căci a fost data când am făcut recurs şi am scăpat de la moarte.

Curios lucru, linia vieţii din palma stângă, au interpretat-o nişte chiromanţi de ocazie, amatori, că se subţiază pe la mijlocul traseului. Treptat, s-a îngroşat către linia norocului, mai târziu, în anii care au trecut şi apoi a devenit continuă şi uniformă cu cea de a doua linie. N-aş fi scris acest *„ babism "* dacă nu ar avea legătură cu soarta altui coleg de suferinţă. Voi reveni.

Chirurg - mâna întâia era un deţinut de *drept comun,* dr. Popa, din Ocna Mureş (fost Uioara). Acesta fusese asistent universitar la Cluj şi era condamnat la 20 de ani de închisoare, ca *aurist.* În orăşelul în care trăia, erau mulţi ţigani, buni cunoscuţi căci îi plăceau şi lui caii. Mai făcuse însă cu ei şi nişte afaceri cu aur şi când i-a prins, l-au declarat şi pe el, socotind că pe lângă doctor scapă şi ei mai uşor. Se vede cât de uşor au scăpat.

Cu antecedentele sale profesionale, pe care le aflasem în salon de la Petrică Matei, am avut deplină încredere în priceperea lui. Mâna a doua era dr. Marinescu, medicul închisorii, generalist, care probabil voia să se specializeze şi el şi aici avea ocazia să exerseze asistând un profesionist.

Pentru anestezie au făcut infiltraţii locale, strat cu strat în peretele abdominal, cu novocaină. Odată abdomenul deschis trebuia umblat printre intestine şi găsit focarul, apoi scoasă ansa respectivă şi iradiată timp de 2 minute cu lampa de ultraviolete.

Simţeam, dar fără dureri, cum se umbla printre intestine, o senzaţie parcă de tracţiune. A durat destul de mult treaba asta. La suturarea peretelui, când au ajuns la ultimul strat, pielea, ori că ea este mai sensibilă, lucru dealtfel normal, ori trecuse efectul anesteziei, dar am simţit împunsăturile acului ca pe viu. Mi-au spus să mă cobor de pe masă singur şi să merg la camera mea. Sala de operaţii era la parter. Până la camera mea de la etaj, am urcat singur scările, nesprijinit de nimeni. Am bătut la uşă ca să vină gardianul să-mi deschidă, apoi să mă închidă la loc.

Efectul anesteziculuia trecut şi a reapărut simptomatologia anterioară, la care s-au mai adăugat acum şi durerile postoperatorii. în aceeaşi zi 1-a operat pe Voinea, iar după o zi pe Biriş şi pe Vlahbei. După operaţie, ei s-au simţit mai bine, dar mie îmi era în continuare rău. Tranzitul intestinal nu se restabilea şi durerile se menţineau. De alimentat nu mă puteam alimenta. Aveam 51 de kg, după cântarul găsit la spital. Totuşi glumeam, cum făcusem şi mai înainte. De felul meu am fost mai glumeţ, cunoşteam multe anecdote şi-mi plăcea să le spun. Simţeam o bucurie când făceam pe alţii să râdă, nu ştiu dacă nu asemănătoare cu cea a actorilor care urmăresc reacţia sălii. Pentru mine erau un tonus sufletesc şi consideram că nu fac rău nici altora dacă reuşesc să mai descreţesc o frunte. Era în firea mea şi a rămas până azi. Iar acum, nu mâneam nimic, dar spuneam glumele potrivite unor momente apărute, ori potrivite vorbelor altora din cameră. Petrică Matei mi-a mărturisit mai târziu, că râdea de formă, numai să-mi facă plăcere, dar îi venea să plângă văzând că mă prăpădesc şi totuşi mai spun glume pentru alţii. Când m-am făcut mai bine, mi-a spus că a fost convins că mor. Motivul acestei convingeri funeste a spus că mi-1 va spune când ne vom întâlni în libertate.

În 1972 eram liberi amândoi. Eu făcusem un accident vascular cerebral cu sindrom Wallember şi am fost trimis de la Oraviţa la Clinica de Neurologie din Timişoara. Petrică lucra aici doar ca asistent medical, lui neacordându-i-se terminarea facultăţii. De cum m-a văzut, mi-a reproşat:

- Măi, Ioane, măi, păi noi numai pe patul morţii ne întâlnim?

- Petrică, mi-ai promis că după eliberare îmi vei spune de ce ai crezut acolo că mor. Nu sunt curios de ce mor acum, căci ştiu ce am, dar de ce n-am murit atunci. Te rog să-mi spui.

Şi prietenul a început:

- Tu ştii că după operaţie ţi-a fost foarte rău. L-am chemat pe dr. Popa si i-am spus să-ţi facă ceva, că te prăpădeşti.

- Ce să-i mai fac? a răspuns acela.

- Ce-aţi făcut celorlalţi trei.

- Acelora le-am făcut, ce le-am făcut, dar la Munteanu sunt intestinele aderente, toate lipite unul de altul. N-am găsit focarul, nu l-am mai iradiat, l-am cusut la loc. Ce pot să-i mai fac?

- De-asta, Ioane, am crezut că mori.

După o săptămână de chin, Petrică dormea pe al doilea pat de la mine, strig peste nea Aurică Mărăşescu, cel care era între noi:

- Bucură-te, Petrică, a triumfat viaţa.

Reuşisem să strecor primul flotul (primul vânt), fapt care arăta că s-a restabilit tranzitul intestinal şi era foarte urmărit de operatori.

De altfel nu numai Matei a fost convins că mor. Un alt internat, Lică Rosei, mi-a mărturisit şi el, tot mai târziu, că au chemat la patul meu şi pe doctoriţa Balea, care după ce m-a examinat, la plecare a făcut semn cu mâna, o cruce mare, cum se face pecetluirea sortii cuiva.

Eu însă n-am vrut să mor. Cu optimismul meu, am răzbătut. Când m-am suit pe masa de operaţie, le-am spus că am încredere în completul operator. Pe doctorul Popa nu l-am mai întâlnit niciodată, căci s-a eliberat la puţine zile după operarea mea, printr-un decret. Aşa că am socotit că încrederea acordată şi arătată poate fi socotită în avans o mulţumire pe care altcum nu am mai avut când să i-o exprim. Treptat, treptat am început să mănânc şi să-mi revin.

A venit şi hidrazidă la spital şi am început să primim, dar în mod discontinuu, pe măsură ce primeau. Odată 120 de tablete, altă dată numai 90 ori 45 ori 120. Poate că discontinuitatea asta de tratament o fi avut şi valoarea ei.

Doctoriţa a avut toată bunăvoinţa, mă îndemna mereu: *Mănâncă, Munteanu, mănâncă!* Dar faţa mea trasă, în ciuda faptului că la corp mă refăcusem un pic, au făcut-o să mă îndemne să pun gura pe mâncare, la fiecare vizită ce ne-o făcea. Probabil însă că pe lângă frica ei să mai fi beneficiat de altă zodie de care noi încă nu ne dădeam seama. Se va vedea în continuare, că totuşi intrasem într-o altă epocă, în care au început să ne dea mai multă îngrijire.

Petrică Matei se îmbolnăvise de pleurezie la *izolator.* Stătuse tot la etajul trei, pe aceeaşi *scurtă* cu mine.

Seara, când se da stingerea, la ora 22, imediat după aceea se auzea, departe în lunca Mureşului, un uruit puternic de roţi de tren, trecea probabil vreun tren de mare viteză. Pentru noi era un zgomot aşteptat cu multă nerăbdare, căci dacă întârziase cumva clopoţelul care suna stingerea, apoi trenul ne spunea ora şi curând după asta aveam voie să ne culcăm pe paturi.

În seara cu pricina, poate că miliţienii or fi stat la taclale, că se mai întâmpla, au uitat de clopot. Trenul nostru trecuse şi urma în orice caz să se dea şi semnalul mult aşteptat. Petrică dormea în patul de deasupra, ştiind că vine semnalul, s-a urcat cu picioarele pe patul de jos, ca să-şi aştearnă. Ce să-şi aştearnă? Apoi peste pătura veche şi tocită se puneau curmeziş la picioare pantalonii, în continuare până la cap se punea haina din 1953 şi ne-a pus la curent şi pe noi cu cele petrecute atunci în Capitală. Fusese prieten cu autorul şlagărului răspândit atunci. *La revedere, draga mea, la revedere,* participând chiar la elaborarea textului. Atât prietenul cât şi şlagărul au fost ostracizate la puţină vreme după aceea. Matei nu prea agrea firea mai de salon a lui Lică. El era tenace, mai tăios, fără flexibilitate. Nu-1 interesau prea mult relatările bucureşteanului, dar pe mine mă satisfăceau. Eu am urmărit întotdeauna evenimentul de orice natură, chiar dacă nu participam afectiv la el. Făceam legătura între cei doi amici, stând apoi cu ei mai mult timp, căci de la spital pe convalescenţi ne-a mutat pe *Secţie.*

În colţul stâng al camerei, la fereastră, era un bătrân (pentru noi la vremea aceea). Era şi el bucureştean şi fusese condamnat 9 ani de zile, ca *„scrisorist".* Era o nouă categorie de deţinuţi politici care luptau de unul singur împotriva comunismului. Fusese funcţionar superior, acum era pensionar. Ce făcuse?

A citi în *„Scânteia"* un articol despre greva factorilor poştali din Franţa, care au un salariu de mizerie, spunându-se şi suma, în sute de franci. Bătrânul mai citise în *„L'Humanite Dimanche"* şi nişte reclame comerciale şi a făcut socoteala câte costume de haine şi câte perechi de pantofi îşi poate cumpăra poştaşul francez din leafa lui mizeră. Cam de trei - patru ori mai mult decât un prea fericit factor poştal român. Şi a scris asta la ziar, fără să semneze, bineînţeles. La nu multă vreme după asta, un fost coleg de clasă, ajuns director la o mare întreprindere piscicolă şi de industrializarea peştelui, a scris un articol despre marile realizări din acest domeniu. Dar *„scrisoristul"* nostru, nu-1 ogoaie cine să-1 ogoaie şi trimite o scrisoare bunului său coleg în care îşi exprimă nedumerirea cum se face că acum cu aşa întreprinderi şi nu este peşte pe piaţă, ţi se usucă gura după un crap ori o ştiucă, iar în trecut fără nici o întreprindere de-astea putea piaţa bucureşteană de peşte. Scrisoarea a semnat-o, doar fuseseră prieteni.

Acela, prieten-prieten, dar mai fidel regimului, ca toţi directorii care colaborau de pe acest post cu *Securitatea,* a dus scrisoarea la *apărătorii cuceririlor revoluţionare.* Cum în ţară se înmulţiseră autorii de anonime, s-a creat un serviciu special de depistarea nemulţumirilor care nu tăceau ca restul ţării. înseamnă că aceştia aveau mai mult curaj de vreme ce scriau, chiar dacă nu semnau. Trebuiau potoliţi. Grafologilor le-a fost uşor să descopere acum şi pe autorul primei scrisori, rămas până atunci anonim. La judecată, asta s-a numit *instigalie,* căci părerile contra regimului deveneau cunoscute şi di alte persoane, adresantul, redactorii etc... Şi s-au

taxat cu 9 ani de condamnare (închisoare corecţională). Bietul om, căci doar scrisese unui prieten. Unde-i prietenia, unde-i libertatea de opinie, cea garantată chiar de *Constituţia proletară* (era să zic socialistă, dar încă nu a avut această pretenţie). Unde sunt judecătorii de atunci (1959 - 60). Probabil că acum au ajuns la *Curtea Supremă,* de nu s-au înfăţişat la judecata nepărtinitoare a marelui Judecător al nostru, al tuturor.

Pe Tănase G.Vlahbei îl ştiam de la Gherla, unde lucrase ca *şef de nicovală,* la fierărie, împreună cu vărul său primar, Tănase A. Vlahbei (Şoca). Mai era acolo şi un al treilea văr primar al lor, Tănase C. Vlahbei (Năşicu). Erau toţi trei primii născuţi a trei fraţi şi cum la macedoneni este tradiţia a se boteza primii născuţi cu numele bunicului, toţi aveau acelaşi nume, deosebindu-se după iniţiala tatălui şi după diminutivele cu care ne-am obişnuit să-i chemăm. (Naşu, Năşicu şi Şoca, toate derivate din Tănase). Erau *grămoşteni* şi se stabiliseră la Sinoe, pe malul lacului. *Ştima* ghiolului îi răpise un frate, care a căzut cu cai şi cu căruţă cu tot într-un *tău,* de n-au mai ieşit.

În război fusese în Crimeea şi s-a bucurat de mare trecere între puţinii tătari, dar mai ales tătăroaice care mai rămăseseră acolo. Îl credeau turc, după sifixul nobilitar ce-1 purta şi cum ştia şi ceva turcă uşor s-a alipit de ei. Nu se împăcau însă cu cruciuliţa pe care credinciosul aromân o purta la gât. Dar le-a explicat că este un dar, ca o decoraţie, pe care i-a dat-o Regele Mihai, la plecarea pe front şi toate au fost bune. Tătătroaicele, nu prea umblate, l-au crezut. Bietul Naşu.

Era şi el bolnav ca şi Nicu Marinescu de hepatită cronică. Primea regim alimentar combinat: *T.B.C.* - hepatic. Am omis a spune că alimentaţia de la spital era corespunzătoare caloric şi întocmită după rigori dietetice. Naşu Vlahbei se uita şi el în palmă, dar pe el nu-1 speriau semnele lui Nicu Marinescu, el nu le avea pe acelea. El se uita la linia vieţii pe care i-o arătase un *chiromant* de ocazie. I se sfârşea la mijlocul traseului normal şi asta însenina că pe la 40 de ani se sfârşeşte şi el. îl operase dr. Popa şi pe el ca şi pe nune şi mergea bine. Se refăcuse. Când ne-a trimis la *Celular,* nu am mai primit mâncarea de regim. Dar el era obsedat de jumătatea de linie din palmă. A scăpat de peritonită, dar de nu va îngriji ficatul, va muri de ciroză. Auzise el despre asta. O vreme a primit regim hepatic, apoi nu i s-a mai dat, ca şi lui Marinescu. Speriat, a făcut greva foamei însă a făcut o altă localizare tuberculoasă, de astă dată meningeală, şi acum prevestirea *chiromantului* s-a adeverit.

Tănase G. Vlahbei a murit, refuzându-i-se un regim alimentai. Desigur, este umanitar să se acorde deţinuţilor bolnavi, de astăzi. Implicit se recunoaşte că atitudinea foştilor deţinători de putere este sau a fost inumană. Calitatea politică a victimei nu scuza lipsa de umanitate. Nici călăii de la Auschwitz şi de la Buchenwald etc. nu şi-au socotit victimele oameni. De aceea *Tribunalul internaţional* i-a osândit, fără prescripţii prin scurgerea vremii. Am făcut numai o analogie, cum se face în istorie, fără revendicări vindicative, numai pentru cunoaşterea adevărului.

La *Secţie* şi la *Celular* - 1

Pentru convalescenţă şi supraveghere de foşti tuberculoşi activi am fost mutaţi pe *Secţie,* într-o cameră mare, cu paturi suprapuse, dar tot cu cearceaf şi pernă, ca la spital. Arăt aici că pe *Celular* nu sunt perne, fiecare doarme cu capul pe schimbul de rezervă, ori pe haine, dacă e mai cald, ori pune sub saltea încălţămintea ca să înalţe căpătâiul saltelei.

Am fost dus cu Petrică Matei şi Lică Rosei. Aici am dat peste alţi oameni bolnavi, socotiţi cronici. Un caz aparte a fost nea Gică Ionescu, poreclit, pe *Celular, Papagalul* pentru apendicele său olfactiv, mare şi coroiat ca pliscul noului său naş. Acesta se găsea într-o stare de prostraţie cu adinamie totală. Zăcea în pat fără să răspundă la provocări verbale, cu privirea pierdută, ochii înfundaţi în orbite, cu ţesutul celular

subcutanat aproape total redus. De mâncat, mânca ce-i dădea un îngrijitor voluntar din cameră, un fost maistru de la Câmpina, Petrescu. Dar suferea şi de o entero-colită cronică, avea câteva scaune de fermentaţie pe zi cu emisiuni spontane şi necontrolate, murdărind de câteva ori pe zi patul. Petrescu îl ţinea fără indispensabili, căci i se urase tot spălând ce murdărea nea Gică de câteva ori pe zi. Era un sacrificiu din partea maistrului şi cum acesta fusese de curând arestat, era pătruns de lupta de clasă, îi spunea bolnavului, dar mai mult pentru noi, căci acesta nu înţelegea: *Măi Gică, ai tu noroc că eşti muncitor de-ai mei, căci altfel te-ar mânca viermii.*

Nea Gică *Papagalul* fusese muncitor la *Griviţa CER.* înainte de a deveni această *Roşie.* Tatăl său fusese juristconsult şef al *P.T.T.-ului* şi nu ştiu motivele pentru care amândoi fraţii (căci nea Gică mai avea un frate tot muncitor) nu" au învăţat mai multă carte. Toate astea nu le-am aflat acum căci nu era în stare să spună nimic, ci peste un an, când ne-am întâlnit în altă *Secţie* unde au fost strânşi toţi tuberculoşii Aiudului. Prin convieţuirea cu noi şi mai ales în condiţiile debilitării organismului prin scaunele frecvente, s-a procopsit şi cu un pui de oftică. Dar când l-am reîntâlnit, era perfect lucid, însă nu-şi mai aducea aminte nimic din cele petrecute în camera de pe *Secţie,* lipsindu-i din memorie o parte din viaţă, cât a vegetat.

Petrescu fiind curând mutat, s-a ocupat de nea Gică un om mai în vârstă decât noi, cu vreo 15 -20 ani, cam de-o vârstă cu bolnavul. Avea în jur de 50 -55 de ani. Îl chema Stoian (regret mult că nu am reţinut şi prenumele exact al acestui om, Gheorghe?). Acesta fusese oltean cam din acei din prima categorie cuprinsă de mine în gluma cu Piringiu, a plecat de bunăvoie de acasă la 12 ani. Era dârz, muncitor, tenace, harnic, întreprinzător. A trecut în viaţă prin nenumărate meserii, începând cu cea de zarzavagiu cu cobiliţa, de călăreţ la caii de la tramvai, factor poştal, hamal în gară, conţopist şi nu mai ştiu câte altele până a ajuns să termine *Academia Comercilă.* Pe când 1-a arestat, deţinea un depozit de medicamente. Era pios, rămăsese cu sufletul curat, cu care plecase desculţ de acasă, ca să câştige o pâine şi viaţa.

De nea Gică s-a apropiat din dragoste de om, refuzându-ne pe noi, care eram mai tineri, căci voia el să ajute pe fratele căzut în nenorocire, în mentalitatea *ţurcano-piteşteană* aceasta ar fi fost o manifestare politică, dar nea Stoian ştia şi *Biblia* cu pildele ei şi legile omeniei.

A plecat şi *samariteanul* şi am rămas eu să-1 îngrijesc, cu vocaţia profesională şi deontologică. Treaba nu era chiar simplă, căci manipularea frecventă a bolnavului şi a patului, impregnau mâinile cu miros pătrunzător de indol şi de scatol. Spălarea cu săpun nu îndepărta mirosul şi deodorantele încă nu se inventaseră, dar sa mai ajungă până la noi. Când apropiam lingura de mâncare de gură, mâna exhala odorile ei. Era riscul meseriei.

Dar bolnavul nostru mai avea şi manifestări psihice anormale, de autosatisfacţie sexuală, repetată în mod necontrolat sub pătură, de câteva ori pe zi, până la epuizare.

I-am relatat doctoriţei Balea starea bolnavului, dar în loc să-1 interneze în spital pentru starea aproape de marasm în care se găsea 1-a băgat în cameră de neuropsihici, care se găsea tot pe *Secţie,* în fundul coridorului nostru.

Aici se găsea printre alţii şi Petrică Ţoţea, un fost învăţător din Teleorman. Acesta în timpul *„rebeliunii"* dezarmase jandarmii din sat iar pe şeful de post îl închisese într-un coteţ. Pentru această „ *crimă odioasă"* a fost condamnat la 25 de ani de *muncă silnică* (ori poate la *mutică silnică* pe viaţă, nu mai reţin). Făcea deci puşcărie de 20 de ani, iar acum fusese internat în această cameră pentru dese crize delirante. Spuneau cei care stătuseră cu el că avea destule perioade de luciditate, aşa cum este boala sa. Odată le-ar fi spus unor colegi de cameră care stăteau cuminţi, dar au fost internaţi aici ca şi cei de la *Poiana Mare* (voi reveni la un caz Turtureanu): *Hai măi fraţilor să mai facem ceva pe perete că o să vină politrucii ţi o să ne scoată de aici, că ne-am făcut sănătoşi.*

El avea dreptate, căci pe *Secţie* traiul era un pic mai comod, în afară că era camera mai mare, ca diversitate depăşind cu mult monotonia vieţii de celulă, mai era şi permisiunea de a sta şi ziua pe pat. Pereţii camerei lor erau plini de desene şi schiţe pentru oarecare invenţii, iar *politrucul* care venea întreba totdeauna: *Măi Ţoţea, să văd ce-ai mai inventat?* Şi Petrică, cel *„nebun"* îl ducea pe *deşteptul* de ofiţer care se amuza de invenţiile desenate adesea pentru el. Se prinsese.

Cei din camera asta n-au răbdat mult starea lui Gică Ionescu şi într-o zi, când au fost duşi unii dintre ei la infirmerie, unde era un medic deţinut, Ţoţea 1-a luat în braţe şi 1-a dus plocon: *Faceţi cu el ce ştiţi, noi în cameră nu-l mai luăm înapoi. Moare.* Cum nu-i bine să te prinzi cu *„nebunul",* mai ales că avea şi dreptate, dr. Marola, cum îl chema pe medicul deţinut, 1-a reţinut la infirmerie şi a raportat grabnic doctoriţei, care 1-a internat imediat în spital. Mai fusese acolo, căci doar de acolo l-au adus pe *Secţie* dar acum, la a doua internare s-au ocupat mai bine de el şi l-au întremat. Noi, cei socotiţi întregi la minte, nu am luat atitudinea categorică a celui socotit nebun. Petre Ţoţea s-a dovedit mai bun decât noi, în îngrijirea lui Ionescu. Acesta, după cum am spus, a contractat şi o tuberculoză pulmonară pentru care a fost adus în anul următor la *Secţia sanatorială* în care ne-am reîntâlnit. Nu ştia nimic de şederea lui cu *„nebunii"* care i-au salvat viaţa.

Pomenind aici şi pe dr. Marola, nu pot să nu relatez şi un zâmbet medical. Era cernăuţean şi fusese medic militar. Lucrase şi la infirmeria de la mina Baia Sprie, tot ca medic, împreună cu dr. Constantin Veselovschi. Unul fusese în libertate radiolog, celălalt mamoş. Nu se prea înţelegeau şi la dispută unul i-a zis cu dispreţ celuilalt:

- *Mai taci, moaşe!*

- *Tu vorbeşti, măi fotografiile?* nu se lăsă nici acela mai prejos. Două specialităţi medicale, văzute reciproc.

Să nu trec peste camera de „ *nebuni".* Erau băgaţi aici şi bolnavi psihici, reali dar şi anumiţi indezirabili care jenau administraţia prin atitudinea lor. Dintre ei eu l-am cunoscut pe Nicolae Turtureanu, student la Litere şi Filozofie în Bucureşti. Fusese şi acesta refugiat de război la Oraviţa, căci era originar de prin Moldova. De multe ori se plimba singur prin orăşelul nostru, mergea cu paşi mari şi rari. Relaţii nu-şi făcuse aşa de repede. Nu ştiu cum de am făcut cunoştinţă şi mă vizita uneori să-i împrumut vreo carte, căci el venise doar cu puţine lucruri asupra lui. Nu i-am constatat atunci firea intransigentă pe care avea s-o arate la Aiud. Pe atunci era mai tânăr, acum trecuseră anii şi devenise un om neînfricat. Intrase în închisoare cu ultima regrupare a *Centrului Studenţesc* bucureştean. îmi mai povestise despre el Vasile Boroneanţu, un eminent student de la Istorie-Arheologie (adică asta era specializarea lui istorică). Cu Boroneanţu am stat în celula în care fusesem cu Lică Nedea, dar atunci când am scris capitolul acela nu-mi răsărise în minte şi figura luminoasă a arheologului în devenire, un băiat inteligent, muncitor şi modest, colaborator al prof.Vladimir Dumitrescu. El mi-a povestit cum în epoca *rolleristă* istoricii mai vechi nici nu mai aveau voie să semneze cu numele lor. Radu Vulpe semna obligatoriu V. Radu, iar Vladimir Dumitrescu, V. Dumitru sau D. Vladimir. Aşa că Boroneanţu mi-a adăugat noi linii la portretul lui Turtureanu.

Până prin 1956 -57 salutam cadrele închisorii cu *"bună ziua",* salut general la români. Iată însă că au vrut să ni-1 bage pe *„zdrastvuitie"* (dacă aşa s-o fi scriind, că nu am făcut la şcoală o iotă de rusă) şi ne-au anunţat că suntem obligaţi să salutăm toţi şi pe româneşte cu *„să trăiţi",* cum salutau altădată în armată cadrele inferioare pe ofiţeri. Socotind că acesta este un salut de jos în sus, căci cel căruia îi spuneai aşa niciodată nu-ţi răspundea la fel, am continuat să salutăm cu *"bună ziua ".* Atunci au început să ne întoarcă de pe sală, dacă trecând către plimbare nu spuneam *„să trăiţi"* miliţianului de pe coridor. încet, încet ne-am deprins şi cu această umilire, aşa cum am considerat-o noi.

Salutul este un semn, sau o manifestare de respect reciproc, dar ei adesea nici nu ne răspundeau - încât de multe ori parcă salutam pălăria prinţului din povestea lui Wilhelm Teii. Numai Nicu Turtureanu nu a vrut să le zică *„să trăiţi".* N-a ieşit la

plimbare cu săptămânile, ori cu lunile. Gardienii şi ofiţerii mergeau adesea în celula lui şi-1 zădărau... El le răspundea pe potrivă, demn şi cel puţin ca de la egal la egal.

Până la urmă l-au dus lângă Ţoţea, numai pe cei liberi îi duceau la *Poiana Mare,* ca să-i înnebunească de tot. Pentru ei, atunci demnitatea era o nebunie. Am mai scris treaba asta cu *„să trăiţi"* şi fiindcă m-a marcat şi pe mine. Când m-am eliberat am asistat la generalizarea acestui salut, dar aşa cum am ştiut noi, de atunci, un salut ca de la inferior la superior, într-o lume care afişa principiul egalităţii între oameni (ştiu eu şi ce-i ăla egalitarism). Toţi îi ziceau tovarăşului prim - *„să trăiţi",* dar acesta nu le răspundea la fel. Şi şefii mai mici, tot aşa se purtau cu subalternii lor. La început am continuat cu *„buna ziua"* cel de altădată, apoi mi-am zis că nu are rost să mai ies din rând pentru un fleac şi am început să zic şi eu *"să trăiţi",* dar către toată lumea, mare sau mic. Iar dacă mă salutau alţii cu acest salut, iar ca medic mulţi îmi ziceau aşa când intrau în cabinet, apoi le răspundeam şi *„dumneavoastră să trăiţi",* în amintirea *„nebunului"* Nicu Turlureanu.

M-am luat cu vorba cu nea Gică, apoi cu Ţoţea şi *„nebunii"* şi n-am terminat cu sufletele din camera noastră, deşi nu mai reţin pe toată lumea.

Nu l-am uitat pe *moşul* Golimas - cum îi spuneam noi. Era un bătrânel simpatic, mult mai în etate decât noi, făcuse primul război mondial şi amintirile lui şi le depăna de-atunci. De fel era din Bivolari, sat aproape de Iaşi şi de Prut.

Cum bătrânii povestesc cu lux de amănunte campaniile lor, nici dânsul nu făcea excepţie. Ne spusese că a avut uniformă neagră, iar Rozei râdea că a făcut armata la *cioclii,* la unităţile de adunarea şi îngroparea celor căzuţi în război. El însă se lăuda că a capturat singur, fără armă, doar cu un sărut, vreo 50 de nemţi. Aceia fuseseră încercuiţi, iar unul dintre ei 1-a găsit pe el şi a venit cu mâinile ridicate. Golimas 1-a sărutat pe inamic, că a văzut că acesta era foarte speriat de noua lui soartă, de captiv. Atunci au răsărit din tufiş şi ceilalţi nemţi, toţi ca primul, cu mâinile ridicate, iar curajosul nostru i-a condus la comandantul său, el făcând pe escorta. Bătrânul povestea teatral, iar Rozei îl tot provoca să povestească, avocatul amuzându-se de scena cu sărutul, pe care bătrânul, prea devreme senilizat, o repeta pentru interlocutor, dând să-1 sărute.

Hazul bătrânului era când povestea cum s-a însurat. Sora sa avea o prietenă în târg la Iaşi, cum zicea el. S-a dus la prietenă şi 1-a luat şi pe alde frate-său cu ea. Dar îl las mai bine pe el să povestească: *Eu mă ridicasem de-acum flăcău. Fata era cu stare, avea case mari ca de negustor, dar era urâtă foc. De eram mai mic, ziceam că-i muma pădurii fi o luam din loc. Dar m-a dus cu zăhărelul. S-a scuzat că nu are şerbet şi ne-a pus pe farfurioară câte o bucăţică de zahăr. Eu să nu fi servit, bine era, dar m-a pus păcatul şi l-am mâncat. De unde să ştiu eu că era o făcătură. Că seara, după ce m-am tras la odaia care mi-o pregătise, gazda rămânând să doarmă cu de alde soru-mea, să mai sporovăiască, di'li. cafelele, sting eu lumânarea şi mă culc. Nici n-apucasem să adorm că se deschide încetişor uşa, am auzit-o, dar paşi nu, şi se strecoară cineva, fără a spune vreo vorbă, sub odialul* (aşa zic unii moldoveni la cearceaf) *meu. Pune mâna pe mine, mă mângâie pe tot trupul şi atunci şi eu ca omu', ca flăcău ce mă găseam, pun şi eu mâna. Când am dat de asprul fetii, mi-am pierdut cumpătul. Apoi am luat-o de nevastă, ce era să fac. Soră-mi îi plăcea, că erau prietene, poate că înadins a vrut să mă însoare cu ea. Păi nu m-a dus cu zăhărelul acela? Eu de nu-l mâneam, bine era. Că era şi mai bătrână şi mai urâtă, cum vă spusei.*

Aşa cum era urâtă, el şi-a dus jugul până la capăt. Povestea însă că niciodată nu i-a spus pe nume, iar soţia îl striga Golimas ca pe un oarecine. L-a sprijinit totuşi în gospodărie, căci avea cârciumă şi un mic abator unde tăia animale pentru un negustor din Iaşi. Aşa pirpiriu cum era, *moşul* nostru se lăuda că în ograda lui îşi câştigau pâinea 80 de oameni, câţi trebăluiau la cele două întreprinderi ale sale.

În mişcarea naţionalistă se băgase din tinereţe, fiind un adept al lui A.C. Cuza. Acum plătea atitudinea de atunci. Lichidarea ultimelor rămăşiţe burghezo-moşiereşti şi fasciste l-a cuprins şi pe el şi era condamnat la 8 sau 9 ani pentru instigaţie.

Între miliţienii de pe *Secţie* era unul care excela prin răutatea sa deosebită, în comparaţie cu a celorlalţi tovarăşi ai lui, care nici aceia nu erau nişte îngeri. Era un pic mai bătrân, îl chema Nicula şi, în ciuda numelui, era maghiar. O fi fost român deznaţionalizat în anii de asuprire, căci totdeauna *renegaţii* devin mai şovini. într-o cameră de vizavi de noi era închis şi un invalid de război, căpitanul aviator Matei (Gheorghe?). Nicula aducea o cameră de la plimbare şi trecând pe lângă uşa camerei lui Matei, le-a ciocănit, anunţând plimbarea. A închis camera care se întorsese şi a deschis imediat pe următoarea. în astfel de situaţii, sărea fiecare în bocanci, fără să-i mai lege şi dă-i drumul. Bietul invalid, până să-şi pună proteza, să o lege, ceilalţi ieşiseră iar Nicula a închis uşa. Ajuns la uşa, căpitanul a început să ciocănească în ea, ca să-1 scoată şi pe el. Miliţianul s-a întors şi auzind ce doreşte omul, a deschis iarăşi şi, înjurându-1, a luat hârdăul de murdărie de după uşă şi l-a turnat în capul omului care îşi revendicase şi el dreptul regulamentar la plimbare. Ticălosul a încuiat uşa la loc, iar căpitanul erou, invalid de război, a rămas să-şi scoată de prin buzunare şi de prin cutele hainelor excrementele şi să se spele pe faţă şi pe mâini, dar cum, de unul singur, că doar lighean de spălat nu era.

Sunt convins că nu a fost ordinul lui Drăghici ori al lui Crăciun dar a fost rodul educaţiei lor turnate în mintea gloatei asmuţită împotriva aşa-zişilor *duşmani ai poporului.* Şefii lui Nicula îi asigurau impunitatea pentru orice fel de mizerie ne-ar face-o ca să ne cătrănească zilele.

Mă înorc iar în camera noastră, unde îl mai amintesc pe un flăcău tomnatic, Ion Constantinescu. Soarta i-o stricaseră anii cei vitregi şi încurcaţi: stagiul militar, concentrări, război, lagăre şi închisori şi iar lagăr şi iar închisori. După ultima, de după '48, s-a eliberat la vreo câţiva ani. Era din Buzău şi fusese muncitor tâmplar. La a doua arestare de sub comunişti, în 1959, dăi cu toroipanul pe el să recunoască faptul că era şeful organizaţiei clandestine legionare pe judeţ.

- *Păcatele mele,* povestea el cu năduf, *cum să spun ce nu era ? Râdea lumea că am dat în patima comuniştilor şi umblu după măriri. I-auzi, şef de judeţ. Păi am eu mutră?*

Era internat cu noi suferind de o tuberculoză a articulaţiei tibio-tarsiene (la gleznă) după o bătaie sau mai multe, cu ranga peste tălpile bocancilor, până s-au desprins acestea de pe căpută şi i-au băgat boala în oase.

La judecată, altă dandana. El a spus judecătorilor că nu este adevărat nimic din ce-a subscris, că a fost silit prin bătaie să semneze. Dar amintitul complet, nu, că să se mai gândească, şi 1-a evacuat din sală pentru meditaţie. L-au dus în altă cameră din subsolul tribunalului şi securiştii anchetatori l-au luat iar la poceală, de ce încurcă socotelile şi nu recunoaşte ce-a semnat (de bună seamă că după ciomăgeala cu descăputatul pingelelor). Readus în instanţă a reproşat judecătorilor că nu l-au trimis la gândire, ci ca să-1 bată iar securiştii şi în tribunal cum o mai făcuseră la sediul lor. Văzând oamenii dreptăţii - cum li se spune judecătorilor - că au de-a face cu *„un fanatic",* l-au judecat repede şi i-au dat numai 25 de ani pentru *organizaţie* (iarăşi de unul singur, că nu mai avea pe nimeni în lot).

Acum glumea de toate câte au fost, cu umor şi cu ironie. Glumea despre cele 7 minuni ale Buzăului, de pe vremea aceea, le spunea pe toate, încheind că a şaptea era chiar el, acum în carne şi oase (chiar bolnave) după cele prin câte a trecut.

Glumea şi despre prietenii de prin celule, cum în dorinţa de mai bine, îşi făceau fel de fel de planuri că după eliberare să trăiască mai uşor şi dacă pot, chiar să se pricopsească şi ei, ba cu stupi, („ *un stup bun e cât o oaie grasă"),* ba cu creşterea intensivă a cartofului (într-o groapă de un metru cub se obţin sute de kilograme de cartofi prin acoperirea succesivă a lăstarilor ieşiţi, până se ajunge la suprafaţă gropii), ba cu porci din rasa *Yorck,* care la cele trei fătări din an, â câte 8-10 purcei fiecare, îţi umplu ograda.

Şugubăţul zicea că a ales ultima *„metodă de pricopseală".* A cumpărat din târg o purcică tânără *„frumoasă, dar slabă"* zicea el (cum o fi fost porcul frumos, dacă-i slab, că doar la animalele astea *„frumuseţea "* este legată de grăsime?). A pus-o pe

boabe şi, după o vreme, mama sa, cu care el îşi făcea gospodăria, îi spune că purcica a mâncat jumătate din coteţ, întreabă el prin târg, pe alţi gospodari, care-i treaba şi a aflat că purcica ar umbla după vier. Dar ce să facă, primăria ţinea animalele de montă tocmai în cealaltă parte a oraşului, unde era şi *Salubritatea.* A urcat purcica într-o tărăboanţă'(cum îi spunea la roabă) şi a dus-o acolo. Dar, zicea el, după aspectul ei cam puţin arătos, n-a făcut impresie şi nu s-a uitat nici un vier la ea. A dus-o aşa acasă. După câteva zile, mama îi spune că purcica a mâncat şi ce a mai rămas din coteţ. A urcat-o iar în tărăboanţă şi haida-hai, străbate iar oraşul. De data asta, un vier mai tânăr, mai prostănac, s-a legat de ea. A dus-o bucuros acasă, i-a legat la gât o fundă roşie, căci, deh, nuntise, nu, şi se şi vedea pricopsit cu 8 -10 purcei. Când în dimineaţa următoare, nici nu s-a sculat bine, că mama 1-a şi luat repede: *Săi, Ioane, că nu-i purcica.* Se uită el prin ogradă, dădu şi fuga la vecini. Nu-i. Când se uită şi sub şopron, ce să vezi? Se urcase iar şi singură în tărăboanţă: *S-a învăţat, purcica dracului.*

Bietul Constantinescu râdea amar de soarta lui şi voia să ne facă şi pe noi să uităm din cele necazuri. Nu se văita, dar şchiopăta rău, şi încheietura era umflată şi de-abia mergea. *Dacă spuneam ce ziceau tâlharii de acolo, tot 25 de ani mi-ar fi dat, ori poate mai puţin, dar încaltea scăpăm cu oasele întregi şi cu bocancii pingeliţi,* cum spunea glumind, aşa la eliberare ori merg desculţ ori să mă silesc să-mi cumpăr alţii.

Ion Constantinescu glumea şi pe seama condiţiilor noastre. Când aşteptam ori când venea mâncarea, niciodată nu-i spunea aşa, îi zicea ori *„potol",* ca cei de la *dreptul comun,* ori *„moral"* cum îi ziceau politicii. Fie că mâncarea era bună, fie că era rea, se vedea în asta tot o expresie politică. Dacă era bună: *Aha, le este frică de noi, ne iau cu binişorul.* Dacă era proastă: *Aha, strâng şurubul, se tem de noi.* Fără discuţie că mâncarea ne ţinea *„moralul",* de unde -numele. Dar *„hoţii"* (cei de la *comun)* covârşiţi de influenţa ţigănească, au început să-i spună „ *haleală"* (de fapt la orice mâncare, nu numai la cea din hârdău). încât hâtrul nostru povestea că un direcipr de pe unde trecuse el, venit în inspecţie a întrebat: *Cum îi haleala? Mişto, domnule director,* i-a răspuns pe aceeaşi limbă buzoianul nostru.

Am stat în camera asta câteva luni de zile, apoi considerându-ne sănătoşi am fost luaţi şi trimişi pe *Celular.* Dar pe mine m-au băgat singur în cameră, la parter, în ultima celulă de pe *scurta* stângă. Nu mi-am dat seama de unde să mi se fi tras această *izolare,* de la ultima cameră, ori de dinainte de internarea în spital. Am rămas singur, fără ortac, vreo şase luni de zile. Scoteam din gură numai o propoziţiune, de două ori pe zi: *Să trăiţi, domnule* (gradu) *la camera 19 - efectiv un deţinut.*

Ca să-mi treacă de urât am început să fac muzică la propriu. învăţasem în aceşti ani o mulţime de cântece. Mi le-am ordonat în memorie pe anumite grupuri, romanţe, arii celebre, cântece pe texte de poeţii noştri mai renumiţi. Ştiam vreo 11 pe texte de Coşbuc şi câte 8 după Eminescu şi Goga. Desigur că nu puteam cânta cu vocea, este de spus că şi acest lucru ne era interzis de paznici, deşi noi îl mai făceam cu acelaşi risc al pedepsirii. Acum însă mă mulţumeam să repet, ori fredonat foarte, foarte încet, dar mai ales în gând, tot repertoriul cunoscut. De la o vreme mi-am zis ce-ar fi să încerc să compun şi eu, fără pretenţii, numai pentru trecerea timpului. La versificat mă mai pricepeam eu ceva, dar la muzică nu fusesem prea tare în liceu, deşi beneficiasem de un bun auz muzical. Profesorul nostru, altminteri un renumit culegător de folclor bănăţean şi compozitor de muzică corală (să se scuze inevitabila cacofonie), Nicolae Lighezan, nu insistase nici la solfegii nici la puţinele noţiuni de armonie prevăzute în manual. Din cinci scânduri de podele am imaginat un portativ (podelele din cameră aveau fiecare lăţimea unei palme). Creta a fost uşor suplinită de o bucăţică de moloz desprinsă cu lingura dintr-un colţ. Nu notam decât înălţimea notelor, fără durată, fără game, *diezi* ori *bemoli.* Notam aşa, ca să ţin minte mai uşor, dar tot memoria era baza. Am compus câteva tangouri. Nu ştiam că afară le-a trecut moda şi de fapt nici nu mă interesa ce cântă alţii, eu făceam ce făceam pentru

sufletul meu. Am ticluit şi cuvintele potrivite. Când m-am eliberat, le-am cântat acasă alor mei, nu am avut pretenţii publicitare, deşi cei care le-au auzit spuneau că nu m-aş face de ruşine cu ele în public. Un tangou îl făcusem pentru o fată care îmi fusese dragă. O chema Stela. Refrenul era o chemare: *Stela, luceafăr nou a răsărit/ Şi stele una câte una apar pe cer./ Stela, dar numai tu n-ai mai venit/Deşi eu te aştept într-una/ Căci tot mai sper...* Şi aşa mai departe. De fapt eu plecasem, ea nu mă mai aştepta şi eu tot speram.

După mulţi ani de la eliberare, aşteptam la o ocazie. Ea a trecut cu maşina, cu soţul la volan, m-a cunoscut şi a oprit să mă ia. Trăia în alt oraş, n-am mai recunoscut-o după cei treizeci şi cinci de ani câţi trecuseră de la despărţire. La o alta întâlnire, tot la o călătorie - ne nimerisem în acelaşi autobuz -, fiind acum singură, i-am spus de cântecul pe care i-1 făcusem şi că soţia mea îl aprecia. Ea s-a mirat cum de i l-am cântat soţiei, dacă era făcut pentru alta şi i-am răspuns că atât eu, cât şi soţia mea, nu suntem geloşi pe amintirile frumoase ale celuilalt.

Am făcut şi cântece populare, unul pe poezia *Rea de plată* a lui Coşbuc şi mai multe pe texte proprii. Două le-a cântat soţia în public. Ea era educatoare în satul în care eu am ajuns medic şi participa cu corul satului la o serbare. Avea o voce plăcută şi le-a cântat ca solistă. în program nu s-au cunoscut ca făcând notă aparte, se încadrau perfect în folclorul local.

De Crăciun am fost numai cu amintirile mele. Cu colindele din folclorul de acasă şi cel din închisori, inclusiv cu cel făcut de mine la • Piteşti, după *Linu-i lin şi iarăşi lin.* Atunci mi s-a părut că refrenul din colindul de pe la noi. *Pleacă Lina la fântână, Dăliană fata dalba,* păstrează un nume străvechi de fată. Dăliana nu este alta decât Diana, zeiţa vânătorii şi a fecioriei. Fata dalbă din colindă. Nu Măria ori Ileana, nume răspândite la români, ci Dăliana - Diana păstrat din vremile străbune numai în colind, ca o dovadă a vechimii şi a cântecului şi a neamului nostru. M-am hotărât la acel Crăciun că, de voi avea vreodată o fetiţă, să-i pun nume Dăliana. Eu sunt tradiţionalist şi mi s-a părut că acest prenume din străvechiul folclor bănăţean este minunat. Mi-am ţinut hotărârea de atunci şi fetiţa mea, născută la doi ani după eliberare, în 1965, am botezat-o aşa, Dăliana, fără alt prenume. Dar sărbătorile Crăciunului ţin mai multe zile, timp am avut şi am mai făcut un cântec de *Ziua cea Sfântă,* mai bine zis pentru *Seara cea Mare.* Am făcut şi o melodie, pe măsura colindelor: *Seară Sfântă, Seară Mare /Si senină, de Ajun./ Pe la casa noastră oare / Când mai vine Moş Crăciun ?/ Că sunt ani de când în zare /Pruncii cântă în zadar/Si că-n orice sărbătoare / Mama plânge. Plânge iar./ Moş Crăciune, Moş Crăciune,/ Du sfârşitul suferinţii/Şiseninul sărbătorii,/Pruncilor ce-şiplâng părinţii, /Mamelor ce-şi plâng feciorii./ Şi din tainica-ţi desagă / Ce-o purtai în alte daţi/ Să-ţi reverşi pe ţara-ntreagă / Darul sfintei libertăţi.*

Dar la muza cea mare, care face poezii din carte, n-am făcut apel. Mi s-a părut întotdeauna că am prea puţin har pentru aşa ceva. M-am distrat cu o pastişă după *Rapsodia de toamnă* a lui Topârceanu, intitulată de mine *Parodia de vară.* Cele peste 100 de strofe pot fi tot atâtea catrene: *Prin parfumuri, mai vestite / Au ajuns garoafele,/ Răsfăţate şi iubite/Ca dactilografele.* Sau: *Din tulpina muşatină /Toate romanitele/ în halate de lumină / Fac pe doctoriţele.*

Luam la rând Hori, zarzavaturi, gâze şi m-am distrat căutând rime şi imagini: *Şi mai zice Bob Negară / Ce ca şi tăciunii e,/ Că duduia Primăvară /se mărita-n iunie.* Sau: *Fiindcă Mac, îl ştiţi, băiatul / Cel cu ten ca zorile,/ A fugit la câmp, ingratul / îndrăgind Cicorile/ Şi spunând că ele tot i-s /Pururi în memorie,/Le-a lăsat un Myosotis /Proba iluzorie.*

Puteam să stau de unul singur, fără plictiseală, multă vreme, am găsit antidotul, dar cel care m-a *izolat,* a scontat demenţa. A crezut că îmi comprim stările sufleteşti şi apoi voi exploda, să ştie el ce-am gândit. După aceste şase luni, care nici nu ştiu cât de repede au trecut, mi-a băgat în cameră un învăţător, Bărbulescu, din Vâlcea, crezând că voi revărsa tot ce-am gândit şi-mi voi da în petic. Am vorbit fără ascunzişuri tot ce am socotit eu că nu mă implică prea mult, dar face parte din crezul

meu.« într-o zi i-am spus că ni s-a luat până şi numele ţării. România păstrându-se doar ca adjectiv, în Republica Populară Română. De ce bulgarii au putut să-i zică ţării lor Republica Populară Bulgaria, păstrând substantivul naţional. Atunci Bărbulescu a izbucnit, situându-se de partea celor criticaţi: *Măi, toate le vedeţi, din toate faceţi o vină.* Dar am avut dreptate şi peste patru ani au revenit la numele istoric, chiar dacă nu i-a lăsat inima să nu pună în faţă şi un adjectiv *,, social istă".*

Mi-a părut rău de acest om. în tinereţea sa fusese învăţător misionar. Să mă explic. După *Unirea* din 1918 era nevoie de mulţi învăţători români în satele din Ardeal. Şcolile Normale au scos multă vreme învăţători cu 6 clase (când liceul avea 7 ani). La vârsta de 17 ani a plecat în *Secuime* să ajute la instruirea şi la trezirea naţională a românilor de acolo, pe care îi chema Cojocar, Hotar sau Palacintar, dar nu ştiau o boabă românească, fiind deznaţionalizaţi mulţi dintre ei chiar la începutul acestui secol. Funcţionase din 1927 pe Valea Nirajului, la Miercurea Nirajului şi la Bilbor, sub munte. Reuşise să înveţe româneşte mulţi copii ai căror părinţi fuseseră deznaţionalizaţi, iar pe unul mai silitor 1-a trimis pe cheltuiala lui să înveţe la Şcoala Normală, ca să vină învăţător în locul său. Regreta că la refugiul din 1940 s-a dat totul peste cap, autorităţile maghiare revenite punând un deosebit accent pe cei care îi scăpaseră din mână şi au revenit la obârşia lor românească. El se refugiase atunci, dar după 1945 a revenit în aceleaşi locuri.

În 1959 a priceput că este urmărit, dar nu ştia de ce. Nu făcuse nimic împotriva noului regim. S-a dus la Tg.Murcş socotind că, fiind oraş mai mare, mai uşor îşi pierde urma. Şi totuşi, cum mergea pe stradă, aude o voce de femeie, care mergea în spatele său, întrebându-1 cu accent maghiar: *Unde merge învăţătorul?*

Spaima i-a trecut repede, când a recunoscut în persoana carc-1 acostase pe una din fostele sale eleve, fostă pe rând unguroaică, româncă şi din 1940 iar unguroaică. Ileana redevenise Ilonka şi era femeie de serviciu la un liceu maghiar. Bărbatul care o însoţea era soţul său, era maghiar şi lucra ca tâmplar la acelaşi liceu. El le-a îndrugat o poveste, că este şomer şi că a venit la Târgu Mureş să-şi caute serviciu. N-a putut scăpa de insistenţele fostei eleve, care acum având o mică gospodărie îl chema să şadă la ei până şi-o găsi un rost. Fata păstrase sentimente de dragoste şi de respect faţă de fostul ei dascăl şi acum, ca unguroaică, nu păstra nici un resentiment faţă de cel care îi arătase că ea este româncă, după originea şi legea sa. Nu toţi oamenii pun preţ pe naţionalitatea lor.

Învăţătorul Bărbulescu a stat la ei, dar până la urmă tot a ajuns la *Securitate.* Toată urmărirea lui plecase din comuna natală, unde funcţionase un timp, după refugiul din Ardeal. Fratele său, cu o măruntă funcţie politică în '40, legase la stâlpul infamiei, fără judecată legală, pe o moaşă comunală de la ei prinsă în repetate rânduri cu avorturi clandestine. Criminala era justiţiabilă, dar profesorul Bărbulescu, fratele, a recurs la justiţia populară, cum mai procedau şi americanii din filmele cu linşajul (numai că la el s-a limitat numai la legarea de un stâlp din mijlocul satului). Duşmăniile iscate l-au dus pe profesor pe front, la insistenţele „istoricilor" din comună şi acolo s-a prăpădit, cum era firesc pentru un legionar cu cazier, tot într-o incursiune la inamic. Iar învăţătorul era acum arestat tot din acele duşmănii, cu pârele care s-au ţinut lanţ. Fireşte că uşor i s-a găsit o încadrare juridică, mai ales ca la Mureş erau şi atâţia securişti maghiari, care nu apreciau prea mult faptele româneşti ale învăţătorului venit din Oltenia. De data asta era acum lângă mine, deşi până la arestare funcţionase conform normativelor *I.C.D. (îndrumarea Corpului Didactic).*

Nu am stat mult cu omul acesta, căci a fost luat, probabil pentru citirea mea. Nu-i fac nici un reproş, dimpotrivă, am fost bucuros de vorbă cu el şi nu am avut nici un diferend. Dimpotrivă, i-am admirat tinereţea sa generoasă pentru misiunea sa de dascăl de românism.

Am uitat să spun că încă fiind pe *Secţie,* îmi apăruse în regiunea scalpulo-umerală stângă o tumefacţie fluctuentă, de mărimea unei nuci verzi, cu margini netede şi nedureroasă. Am mers la infirmerie şi am insistat pe lângă doctorul Marola să o puncţioneze, bănuiam că este un abces rece. Puroiul verzui, extras, precum şi

caracterul stins al abcesului pledau pentru etiologia bacilară (Koch), chiar în absenţa examenului bacteriologic. Venise între timp şi streptomicina aşa că după evacuarea puroiului doctorul a făcut câteva instilări în cavitate cu soluţie de streptomicina, cu evacuări ca la un lavaj, lăsând apoi *in situ (în loc)* o parte din medicament.

Încet, încet, s-a stins focarul acesta, tumefacţia cedând complet. Dar tuberculoza este o boală generală a organismului, cu localizări la unul sau mai multe organe. Iată că până acum am avut două localizări din astea, peritonita şi abcesul rece. Cantitatea insuficientă de tuberculostatice ce mi s-a administrat a permis apariţia celei de-a treia localizări. în axila stângă mi-a apărut un nodul mic, sensibil-dureros, delimitat net de ţesuturile din jur, mobil şi cu consistenţă de organ. Era fără doar şi poate un ganglion inflamat, mai mult ca sigur că în cadrul aceleiaşi boli. A început să crească în volum şi să mă jeneze, apoi să se ramolească (să se înmoaie). M-am cerut la vizita medicală şi am primit iar hidrazidă, apoi am fost iar internat în spital, pentru intervenţie chirurgicală. Era în primăvara-vara 1962.

În locul doctorului Popa lucra un alt medic deţinut, dr. Cosma, fost şi acesta asistent la Chirurgia din Cluj. Cu acesta aveam cunoştinţe comune, fiind cu patru ani în urma mea în facultate. Sub anestezie locală a deschis axila, dar nu a reuşit să debrideze ganglionul, căci era târziu şi era aproape de abecedare. Fără voie, 1-a înţepat şi a inundat plaga cu puroi tuberculos.

Asta s-ar fi soldat - înainte de era antibioticelor - mai bine zis a tuberculostaticelor - cu o diseminare rapidă, urmată de o tuberculoză galopantă, cu sfârşit obligatoriu letal.

Ştiam povestea lui Onişor (bată -le focul de prenume, de ce nu le-oi fi reţinut). Acesta se găsea la Gherla, fusese coleg de promoţie cu mine, dar la Iaşi. Era logodit cu o colegă. Aceasta făcuse un abces rece abordabil chirurgical, numai prin laparatomie. Operaţia a făcut-o o somitate, profesorul lor de Chirurgie (din 1947), căci pe lângă faptul că ei erau medicinişti, tatăl lui Onişor era industriaş, dispunând de bani. Profesorul chirurg a înţepat şi el abcesul - ca şi Cosma al meu - inundând cavitatea abdominală cu puroiul tuberculos - revărsat. A urmat o evoluţie rapidă, spre deznodământ. Mihai Lungianu, cel cu care stătusem la Piteşti şi care a fost bun prieten cu ei, povestea că muribunda, conştientă de moartea iminentă, 1-a conjurat pe logodnic, să o uite: *Uită-mă, dragă... Şi să-mi promiţi că îţi vei căuta altă prietenă cu care să te căsătoreşti. Dacă n-am putut fi fericiţi amândoi împreună, măcar tu să fii fericit. Uită-mă!*

Pe mine mă aştepta soarta acelei colege dacă dr. Balea - medicul şef al închisorii - nu ar fi aprobat 12 grame de streptomicina, precum şi dacă întâmplarea ar fi avut loc cu un an înainte, când încă nu era streptomicina în închisoare şi mai ales când se mai ocupa şi *politrucul* de medicină. Norocul meu a fost că intrasem deja în altă fază, care începuse deja, şi de care voi vorbi după plecarea din spital.

Spitalul era aglomerat, stăteam trei în două paturi, şi se vedea şi din asta că începuse să se acorde o asistenţă medicală mai largă.

Am stat în pat cu secretarul genearal al Ministerului de Finanţe din guvernul legionaro-liberalo-antonescian din sept. 1940. Cu tot efortul meu de memorie, nu-i mai reţin numele întreg - ştiu numai de Georgescu. Ministru plin era un liberal, Mircea Cancicov, fost ministru tot la Finanţe şi în timpul guvernării tătăresciene, până în '37. Povestea că nemţii puseseră mâna pe acţiunile societăţilor petroliere belgiene şi olandeze, după ocuparea acestor ţări din primăvara 1940, sau erau pe cale să pună mâna, ca pe o captură de război. Deşi naţionalizarea era prevăzută în *Constituţia din 1923,* sub diferite forme era totuşi eludată. Acum se venea cu altă lege, care să elimine posibilităţile de sustragere. Cancicov a plecat la Berlin pentru nişte tratative şi 1-a lăsat pe secretar să publice legea, cât timp era el plecat. Apariţia legii în *„Monitor"* a produs surescitare la Legaţia germană, şi-au dat seama că era îndreptată împotriva lor. Au venit la Minister şi în lipsa ministrului l-au întrebat indignaţi, pe secretar: *Wer hat das getan? Antonescu oder die Legionaren? (Cine a făcut asta, Antonescu sau legionarii?)*

Nu ştiau sigur cu cine să se răfuiască. Secretarul - cel care îmi povestea asta acum - fusese legionar şi le-a răspuns că legea s-a făcut potrivit intereselor poporului român. Nu le-a spus că a făcut-o un liberal şi un legionar. Nemţii au plecat glonţ la Antonescu şi au reuşit să se suspende intrarea legii în vigoare. Nu a fost abrogată legal prin alt decret, ei mulţumindu-se şi cu neaplicarea legii.

După plecarea economistului din spital a venit în loc altă personalitate. Un bărbat înalt, gras, pe care îl ştiam după nume, i-am citit cărţile şi o parte din articolele din *„Gândirea",* dar nu mi-1 închipuisem aşa de mătăhălos. Era doctorul Nicolae Roşu, secretarul de redacţie al *„Gândirii",* una din cele mai prestigioase reviste de cultură de dinainte de 1944. După semnătură şi după preocupări îl credeam doctor în alte discipline, nu în medicină. De la Oraviţa mea, de unde era să ştiu.

După încetarea apariţiei revistei şi-a reluat activitatea profesională întreruptă şi a ajuns medic la o circumscripţie de pe lângă Buzău. Cu mare greutate i s-a dat şi acest post şi făcea naveta, cale destul de lungă şi obositoare pentru vârsta lui, căci se apropia de 60 de ani.

Cum România trebuia defascizată total, oamenii care au reprezentat ceva trebuiau pedepsiţi. Directorul *„Gândirii",* Nichifor Crainic, era închis de mult şi acum îi venise rândul şi secretarului.

Cărţile sale - ale dr. Nicolae Roşu, *Orientări în veac* şi *Dialectica naţionalismului* - le aveam şi le citisem cu creionul în mână. Acum, când am ajuns pe acelaşi pat de boală cu autorul lor, nu mai îndrăzneam nici unul să le reluăm, ambianţa camerei nu era favorabilă, omul ferindu-se să vorbească de ele, ca şi când s-ar fi lepădat de opera sa.

Avea o hernie inghinală recidivată şi venise pentru intervenţie chirurgicală. Acum erau scoşi la muncă profesională şi medicii condamnaţi politici, între aceştia găsindu-se şi un fost coleg de-al său de facultate şi bun prieten, doctorul Ghiţă Sârbulescu, medic primar de chirurgie la un spital .din Bucureşti. Deşi recidiva nu impunea urgenţă, prietenul medic 1-a ascultat şi 1-a propus pentru intervenţie. Pacientul urma, cum însuşi îmi mărturisise, să mai profite măcar pentru puţin timp de alimentaţia mai omenească de la spital. Probabil că în viaţa pusese preţ pe asta, după cum o mai arăta încă volumul său corporal.

Urma să fie operat chiar în ziua când eu am plecat din spital. Am auzit apoi că după operaţie s-a lăsat ispitit prea repede de nişte chifteluţe care s-au dat la masa de regim şi a murit în zilele imediat următoare intervenţiei. Cred însă mai de grabă că a fost vorba de un ileus paralitic, complicaţie care-i paşte pe toţi operaţii abdominali (deşi la el nu s-a deschis abdomenul, pentru rezolvarea herniei nefiind necesar aceasta). Dar nu cunosc protocolul operator şi nici foaia de observaţie ulterioară, încât cele de mai sus rămân simple ipoteze. Destul că valorosul om s-a prăpădit. Atunci mi-am amintit ce ne spunea dr. Ion Danicico, chirurgul Oraviţei, pe când îmi făceam stagiile de vară acolo (dânsul a ajuns apoi profesor de chirurgie la Timişoara), că nu poţi garanta nici cea mai mică intervenţie chirurgicală, fiecare om fiind un necunoscut, cu reacţii personale imprevizibile.

Eu stătusem la spital până mi-au scos tubul de drenaj. Acum, cu ajutorul streptomicinei şi al hidrazidei izonicetinice primite, m-am făcut repede bine. Trebuia numai fortificat organismul şi marele meu noroc a fost că tocmai atunci s-a înfiinţat o *Secţie* cu caracter sanatorial, unde am fost strânşi toţi tuberculoşii Aiudului. Eram cam 260 de oameni, dintr-un total de aproximativ 2.000 de deţinuţi câţi se pare că mai rămăseseră în Aiud. Proporţia bolnavilor şi a convalescenţilor era mai mult decât impresionantă şi acuzatoare în acelaşi timp pentru regimul de exterminare la care fuseserăm supuşi de-a lungul atâtor ani. Atâţia mai scăpasem.

La *Secţie* şi la *Celular* - 1

Pentru convalescenţă şi supraveghere de foşti tuberculoşi activi am fost mutaţi pe *Secţie,* într-o cameră mare, cu paturi suprapuse, dar tot cu cearceaf şi pernă, ca

la spital. Arăt aici că pe *Celular* nu sunt perne, fiecare doarme cu capul pe schimbul de rezervă, ori pe haine, dacă e mai cald, ori pune sub saltea încălţămintea ca să înalţe căpătâiul saltelei.

Am fost dus cu Petrică Matei şi Lică Rosei. Aici am dat peste alţi oameni bolnavi, socotiţi cronici. Un caz aparte a fost nea Gică Ionescu, poreclit, pe *Celular, Papagalul* pentru apendicele său olfactiv, mare şi coroiat ca pliscul noului său naş. Acesta se găsea într-o stare de prostraţie cu adinamie totală. Zăcea în pat fără să răspundă la provocări verbale, cu privirea pierdută, ochii înfundaţi în orbite, cu ţesutul celular subcutanat aproape total redus. De mâncat, mânca ce-i dădea un îngrijitor voluntar din cameră, un fost maistru de la Câmpina, Petrescu. Dar suferea şi de o entero-colită cronică, avea câteva scaune de fermentaţie pe zi cu emisiuni spontane şi necontrolate, murdărind de câteva ori pe zi patul. Petrescu îl ţinea fără indispensabili, căci i se urase tot spălând ce murdărea nea Gică de câteva ori pe zi. Era un sacrificiu din partea maistrului şi cum acesta fusese de curând arestat, era pătruns de lupta de clasă, îi spunea bolnavului, dar mai mult pentru noi, căci acesta nu înţelegea: *Măi Gică, ai tu noroc că eşti muncitor de-ai mei, căci altfel te-ar mânca viermii.*

Nea Gică *Papagalul* fusese muncitor la *Griviţa CER.* înainte de a deveni această *Roşie.* Tatăl său fusese juristconsult şef al *P.T.T.-ului* şi nu ştiu motivele pentru care amândoi fraţii (căci nea Gică mai avea un frate tot muncitor) nu" au învăţat mai multă carte. Toate astea nu le-am aflat acum căci nu era în stare să spună nimic, ci peste un an, când ne-am întâlnit în altă *Secţie* unde au fost strânşi toţi tuberculoşii Aiudului. Prin convieţuirea cu noi şi mai ales în condiţiile debilitării organismului prin scaunele frecvente, s-a procopsit şi cu un pui de oftică. Dar când l-am reîntâlnit, era perfect lucid, însă nu-şi mai aducea aminte nimic din cele petrecute în camera de pe *Secţie,* lipsindu-i din memorie o parte din viaţă, cât a vegetat.

Petrescu fiind curând mutat, s-a ocupat de nea Gică un om mai în vârstă decât noi, cu vreo 15 -20 ani, cam de-o vârstă cu bolnavul. Avea în jur de 50 -55 de ani. Îl chema Stoian (regret mult că nu am reţinut şi prenumele exact al acestui om, Gheorghe?). Acesta fusese oltean cam din acei din prima categorie cuprinsă de mine în gluma cu Piringiu, a plecat de bunăvoie de acasă la 12 ani. Era dârz, muncitor, tenace, harnic, întreprinzător. A trecut în viaţă prin nenumărate meserii, începând cu cea de zarzavagiu cu cobiliţa, de călăreţ la caii de la tramvai, factor poştal, hamal în gară, conţopist şi nu mai ştiu câte altele până a ajuns să termine *Academia Comercilă.* Pe când 1-a arestat, deţinea un depozit de medicamente. Era pios, rămăsese cu sufletul curat, cu care plecase desculţ de acasă, ca să câştige o pâine şi viaţa.

De nea Gică s-a apropiat din dragoste de om, refuzându-ne pe noi, care eram mai tineri, căci voia el să ajute pe fratele căzut în nenorocire, în mentalitatea *ţurcano-piteşteană* aceasta ar fi fost o manifestare politică, dar nea Stoian ştia şi *Biblia* cu pildele ei şi legile omeniei.

A plecat şi *samariteanul* şi am rămas eu să-1 îngrijesc, cu vocaţia profesională şi deontologică. Treaba nu era chiar simplă, căci manipularea frecventă a bolnavului şi a patului, impregnau mâinile cu miros pătrunzător de indol şi de scatol. Spălarea cu săpun nu îndepărta mirosul şi deodorantele încă nu se inventaseră, dar sa mai ajungă până la noi. Când apropiam lingura de mâncare de gură, mâna exhala odorile ei. Era riscul meseriei.

Dar bolnavul nostru mai avea şi manifestări psihice anormale, de autosatisfacţie sexuală, repetată în mod necontrolat sub pătură, de câteva ori pe zi, până la epuizare.

I-am relatat doctoriţei Balea starea bolnavului, dar în loc să-1 interneze în spital pentru starea aproape de marasm în care se găsea 1-a băgat în cameră de neuropsihici, care se găsea tot pe *Secţie,* în fundul coridorului nostru.

Aici se găsea printre alţii şi Petrică Ţoţea, un fost învăţător din Teleorman. Acesta în timpul *„rebeliunii"* dezarmase jandarmii din sat iar pe şeful de post îl închisese într-

un coteţ. Pentru această „ *crimă odioasă"* a fost condamnat la 25 de ani de *muncă silnică* (ori poate la *mutică silnică* pe viaţă, nu mai reţin). Făcea deci puşcărie de 20 de ani, iar acum fusese internat în această cameră pentru dese crize delirante. Spuneau cei care stătuseră cu el că avea destule perioade de luciditate, aşa cum este boala sa. Odată le-ar fi spus unor colegi de cameră care stăteau cuminţi, dar au fost internaţi aici ca şi cei de la *Poiana Mare* (voi reveni la un caz Turtureanu): *Hai măi fraţilor să mai facem ceva pe perete că o să vină politrucii ţi o să ne scoată de aici, că ne-am făcut sănătoşi.*

El avea dreptate, căci pe *Secţie* traiul era un pic mai comod, în afară că era camera mai mare, ca diversitate depăşind cu mult monotonia vieţii de celulă, mai era şi permisiunea de a sta şi ziua pe pat. Pereţii camerei lor erau plini de desene şi schiţe pentru oarecare invenţii, iar *politrucul* care venea întreba totdeauna: *Măi Ţoţea, să văd ce-ai mai inventat?* Şi Petrică, cel *„nebun"* îl ducea pe *deşteptul* de ofiţer care se amuza de invenţiile desenate adesea pentru el. Se prinsese.

Cei din camera asta n-au răbdat mult starea lui Gică Ionescu şi într-o zi, când au fost duşi unii dintre ei la infirmerie, unde era un medic deţinut, Ţoţea 1-a luat în braţe şi 1-a dus plocon: *Faceţi cu el ce ştiţi, noi în cameră nu-l mai luăm înapoi. Moare.* Cum nu-i bine să te prinzi cu *„nebunul",* mai ales că avea şi dreptate, dr. Marola, cum îl chema pe medicul deţinut, 1-a reţinut la infirmerie şi a raportat grabnic doctoriţei, care 1-a internat imediat în spital. Mai fusese acolo, căci doar de acolo l-au adus pe *Secţie* dar acum, la a doua internare s-au ocupat mai bine de el şi l-au întremat. Noi, cei socotiţi întregi la minte, nu am luat atitudinea categorică a celui socotit nebun. Petre Ţoţea s-a dovedit mai bun decât noi, în îngrijirea lui Ionescu. Acesta, după cum am spus, a contractat şi o tuberculoză pulmonară pentru care a fost adus în anul următor la *Secţia sanatorială* în care ne-am reîntâlnit. Nu ştia nimic de şederea lui cu *„nebunii"* care i-au salvat viaţa.

Pomenind aici şi pe dr. Marola, nu pot să nu relatez şi un zâmbet medical. Era cernăuţean şi fusese medic militar. Lucrase şi la infirmeria de la mina Baia Sprie, tot ca medic, împreună cu dr. Constantin Veselovschi. Unul fusese în libertate radiolog, celălalt mamoş. Nu se prea înţelegeau şi la dispută unul i-a zis cu dispreţ celuilalt:

- *Mai taci, moaşe!*

- *Tu vorbeşti, măi fotografiile?* nu se lăsă nici acela mai prejos. Două specialităţi medicale, văzute reciproc.

Să nu trec peste camera de „ *nebuni".* Erau băgaţi aici şi bolnavi psihici, reali dar şi anumiţi indezirabili care jenau administraţia prin atitudinea lor. Dintre ei eu l-am cunoscut pe Nicolae Turtureanu, student la Litere şi Filozofie în Bucureşti. Fusese şi acesta refugiat de război la Oraviţa, căci era originar de prin Moldova. De multe ori se plimba singur prin orăşelul nostru, mergea cu paşi mari şi rari. Relaţii nu-şi făcuse aşa de repede. Nu ştiu cum de am făcut cunoştinţă şi mă vizita uneori să-i împrumut vreo carte, căci el venise doar cu puţine lucruri asupra lui. Nu i-am constatat atunci firea intransigentă pe care avea s-o arate la Aiud. Pe atunci era mai tânăr, acum trecuseră anii şi devenise un om neînfricat. Intrase în închisoare cu ultima regrupare a *Centrului Studenţesc* bucureştean. îmi mai povestise despre el Vasile Boroneanţu, un eminent student de la Istorie-Arheologie (adică asta era specializarea lui istorică). Cu Boroneanţu am stat în celula în care fusesem cu Lică Nedea, dar atunci când am scris capitolul acela nu-mi răsărise în minte şi figura luminoasă a arheologului în devenire, un băiat inteligent, muncitor şi modest, colaborator al prof.Vladimir Dumitrescu. El mi-a povestit cum în epoca *rolleristă* istoricii mai vechi nici nu mai aveau voie să semneze cu numele lor. Radu Vulpe semna obligatoriu V. Radu, iar Vladimir Dumitrescu, V. Dumitru sau D. Vladimir. Aşa că Boroneanţu mi-a adăugat noi linii la portretul lui Turtureanu.

Până prin 1956 -57 salutam cadrele închisorii cu *"bună ziua",* salut general la români. Iată însă că au vrut să ni-1 bage pe *„zdrastvuitie"* (dacă aşa s-o fi scriind, că nu am făcut la şcoală o iotă de rusă) şi ne-au anunţat că suntem obligaţi să salutăm toţi şi pe româneşte cu *„să trăiţi",* cum salutau altădată în armată cadrele inferioare

pe ofiţeri. Socotind că acesta este un salut de jos în sus, căci cel căruia îi spuneai aşa niciodată nu-ţi răspundea la fel, am continuat să salutăm cu *"bună ziua ".* Atunci au început să ne întoarcă de pe sală, dacă trecând către plimbare nu spuneam *„să trăiţi"* miliţianului de pe coridor. încet, încet ne-am deprins şi cu această umilire, aşa cum am considerat-o noi.

Salutul este un semn, sau o manifestare de respect reciproc, dar ei adesea nici nu ne răspundeau - încât de multe ori parcă salutam pălăria prinţului din povestea lui Wilhelm Teii. Numai Nicu Turtureanu nu a vrut să le zică *„să trăiţi".* N-a ieşit la plimbare cu săptămânile, ori cu lunile. Gardienii şi ofiţerii mergeau adesea în celula lui şi-1 zădărau... El le răspundea pe potrivă, demn şi cel puţin ca de la egal la egal.

Până la urmă l-au dus lângă Ţoţea, numai pe cei liberi îi duceau la *Poiana Mare,* ca să-i înnebunească de tot. Pentru ei, atunci demnitatea era o nebunie. Am mai scris treaba asta cu *„să trăiţi"* şi fiindcă m-a marcat şi pe mine. Când m-am eliberat am asistat la generalizarea acestui salut, dar aşa cum am ştiut noi, de atunci, un salut ca de la inferior la superior, într-o lume care afişa principiul egalităţii între oameni (ştiu eu şi ce-i ăla egalitarism). Toţi îi ziceau tovarăşului prim - *„să trăiţi",* dar acesta nu le răspundea la fel. Şi şefii mai mici, tot aşa se purtau cu subalternii lor. La început am continuat cu *„buna ziua"* cel de altădată, apoi mi-am zis că nu are rost să mai ies din rând pentru un fleac şi am început să zic şi eu *"să trăiţi",* dar către toată lumea, mare sau mic. Iar dacă mă salutau alţii cu acest salut, iar ca medic mulţi îmi ziceau aşa când intrau în cabinet, apoi le răspundeam şi *„dumneavoastră să trăiţi",* în amintirea *„nebunului"* Nicu Turlureanu.

M-am luat cu vorba cu nea Gică, apoi cu Ţoţea şi *„nebunii"* şi n-am terminat cu sufletele din camera noastră, deşi nu mai reţin pe toată lumea.

Nu l-am uitat pe *moşul* Golimas - cum îi spuneam noi. Era un bătrânel simpatic, mult mai în etate decât noi, făcuse primul război mondial şi amintirile lui şi le depăna de-atunci. De fel era din Bivolari, sat aproape de Iaşi şi de Prut.

Cum bătrânii povestesc cu lux de amănunte campaniile lor, nici dânsul nu făcea excepţie. Ne spusese că a avut uniformă neagră, iar Rozei râdea că a făcut armata la *cioclii,* la unităţile de adunarea şi îngroparea celor căzuţi în război. El însă se lăuda că a capturat singur, fără armă, doar cu un sărut, vreo 50 de nemţi. Aceia fuseseră încercuiţi, iar unul dintre ei 1-a găsit pe el şi a venit cu mâinile ridicate. Golimas 1-a sărutat pe inamic, că a văzut că acesta era foarte speriat de noua lui soartă, de captiv. Atunci au răsărit din tufiş şi ceilalţi nemţi, toţi ca primul, cu mâinile ridicate, iar curajosul nostru i-a condus la comandantul său, el făcând pe escorta. Bătrânul povestea teatral, iar Rozei îl tot provoca să povestească, avocatul amuzându-se de scena cu sărutul, pe care bătrânul, prea devreme senilizat, o repeta pentru interlocutor, dând să-1 sărute.

Hazul bătrânului era când povestea cum s-a însurat. Sora sa avea o prietenă în târg la Iaşi, cum zicea el. S-a dus la prietenă şi 1-a luat şi pe alde frate-său cu ea. Dar îl las mai bine pe el să povestească: *Eu mă ridicasem de-acum flăcău. Fata era cu stare, avea case mari ca de negustor, dar era urâtă foc. De eram mai mic, ziceam că-i muma pădurii fi o luam din loc. Dar m-a dus cu zăhărelul. S-a scuzat că nu are şerbet şi ne-a pus pe farfurioară câte o bucăţică de zahăr. Eu să nu fi servit, bine era, dar m-a pus păcatul şi l-am mâncat. De unde să ştiu eu că era o făcătură. Că seara, după ce m-am tras la odaia care mi-o pregătise, gazda rămânând să doarmă cu de alde soru-mea, să mai sporovăiască, di'li. cafelele, sting eu lumânarea şi mă culc. Nici n-apucasem să adorm că se deschide încetişor uşa, am auzit-o, dar paşi nu, şi se strecoară cineva, fără a spune vreo vorbă, sub odialul* (aşa zic unii moldoveni la cearceaf) *meu. Pune mâna pe mine, mă mângâie pe tot trupul şi atunci şi eu ca omu', ca flăcău ce mă găseam, pun şi eu mâna. Când am dat de asprul fetii, mi-am pierdut cumpătul. Apoi am luat-o de nevastă, ce era să fac. Soră-mi îi plăcea, că erau prietene, poate că înadins a vrut să mă însoare cu ea. Păi nu m-a dus cu zăhărelul acela? Eu de nu-l mâneam, bine era. Că era şi mai bătrână şi mai urâtă, cum vă spusei.*

Aşa cum era urâtă, el şi-a dus jugul până la capăt. Povestea însă că niciodată nu i-a spus pe nume, iar soţia îl striga Golimas ca pe un oarecine. L-a sprijinit totuşi în gospodărie, căci avea cârciumă şi un mic abator unde tăia animale pentru un negustor din Iaşi. Aşa pirpiriu cum era, *moşul* nostru se lăuda că în ograda lui îşi câştigau pâinea 80 de oameni, câţi trebăluiau la cele două întreprinderi ale sale.

În mişcarea naţionalistă se băgase din tinereţe, fiind un adept al lui A.C. Cuza. Acum plătea atitudinea de atunci. Lichidarea ultimelor rămăşiţe burghezo-moşiereşti şi fasciste l-a cuprins şi pe el şi era condamnat la 8 sau 9 ani pentru instigaţie.

Între miliţienii de pe *Secţie* era unul care excela prin răutatea sa deosebită, în comparaţie cu a celorlalţi tovarăşi ai lui, care nici aceia nu erau nişte îngeri. Era un pic mai bătrân, îl chema Nicula şi, în ciuda numelui, era maghiar. O fi fost român deznaţionalizat în anii de asuprire, căci totdeauna *renegaţii* devin mai şovini. într-o cameră de vizavi de noi era închis şi un invalid de război, căpitanul aviator Matei (Gheorghe?). Nicula aducea o cameră de la plimbare şi trecând pe lângă uşa camerei lui Matei, le-a ciocănit, anunţând plimbarea. A închis camera care se întorsese şi a deschis imediat pe următoarea. în astfel de situaţii, sărea fiecare în bocanci, fără să-i mai lege şi dă-i drumul. Bietul invalid, până să-şi pună proteza, să o lege, ceilalţi ieşiseră iar Nicula a închis uşa. Ajuns la uşa, căpitanul a început să ciocănească în ea, ca să-1 scoată şi pe el. Miliţianul s-a întors şi auzind ce doreşte omul, a deschis iarăşi şi, înjurându-1, a luat hârdăul de murdărie de după uşă şi l-a turnat în capul omului care îşi revendicase şi el dreptul regulamentar la plimbare. Ticălosul a încuiat uşa la loc, iar căpitanul erou, invalid de război, a rămas să-şi scoată de prin buzunare şi de prin cutele hainelor excrementele şi să se spele pe faţă şi pe mâini, dar cum, de unul singur, că doar lighean de spălat nu era.

Sunt convins că nu a fost ordinul lui Drăghici ori al lui Crăciun dar a fost rodul educaţiei lor turnate în mintea gloatei asmuţită împotriva aşa-zişilor *duşmani ai poporului.* Şefii lui Nicula îi asigurau impunitatea pentru orice fel de mizerie ne-ar face-o ca să ne cătrănească zilele.

Mă înorc iar în camera noastră, unde îl mai amintesc pe un flăcău tomnatic, Ion Constantinescu. Soarta i-o stricaseră anii cei vitregi şi încurcaţi: stagiul militar, concentrări, război, lagăre şi închisori şi iar lagăr şi iar închisori. După ultima, de după '48, s-a eliberat la vreo câţiva ani. Era din Buzău şi fusese muncitor tâmplar. La a doua arestare de sub comunişti, în 1959, dăi cu toroipanul pe el să recunoască faptul că era şeful organizaţiei clandestine legionare pe judeţ.

- *Păcatele mele,* povestea el cu năduf, *cum să spun ce nu era ? Râdea lumea că am dat în patima comuniştilor şi umblu după măriri. I-auzi, şef de judeţ. Păi am eu mutră?*

Era internat cu noi suferind de o tuberculoză a articulaţiei tibio-tarsiene (la gleznă) după o bătaie sau mai multe, cu ranga peste tălpile bocancilor, până s-au desprins acestea de pe căpută şi i-au băgat boala în oase.

La judecată, altă dandana. El a spus judecătorilor că nu este adevărat nimic din ce-a subscris, că a fost silit prin bătaie să semneze. Dar amintitul complet, nu, că să se mai gândească, şi 1-a evacuat din sală pentru meditaţie. L-au dus în altă cameră din subsolul tribunalului şi securiştii anchetatori l-au luat iar la poceală, de ce încurcă socotelile şi nu recunoaşte ce-a semnat (de bună seamă că după ciomăgeala cu descăputatul pingelelor). Readus în instanţă a reproşat judecătorilor că nu l-au trimis la gândire, ci ca să-1 bată iar securiştii şi în tribunal cum o mai făcuseră la sediul lor. Văzând oamenii dreptăţii - cum li se spune judecătorilor - că au de-a face cu *„un fanatic",* l-au judecat repede şi i-au dat numai 25 de ani pentru *organizaţie* (iarăşi de unul singur, că nu mai avea pe nimeni în lot).

Acum glumea de toate câte au fost, cu umor şi cu ironie. Glumea despre cele 7 minuni ale Buzăului, de pe vremea aceea, le spunea pe toate, încheind că a şaptea era chiar el, acum în carne şi oase (chiar bolnave) după cele prin câte a trecut.

Glumea şi despre prietenii de prin celule, cum în dorinţa de mai bine, îşi făceau fel de fel de planuri că după eliberare să trăiască mai uşor şi dacă pot, chiar să se

pricopsească şi ei, ba cu stupi, („ *un stup bun e cât o oaie grasă"),* ba cu creşterea intensivă a cartofului (într-o groapă de un metru cub se obţin sute de kilograme de cartofi prin acoperirea succesivă a lăstarilor ieşiţi, până se ajunge la suprafaţă gropii), ba cu porci din rasa *Yorck,* care la cele trei fătări din an, â câte 8-10 purcei fiecare, îţi umplu ograda.

Şugubăţul zicea că a ales ultima *„metodă de pricopseală".* A cumpărat din târg o purcică tânără *„frumoasă, dar slabă"* zicea el (cum o fi fost porcul frumos, dacă-i slab, că doar la animalele astea *„frumuseţea "* este legată de grăsime?). A pus-o pe boabe şi, după o vreme, mama sa, cu care el îşi făcea gospodăria, îi spune că purcica a mâncat jumătate din coteţ, întreabă el prin târg, pe alţi gospodari, care-i treaba şi a aflat că purcica ar umbla după vier. Dar ce să facă, primăria ţinea animalele de montă tocmai în cealaltă parte a oraşului, unde era şi *Salubritatea.* A urcat purcica într-o tărăboanţă'(cum îi spunea la roabă) şi a dus-o acolo. Dar, zicea el, după aspectul ei cam puţin arătos, n-a făcut impresie şi nu s-a uitat nici un vier la ea. A dus-o aşa acasă. După câteva zile, mama îi spune că purcica a mâncat şi ce a mai rămas din coteţ. A urcat-o iar în tărăboanţă şi haida-hai, străbate iar oraşul. De data asta, un vier mai tânăr, mai prostănac, s-a legat de ea. A dus-o bucuros acasă, i-a legat la gât o fundă roşie, căci, deh, nuntise, nu, şi se şi vedea pricopsit cu 8 -10 purcei. Când în dimineaţa următoare, nici nu s-a sculat bine, că mama 1-a şi luat repede: *Săi, Ioane, că nu-i purcica.* Se uită el prin ogradă, dădu şi fuga la vecini. Nu-i. Când se uită şi sub şopron, ce să vezi? Se urcase iar şi singură în tărăboanţă: *S-a învăţat, purcica dracului.*

Bietul Constantinescu râdea amar de soarta lui şi voia să ne facă şi pe noi să uităm din cele necazuri. Nu se văita, dar şchiopăta rău, şi încheietura era umflată şi de-abia mergea. *Dacă spuneam ce ziceau tâlharii de acolo, tot 25 de ani mi-ar fi dat, ori poate mai puţin, dar încaltea scăpăm cu oasele întregi şi cu bocancii pingeliţi,* cum spunea glumind, aşa la eliberare ori merg desculţ ori să mă silesc să-mi cumpăr alţii.

Ion Constantinescu glumea şi pe seama condiţiilor noastre. Când aşteptam ori când venea mâncarea, niciodată nu-i spunea aşa, îi zicea ori *„potol",* ca cei de la *dreptul comun,* ori *„moral"* cum îi ziceau politicii. Fie că mâncarea era bună, fie că era rea, se vedea în asta tot o expresie politică. Dacă era bună: *Aha, le este frică de noi, ne iau cu binişorul.* Dacă era proastă: *Aha, strâng şurubul, se tem de noi.* Fără discuţie că mâncarea ne ţinea *„moralul",* de unde -numele. Dar *„hoţii"* (cei de la *comun)* covârşiţi de influenţa ţigănească, au început să-i spună „ *haleală"* (de fapt la orice mâncare, nu numai la cea din hârdău). încât hâtrul nostru povestea că un direcipr de pe unde trecuse el, venit în inspecţie a întrebat: *Cum îi haleala? Mişto, domnule director,* i-a răspuns pe aceeaşi limbă buzoianul nostru.

Am stat în camera asta câteva luni de zile, apoi considerându-ne sănătoşi am fost luaţi şi trimişi pe *Celular.* Dar pe mine m-au băgat singur în cameră, la parter, în ultima celulă de pe *scurta* stângă. Nu mi-am dat seama de unde să mi se fi tras această *izolare,* de la ultima cameră, ori de dinainte de internarea în spital. Am rămas singur, fără ortac, vreo şase luni de zile. Scoteam din gură numai o propoziţiune, de două ori pe zi: *Să trăiţi, domnule* (gradu) *la camera 19 - efectiv un deţinut.*

Ca să-mi treacă de urât am început să fac muzică la propriu. învăţasem în aceşti ani o mulţime de cântece. Mi le-am ordonat în memorie pe anumite grupuri, romanţe, arii celebre, cântece pe texte de poeţii noştri mai renumiţi. Ştiam vreo 11 pe texte de Coşbuc şi câte 8 după Eminescu şi Goga. Desigur că nu puteam cânta cu vocea, este de spus că şi acest lucru ne era interzis de paznici, deşi noi îl mai făceam cu acelaşi risc al pedepsirii. Acum însă mă mulţumeam să repet, ori fredonat foarte, foarte încet, dar mai ales în gând, tot repertoriul cunoscut. De la o vreme mi-am zis ce-ar fi să încerc să compun şi eu, fără pretenţii, numai pentru trecerea timpului. La versificat mă mai pricepeam eu ceva, dar la muzică nu fusesem prea tare în liceu, deşi beneficiasem de un bun auz muzical. Profesorul nostru, altminteri un renumit

culegător de folclor bănăţean şi compozitor de muzică corală (să se scuze inevitabila cacofonie), Nicolae Lighezan, nu insistase nici la solfegii nici la puţinele noţiuni de armonie prevăzute în manual. Din cinci scânduri de podele am imaginat un portativ (podelele din cameră aveau fiecare lăţimea unei palme). Creta a fost uşor suplinită de o bucăţică de moloz desprinsă cu lingura dintr-un colţ. Nu notam decât înălţimea notelor, fără durată, fără game, *diezi* ori *bemoli.* Notam aşa, ca să ţin minte mai uşor, dar tot memoria era baza. Am compus câteva tangouri. Nu ştiam că afară le-a trecut moda şi de fapt nici nu mă interesa ce cântă alţii, eu făceam ce făceam pentru sufletul meu. Am ticluit şi cuvintele potrivite. Când m-am eliberat, le-am cântat acasă alor mei, nu am avut pretenţii publicitare, deşi cei care le-au auzit spuneau că nu m-aş face de ruşine cu ele în public. Un tangou îl făcusem pentru o fată care îmi fusese dragă. O chema Stela. Refrenul era o chemare: *Stela, luceafăr nou a răsărit/ Şi stele una câte una apar pe cer./ Stela, dar numai tu n-ai mai venit/Deşi eu te aştept într-una/ Căci tot mai sper...* Şi aşa mai departe. De fapt eu plecasem, ea nu mă mai aştepta şi eu tot speram.

După mulţi ani de la eliberare, aşteptam la o ocazie. Ea a trecut cu maşina, cu soţul la volan, m-a cunoscut şi a oprit să mă ia. Trăia în alt oraş, n-am mai recunoscut-o după cei treizeci şi cinci de ani câţi trecuseră de la despărţire. La o alta întâlnire, tot la o călătorie - ne nimerisem în acelaşi autobuz -, fiind acum singură, i-am spus de cântecul pe care i-1 făcusem şi că soţia mea îl aprecia. Ea s-a mirat cum de i l-am cântat soţiei, dacă era făcut pentru alta şi i-am răspuns că atât eu, cât şi soţia mea, nu suntem geloşi pe amintirile frumoase ale celuilalt.

Am făcut şi cântece populare, unul pe poezia *Rea de plată* a lui Coşbuc şi mai multe pe texte proprii. Două le-a cântat soţia în public. Ea era educatoare în satul în care eu am ajuns medic şi participa cu corul satului la o serbare. Avea o voce plăcută şi le-a cântat ca solistă. în program nu s-au cunoscut ca făcând notă aparte, se încadrau perfect în folclorul local.

De Crăciun am fost numai cu amintirile mele. Cu colindele din folclorul de acasă şi cel din închisori, inclusiv cu cel făcut de mine la • Piteşti, după *Linu-i lin şi iarăşi lin.* Atunci mi s-a părut că refrenul din colindul de pe la noi. *Pleacă Lina la fântână, Dăliană fata dalba,* păstrează un nume străvechi de fată. Dăliana nu este alta decât Diana, zeiţa vânătorii şi a fecioriei. Fata dalbă din colindă. Nu Măria ori Ileana, nume răspândite la români, ci Dăliana - Diana păstrat din vremile străbune numai în colind, ca o dovadă a vechimii şi a cântecului şi a neamului nostru. M-am hotărât la acel Crăciun că, de voi avea vreodată o fetiţă, să-i pun nume Dăliana. Eu sunt tradiţionalist şi mi s-a părut că acest prenume din străvechiul folclor bănăţean este minunat. Mi-am ţinut hotărârea de atunci şi fetiţa mea, născută la doi ani după eliberare, în 1965, am botezat-o aşa, Dăliana, fără alt prenume. Dar sărbătorile Crăciunului ţin mai multe zile, timp am avut şi am mai făcut un cântec de *Ziua cea Sfântă,* mai bine zis pentru *Seara cea Mare.* Am făcut şi o melodie, pe măsura colindelor: *Seară Sfântă, Seară Mare /Si senină, de Ajun./ Pe la casa noastră oare / Când mai vine Moş Crăciun ?/ Că sunt ani de când în zare /Pruncii cântă în zadar/Si că-n orice sărbătoare / Mama plânge. Plânge iar./ Moş Crăciune, Moş Crăciune,/ Du sfârşitul suferinţii/Şiseninul sărbătorii,/Pruncilor ce-şiplâng părinţii, /Mamelor ce-şi plâng feciorii./ Şi din tainica-ţi desagă / Ce-o purtai în alte daţi/ Să-ţi reverşi pe ţara-ntreagă / Darul sfintei libertăţi.*

Dar la muza cea mare, care face poezii din carte, n-am făcut apel. Mi s-a părut întotdeauna că am prea puţin har pentru aşa ceva. M-am distrat cu o pastişă după *Rapsodia de toamnă* a lui Topârceanu, intitulată de mine *Parodia de vară.* Cele peste 100 de strofe pot fi tot atâtea catrene: *Prin parfumuri, mai vestite / Au ajuns garoafele,/ Răsfăţate şi iubite/Ca dactilografele.* Sau: *Din tulpina muşatină /Toate romanitele/ în halate de lumină / Fac pe doctoriţele.*

Luam la rând Hori, zarzavaturi, gâze şi m-am distrat căutând rime şi imagini: *Şi mai zice Bob Negară / Ce ca şi tăciunii e,/ Că duduia Primăvară /se mărita-n iunie.* Sau: *Fiindcă Mac, îl ştiţi, băiatul / Cel cu ten ca zorile,/ A fugit la câmp, ingratul /*

îndrăgind Cicorile/ Şi spunând că ele tot i-s /Pururi în memorie,/Le-a lăsat un Myosotis /Proba iluzorie.

Puteam să stau de unul singur, fără plictiseală, multă vreme, am găsit antidotul, dar cel care m-a *izolat,* a scontat demenţa. A crezut că îmi comprim stările sufleteşti şi apoi voi exploda, să ştie el ce-am gândit. După aceste şase luni, care nici nu ştiu cât de repede au trecut, mi-a băgat în cameră un învăţător, Bărbulescu, din Vâlcea, crezând că voi revărsa tot ce-am gândit şi-mi voi da în petic. Am vorbit fără ascunzişuri tot ce am socotit eu că nu mă implică prea mult, dar face parte din crezul meu.« într-o zi i-am spus că ni s-a luat până şi numele ţării. România păstrându-se doar ca adjectiv, în Republica Populară Română. De ce bulgarii au putut să-i zică ţării lor Republica Populară Bulgaria, păstrând substantivul naţional. Atunci Bărbulescu a izbucnit, situându-se de partea celor criticaţi: *Măi, toate le vedeţi, din toate faceţi o vină.* Dar am avut dreptate şi peste patru ani au revenit la numele istoric, chiar dacă nu i-a lăsat inima să nu pună în faţă şi un adjectiv *,, social istă".*

Mi-a părut rău de acest om. în tinereţea sa fusese învăţător misionar. Să mă explic. După *Unirea* din 1918 era nevoie de mulţi învăţători români în satele din Ardeal. Şcolile Normale au scos multă vreme învăţători cu 6 clase (când liceul avea 7 ani). La vârsta de 17 ani a plecat în *Secuime* să ajute la instruirea şi la trezirea naţională a românilor de acolo, pe care îi chema Cojocar, Hotar sau Palacintar, dar nu ştiau o boabă românească, fiind deznaţionalizaţi mulţi dintre ei chiar la începutul acestui secol. Funcţionase din 1927 pe Valea Nirajului, la Miercurea Nirajului şi la Bilbor, sub munte. Reuşise să înveţe româneşte mulţi copii ai căror părinţi fuseseră deznaţionalizaţi, iar pe unul mai silitor 1-a trimis pe cheltuiala lui să înveţe la Şcoala Normală, ca să vină învăţător în locul său. Regreta că la refugiul din 1940 s-a dat totul peste cap, autorităţile maghiare revenite punând un deosebit accent pe cei care îi scăpaseră din mână şi au revenit la obârşia lor românească. El se refugiase atunci, dar după 1945 a revenit în aceleaşi locuri.

În 1959 a priceput că este urmărit, dar nu ştia de ce. Nu făcuse nimic împotriva noului regim. S-a dus la Tg.Murcş socotind că, fiind oraş mai mare, mai uşor îşi pierde urma. Şi totuşi, cum mergea pe stradă, aude o voce de femeie, care mergea în spatele său, întrebându-1 cu accent maghiar: *Unde merge învăţătorul?*

Spaima i-a trecut repede, când a recunoscut în persoana carc-1 acostase pe una din fostele sale eleve, fostă pe rând unguroaică, româncă şi din 1940 iar unguroaică. Ileana redevenise Ilonka şi era femeie de serviciu la un liceu maghiar. Bărbatul care o însoţea era soţul său, era maghiar şi lucra ca tâmplar la acelaşi liceu. El le-a îndrugat o poveste, că este şomer şi că a venit la Târgu Mureş să-şi caute serviciu. N-a putut scăpa de insistenţele fostei eleve, care acum având o mică gospodărie îl chema să şadă la ei până şi-o găsi un rost. Fata păstrase sentimente de dragoste şi de respect faţă de fostul ei dascăl şi acum, ca unguroaică, nu păstra nici un resentiment faţă de cel care îi arătase că ea este româncă, după originea şi legea sa. Nu toţi oamenii pun preţ pe naţionalitatea lor.

Învăţătorul Bărbulescu a stat la ei, dar până la urmă tot a ajuns la *Securitate.* Toată urmărirea lui plecase din comuna natală, unde funcţionase un timp, după refugiul din Ardeal. Fratele său, cu o măruntă funcţie politică în '40, legase la stâlpul infamiei, fără judecată legală, pe o moaşă comunală de la ei prinsă în repetate rânduri cu avorturi clandestine. Criminala era justiţiabilă, dar profesorul Bărbulescu, fratele, a recurs la justiţia populară, cum mai procedau şi americanii din filmele cu linşajul (numai că la el s-a limitat numai la legarea de un stâlp din mijlocul satului). Duşmăniile iscate l-au dus pe profesor pe front, la insistenţele „istoricilor" din comună şi acolo s-a prăpădit, cum era firesc pentru un legionar cu cazier, tot într-o incursiune la inamic. Iar învăţătorul era acum arestat tot din acele duşmănii, cu pârele care s-au ţinut lanţ. Fireşte că uşor i s-a găsit o încadrare juridică, mai ales ca la Mureş erau şi atâţia securişti maghiari, care nu apreciau prea mult faptele româneşti ale învăţătorului venit din Oltenia. De data asta era acum lângă mine, deşi până la arestare funcţionase conform normativelor *I.C.D. (îndrumarea Corpului Didactic).*

Nu am stat mult cu omul acesta, căci a fost luat, probabil pentru citirea mea. Nu-i fac nici un reproş, dimpotrivă, am fost bucuros de vorbă cu el şi nu am avut nici un diferend. Dimpotrivă, i-am admirat tinereţea sa generoasă pentru misiunea sa de dascăl de românism.

Am uitat să spun că încă fiind pe *Secţie,* îmi apăruse în regiunea scalpulo-umerală stângă o tumefacţie fluctuentă, de mărimea unei nuci verzi, cu margini netede şi nedureroasă. Am mers la infirmerie şi am insistat pe lângă doctorul Marola să o puncţioneze, bănuiam că este un abces rece. Puroiul verzui, extras, precum şi caracterul stins al abcesului pledau pentru etiologia bacilară (Koch), chiar în absenţa examenului bacteriologic. Venise între timp şi streptomicina aşa că după evacuarea puroiului doctorul a făcut câteva instilări în cavitate cu soluţie de streptomicina, cu evacuări ca la un lavaj, lăsând apoi *in situ (în loc)* o parte din medicament.

Încet, încet, s-a stins focarul acesta, tumefacţia cedând complet. Dar tuberculoza este o boală generală a organismului, cu localizări la unul sau mai multe organe. Iată că până acum am avut două localizări din astea, peritonita şi abcesul rece. Cantitatea insuficientă de tuberculostatice ce mi s-a administrat a permis apariţia celei de-a treia localizări. în axila stângă mi-a apărut un nodul mic, sensibil-dureros, delimitat net de ţesuturile din jur, mobil şi cu consistenţă de organ. Era fără doar şi poate un ganglion inflamat, mai mult ca sigur că în cadrul aceleiaşi boli. A început să crească în volum şi să mă jeneze, apoi să se ramolească (să se înmoaie). M-am cerut la vizita medicală şi am primit iar hidrazidă, apoi am fost iar internat în spital, pentru intervenţie chirurgicală. Era în primăvara-vara 1962.

În locul doctorului Popa lucra un alt medic deţinut, dr. Cosma, fost şi acesta asistent la Chirurgia din Cluj. Cu acesta aveam cunoştinţe comune, fiind cu patru ani în urma mea în facultate. Sub anestezie locală a deschis axila, dar nu a reuşit să debrideze ganglionul, căci era târziu şi era aproape de abecedare. Fără voie, 1-a înţepat şi a inundat plaga cu puroi tuberculos.

Asta s-ar fi soldat - înainte de era antibioticelor - mai bine zis a tuberculostaticelor - cu o diseminare rapidă, urmată de o tuberculoză galopantă, cu sfârşit obligatoriu letal.

Ştiam povestea lui Onişor (bată -le focul de prenume, de ce nu le-oi fi reţinut). Acesta se găsea la Gherla, fusese coleg de promoţie cu mine, dar la Iaşi. Era logodit cu o colegă. Aceasta făcuse un abces rece abordabil chirurgical, numai prin laparatomie. Operaţia a făcut-o o somitate, profesorul lor de Chirurgie (din 1947), căci pe lângă faptul că ei erau medicinişti, tatăl lui Onişor era industriaş, dispunând de bani. Profesorul chirurg a înţepat şi el abcesul - ca şi Cosma al meu - inundând cavitatea abdominală cu puroiul tuberculos - revărsat. A urmat o evoluţie rapidă, spre deznodământ. Mihai Lungianu, cel cu care stătusem la Piteşti şi care a fost bun prieten cu ei, povestea că muribunda, conştientă de moartea iminentă, 1-a conjurat pe logodnic, să o uite: *Uită-mă, dragă... Şi să-mi promiţi că îţi vei căuta altă prietenă cu care să te căsătoreşti. Dacă n-am putut fi fericiţi amândoi împreună, măcar tu să fii fericit. Uită-mă!*

Pe mine mă aştepta soarta acelei colege dacă dr. Balea - medicul şef al închisorii - nu ar fi aprobat 12 grame de streptomicina, precum şi dacă întâmplarea ar fi avut loc cu un an înainte, când încă nu era streptomicina în închisoare şi mai ales când se mai ocupa şi *politrucul* de medicină. Norocul meu a fost că intrasem deja în altă fază, care începuse deja, şi de care voi vorbi după plecarea din spital.

Spitalul era aglomerat, stăteam trei în două paturi, şi se vedea şi din asta că începuse să se acorde o asistenţă medicală mai largă.

Am stat în pat cu secretarul genearal al Ministerului de Finanţe din guvernul legionaro-liberalo-antonescian din sept. 1940. Cu tot efortul meu de memorie, nu-i mai reţin numele întreg - ştiu numai de Georgescu. Ministru plin era un liberal, Mircea Cancicov, fost ministru tot la Finanţe şi în timpul guvernării tătăresciene, până în '37. Povestea că nemţii puseseră mâna pe acţiunile societăţilor petroliere belgiene şi olandeze, după ocuparea acestor ţări din primăvara 1940, sau erau pe cale să pună

mâna, ca pe o captură de război. Deşi naţionalizarea era prevăzută în *Constituţia din 1923,* sub diferite forme era totuşi eludată. Acum se venea cu altă lege, care să elimine posibilităţile de sustragere. Cancicov a plecat la Berlin pentru nişte tratative şi 1-a lăsat pe secretar să publice legea, cât timp era el plecat. Apariţia legii în *„Monitor"* a produs surescitare la Legaţia germană, şi-au dat seama că era îndreptată împotriva lor. Au venit la Minister şi în lipsa ministrului l-au întrebat indignaţi, pe secretar: *Wer hat das getan? Antonescu oder die Legionaren? (Cine a făcut asta, Antonescu sau legionarii?)*

Nu ştiau sigur cu cine să se răfuiască. Secretarul - cel care îmi povestea asta acum - fusese legionar şi le-a răspuns că legea s-a făcut potrivit intereselor poporului român. Nu le-a spus că a făcut-o un liberal şi un legionar. Nemţii au plecat glonţ la Antonescu şi au reuşit să se suspende intrarea legii în vigoare. Nu a fost abrogată legal prin alt decret, ei mulţumindu-se şi cu neaplicarea legii.

După plecarea economistului din spital a venit în loc altă personalitate. Un bărbat înalt, gras, pe care îl ştiam după nume, i-am citit cărţile şi o parte din articolele din *„Gândirea",* dar nu mi-1 închipuisem aşa de mătăhălos. Era doctorul Nicolae Roşu, secretarul de redacţie al *„Gândirii",* una din cele mai prestigioase reviste de cultură de dinainte de 1944. După semnătură şi după preocupări îl credeam doctor în alte discipline, nu în medicină. De la Oraviţa mea, de unde era să ştiu.

După încetarea apariţiei revistei şi-a reluat activitatea profesională întreruptă şi a ajuns medic la o circumscripţie de pe lângă Buzău. Cu mare greutate i s-a dat şi acest post şi făcea naveta, cale destul de lungă şi obositoare pentru vârsta lui, căci se apropia de 60 de ani.

Cum România trebuia defascizată total, oamenii care au reprezentat ceva trebuiau pedepsiţi. Directorul *„Gândirii",* Nichifor Crainic, era închis de mult şi acum îi venise rândul şi secretarului.

Cărţile sale - ale dr. Nicolae Roşu, *Orientări în veac* şi *Dialectica naţionalismului* - le aveam şi le citisem cu creionul în mână. Acum, când am ajuns pe acelaşi pat de boală cu autorul lor, nu mai îndrăzneam nici unul să le reluăm, ambianţa camerei nu era favorabilă, omul ferindu-se să vorbească de ele, ca şi când s-ar fi lepădat de opera sa.

Avea o hernie inghinală recidivată şi venise pentru intervenţie chirurgicală. Acum erau scoşi la muncă profesională şi medicii condamnaţi politici, între aceştia găsindu-se şi un fost coleg de-al său de facultate şi bun prieten, doctorul Ghiţă Sârbulescu, medic primar de chirurgie la un spital .din Bucureşti. Deşi recidiva nu impunea urgenţă, prietenul medic 1-a ascultat şi 1-a propus pentru intervenţie. Pacientul urma, cum însuşi îmi mărturisise, să mai profite măcar pentru puţin timp de alimentaţia mai omenească de la spital. Probabil că în viaţa pusese preţ pe asta, după cum o mai arăta încă volumul său corporal.

Urma să fie operat chiar în ziua când eu am plecat din spital. Am auzit apoi că după operaţie s-a lăsat ispitit prea repede de nişte chifteluţe care s-au dat la masa de regim şi a murit în zilele imediat următoare intervenţiei. Cred însă mai de grabă că a fost vorba de un ileus paralitic, complicaţie care-i paşte pe toţi operaţii abdominali (deşi la el nu s-a deschis abdomenul, pentru rezolvarea herniei nefiind necesar aceasta). Dar nu cunosc protocolul operator şi nici foaia de observaţie ulterioară, încât cele de mai sus rămân simple ipoteze. Destul că valorosul om s-a prăpădit. Atunci mi-am amintit ce ne spunea dr. Ion Danicico, chirurgul Oraviţei, pe când îmi făceam stagiile de vară acolo (dânsul a ajuns apoi profesor de chirurgie la Timişoara), că nu poţi garanta nici cea mai mică intervenţie chirurgicală, fiecare om fiind un necunoscut, cu reacţii personale imprevizibile.

Eu stătusem la spital până mi-au scos tubul de drenaj. Acum, cu ajutorul streptomicinei şi al hidrazidei izonicetinice primite, m-am făcut repede bine. Trebuia numai fortificat organismul şi marele meu noroc a fost că tocmai atunci s-a înfiinţat o *Secţie* cu caracter sanatorial, unde am fost strânşi toţi tuberculoşii Aiudului. Eram cam 260 de oameni, dintr-un total de aproximativ 2.000 de deţinuţi câţi se pare că

mai rămăseseră în Aiud. Proporţia bolnavilor şi a convalescenţilor era mai mult decât impresionantă şi acuzatoare în acelaşi timp pentru regimul de exterminare la care fuseserăm supuşi de-a lungul atâtor ani. Atâţia mai scăpasem.

La *Secţie* şi la *Celular* - 2

Regimul plănuise eliberarea anticipată a tuturor *politicilor.* Pentru asta îl trimisese aici pe Crăciun cu securiştii lui. Urma mai întâi o *reeducare,* măcar *autodemascări* totale, ca la Piteşti, dacă nu se putea şi schimbarea convingerilor, urmată de amnistiile şi graţierile din 1964. în cadrul acestei acţiuni era cuprinsă şi restabilirea fizică a supravieţuitorilor. Norocul meu.

Întrucât Aiudul l-am cunoscut numai din interiorul celulelor şi al camerelor de spital, nu ştiu ce fusese mai înainte în secţia unde ne-a băgat acum. Era o curte mare, înconjurată de clădiri, din care unele dădeau în aceasta. într-o parte a curţii se găseau câteva boschete ornamentale şi câteva bănci de odihnă.

Erau câteva camere de mărime potrivită, în care au fost cazaţi *„pulmonarii"*, şi o hardughie, probabil o fostă magazie, înaltă de încă trei sau patru rânduri de paturi de fier suprapuse. Aici am fost cazaţi cei cu tuberculoze extrapulmonare.

Cei mai tineri şi mai uşor bolnavi (vedeţi că am rămas tânăr!) am ocupat paturile de la înălţime. Eu la etajul II şi, din întâmplare, deasupra mea s-a urcat părintele Valeriu Anania, cu care fusesem contemporan la Universitatea clujeană, dar pe care acum nu l-am mai cunoscut, fiind fără barbă, căci în puşcărie aceasta era interzisă. Or, eu îl cunoscusem ca faţă bisericească, purtând şi acesta podoabă.

Diversitatea oamenilor întâlniţi aici, precum şi deosebitul lor nivel intelectual, m-au făcut chiar să uit că mă găseam închis. Mai ales că ziua eram liberi să ne plimbăm în curte şi să stăm de vorbă.

În curând s-a deschis un club, cu bibliotecă, cărţi cu politica zilei, dar şi de beletristică. De când nu mai citisem o carte? De patrusprezece ani! Cărţile mele în acest răstimp au fost sufletele oamenilor cu care am convieţuit, dar acum aveam în mână cărţi adevărate, deşi după conţinui multe din ele erau mincinoase.

Să încep însă cu infrastructura, ca să fiu şi eu conformist. Despre cazare pot spune că erau condiţii mai bune ca pe *Celular,* dar nu ca la spital, unde paturile nu erau etajate. Aveam saltele, cearceafuri, pături şi perne, chiar dacă saltelele erau umplute cu paie şi albiturile nu se schimbau prea des. în mod normal nici nu ar fi trebuit să vorbesc despre ce am scris mai sus, fiind condiţii *sine qua non* ale unei vieţi civilizate. Pentru noi însă au fost numai nişte avantaje care ni s-au creat fiindcă ne-am îmbolnăvit şi iarăşi nu fiindcă ne-am îmbolnăvit oricând, ci acum, când se urmărea ceva cu noi. Că altfel zăceam ca şi mai înainte, în condiţiile ştiute.

Masa era mult deosebită cea de cea de la *Celular.* Pâinea era diferită: 350 de grame zilnic pentru extrapulmonari şi 750 de grame pentru cei cu *T.B.C.* pulmonar. S-a dus *turtoiul.* În meniu intra câte o dată şi cafea cu lapte, unt sau slănină - la *,,pulmonari"* -, arpacaşul era fiert în lapte, chiar dacă dublat cu apă, cartofii se făceau cu grăsime, iar carne mai multă decât fusesem obişnuiţi atâţia ani.

Cum inapetenţa este unul din simptomele tuberculozei, bolnavii pulmonari nu prea mâncau arpacaşul sau cartofii, chiar aşa gătiţi mai gustos, încât rămâneau multe suplimente pentru cei cu apetitul păstrat. Eu eram dintre aceştia, după ce am ieşit încă prima oară din spital mi-a revenit pofta de mâncare, încât acum mâneam cu convingere, atât ca să refac deficitul ponderal cât şi ca prevedere, căci nu ştiam cât ţine acest trai bun. Aşa că m-am hotărât să mă pun pe *boabe.* Mâneam seara o gamelă plină cu arpacaş şi mai luam una pentru dimineaţă, când mă sculam pentru a o termina şi pe cea de-a doua. La ora 5 o înghiţeam greu, abia se ducea din gură, iar bucăţica de marmeladă primită, care nu depăşea mărimea unei cutii de chibrituri, abia dacă da un pic de gust. Rupeam câte o aşchie cu vârful lingurii şi parcă îndulcea un pic orzul din gamelă. N-am făcut-o din lăcomie, chiar aşa cum s-ar

bănui, n-am stat prea mult aici, 3-4 luni, nu mai ştiu exact şi fără să mă mai întrebe cineva de sănătate, am nimerit drept în *Zarea.* Voi reveni.

Când mă chinuiam din zori cu arpacaşul, cu cele puţine lumeşti care le aveam la îndemână, părintele Anania, cel din patul de deasupra mea, se scula şi mai de cu noapte şi se ocupa de cele spirituale şi de creaţii literare. întins pe spate, cu mâinile făcute cruce sub cap, *„scria"* în minte versuri după versuri, ieşind din acest dublu efort intelectual şi de creaţie şi de reţinere piesa de teatru *Steaua zimbrului.* După dejun, când ne strângeam în micul părculeţ, ne desfăta sufleteşte cu scenele scrise în zori, în versuri alexandrine clasice, cu rimă bogată, pline de figuri de stil, de sentinţe şi de maxime. Poetul urmărea pe auditoriu efectul realizat, între ascultători fiind şi oameni de cultură, ca scriitorul Nicolae Porsena, Dan Lăzărescu, avocatul Caftangioglu, dr. Diaconescu şi alţii. La discuţii, eu nu am fost de acord cu finalul piesei, unde se încrucişau cortegiile lui Dragoş, care-1 ducea acasă în Maramureş pe fiul său ucis, Sas, şi al lui Bogdan, care aducea în ţară nouă trupul fără viaţă al soţiei dragi. Pentru mine asta ar fi fost un epilog. *Clou*-ul piesei era desfăşurarea steagului cusut cu cap de zimbru de Muşata pentru moldoveanca Dorna, în locul zimbrului ucis de Dragoş. Zimbrul simboliza libertatea moldovenilor. în ediţia tipărită pe care am cumpărat-o după eliberarea mea şi apariţia ei, autorul a rămas la finalul său.

După terminarea acestor mii de versuri, poetul şi dramaturgul Anania a purces la o nouă piesă în versuri. *Meşterul Manole,* dar pe aceasta eu n-am mai ascultat-o până la capăt, căci am fost mutat de aici. Cum subiectul mai fusese tratat şi de alţi dramaturgi, între care şi de Blaga, trebuia atenţie mare, pentru a realiza originalitatea. Când am citit, după eliberare, şi această piesă, am văzut că a reuşit ce şi-a propus. Manole al său nu seamănă cu al celorlalţi. Eu însă nu eram de acord cu eroul argeşean şi îi spusesem şi poetului părerea mea. Eu l-am văzut altfel pe celebrul Meşter: *masonul* (doar zidar înseamnă pe altă limbă mason, nu?), care pentru reuşita tagmei din care face parte sacrifica vieţi omeneşti. Nu s-a sacrificat fizic pe sine, ci pe alţii, chiar dacă aceşti alţii au fost soţia şi fiul său. Idealul de cele mai adese ori se realizează cu sacrificii, dar nu trebuie cu sacrificarea altora, ci a ta însuţi. Dumnezeu i-a cerut lui Avram să-şi pună copilul pe altar, dar nu 1-a lăsat să-şi ducă jertfa până la capăt. în fine, ăsta ar fi fost *Meşterul Manole* al meu, şi nu al părintelui Anania.

Poetul aborda însă şi genuri mai facile, cum este fabula, reuşind, ca fost student la medicină, să personalizeze părţi ale corpului omenesc. Le-a intitulat *Fabule Agrippine,* pornind de la fabula lui Menenius Agrippa, când cu răscoala plebeilor de pe Muntele Sacru. Am reţinut numai conţinutul uneia, în care eroul este cordul, cu şuvoiul de sânge care-1 străbate, dar din care nu primeşte pentru sine decât o şuviţă, câtă se scurge prin coronare. Morala fabulei este pentru casieri.

Adevărate delectări le-a constituit reproducerea integrală a altor două piese de teatru în versuri, pe care le scrisese încă fiind afară: *Mioriţa* şi *Du-te Vreme, vino Vreme.* Memoria deosebită a autorului ne-a oferit satisfacţia ascultării integrale a celor două piese, cu nuanţările dorite de el însuşi. Descopeream un mare scriitor.

Pe Nicolae Persena îl cunoscusem din scris. Aveam acasă traducerea în versuri a *Baladei Temniţei din Reading,* după Oscar Wilde şi un eseu, *Regenerarea Neamului Românesc,* şi mai citisem în tinereţe câteva articole de-ale sale din *„Porunca Vremii"* (de orientare goga-cuzistă). Am reţinut din baladă atmosfera de groază neputincioasă ce cuprinsese sufletele celorlalţi deţinuţi din temniţa din care unul dintre ei urma să fie spânzurat a doua zi în zori. Dar eu trăisem această stare sufletească împreună cu toţi deţinuţii Aiudului, când Ion T. Popa urma să fier ucis sub ochii noştri de soldatul robotizat. Wilde ţinea parte unui ucigaş numai pentru că era şi acesta om: „ *Cu toţii ucidem ce-am iubit/ Şi-ntindem morţii prada./ Cei laşi ucid cu un sărut/ Cei curajoşi, cu spada "*

Cei din Reading se rugau pentru sufletul unuia dintre ei care urma să moară pentru că şi-a ucis soţia.

Noi ne rugasem pentru viaţa unuia dintre noi, care urma să moară pentru că şi-a pierdut speranţa. Şi omul-robot a tras.

Wilde vorbeşte de Iisus şi de neîndreptarea lumii în ciuda jertfei Sale. Erau oamenii care în numele unei legi pământene îşi ucideau semenul. Noi aveam în faţă omul din inima căruia fusese scos Iisus şi care ucidea pe un om ca el fără ca acela să fi fost judecat.

Traducătorul, aici de faţă, ne-a recitat *Balada,* traducerea sa în versuri fiind mai sugestivă decât cea publicată în proză de Al. Stamatiad în colecţia *„Minerva"* (şi pe care de asemenea o citisem acasă).

Cât priveşte eseul cu *Regenerarea...,* întâlnindu-1 pe autor am avut aceeaşi deziluzie pe care probabil că ar fi avut-o cel ce a citit despre *Obermensch* şi l-ar fi văzut apoi pe Nietsche.

Am mai avut în această *Secţie* o deziluzie. într-una din camerele cu *„pulmonari"* se găsea autorul unei cărţi pe care o aveam şi la care ţineam: *îndemn la simplitate,* Ernest Bernea. *Motto-ul* cărţii, „ *Eşti cât dăruieşti",* mi-a plăcut atât de mult şi rezuma în trei cuvinte toată cartea. Dar este foarte greu să dăruieşti cât trăieşti, adică toată viaţa.

Am reîntâlnit aici vechile cunoştinţe din spital, Petrică Matei şi nea Gică Ionescu. Celui din urmă i-am povestit câte ştiam despre el de la *Secţie,* dar i se părea că vorbesc de altă persoană, nu mai ştia nimic din câte s-au petrecut cu el.

Alt cunoscut, dar din libertate, de la mănăstirea Sâmbăta din Făgăraş, era părintele Ioan de la Vladimireştii Tecuciului. Când îl cunoscusem eu purta numele din studenţie, Silviu Iovan. Fusesem contemporani şi la Sibiu, dânsul învăţa pe arunci la *Academia Teologică Andreiană,* dar ne-am întâlnit în cadrul *F.O.R.S.*-ului *(Frăţia Ortodoxă Română Studenţească),* fie la şedinţele de la *Universitate,* fie la cele ţinute la *Academia lor,* unde în timpul *Postului Mare* ţineau meditaţii şi vecernii la paraclisul din incintă, pictat cu acelaşi talent de Octav Smighelschi, pictorul care a împodobit şi *Catedrala Mitropolitană.* Intrând în viaţa monahală, a primit numele de Ioan, traducerea în calendarul românesc a sârbescului Iovan.

Auzisem de la mulţi oameni, între care şi de la dr. Aurel Iubu, povestea acelei mănăstiri. Maica Veronica, sora lui Iordache Nicoară, cel ucis fără judecată în 1939, trecuse la monahism şi adunase la această mănăstire până la 60 de maici fecioare. Preot slujitor şi duhovnic venise acolo acest părinte Ioan. Pătruns de mult duh creştin şi tare în credinţa sa, nu s-a ruşinat şi nu s-a ferit să o mărturisească din amvon. Povestea despre el şi predicile sale au străbătut ţara. *Patriarhia,* la solicitarea *Resortului cultelor* (cum se numea forul suprem guvernamental pentru culte), căruia nu-i convenea puternicul curent creştin iscat în plină epocă de materialism ştiinţific, a încercat să-1 mute pe duhovnic, dar nu l-au lăsat maicile să plece. Atunci au împestriţat cinul maicilor, ca nişte buni securişti ce erau, şi au adus aici şi călugăriţe mai bătrâne, retrase la mănăstiri după ce şi-au trăit viaţa lumească. Lumea însă venea în pelerinaj din ţară şi de prin toată Moldova. La un praznic s-au strâns ca la 10.000 de pelerini. Cum mulţimile voiau să se mărturisească părintelui Ioan - slujbele se ţineau în câmp -, duhovnicul nu mai prididea să-i asculte pe toţi, pe fiecare în parte, şi a reintrodus spovedania colectivă, ca în creştinismul primitiv. Spuneau cei care au fost acolo că era impresionant să vezi atât popor îngenunchiat şi când preotul spunea păcatul, din mulţime răspundeau ici-colo păcătoşii respectivi: *„am furat", „am preacurvit", „am pus mărturie mincinoasă"* şi toate câte au întinat sufletele şi viaţa oamenilor. Vreo 70 de preoţi din regiune, alarmaţi că li se duc poporenii la alt duhovnic, ori poate puşi de vreo autoritate fie clericală, fie mireană, au făcut plângere (adică *denunţ* sau *reclamaţie).* Genul ăsta de spovedanie era împotriva canoanelor, biserica renunţase de mult la el şi iată-1 pe părintele Ioan *eretic.*

Securitatea însă 1-a luat pe altă latură.

O măicuţă tânără şi firavă avea un frate mai mic, elev de liceu în 1948, când a fost condamnat. A fost închis la Târgşor, închisoarea elevilor, de unde a reuşit să evadeze. S-a tras către casă şi a trăit ascuns prin împrejurimi. Asista nevăzut - căci

era ascuns pe aproape, ori o găsea adesea pe mama sa maltratată de şeful de post din comună. într-o zi s-a întâlnit - elevul evadat - cu miliţianul, la o punte. II prinde. A tras. A fugit mai departe. A căutat-o pe sora lui la mănăstire. Aceasta 1-a dus la duhovnic să se mărturisească. A primit de la maici şi un buletin de identitate din cele pierdute de pelerini.

Când a arestat-o pe măicuţă, aceasta mai slabă de înger a depus contra duhovnicului cum voia *Securitatea.* Părintele neagă. I-a pus apoi faţă-n faţă pe anchetaţi şi fata a repetat cu voce tremurândă cele semnate. După care s-a întors către anchetator, spunându-i: *Dar acuma îmi daţi aer?*

Părintele Ioan a priceput. Măicuţa era bolnavă de tuberculoză şi i se făcea un tratament cu pneumotorax (metodă încă practicată pe vremea aceea, constând în insuflare de aer în cavitatea pleurală, în scopul colabării - turtirii - plămânului bolnav şi al apropierii pereţilor cavernelor). O şantajaseră cu tratamentul: nu spui cum zicem noi, nu-ţi mai dăm tratamentul. Fata disperată de moarte, a acceptat jocul. Dar *acuma* (subînţeles după ce am spus cum aţi vrut) *îmi daţi aerul?* Şi duhovnicul, ca să nu o mai chinuie pe măicuţa bolnavă, a spus că semnează. L-au încadrat la complicitate cu criminalul şi i-au dat 25 de ani de condamnare.

A fost un proces mare, care s-a soldat cu desfiinţarea şi apoi cu dărâmarea mănăstirii. Apărătorul mănăstirii fusese avocatul Petre Pandrea, care acum se găsea şi el condamnat la Aiud. în tinereţea sa Pandrea îi apărase pe comunişti în procesele din ' 33 încoace. Apoi fusese închis cu cumnatul său, Lucreţiu Pătrăşcanu. Asta după 1948, la Ocnele Mari.

După eliberare i-a apărat pe unii din cei cu care stătuse în închisoare în procesele care le-au fost intentate ulterior. A apărat şi Vladimireştii. Închis din nou, fiind cunoscut ca om de stânga, colonelul Crăciun îl chema deseori la discuţii. Odată i-a reproşat de ce, cu trecutul său, îi apără totuşi pe legionari, precum şi pe alţi duşmani al regimului. La care juristul a răspuns:

- Domnule colonel, în trecut v-am apărat şi pe dumneavoastră. în viaţa mea am fost întotdeauna apărătorul leproşilor penali.

Treaba asta am auzit-o de la cineva care stătuse cu dânsul. Şi mai povestea că între cele două arestări a întâlnit-o în tramvai pe Ana Pauker, cu care era bun cunoscut. Aceasta fiind deja criticată şi debarcată, i-a spus în franceză, ca să nu înţeleagă vulgul călător: *C'est une sale revolution! (Aceasta-i o revoluţie murdară!).*

Interesant, zic eu astăzi, cum atâţia comunişti, după ce nu mai sunt la putere, zic despre revoluţia lor că a fost murdară, sau greşită. Atunci n-or fi văzut? Şi apoi cum de lor li se admite să facă *mea culpa* şi au dreptul de a porni pe alt drum, iar altora li se contesta acest drept, condamnându-i să rămână la eroarea iniţială?

Părintele Ioan avea acum o tuberculoză pulmonară şi deşi era strict interzisă viaţa religioasă în comun, în camera sa, unde erau *„pulmonarii"* avansaţi ca stadiu al bolii, cuteza să oficieze duminica rugăciuni de mântuirea tuturor, făcea *Liturghia* chiar dacă nu avea cu el şi *Sfintele Taine.*

Revin la vecinul meu de pat, la părintele Valeriu Anania. Fusese bun prieten cu Todor Arghezi, despre care a şi publicat după eliberarea sa amintiri. Mi-a povestit şi mie unele, nu mai ţin minte dacă publicate sau nu.

Părintele fiind vâlcean, era apropiat de *Patriarhul* Justinian Marina. Lucra la *Patriarhie* şi fusese lector la cursurile de orientare a clerului, care se ţineau la Curtea de Argeş. Odată s-a întâlnit cu reprezentantul *Resortului Cultelor* din guvern, avocatul Vasile Pogăceanu, Acesta fusese prefect la Cluj, în 1946, când a avut loc greva studenţească. în vârful acesteia se găsea vice-preşedintele *Centrului Studenţesc „Petru Maior",* studentul medicinist din anul II Valeriu Anania. Pogăceanu cunoscuse personalitatea ieromonahului şi i-a cerut *Patriarhului* să-1 schimbe, să nu mai fie într-un serviciu unde vine în contact cu oamenii. înalta şi prea-sfinţita faţă nu a avut încotro şi 1-a schimbat, dar nu a vrut nici să-1 piardă, 1-a numit bibliotecarul *Patriarhiei.* Aici, omul de cultură s-a simţit în largul său. II vizita la bibliotecă şi Arghezi, iar dânsul era un oaspete frecvent la *Mărţişor.*

Am fost curios să aflu ce 1-a determinat pe maestru să accepte colaborarea culturală cu un regim care îl marginalizase şi îl batjocorise atâţia ani. Părintele Anania mi-a spus că poetul nu a mai putut suporta să-1 vadă pe fiul său Baruţiu vânzând cireşe în poarta *Mărţişorului.* Era exprimată prin asta înfrângerea materială a familiei sale.

Apoi mai era şi bolnav la un ochi. Imediat după reconsiderarea sa, i-au adus un specialist elveţian, care, crezând că dacă poetul iese din ţară, nu se mai întoarce, a spus că îl poate opera, dar numai în clinica sa de la Zurich. Totuşi s-a întors. I s-au satisfăcut şi capriciile. Fiind dus în vizită la Moscova, a fost întrebat - mai bine zis a fost iscodit - de ghidul român, ce părere are de cele văzute. Arghezi a parat cu dibăcie şi interes:

- Îmi pare rău că nu e şi Baruţiu aici.

În ziua următoare l-au adus acolo şi pe fiu.

Când a avut loc recepţia poetului la *Academie,* secretarul care trebuia să-1 conducă a întârziat şi s-a scuzat:

- Mă iertaţi, Maestre, că am întârziat zece minute.

- Nu face nimic, ar fi răspuns acesta, *aţi întârziat dumneavoastră zece ani, darmite zece minute.*

Arghezi i-a dat părintelui un pachet pe care acesta să-1 dosească şi să-1 păstreze. Pachetul aparţinuse unui alt prieten al maestrului, doctorul C. Veselovschi, despre care am scris că fusese la mină la Baia Sprie.

Doctorul fusese ajutor de comandant legionar. în 1940 a fost medic şef al Capitalei, unchiul său fusese medicul de casă al Reginei Măria. Un om din lumea *înaltă* a Capitalei. Când vremurile s-au înăsprit, simţindu-se urmărit, căci după război a intrat la naţional-ţărănişti, ajungând membru în *Delegaţia Permanentă* a partidului, a lăsat acest pachet spre păstrare la proprietarul *Mărţişorului.*

Părintele nu 1-a păstrat la *Patriarhie,* unde era vremelnic, ci 1-a dus la locul său de apartenenţă, la mănăstirea Polovragi. Când cu „ *lichidarea rămăşiţelor ideologice"* din 1958-59, l-au scotocit şi pe dânsul la mănăstire şi au găsit pachetul. Ancheta a fost deosebit de dură, căutându-se compromiterea feţei bisericeşti şi monahale prin insinuări de genul *audodemascarilor intime* de la Piteşti. Cu ciomagul.

Consecinţa contuziilor acestora sălbatice şi a vieţii de privaţiuni cu mult sub cea monahală, a fost tuberculoza osoasă coccigiană de care suferea şi pentru care se găsea acum internat unde ne găseam.

La procesul care a avut loc, despre pachetul cu pricina, care conţinea o cămaşă verde şi mai multe cărţi legionare, s-a spus: „La *domiciliul inculpatului* (Anania, n.a.) *s-a găsit un pachet cu material subversiv, primit în păstrare de la altă persoană".* Nu s-a spus nimic nici ce conţinea numitul pachet şi nici de la cine 1-a primit în păstrare. Dacă era altcineva în cauză decât Arghezi, ar fi luat şi el acolo un zece ani, căci doar şi făcuse ceva, vorba ăluia citat mai înainte.

Dar Valeriu Anania era bucuros că prietenul său mai bătrân şi mai ilustru a scăpat. Ţinea la prieteni cu adevărat.

Prieten literar îi fusese şi maestrul său în ale Anatomiei, profesorul nostru de la Cluj, Victor Papilian. Când tânărul călugăr venise student la Cluj, venise cu tot bagajul său literar şi s-a alăturat Cenaclului literar al cunoscutului om de ştiinţă şi scriitor clujean. Pentru Victor Papilian au început însă curând zilele amare. Â fost mai întâi scos din *Universitate* şi din viaţa publică şi persecutat pentru prietenia sa cu Titel Petrescu, liderul social-democraţilor independenţi. Au urmat apoi pentru acesta ani de recluziune, fără sentinţă judecătorească. Când a revenit, ilustrul profesor era deja obosit şi bolnav, iar prietenii i se împuţinaseră. între cei rămaşi, Valeriu Anania, statornic în dragoste şi respect. Pe dânsul 1-a şi desemnat scriitorul Victor Papilian ca executor testamentar al operei sale literare.

Din amintirile noastre comune erau şi evenimentele din primăvara 1946. Le-am retrăit, căci făceau parte din zbuciumaţii noştri ani universitari.

Nu am să descriu toate evenimentele care au dus la încordarea relaţiilor dintre români şi conaţionalii noştri maghiari. Aceştia mai deţineau încă în Cluj multe din pârghiile puterii locale, la primărie, la partid, în marile întreprinderi economice, între care şi la *„Dermata".*

După recunoaşterea drepturilor noastre asupra Ardealului de Nord de către Conferinţa de Pace de la Paris, reacţiunea şi *iridenta* maghiară au căutat noi forme, mascate, ca să ne lovească.

Le deschiderea oficială a campaniei electorale pentru alegerile din noiembrie 1946, un grup de studenţi, între care majoritatea naţional-ţărănişti, au făcut un scurt miting prin centrul oraşului, cu lozinci ca „ *Jos teroarea"* şi „ *Trăiască Iuliu Maniu".* Ajunşi în Piaţa *Libertăţii* - cea cu *Catedrala Romano-catolică Sf. Mihai* şi cu Statuia lui Matei Corvin, dar şi cu sediul *P. C.R.* -ului pe o latură a pieţii şi al *Confederaţiei Sindicatelor* au pus portretul lui Iuliu Maniu pe parterul clădirii în care se găseau la etaj sindicatele, de fapt un manifest electoral, cu portretul liderului partidului lor.

Era pe la ora 6 după-amiaza zilei de 26 (sau 27) mai. La uzinele „ *Dermata "* a început să sune sirena, care se auzea peste tot oraşul. Nimeni dintre studenţi nu ştiam de ce. Uzina la ora aceea era exclusiv maghiară, intenţionat, printr-un exclusivism etnic care românilor le-ar fi fost reprobat. S-a strâns maghiarimea, au umplut câteva autocamioane şi au venit în centru, ca sa apere - chipurile - democraţia cea nouă şi un sediu muncitoresc atacat de huligani.

Până să ajungă ei în piaţă, studenţii spuseseră ce aveau de spus paşnic, nu vătămaseră pe nimeni, nu atacaseră fizic nimic şi au plecat pe la casele lor. Cei de la „ *Dermata"* nu aveau practic cu cine să se mai bată. Dar scenariul era ca ei să-i bată pe studenţi, să-i intimideze, acum la începutul campaniei electorale. S-au dus la Căminul studenţesc *„Avram Iancu"* din apropierea pieţii, pe care îl considerau sediul *„reacţiunii"* române şi au început mitingul lor, dar nu numai cu lozinci paşnice, ci cu bolovani şi ciomegele cu care veniseră pregătiţi, în cadrul noilor lor concepţii despre democraţie.

Au spart geamurile căminului. Asediaţii s-au baricadat, blocând uşa parterului şi grilajul din capul scărilor cu paturi şi mobilier din dormitoare.

Cu ajutorul unor studenţi maghiari de la un cămin vecin au spart o uşă din spate, cea de acces pentru aprovizionarea cantinei (uşa aceasta era făcută în grosimea vechiului zid al cetăţii medievale a Clujului, zid care mărginea curtea căminului). Au devastat întregul parter şi subsolul în care se găsea cantina studenţească.

Străzile care încadrau căminul - căci acesta era pe colţ - erau pline de atacatori, care se mai sporiseră şi cu alţi conaţionali de-ai *dermatistilor.* Vacarm, huiduieli, bombardament continuu asupra căminului cu corpurile contondente găsite şi aduse. Din greşeală au spart şi un geam de la clădirea de alături, unde se găsea poşta de etapă a trupelor sovietice. Ivanul de la poartă, văzându-se şi el agresat, a început să-i zică şi el la *„balalaică".* La auzul focului automat, agresorii s-au retras. Cum cei din cămin erau puţini - mulţi plecaseră la teatru, unde era un spectacol al unei trupe bucureştene aflate în turneu la noi - au aruncat şi ei în stradă cu ce-au găsit la îndemână, sticle de apă, ţigle smulse din acoperişul mansardei, căci şi acolo se locuia,ba au aruncat sertare de noptiere şi chiar noptiere. Au rezultat victime din partea atacatorilor, se vorbea apoi că ar fi fost vreo 60, şi acestea au fost duse la Spitalul evreiesc, care era pentru ei mai *„democratic"*, aliat cu aşa-zişii democraţi de la *„Dermata".*

Din Mănăştur s-a strâns populaţia românească şi studenţii agronomişti şi au plecat către cămin, să despresureze pe studenţi. A intervenit armata, barând calea coloanei de manifestanţi români (unde or fi fost aceste trupe când au venit ungurii către centrul oraşului?) şi poliţia chestorului Crăciun, actualul comandant al Aiudului. Poliţiştii au arestat 28 de studenţi de pe marginea coloanei, care se îndrepta către centrul oraşului pe Calea Moţilor.

A doua zi dimineaţa, studenţimea s-a adunat în piaţeta din faţa căminului. Acesta arăta dezolant, cu geamurile toate sparte - dar toate -de pietre, ciomege şi chiar de

gloanţele trase de paşnicii noştri concetăţeni. Cantina era cu toată vesela spartă, camerele devastate, în totală stare de nefuncţionare. Grupurile sanitare, toate instalaţiile electrice - deteriorate complet

La ferestre au apărut oratorii noştri, oratorii zilei. între ei şi vicepreşedintele *Centrului studenţesc „Petru Maior",* Valeriu Anania. Preşedintele, student din ultimul an de la Medicină, n-a vrut să se implice, fiind intern la Clinică. Conform tradiţiei, acest *Centru* era condus de elemente din organizaţia noastră, cel puţin despre actualul preşedinte ştim sigur că asculta politic de Petru Ambru, coleg de an cu el şi fost şef al organizaţiei noastre clandestine. Vorbitorii au înfierat agresiunea şi unul a propus ca toţi participanţii să mergem la sediul *Comisiei Aliate de Control,* să mulţumim pentru intervenţia salvatoare a ostaşului de care am vorbit şi de acolo la *Prefectură,* pentru a cere eliberarea imediată a studenţilor arestaţi, arestarea vinovaţilor de devastarea Căminului şi reparaţii materiale pentru repunerea în funcţiune a Căminului şi cantinei.

A ieşit la fereastră şi a încercat să vorbească şi decanul de la Litere, prof. univ. Constantin Daicoviciu, dar fiind trecut la comunişti, a fost fluierat şi nu a putut vorbi. La ora aceea, cu toată valoarea sa profesională, datorită atitudinii politice pe care a luat-o nu mai avea nici un ascendent asupra studenţilor.

De la *Comisia Aliată* ni s-a alăturat şi maiorul sovietic, pe care l-am luat cu coloana la *Prefectură.* Aici lumea nu s-a împrăştiat până după-amiaza, când ni s-a anunţat că arestaţii noştri au fost readuşi de la Turda şi eliberaţi. Poliţia, de frică să nu mergem peste ei şi să-i eliberăm, i-a dus în aceeaşi dimineaţă în oraşul cel mai apropiat. în paranteză vorbind, după ce s-a stins focul, poliţia a rearestat pe aceşti studenţi şi cunosc pe unul dintre ei care a devenit apoi informatorul lor, dar asta este altă poveste.

La balconul clădirii a urcat şi primul procuror al oraşului, care s-a prezentat că se numeşte Pop (boala mea, am uitat prenumele) şi a spus că ni se alătură în demersul nostru către Ministerul de Interne, că în seara precedentă asistase din stradă la atacarea Căminului şi auzise lozincile şovine strigate în maghiară, din care ne-a reprodus una, mai întâi în limba atacatorilor, şi apoi tradusă în limba noastră: „ *Vrem sânge de valah"*!

Era vorba de un om al justiţiei, care lua atitudine publică într-o cauză care devenise a românilor în general, nu numai a studenţilor.

Conducătorul delegaţiei de studenţi care trata cu prefectul Vasile Pogăceanu era acelaşi Valeriu Anania. Am spus mai înainte că cei doi se vor mai întâlni, în alte funcţii, la *Patriarhie. Studentul-călugăr* era neînfricat, avea o vorbă răspicată, o privire vie, pătrunzătoare, care răzbătea din faţa încadrată de o bogată barbă rituală.

În altă zi a urmat la *Colegiul Academic* o şedinţă pentru a delibera, mai bine zis pentru a declara greva noastră.

A vorbit şi prorectorul Universităţii cu o moţiune din partea Senatului universitar, adresată guvernului României şi tuturor universităţilor din lume, prin care protesta împotriva barbariei săvârşite şi a distrugerii patrimoniului încredinţat pentru instruirea studenţilor români. Greva s-a votat.

Mulţi studenţi nu erau de acord cu declararea ei. între aceştia se găseau puţinii studenţi trecuţi deja la comunişti sau la partidele aliate şi patronate de ei, apoi cei din ultimul an, care se grăbeau să încheie situaţia şcolară, altfel întârziau absolvirea. Tot din motive şcolare (parcă dublate şi de atitudinea lor politică) şi studenţii evrei, proaspăt intraţi în Universitate, care aveau dreptul la recuperarea anilor pierduţi prin legiuirile rasiale, voiau cu orice chip să beneficieze de timp.

Spiritele se încinseseră. Părintele Anania, preşedintele nostru *ad-interim,* fusese pus în urmărire şi trăia ascuns în Mănăştur. De acolo dădea comunicate care se afişau la Universitate, despre mersul evenimentelor.

S-a convocat după câteva zile o adunare a studenţilor, care a devenit o şedinţă maraton, cum se spune astăzi, căci a durat de dimineaţa până seara, 9 ore. Sala *Colegiului Academic* şi foaierul erau înţesate de studenţi. N-au încăput mai mult de

2.500 şi mulţi aşteptau în stradă. Se dezbătea continuarea grevei. Părintele spunea că nu am mai câştiga, dacă am continua-o, scopul de protest şi de alarmare a opiniei publice asupra agresiunii a fost atins şi lăsa să se înţeleagă că s-ar retrage. Dar sala îl aclama şi dorea ca el să ne fie în continuare conducător: *Cu dumneata am început, cu dumneata vrem să mergem mai departe!* Noua sa atitudine de renunţare la grevă se datora şi în urma consfătuirii sale cu Cornel Pop, lucru care îl ştiam, la vremea respectivă, chiar de la Pop.

Am spus că naţional-ţărăniştii, dintre care am arătat opţiunea categorică a medicinistului din anul III Dej eu, cel care avea să meargă apoi ca *rezistent* în Apuseni, opinau pentru răspândirea studenţilor în ţară, în scopul susţinerii propagandei electorale. Dar asta se putea face şi după terminarea sesiunii de examene, căci alegerile urmau să se desfăşoare hăt în toamnă, cam peste şase luni de zile.

Peste Cluj începuse să plouă cu miniştri. întâi a venit Teohari Georgescu de la Interne, dar acesta nici măcar nu a venit să vadă Căminul devastat, ci a mers la „ *Dermata ".* A venit apoi adjunctul de la învăţământ, Niculescu, acesta ţinând o întrunire în Aula Facultăţii de Drept. Nu ştiu pentru care motiv a venit şi Lucreţiu Pătrăşcanu, poate pentru că era socotit încă intelectualul partidului, căci pentru motive de justiţie nu a venit. Eu atunci nu am reţinut celebra sa frază că înainte de a fi comunist este român, poate pentru faptul că este natural să fie aşa, sau că a rostit-o pentru *captatio benevolentiae,* ca să se spună că este de acord cu sala, vizibil naţionalistă, dar am reţinut tonul didactic cu care ne-a luat şi mai ales cinismul ameninţării. întrunirea cu el a avut loc tot la *Colegiu,* dar seara, cam după ora 20, dacă nu şi mai târziu. A început cu: *Am venit aici ca să stau de vorbă cu voi* (sala: *Care voi, dumneavoastră!), mă rog, dar am crezut că este vorba de democraţie* (sala: *Care democraţie? Altă democraţie, nu a dv!)* şi a continuat, arătând că agitaţiile din Ardeal, acum când dreptatea noastră a fost recunoscută, nu fac decât să servească reacţiunii maghiare, care susţine că guvernul român nu-i în stare să asigure integritatea fizică a maghiarilor. Parcă nu ar fi fost vorba de agresiunea lor împotriva noastră, în casa noastră şi în ţara noastră. Apoi ne-a spus cinic, să renunţăm la grevă, căci şi aşa tot nu suntem o forţă de producţie, nu producem pagubă nimănui, numai nouă înşine. Guvernul nu se teme de noi, căci nu-1 păgubim.

Din acest discurs a ieşit mare român, uitându-se faptul că a vorbit de pe poziţia guvernului, în apărarea atacatorilor, dimpotrivă, n-a găsit nici o scuză sau desolidarizare de acţiunea lor mârşavă. Cum să se desolidarizeze, când atacatorii maghiari au început atacul împotriva aşa-zisei „ *reacţiuni române",* pe care el avea s-o înlăture prin alegerile care au urmat şi pe care el le-a organizat cu perfidie? Legea lui electorală a permis numirea ca preşedinţi de secţii de votare a oamenilor din afara justiţiei, asigurându-şi astfel parţialitatea acelora. Mă rog, asta este altă chestie.

După toată atmosfera din Cluj, când s-a pus problema la vot, majoritatea a votat pentru continuarea grevei.

Părintele Anania, şi acum când retrăiam toate aceste evenimente peste care trecuseră deja 15 ani, zâmbea la gândul deghizării sub care a reuşit să intre şi să iasă din sală la acea şedinţă maraton, afară urmărindu-1 oamenii chestorului Crăciun, cel în mâinile căruia ajunsese acum.

Studenţimea clujeană, fidelă cântecului nostru străbun de libertate, 1-a voit în fruntea noastră: „ *Preoţi cu crucea-n frunte,/ Căci oastea e creştină./ Deviza-i libertate / Şi scopul ei prea sfânt".* (Versuri ce nu se mai cântă astăzi, deşi fac parte din *Deşteaptă-te, Române!)*

Călugărul ieromonah Valeriu Anania a înţeles chemarea şi a acceptat sacrificiul. Căci a fost printre foarte puţinii exmatriculaţi, întrerupând aproape de jumătatea drumului o carieră pe care şi-o dorea, dintr-o vocaţie creştină. Iată omul despre care am spus că retrăiam acum anii tinereţii sale militante de atunci şi care plătea nu numai cu pierderea profesiunii dorite, dar şi cu libertatea, pentru lupta lui din anii tineri. Fără doar şi poate că lupta aceea a atârnat în cumpăna justiţiei comuniste,

care 1-a osândit atât de aspru şi 1-a ciomăgit cu atâta ură, de i-a băgat boala în oase. N-am redat în întregime cele ce s-au petrecut atunci, numai cât am socotit că este necesar pentru întregirea portretului său.

Colonelul Crăciun a început să-1 cheme la discuţii în cadrul *reeducării* iniţiate şi nu ştiu ce s-a mai petrecut cu dânsul, căci nu am stat prea mult aici. Până la urmă Crăciun a reuşit însă să-1 atragă de partea lui.

În secţia noastră de tebecişti se deschisese *clubul* şi unul dintre plutonierii aceia cu petliţă de grăniceri, dar cu pregătire de securişti, venea cu îndrumări. Ni s-a recomandat să citim cărţi din mica bibliotecă şi să le prezentăm, apoi să le comentăm public.

Eu am ales o carte ce cuprindea o colecţie de scrieri umoristice, fără nici o culoare politică. Am fost printre primii care am făcut un referat, dar nu a fost bine. Referatul trebuia să exprime *desolidarizarea* noastră de trecut.

Maiorul politic Popa (avansase cu o stea) venea des pe acolo şi chema mereu la birou oamenii din această *Secţie.* într-o zi m-a chemat şi pe mine. Era un birou chiar în incinta *Secţiei.* A vrut să ştie cum gândeam şi a început cu convingerile mele - religioase. Dacă mai cred în Dumnezeu. N-ar fi fost cazul să mă întrebe asta tocmai el, care era evreu (noi afirmând despre ei că luptă împotriva creştinismului).

I-am răspuns că am renunţat la religie, nu mă mai rog, dar nu pot nega creaţia. Este prea variată o pajişte şi natura întreagă, pentru a crede că este fructul unei simple adaptări la mediu.

- *Cum se poate, dumneata, care eşti om de ştiinţă pozitivă* (am mai spus că în astfel de situaţii redeveneam *„dumneata") să gândeşti în mod idealist ?*

- *Domnule maior, de mai bine de două mii de ani filozofii lumii se împart în idealişti şi materialişti, fără să reuşească a se convinge unii pe alţii asupra justeţei atitudinii adoptate. Apoi eu, care nu sunt filozof, cum pot tranşa problema? Şi mai apoi, principiul cunoaşterii, adoptat de dumneavoastră, că nu există lucruri care să nu se cunoască, ci numai lucruri care nu se cunosc încă, nu vă dă dreptul să negaţi pe Dumnezeu, fiindcă nu-l cunoaşteţi. După logica dv. dialectică, nu-l cunoaşteţi încă, dar nu că nu se poate cunoaşte fiindcă n-ar exista. La ce să recunosc aprioric că lumea este în esenţa ei materială? Atunci pot afirma tot aprioric şi pe Dumnezeu, dacă principiile nu trebuie dovedite. Ar avea aceeaşi valoare ca şi recunoaşterea apriorică a principiului materialităţii lumii.*

A trecut apoi la alt subiect, mi-a reproşat că nu scriu articole la club. Eu i-am spus că am scris aşa cum am crezut eu, dar că nu mă bag în probleme de *desolidarizare,* căci eu am trecut prin *Piteşti,* unde mi-am făcut *„demascarea".* Auzisem că cei chemaţi la birou au început prin a da declaraţii de *desolidarizară,* în cadrul acestora li s-a cerut să spună şi trecutul lor în întregime, ca la o nouă autobiografie. Consideram aceasta identică *autodemascarii* prin care trecusem în 1950-1951 şi nu mai aveam nimic de adăugat. Avea probabil la dosar declaraţiile mele de atunci şi i-am spus maiorului că am convingerea că aşa cum au fluturat atunci ideea *reabilitării* şi nu s-au ţinut de cuvânt, de ce i-aş crede acum.

Nu mi-a mai cerut nimic şi aveam să văd în curând consecinţele discuţiei.

De mult mă supărau amigdalele şi erau umflate. Eram adeptul teoriei infecţiei de focar a fostului nostru profesor de semiologie medicală Ioan Goia şi m-am prezentat la consultul unui O.R.L.-ist de la Iaşi, fost medic militar - maior - dr. Roşea. Acesta era acum condamnat împreună cu un oftalmolog, dr. Ciocan, care lucra şi el la serviciul medical al Aiudului. Povestea lor era destul de tristă, dacă te uiţi la cauzele arestării. Au mai avut un prieten, tot medic la Spitalul Militar ieşean, dr. Purice. Erau şi prieteni de familie toţi trei şi se vizitau reciproc. La una dintre sindrofii s-au vorbit de toate, cum se obişnuieşte. Careva dintre cei doi închişi acum a vorbit despre aparatura şi tehnica medicală, afirmând că cea din Apus este superioară celei răsăritene. Dr. Purice i-a *turnat* şi cei doi au fost condamnaţi la câte 8 şi 9 ani de închisoare pentru instigare, cum se chema defăimarea înaltei ştiinţe sovietice.

Probabil *turnătorul* o fi ajuns medic colonel, dacă nu şi mai mare, iar cei doi închişi şi-au ratat cariera militară.

Mai multe concluzii: cum a fost pervertit sufletul omenesc, cum *delaţiunea* a înlocuit prietenia şi colegialitatea? Cum se sacrifica de uşor libertatea unor oameni care nu făcuseră nimic altceva decât să afirme un adevăr recunoscut nu peste mult timp chiar de acuzatori? Cum s-a degradat justiţia ţării?

Cu dr. Roşea îmi încrucişasem paşii în Oraviţa, în vara şi toamna lui 1944, când el făcea stagiu la Spitalul Militar din Botoşani, evacuat la Oraviţa. Eram colegi de promoţie, dar el fusese deja avansat sublocotenent, cum era regulamentul *Institutului Medico-Militar,* iar eu eram elev sergent la secţia de *Pregătiri Militare* de pe lângă Facultatea noastră, urmând ca abia la obţinerea titlului academic să primim şi gradul de sublocotenent de rezervă. Pe baza celor de mai sus, orelistul maior, ajuns medic deţinut la Aiud, m-a operat cu toată solicitudinea şi priceperea. în câteva zile eram refăcut, restabilindu-se treptat şi deglutiţia.

La *clubul* din curte s-a alcătuit un *comitet,* - care a apelat şi la dr. Diaconescu, cunoscut între prieteni cu apelativul de Pit. Era cu un an mai mare ca mine şi mai fusese închis pentru câţiva ani în 1948. Era romanăţean. La prima arestare fusese logodit cu o colegă bucureşteană, doctoriţa Liana Dinu. Când s-a eliberat prima dată, distinsa domnişoară doctor îl aşteptase cu fidelitate, deşi nu-i legau decât sentimentele alese şi planurile unei fericiri viitoare. Dr. Pit Diaconescu adusese în memorie din închisoare mai multe poezii ale bardului închisorilor Radu Gyr. O cunoştinţă de familie, doamna Zamfirescu a venit într-o zi cu un caiet cu poezii făcute de Radu Gyr. Dr. Diaconescu s-a uitat peste el să-1 compare cu ce ştia el. A îndreptat două mici greşeli. Când s-a descoperit de către *Securitate* această operă literară interzisă (interzisă fără a fi fost publicată, un non sens) au făcut din toţi cititorii o organizaţie, dar nu i-au zis de cititori ci subversivă, de contrarevoluţionari. Doctorul Pit Diaconescu a luat pentru fiecare greşeală corectată câte 10 ani, două greşeli găsite şi corectate, 20 de ani de închisoare. Norocul lui că nu găsise mai multe. Ei, dar au băgat în lot şi pe doctoriţa Liana, devenită Diaconescu, care acum era gravidă, aproape de naştere. La proces, a spus: *Sunt pediatră şi de când funcţionez mi-au trecut prin mână peste 15.000 de copii de-ai Republicii. Acum când vine vremea să-mi cresc propriul meu copil, mă închideţi?* S-au îndurat şi i-au dat numai 6 ani.

Mamele din cartier au făcut un memoriu, arătând că doctoriţa le-a fost de mare folos şi ar fi bine să fie lăsată să le îngrijească pruncii. Grav. Procurorul a făcut recurs, se dovedea periculozitatea inculpatei, care are prea mare influenţă în societate, putând crea opinie publică. Şi instanţa i-a mărit pedeapsa la 10 ani. Să se înveţe minte să nu mai fie bună şi să o iubească mamele atâtor copii. Pit ştia că are un fecior şi vorbea cu drag de *„piratul"* său, cum îl poreclise, fără a-1 fi văzut măcar.

Dar dr. Diaconescu nu era omul care să-i facă jocul ofiţerului politic, iar preşedintele *Comitetului,* parcă un profesor Dascălu, mi-a propus mie să-1 înlocuiesc, ocupându-mă cu partea igienico-sanitară a *Secţiei.* I-am răspuns că primesc numai atribuţiile privind curăţenia, dar fără alt angajament. îmi revenea mie şi încă la câţiva oameni să întreţinem curăţenia, inclusiv a closetelor turceşti din curte şi a scuipătorilor aşezate de-a lungul pereţilor şi care la o *Secţie* cu atâţia tuşitori constituiau o problemă. Pentru ultima parte am solicitat colaborarea unui *„pulmonar"* dintre cei mai uşor bolnavi, lucru ce mi s-a admis.

În echipa asta am invitat şi pe un ţăran din Comorişte, din apropierea Oraviţei, nea Piţu Străin, care era şi el bolnav pulmonar şi cu care mă împrietenisem aici, deşi cu câţiva ani buni mai în vârstă decât mine. El săracul n-ar fi vrut, zicând că ce-ar zice ai lui din sat, dacă ar auzi că a curăţat closetul la Aiud. Eu l-am îmbunat, spunându-i că nu făcea decât ceea ce şi alţii au făcut pentru noi, fără să se ruşineze. Murdărim, curăţăm.

S-au ruşinat totuşi cei de sus pentru postura în care m-au pus şi în puţine zile m-au schimbat, renunţând la sistem. Şi eu ca şi Pit nu corespundeam, căci trebuia să ne manifestăm şi politic, conform cu cele urmărite de ei *(Comitetul politic).*

În secţia asta mai erau trei cărăşeni, toţi bolnavi de *T.B.C.*

Unul, Gheorghe Suru din Ilidia, la 8 km de Oraviţa. Acesta a fost cu serviciul la poliţia din oraş şi a fost condamnat în legătură cu „ *Comisarul Doran ".* Era un om înalt, bine legat, dintr-un sat de sub poala muntelui, dar l-au răzbit mizeriile planificate de stăpânire să ne înfrângă şi fizic şi moral.

Din satul Mercina erau doi tuberculoşi aici, dintre care reţin numai pe avocatul Brutus Popovici (nea Bubu, cum îi spuneau cunoscuţii de aici şi cei din sat). Avocatul era invalid de război, lipsindu-i o mână şi fiindu-i *scurtat* un picior, şchiopătând bine la mers.

Comuna lor era de oameni gospodari, situată în lunca râului Caras. Oameni harnici şi înclinaţi spre cultură. Corul lor, „ *Doinitorii Carasului",* luase locul întâi pe ţară la o întrecere de dinainte de război. Dintre ţăranii de aici se ridicaseră trei cunoscuţi compozitori de muzică de cor şi dirijori, între care unul fusese Guga Vidu. Acesta câştigase la rândul lui concursul pentru muzica imnului societăţii naţionale „ *Cultul Patriei",* pe cuvintele cunoscutului poet naţionalist Vasile Militaru. Cuvintele ultimei strofe erau un *motto,* sau mai bine zis o deviză a satului lor, care la orice emulare ori serbare îşi deschidea programul cu lucrarea dirijorului lor: „ *Pe cei cu suflete deşarte / Să-i alungăm neîncetat./ Să dăm neghina la o parte / Şi să rămână grâu curat".*

Aceşti ţărani nu voiau să primească noua viaţă colhoznică. Ei aveau rânduiala lor, mai bună. *Securitateaa* încropit cu ei două loturi, la 40 de oameni au fost ridicaţi, jumătate naţional-ţărănişti, conduşi de un fost student, Aurel Mioc, osândit la 25 de ani de *muncă silnică,* şi o jumătate legionară, fiindcă l-au pus organizator pe un ţăran de seama mea, Ion Frăţilă, care în toamna 1940 făcuse timp de trei luni de zile parte din *Frăţiile de Cruce* săteşti - avea atunci 17 ani. Vreme de aproape 20 de ani nu avusese nici o legătură politică şi acum iată colorând un întreg lot de ţărani anticolectivişti cu fostul lui trecut din adolescenţă. Nea Bubu era fiul preotului din sat, un om învăţat, doctor în teologie şi fost profesor de latină. Cum tânărul de altă dată, Frăţilă, acum mergea des pe la preot, căci era *cristănuş,* cum se spune frumos la noi în Banat de slavonescul *ţârcovnic* ori grecescul *paracliser,* securiştii l-au băgat şi pe fiul preotului, pe nea Bubu, în lot, lui dându-i-se o pedeapsă mai mare decât ţăranilor.

Precum criminaliştii se conduc după dictonul *„cherchez la femme",* aşa şi *Securitatea* era obsedată de alt dicton, *„căutaţi intelectualul".* Ei ziceau că doar intelectualii sunt la baza tuturor neajunsurilor lor, cum să se răscoale clasa muncitoare, ar fi fost o aberaţie, aşa că bietul Brutus Popovici a ajuns conducătorul spiritual al celui de-al doilea lot de *mârcinenţi* (cum li se spunea locuitorilor din acel sat), condamnaţi toţi la pedepse foarte mari.

Iată-1 pe nea Bubu condamnat ca fascist, el care era mutilat, cum am descris, din războiul contra nemţilor, pentru dezroBiroa plaiurilor natale. Afirmaţie literalmente adevărată, căci fusese rănit în luptele de la Bozovici, la 48 de km de Oraviţa. Cei care îl condamnaseră, securiştii şi judecătorii care au dat sentinţa ce au dat, ce au sacrificat ei personal în lupta contra fascismului? Nu le-a fost ruşine să condamne pe un erou, rămas toată viaţa un handicapat, pentru că a luptat direct, nu cu vorba, pentru ţara lui?

Unde mai pui condiţiile umilitoare la care a fost supus prin infirmitatea sa. Am spus că nu aveam hârtie igienică şi ne spălam la spate cu apă, după folosirea closetului. Dar acest om fără un braţ, cum putea să-şi toarne apa şi să se spele cu o singură mână? în cel mai penibil moment al zilei, când fiecare om se închide singur ori se retrage după un gard sau o şură, el trebuia să roage pe altul să-1 ajute. De fapt nu ne ruga, căci singuri ne ofeream, scutindu-1 de umilinţa pe care i-o da infirmitatea sa de erou.

Nea Bubu îmi vorbea cu dragoste şi respect de soţia sa, învăţătoare în sat la ei. Aceasta era născută în Macedonia bulgărească şi mama ei fusese învăţătoare la şcoala românească din Sofia. Era soţie şi mamă devotată, cu un deosebit simţ al familiei, cum îl au femeile din ramura sau „ *tribul"* nostru macedonean.

- *Măi Ioane,* îmi zicea el, *când te vei căsători, să-ţi dea Dumnezeu o soţie cum am avut parte eu* (în paranteză, recunosc că mi-a dat aşa cum mi-a dorit el).

Într-o zi însă îl cheamă la grefă şi cu deosebita satisfacţie pe care o aveau în astfel de ocazii, îi pun în faţă sentinţa de divorţ. Nefericita mamă şi soţie, pusă în dilema de a alege între soarta copiilor lor care trebuiau daţi la şcoli mai mari şi li se puneau piedici din cauză că erau fiii *„banditului",* şi între rana sufletească provocată soţului iubit, a ales sacrificarea soţului. Dar i-a rămas credincioasă în casa lor şi copiii au mers mai departe, băiatul a ieşit inginer, iar fata economistă. Când s-a eliberat, familia s-a reîntregit, printr-o recăsătorie care a pus capăt divorţului formal.

Problema aceasta a copiilor celor condamnaţi este încă una din monstruozităţile regimului comunist, izvorâtă din lupta de clasă. Ea a durat până la prăbuşirea regimului. Era la Aiud un tehnician hunedorean, pe nume Simeria, s-a cerut la raportul comandantului, apoi a făcut greva foamei, căci a auzit de la nişte noi arestaţi că fiul său, bun la carte, nu a fost admis în învăţământul superior din cauză că tatăl era condamnat politic. în câte feluri ne-au lovit? Nu s-au mulţumit numai cu distrugerea noastră, au lovit şi familiile, cu o răzbunare parcă izvorâtă din *Cartea Esterei.*

Auzisem că în fabrică s-a reluat munca şi cu participarea deţinuţilor politici. Favorul acesta al scoaterii la muncă se plătea cu *reeducarea.* Exact cum ni se oferea nouă la Piteşti, ca un miraj, după chinurile *demascărilor,* aici *ispita* venea după ani lungi de regim strict *Celular.* N-a mai fost nevoie de bâtă. S-a organizat *munca de club* şi şefii de dormitoare au devenit primii *reeducaţi.* De fapt, invers, primii *reeducaţi* erau puşi şefi de dormitoare şi se ocupau de ceilalţi, să-i supravegheze şi să-i *reeduce.* Ce simplu a mers! De ce n-or fi făcut aşa şi în 1951?

Dintre aceşti şefi reeducatori, eu avusesem „fericirea" să stau cu doi din ei în celulă mai înainte: prof. univ. dr. ing. Cristea Marinescu şi învăţătorul Ştefan A. Minea, fără a-1 mai socoti pe părintele Valeriu Anania.

...şi la *Zarcă*

Cu câte am mai spus şi cu gura mea maiorului Popa, nu m-am mai mirat când la începutul toamnei a venit un plutonier dintre *politrucii* aceia cu petliţa verzi, m-a luat şi m-a dus la *Zarcă.* Nu făcusem nimic deosebit, numai că atitudinea mea era demobilizatoare pentru ceilalţi deţinuţi. Eu cunoşteam metodele, căci trecusem prin *Piteşti.* Ştiam că progresul se realizează în spirală şi că acum, chiar dacă nu se mai foloseşte bâta lui Ţurcanu, se urmăreşte tot compromiterea şi anihilarea adversarului. Deţinuţii care au acceptat să dea întâi declaraţiile de *desolidarizare,* erau însoţit de autobiografii, mergând în amănunţime până şi la luptele electorale din trecut. Acum storceau *„elitele"* într-un mod mai ingenios decât au făcut-o cu studenţii. Pe noi întâi ne-au bătut şi ne-au *reeducat* prin *demascări,* şi apoi ne-au dat avantajul de a munci. Acum invers, dau întâi avantajele, tratamentul medical şi dreptul de a munci, după o lungă perioadă de înfometare şi de privaţiuni de tot felul, şi apoi cer tot aia ce au vrut de la voi, *autodemascarea* numită acum *de solida rizare.*

De la noi trebuiau scoase repede secretele, căci noi eram partea activă şi activasem la zi, iar lupta afară continua. Acum, că se terminase acea luptă, că înfrânseseră toate rezistenţele, îşi putea permite o *reeducare* pe îndelete. Secretele pe care le scoteau acum nu priveau lupta, ci istoria *Mişcării Legionare* şi pentru asta era timp destul. Trebuiau totuşi aflate şi aceste lucruri, urmărindu-se mai ales slăbiciunile, pentru anihilarea completă, inclusiv morală, a adversarului. Aceasta a

fost *reeducarea* lui Crăciun, în mare urmărind obiectivele lui Ţurcanu, iar metodele erau aceleaşi în principiu, numai tactica era diferită.

În *Zarea* erau acum băgaţi oameni nu pentru că făcuseră ceva împotriva regulamentului închisorii, ci pentru că au avut curajul să spună ce gândesc şi erau consideraţi deocamdată o piedică în calea planului urmărit de colonelul Crăciun.

Am nimerit în cameră cu Vasile Popa, învăţătorul din Neamţ, pe care îl avusesem vecin, colegul de cameră cu căpitanului Capotă. Devenise mistic, stătea două ore pe zi în picioare cu faţa la perete, se ruga. învăţase pe de rost *Acatistul Maicii Domnului* şi *Evanghelia Sfântului Ioan.* Nu-1 mai preocupa albinăritul ca în 1956-57, de fapt îşi făcuse toate planurile în acest domeniu. Eu am încercat să mai discut cu el pe această temă, dar acum avea alte preocupări şi mi-a spus numai că s-a gândit la o invenţie, să facă lăzi de stup din paie presate. Deocamdată atât, nu ştiam cum evoluase. Fusese om de cuvânt şi bun coleg de cameră, când stătusem alături, mi se părea că în camera lor domneşte deplină armonie.

Alt coleg era Octavian Popa, un student de la *Conservator,* cu o remarcabilă voce de bas, care i-a permis intrarea în corul *Operei* din Bucureşti. Arestat de pe această funcţie de corist, nu a mai nimerit cu studenţii la Piteşti. Se uita la mine cu rezervă, cum ne priveau cei mai. mulţi pe foştii *„piteşteni".* Nu se aştepta de unde-o paşte ghinionul, mai bine zis administraţia. în camera vecină cu noi, între alţi trei era şi Nicu Bălănescu, fratele mai mic al lui Gabi Bălănescu, cunoscutul gazetar de la *„Buna Vestire".* Dar nici acesta, Gabi, nu stătea departe. Prin *morse.* Tăvi Popa a stabilit legătura cu vecinii şi a aflat mai întâi pe Nicu, apoi şi pe Gabi, care stătea la parter în dreapta noastră. Am uitat să spun că noi stăteam la etaj, *Zarea* având numai două niveluri.

Zarea era o clădire veche, din secolul trecut, tot cu celule de mărimea celor din *Celular,* dar dispuse linear. Nu avea calorifer (deci comunicările se puteau face numai prin zid). încălzirea se făcea cu sobe.

Mi-am închipuit că aşezarea celor doi fraţi în apropiere nu este întâmplătoare. Cum legătura se realiza obligatoriu prin camera noastră, am presupus că în acest filtru trebuie să fie o supapă de răsuflare. Care să fie? Octavian Popa nu, căci el risca vorbind. Pe mine mă excludeam, căci mă cunoşteam (eu, ceilalţi poate nu).

Cel de-al treilea din cameră era un inginer din Brăila, Mihăilescu. Era chimist şi avusese o spălătorie chimică (de la el am aflat că spălatul este o acţiune chimică şi nu fizică, în ciuda efortului depus la spălarea manuală). Părea om serios, nu prea vorbea multe.

Toate au fost bune, până într-o zi, să tot fi trecut 3-4 luni de convieţuire paşnică, fără probleme interne, când dintr-un nimic, cei doi Popa au un diferend banal, din cele care se iscă într-o celulă, unde spaţiul este atât de mic şi nevoile atât de multe. Au avut loc câteva schimburi de cuvinte, învăţătorul se ambalează din ce în ce mai tare, ochii încep apoi să-i iasă din orbite, cum îl mai văzusem numai pe Piringiu, şi, exact ca şi acela, se repede la uşă şi începe să lovească în ea ca un disperat, cu pumnii, până a auzit miliţianul de pe *Secţie.* Când a deschis acesta uşa, Popa a cerut să fie scos la raportul ofiţerului politic.

Na-ţi-o bună! Va să zică acesta era! Bietul om, de-atâtea refulări îşi pierduse firea. De unde eu îl ştiam un om la locul lui, câte nu vorbeam *la perete* ca vecini, când cu greva din '57 ori cu cazul Ion T.Popa, aproape mai mult cu el decât cu prietenul meu dintr-un lot, căpitanul Capotă. Acum uite-1 un dezechilibrat. Misticismul lui exagerat putea fi o formă uşoară a paranoiei, acum asistam la un delir, chiar dacă acesta era de persecuţie. Dacă rugăciunile lui îndelungate ar fi fost o manifestare a credinţei reale, îl făceau mai bun decât noi, mai iertător păcătoşilor din jurul său.

Politicul îl ştia şi-1 folosea. L-a mutat în altă cameră, la câteva celule mai spre intrarea pe coridor. Ne-a spus-o *„vocea peretelui",* care pentru noi funcţiona ca o altă voce radiofonică, emiţătoare de ştiri.

Iarna am făcut-o aici. Zidurile erau groase şi reci. Când s-a pus gerul, ne dădea o lopată cu praf de cărbune şi două bucăţi de lemne. Din numai atâta nu ieşea jăratec,

peste care să pui cărbunii, care au fost odată brichete, dar la noi au ajuns numai ca praf. Cu un fier de la pat, desfăcut de forţa găliganului de Tăvi Popa, despicam lemnele ca pe nişte şindrile. Bineînţeles că repede şi cu riscul de a fi prins şi a ni se confisca scula, plus pedeapsa cu *izolare,* deşi ori ce om ştia că din două lemne întregi, de grosimea unui antebraţ la încheietură, nu se poate face foc. Puneam două lemne de grosimea a câţiva centimetri de-a lungul grătarului, cu şindrilele făceam pod de-a latul peste cele două, la margine alte două aşezate în cant şi pe acest eşafodaj puneam lopăţica de cărbune.

Seara pe la şapte venea miliţianul cu un planton de *drept comun,* cu feştile late de 2 cm şi lungi cam de 15, făcute dintr-o *zeghe* veche, pe care o înmuia într-un vas cu petrol şi o aprindea băgându-ne-o pe vizeta mare, uşiţa făcută pentru introducerea mâncării. îi zicea şi la aceasta tot vizetă, căci câteodată miliţianul îşi băga nasul pe ea şi îşi boldea ochii, dacă nu-i ajungea vizeta propriu-zisă, aşezată mai sus la nivelul ochiului.

La începutul puşcăriei mele la Piteşti vizetele acestea mici erau acoperite doar de un capac de tablă, care se rotea în jurul unui cui şi permitea - când gardianul nu era atent - să se introducă pe mica bortă obiecte de aceeaşi mărime. Apoi au astupat orificiul cu o sticlă, peste care rămânea capacul de tablă. Vizeta devenise un aparat de vedere, dar numai dintr-o parte, până atunci mai puteam şi noi ridica cu degetul numitul capac şi să vedem şi noi pe coridor. Am făcut această paranteză, pentru că cei care nu au avut ocazia *„fericită"* să şadă după aceste uşi să înţeleagă ce-i aceea o *vizetă.*

Viaţa decurgea monoton. Supravegherea era mai mare şi nu funcţiona sistemul de transmitere prin calorifer, căci am spus că nu era şi nici de lăsarea obiectelor la closet, când eram scoşi la *"program".* De altfel, la intrarea în *Zarea* se făcea o percheziţie foarte minuţioasă, încât aici greu ar fi pătruns materiale *„didactice".* Cel puţin cei din celula mea nu mai aveau preocupări de acest fel, mulţumindu-ne cu relatări din viaţa noastră de afară, ori de prin închisorile prin care am trecut.

La un astfel de secret, desigur apare întrebarea, care de altfel mi s-a şi pus după eliberare: cum vă orientaţi în timp?

Ziua era împărţită de micile activităţi care îi fragmentau monotonia: la 5 dimineaţa deşteptarea şi *programul"* (aşa se spunea la scoaterea *tinetelor* cu murdărie şi aducerea apei de băut în alte *tinete);* la 7-8 dejunul, la 12-13 masa de amiază. înainte de masa de prânz se dădea *turtoiul,* dar nu la o oră regulată, ca masa. După prânz era o perioadă mai lungă, până la ora 5 când începea *programul* de seară, iar cu scoaterea *tinetelor.* Pe la 7 seara schimbarea turelor de gardieni, cu ciocănirea gratiilor - era închiderea de seară. Apoi urma masa de seară şi la zece seara stingerea mult dorită, când aşterneai patul şi te lăsai în lumea viselor. Era o viaţă necenzurată, fără oprelişti de nici un fel. Visam şi noi ca oamenii, liberi, iar dimineaţa se întâmpla uneori să ni le povestim, căci era şi acesta un mod de umplere a timpului. Răbufneau refulările şi amintirile vieţii anterioare arestării.

Nea Vasile Ciobanu, ţăranul de la Straja, râdea de mine: *Măi Muntean, tu până mori te visezi numai elev si student.*

Dat să-1 fi auzit pe el, cât de des spunea că a visat un lan de grâu verde - *oare ce-o fi însemnând, hai?* - ori o porumbişte cu ştiuleţi tot unul şi unul. Eu unul nu-1 mai tachinam, căci asta fusese viaţa lui, câmpul pe care-1 muncise şi de la care aştepta roade, dar de care acum se despărţise fără voia lui.

Visele frumoase de pe acasă le ţineam numai pentru noi, căci poate îi trezeau durere altuia. Vise premonitorii nu prea aveam. După cartea de vise a deţinutului, *Găină dacă visai, pachet venea.* Dar la noi nu mai era cazul. Uitasem şi găinile şi pachetele. *Sânge dacă visai, era veste.* Dar cum nici veşti nu ne veneau decât foarte rar, când le aducea câte un deţinut proaspăt arestat, ori fost de curând în contact cu unul din aceştia. Deci, la ce bun să prevesteşti bucurii, că nu venea nici una.

Era o glumă prin '45 când cu *„Davai ceas".* Se completase atunci cartea de vise de către un şugubăţ: *Rus de vei visa, ceas vei pierde.* Dar noi nu mai aveam nici

ceasuri de pierdut (cei care au avut, le-au depus la bagaj), că de fapt ne pierduserăm anii, dar tot din cauza ruşilor şi a celor aduşi de ei.

Apelul la paranormal era numai un refugiu din calea răutăţilor zilelor şi anilor aceia.

Calendarul nu mai era o problemă, chiar dacă nu mai văzusem unul de atâţia ani. Careva dintre clericii închişi cu noi a ştiut *„Mâna Sfântului Ioan Damaschinul".* Ce era aceasta? Pe plicile degetelor se plasau anii împărţiţi în cicluri şi zilele săptămânii şi lunile anului. Se putea astfel afla în ce zi a săptămânii a fost cutare zi din cutare an. Tot aşa se putea calcula data Paştelui ortodox din ori care an şi secol. Mulţi dintre noi învăţasem această metodă de calculare şi ştiam după ea nu numai data Paştelui din anul în curs, ci şi din anii care vin, fără ca să mai apelăm la calendare. Regret că după eliberare nu mi-am notat această *mână!*; nu că aş fi vrut să ajung popă, dar aşa, pentru divertisment.

Divertismentul a venit în viaţa noastră pe la sfârşitul iernii. Ţin minte anotimpul, căci mi-a rămas că într-o zi ne-a scos pe toţi cu mantaua în cap, ducându-ne într-o sală mare, din altă *Secţie.* Nu ştiu care, căci nu cunoşteam din Aiud decât secţiile prin care am stat. închisoarea asta era un complex de clădiri, plurifuncţional. Iată-ne deci duşi într-o sală ca de spectacol, căci avea pe o latură scurtă un ecran. Nu mai aveam mantaua pe cap, ne-am văzut cu toţii, eram toată *Zarea,* cel puţin aşa credeam eu. M-am întâlnit aici cu avocatul Martin Bălan de la Oraviţa mea. Mărcin, cum îi spuneam noi localnicii. Era mult mai în vârstă decât noi, avea o fiică studentă pe când eram şi eu student, dar la Litere. Era condamnat la 15 ani, iar familia îi fusese deportată în Bărăgan, fata fiind obligată să-şi întrerupă studiile. Nu ne-am putut spune prea multe, căci nu am fost de la început aproape unul de altul în sală.

L-am mai întâlnit şi pe avocatul Virgil Epure, tot de la noi, unde tot oraşul îi spunea Ghili. Era slab şi îmbătrânit, nu-1 văzusem din anii războiului. Fusese în '40 prefect la Vaslui, după ce scăpase cu viaţă din masacrul de acolo. în noaptea de 21/22 septembrie 1939, drept represalii pentru pedepsirea lui Călinescu, 36 de legionari au fost scoşi din lagăr şi mitraliaţi pe sosea, fără judecată; prietenul apropiat al lui nea Ghili, poetul cărăşan Valeriu Cârdu, redactor la *„Buna Vestire"* sfârşind acolo, iar dânsul având şansa să nu fie în "*detaşamentul fantomă"*, vorba lui Cârdu.

Aşa se purtase la Vaslui prefectul Virgil Epure, încât la procesul său *Securitatea* nu a putut aduce ca martor al acuzării nici un evreu, nimeni neavând ce să-i impute. Totuşi, i s-a dat o condamnare de 12 ani, numai pentru calibrul său politic, pentru antecedente, nefiind implicat în activitatea la zi.

Al treilea orăviţean pe care l-am întâlnit tot acolo a fost Traian Blaj, funcţionar la *Administraţia Financiară* judeţeană de la noi. în '40 fusese şeful Poliţiei judeţene Caras, dar nici lui nu i s-a făcut proces pentru fapte legate de funcţie, ci numai pentru deţinerea funcţiei.

Blaj era fiul unui învăţător şi mai avea încă un frate închis, Dom Blaj, dar acela ca luptător naţional-ţărănist. Fusese în liceu înaintea mea cu câţiva ani, un băiat bine dotat, picta, scria, priceput şi la muzică, dirija corul liceului în absenţa profesorului, era milităros, ajutorul comandantului premilitarilor. Făcea politică de centru, eram prieteni, dar nu ne înţelegeam din acest punct de vedere. A mers la război ca ofiţer de rezervă, onorându-şi vocaţia militară. A fost rănit, având o plagă la picior, pe care a purtat-o toată viaţa. Doru Blaj a fost decorat pe frontul de Vest cu *„Mihai Viteazul".* După război a terminat Istoria şi a mers profesor în Almaj (Depresiunea Bezoviciului). De aici a intrat în închisoare cu un grup de circa 40 de ţărani naţional-ţărănişti. Cei doi fraţi Blaj, ca şi fraţii Capotă, despre care am vorbit, luptau pe acelaşi front, dar în unităţi diferite, pentru aceeaşi cauză mare. Doru însă nu mai era aici, fusese trimis cu ţărăniştii.

De ce ne-au adus aici? Colonelul Crăciun şi toată suita lui erau de faţă. A dat unui deţinut un ziar ca să citească din el, pentru noi, cu glas tare, câteva articole încercuite. Era ziarul „ *Glasul Patriei",* scos la Berlin de Gută Tătrescu pentru românii din străinătate. Dar uite că se mai găsea şi în ţară, socotindu-ne probabil şi pe noi că

avem gânduri asemănătoare celor din *diaspora.* Presa pentru *diaspora* şi pentru de-al-de noi. De Tătărescu auzisem că a fost *polonicar* la Sighet, bucurându-se de mult credit la şefi. Poate că a fost o răutate politică vorba asta, pentru colaborarea lui cu comuniştii până când aceştia nu au mai avut nevoie de el. Poate. Dar uite-1 acum la Berlin, iar Brătienii - Dinu şi George -rămăseseră sub iarba verde la Sighet. Se auzise şi asta.

Ni s-au citit câteva veşti cu realizări din ţară şi câteva articole scurte de informaţii externe, din care se vedea că de americani s-a ales praful. Apoi au proiectat şi un film românesc, tehnicolor, de care nu m-am bucurat, deşi aş fi dorit-o. De când nu mai văzusem eu un film? De 15 ani. Dar *reeducatul* de Cristea Marinescu îmi spărsese ochelarii. Rămăsese numai o lentilă, dar şi aceea ciuruită de spân de polizor. Cât lucrasem la Gherla la Bricege, lucram doi inşi pe un polizor, fără ochelari de protecţie, unul de o parte, normal, cu spânul mergând în jos, iar celălalt cu şpanul venindu-i în faţă, de partea cealaltă a roţii. E drept că eu aveam ochelarii mei de 4 dioptrii, care mă protejau, dar spânul fierbinte s-a înfipt în ei, topind sticla. Mai păstrez aceşti ochelari şi acum, ca amintire, cu o lentilă ciuruită, afumată, cu cealaltă înlocuită de o cârpă cusută în loc de sticlă, cu braţele rupte şi drese cu aţă răsucită şi protejate de un ac de sârmă legat tot cu aţă. Nimeni nu-ţi mai dădea alţi ochelari, dacă ţi se stricau cei de la arestare, iar pachete de acasă nu aveam voie să primim.

Aşadar nu m-am bucurat de vizionarea filmului. Am admirat culorile, fără conturul obiectelor şi oamenilor şi muzica veselă ce îl însoţea, începuse *reeducarea.* Deocamdată nu ne spuneau decât ştiri deconcertante din lume şi ne arătau realizările regimului. Oricât, cinematografia era o realizare. Scriitorul Nicolae Porsena, cel de la *Secţia sanatorială T.B.C.,* ne spusese cu câtă greutate a realizat dânsul filmul antebelic *S-aprind făcliile.*

Ne-a mai scos încă de vreo două-trei ori. Se petrecuse deja în 1961 zborul lui Gagarin în cosmos, dar nouă abia acum ne-au citit (1963) şi asta numai pentru a ne convinge de superioritatea ştiinţei sovietice. Eu mai auzisem vag treaba asta cu zborul în cosmos, dar nea Traian Blaj, care stătea la *Zarea* de multă vreme, îmi spunea că nu-i crede. Prea deseori spuseseră gogoşi, iar acum când era adevărat, întocmai ca în povestea cu Ionică cel mincinos şi lupul, nu-i mai credea.

A urmat metoda dialectică a ascuţirii luptei contrariilor dintr-un fenomen, care ni se aplicase şi nouă la Piteşti. Şefi de-ai noştri, cum fusese Victor Biriş, ne-au vorbit acum la acest aşa-numit *club,* despre realizările văzute de el afară (îl îmbrăcaseră civil şi-1 plimbaseră pe-afară, aşa se spunea) şi trecând apoi la criticarea altor şefi, pe care i-am avut. Eu nu am apucat decât începutul acestei activităţi de *reeducare* organizate de colonelul Crăciun. *Greii,* cei de la *Zarea,* au fost lăsaţi la urmă, iarăşi ca la *Piteşti* (faza cu *munca silnică* şi *temniţa grea).* Atât am văzut, atât pot să spun. Cei care au trăit evenimentele pot spune mai multe, chiar despre cine, dacă le-a mai rămas curajul sincerităţii (uneori discreditante).

Eu mă apropiam de expirarea mandatului şi nu mă mai interesa problema eliberării anticipate. La unele din adunările acestea ni s-a citit o listă cu unii deţinuţi eliberaţi prin decret nominal de amnistie. Era o metodă de creditare, pentru atragerea tuturor deţinuţilor politici care mai rămăseseră în închisori, la acţiunea întreprinsă (mai corect spus executată, căci au întreprins-o *alţii,* ca şi pe cea de la *Piteşti)* de echipa de securişti care conducea Aiudul de câţiva ani. Pentru mine, însă, creditul lor nu mai avea valoare. Eu plătisem până la ultimul bănuţ, executasem toată pedeapsa la care am fost condamnat. Nu mai eram debitorul nimănui.

HAPPY - END. TOTUŞI HAPPY - END

Ştiam că Vasile Popa, de care am vorbit, era arestat cam o dată cu mine şi am auzit *la perete* că a fost luat din cameră de vreo 10 zile. Eu însă rămâneam pe loc.

Într-o zi vine plutonierul Biro şi mă întreabă de ultimul domiciliu avut. Eu îmi dau adresa de la Oraviţa, dar el nu, că am avut domiciliul în Cluj (de fapt aşa era în mandat). Am încercat să-i explic că acela era domiciliu flotant, de studenţie, dar casa

părinţilor mei, unde am domiciliul stabil, este la Oraviţa. în fine, a acceptat şi a scris cum am spus.

Am dedus de aici că totuşi îi interesează locul unde voi pleca.

Ameninţarea de atâtea ori auzită că ne vor trimite acasă în plic (subînţelegând prin aceasta că ne vor trimite numai actele de deces) pentru mine devenea caducă.

A venit rândul să ne tundă, treabă care se făcea lunar, ori la două luni, după cheful şefului de *Secţie.* Menţionez că, deşi regulamentul penitenciar prevede purtarea unui păr scurt de câţiva centimetri şi chiar ne anunţaseră acest drept, au revenit repede pe motivul caraghios că nu avem piepteni. Toată detenţia am fost tunşi la zero. Eu am protestat la această ultimă tunsoare, spunând că mă voi elibera peste câteva zile. De fapt voiam să sondez plecarea. Nu s-a prins, m-au tuns ca pe toată lumea.

Ei, plec sau nu plec? Abia cu două zile înainte de eliberare a venit gardianul ca să-mi fac bagajul şi apoi m-a dus la *Secţie,* unde mai stătusem ca bolnav convalescent.

Toţi cei pe care i-am găsit în camera asta erau cu pedeapsa în expirare peste câteva zile. Toţi fuseseră aduşi aici de câtva timp, de vreo două săptămâni. Se dădeau suplimente de mâncare, din resturile rămase de la celelalte secţii. Semn că vom pleca totuşi în libertate şi să nu mai părem aşa de scofâlciţi la obraz. Când am auzit cine s-a mai eliberat în ultimele zile, m-am lămurit de ce pe mine m-au ţinut în celula de la *Zarcă* până în penultima zi. Alaltăieri se eliberase învăţătorul Vasile Popa, cel cu care stătusem şi plecase când cu conflictul cu Tăvi Popa. Dacă mai aveam vreo îndoială, acum se spulbera. Dacă ne întâlneam aici în urmă cu zece zile eu le spuneam celor din camera asta cele petrecute la *Zarcă* şi probabil că îi deconspiram atitudinea. Or, după cum voi vedea în ziua plecării, *politrucii* şi atunci mai pescuiau.

În ziua următoare mi-au adus şi mie *„sarsanaua",* cum se spune la bagaj la dreptul comun. Pe mine mă arestaseră fără nici un bagaj. Pachetul primit la Piteşti în toamna 1948 nu avea învelitoare. Am căpătat o traistă ţărănească de la nu ştiu cine şi dormisem în primii ani pe ea, era ruptă şi soioasă şi nu mai era de spălat cât era de rară.

Eliberabilii de aici, căci mai mult ca sigur că urma eliberarea, îşi aranjau garderoba. Toţi erau recolta lui 1948, şi în parte ne cunoşteam. Ion Obreja, un talentat sculptor din Bicazul Transilvan, pe care îl ştiam de la *Piteşti,* s-a îndurat de mine şi mi-a dat o traistă mai bună, ţesută la ei în sat cu pătratele alternate ca la şah, dar negre şi sure, de fapt o ţesătură specifică în Ardeal. El mai avea una asemenea. I-am pus o baieră, am mai cusut-o la un colţ şi gata, aveam traistă pentru puţinul meu bagaj. De fapt lăsasem la magazie schimburile acelea aduse la penitenciarul din Cluj de prietenul meu din copilărie, Ionel Teodor, despre care am mai scris. Eu crezusem că i le voi putea restitui mai devreme.

Cămaşa era peticită, haina de pe mine era roasă, dar mergea, ziceam eu. Problema erau pantalonii. Erau nişte pantaloni golf, croială largă, cu o cataramă care se închidea deasupra bocancilor, încă la moda în '45, când îi făcusem. Nu-mi puneam eu problema că nu se mai poartă astfel de croială, ci că erau rupţi în genunchi şi în spate, căci îi purtasem mai mult decât le era norma de folosinţă. în primii ani făceam puşcărie cu hainele noastre. Ce nu fac fraţii, când te văd căzut în nenorocire! Nu, nu era vorba de altă pereche de pantaloni mai buni, nici n-aş fi acceptat să-mi reîncep viaţa cu datorii. Am fost foarte bucuros că am găsit nişte petice de aceeaşi culoare, gri, chiar dacă acestea erau uni. Le-am aplicat nişte „ *bazoane "* de toată frumuseţea, de mi s-a părut chiar că sunt elegant.

La soroc, am fost strigat. Eu ştiam că am fost arestat la 8 iunie. în scripte însă am fost trecut în 5. Asta însemna că, în conformitate cu regulamentul, în ajunul acestei date să fiu eliberat, la ora 11 să fiu ieşit pe poarta închisorii. Nu ştiam că se mai scade câte o zi pentru fiecare an bisect, căci anul penitenciar are numai 365 de zile cât un an obişnuit.

Deci, pe 1 iunie, pe la ora 11 a venit un plutonier dintre grănicerii-securişti, Ionescu, dacă l-o fi chemat cu adevărat aşa, căci unii spuneau că ar fi de altă naţie, la care se cam obişnuieşte să umble cu nume făcute neaoşe. în ultimul timp se spunea că este adjutantul colonelului Crăciun. Mă duce în faţă, unde sunt birourile administraţiei. Pe cale, ca tot securistul, de ce n-ar mai ciuguli el ceva? M-a întrebat ce se mai vorbeşte în camera de unde vin.

- *Aveţi posibilitatea să aflaţi personal de la oamenii de acolo. Eu acum mă duc acasă.*

Nu mi-a răspuns nimic, dar probabil că le-a spus celor de la poartă, unde stătea ofiţerul de serviciu, să nu-mi dea drumul imediat, să mă mai şicaneze. Altceva nu-mi mai putea face. Mi-a luat o zi din libertate, căci nu mi-au dat drumul decât în zorii zilei următoare, deşi celorlalţi le-a dat drumul pe la amiaza zilei în curs. Dacă l-aş întâlni, l-aş da în judecată pentru abuz de putere şi deţinere ilegală de persoană, deşi voi pierde, căci se va prevala de prescripţie.

Dar să revin la cursul sau la decursul eliberării. I-au adus aici şi pe Ion Bohotici, pe care nu-1 mai văzusem de la proces şi nici nu mai auzisem nimic despre el în toţi aceşti ani, şi pe căpitanul Gheorghe Capotă, toţi trei, după cum am mai spus, arestaţi odată şi bucurându-ne de aceeaşi pedeapsă. Pe ei nu ştiu de unde i-a adus, căci în camera de eliberabili de unde veneam eu, nu erau. Am fost introduşi într-un birou cu mai multe fotolii şi puşi să stăm. A mai fost adus şi Teofil Mija, care făcuse parte tot din Centrul nostru, dar a fost arestat ceva mai târziu. Fusese nedespărţit de Ion Golea, cel condamnat la moarte şi împuşcat ca agent american, între plecarea şi revenirea lui Golea, Mija fusese arestat, de aceea nu i-a împărtăşit soarta. Acum a fost adus să participe la întâlnirea noastră cu generalul Crăciun (de când nu-1 mai văzusem, fusese avansat).

Curând după ce ne-am aşezat, a venit şi colectivul de *politruci,* comandantul, colonelul Iacob şi acum maiorul Popa. Şi-au aprins ţigările şi Crăciun a început să ne vorbească de eliberarea noastră. Vom găsi o alt lume (fără doar şi poate, mă gândeam eu, trecuse doar atâta vreme), vom vedea că ţara s-a schimbat şi că s-a construit mult, că nu o vom mai recunoaşte. Ne vom convinge că şi comuniştii sunt buni români.

La afirmaţia lui despre bunii români, cum se spune că vede cel ce va muri într-o clipă toată viaţa, aşa mi-au răsărit mie în minte toate ipostazele în care l-am văzut în studenţia mea pe acest om, Gheorghe Crăciun.

Fusese electrician la Cluj, înainte de cedarea Ardealului de Nord. La Sibiu, unde se refugiase şi el, după 1945 fusese numit chestor al Poliţiei municipale. în această calitate a patronat molestarea studenţilor români care s-au strâns la cinematograful „ *Corso* " să protesteze împotriva rulării unor filme maghiare fără titrare în limba română.

La Cluj a venit după noi, când am primit înapoi Ardealul. La 24 Ianuarie 1946, la prima sărbătoare după reîntoarcere, studenţii au făcut o manifestaţie, mai bine zis au participat la festivitatea organizată de autorităţile româneşti, de Biserică şi de Armată.

Profesorul Daicoviciu a vrut să împiedice participarea noastră acolo şi când coloanele de studenţi s-au format în faţa Universităţii, el ne-a chemat pentru sărbătorire în *Aula Magna* a Facultăţii de Drept. Văzând că nu suntem de acord, a încercat să vină cu noi, în faţă, lângă drapelele asociaţiilor noastre, dar coloana a făcut stânga împrejur şi el a rămas la coadă. Nu-1 voia lumea, căci trecuse la comunişti.

După *Te-Deum-ul* de la *Catedrala ortodoxă,* o companie de onoare a defilat prin faţa comandantului Armatei a IV-a şi a celor doi vlădici români, Nicolae Colan, ortodox, şi Iuliu Hosu, greco-catolic, cei doi care înfruntaseră asuprirea şi umilinţele din timpul ocupaţiei maghiare.

Apoi am pornit către Universitate pe Bulevardul *Elisabeta* (era încă aşa numit). Am observat că pe nici o clădire de pe acest traseu nu era arborat nici un tricolor

românesc. Coloana de studenţi a început să strige: *Vrem drapele româneşti! Vrem drapele româneşti!*

Când am ajuns în piaţă, la Matei Corvin, ani văzut că nici aici, la sediul *Partidului Comunist Român* (fost până în urină cu trei ani numai *„din România"),* nici aici nu era arborat tricolorul. Numai drapelul roşu, cel cu secera şi ciocanul, care era de fapt drapelul de stat al Uniunii Sovietice. Cum partidul acesta pe vremea aceea încă nu avea drapel propriu, care şi 1-a făcut mai târziu, funcţiona sub culorile patronilor lor de la Răsărit. Ne-am oprit cu faţa către clădirea lor şi am început să scandăm din ce în ce mai tare aceeaşi lozincă îndreptăţită: *Vrem drapele româneşti!* Tovarăşii din interior, pe vremea aceea în mare majoritate evrei şi maghiari, nu au vrut cu nici un chip să arboreze steagul ţării, ori poate nici nu-1 aveau. Nu am plecat de acolo până la rezolvarea vrerii noastre. în acest timp, marele patriot şi bunul român care-mi vorbea acum de după birou, a venit cu potera lui de poliţişti şi au vrut să ne împrăştie. Studenţii au cântat atunci imnul ne stat al României, care era încă *Imnul Regal,* dar poliţiştii nu au luat poziţia reglementară de onor, deşi doar erau în uniformă, şi au înaintat.

Chestorul lor, actualul colonel din faţa mea, se plimba cu statma lui voinică, îmbrăcat cu un palton elegant, cu un fular bogat, roşu aprins**,** în gât. Noi am îngenunchiat şi am început să cântăm psalmul *„Cit noi este Dumnezeu ".*

Cu cei din sediu însă era chestorul cu fularul roşu, care mergea printre noi şi părea mai înalt. Cineva din mulţime a dat cu un bulgăre de zăpadă îngheţat şi a spart o bucată din firma clădirii, cea din mijloc, pe care scria cuvântul *„comunist".* S-au operat arestări, între cei închişi fiind şi Marius Pop**,** cel de care am vorbit că mă aştepta în gară când m-am întors de la Braşov.

Apoi, în primăvara aceluiaşi an, când muncitorii maghiari de la *„Dernata"* au devastat Căminul *„Avram Iancu",* poliţia domnului Crăciun tot pe studenţii români i-a închis.

Şi acum căuta să ne convingă de calitatea lui de bun român. Ne-a spus apoi, văzându-mă că mă înecam de atâta fum de ţigară cât degajau toţi trei odată: *Văd că nu vă convine, că înghiţiţi în sec, dar nu aveţi ce face, asta este situaţia.*

Ne-a cerut fiecăruia părerea. Nu mai ştiu ce au spus ceilalţi doi. Când mi-a venit rândul, am spus că mă eliberez altfel decât am fost la arestare. Nu sunt mistic şi nici nu mai sunt legionar. Dreptatea socială am iubit-o întotdeauna şi cred că mă voi putea încadra în societate.

Convingerea lui însă despre noi era formată. A şi încheiat, după toată poliloghia care ne-a ţinut-o, cu o ameninţare: *Vom avea noi grijă să vă atârnăm o tinichea de coadă, să sune după voi toată viaţa.*

Pe Mija l-au dus pe *Celular,* iar nouă ne-au dat biletele de eliberare şi banii ce-i aveam la *C.E.C.* din anii cât am muncit. în doi ani şi jumătate se strânseseră aproape la 400 de lei. Trenul urma să ni-1 plătim din aceşti bani, Nu conta, chiar dacă-i dădeam pe toţi.

Bohotici şi Capotă au plecat pe rând, destul de repede. Eu însă am rămas. Stăteam frumos pe traista mea, aşteptând. A trecut după-amiaza, apoi şi seara, ofiţerul de serviciu îmi răspundea tot că nu am tren. Tot repetam de plecare, tot mă minţeau că nu am tren. De plecat nici vorbă. Pe la trei-patru de către ziuă i-am cerut iar ofiţerului, dacă sunt liber, nu este grija lui, pot merge şi pe jos. Iar de trenuri, este imposibil ca într-o jumătate de zi şi o noapte să nu fi trecut nici unul ori către Teiuş, ori către Cluj, cu banii pe care îi ara pot merge şi pe rute ocolitoare. Iar dacă nu sunt liber, apei să mă ducă înapoi în celulă, măcar să mă odihnesc.

A mai trecut la un sfert de ceas, a ieşit din biroul său, eu stăteam pe un coridor, mi-a spus să-mi iau traista, m-a însoţit până la poartă, deschizându-mi-o şi spunându-mi: *Na, du-te!*

Nu-mi venea să cred. N-am întrebat pe nimeni încotro este gara. Las' Că nici nu era ţipenie de om pe drum, dar auzisem noi de atâtea ori pe unde trecea

„internaţionalul'", care marca stingerea şi odihna. întorceam capul după fiecare colţ, să-1 văd pe cel care mă urmăreşte. Nu se vedea.

Am plecat din Aiud la ziuă, către Teiuş. De aici, cu altă cursă, până la Simeria. Nu aveam răbdare să aştept un tren direct.

În gări lumea era îmbrăcată frumos, căci era duminică. Nu se uita încă nimenea la pantalonii mei. Traista mea cea gătită era râsul lumii, faţă de sacoşele de vinilin ale călătorilor şi de care nici nu auzisem că apăruseră, deşi m-am interesat cam ce mai e pe afară. Pentru restul oamenilor, devenise ceva firesc, pentru mine o noutate. Nu-1 vedeam nici pe-aici pe cel care să mă ducă înapoi. Nu era, dar eu, tot cu ochii după el. Pe la amiază am ajuns abia la Radna. Am coborât, căci eu ştiam ca era o linie circulată Timişoara - Radna. M-am înşelat, legătură am avut târziu, abia seara am ajuns la Timişoara. Cât se mai vedea până la înnegurare, am tot privit lumea de pe scările gării, nu mă mai săturam să tot privesc oamenii. Nimănui însă nu-i păsa de mine. Nu m-a întrebat absolut nimeni de unde vin. Le-aş fi spus, deşi la plecare am dat o declaraţie că nu vom spune unde am fost şi ce-am văzut.

Dimineaţa la patru am ajuns acasă. Am bătut la fereastră şi a ieşit fratele meu. Ajunsese acasă şi el, de câteva luni, după 14 ani de închisori. ***„Ridică-te Gheorghe, ridică-te Ioane",*** aşa cum ne chema de fapt şi pe noi.

Au venit la uşă să-mi deschidă mama şi tata, amândoi plângând. Eram bucuros că trăiau.

Nu-i văzusem de 15 ani şi nu ştiam nimic de ei de zece.

ÎN LOC DE EPILOG

Apoi, după câteva luni m-am căsătorit.

În toamna care a urmat, soţia mea îmi întinde şăgalnic un strugure din via casei. În fotografia clipei râdeam şi eu, şi, în loc de dată, pe verso am scris: ***"Idilă târzie, ce-ar fi putut să fie în anii care nu au fost."***

Trecusem de 40 de ani, din biografia mea lipseau însă trei optimi...

Închin toate paginile de mai înainte celor care nu mai sunt şi celor care poate că vor mai veni.

Redactat: iulie 1992
Revăzut: august 1994